

בעזה"יית

באר יעקב

דברים נכוחים

מדרשים, ביאורים, משלים
סיפורים, השקפה ומוסר
סביב חומש דברים

נלקט ונערך בע"ה ע"י:

יעקב בן לאאמו"ר יצחק ז"ל יעקב

מח"ס: שערי נחמה, שער האמונה, באר יעקב (עה"ת והמועדים), באר יעקב (על הש"ס)
עושה שלום (שלום בית), מעגל השנה, מעגל החיים, מעשי אבות (בראשית)
סימן לבנים (שמות), עבודה שבלב (ויקרא), נאות מדבר (במדבר) ועוד...

ב"ב, שנת ה'תשע"ט

© כל הזכויות שמורות

אולם מותר לצלם ולהעתיק חלקים מהספר, ובלבד שיהיה לזיכוי הרבים שלא למטרות רווח.

כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלא טעות, על כן אבקש מאת הקוראים, אם ימצאו טעות או כל הערה או הארה אשמח לקבלם.

כתובת המחבר:

גני גד 7 ב"ב

03-6190018

גרפיקה, עימוד והכנה לדפוס:

י. יעקב

052-7657859

y6190018@gmail.com

נר ה' נשמת אפרים

ספר זה מוקדש לע"נ

אבי מורי

יצחק בן לולו ז"ל

נלב"ע ביום כ"ה באייר תש"ע

חמותי מרת ביאטריס בת שרה ע"ה

והדודים היקרים:

יוסף חיים בן לולו ז"ל

ורחמים בן חיה יהודית ז"ל

תנצב"ה

הסכמת ראש הישיבה הרה"ג רבי משה יפרח שליט"א ונשיא הישיבה הגאון הגדול רבי שמעון בעדני שליט"א

ישיבת שערי תשובה וחיים
YESHIVAT SHAARE TESHOUVA VEHAIM

רח' גיבורי ישראל 6 רמת אלחנן, בני ברק ת.ד. 2747 מיקוד 51100 מנ" 5742877, 5742877, 03-5742876 פקס. 03-5742876
6 Gibore Israel, Ramat Elhanan, Bnei Brak p.o.b 2747 Tel. 03-5742877, 5742711

ח' באלול תשע"ו

בס"ד

מכתב הסכמה

הריני להמליץ בזה עבור תלמיד ישיבתנו שכיום לומד במסגרת הכולל של ישיבתנו, הרב **יעקב יעקב הי"ו**, ובס"ד עם העמל היגיעה והשקידה מיום שנכנס לישיבה ועד היום גדל לאילן רבירבי וקנה שם טוב בישיבה, ובמיוחד בחלק של ומקרבן לתורה, שמשפיע מיראתו וחכמתו לתלמידי הישיבה, וידיו רב לו בזיכוי הרבים ע"י מסירת שיעורים ודרשות וזכה לחבר כמה חיבורים נאים בעניינים שונים.

ועתה הראני גליונות מספרו השישי "**סימן לבנים**" על חומש שמות וסיפור יציאת מצרים, אשר בו ליקט, ערך והביא ביאורים נפלאים בטוב טעם ודעת, עפ"י מדרשי חז"ל ורבותינו מפרשי התורה. ובטוחני שרבים יהנו מהמאמרים ויתחזקו מהם בתורה ואמונה ויראת שמים טהורה.

ולא נותר לי אלא לברכו שיזכה שמעיינותיו יפוצו חוצה להרבות כבוד שמים, ויזכה להוסיף עוד כהנה וכהנה חיבורים יקרים לכבודה של תורה, ויגדיל תורה ויאדירה, ויעלה ברום המעלות בתורה ויר"ש טהורה.

בברכה, ידידו ומוקירו

משה יפרח
ראש הישיבה

ישיבת שערי תשובה וחיים
רחוב גבורי ישראל 6, בני-ברק
ת.ד. 2747 מיקוד 51100 רמת אלחנן
03-5742877, 5742877
פקס: 03-5742876

הנני מצטרף להמלצתו של רבינו הגאון הגדול רבי שמעון בעדני שליט"א ונשיא הישיבה, אשר בהמלצתו נהניתי מן החיבור הנ"ל, אשר בו ליקט, ערך והביא ביאורים נפלאים בטוב טעם ודעת, עפ"י מדרשי חז"ל ורבותינו מפרשי התורה. ובטוחני שרבים יהנו מהמאמרים ויתחזקו מהם בתורה ואמונה ויראת שמים טהורה.

אמנו כצדק

הסכמת הגאון הגדול הרב יצחק יוסף שליט"א ראשון לציון, הרב הראשי לישראל, מחה"ס ילקוט יוסף

Yitzhak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, ג' ניסן תשע"ה
ה"פ/822-ע"ה

דברי ברכה

הובא לפני ספר "שערי נחמה" פרקי אמונה ונחמה, וספר "באר יעקב" על הש"ס, מעשה ידיו של היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, כה"ר יעקב יעקב שליט"א.

ראיתי את אשר עשה בעט סופר מהיר, ללקט דברי אמונה וחיזוק הלכות ודרשות לבית אבלים, וגם דברי עידוד ונחמה, ובפרט לציבור שאינו מקפיד לשמור תורה ומצוות כראוי, ובדבריו מחזקם ומעודדם ומקרבים לאבינו שבשמים בשעה שלבם פתוח וקשוב לשמוע את דברי ה', כתב וסידר הדברים בסדר נכון, ובס"ד זכה והוציא בעבר את ספרו שערי נחמה באלפי עותקים ונתקבל ברצון, ועתה מוציאו במהדורה חדשה מורחבת ומתוקנת לזיכוי הרבים, אשריו ואשרי חלקו שזכות שמזכה את הרבים תלויה בו, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי למחבר נר"ו שיה"ר שחפץ ה' בידו יצלח, להגדיל תורה ולהאדירה, להמשיך ולשקוד על דלתות תורתנו הקדושה, ולזכות, בכריאות גופא ונהורא מעליא.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

ברכת הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
רב שכונת רמת אלחנן ב"ב וראש כולל בית דוד חולון

RABBI YITCHAK SILBERSTEIN
Rabbi of Ramat Elchanan
Bnei Brak

יצחק זילברשטיין
רב שכונת רמת אלחנן
בני ברק

בס"ד, יום ה' אב תשע"ו

האני זכור לך ואתה זכור לי
על שפתי ראויים שיהיו
עמך ישראל

הסכמת ראש הכולל הרה"ג רבי שלום יפרח שליט"א
מחבר סדרת הספרים "מנחת שלום" על הש"ס

כולל אברכים "מנחת שלום"

שע"י ישיבת שערי תשובה וחיים

רח' ניסיוני ישראל 6 רמת אלחנן, בני ברק ת.ד. 2747 מיקוד 51100. טל. 5742877, 03-5742711, פקס. 03-5742876

ט' באלול תשע"ו

בס"ד

הסכמה

הנה ראיתי גליונות מהספר "סימן לבנים" אשר ערך וליקט האי גברא רבה ויקירא, תלמידי היקר מזכה הרבים הרב יעקב יעקב שליט"א, בו הביא בשפה ברורה ביאורים, משלים, סיפורים וחידושים נפלאים על ספר שמות וסיפור יציאת מצרים, המביאים לידי אמונה ויראת שמים טהורה, ובטוחני שרבים יתחזקו ויהנו מספר זה.

והנני לברכו שימשיך לעלות במעלות התורה והיראה כפי שאיפותיו הנעלות, ויזכה להרבות כבוד תורה וכבוד שמים מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, אכ"ר.

החותם לכבודה של תורה

יפרח שלום

הסכמת הרה"ג רבי מרדכי בונים זילברברג שליט"א

מרא דאתרא דשיכון ה' בני ברק ת"ו

Rabbi Mordechai Bunim Zilberberg
Rabbi of Shikun Hey
Bnei Brak
TEL. 03-5740398

הרב מרדכי בונים זילברברג
רב שיכון ה'
בני ברק
טלפון: 03-5740398

י"ג אדר תש"פ

ד"ס 3

הסכמה

הביא לפני האברך המופלג בתורה ויר"ש טהורה, מזכה
הרבים, הרב הגאון ר' יעקב יעקב שליט"א, מחשובי
תושבי שכונתנו, תכריך כתביו על 'מעשי אבות'
המשלב בזה מדרשים, משלים, סיפורים, השקפה
ומוסר המביאים את האדם ליראת שמים ואהבת השם,

וכבר אתמתי גברא בספריו הקודמים "שערי נחמה",
"באר יעקב" עה"ת ועוד, וספר נוסף זה הוא תוספת
גדולה לחינוך הדת והאמונה התמימה,

ואברכהו שזיכה עוד ועוד בזיוכי הרבים, בהרצת תורת
ואמונה בכלל ישראל

ב"מ אכ"ב י"ג אדר תש"פ
י"ג אדר תש"פ

תוכן העניינים

52	לא תגנוב	1	פתח דבר
55	כיבוד הורים		פרשת דברים
61	שמע ישראל		כיצד מקיימים מצות
64	אהבת ה'	5	תוכחה
67	תפילין	9	שנאת חினם
72	מזחה	15	אנשים חכמים
76	יראה מתלמידי חכמים	16	משפט צדק
79	משלם לאוהביו	19	בכייה לחינם ונרגנות
81	משלם לשונאיו	22	שנאת חינם
	פרשת עקב	23	העיקר המנגינה
	לא לזלזל במצוות	24	יש שכר ועונש
83	הפשוטות		פרשת ואתחנן
88	מצווה פשוטה שהצילה	27	כח התפילה
90	גאווה		אין תפילה שהולכת
92	שמירת המצוות	29	לאיבוד
97	מדת הבטחון	33	ראיית הארץ
102	פרנסה משמים		למה לא התקבלה תפילת
104	יסורים	37	משה רבינו ע"ה
106	ברכת המזון	39	לא תוסיפו ולא תגרעו
111	שמחה	42	דבקות בה'
113	מאה ברכות	44	חכמה יהודית
115	יראת שמים		בשמים ממעל ועל הארץ
121	תפילה	48	מתחת
126	ירושת הארץ	50	ענווה

	ביאור עניין היציאה		פרשת ראה
201	למלחמה	128	ברכה וקללה
	פרשת פי תצא	132	השפעות
205	יצר הרע	135	ה' בחר באהבת אחים
214	עמון ומואב	137	אין אתה יודע
221	כפיות טובה	140	לפנים משורת הדין
223	הכרת הטוב	143	נסיונות
226	שלום בית	148	לרחם על הבריות!
230	לשון הרע	151	כולנו בנים לה'
	המחזיק בחטאי אבותיו	155	מצות מעשר
234	ישלם!		מצוות ה' אינן עול לקרובים
236	בגד אלמנה	158	אליו!
242	צדק ומרמה	159	צדקה
	פרשת פי תבוא	162	פתוח תפתח את ירך
247	הכרת הטוב	163	די מחסורו
254	לא עברתי	165	נתון תתן
256	מתיקות התורה		פרשת שזפטים
258	לשון הרע וחנופה	167	דיינים ראויים
260	הכל לטובה	170	שבעה שערים
263	בואך וצאתך	173	איסור לקיחת שוחד
267	הטריק שעבד	175	לא תסור
270	ברכה בדבר הסמוי	182	תמליכוני עליכם
272	תפילין שבראש	186	עבירה גוררת עבירה
274	הסיבה לקללות	187	תהיה תמים
275	הטוב שבתוך הרע	192	גאוה
280	שמחה במצוות	194	שלא יתבזה הרוצח
285	עבודת ה' בשמחה	198	הכרת החטא

360	לימוד התורה	289	הברכות שבקללות
362	יצר הרע	293	למה צריך קללות?
368	סוף הגלות	295	פיוס לאחר הרתעה
	פרשת האזינו	298	עשה את המקסימום
372	הכל לטובה	301	שורש רע
	הייסורים הם לטובת	303	שכר מצוה
380	האדם	306	לברך על הרעה
385	הכרת הטוב	308	עת רצון
389	זקניך ויאמרו לך	310	קרוב אליך הדבר
391	השגחת ה'	312	עשה מה שאתה יכול
397	ה' שמח בנו	314	בפיך ובלבבך
398	וישמן ישרון		לחיות בשביל לעשות טוב
402	כעס על הבנים	317	
404	דור תהפוכות	319	זכות בחירה
	פרשת וזאת הברכה	323	אהבת ה'
409	ברכת הצדיקים	326	מעביר על מדותיו
412	שמחת תורה	331	ובחרת בחיים
	לסמוך על אבינו		פרשת וילך
416	שבשמים	337	חזק ואמץ
	התורה אינה עוברת	339	ה' אתך
419	בירושה	341	לתת שכר
421	יששכר חבולון	342	יראת שמים
424	אין עוד מלבדו	348	רעות רבות וצרות
427	לימוד תורה בכל מצב	352	הסיבה לצרות
430	נספח - חידוש לפרשת ויחי	354	הסתר פנים

פתח דבר

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו, על אשר לא עזב חסדו מעמדי והנחני בדרך אמת, לשבת באהלה של תורה, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות. שפתי רננות יהלל פי אל האלקים הרועה אותי מעודי ועד היום הזה, כי לו נאווה תהלה, ולו נאה שירה וזמרה, לאל נורא עלילה.

הנה על חומש דברים, כתב הבן איש חי בספרו עוד יוסף חי: ודע, כי ספר דברים הוא דברים שיוצאים ובאים ממשה רבינו ע"ה לישראל, ויש בו כמה דברים שהם אמורים בחומשים הראשונים ונשנו כאן, ולכן נקרא "משנה תורה", מלשון "ויאמר שנו וישנו" (מ"א יח, לד), וגם נקרא "משנה", מלשון "משנה למלך" כי להיותו דברים שיוצאים ממשה רבינו ע"ה לישראל, נחשב משנה לגבי החומשים הראשונים, אך באמת קדושתו ומעלתו שווה לחומשים הראשונים ואין הפרש ביניהם, כי אלו הדברים לא אמרם משה רבינו ע"ה מדעתו, אלא שהקב"ה שם בפיו הדברים, ובעת שכתב משה רבינו ע"ה את משנה תורה, הקב"ה אומר ומשה כותב, כשאר ארבעה הראשונים.

בשינון התורה מבקש משה רבינו ללמד לבני ישראל את סוד חכמת התורה. להורותם כי שונה חכמת התורה משאר החכמות. ששאר החכמות לא נועדו אלא להקנות ללומדיהן את ידיעתן, מה שאין כן חכמת התורה. גם אם יידע הלומד את התורה כולה בעל פה, עדיין ידרש הוא לשננה כפי שלימד משה את ישראל. שינון התורה הוא בכלל עמל התורה, והוא שמביא לידי דביקות בבורא יתברך. משה רבינו חזר ושינן את התורה לבני ישראל, כדי ללמדם כי חכמת התורה אינה נקנית אלא בעמל ובשינון.

רבי חיים, אחיו של המהר"ל, דרש את שמות הפרשיות של ספר דברים כך: אלה הדברים שאני מדבר, כך פונה משה רבינו אל עם ישראל, ואתחנן - אני מתחנן שתקשיבו, עקב - בגלל, שראה - תראה את המצב, הרי יש שופטים בארץ - וכשם שיש דין ודיין בעוה"ז, כך גם בעוה"ב יש דין ויש דיין, יש שכר ועונש. ולכן כי תצא מן העולם, וכי תבוא אל העוה"ב - אז תצטרך לשלם. אמנם כעת אתם ניצבים היום, אבל למחר וילך - אל תשכחו שיבוא יום בו תלכו לעוה"ב, ולכן אני מבקש האזינו לדברי, ותבוא עליכם זאת הברכה.

בספר דברים, ישנן תוכחות רבות ודברי כיבושין, שכן משה רבינו ביקש לפני פטירתו להוכיח את עם ישראל. ואומרים חז"ל, שאם האדם מקיים את תרי"ג המצוות שבתורה, זוכה הוא שכל הקללות נהפכות לו לברכות. מביא זאת הרב חיים מיכאל דב ויסמנדל זצ"ל בספרו "תורת חמד", ומצביע על רמז נפלא לכך בפסוקים: אם מונים שש מאות ושלוש עשרה אותיות (כנגד תרי"ג מצוות) החל מהאות 'בי' שב"אלה הדברים", מגיעים לאות 'רי'. לאחר ספירה נוספת של עוד שש מאות ושלוש עשרה אותיות מגיעים לאות 'כי', ובדילוג נוסף של שש מאות ושלוש-עשרה אותיות מקבלת האות 'ה'. הרי שאם נצרף את ארבע האותיות נקבל: ברכה!

ספר זה מוקדש לזכרו ולעילוי נשמתו של אבי מורי, ה"ה יצחק בן יעקב ולולו יעקב ז"ל, אשר כל ימיו זכה להרבות במעשי צדקה וחסד בגופו ובממונו. היה אוהב תורה ותומך תורה, קבע עתים לתורה וקיים מצוות במסירות. הוא זכה לחיות באמונה תמימה ונפטר מן העולם מתוך יסורים קשים במוצש"ק, כ"ה באייר ה'תש"ע. יה"ר שהקב"ה ירחם עליו, יזכור לו מעשיו הטובים ויגמול לו חסדים טובים, לפתוח לו שערי חסד ורחמים. שיזכה

להתענג על ה', ליהנות מזיו שכינתו, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, וילוה אליו השלום ועל משכבו יבוא שלום ונשמתו תהיה צרורה בצרור החיים ויעמוד לגורלו לקץ הימין, נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ. אכי"ר.

חוב קדוש עלי, להודות ולהכיר טובה מרובה לבאר ששתיתי ממנה מים חיים, ישיבת "שערי תשובה וחיים" בראשות מורנו ראש הישיבה הרה"ג ר' משה יפרח שליט"א. וכן ראש הכולל הרה"ג ר' שלום יפרח שליט"א, מחבר הספרים "מנחת שלום" על הש"ס, שזכיתי ללמוד ולשמוע מהם רבות בתורה, מוסר ועצה. יה"ר שהקב"ה יזכה אותם להמשיך להעמיד תלמידים ולהרביץ תורה, ללמוד וללמד מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא. אכי"ר.

כאן המקום להודות לכל מי שסייע, תמך ועזר ע"מ שספר זה יצא לאור עולם: לקב"ה בורא העולם על כל החסדים, הנסים והטובות שעשה ועושה עמדי, לרבנים הגאונים ר' יהודה מקסימוב שליט"א ור' נסים דיין שליט"א על העצות המועילות. לכל התורמים, ולכל הידידים היקרים שעזרו בהגהת הספר. תודה מיוחדת לידידי הרב אוריאל בטאט שליט"א על שהקדיש מזמנו, עבר על הספר, הגיהו באופן מקצועי והעיר הערות מחוכמות. וכן לרב יעקב יהודה שליט"א ולכל ידידי אברכי הכולל על העידוד, היעוץ, ההארות, וההערות החשובות. יה"ר שיזכו לשפע של ברכה והצלחה ושהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה.

ברכות שמים מעל לאמי מורתני, שרה יעקב תחי', על כל העזרה, התמיכה והחסדים הרבים שעשתה ועושה עמדי, ה' ימלא כל משאלות לבה לטובה ושתזכה לאריכות ימים בטוב ובנעימים, שתרווה רוב נחת מילדיה ויוצאי חלציה ותחזה באור פני מלך המשיח שיבוא בקרוב, אמן.

דברים פתח דבר נכוחים

ובזאת אבוא לברך בברכה מיוחדת ממקור הברכות את חמי היקר, איש החסד, ר' שאול רוקח הי"ו על כל העזרה והתמיכה. ה' ית' יברכהו וישמרהו מכל דבר רע, ויזכה לשפע של ברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות, וירוה נחת מכל יוצאי חלציו מתוך בריאות איתנה.

ולסיום, את ברכתי ותודתי אני חייב לנוות ביתי, אשת חיל עטרת בעלה, רעיתי הצנועה והנאוה שרה תחי', אשר עושה לילות כימים, בעול הפרנסה ובמלאכת הבית, כדי שאוכל לישב באהלה של תורה, ללמוד וללמד. ה' ימלא כל משאלות לבה לטובה וזכות התורה תעמוד לה שתזכה לשפע של ברכה והצלחה ובריאות איתנה ושנזכה לגדל כל בנינו לתורה ולמצוות, ליראת שמים, לחופה ולמעשים טובים, מתוך נחת ושמחה.

ואחתום בתפילה מעומקא דליבא לריבון העולמים: יה"ר שלא תצא תקלה מתחת ידי, שאזכה לכוון לאמיתתה של תורה ויהיו כל מעשינו לשם שמים, וכשם שזכיתי להוציא לאור עולם בס"ד את הספרים "שערי נחמה" (לבתי אבליס), "שער האמונה", "באר יעקב" (עה"ת ומועדים), "באר יעקב" (על הש"ס), "באר יעקב" (דרשות), "עושה שלום" (פרקי הדרכה לנישואין מוצלחים ושלוש בית), "מעגל השנה" (מאמרים וסיפורים על מועדי השנה), "מעגל החיים" (מאמרים וסיפורים על מאורעות החיים), "מעשי אבות" (על אבות האומה וחומש בראשית), "סימן לבנים" (על סיפור יציאת מצרים וחומש שמות), "עבודה שבלב" (על חומש ויקרא), "נאות מדבר" (על חומש במדבר) וספרי זה "דברים נכוחים", כן אזכה להוציא ספרים נוספים בע"ה, להגדיל תורה ולהאדירה, אכ"ר.

הצב"י יעקב יעקב ס"ט

פרשת דברים

כיצד מקיימים מצות תוכחה

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל
 כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַר
 בְּעֶרְבָה מִזֶּה סוּף בֵּין פָּאָרָן וּבֵין תַּפֹּל
 וּכְבֹן וּזְזַצְרַת וְדִי זָהָב
 (א, א)

לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל.

תוכחתו של משה רבינו היתה להביא לכך שבני ישראל ילמדו מטעויות העבר ויביאו לידי הגשמה את כל מה שלמדו במשך ארבעים שנה במדבר. הוא עושה זאת ברמז, ע"י הזכרת המקומות בהם חטאו, ולא מוכיחם מפורשות מפני כבודם.

כל ישראל ערבים זה לזה ועל כל אחד מוטל להשתדל שגם רעהו לא יעבור עבירות. על כן מצווה אותנו התורה להוכיח אדם מישראל שעבר עבירה שנאמר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עֵלָיו חֲטָא" (ויקרא יט, יז). וכתב שם ה'כלי יקר': "ולפי שנאמר 'ולא תשא עליו חטא', מכלל שאם לא תוכיחו אז יהיה חטאו נשוא עליך, וזה לפי שכל ישראל ערבים זה בעד זה". אדם שביכולתו להוכיח ואינו עושה זאת, נתפס בעוונם של החוטאים, שהרי יכול היה להצילם מחטא ולא עשה זאת. ורש"י פירש 'ולא תשא עליו חטא' - "לא תלבין את פניו ברבים". המוכיח צריך להשתדל מאוד שלא לבייש את החוטא ושלא להכלימו. לכן עליו לדבר עם החוטא בצנעה ובלשון רכה ונעימה (ולכן בפרשתנו משה רבינו מוכיח את בני ישראל ברמז).

מסופר על החפץ חיים זצ"ל שבזמנו נתפס תלמיד אחד שהיה מעשן בשבת בסתר, ונעשה מזה רעש גדול, משום שבאותה תקופה כמעט ולא היה יהודי שיעז לחלל שבת, ובפרט שכאן היה מדובר בבחור ישיבה.

באו לחפץ חיים ושאלוהו מה לעשות עם הבחור, האם לסלקו מהישיבה או להשאירו? הזמין החפץ חיים את הבחור לחדרו ודיבר עמו כעשר דקות, והבחור יצא מחדרו של הרב כשהוא בוכה ומתחרט. איש לא ידע מה היה תוכן השיחה של ה"חפץ חיים" עם הבחור, והעניין נשאר סתום זמן רב.

לאחר שנים סיפר אחד הרבנים החשובים את המעשה בפני הקהל, ובסיום דבריו אמר: "חבל מאוד שלא שאלנו את הבחור מה אמר לו החפץ חיים, כדי שנלמד מזה כיצד לטפל בבחורים". בתום הדרשה התפזר הקהל איש איש לביתו, מלבד יהודי מבוגר שנשאר באולם כשראשו מורכן על כסא. ניגש הרב להקיצו כי חשב שהוא ישן, אך גילה להפתעתו שהיהודי התעלה, מיד שפך עליו מים וטיפל בו עד ששבה רוחו אליו.

הרב שאל את האיש מדוע התעלה, שמא איננו חש בטוב, אך האיש השיב שהרב הוא זה שגרם לו להתעלה, כאשר סיפר בדרשתו על הבחור שהיה אצל החפץ חיים.

תמה הרב ושאלו מה קשר הסיפור אליו? השיב לו האיש, שהוא בעצמו היה הבחור שהרב סיפר עליו... הרב שהתרגש מאוד ביקש מהאיש שיספר לו מה באמת אמר לו החפץ חיים, וכיצד הצליח להשפיע עליו.

ענה האיש ואמר: כשנכנסתי אצל החפץ חיים, הוא לקח את ידי והחזיק בה בחמימות בשתי ידיו, הסתכל בתוך עיני במבט של חמלה ואהבה רבה, והתחיל לבכות ולומר: אוי שבת קודש! אוי שבת! כך בכה החפץ חיים במשך עשר דקות... באותם הרגעים רעדתי וחשתי בזרם של קדושה שעובר בתוך גופי, פרצתי בבכי

והתחרטתי מעומק הלב על מה שעשיתי וקיבלתי עלי תשובה שלומה עד היום הזה. לכן כשסיפרת את המעשה התרגשתי מאוד, כי נזכרתי במעמד המרגש עם החפץ חיים ולכן התעלפתי.

(נעימות נצח).

השל"ה הקדוש למד כלל גדול בעניין מצנת תוכחה מהפסוק: "אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך" (משלי ט) - כאשר אתה מוכיח את עמיתך אל תאמר לו רק את חסרונותיו, כי אז ישנאך ולא ישמע לדבריך, והיינו "אל תוכח לץ" - אל תוכיח אותו באופן שתאמר לו שהוא לץ. אלא אדרבה, אמור לו: "חכם אתה, ולך לא מתאים לנהוג כפי שנהגת". וזהו "הוכח לחכם" כלומר, תעשהו לחכם, אז יאהבך וישמע לקול דברי התוכחה שלך.

בכדי שיוכל האדם להוכיח את חברו, עליו להיות נקי וצדיק באותו דבר שמוכיחו, על כך אמרו חז"ל קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים (סנהדרין יט:), כי אם האדם עצמו אינו מתוקן ואינו ירא שמים אינו יכול להוכיח את חברו, כי איך יוכל להוכיח את חברו שלא יעשה כך אם הוא עצמו לא נזהר במה שאומר ומוכיח, ופשוט שדבריו לא יתקבלו על לב חברו.

ואמרו בגמרא (סוף מסכת סוטה) בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת. ופירש רש"י: אין לך אדם שיוכל להוכיח, שכולם נכשלים בחטאות וכשמוכיחין אומר לו אתה כמוני.

הבן איש חי זצ"ל הביא על כך משל יפה:

גנב ביש מזל נתפס על ידי השלטונות וגזר עליו המלך עונש מוות בתליה על עץ. אמר הגנב: "הריני מקבל על עצמי את פסק דינו של המלך, אך יודע אני חכמה אחת נפלאה שאיש מלבדי אינו יודעה, ואם אמות, תמות עמי חכמתי. על כן מבקש אני ללמדה למלך".

לשאלת המלך מהי אותה חכמה, השיב הגנב: "יודע אני כיצד לשתול זרע בקרקע, ולאחר הכנה מסוימת, בתוך חצי שעה יגדל ממנו אילן לתפארת, שיישא פירות גדולים ויפים". התפלאו המלך ושריו, יצאו עם הגנב אל הגן הבוטני המלכותי, והביאו לו חרענים של אחד הפירות.

הגנב הורה להביא לפניו כלי מלא מים ולהוסיף להם סממנים מסוימים. כשהובאו המים עירב בהם את הסממנים, הניח בתוכם את הגרעינים ואמר: "כעת הגרעינים מוכנים לזריעה, יש לשים בקרקע ובתוך חצי שעה יצמח כאן עץ גדול, אך זה בתנאי שהאדם שישתול את הגרעין בקרקע, צריך שיהיו ידיו נקיות מכל גניבה וגזל, אני איני יכול לשתולו, כי הרי גבתו". פנה הגנב אל המשנה למלך ואמר לו: "מכובד אתה לתחוב את הגרעין בקרקע!"

אמר המשנה למלך: "לא אסתיר מכם כי בהיותי נער, הייתי הולך בשליחות אבי לקניות, והייתי אומר לו שהדברים עלו יותר מכפי שעלו באמת, ואת העודף הייתי לוקח לעצמי. אמנם צעיר הייתי לימים, אך חוששני שהסגולה לא תפעל, שהרי ידי אינן נקיות לגמרי".

פנה הגנב לשר האוצר ואמר: "בבקשה, הנך מתכבד לתחוב את הגרעין בקרקע". אמר השר: "אני ממונה על האוצרות, וכל חשבונות הממלכה בידי, ושגיאות מי יבין, יתכן וטעיתי בחשבון, אולי לקחתי בלי כוונה כמה פרוטות ובטעות הגיעו לארנקי, איני בטוח במאה אחוז שידי אכן נקיות..."

פנה הגנב למלך ואמר: "כבוד המלך, בכבוד, הואל נא אתה לתחוב את הגרעין לקרקע". השיב המלך: "עתה נזכרתי שבהיותי ילד קטן, ראיתי אצל אבי המלך מחרוזת מרגליות יקרה, חמדתי אותה ונטלתי אותה לעצמי, לכן גם ידי אינן נקיות".

כששמע זאת הגנב, מיד נפל לרגלי המלך ואמר: "אדוני המלך, שר האוצר שלך הודה כי ידיו אינן נקיות, המשנה למלך אמר שגנב

מאביו, ואף אתה אדוני המלך אמרת שגנבת מאביך, אם כן למה זה תחרוץ את משפטי למיתה על אשר גנבתי מחמת העניות שלחצה אותי ושלחתי את ידי למלא את נפשי הרעבה?", כששמע זאת המלך ריחם עליו ושלה אותו לחופשי.

שנאת חינם

בְּעֵבֶר הַיְרֵדִן בְּמִדְבַּר בְּעַרְבָה
 מִזֶּל סוּף בֵּין פְּאָרֶן וּבֵין תַּפְּלָ וְלִכָּן
 וַיִּזְצְרֹת וְדִי זָהָב
 (א, א)

ה'כלי יקר' כתב שהפסוק: "בֵּין פְּאָרֶן וּבֵין תַּפְּל", מרמז על בין המיצרים, בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, כי פארן רומז על מעשה מרגלים אשר היה במדבר פארן, בו בכו בכיה של חינם והוקבע בכיה לדורות בליל תשעה באב, ותופל רומז על חטא העגל אשר עשו בשבעה עשר בתמוז, וכן מציינו לשון תיפלה במקומות רבים בתנ"ך לעניין עבודה זרה. באותו יום נשתברו הלוחות ובקיעת אבנים אלו הוקבעה לדורות, כי בשבעה עשר בתמוז הובקעה חומת העיר ואבניה.

כדי שעם ישראל יזכו להצלה מפני אויביהם, זקוקים הם לאחד משני דברים: הראשון - השגחת ה', וזוכים לכך ע"י "ואהבת את ה' אלקיך". והשני - אחדות ישראל, ע"י "ואהבת לרעך כמוך", ובזה שעוזרים אחד לשני תתכן הצלה גם בדרך הטבע. בשני זמנים אלו איבדו ישראל את שני הדברים: בשבעה עשר בתמוז, כאשר עשו את העגל, בו ביום הם הפנו עורף אל הקב"ה ואז איבדו ההצלה הבאה מההשגחה. בתשעה באב היה מעשה המרגלים, בו ביום נולדה מידת שנאת חינם בישראל כמו שנאמר: "וַתֹּאמְרוּ בְּשֵׁנָת ה' אֲתַנּוּ הוֹצִיאֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", ופירש רש"י: "מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עליך", כלומר,

הם סברו, שמאחר שכל אחד מהם שונא את חברו, כך מסתמא הקב"ה גם שונא אותם.

צרה זו של שנאת חינם החריבה בית ראשון ושני, כי בבית ראשון היתה שנאת חינם בין נשיאי ישראל, ובבית שני פשה הנגע בין כל ישראל. אז גם איבדו את ההצלה הטבעית, כי אם אין אהבה ביניהם, אין אחד עוזר לחברו.

שנאת חינם גרמה לחורבן בית מקדשנו ולגלות המרה, הנביא ישעיה אומר: "כִּי כֹה אָמַר ה' חֲנִים נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְּכֶסֶף תִּגְאָלוּ", והכוונה: בעוון שנאת חינם נמכרתם, ולא בכסף, דהיינו מצוות, תגאלו, אלא צריך לתקן חטא זה. וכן הוא במדרש: אמר הקדוש ברוך הוא אתם גרמתם לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי על ידי שנאת חינם, בקשו שלום ואתם נגאלים, שנאמר: "שְׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָּיִם". ולפי גודל מעלת מצות ואהבת לרעך כמוך שהיא כלל גדול בתורה, ראוי לאדם להתחזק ברוב עוז ותעצומות, על ידי מחשבות טהורות תמידיות להעביר שנאה מלבו, כי השנאה והמחלוקת מעוררים מדנים וקטגוריא ופרוד למעלה, ועל ידי אהבה, אחווה, שלום ורעות, מעוררים אהבת דודים למעלה, ועושה שלום במרומים, וגורם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה, וזהו הטעם שבזה תלוי גאולתנו ופדות נפשנו.

מה כל כך חמור בשנאת חנם?

רבינו יונה כתב בשערי תשובה, שהשנאה חמורה מפני שהיא גורמת לחטאים רבים אחרים, כלשון הרע, רכילות, נקימה, נטירה ועוד.

אך עדיין עלינו להבין מה פרושו של מונח זה "שנאת חינם", וכי יש מישהו ששונא ממש בחינם?! אפשר שהוא טועה, הטעה, או שהוא מדמיין, אבל לכאורה אי אפשר לקרוא לזה "חינם" כי הוא בטוח שחברו גרם לו עוול, הזיק לו או פגע אנושות בכבודו ויש הצדקה לשנאתו. א"כ מדוע שנאה זו מכונה חינם?

משום שמי שחושב שהוא עשה לי והוא פגע בי והוא הזיק לי, דבר זה הוא בבחינת כפירה, כי בכך כביכול שוכח את בורא עולם, שהוא זה שמושך בחוטים ומנהל את כל ענייני העולם. ואם אדם פגע בנו והזיק לנו, עלינו להבין שזה מאת ה' יתברך, וגם זו לטובה כי כל מה שה' עושה הכל לטובה. וכך אמר דוד המלך ע"ה כאשר שמעי בן גרה רגם אותו באבנים וקילל אותו קללה נמרצת, וכאשר ביקשו עבדיו להורגו, אמר להם דוד: "הניחו לו, ה' אמר לו קלל".

בספר "מתנת חיים" מובא תירוץ נוסף עפ"י משל: ראובן פגע בטעות ברכבו של שמעון וגרם לשריטה קלה בכנף ימין. שמעון "הזדעזע" ממה שראה, עלה על דחפור אימתני והחריב את ביתו של ראובן!

איש לא הצליח להבין את התנהגותו התוקפנית של שמעון. כל מכיריו הטיחו בו כי לשווא גרם נזק כה נורא לראובן, אך הוא לא הבין מה רוצים ממנו, כי לא עשה זאת סתם כך בלי סיבה, שהרי ראובן גרם לשריטה במכוניתו!

שמעון ניסה להסביר, אבל איש לא הבין אותו, ובצדק, בגלל שביחס לנזק שנגרם למכוניתו, התגובה שלו לא היתה מדתית, ולפיכך לחינם החריב את ביתו של ראובן.

והנמשל - כאשר יהודי מבין את חשיבותה של אחוות רעים, אין סבה בעולם שתהווה הצדקה לשנאה, לכן השנאה היא חינם, כי אין לה הצדקה!

השנאה היא מלשון שונה. אחוות רעים היא תנאי הכרחי לחיים תקינים של התעלות, התקדמות, התפתחות. עוול נורא הוא לנתק יהודים זה מזה. אחים אנחנו, כה הרבה עברנו יחד. לשנוא!?! לעולם אין לכך כל הצדקה! לפיכך קראו חז"ל לכל שנאה אסורה בשם "שנאת חינם".

מסופר על רבי שמחה בונים מפשיסחה שבצעירותו התגורר בעיר בנדין. חבר קרוב היה לו שם, אברך צעיר שהיה גבאי הממונה על קופת הצדקה לתיקון הספרים שבבית המדרש. יחד עסקו ר' שמחה בונים וחברו בדרכי החסידות.

פעם אחת, הגיע אל העיר חסיד עני, שקיבץ ממון כדי שיוכל להשיא את בתו. נתנו לו שני החברים נדבה מכיסם. אז ציווה ר' בונים לחברו, שילווח לאיש גם מקופת הצדקה שבאחריותו, ויסייע לאורח החשוב בשעת צרתו. גם הבטיח ר' בונים, כי בעוד זמן קצר יחזיר אל הקופה את הסכום שיילקח.

האנשים שהתפללו באותו בית המדרש היו בורים ועמי ארצות גדולים, שאינם יודעים דבר וחצי דבר בתורה. כששמעו כי לקח הגבאי את כסף הצדקה שיועד לתיקון הספרים ונתן אותו לאיזה עובר אורח מחבריו החסידים, הרימו קול צעקה. בין מנחה ומעריב ערכו האנשים אספה בבית המדרש, כדי לשפוט ולהחליט באיזה קנס יקנסו את האברך הגבאי, כדי שיִדע את כוחם וגבורתם.

שמע ר' בונים על האספה, ובא אל בית המדרש. מצא את האנשים יושבים סביב השולחן וצועקים ומרעישים בכעס על האברך, כאילו עבר על "לא תגנוב" שבעשרת הדברות.

עמד ר' בונים לפני הנאספים ואמר: "הרשו לי לטעון לזכותו של האיש החוטא בטרם יחרץ דינו ותשיתו עליו קנס. ראשית אבקש מכם שתסבירו לי את פירוש הפסוק שבתהלים 'תעיתי כשה אבד בקש' (תהילים קיט, קעו). – מה התכוון דוד המלך לומר? הייתכן כי שה יתעה ויאבד בגלל מעט קש?". לא ידעו בורים אלו, כי שינה ר' בונים את הניקוד שבפסוק, בו נאמר "תְּעִיתִי כֶּשֶׁה אֲבָד – בְּקֶשׁ עֲבָדָךְ", וחשבו כי הפסוק שציטט ר' בונים נכון הוא. לפיכך, לא ידעו להשיב על השאלה על אודות השה והקש.

אז אמר להם ר' בונים: אסביר לכם את הדבר במשל: פעם אחת תקפה מגפה את חיות היער. נאספו החיות אצל האריה, מלך החיות,

כדי לפשפש במעשיהם ולברר באיזה חטא חטאו, ומי החוטאים שבגללם באה עליהם ערה זו. "אם נדע מיהו החוטא, נבער אותו מן העולם וכך ישמע ה' ותיעצר המגפה", חשבו החיות. ניתנה פקודה מטעם מלך החיות ושריו, כי כל חיה ובהמה שחטאה תבוא לפני המלך והשרים להתוודות על חטאיה.

ראשון בא הזאב להתוודות על עוונותיו. "מקרה לא טוב אירע לי", התוודה הנמר. "רעב הייתי, וחפשתי דבר מה להחיות את נפשי. לפתע נקרה אדם לקראתי. ובכן אודה – טרפתי אותו בזעם ואכלתי".

התייעצו ביניהם מלך החיות ושריו, ודנו את הזאב לכף זכות – "מסכן היה ורעב, ולא מצא דבר אחר להביא אל פיו, ולכן שפך את דם האדם. והלא נמר הוא, וכך דרכם של נמרים". כך פסקו ופטרו את הנמר.

אחר כך עלה ובא לפניהם הדוב. "חוטא ופושע אני", אמר הזאב. "רעב הייתי, וראיתי פרה אחת רועה בשדה ועגל קטן לצדה. לא יכולתי להתאפק, וטרפתי את האם ובנה ביום אחד".

התייעצו מלך החיות ושריו, חשבו מחשבות והחליטו – "הלא דוב הוא. כך יאה לו לטרוף בהמות וחיות. פטור הוא מעונש ולא בו האשם".

כך עברו לפניהם עוד חיות רבות ורעות, ואת כולן פטרו מעונש. עד שבא לפניהם שֵׁה תמים אחד. כרע השֵׁה ברך לפני המלך ושריו וסיפר על עוונותיו: "פעם אחת קור גדול היה בארץ. ריחם עלי אדוני הטוב והכניס אותי אל תוך ביתו. בלילה רעב מאוד הייתי ולא מצאתי מה להביא אל פי. עד שמצאתי מעט קש שהניח אדוני הטוב בתוך אחת ממגפיו, כדי לרפד את המגף. את המעט הזה אכלתי והחייתי את נפשי. ועבשיו אודה – כאשר קם אדוני משנתו בבוקר, לא מצא קש במגפו".

כששמעו החיות את וידויו של השה, נזעקו וזעקו בכעס: "פושע! בגלל פשעך הנורא באה עלינו זאת הצרה!" ובלו שהיות התנפלו החיות בחמת זעם על השה וטרפו אותו.

"עכשיו יודעים אתם", אמר ר' בונים, "למה התכוון דוד המלך כשאמר 'תַעֲיִתִי כְּשֶׁה אֶבֶד בְּקֶשׁ' – אני כשה שאיבד את חייו בגלל מעט קש. ואתם יקירי, כל אחד מכם הרי חטא חטאים גדולים כמו החיות שבמשל. את נגעי עצמכם אינכם רואים, אבל על האברך הזה אתם נזעקים לשפוט ולקנוס עבור דבר של מה בכך – על שהעזו לסייע לאיש עני ומסכן. על מעט קש – שהלווה מעט כסף (cash) מקופת תיקון הספרים – אתם מוכנים שיאבד מן העולם!"

"נו ר' אריה לייב, ר' זאב וולף ור' דוב בער!", כך פנה ר' בונים אל שלושה מן הנאספים שנקראו כך, "הלא ידעתם כי אתם עצמכם חוטאים ופושעים בפשעים אלו ואלו". באצבעו הורה עליהם ופירט את חטאיהם. "ועכשיו מה – נלך אל ה'אריה'? הלא גם ה'דוב' עשה כך וכך! נפיל הכל על הדוב? אבל גם ה'זאב' עשה כהנה וכהנה! אלא מה – נפיל את הכל על השה הקטן". כשאמר זאת, הצביע ר' בונים על האברך שעמד מבוהל בפינת החדר. בושה נפלה על פני האנשים. האספה נתפזרה והאברך יצא בשלום.

בעזרת המשל הדגים רבי שמחה בונים מפשיסחה כיצד נוטים אנשים לשפוט את עצמם ואת הדומים להם לכף זכות, ולדון במלוא החומרה את השונה ואת החלש מהם. בשל כך, חיות רעות ואכזריות יוצאות פטורות מעונש, ושה תמים ועלוב נטרף בגלל כמה גבעולי קש.

אנשים חכמים

הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים זֹכְמִים וְנִבְנִים וַיְדַעִים
לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁיבֵיכֶם בְּרֵאשֵׁיכֶם (א, יג)

במשך הדורות קמו לעם ישראל דיינים ורבנים, אשר בנוסף לגדלותם בתורה, היו חכמים ונבונים בכל מילי דעלמא וידועים לשבטיהם. גאונים וקדושים שעל ידם ראו שהתורה היא חכמתנו ובינתנו לעיני העמים. כזה היה הגאון רבי עזרא חמאווי, ששימש כרבה הראשי של חאלב בארם צובא. לא יהודים בלבד באו להתדיין בפניו, שמע חכמתו פשט אל בין הנכרים וגם גוים רבים נהרו לביתו, לשטוח בפניו את בעיותיהם ולשמוע לעצתו. אחד מהם היה מוסלמי נכבד, שעולמו עמד להיחרב עליו.

ומעשה שהיה כך היה: המוסלמי הנכבד בא לביתו וביקש מאשתו כוס קפה שישתה עם אכילת עוגה. הכנת הקפה ארכה זמן ממושך מדי והוא קצף ורגז. החל לאכול את העוגה והכריז, שאם יסיים את אכילת העוגה לפני שהקפה יהיה מוכן, הרי היא מגורשת. כירת הפחמים התחממה לאיטה והבעל סיים לאכול את העוגה והקפה עדיין לא היה מוכן. לפי חוקי האסלאם, נכנסו הגירושין לתוקפם. יתר על כן, לפי חוקי האסלאם אסור לו לשוב ולשאתה אחר גירושיה, אם לא תינשא לאחר ויגרשנה...

רץ אל הקאדי, פנה אל השייך והם לא מצאו כל דרך להחזיר את האשה. "רק דרך אחת לפניך", אמרו לו, "לפנות אל רבם של היהודים, הוא בחכמתו פותר כל בעיה סבוכה".

ניגש הערבי אל רבי עזרא וסיפר לו את סיפורו. להפתעתו, שאלו הרב: "האם העוגה הייתה ספוגית, או קשה?", ענה המוסלמי: "נוקשה הייתה, אבל מה פשר השאלה?", אמר הרב: "אם העוגה היתה קשה, ודאי נפלו ממנה פירורים במקום אכילתך וא"כ עדיין לא לאכול את העוגה ואשתך אינה מגורשת". חיוך

רחב התפשט על פניו של הבעל, רץ לביתו ומצא כמה פירורים על הרצפה במקום אכילתו. "מהרי" אמר לאשתו: "הכיני את כוס הקפה לפני שאוכל פירורים אחרונים אלו...", וכבוד שמים התקדש לעיני העם, ששמעו על חכמתו של הרב.

משפט צדק

וּשְׁפָטְתֶם צְדָקָה בֵּין אִישׁ וּבֵין אָזוּי (א, טז)

כפי מה שיתברר לכם שהוא צדק הגם שיהיה הפך משפט הסדור, שהמשפט לא בא אלא לדיין שאינו יודע בירור לדבר אין לדיין אלא מה שעניו רואות. (אוה"ח הק')

שלא די שישפוט לפי חוקות המשפט, אלא שיראה שיהיה צדק באמת, ואם נראה לו שהוא דין מרומה לא יחתכהו. (מלבי"ם)

אגדה עתיקה מספרת כי אחד מפקידיו של דוד המלך ע"ה ערך פעם מסיבה, בה הוגש כיבוד שהיה מורכב מביצים קשות. אחד הקרואים שהיה כנראה רעב מאד אכל במהירות את הביצים ששמו בצלחתו, ואחר כך התבייש ונכלם בראותו כי צלחתו ריקה, בעוד שאחרים עדיין לא התחילו לאכול. בער לו, פנה בלחש אל שכנו שישב על ידו, וביקש להשאיל לו ביצה קשה אחת. שכן זה רצה לנצל את מצוקתו של המבקש, ואמר לו בלחש כי הוא מוכן למלא את בקשתו, בתנאי שהלזו יבטיח לו להחזיר את הביצה, בעירוף כל הרווחים שעלול היה להפיק מביצה זו מיום ההשאלה ועד יום החזרת החוב, המסכן שעלחתו היתה ריקה לא יכול היה לחשוב על משהו אחר מלבד מצוקתו הרגעית, והוא הבטיח בנוכחות עדים כל מה שחבירו דרש ממנו, ומיד לאחר מכן שכח את כל הפרשה.

עברו שנים אחדות, עד שביום בהיר אחד הופיע השכן ודרש להחזיר לו את החוב, הוא החל לפרט את המגיע לו עד שסמרו שערות ראשו של הלווה המסכן, המלוה טען: הנה מהביצה הזאת היתה יוצאת פרגית, הפרגית היתה גדלה והופכת לתרנגולת שהיתה מטילה לפחות שמונה עשרה ביצים בשנה הראשונה, מביצים אלו היו יוצאות שמונה עשרה פרגיות, שהיו מטילות כל אחת שמונה עשרה ביצים בשנה השנייה, בשנה השלישית היתה מניחה כל פרגית וכו' וכו', בסכמו את החשבון דרש המלווה את כל מה שהוא הפסיד לדבריו על ידי השאלת הביצה הקשה.

האיש ששאל את הביצה, התחרט על היום בו גילה רעבתנות כה גדולה ואכל את ביציו במהירות כזו, הוא נקלע עתה למצב ביש ולא מצא מוצא לצאת ממנו, לבסוף החליט להביא את הענין לבית דינו של דוד המלך, המשפט היה קצר מאד, התובע הביא את עדיו שהעידו על טיב העיסקא, הנתבע לא הכחיש כי אכן הסכים לשלם לפי קנה מידה מוזר זה, לדוד המלך לא נותרה כל ברירה אלא לפסוק, כי על הלווה לשלם מה שהתחייב לשלם.

מאוכזב ומיואש יצא הנתבע מבית משפטו של המלך, הוא החל לחשב בעוגמה כמה זמן יקח לו עד שיצליח לפרוע את חובו, ומאין יקח את הכסף הדרוש לו. פתאום הוא הרגיש שמישהו מסתכל בו, הוא הרים את עיניו וראה את שלמה בנו הצעיר של דוד המלך, שנתן בו מבט מהורהר.

שלמה היה עדיין צעיר לימים אולם הוא גילה ענין במשפטים בהם ישב אביו, הוא ישב סמוך לחדר בית הדין והאזין לטענותיהם של בעלי הדין, משפט מעניין ומוזר זה משך במיוחד את תשומת לבו של שלמה הצעיר, יתר על כן החלטתו של אביו לחייב את הנתבע הפתיעה אותו לא במעט, והבעת פניו של הנתבע נגעה ללבו של הנער, הוא החליט לעזור לו, "לך לשוק וקנה לך שעועית", אמר שלמה לאיש השבור והמדוכה, "קח אותם הביתה, בשל אותם וייבש אותם, למחרת תיגש לדרך המלך בה יעבור אבי במרכבתו,

ובבוא המלך תתחיל לזרוע את השעועית בשדה הסמוך לדרך, אבי המלך ישאל אותך מה אתה עושה? ואתה תשיב לו, אני זורע שעועית מבושלת אדוני המלך. המלך ומלוויו בטח יצחקו ממך בפה מלא, וישאלו אותך אם אתה באמת חושב שייצא משהו משעועית מבושלת זו? על זה תענה אתה: 'אם ביצה קשה יכולה להוציא פרגית, מדוע לא תצמיח שעועית מבושלת יבול מבורך?', אני בטוח שהמלך יכיר בטעותו וישנה את פסק הדין לטובתך."

האיש עשה כעצת בן המלך, וכאשר דוד המלך חייד למשמע הבדיחה, ושאלו אם הוא חושב ששעועית מבושלת תצמיח פירות? ענה לו היהודי אם ביצה קשה יכולה להוציא פרגית מדוע לא תצמיח השעועית פירות?

פניו הצוחקות של המלך הרעינו, הוא נזכר במקרה שהובא לפניו יום קודם לכן ונוכח לדעת שטעה בפסק דינו, מיד הוא נכנס לבית הדין, ביטל את פסק הדין ושחרר את האיש מחובת התשלום, פרט לערכה של ביצה מבושלת אחת, שהוא קיבל בזמנו.

המלך הבין יתר על כן כי תכנית מחוכמת כזו לא יכלה לעלות על דעתו של איש פשוט כזה, הוא הבין כי מאחורי התכנית עמד בנו הפיקח שלמה הצעיר, אותו הוא העריך מעתה עוד יותר מאשר עד כה.

סיפור המעשה נפוץ בקרב בני ישראל שהעריכו את ענוותנותו של דוד המלך שביטל פסק דין מוטעה, ואת חכמת שלמה שסייעה בגילוי האמת.

בכייה לחינם ונרגנות

וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וּתְאָמְרוּ בְּשִׁנְאֵת
ה' אֲתָנוּ הוֹצֵאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּתַת
אֲתָנוּ בְיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידָנוּ (א, כז)

אמר רבה אמר רבי יוחנן אותו לילה ליל
תשעה באב היה, אמר להם הקדוש ברוך
הוא אתם בכיתם בכיה של חינם ואני קובע
לכם בכיה לדורות. (תענית כט.)

בכייה אחת שעם ישראל בכו לחינם, בטענה של: "איננו רוצים
לעלות לארץ המובטחת", הפכה להיות בכייה לדורות! סיבה
לכל הבכיות, יום מועד לכל החורבנות: תשעה באב בו נחרבו שני
בתי המקדש, חורבן ביתר, שריפת התורה, גלות ספרד, חורבן
יהדות אנגליה בימי הביניים, פרוץ מלחמת העולם הראשונה,
ליל הבדולח ועוד אסונות ופורענויות רבות, הכל ביום תשעה
באב שהוא יום מועד לפורענות. עד היום הזה אנחנו סובלים
מאותו לילה של בכייה!

בני ישראל האמינו לדברי המרגלים שהוציאו דיבה רעה על
הארץ, ולכן בכו, והיה זה בכי לחינם בגלל שהקב"ה אמר שמדובר
בארץ טובה, ארץ זבת חלב ודבש. למעשה כל בכי שאדם בוכה
על צרותיו ועל כך שרע לו ועצוב לו ומר לו בנשמה... זהו בכי של
חינם, כי הרי כל מה שה' עושה הכל לטובה. ולפי זה לא רק שאין
לו לאדם להתרעם ולהתלונן על הצרות, אלא שמן הראוי היה לו
לומר על כך תודה לה' יתברך.

וכן כתב רבנו נתן מברסלב זצ"ל (ליקוטי הלכות חו"מ ב' פריקה וטעניה
ד, יד): "כי באמת אם היו הכל שומעים לקול צדיקי האמת לילך
בדרך זו, להאמין תמיד בה' יתברך שהכל לטובה, וליתן שבח
והודיה תמיד לה' יתברך בין בטוב בין ברע כמו שכתוב: 'בה'

(שם רחמים) אהלל דבר, באלהים (שם של דינים) אהלל דבר', בוודאי היו מתבטלים כל הצרות וכל הגלויות לגמרי, וכבר היתה גאולה שלימה".

המרגלים אשר נשלחו על ידי משה רבינו לתור את הארץ, היו אנשים צדיקים וחשובים מאוד, אך בתוך זמן קצר ירדו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא עד כדי הוצאת דיבת הארץ רעה. ולא רק על הארץ דיברו אלא אף על הקב"ה ואמרו דברי כפירה שהעם היושב בכנען יותר חזק מהקב"ה ח"ו. כיצד א"כ תיתכן נפילה רוחנית גדולה כל כך אצל אנשים חשובים כל כך? ומה היה השורש והסיבה לאותה בכייה של חינוס?

הגה"צ רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל כתב לבאר עפ"י הפסוק הנ"ל, שהסיבה לכל זה היא ה**נרגנות**. נרגן הוא אדם שתמיד יש בפיו תלונות. כל העת הוא חושב שמנסים להתנכל לו, בכל דבר הוא מוצא את הרע ותמיד יש לו טענות ומענות אף נגד הקב"ה, ואפילו כאשר ה' יתברך מיטיב עמו הוא מפרש את הטובות כאילו הן נעשות לרעתו, ותמיד מוצא סיבה על מה להתלונן ולבכות.

דבריו של הנרגן שבועט בכל מה שעשו למענו, הם כמהלומה הפוגעת וחודרת לעומק הבטן מכה עזה, הפוצעת את המוכה במעמקי נפשו. הנרגן, לוקח אפוא את הטובה שרוצים להיטיב או שכבר היטיבו עמו, ואומר שכוונת הדבר היא אך ורק לרעתו. וזה בדיוק היה חטאם של המרגלים והעם, שעשו מעשה נרגנות, וראו רק את הצד השלילי, ובכך מושך על עצמו דינים ופורענויות.

מדת הנרגנות גורמת לאדם שכל ימיו רק מכאובים, כי אפילו יהיה לו הכל טוב, תמיד יראה את הכל באופן שלילי, וכבר המליצו על כך דורשי רשומות בפסוק "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים **לראות טוב**", שמי שחפץ בחיים ואוהב את ימיו, ואכפת לו שיהיו לו חיים מאושרים, שיתרגל תמיד "לראות טוב" בכל דבר ולהתבונן כמה טוב לו, וכך ימצא תמיד אושר ושמחה

בכל ימי חייו. כי אם לא יתרגל לראות בכל דבר את הטוב, תמיד ימצא משהו לא תקין בכל דבר, וחיייו יהיו לו מרים וקשים.

היה היה פעם יהודי נרגן שכל פעם לאחר התפילה היה לו מה לומר על השליח ציבור שעבר לפני התיבה, זה קולו שקט מדי, אחר קולו חזק מדי, השלישי איטי מדי, והרביעי מהיר מדי, החמישי קולו ערב כשל עורב והשישי מזויף...

באחת השבתות הגיע לבית הכנסת חזן מפורסם, בעל תפילה מיוחד ביותר לקבלת שבת, כולם יצאו בהתפעלות מהניגון היפה, קולו המיוחד ומהרגש שהכניס לתפילה. כולם חוץ מאותו נרגן, שניכר היה עליו שעדיין אינו מרוצה... כשנשאל מחבריו: "מה עכשיו, איזה פסול מצאת בו?", השיב הלה: "וכי לא שמעתם?! הרי בפסוק: 'לִפְנֵי ה' כִּי בָא, כִּי בָא לְשֹׁפֵט הָאָרֶץ' – הוא אמר את ה"כי בא" השני לפני ה"כי בא" הראשון...

כזה הוא הנרגן, זוהי תכונתו, הוא מחפש פורקן בכדי להסביר את עצמו, ובכל דבר טוב מוצא את סיבת רעתו. הנרגן תמיד יחפש את השלילה, תמיד מאשים, כועס, עצבני, פניו זועפות, אינו יורד לבירור המקרה עד סופו, הוא מיד מעלה טענות כרימון ולעולם אינו מוצא טעות אצלו... אם הנרגן יביט על מעשי זולתו במשקפיים אחרות ובראייה אמיתית ונכונה של בן תורה, פעמים רבות הוא יגלה מציאות שונה ממה שהוא חשב או התכוון.

לצערנו, הנרגנות היא תופעה שאנשים רבים נכווים ממנה. מעטים הם האנשים המחמיאים לזולתם, הנטייה לדון לכף חובה מצויה ביותר והיא בעוכרינו. איך ניתן לתקן רעה חולה זו? התשובה לכך היא פשוטה: לימוד זכות. לצערנו, אנשים רבים מתנהגים בנרגנות ומחפשים תמיד את הצד השלילי ובכך יוצרים אווירה של מתח, כעס ומריבה מיותרים.

שנאת חינם

וּתְרַגְּזוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וְהִתְאַמְרוּ בְּשִׁנְאֵת
ה' אֶתְנֶנּוּ הוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לְיַת
אֶתְנֶנּוּ בְּיַד הָאֱבֹרִי לְהַשְׁבִּידֵנוּ (א, כז)

ופירש רש"י: "ותרגנו - לשון הרע, וכן 'דברי נרגן', אדם המוציא דבה, 'בשנאת ה' אותנו' - והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך". כלומר, הם סברו, שמאחר שכל אחד מהם שונא את חברו, כך מסתמא הקב"ה גם שונא אותם.

רבינו יונה כתב בשערי תשובה, שהשנאה חמורה מפני שהיא גורמת לחטאים רבים אחרים, כלשון הרע, רכילות, נקימה, נטירה ועוד.

שנאת חינם ולשון הרע חמורים יותר מכל שאר העוונות, ולכן גם העונש על כך הוא חמור ביותר!

בית המקדש הראשון מפני מה חרב? מפני שהיו בו עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, שלוש העבירות החמורות ביותר שעליהן נאמר: יהרג ואל יעבור. לאחר שבעים שנות גלות, נבנה הבית השני ואף הוא נחרב. מקדש שני שהיו עוסקין בתורה, במצות ובגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חינם, ללמדך ששקולה שנאת חינם כנגד שלוש עבירות עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים (יומא ט:).

החפץ חיים כתב בהקדמה לספרו: "בסוף ימי בית שני, גברה שנאת חינם, ולשון הרע בינינו, ובעבור זה נחרב ביתנו וגלינו מארצנו והגם שבגמרא לא מוזכר לשון הרע, אלא שנאת חינם בלבד, הכוונה היא על שנאת חינם עם לשון הרע, היוצאת והמתבקשת מצד השנאה".

רבי אהרן מקארלין זיע"א נסע פעם לרבו המגיד הקדוש ממעזריטש זצ"ל, ובעגלה בה נסע הצדיק, נסעו גם חבורת עגלונים מהמון העם, ישבו הללו ודיברו בגנותם של יהודי העיר, ועל כל אחד מצאו חסרונות והרבו ברכילות ולשון הרע.

שמע את זה רבי אהרן, התערב בשיחתם והסב את נושא השיחה, והחל לשאול אותם ולהתעניין אצלם בענייני סוסים, החלו העגלונים משוחחים אתו בהתלהבות גדולה על סוסים וכדו', עד הגיעם למעזריטש.

כאשר נכנסה העגלה לעיר, הקיפו חסידים רבים את העגלה מכל צד וקיבלו את פני רבם הגדול מקארלין בכבוד הראוי. תמהו העגלונים למראה עיניהם ושאלו את רבי אהרן: אם רבי אתה, מדוע שוחחת עמנו כל הדרך על סוסים? השיב להם הצדיק: ראיתי שבהבל פיכם אתם הורגים אנשים, אמרתי, מוטב שתהרגו סוסים. (סיפורי צדיקים)

העיקר המנגינה

וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף (א, לד)

ידוע שאין אף מילה מיותרת בתורה הקדושה, וא"כ קשה, הרי היה אפשר לומר "וישמע ה' את דבריכם", בלי לומר את המילה "קול", מדוע נאמר כאן "קול דבריכם"? אומר האדמו"ר רבי לייבל איגר מלובלין זצ"ל: פעמים רבות משמעות הדברים הנאמרים תלויה גם בטון הדיבור ובמנגינה, כיצד אומרים את הדברים.

מספרים על יהודי שבשבת בבוקר, בבית הכנסת, צעק על הגבאי: "אתה חמור בן גמל, טיפש מטופש", וכך ביזה אותו בפני כולם. הרב לא עבר על כך בשתיקה. ביום ראשון קרא לאותו יהודי ודרש ממנו בכל תוקף שבשבת הבאה יעלה על הבימה ויכריז קבל עם ועדה, שכל מה שאמר בשבת הקודמת אינו נכון.

טוב, אם הרב אומר – אין ברירה, מוכרחים לעשות זאת. בשבת הבאה עלה מיודענו לבימה, וקרא לעבר הגבאי: "אמרתי לך שאתה חמור בן גמל, טיפש מטופש... זה לא נכון?!...".

אכן, הכל תלוי במנגינה. "וישמע ה' את קול דבריכם" - הוא שמע את המנגינה. כשהמרגלים אמרו: "וגם זבת חלב ודבש היא", הם אמרו זאת בשפה רפה, אחר כך מיד הוסיפו: "אפס כי עז העם היושב בארץ! והערים בצורות!" - בקול חזק ותקיף, ושוב אמרו בשפה רפה: "וזה פריה". כלומר, גם כשאמרו את הדברים הטובים, אמרו אותם בהבלעה, באופן שכמעט לא נשמעו, ואילו את הדברים הרעים אמרו עם כל התוקף, ועל כך יצא קצפו של הקב"ה. (ומתוק האור)

יש שכר ועונש

וְאֵדְבַר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתִּמְרוּ
אֶת פִּי ה' וַתִּזְדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה... וַיִּרְדֹּפוּ
אֶתְכֶם כְּאִשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ
אֶתְכֶם בְּשִׁעִיר עֵד זֹרְמָה (א, מג-מד)

משה רבינו ע"ה מוכיח את בני ישראל שהיה להם להקשיב לו, לא ייתכן שימרו את פי ה' ולא יקבלו עונש.

שלמה המלך, החכם מכל אדם, אמר: "חֲטָאִים תִּרְדְּפוּ רָעָה וְאֶת צְדִיקִים יְשַׁלֵּם טוֹב" (משלי יג, כא), כל יהודי ויהודיה חייבים להאמין בשלושה עשר עיקרים של התורה הקדושה. אחד מעיקרים אלו הוא: "שהקב"ה מעניש לרשעים ומשלם שכר טוב לצדיקים"! במלים אחרות: העולם אינו הפקר, יש דין ויש דיין. מי שמקיים מצוה - מקבל שכר, ומי שעושה עבירה - נענש.

אלא שלכאורה יש על זה קושיא: הרי במו עינינו רואים אנן אנשים שעושים עבירות חמורות ולא נענשים?

על דבר זה נענה במשל: אב אחד אמר לבנו: "יוסי, אל תאכל ממתקים כי יהיו לך חורים בשיניים", יוסי הרים גבה ואמר בתמיהה: "אבל אתמול חבר שלי אכל סוכריה ואין לו שום חורים בשיניים?". זה ברור שממתקים עושים חורים בשיניים, אך זה לא נעשה תיכף ומיד... לא כל דבר קורה מיד, יש תהליכים שלוקחים זמן, אבל בוודאי שבסופו של דבר זה קורה.

גם ביחס למצוות ועבירות זה כך. מי שעושה מצוה - מקבל שכר, ומי שעושה עבירה - נענש. זה לא בהכרח קורה מיד, אבל בטוח שבסוף על מעשה עבירה ייענש האדם, ואם לא כאן בעוה"ז אז בעוה"ב. ועל זה אמר שלמה המלך: "תִּשְׁאֵים תִּרְדֹּף רָעָה" - הרעה רודפת אחר החוטאים ובסוף תגיע אליהם. "וְנִאֲת צְדִיקִים שְׁלָם טוֹב" - והתשלום הטוב בוודאי יגיע לצדיק.

וזהו ההבדל בין ילד קטן למבוגר: הילד הקטן תופס רק את הרגע הנוכחי, הוא לא חושב קדימה על העתיד, ולכן הוא כועס מהר, מתפייס מהר, בוכה מהר וכו', כי הוא חי רק את הרגע. אולם האדם המבוגר צריך להסתכל בצורה יותר רחבה וארוכת טווח. מי שמתבגר באמת (ולא רק בגיל), חייו משתנים בכל מיני תחומים. ואחד מהם הוא בעניין האמונה! הוא לא שואל שאלות למה זה כך ולמה זה כך? כי הוא מבין שהחשבונות נעשים על פני שנים ואפילו מאות שנים.

מעשה באדם אחד, שהשכיר דירה לאלמנה ענייה עם ילדים קטנים. כשעברו חודש ימים בא ותבע את שכר הדירה, ולא היה לאלמנה מהיכן לשלם, ולפיכך דרש ממנה לפנות את הדירה, אך לא היה לה מקום אחר לדור שם. היה זה בעיצומו של חורף קשה, ברד, כפור ורוח זלעפות. הלך בעל הדירה והסיר את הרעפים שעל הגג, והגשם והברד ירדו לתוך הבית. באו אליו בני אדם רחמנים, וביקשו

והתחננו בפניו שיחוס עליה ועל יתומיה הקטנים, ויניח להם לגור בדירה עד סוף ימי החורף, ולא אבה לשמוע. על כן נאלצה האלמנה בעל כורחה לעזוב את הדירה ביום סגריר, ודמעתה על לחיה, אן חומל ואין מרחם, עד שמצאה מנוח לרגלה באיזו מערה. כולם דיברו על שערורייה זו ועל אכזריותו של בעל הדירה.

החפץ חיים זצ"ל, שהיה עד למעשה נבלה זה, הצטער מאוד וקרא בקול את הפסוקים: "כל אלמנה ויתום לא תענון, אם ענה תענה אותו כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו, וחרה אפי והרגתי אתכם..." ותהה מה יהיה אפוא סופו של אדם אכזר זה?

כעבור עשר שנים בא כלב שוטה, ונשך את האיש בעל הדירה. הוא התייסר ביסורים קשים ומרים והתפתל במכאוביו במשך כמה שבועות, והיה נובח ככלב עד שלבסוף מת מתוך יסורים קשים ומרים. על זה אמרו חז"ל "אל תתייאש מן הפורענות", כי סופה לבוא על מי שמגיע לו, שכבר אמר דוד המלך "אנה מפניך אברח, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה'".

עוד סיפר החפץ חיים, כי היתה תקופה שהיו חוטפים ילדים ומוסרים אותם לצבאו של ניקולאי הרשע (גזירת הקנטוניסטים). קצב אחד שתפסו את בנו, הלך וחטף נער בן ישיבה אחד ומסרו לצבא שישרת במקום בנו. אמר החפץ חיים: צער רב נצטערתי על כך, ולמעלה משלושים שנה עקבתי בסקרנות לראות מה עונשו של הרשע הזה, עד שנודע לי כי בנו של הקצב נעקץ ע"י יתוש ונדבק במחלת האבעבועות השחורות, ולא הועילו לו כל הרפואות. לאחר שסבל יסורים קשים מת, ואנשי חברא קדישא חששו לטפל בו מפני סכנת ההתדבקות, והקצב נאלץ בעצמו לקבור את בנו מחמדו במו ידיו. (ספר החפץ חיים)

פרשת ואתחנן

כח התפילה

וְאֶתְּוֹנֵן אֶל ה' (ג, כג)

אמר רבי חוניא גדולה תפילה שמבטלת את הגזירה. (פסיקתא ויצא כט, יז)

כוחה של התפילה כה גדול ועצום, אשר היא יכולה לשדד מערכות הטבע ולשנות סדרי בראשית. הקב"ה ברא את האדם עם חסרונות על מנת שיתפלל אליו ויבקש את עזרתו, ואם רק יאמין כי בתפילתו לה' יכול הוא להשיג אף דברים גדולים ונשגבים - יזכה לראות כיצד ה' עונה לתפילתו בכל מצב.

בזמן שרבי עקיבא איגר זצ"ל שימש כרב בעיר פוזנא, אחד מיהודי המקום חלה במחלה קשה, אשר כל הרופאים קבעו פה אחד: "אין לחולה הזה סיכוי לחיות, אין רפואה למחלתו. הכינו כבר את קברו!". מצבו של אותו יהודי התדרדר והוא הגיע עד שערי מוות. הגאון הגדול ר' עקיבא איגר העתיר גם הוא בתפילה על החולה וקיווה כי משמים אולי יקבל החולה חנינה ורחמים.

והנה, לא עברו ימים ספורים ובעיירה הודיעו כי שיירת המלך תעבור היום בעירם. אנשי העיר פנו אל רופא האישי של המלך וביקשו שיבוא לבדוק את החולה. לאחר בדיקה קצרה הודיע הרופא: "אין לו סיכוי! הוא לא יחיה עם מחלה שכזו!". ר' עקיבא איגר שהיה נוכח במעמד, פנה אל הרופא ואמר לו: "יאמר לי כבודו בבקשה, לו חלילה חלה המלך במחלה זו האם גם אז היית אומר כך, או שמא היית מייעץ דבר אחר?".

הרופא נותר דומם לאור השאלה והשיב: "אומר לרב את האמת, למחלתו של יהודי זה יש תרופה, אך היא קשה ונדירה למציאה.

אילו היה המלך חולה במחלה זו אולי היה סיכוי קטן להשיג את התרופה הנדרשת, אך יהודי שכמוהו החסר אמצעים, מניין ישיג תרופה נדירה שכזו? "ומהי אותה תרופה?", שאל הגאון.

"ישנו עוף אחד", אמר הרופא, "מיוחד במינו וקשה להשגה, הנמצא ביערות הרחוקים. יש כמה בודדים כמוהו בעולם. רק אם יעודו את אותו עוף, יבשלו את בשרו וישקו אותו לחולה – רק אז יוכל להבריא.

אם היה המלך חולה בחולי זה, היו שולחים ציידים לכל היערות בעולם ומנסים למצוא אותו, אך כיצד ישיג יהודי פשוט זה עוף כה נדיר וקשה להשגה? אין לו תקנה ועתיד הוא למות!", סיים הרופא ושב לשיירת המלך. ר' עקיבא איגר נכנס לחדרו, פתח את ספר התהלים והחל להתחנן בדמעות לה' שירחם על החולה. בעודו מתפלל לפתע נשמעו קולות מוזרים מארובת הגג.

אחד מבני הבית עלה אל הארובה והנה הוא מוצא שם ציפור מוזרה וגדולה שנתקעה בארובה ואינה מצליחה להשתחרר. נטל את העוף ונכנס הוא אל חדרו של הגאון. הגאון ראה את העוף ופניו זרחו. "מהר שחטו את העוף הזה כהלכה והכינו ממנו מרק לצורך החולה, אך את הנוצות שלו שימרו במקום מוצנע", ציווה הרב. בני הבית עשו כדברי הרב והכינו את המרק. ר' עקיבא איגר מיהר לביתו של החולה והשקה אותו במרק. לא עברו ימים בודדים והחולה הנואש הבריא לגמרי ממחלתו. לאחר מספר חודשים הגיע רופאו של המלך לעיר ושאל: "אמרו נא לי, מה עם אותו חולה קשה? מתי הוא נפטר?" "הוא חי ונושם!", בישרו לו בני העיר באושר ושמחה.

הרופא התקשה להאמין: "באיזה תרופה טיפלתם בו, הרי התרופה היחידה היא עוף נדיר וקשה להשגה?!", שאל. "איננו יודעים, הרב הביא לחולה עוף ועל ידו הוא הבריא", אמרו לו בשמחה.

שמע הגאון על בואו של הרופא וניגש אליו כשהנוצות ששמר מאותו עוף בידו. בדק הרופא את הנוצות, ואמר כשהוא המום וחסר

נשימה: "הרי זה אותו עוף נדיר! כיצד השגתם אותו?!" או אז סיפרו לו כי בעת שהתפלל הרב על החולה נחת העוף בגגו.

מיד אמר הרופא המוכה בתדהמה: "עתה יודע אני כי יכול האדם להשיג כל חפצו בתפילה – ואף עוף נדיר שהמלך וכל חייליו לא יכולים למצוא!". (נפלאות רבי עקיבא איגר)

כאשר יהודי מתפלל, פונה הוא אל בורא כל העולמות. מי שמחיה אותו ואת כל היקום, אשר בידו העושר והזהב, הבריאות והאושר, הילדים וכל שאר ענייני החיים.

לכן, גם אם נראה לך שהדבר אשר אתה כוסף אליו ומבקש אותו, הינו מצרך נדיר שאין סיכוי שתוכל להשיגו, דע כי בכח תפילתך להשיג כל דבר שבעולם ואף את העוף הנדיר ביותר בעולם. (נועם שיח)

אין תפילה שהולכת לאיבוד

וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה'... וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב כֹּף אֵל
תוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה (ג, כג-כו)

רבי חיים בן עטר, האוה"ח הק', למד מהפסוק הנ"ל ארבעה תנאים לקבלת התפילה:

א. "וְאֶתְחַנֵּן" - שיתפלל כעני הדופק על הפתח כדרך אומרו (משלי י"ח) תחנננים ידבר רש"י. הבקשה הראשונה צריכה להיות כמו עני. הלשון של חז"ל במדרש היא: "אין לאדם כלום אצל בוראו", הוא לא חייב לך שום דבר. אתה בא אליו כמו עני... "כַּדְלִים וּכְרָשִׁים דְּפָקְנוּ דְּלִתִּיד" - אנחנו באים כמו עניים בפתח.

ב. "אֵל ה'" - שיבקש ממקור הרחמים. לא לבקש מכוחות אחרים. רק מהקב"ה. אמנם אנחנו אומרים כל יום "אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא יתברך שמו, לו לבדו ראוי להתפלל,

ואין ראוי להתפלל אלא לזולתו. אתה לא מבקש מהמלאך מיכאל, גבריאל, או רפאל, אלא רק מהקב"ה בכבודו ובעצמו.

ג. **"בַּעַת הַהֵיא" -** זמן התפילה! כדרך אומרו (תהלים ס"ט) 'ואני תפלתי לך ה' עת רצון', ישנם זמנים מסוגלים לתפילה כפי שאומרת הגמרא (מסכת ראש השנה) שהימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים הם זמן של עת רצון ועליהם נאמר: 'דַּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ קְרָאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב' (למעשה מראש חודש אלול, שמשה רבינו עלה למרום לקבל את הלוחות השניים, זה זמן מסוגל). פירוש הדבר, שאנחנו מבקשים מהקב"ה בעת רצון.

ד. **"לאמר" -** שתהיה תפלתו מפורשת ולא תהיה סובלת פירוש בלתי הגון, תסביר לקב"ה את מה שאתה רוצה.

מובא בחז"ל שמשה רבינו התחנן לה' יתברך והתפלל 515 תפילות כמניין 'ואתחנן', כדי להכנס לארץ ישראל. מעניין שגם המילה תפלה (ללא האות יו"ד) היא בגימטריא 515 בדיוק כמו "ואתחנן".

משה רבינו מתפלל, מתחנן ומבקש חמש מאות וחמש עשרה פעמים להכנס לארץ ישראל, ואז אומר לו הקב"ה: "רב לך" - מספיק! אל תבקש יותר! כי אם תבקש עוד בקשה אחת אתה נכנס.

נשאלת השאלה: אם הקב"ה ידע שהוא לא מתכוון להיענות לבקשה של משה רבינו, לשם מה הוא נתן לו להתפלל כל כך הרבה? כבר אחרי שתים שלוש תפילות היה אומר לו: "משה, אל תתאמץ, זה לא יעזור, לארץ ישראל אתה לא נכנס!", אך לא, הוא נותן לו להתפלל ולהתפלל, לבקש ולבקש, וכשהוא מגיע לפני התפילה האחרונה, וכבר כמעט הולך להיענות, אומר לו הקב"ה: "רב לך" - אל תתפלל יותר!

אומרים חכמי המוסר שדבר זה בא ללמד אותנו יסוד גדול - צריכים את כל התפילות, כל תפילה חשובה כי אין תפילה

שהולכת לאיבוד! הקב"ה רצה ללמד אותנו באמצעות משה רבינו, שיש עניין להתפלל, גם אם התפילה לא נענית...

המבי"ט (ר' משה מטרני) בספרו בית אלהים (שער התפילה, פרק י"ז) מדבר על עניין התפילות, שאנחנו מתפללים ומבקשים מהקב"ה, שישלח לנו גואל. בהתחלה הוא כותב שטעם התפילה שאנו מתפללים על הגאולה ועל הישועה, גם כי בעוונותינו הרבים שעברו אלף וכמה שנים, ועדיין לא נתקבלה התפילה (אנחנו כבר כמעט אלפיים שנים מחורבן בית שני, ועדיין בית המקדש לא נבנה), אנחנו מתפללים שלוש תפילות ביום, מבקשים מהקב"ה כל כך הרבה בקשות: גאל ישראל, תשכון בתוך ירושלים עירך, את צמח דוד עבדך תצמיח... כמה אלפי רבבות תפילות נאמרו כבר במשך אלפיים שנות גלות, שיבנה הקב"ה את בית המקדש ועדיין לא נבנה, למה? מתי זה ייבנה?

אלא, כל העניין שצריכים לבקש הרבה על בניית בית המקדש, "כי להיות העניין גדול הערך, צריך ריבוי תפילות, דור אחר דור, כדי שתקובל תפילת הגאולה, ובהיות נשלמות התפילות הנצרכות הידועות לו יתברך, אז בדור ההוא תקובל תפילתם. אבל דע לך, כאשר יגיע הזמן שבו יושלם סכום התפילות הנצרכות, תקובל התפילה ויבנה בית המקדש, לא בשביל התפילה ההיא, כי באם יצרף אותה לתפילות הקודמות".

בית המקדש בא לא רק בזכות התפילה של אותו הדור בו יבוא. אם בע"ה השנה יבנה, אל תאמר: ברוך ה', התפילות שלנו בתשעה באב עזרו ובית המקדש נבנה... לא כך הדבר, אלא שהיו צריכים סכום מסוים של תפילות, ורק כעת הושלמה הכמות שצריך לצורך כך... ואז כשתצטרף התפילה האחרונה עם כל התפילות הקודמות במשך אלפיים שנות גלות, הרי כאילו נתקבלה תפילת הראשונים, כיון שהייתה סעד לקבלת תפילה זו.

מיליארדי תפילות שהתפללו על בית המקדש, כל זה נצרך לבניין, כי הקב"ה קבע סכום של תפילות, סכום של דמעות, כדי שבית המקדש יבנה, וכשיבנה, לכל יהודי תהיה שם חוליה. יראו כמה דמעות הוא הוריד בתפילותיו, כמה כל אחד בכה, הכל יצטרף לחשבון הגדול.

כל תפילה של יהודי חשובה, וגם אם רואה שמתפלל על חולה ותפילתו לא עזרה והחולה מת, אין תפילה ששבה ריקם, ואם זה לא עזר לאותו חולה, וודאי שזה יעזור לכלל ישראל!

מסופר על אישה אחת שבאה אל הצדיק רבי אריה לזין זצ"ל וביקשה לבכות לפניו, אמר לה הרב: "את יכולה לבכות, אבל לא לפני, אלא לפני בורא עולם". החלה האישה למרר בבכי, ותוך כדי בכייה סחה לו שבעלה חולה מאוד והרופאים אמרו שאין בידם מה לעשות, ושעריכים להתכונן לגרוע מכל... אמר לה הרב: "שערי דמעה לא ננעלו, עדיין לא מאוחר. את תתפללי והקב"ה ירחם עליו ויושיע אותו". לאחר כמה ימים באה האישה ושוב מיררה בבכי לפני הרב וסיפרה לו שבעלה נפטר.

הרב ניחם אותה במשך שעה ארוכה בדברים היוצאים מן הלב, לב טהור. אמרה האישה לרב: "ברצוני לשאול שאלה, אמנם ניחמתני כדרך שבני אדם מנחמים, אולם יאמר לי הרב, מה עם אותן אלפי דמעות שבהם הרטבתי את ספר התהלים הזה, כאשר בכיתי בימי מחלתו של בעלי", אמר לה הרב: "בתי היקרה, לאחר מאה ועשרים שנה כשתגיעי לבית דין של מעלה תיווכחי לדעת כמה גזירות קשות רעות בוטלו בגלל אותן דמעות... אין דמעה אחת שהולכת לאיבוד".

ראיית הארץ

וְאַתּוֹזֶנֶן אֶל ה' בָּעֵת הַהוּא... אֶעֱבֹרָה נָא
 וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה... וַיִּתְּעַבֵּר
 ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי, וַיֹּאמֶר
 ה' אֵלַי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד
 בְּדַבַּר הַזֶּה, עָלֶיךָ רֵאשֵׁי הַפְּסָגָה וְשֵׂא
 עֵינֶיךָ יְמֵה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרוּזָה וְרֵא
 בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תֵעָבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה,
 וַיְצוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְזוֹקְהוּ וְאִמְצָהוּ (ג, כג-כח)

בכדי להבין פסוקים אלו עלינו להקדים ולשאול כמה שאלות:

א. בפרשת חוקת, כאשר משה ואהרן היכו בסלע במקום לדבר אליו, הקב"ה אומר להם: "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי לְעֵינַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל, לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקְּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם". ידוע הדבר שהמילה "לכן" היא לשון שבועה (כמו שנאמר: "לכן נשבעתי לבני עלי"), וא"כ קשה - אם הקב"ה גזר בשבועה שמשה ואהרן לא יכנסו לארץ, כיצד משה רבינו מתפלל שהקב"ה יעבור על שבועתו?

ב. מדוע משה אומר: "וַיִּתְּעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם", מדוע תלה את הסיבה לכך שלא נכנס לארץ בעם ישראל, והרי האשמה לכאורה עליו, שהכה את הסלע במי מריבה, ולא דיבר אליו כפי שציווה עליו הקב"ה, ובכך גרם לחסרון אמונה בעם ישראל, וכן אמר הקב"ה במפורש: "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי לְעֵינַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל, לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקְּהָל הַזֶּה". וגם מדוע נקט בלשון "למענכם", ולא בלשון "בגללכם"?

ג. מדוע ה' אומר למשה: "אל תוסף", מה היה קורה אם משה היה ממשיך להתפלל?

ד. הלשון: "שא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה" מתאימה אם היה עומד בתוך ארץ ישראל במרכזה, אז היה צריך להביט מסביבו לכל הצדדים, אולם כאן כאשר הוא עומד בעבר הירדן, מחוץ לארץ ישראל ומביט אליה צריך להביט רק לצד מזרח?

ה. לפני שמשה רבינו התפלל, הוא ציווה את יהושע על כיבוש הארץ, ולכאורה קשה, קודם היה לו להתפלל שהוא עצמו יכניס את ישראל, ורק אם לא תתקבל תפילתו, ימנה את יהושע, מדוע א"כ, משה מתפלל לאחר שמינה את יהושע?

ו. מדוע כאן נאמר: "וְצִוָּה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקָהוּ וְאַמְצָהוּ", והרי משה כבר עשה זאת לפני כן, בפרשה הקודמת?

ועתה נבוא לבאר וליישב עפ"י רבותינו המפרשים:

משה רבינו התפלל לקב"ה 515 תפילות, כמניין "ואתחנן", כדי לזכות ולעלות לארץ ישראל, הארץ הקדושה, ושם יוכל להתעלות יותר ברוחניות ע"י אכילת פירותיה הקדושים (בירור ניצוצות הקדושה) וקיום המצוות התלויות בארץ. אך עיקר רצונו לא היה עבור עצמו, אלא משום שחשב שאם יעלה לארץ ישראל תהיה לכך טובה גדולה לעם ישראל, משום שהיה יודע מיד היכן הר המוריה, בונה את בית המקדש, שלא היה נחרב לעולם, ועם ישראל לא היה יוצא לגלות. טעמים אלו לא היו שייכים באהרון, אם הוא היה נכנס לארץ לא היתה בכך טובה מיוחדת לעם ישראל, ועוד, כי עיקר המצוות התלויות בארץ (כמו כ"ד מתנות כהונה) הן לתועלת הכהנים, ואם הוא היה מתפלל להכנס לארץ, היו אומרים שהוא מתפלל להכנס לארץ כדי לקבל מתנות.

אמנם הקב"ה נשבע למשה ואהרון שלא יביאו את העם לארץ המובטחת, אבל לא אמר להם בפירוש שגם לא יכנסו לארץ ישראל. משה הבין שאמנם הוא לא יוכל להמשיך ולהנהיג את העם בארץ ישראל, אך לכל הפחות, יוכל להיות בארץ כאחד העם. לכן הוא ציווה את יהושע על כיבוש הארץ, שמעתה הוא

המנהיג, ואח"כ התחנן לקב"ה שעכשיו, שהוא כבר אינו מנהיג, אלא "אדם פשוט", יזכה להכנס לארץ כמו כולם (עפ"י התולדות יצחק).

משה רבינו אומר בתפילתו: "אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה", הגר"א מוילנא אמר שאם משה רבינו היה מזכיר שוב בתפילתו את המילה "נא" (כמו שהתפלל על מרים אחותו: "אל נא רפא נא לה"), מיד היה נענה, והיה זוכה להכנס לארץ ישראל. הקב"ה לא רצה שמשה רבינו יכנס לארץ, לכן אמר לו: "אַל תוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה", כלומר, אל תוסיף לומר "נא".

"רבות מחשבות בלב איש", אמנם משה רבינו התכוון וחשב לטובת עם ישראל, אך "עצת ה' היא תקום", כי רק הקב"ה יודע מה באמת טוב. באוצר המדרשים מובא שהקב"ה אמר למשה: "שתי שבועות נשבעתי, אחת שלא תכנס לארץ ושנית שלא אכלה את ישראל, אם רצונך שאעבור על השבועה ותכנס לארץ, גם כן אעבור על השבועה ואכלה את ישראל". והכוונה, שאם משה היה נכנס לארץ ובונה את בית המקדש, הוא לא היה נחרב לעולם, כי מעשי ידיו קיימים לעולם, ואז לא היתה ח"ו תקומה לעם ישראל, כי כאשר היו עושים עבירות והיה נגזר עליהם עונש של כליה, לא היה אפשר להמיר זאת בחורבן בית המקדש. אבל אם משה לא יכנס לארץ, ובית המקדש לא יבנה על ידו, אז הקב"ה יוכל לכלות חמתו על עצים ואבנים, בית המקדש יחרב ועם ישראל ינצל, כפי שאכן באמת היה (עפ"י המלבי"ם והמאמר יחזקאל).

הקב"ה אמר למשה: אמנם כוונתך לטובת עם ישראל, אך טועה אתה בדבר זה, "עֲלֵה רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יְמִינְךָ וְצַפְנֶה וְתִמְנֶנָּה וּמִזְרְחָהּ", הכוונה שיראה ברוח הקודש את כל המקומות שעתידים לחטוא ולהכעיס את הקב"ה, ואז ממילא, "וְרֵאֵה בְּעֵינֶיךָ", ותבין מעצמך, "כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה". לטובת ישראל הוא לא יכול להכנס לארץ, כי על העבירות שהם עתידים

לעשות, הם יצטרכו להיענש שבית המקדש יחרב והם יצאו לגלות (ואם לא, הם יתחייבו כליה ח"ו), וזה יכול להתאפשר רק אם משה לא יכנס לארץ. לכן משה אמר: **"וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם"**, כלומר, לטובתכם, שזוהי הטובה האמיתית עבור ישראל. בכך שמשה רבינו נפטר ונקבר במדבר, היתה טובה נוספת לישראל, שהוא נקבר בגיא מול בית פעור, ובכל פעם שבעל פעור רוצה לצאת ולקטרג על עם ישראל, הוא רואה את קברו של משה וחוזר למקומו ושוקע, ועוד, שאגב משה שעתיד לקום בתחיית המתים, הקב"ה גם יקים את מתי המדבר (עפ"י המאמר יחזקאל).

כאשר משה רבינו מינה את יהושע, הוא חשב שעדיין יש סיכוי שהוא יכנס לארץ ישראל, אם לא כמנהיג, לפחות כהדיוט, לכן המינוי לא היה מושלם. הקב"ה אומר למשה: **"צו את יהושע וחזקהו ואמצהו כי הוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה"**, והכוונה שמשה ילמד את יהושע את כל התורה שבעל פה, ושיפשוט לו את כל הספקות והקושיות שיש לו בתורה, ויבאר לו כל מה שאינו ברור (לפני כן לא היה צורך לזה, כי אם משה היה נכנס לארץ, יהושע יכול היה לשאול אותו כשהיה צריך). "וחזקהו ואמצהו" - משה צריך לחזקו ולאמץ לבבו בתמידות, כי הוא יעבור לבדו, ומשה לא יהיה שם כדי לחזק אותו.

משה רבינו ביקש מהקב"ה בתפילתו שני דברים: **"אָעֲבֹרָה נָא וְאַרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה"** - גם לעבור את הירדן ולהיות בארץ ישראל וגם לראות אותה. אמנם להכנס לארץ הוא לא היה יכול, אך תפילתו הועילה שיוכל לראות את הארץ, כי "תפילה עושה מחצה". הוא עלה לראש הפסגה, וראה את כל ארץ ישראל, ארבע מאות פרסה, כל פרט ופרט מארץ ישראל, בדרך נס, כאילו הוא נמצא בתוכה (עפ"י המלבי"ם).

עפ"י זה נראה בס"ד, שמשה רבינו זכה שתפילתו תעשה מחצה גם בעניין הכניסה לארץ. לפי מה שביארנו לעיל, משה רבינו

רצה להכנס לארץ משני טעמים, גם כי חשב שתהיה בכך תועלת לטובת עם ישראל, וגם בגלל שרצה לאכול מפירותיה הקדושים ועיי כך לעשות תיקונים מיוחדים ולעלות ברוחניות. ידוע הדבר, שצדיקי אמת יכולים להוציא הקדושה מכל דבר עיי ראה, ומי שיכול להוציא את הקדושה עיי ראה, אינו צריך דווקא לאכילה. בכך שמשה רבינו ראה את הארץ לפרטי פרטים, וראה גם מפירותיה, ממילא בירר את ניצוצות הקדושה, ותיקן כל מה שרצה עיי ראיית הפירות, אפילו שלא אכל מהם בפועל, ובכך נתקיים רצונו בעניין זה (עפיי שו"ת משנה הלכות חלק ה' סימן ל"ט).

למה לא התקבלה תפילת משה

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אֵל תְּנוּסָף
דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה (ג, כו)

נשאלת השאלה: הרי אמרו חז"ל (יבמות ס"ד): "מפני מה עשה הקדוש ברוך הוא את האימהות עקרות משום שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים". מדוע אם כן אמר הקב"ה למשה: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה" ומנע אותנו מלהתפלל?

כדי להבין נביא משל של מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל:

עני אחד הזדמן לשכונה של אנשים קמצנים, ומכיון שהיה רעב פנה אל אחד התושבים וביקש ממנו רק בעל.

לאחר שזה הביא לו ברעון, אמר לו: "וכי אפשר לאכול בעל בלי לחם?!", התושב הצדיק, בלית בררה, נתן לו גם לחמנייה.

לאחר שקיבל לחם אמר: "מה אני אמור לעשות עם לחם ובעל? אתה רוצה לחנוק אותי?! וכי אפשר לאכול בלי לשותות?!"...

בלית ברירה הביא האיש שתייה, והעני גם אכל וגם שתה...

והנמשל: הקב"ה ידע מה שיכול לקרות אם משה רבינו ע"ה יתפלל, שבתחילה יבקש מעט ולבסוף יקבל הכל, ולכן כשראה שהתפילות עלו על גדותיהן אמר לו שיפסיק מלהתפלל משום שאם ימשיך להתפלל כבר ייכמרו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ובהכרח שיסכים לתפילותיו של משה להיכנס לארץ...

ואם תאמר, ומה בכך שייכנס משה לארץ?

כבר אמר המקובל רבינו מאיר פאפריש זצ"ל שהרי אמרו חז"ל שמעשי ידיו של משה אינם בטלים לעולם, והמשכן שבנה לא נחרב אלא נגזז, ואילו היה נכנס משה לארץ ישראל ובונה את בית הבחירה, כשעם ישראל היו חוטאים, הקב"ה לא היה שופך חמתו על בית המקדש, אלא על עם ישראל עצמם, והם היו נידונים לכלייה ח"ו, לכן מנע ממשה רבינו שייכנס לארץ.

על כך אמר דוד המלך ע"ה: "מִזְמוֹר לְאֶסָף אֶלֶהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתָךְ טִמְאוּ אֶת הַיָּכַל קִדְשְׁךָ שָׁמוּ אֶת יְרוּשָׁלַם לְעֵינַיִם" (תהלים עט, א), ודרשו חז"ל: "מזמורי!! לכאורה היה לו לומר "קינה" (מזמור הוא על דבר שמח, וקינה על דבר עצוב). ומתרצים: "אמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים שבביתו, ומתוך כך הותיר פליטה בישראל, שאלמלא כך, לא נשתייר משונאי ישראל (הכוונה לעם ישראל בלשון סגי נהור) שריד". כלומר, הקב"ה החריב את בית המקדש בשביל כפרה על עם ישראל, וע"י כך עם ישראל נשאר חי וקיים.

וזהו שאמר משה רבינו לבני ישראל, "ויתעבר ה' בי למענכם", הקדוש ברוך הוא מנע ממני להיכנס לארץ למענכם להצילכם בשעת חרון אף...

לא תוסיפו ולא תגרעו

לֹא תוֹסִיפוּ עַל הַדְבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי
מֵצִוֶה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ
לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוֶה אֶתְכֶם (ד, ב)

לא תוסיפו: כי אם לא תוסיפו - לא
תגרעו. אבל אם תוסיפו - תגרעו,
וכל המוסיף גורע. (בכור שור, דעת זקנים)

לכאורה קשה, מדוע לא לתת לאדם אפשרות להוסיף במצוות
ולהתעלות?

נענה על כך במשל:

בחור צעיר נסע לחו"ל. הוא הקפיד לשלוח להוריו מכתב כל שבוע,
בו סיפר על חוויותיו. יום אחד אמו הזקנה קיבלה ממנו חבילה
קטנה ובה בקבוקון ובעדו מכתב: "לאמא היקרה, שלחתי לך תרופת
פלאים מיוחדת. אם כל יום תשתי שתי טיפות, עד שאחזור תהיי
צעירה לפחות בעשר שנים!"

האמא התלהבה, סוף סוף לא יראו את הקמטים... היא הקפידה
לקחת בכל יום שתי טיפות מתרופת הפלאים וציפתה בכיליון עיניים
לבנה שישוב.

לאחר כמה חודשים הוא חזר לארצו, ובבית הנתיבות רואה את אמו
מחכה, צעירה ויפה, נראית בת 30, והיא מחזיקה תינוק ביד.

הוא ניגש אל אמו מתרגש ומתלהב ואומר לה: "אמא, את נראית
ממש טוב". והיא אמרה לו בהתלהבות: "בן יקר שלי! זה בזכות
התרופה המדהימה ששלחת לי".

ואז הוא שואל בתמימות: "מי זה התינוק שאת אוחות בידך?", השיבה האם: "אהחה... זה אבא, הוא שתה את כל הבקבוק!"...

נדמיין לעצמנו אדם שהיה חולה, הלך לרופא וקיבל תרופה. הוא לא קרא את ההוראות ושתה את כל התרופה בפעם אחת, איזה נזק הוא גורם לעצמו... עליו לצרוך את התרופה באופן מדוד ומדויק לפי הוראות הרופא...

ר' יהונתן אייבשיץ ביאר: שכך גם במצוות ה' יתברך, יש לקחת את הכמות הנדרשת באופן מדויק. ה' ציווה לקיים מצוותיו בדיוק במינון הנכון בלי להוסיף וכל שכן שלא לגרוע...

המגיד מדובנא ענה על כך תירוץ שונה, כהרגלו בקודש במשל ונמשל:

אדם אחד ביקש משכנו שיואיל בטובו להשאיל לו כף. למחרת החזיר לו כף וכפית. לפליאת חברו השיב כי הכף ילדה בלילה כפית. הבין המשאיל שדעת שכנו נטרפה עליו, אך שמח ונטל את הכפית. למחרת שוב בא השכן וביקש גביע לקידוש. החבר השאיל לו גביע כסף יקר, ולמחרת החזיר לו שכנו גביע וכוסית מכסף ואמר לו: "מזל טוב, אתמול הכוס ילדה כוסית קטנה" ... בעל הגביע התלהב ולקח את שניהם.

לאחר שבוע ביקש הלה שני פמוטי כסף, השכן התלהב וכבר ראה בדמיונו איך ה"משוגע" מחזיר לו בנוסף צאצאים נוספים בדמות פמוטים קטנים מכסף או קלבריה...

לאחר שבועיים שלא החזיר, ניגש השכן ושאל: "היכן כלי הכסף שלי?", אמר לו חברו בנימה של צער: "משתתף אני באבלך – הם מתו". "שטויות!", צעק השכן, "כלי כסף לא יכולים למות! וכי ממתו שמענו על פמוטים שמתים!?", צעק ברוגז.

פנה אליו השואל ואמר: "וממתי שמעת על כף שיוולדת? או כוס בהיריון? הרי אתה לקחת אותם ולא פצית פה... אם כף וכוס יכולים ללדת אז פמוטים יכולים למות!"

והנמשל שאת המצוות צריך לקיים בדיוק נמרץ, כי אדם שמוסיף על המצוות בסופו של דבר עלול גם לגרוע מהן (וזה מה שהבאנו לעיל בשם הבכור שור).

ולכאורה קשה, אם אסור להוסיף על מצוות התורה, היאך הוסיפו לנו חז"ל חומרות ומצוות, ואסרו עלינו דברים רבים מעבר למה שאסרה התורה הקדושה?

עונה על כך הגר"ש הירש זצ"ל על פי מה שנאמר בהמשך הפסוק: "לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם" - המוסיף על המצוות מתוך הזהירות והדאגה לקיים את מצוות ה' על דיוקן, איננו עובר על איסור בל תוסיף, אלא הוא מקיים את מצוות ה"שמירה" על המצוות, שנצטוונו עליה כאן ובמקומות אחרים.

שחביבים דברי סופרים יותר מדברי תורה ואסור לזלזל בהם, כי כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה.

החפץ חיים זצ"ל הקשה, הלא על רוב מצוות התורה אין חיוב מיתה אע"פ שאנו מצווים עליהן מה' יתברך בכבודו ובעצמו. א"כ כיצד יתכן שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה?

והסביר החפץ חיים במשל: שבארמון המלך יש סביב הארמון שומרים, והשומרים סביב הארמון קיבלו הוראה שכל מי שמתקרב לגדר הארמון, אם איננו מזדהה יורים עליו.

אולם אם אדם יצליח להתפרץ לתוך הארמון, היעלה על הדעת שהמלך יקח רובה ויהרוג אותו?

לכן, חכמים הם השומרים של התורה, עליהם נאמר "ושמרתם את משמרת" - עשו משמרת למשמרתי, עשו סייג לתורה... ומכאן מוסר גדול כמה צריך להזהר בדברי חכמים.

דבקות בה'

וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם
זוֹיִים כְּלַכֶּם הַיּוֹם
 (ד, ד)

כתב הדברי יחזקאל משינווא זצ"ל: כל יהודי דומה לפרי העץ. הפרי הזה, כל זמן שדבוק בעץ, הוא חי, מכיון שיונק את לחותו מלחות העץ. אבל אחרי שתולשים את הפרי, הוא אמנם קיים אבל מתייבש ומצטמק. לכן צריך כל יהודי להשתדל להיות דבוק בה' יתברך, וזאת אפשר לעשות ע"י לימוד התורה הקדושה, כי עץ חיים היא למחזיקים בה.

מעשה בעלה צעיר וירוק העונה לשם עלעל, שהיה מחובר לעץ גדול ומיוחס עם שורשים איתנים. עלעל הרגיש כבול, "חנוק", משועמם, כל היום היה מתנדנד ברוח בלי שום אפשרות לצאת החוצה להתאוויר, לראות את העולם הגדול, וליהנות מהחיים היפים כמו שאר בני גילו...

יום אחד נשבה בחוץ רוח חזקה יותר מהרגיל, ועלעל השובב החליט שהוא ינצל אותה כדי להתנתק מהעץ המשעמם. כך יוכל להסתובב בעולם, להכיר תרבויות חדשות ומקומות יפים, והכי חשוב – "לעשות חיים"!

הרוח "הטובה", נשאה עמה את עלעל המאושר אל הים. הוא בילה שם בנעימים והכיר חברים ומושגים חדשים. אח"כ הם הלכו לפאב "שכרון חושים", שתו, רקדו והשתכרו. בבוקר עלעל קם מסוחרר מעט, הלך לצחצח שיניים, הסתכל במראה וראה שאפו התייבש. עלעל לא נבהל, אפו החום והיבש לא מנע ממנו להמשיך במסע הביולויים וההנאות, ואכן כעבור שעה קלה, נמצא עלעל מטפס על הר יצה"ר בצפון, "גולש" במדרון תלול, ולקינוח אכל במסעדת "שיפודי ס"מי" וצפה בסרט "שבאבניקים".

עלעל הלך לישון בשעה מאוד מאוחרת כשהוא גרוש בחוויות, חופשי ומאושר, והצטער על כך שלא היה לו את האומץ לעזוב את העץ המשעמם כבר מזמן... הוא ישן עמוק עד שעות הצהריים המאוחרות, וכאשר קם גילה שחצי מהגוף שלו נעשה חום ויבש. עלעל לא ייחס לכך חשיבות ורצה רק להמשיך לבלות ולהשלים את כל מה שהפסיד בהיותו מחובר לעץ... לאחר זמן קצר עלעל היה יבש לגמרי, אמנם הוא חשב שהוא עדיין חי ונושם, נהנה ו"עושה חיים", אך למעשה עלעל המסכן כבר היה מת לגמרי.

ישנם בחורים הלומדים בישיבות הקדושות, לומדים תורה, מחוברים לעץ החיים, מתנדנדים על הסטנדר... אבל הרוחות הזרות המנשבות בחוץ קורצות להם! הם חושבים שאם יעזבו את התורה והמצוות ייטב להם, הם יוכלו ליהנות ולעשות חיים... אבל כל זה אינו אלא דמיון שווא מבית היוצר של היצר הרע!

אכן כל תכלית בריאת האדם היתה כדי להטיב לו ולהביא אותו לאפשרות להגיע להנאה עצומה, וכמו שאמר הרמח"ל בספרו מסילת ישרים: "שהאדם לא נברא אלא להתענג...". אך בניגוד למה שחושבים העולם, אומר לנו הרמח"ל שתכלית ההנאה היא: "להתענג על ה' וליהנות מזיו שכנתו - שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא".

וכתב שמקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, ואפשר להגיע לעונג אמיתי בעוה"ב רק באמצעות קיום התורה והמצוות בעולם הזה. לפי זה מטרת בריאת האדם היא באמת כדי ש"יעשה חיים". כלומר, שיעשה כאן בעולם המעשה את מה שיביא לו חיים לעולם הבא: תורה, מצוות ומעשים טובים. אדם שמתרחק מהתורה והמצוות, למעשה מתרחק מהחיים, וכבר אמרו חז"ל: רשעים בחייהם קרויים מתים (ברכות יח:).

לסיכום: החיים והטוב האמיתי זה קרבת אלוקים, הליכה בדרכיו וקיום תורה ומצוות שנאמר: "לְאֱהָבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלֶכֶת בְּדַרְכָיו וּלְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּיתָ וּרְבִיתָ וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶתָּה בָּא שְׁמָהּ לְרִשְׁתָּהּ" (ל, טו). וכן: "לְאֱהָבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַע בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּרָהּ בּוֹ כִּי הוּא חַיִּידָה וְאֶרֶץ יְמִידָה" (ל, טז). ועל כך אומר דוד המלך: "וְאַנִּי קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי טוֹב" (תהלים עג, כח). הטוב האמיתי זה קרבת אלוקים, שעיקרו בעולם הבא, וזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא. ואפשר להגיע לכך רק באמצעות העולם הזה ע"י בחירה בתורה, מצוות ומעשים טובים.

חכמה יהודית

כִּי הוּא זֹכְמַתְכֶם וּבִינְתְּכֶם
לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת
כָּל הַזִּזְקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם
זֹכְמִ וְנִבְּוֹן הַגָּדוֹל הָיָה (ד, ו)

אמר ר' יוחנן (ברכות נה) אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר: "יָהֵב חֲכָמָתָא לְחַפְיָמִין וּמִנְדַּעָא לְיָדַעֵי בִינָה" (דניאל ב, כא). לנו עם ישראל, יש את היכולת הכי גבוהה להשיג את החכמה, שהרי אמרה הגמרא: עשרה קבין חכמה ירדו לעולם, תשעה נטלה אי"י ואחד כל העולם (קידושין מט:).

פריץ אחד מוואלוזון, הניח לשלושת בניו צוואה מזוהה, שאת הסוסים שהותיר עבורם יחלקו באופן הבא: אחד יקבל את חזיים, השני יזכה בשליש, ואילו האחרון יקבל תשיעית, ובתנאי שלא יחלקו סוס אחד לשניים. והיו הבנים במבוכה רבה מאחר שאביהם הותיר להם שבעה עשר סוסים, ולא ידעו כיצד לחלקם ביניהם לפי תנאיו.

חישבו האחים וסיכמו כי שאלה סבוכה שכזו, אין לה מוצא אלא אם תועג בפני ר' יצחק הפרנס הוולוז'ינאי הידוע בחכמתו. בחרו להם האחים אחד מהם ושלחוהו לטכס עצה מהפרנס. ר' חיים מוואלוז'ין שהיה אותה שעה ילד כבן חמש שנים, משראה שאין פותר לשאלה, הציע את עזרתו: אם תיתן לי סוס אחד מרכושך הפרטי, אפתור לכם את הבעיה הבטיח הילד לנציג האחים, והלה הסכים.

נטל ר' חיים את הסוס, צירפו לשבע עשרה הסוסים מהירושה והחל לחלק, חצי משמונה עשר היינו תשעה לראשון, שלישי מן הסכום כלומר שש מסר לשני, ולאחרון תשיעית שהיא שני סוסים סך הכל שבע עשרה כמנין הירושה שהותיר להם האב. את הסוס הנוסף שהיה מיותר השיב ברצון לבעליו. "זו היתה כוונתו של אביכם", הפטיר הילד.

ד"ר צ'ארלס מורי, מחבר "הגניוס היהודי", טוען במחקרו שמנת המשכל (IQ) של היהודים גבוהה בעשר נקודות מעל האמריקני הממוצע. מנת משכל של גאונים (140 נקודות ומעלה), נפוצה בקרב יהודים פי ששה. לדבריו, הוא אמר: "תסתכלו על זוכי פרס הנובל היהודים ביחס למספר היהודים בכלל אוכלוסיית העולם (0.2%), ותעשו את החשבון". ואכן 24% מזוכי פרס נובל הם יהודים. 29 מתוך 64 שחקני השחמט הטובים בעולם הם יהודים.

למה באמת היהודים חכמים יותר?

שגריר דרום קוריאא בישראל, קים איל סו, מספר שכמעט כל קוריאני מחזיק בבית תלמוד מתורגם. בעיניו - שם טמון הקסם היהודי. גם "המרכז ללימודי הים התיכון" בירדן, תרגם לאחרונה את כל התלמוד וספריו מופצים בממלכה.

כולם מודים שהמבנה התלמודי תורם לפיתוח החשיבה.

פרופ' איריס לוין ערכה מחקר מקיף הבוחן את יכולת החשיבה של ילדי תלמודי תורה חרדים מול יכולותיהם של ילדים מבתי ספר ממלכתיים. יחד עם ד"ר יורם דמבו הניחה בפניהם מבחנים זהים בגאומטריה (מקצוע זה דורש מן העוסקים בו להשתמש ביכולתם החשיבתית על פי משפטים המהווים הנחת יסוד בדרך לפתרון הבעיה). ראוי לציין כי בעוד ילדים מבתי ספר ממלכתיים עוסקים במקצוע זה, תלמידים חרדים אינם עוסקים בו כלל ומכאן שחסרים הם את משפטי המפתח. במחקרה ביקשה לוין לבדוק האם יגלו התלמידים החרדים את משפטי המפתח בכח חשיבתם בלבד. במשך כמה שנים ליוו פרופ' לוין וד"ר יורם דמבו את קבוצות התלמידים, ובכל המבחנים זכו התלמידים החרדים בתוצאות טובות יותר מחבריהם מבתי הספר הממלכתיים.

בראיון עמה אמרה פרופ' לוין: "חשבתי שאולי יש משהו בשיטת הלימוד החרדית שמקנה לתלמידים משהו שהוא מעבר למידע הנלמד, כישורי למידה או משהו מעין זה. החלטתי לנסות ובחרתי את מקצוע הגאומטריה. מקצוע זה דורש מן העוסקים בו יכולת חשיבה וניתוח, הסקת מסקנות ובניית כללים ומתוך שידעתי כי ילדים חרדים עוסקים במשנה ותלמוד בדרך הניתוח והפלפול הנחתי שאולי יסייע הדבר בידם וכנראה שצדקתי".

למען האמת אין אנו זקוקים לאישורו של השגריר הדרום קוריאני כדי לדעת כי לימוד הגמרא מקנה לעוסקים בו יכולות נוספות מעבר ללימוד החשוב כשלעצמו. גם למחקרה של פרופ' לוין אין אנו צריכים כדי לדעת שגדולה חכמתם של ילדים העוסקים בתורה מחכמת אלו העוסקים בשבע החכמות החיצוניות הכלולות בה. יודעים אנו זאת מקדמא דנא ועל כך נאמר "ושמרתם ועשיתם כי היא (התורה הקדושה) חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה".

חכמה אלוקית זו, בחינת גבירה יש לה בעיני שאר החכמות החיצוניות הבטלות מולה, כשפחה בעיני גבירתה, וכבר ידענו שאין לה לשפחה אלא מה שגבירתה העניקה לה, ועל כן העוסקים בשינון התלמוד ובפלפולו זוכים גם לשאר החכמות ופרופי לוי תוכיח ושגריר דרום קוריאאה יסביר. (הידברות)

אלא שרובם המכריע של זוכי פרס נובל היהודים כלל לא הכירו את התלמוד הבבלי או הירושלמי ולפיכך לא בעטיו זכו לחכמתם וא"כ מפני מה זכו בה? לענ"ד ההסבר לכך הוא שבמשך למעלה משלושת אלפים שנה עוסקים היהודים בלימוד התורה הקדושה מתוך עמל ויגיעה להבינה, בעוד שרוב אנשי העולם היו בורים שאינם יודעים קרוא וכתוב. דבר זה השפיע על הגנים של היהודים והם עוברים בתורשה גם ליהודים שאינם שומרים תורה ומצוות, משום שסבותיהם וסבות סבותיהם עסקו בחכמת התורה במשך אלפי שנים, והעבירו אותה בתורשה לצאצאיהם, על אף שלא עסקו בה כמותם.

יהודי אחד חזר מקניות לכבוד השבת ועלה לרכבת. ניגש אליו גוי מגושם ואמר לו: "אומרים עליכם, שאתם היהודים מאוד חכמים, אמור לי בבקשה מהו הסוד שלכם?"

היהודי הראה לו את הדג שקנה לכבוד שבת ואמר לו: "אנחנו אוכלים ראש של דג". ביקש הגוי מהיהודי שימכור לו ראש של דג, היהודי בהתחלה התנגד כי יש לו רק ראש דג אחד, אולם לבסוף התרצה עבור סכום של עשרה זהובים. היהודי קיבל את הכסף, חתך את הדג ונתן לגוי את הראש של הדג. הגוי היה מרוצה מהעסקה, וגם היהודי היה מרוצה.

לאחר שלוש דקות חזר הגוי אל היהודי ואמר: "רק רגע, איך מכרת לי ראש של דג תמורת עשרה זהובים, בעוד אני יכול ללכת לשוק ולקנות שם עשרה דגים בזהוב אחד?", אמר לו היהודי: "אתה רואה, כבר קיבלת שכל..."

בשמים ממעל ועל הארץ מתחת

וַיְדַעַת הַיּוֹם וְהִשְׁבַּת אֶל לִבָּהּ כִּי
ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וְעַל הָאָרֶץ בְּתַתּוֹת אֵין עוֹד (ד, לט)

רבי לוי יצחק מבאר דיטשוב זצ"ל (קדושת לוי פרשת אמור) כתב לבאר: "בשמים - ממעל, ועל הארץ - מתחת". כלומר ש"בשמים", בעניינים הרוחניים, "ממעל", שא עיניך וראה שיש גבוהים ממך ותשתדל להעפיל לדרגתם, בבחינת "קנאת סופרים תרבה חכמה" (ב"ב כא.). וידועים דברי רבינו יונה (אבות פ"ב מ"ז) "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש". כי "אנשים" הם החשובים והנעלים (רש"י במדבר יג, ג). במקום שיש גדולים ממך ודאי תשאף להגיע למדרגתם. אבל גם במקום שאתה הגדול, ולכאורה הגעת לפסגה, גם אז השתדל להיות "איש", נעלה ומרומם עוד יותר. הכיצד? "תראה עמך כאילו בדור חכמי התלמוד אתה, ועמהם במקום אחד. וגם אם תשיג למעלתם, תחשוב כאילו אתה עומד עם הנביאים, ועם משה רבינו עליו השלום, ומתי תשיג לחכמתם! ובזה, לא תתרושל לעולם מללמוד, ותהיה כמעין המתגבר!".

החפץ חיים זצ"ל היה נוהג לספר על על איזה יהודי "ידען" מהכפר, שהיה לו סידור "דרך החיים" עם הלכות, וידע לפסוק מתי אין אומרים תחנון. גם לוח שנה היה לו, וידע לומר מתי ראש חודש ומתי חל המולד. והיו מכבדים אותו במניין שבכפר, וקוראים אותו "רבי".

פעם נקלע לוילנה, ועלה לבית המדרש של הגר"א. מצא את הלומדים מתנצחים בהלכה חמורה ותמה על המחזה. פנה אליהם לפשוט להם ספקם, שהרי "רבי" הוא. "על מה מתנצחים כאן?", שאל. סחו לו בקצרה: מה יהיה הדין במקרה פלוני, לשיטת הרמב"ם בסוגיא פלונית. על הרמב"ם שמע, על הסוגיא לא...

כאן מכבדים אותנו וקוראים לנו "רבי", כשנעלה למרום הרי לא נדע על מה מדברים שם, במתיבתא דרקיעא!... וזהו: "בשמים - ממעל". בעניינים הרוחניים שא עיניך לאלו שמעליך, ותשתדל להעפיל למדרגתם.

ברם, "ועל הארץ", בעניינים הארציים, "מתחת". תראה שיש פחותים ממך, ותשמח בחלקך. לא בכדי "השמח בחלקו" הוא מקנייני התורה (אבות ו, ו)

בגמרא (נדרים נ.) מסופר על רבי עקיבא, שלפני שזכה ללמוד תורה התקדשה לו בתו של כלבא שבוע, מעשירי ירושלים. שמע אביה והדירה מכל נכסיו. התגוררו במתבן, וכל בוקר היו מלקטים את התבן שהסתבך בשערם. אמר לה: "אילו היה לי, הייתי קונה לך ירושלים של זהב (תכשיט זהב וירושלים חקוקה בו).

בא אליהם אליהו הנביא, בדמות אדם אביון וקרא על הפתח: "יתנו לי מעט תבן, שאשתי ילדה ואין לי דבר להניח על הארץ עבורה ועבור התינוק!". אמר רבי עקיבא לאשתו: "ראי אדם, שאפילו תבן אין לו! כמה עלינו לשמוח בחלקנו, לפחות תבן יש לנו". אמרה לו: "לך תלמד תורה". הלך ולמד תורה עשרים וארבע שנה ואח"כ חזר בראש עשרים וארבעה אלף תלמידים ואמר להם: "שלי ושלכם, שלה הוא".

והקשה הגר"י גלינסקי זצ"ל, הן ידוע המדרש אודות "איש חסיד היה, בלי מזון ומחיה", שיצא להביא טרף לביתו והנה אליהו הנביא בא לקראתו, נמכר עבורו לעבד תמורת שמונה מאות אלף זהובים, גייס מלאכי מרום שיעזרוהו לבנות ארמון בין לילה, ושוחרר למחרת. ובמדרשים נוספים גילה אליהו מטמוניות והנחיל עושר. מדוע כאן לא בנה להם ארמון ולא העשירים?

ותירץ שאילו היה מעשירם אמנם היו נחלצים מעוניים, אבל היינו מפסידים את רבי עקיבא! כי יש לו מנה רוצה מאתיים, ויש לו ארמון רוצה שבעתיים. לכן אליהו הנביא, השריש בהם את

ה"על הארץ - מתחת", וברגע שהשתרשה ההכרה מיד שלחתו ללמוד תורה! להעפיל אל "השמים, ממעל"!

כמה נפלאים דברי החידושי הרי"ם מגור זצ"ל על דברי רש"י (בראשית א, טז), שכאשר קטרגה הלבנה שאי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד והקב"ה מיעטה, הרבה צבאה בכוכבים כדי להפיס את דעתה. ולכאורה אינו מובן: גדולה היתה, והתמעטה. במה יפייסו הכוכבים את דעתה? וענה: תתנחם בכך שיש קטנים ממנה. "על הארץ - מתחת"! וכאשר נרכוש נקודת מבט זו, ונהיה שבעי רצון בחלקנו בגשמיות, נוכל להפנות המבט להתעלות ברוחניות: "בשמים - ממעל" (עפ"י והגדת)

ענווה

אֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין ה' וּבֵינֵיכֶם (ה, ה)

ה"אנכי" של האדם, היא המחיצה המבדלת בין אדם לקונו, וכל זמן שחושב על ה"אני" שלו, קשה לו להתקרב לה'...

מעשה שהיה עם המגיד ממזריטש זצ"ל שתלמידו נקש על הדלת, וכששאל המגיד: מי שם ענה התלמיד: "זה אני". אמר הרב לתלמידו: כדאי שהיום תלך לברית מילה שמתקיימת קצת רחוק מכאן בכתובת זו וזו, התלמיד יצא מיד לדרכו בטרמפים בעגלות, וגם הלך הרבה ברגל, והדרך היתה מלאה בוץ, וגשם חזק ירד, אבל התלמיד לא ויתר.

לאחר דרך ארוכה הגיע למקום, ומפאת הדרכים והבוץ, בגדיו התלכלכו מאוד, וכולם חשבו שהוא עני, והושיבהו בשולחן של העניים. התלמיד היה מסתכל ימינה ושמאלה, שהרי אם רבו הקדושים שלח אותו לכאן, הוא בטח יזכה לראות את אליהו הנביא.

את אליהו הנביא התלמיד לא זכה לראות שם, אבל כל המסובים ראו את "העני" מביט לכל הצדדים, ולא אוכל ולא שותה כדרך העניים, שבדרך כלל אוכלים בתיאבון רב, לכן ניגשו לבעל הבית, ואמרו לו: יש כאן מישהו מאוד חשוב, יושב ומביט לצדדים כל הזמן, אולי הוא גנב. בעל הבית מיד החל לספור את כפיות הכסף שהוגשו ללפתן, ומצא שחסרים שתי כפיות כסף טהור.

מיד ניגש אליו בעל הבית, ואמר לו: האם אתה גנבת לי את כפיות הכסף? התלמיד הכחיש: חלילה לי מעשות זאת, זה לא אני. אבל זה לא עזר, הגיעו בריונים והפליאו בו מכות חזקות, והוא צועק: "זה לא אני". בעל הבית חזר למטבח ושם נמצאו שתי כפיות הכסף החסרות. מיד אמר לבריונים שיפסיקו להרביץ לו, כי הכפיות נמצאו. קם התלמיד מוכה, חבול ומבוויש וחזר לישיבה ברגל.

כאשר הגיע לראש הישיבה, שאל אותו הרב: איך היה בברית, האם אכלת ושתיית כראוי? ענה לו התלמיד: לא אכלתי ולא שתיתי, חשבתי שאזכה לראות את אליהו הנביא, ובמקום זאת ראיתי בריונים שפוצעו אותי במכות על שחשדו בי שאני גנב, ואמרתי להם: זה לא אני. אמר לו הרב: לכן שלחתי אותך, כדי שזכור ש'אני' יש רק אחד, 'אני' ה' אלוקיכם', וכיון שאמרת כשנקשת בדלתי את המילה 'אני', היית חייב לתקן זאת ולצעוק 'זה לא אני'.

יהודי אחד בא לרב גדול ואמר לו שלוש מילים: "אני רוצה אושר". אמר לו הרב: כדי להגיע לאושר הנכסף עליך קודם כל להוריד את ה"אני" - אני זה גאוה, ומי שמתגאה לעולם לא יהיה מאושר כי תמיד יחשוב שמגיע לו יותר. דבר שני תוריד את ה"רוצה", כי רוצה זה תאוות, ובעל תאוה לעולם לא יגיע לאושר, כי יש לו מאה רוצה מאתיים... אם תוריד את ה"אני" ותוריד את ה"רוצה", אז בהכרח ישאר לך "אושר"!

לא תגנוב

וְלֹא תִגְנֹב (ה, יז)

גנב אחד נתן עיניו באורווה של ליב'ה העגלון, החליט שאצלו התנאים יהיו יותר טובים עבור הסוס, מאשר אצל ליב'ה העגלון, הסוס יאכל יותר טוב, יעבוד פחות קשה. גמר לחשוב בליבו, החליט על לילה מתאים, ויצא לדרך. ליל הגניבה היה לילה סוער במיוחד, ירדו גשמי זלעפות, כל תושבי העיירה הסתגרו בבתיהם, נמו את שנתם, רק הגנב שלנו צעד בדרך לאורווה, לגאול את הסוס משעבוד.

בשקט בשקט, במקצועיות של גנב מומחה, נפתחה הדלת והסוס צהל לקראת אדונו החדש, ריח החופש כבר חדר לנחיריו, שיתף פעולה, לא התנגד. יצאו להם הגנב והגנב, סוס ורוכבו, למחוז חפצו של הגנב. כשהגיעו, קשר את הסוס לעמוד במרכז החצר, התיר לו את הרסן, שם לפניו שתי חבילות חציר, קערה עם מים, שיהיה לתאבון, ככה יעשה לסוס שהגנב חפץ ביקרו!

מרוצה מגנבתו, עלה לו הגנב על יצועו, שמח וטוב לב, כשברקע הוא שומע את קול מצהלות פרסות הסוס בחצר גינת המלך. לפתע פתאום, קפץ ממיטתו כנשוך נחש, כי ניזכר שלמיודענו הסוס הגנוב, יש חברותא, והרי טובים השניים מין האחד, אם כן למה להשאיר את השני אצל ליב'ה העגלון, גם אותו צריך להעביר לחוף מבטחים, לפני שיעלה עמוד השחר.

קם בזריזות, התלבש, נעל את מנעליו, חגר את אבנטו, השחיל את אקדחו במותניו והלך שוב אל האורווה.

מגיע הגנב שוב לשטח האורווה, הכל כך מוכר לו, הוא לא נזהר, מרגיש בבית, ידיו נוגעות בבריה, הוא ממשש בחושך מחפש את חור המנעול, ליבו דופק מהר, אבל הוא עם תחושת שליחות, שממלאת את כל מרצו, צריכים להציל את הסוס, משעבוד מלכותו של ליב'ה העגלון. הסוס השני כבר מפגין קוצר רוח, גם הוא רוצה לצאת אל החופש, נמאס לו כבר לשמוע את שריקות השוט מעליו,

את צעקותיו של ליבל'ה העגלון: "הופ דיו" ... שפה של עגלונים שרק סוס יכול להבין.

תוך כדי גניבה, נכנס ליבל'ה העגלון לאורווה, רואה את הגנב בכבודו ובעצמו, שואל אותו למעשיו? איפה הסוס השני? עכשיו ליבל'ה העגלון רואה למולו, גנב וסוס.

אומר לו הגנב: "תתקרב אלי ואספר לך את מה שעיניך לא רואות, אני עומד לגלות לך סוד כמוס לפרה ולסוס, בוא תתקרב אלי, אני מבקש ממך שאף אחד לא ידע, את מה שאני הולך לגלות לך עכשיו". ליבל'ה העגלון, כל כך היה מפוחד ומבוהל, שרק סיפור מסתורין חסר לו עכשיו, אבל ליבל'ה העגלון עושה כל מה שהגנב אומר לו.

"דע לך", אומר הגנב לליבל'ה העגלון, "בגלגולי הקודם הייתי איש עשיר מאוד, אתה ליבל'ה היית אצלי בעל עגלה, עבדת מאד קשה, לא שלמתי לך כראוי, תמיד גילחתי לך כמה רובלים, מעולם לא קיבלת משכורתך בזמן. כאשר הגעתי לעולם האמת, עשו אתי דין וחשבון, נפסק לי: 'עליך לחזור חזרה לעולם הזה בגלגול נשמות, בתוך גוף של סוס'. אותו הסוס אמור לעבוד אצלך, ולהחזיר לך את כל החוב שלי אליך, עד הפרוטה האחרונה, במשך שנים עבדתי אותך בנאמנות, גמאתי קילומטרים רבים, בבוץ, בשלג, ברוח ובכפור, הלילה בדיוק בחצות נגמר התיקון שלי, והפכתי חזרה לאדם, לכן נעלם לך סוס אחד, שזה אני ולא אחר".

ליבל'ה העגלון בהלם מוחלט, מעולם לא זכה לראות "נשמה" מגולגלת בפעולה, היה רגיל שנשמה זה כינוי חיבה אצל אחד העגלונים לזוגתו או לסוסתו שתחי', אבל כאן, אצלו באורווה, נשמה שצור מחצבתה מן הסוס, ועוד בגלל שגזלו אותו, התחיל ליבל'ה שלנו לעשות חשבון נפש, ומצא שבעבור עוונותיו שלו, צריך הוא להתגלגל בגוף של דינוזאור, מרוב שרבים הם, ואינו יכול לפרטם.

נכמרו רחמיו של ליבל'ה העגלון על הגנב, ששיניו נוקשות מקור, שאל אותו: "האם יש לך היכן ללון? בגד ללבוש ולחם לאכול? ענה

לו הגנב בקול מתחסד: "אין לי כלום בעולם הזה, חוץ ממך, קצת תבן וקש שהיו מנת חלקי בשנים האחרונות".

הכניס אותו ליבלי'ה יקירנו, ברוב רחמיו לאחד מחדריו, נתן לו מיטה לישון, ספל תה חם, הכין לו צרור בגדים חמים, צידה לדרך, בקבוק וודקא לשמח את ליבו, וגם צרור מטבעות, שיוכל להתחיל את דרכו החדשה בעולם הזה.

באישון ליל חמק הגנב מהחדר החם, לכפור שבחוזן, החל נס לכיוון ביתו, יחד עם המזוודה והבגדים החדשים שקיבל מליבלי'ה העגלון. בליבו החלו מפעמים הרהורי תשובה, גמלה בליבו החלטה, לא לגנוב יותר, לא בעולם הזה, ולא בעולם הבא, ורצה למכור את הסוס הגנוב ולפתוח דף חדש.

בבוקר השכם יצא ליבלי'ה לעבודתו, ובדרכו חזרה חצה דרך היריד בליופציג, והנה הוא רואה מול עיניו את סוסו הגנוב, מוצע למכירה לכל המרבה במחיר. הזדעזע ליבלי'ה עד עמקי נשמתו, מכך שהגנב נהיה שוב סוס, ניגש אליו ולחש על אוזנו בשקט, וכממתיק סוס: "מה, כבר שכחת מדוע הגעת לעולם הזה? כבר חזרת לסורך, שוב פעם נהיית סוס?!"

ידועים דברי הזוהר הקדוש, שמי שגזל בגלגול שעבר, צריך לחזור שנית לעולם הזה, ולשלם את הגזלה למי שגזל ממנו. אין ברכה בכסף שאינו כשר. מהגזל אף פעם לא מרוויחים, רק מפסידים! הגוזל מחברו, בעל כרחו ושלא בטובתו, בסוף ישיב לו את כספו, ועדיף לו להשיב את הגזלה כאן בעולם הזה ולתקן את נשמתו, מאשר להגיע לעולם הבא עם כתם מגעיל של גזל על הנשמה, ולבוא שוב בגלגול בכדי להחזיר, ומי יודע אם בגלגול הבא לא יקלקל יותר...

כיבוד הורים

כִּבֹּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כְּאֲשֶׁר
צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יְמֵיךָ
וּלְמַעַן יֵיטֵב לָךְ.
(ה, טז)

נאמר במשנה (ריש פאה): "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב: כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם". מכאן משמע ששייך מתן שכר בעוה"ז על כיבוד הורים.

אולם בגמרא (קדושין לט:) מובא: ר' יעקב אומר: "אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה, בכבוד אב ואם כתיב 'למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך', בשילוח הקן כתיב 'למען ייטב לך והארכת ימים' (כב, ז), הרי שאמר לו אביו עלה לבירה (בניין גדול) והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובחזרתו נפל ומת, היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה? אלא 'למען יאריכון ימיך' - בעולם שכולו ארוך 'ולמען ייטב לך' - לעולם שכולו טוב... אלא **שכר מצוות בהאי עלמא ליכא**". מבואר, שר' יעקב חולק על סתם משנה ולדעתו אין ניתן בעולם הזה שכר מצוות כלל, והשכר המובטח בתורה לענין כיבוד אב "למען יאריכון ימיך וגו'" מדבר רק על חיי עולם הבא.

והנה הרמב"ם (הלכות תשובה ח, א) כתב: "הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העוה"ב... הוא שכתוב בתורה 'למען ייטב לך והארכת ימים', מפי השמועה למדו 'למען ייטב לך' - לעולם שכולו טוב, 'והארכת ימים' - לעולם שכולו ארוך". והיינו כדעת ר' יעקב. ולכאורה הדבר דורש ביאור: מדוע הרמב"ם פסק כר' יעקב כנגד סתם משנה? ומדוע הביא כדוגמא לדבריו את הפסוק 'למען ייטב לך והארכת ימים' שנאמר לגבי שילוח הקן, ולא

את הפסוק הנאמר קודם לכן לגבי מצות כיבוד אב ואם: "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך"?

הגרמ"מ שניאורסון זצ"ל כתב ליישב עפ"י המשנה (בסיום מסכת חולין): "לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע. ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור אמרה תורה 'למען יטב לך והארכת ימים', קל וחומר על מצוות חמורות שבתורה".

ויש להקשות: לפי דברי המשנה, שיש ללמוד את שכר המצוות בקל וחומר ממצות שילוח הקן שהיא "מצוה קלה", מדוע אם כן פירשה התורה אף לגבי מצות כיבוד אב ואם "למען יאריכון ימיך", והרי מצות כיבוד אב ואם היא מהחמורות שבתורה (כמבואר בירושלמי פאה א, א. ועוד), ואם כן היה צריך ללמוד זאת בקל וחומר ממצות שילוח הקן.

ונראה לומר בזה, שאמנם קיים חילוק בין הכתוב "למען יטב לך והארכת ימים" הנאמר במצות שילוח הקן, לכתוב "למען יאריכון ימיך ולמען יטב לך" הנאמר במצות כיבוד אב ואם. אשר במצות שילוח הקן פירוש הכתוב "למען יטב לך" הוא "לעולם שכולו טוב", ואילו במצות כיבוד אב ואם הפירוש "למען יאריכון ימיך ולמען יטב לך", היינו בעולם הזה.

וביאור ההבדל ביניהם הוא, כי קיים חילוק לעניין קבלת שכר מצוות בעולם הזה, בין מצוות שבין אדם למקום למצוות שבין אדם לחבירו. במצוות שבין אדם לחבירו, מאחר וחבירו נהנה בעולם הזה מקיום המצוה, על כן זוכה מקיים המצוה לשכר בעולם הזה. אך במצוות שבין אדם למקום קבלת השכר היא רק לעולם הבא.

ונראה כי מצות שילוח הקן מוגדרת כמצוה שבין אדם למקום, ואין עניינה רק משום הרחמנות על האם. ולפי זה מובן, כי מסמיכות דין זה למימרא "ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור אמרה תורה 'למען יטב לך והארכת ימים', וכו'", למדנו שכוונת

הכתוב כאן היא "לעולם שכולו טוב", שכן מאחר ועניינה של המצוה הוא בין אדם למקום על כן שכרה אינו אלא בעולם הבא בלבד ולא בעולם הזה.

אך במצות כיבוד אב ואם, שהיא מצוה שבין אדם לחבירו, הרי פירוש הכתוב "למען יאריכון ימיך ולמען יטב לך" הוא בעולם הזה. וממילא מובן מדוע פירשה בזה התורה קבלת השכר ואין למדים זאת בקל וחומר ממצות שילוח הקן, שהרי המדובר כאן הוא בסוג שכר אחר - בעולם הזה.

לפי זה מובן אפוא, כי אמנם הרמב"ם פסק כסתם משנה במסכת פאה, שבמצוות מסויימות האדם אוכל פירותיהן בעוה"ז. אלא שהדברים אמורים רק במצוות שבין אדם לחבירו. אך בשאר המצוות אין השכר אלא לעולם הבא.

ומיושב גם מדוע הרמב"ם כדוגמא לדבריו מביא רק את הפסוק "למען ייטב לך והארכת ימים" הנאמר במצות שילוח הקן, שכן אמנם דוקא בכתוב זה מפרש הרמב"ם אליבא דכולי עלמא שהוא "לעולם שכולו טוב ולעולם שכולו ארוך", אך בכתוב "למען יאריכון ימיך" שבמצות כיבוד אב ואם, אכן סובר הרמב"ם שפירושו הוא גם בעולם הזה (כסתם משנה), מאחר וזו מצוה שבין אדם לחבירו. (עפ"י ליקו"ש חלק י"ט כי תצא).

שאלו את רב עולא (קידושין לא). עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון, פעם אחת ביקשו חכמי ישראל אבנים לאפוד בשישים ריבוא דינרי זהב. אחר בירור מעמיק שמעו שאת האבן הזו אפשר להשיג אצל שר אחד בשם דמא בן נתינה שהיה גר באשקלון. ניגשו אליו החכמים וביקשו לקנות ממנו את האבן. סיכמו ביניהם את המחיר והגוי הלך להביא את האבן, אך המפתח של התיבה של אוצרותיו שבה מונחת האבן הזו, היה מונח תחת מראשותיו של אביו שבאותו זמן ישן. הגוי אמר

לחכמים אני מאוד מצטער אין באפשרותי למכור לכם את האבן כעת, איני רוצה להעיר את אבי.

לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו ונולדה לו פרה אדומה בעדרו. שמעו חכמי ישראל שנולדה אצלו פרה אדומה וניגשו אליו כדי לקנותה. אמר להם: אני יודע שאם אבקש כל כסף שבעולם עבור הפרה אתם לא תעמדו על המקח ותתנו לי. אבל אין אני מבקש מכם אלא אותו סכום ממון שהפסדתי שנה שעברה בשביל כבוד אבי.

פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה.

ולכאורה קשה: מדוע כאשר מחפשים מעשה על כיבוד אב ואם, מביאה הגמרא מעשה בגוי עובד כוכבים? וכי לא חסרים סיפורים על גדולי ישראל כמו ר' טרפון (שם בעמוד הבא) שכיבדו את הוריהם אף יותר מדמא בן נתינה? ועוד קשה, הרי בדין היה מותר לו להעיר את אביו, כי היה בזה הפסד כספי גדול ודין כיבוד הורים הוא משלהם ולא משל בן.

בספר ברוך שאמר מובא שדמא בן נתינה לא באמת קיים מצות כיבוד אב, שהרי היה "עובד כוכבים מאשקלון", שם היו גרים הפלישתים שהם היו ידועים כממזרים כי בני הזוג שם לא היו בדיוק כמו "זוג יונים" הנאמנים לבני זוגן, וכלל לא היה בטוח שזה אכן אביו האמיתי.

אם כן מדוע לא העיר אותו כדי להביא לחכמים את האבן המבוקשת?

כנראה שלא עשה זאת משום 'כבוד' אביו אלא משום 'מורא', כי אם אמו כל כך משוגעת ואלימה (כדברי התוס': "שהיתה מטורפת מדעתה"), שיורקת עליו, חובטת בו, קורעת את בגדיו ומביישת אותו לעיני כל גדולי רומי ללא כל סיבה, מסתמא שגם בעלה

היה משוגע ואלים כי מזווגין לו לאדם על פי מעשיו, ואם כך אמו התנהגה בלא סיבה, כנראה שדמה בן נתינה לא רצה לבחון את האפשרות להעיר את 'אביו' ולתת לו סיבה לכלות בו את זעמו ולהופכו לגל של עצמות (וזה רמוז בשמו "דמא" - מלשון דם, "בן נתינה" - שאביו הפסיכופט היה נותן לו מכות עד זוב דם).

נמצא שדמא בן נתינה לא התכוון כלל למצות כיבוד אב (שהרי לא בטוח שבאמת היה אביו), ומה שלא העיר את אביו לא היה בגלל כיבוד הורים אלא משום "פיקוח נפש", ובכל זאת קיבל על כך שכר עצום - נלמד מזה שאם כך במי שאינו מצווה ועושה, מי שמצווה ועושה על אחת כמה וכמה שהרי גדול מי שעושה ומצווה ממי שעושה ואינו מצווה (שם בגמרא)! וזו היתה כוונת הגמרא "עד היכן כיבוד אב ואם" - כלומר השאלה לא היתה עד היכן צריך לכבדם (כי באמת מותר לאדם להעיר את אביו בכדי למנוע הפסד כספי), אלא השאלה היתה עד היכן שכר כיבוד אב ואם!

על כיבוד הורים נאמר: "למען יאריכון ימך", ויש בזה מידה כנגד מידה, שעל כך שכיבד את הוריו גם הוא יזכה לכבוד בכך שיזכה להאריך ימים וכולם יכבדוהו בדין "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן".

אחד מזקני וחכמי ירושלים סיפר שבצעירותו קפצה עליו מחלה קשה והרופאים הבהילוהו, באומרם שהמחלה לא משאירה לו הרבה זמן לחיות... היהודי המבוהל, אסף פרוטה לפרוטה ונסע לבני ברק אל החזון איש. הנסיעה הייתה אז יקרה ומפותלת, הוא גייס את הסכום ועמד לפני החזון איש.

החזון איש שמע את דברי היהודי המסכן, ולאחר שגמר לומר את אשר על לבו, שאלו החזון איש: "היש לך אב או אם?", הלה הנהן בראשו. הוסיף הרב ושאלו: "כמה עלתה לך הנסיעה לבוא הנה מירושלים?", הלה נקב בסכום המדויק, שכנראה לא היה מבוטל בימים ההם.

נענה החזון איש ואמר: "אולי תוכל להסביר לי, הרי כתוב בתורה: "כבר את אביך ואת אמך למען יאריכון ימך", מתי הוצאת בפעם האחרונה על הוריך חמישית ממה שהוצאת עבור נסיעתך הנה?! במקום לתת את הכסף למצוה מובטחת זו, שמאריכה חיים, בחרת לרדת לכאן, ועוד נסעת למקום שפעמים סגור פעמים פתוח, ואף כשפתוח אין זה מובטח שאני אעזור לך... היכן ההיגיון?!... סע בחזרה לירושלים, התחל להדר במצות כיבוד אב ואם, ובוודאי תיוושע – הרי יש לך הבטחה מן התורה לאריכות ימים!"

ואכן אותו יהודי החל מאז להדר במצות כיבוד הורים וזכה לאריכות ימים. לימים סיפר אותו יהודי: "הטון והישירות שבה נאמרו הדברים עם הפשטות וההיגיון הבריא זעזעו אותי, ומאותו יום ואילך שמתי מצווה זו בראש מעייני וב"ה הגני חי עד היום לאורך ימים ושנים טובות..." (יגדיל תורה)

עד כמה נזהרו הצדיקים במצות כיבוד הורים נראה מהמעשה הבא:

המקובל רבי חזקיהו יצחק זצ"ל (בנו של הרש"ש הקדוש) מגדולי מקובלי ירושלים היה, כל ימיו עבד את בוראו בקדושה עילאית. לפני פטירתו, קרא לתלמידיו ובפיו בקשה: ברצוני, כי בעת קבורתו, לא יורידו אותו אל הקבר, אלא יזרקו אותו לתוכו בביזיון! הזדעזעו התלמידים ונחרדו עד למאוד, על מה ולמה מבקש מהם רבם בקשה שכזו?! ענה להם: "פעם אחת ירדתי לפני התיבה כשליח עבור, ואח"כ התברר לי שהיה זה נגד רצוני של אבי, וגרמתי לו בכך עוגמת נפש, ומאז איני מוצא מרגוע לנפשי. השחרתי פני בתעניות ובתשובה, אולם חושש אני שמא עדיין לא תיקנתי לגמרי את חטאי. מקווה אני כי על ידי שתקברוני בביזיון, יתכפר לי אותו זלזול שזלזלתי בכבוד אבי!", סיים הרב את צוואתו, ולאחר מכן החזיר את נשמתו הטהורה לבוראה.

נבוכו התלמידים, ולא ידעו מה לעשות עתה, כיצד יוכלו לזלזל בקבורתו של רבם הקדוש? דנו בדבר, והחליטו כי לא יעשו כזאת, ואף אם חטא הרב חטא דק מן הדק, בוודאי כבר שב בתשובה שלימה והתכפר לו חטאו.

ערכו התלמידים לרבם הלוויה מכובדת, כשהם מובילים את מיטתו אל מנוחתו במרומי הר הזיתים. והנה, בדיוק לפני הקבורה, הגיחו לפתע בריונים ערביים מכפר סילואן, כדי לשדוד ולפרוע פרעות. באימה ופחד, מיהרו התלמידים לנוס על נפשם ולהימלט מיד הבריונים, כשהם מותירים את מיטתו של הרב בסמוך לקברו. לעגו השודדים ליהודים הבורחים, וניגשו אל המיטה העזובה. ברגל גסה דרדרוה... הישר לבור הקבורה!

כך קוים רצונו האחרון של הצדיק הקדוש, לכפר על עונו האחד והיחיד, שפגם פגימה דקה מן הדקה בכבוד אביו! (מעייך השבוע)

שמע ישראל

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד (ו, ד)

זהו הפסוק המעורר עד היום את התודעה היהודית בלב כל יהודי, אפילו אם הוא נידח עד קצה השמים וחי בבדידות ובניתוק מעמו. פסוק זה הוא הראשון הנלמד על ידי ילד יהודי משהוא עומד על דעתו, והוא הפסוק האחרון שהחברים קוראים אחרי אדם מישראל כברכת פרידה לעולם האמת. זה הפסוק שהיהודים נשאו ונושאים אותו בעולם כנס אלהים... וגם איש ישראל שהתנכר לעמו לא ימהר להסיר את הפסוק הזה מלבו. הרי זה הפסוק של התודעה היהודית של ייחוד ה'... וכל מקום שיהודי נושם את נשימת חייו, מחנך את בנו וחי את חייו, כל מקום שהוא שוכב וקם, מרים את ידיו לפעולה ומעורר את רוחו למחשבה, הרי פסוקים אלה מביאים לתודעתו את תפקיד חייו,

את תכלית חינוכו, את מטרת שאיפותיו, את עקרונות פעילותו ואת יסודות מחשבתו, את קדושת כל חייו בבית ובקהילה. לפיכך חובה עליו לשנן את הפסוקים האלה ערב ובוקר בכל יום תמיד. (הרש"ר הירש)

הגמרא אומרת כל הקורא קריאת שמע בדקדוקיה ומפריד בין הדבקים, זוכה ומצננים לו גיהנם (ברכות טו:). על כן יזהר לקרוא קריאת שמע באימה וביראה ברתת ובזיע, ידקדק באותיותיה שלא יבלע אפילו אות אחת, וכן צריך להשמיע לאוזניו. בקריאת שמע צריך להמליך את הקב"ה על השמים והארץ וארבע רוחות העולם, ולא ישכח האדם את העיקר - להמליך את הקב"ה על עצמו.

הכוונה בק"ש בפסוק הראשון מעכבת. לפני קריאת שמע יכוון לקיים מצות עשה של קריאת שמע ומצות יחוד ה'. באומרו "שמע ישראל" יכוון: קבל והבן ישראל. "ה" אדון הכל היה הווה ויהיה. אלוקינו תקיף, בעל היכולת ובעל הכוחות כולם בהשגחה פרטית. ה' - אדון הכל היה הווה ויהיה, אחד יחיד ומיוחד, השולט בשבעה רקיעים ובארץ, ומושל בארבע רוחות העולם ומקבל אני עלי ארבע מיתות בית דין.

מעשה ברבי שמחה זיסל הידוע בכינויו 'הסבא מקלם', ששמע את תלמידיו ששרים את השיר 'שמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג', ואמר להם: לא כך שרים. והם שרו יותר בהתלהבות. ואמר להם הרב גם זה עדיין לא מספיק טוב, בואו ואספר לכם סיפור ואז תבינו, מעשה שהיה כך היה:

יוסף ויהודה ילדים טובים היו בתחילה, אביהם נפטר בהיותו צעיר, ואמם התקשתה לגדל אותם, הם בעטו בלולים ושברו חלונות של שכנים, לא הקשיבו למוסר, השתובבו כל היום, והסתפחו לחברה רעה והתחברו לפרחחים גוים, היו מכים ילדים ביום וגונבים בלילה, הסתבכו בפלילים וברחו ליער, שם התחברו לכנופיית ליסטים,

ארבו לעגלות סוחרים לכרכרות הדורות העוברות ביער, הם שדדו ורצחו הרגו וטבחו ללא רחם, משטרת הכרך קיבלה יותר ויותר תלונות, הם הציבו מארבים, והם חמקו מידיהם פעם אחר פעם, שלחו כרכרות הדורות ובתוכם חיילים מאומנים, אך הכנופיה היתה מכה ונעלמת. שר המשטרה החליט להטיל את כל יהבו ולמגר את הפשיעה החמורה הזו, הוא גייס גדוד שלם והחל לסרוק את היער, כל מקום בלתי מזוהה עלה באש, חיצים עפו לכל מקום ביער והכנופיה נלכדה.

מה רבה היתה התדהמה לגלות שבראשה עומדים שני נערים יהודים, יהודים שודדים יהודים רוצחים לא נשמע כדבר הזה, מיד נערך משפט מהיר ויצא גזר הדין מוות בשריפה בכיכר העיר, הכרוז יצא במרחבי הכרך ושר המחוז ביקש להיות נוכח בעצמו בהמתת הכנופיה וראשיה, שלושה ימים שקדו הממונים על הכנת המדורה, ואז הופיע בכרכרה מקושטת הבישוף המחוזי, הוא רצה להיות שותף בתענוג לראות יהודים מתים ח"ו.

פנה הכומר למפקד ולשר המחוז ואמר להם דבר סודי, ואחר ניגש לפושעים היהודים ואמר להם אין מיתה קשה כשריפה מחיים, אם תמירו דתכם תמותו בתליה כגזלנים גוים. ללא שהיות השיבו היהודים השודדים ואמרו יהודים אנו ואנו מתחרטים על שהלכנו שובב אחרי ליבנו, אך יהודים היינו ויהודים נמות, גם אם חטאנו ופשענו, לא נוסיף חטא על פשע. שמע הכומר ושב לדבר עם המפקד ביחידות, ופנה שוב אל השנים ואמר להם: אם תאותו להמיר את דתכם תנתן לכם חנינה, תהיו זכים מכל ויפתח לכם דף חדש, החליפו השנים מבטים, ושאלו: ומה נדרש מאיתנו לעשות אמר הכומר. מאומה רק לנשק את הצלב לעיני כל ההמון. אמרו לו, זה הכל, תביא את הצלב לכאן וניפטר!

מיד רץ שליחו של הכומר והגיש לכל אחד מהם צלב עץ ברום קומת אדם, נטלו השנים את הצלב אחזו בו בעצמה ובכוח ושברו אותו לגזרים. לתדהמת כולם הם השליכו אותו אל הקרקע דרכו

עליו וירקן עליו, וזעקו בקול גדול: ה' הוא האלוקים ה' הוא האלוקים, ולא נתקררה דעתם וזעקת "שמע ישראל" הדהדה את זעקת ההמון ההמום. ההמון הנזעם ניסה לפרוץ את טבעת האבטחה לעשות ביהודים שמות ופוגרום, ואילו הכומר שב לדבר ביחידות עם המפקד במה יוכלו להענישם, מה יכול להיות גרוע יותר מעליה על המוקד ישבו והחליטו שהידיים שניתצו את העלב יישרפו לפני המוקד.

הביאו חצובה ועליה חבית נחושת מלאה זפת בוער, קשרו את ידיהם מעליה, וכולם עומדים וחוזים במחזה, אז בשקט האיום החלו שני הנערים בנעימה של שבת, הם שרו בקול רם: ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג, וקיבלו עליהם עול מלכות שמים שוב ושוב, הם שרו וליבם התלהט מתוך תשובה שלימה. הם שרו וידיהם המפוחמות מחאו כף, פניהם התעוותו ונשמתם יצאה בשאגה אדירה של "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד".

אהבת ה'

וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ
 וּבְכָל נַפְשֶׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ, וְהָיוּ
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ
 (ו, ה-ו)

מקשה רבינו אור החיים הקדוש: הרי האהבה היא דבר שבא בהרגשת הלב, ואי אפשר להכריח אדם שיאהב דבר מסוים, אם כן איך התורה אומרת ומצווה אותנו: "ואהבת את ה' אלהיך", הרי אי אפשר לכפות את הלב לאהוב דבר שאינו חושק בו מצד עצמו?

וכתב לתרץ שבפסוק 'והיו הדברים האלה על לבבך', נתן הכתוב דרך כיצד ניתן להגיע אל אהבת ה' יתברך - שיתמיד לשים על

לבבו, דברים המעוררים את האדם לאהבת ה', ומתוך כך יוולד בלבו חשק ותאוה לאהבת ה'. ולכן ציוותה התורה לאהוב את ה'.

ביאורם של דברים בשני אופנים : א. שבאמת יש בטבע כל איש ישראל אהבה לה' בכל לבבו ונפשו, ורק שזה נטמן בעומק הלב, ועל ידי שמשים האדם על לבו תמיד ומשתוקק לבוא לאהבת בוראו, מתגלה לו רוח הקדושה אשר בקרבו. ב. שהנהגת ה' יתברך עם בראיו היא באופן של מידה כנגד מידה, וכאשר אדם משתוקק ומתגעגע לבוא לאהבת ה', ה' יתברך פורע ומשלם לו.

עד כמה הצדיקים אוהבים את ה' נראה מהמעשה הבא :

בעת שיצאה הלווייתו של רבי אברהם זצ"ל (בנו של החפץ חיים זצ"ל) בדרך לבית העלמין, עמד החפץ חיים ופתח בהספד על בנו: בשנות השמד והגזירות ת"ח-ת"ט, שפך ה' את כל חרון אפו על עשרות קהילות, ואלפי יהודים נהרגו ונשחטו על קידוש שמו הגדול – התגוררה באחת העיירות אם עם בנה היחיד שהיה יקר לה יותר מבבת עינה. הבית שבו התגוררו האשה ובנה עמד בקצה העיירה, ובשעה שפרצו שונאי ישראל ימ"ש לעיירה התנפלו מיד על בית האלמנה ושחטו את בנה יחידה לעיניה.

עמדה האשה באלם יגונה על יד גופתו של בנה וכפיה פרושות לשמים. יבש מקור דמעוניה, אולם שופכת היא מרי שיחה וקובלת לפניו יתברך: "ריבון העולמים! בחזהו של כל אדם ואדם נטעת לב כדי שיאהב אותך. רק אני, שפחתך החוטאת, לא יכולתי לאהוב אותך בכל לבי, מחצית האהבה הייתה לבני אשר ילדתי. אולם עתה, לאחר שנעשה רצונך ובני נלקח ממני, שוב אוכל לאהוב אותך בכל לבי!"

כל ימי, כך סיים החפץ חיים את הספרו, רציתי לאהוב את ה' בכל לבי. אולם הרי אין אני אלא בשר ודם ואב לילדים, ורחמי אב על

בניו ואהבתו להם, טבע הוא באדם. עמדתי וחילקתי את האהבה לחלקים – חלק לילד זה וחלק לילד זה. ואת החלק הגדול חילקתי לה'. אולם עתה, משלקח הקב"ה ממני את אחד מילדיי, הרי נשאר לי עוד חלק אחד בלבי לאהבתו יתברך" (לקח טוב).

בספר 'שיח שרפי קודש' מובא בשם חידושי הרי"ם זצ"ל: מה שדרשו חז"ל (ברכות נד.): "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך... - אפילו הוא נוטל את נפשך. ואמר אם כן הפירוש 'בכל לבבך' גם כן אפילו הוא נוטל את לבבך. דהיינו שלפעמים אין לו לב כלל לעבודת הבורא, אף על פי כן צריך אדם לעבוד ה' יתברך כמו שהוא...

הרה"ק רבי אהרן הגדול הגיע פעם אל רבי אברהם מסטרעטין זיע"א ואמר לו: שמעתי על כבודו שנותן ליהודים סגולות, וסגולותיו מועילות, לכן אבקש ממנו לתת לי סגולה ליראת שמים, השיב לו הצדיק: ליראת שמים אין לי סגולה, אולם לאהבת שמים יש לי כן סגולה.

אמר לו הרב: אדרבא, אהבת שמים היא מדרגה יותר גדולה מיראת שמים, יתן לי סגולה על זה. השיב לו הצדיק: סגולה גדולה לאהבת שמים היא אהבת ישראל, מי שיש בו אהבת ישראל יכול לבוא בנקל לאהבת שמים.

תפילין

וְקִשְׁרֹתֵם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ
כְּטָטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ (ו, ח)

שנו רבותינו: ליום הדין, אם יש לאדם מחצה עוונות ומחצה זכיות, ובאותן מחצה עוונות עוון פושעי ישראל בגופן שהוא קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם - מכריע לחובה, ואם במחצה זכיות מצות תפילין - מכריע לזכות. (ספר כלבו)

צריכים להבין, מה כל כך מיוחד במצנת התפילין?

במצנת התפילין טמונים שני רעיונות:

א. גם את הדברים הפשוטים והמגושמים ביותר, כמו עור של בהמה, אם עשו אותם בכוונה הראויה, אפשר לקדש ולהשתמש בהם למצנה. כך גם בכל דבר - אדם צריך לאכול ולשתות ואם הוא מכוון שעושה זאת כדי שיהיה לו כח לעבוד את ה' - הרי הוא עושה מצוה.

ב. קודם מניחים תפילין של יד ורק אח"כ תפילין של ראש, וזה מרמז את היסוד של נעשה ונשמע - קודם עושים את המצוות, ללא שאלות מתוך כניעה לבורא, ורק אח"כ מחפשים הסברים, ולא מתנים את קיום המצוות עם הבנת השכל.

• מובא במדרש (ילקוט"ש בא רכ"ב): אמר רבי אלעזר אמרו ישראל לפני המקום: אנו רוצים ליגע בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה: קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה.

ועל פי זה יש לפרש את הפסוק "והיה לך לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך", שכאשר התפילין הם

"לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך", אז תהיה כאילו תורת ה' בפיך, שאתה עוסק בתורה. וגם בזה יובן מה שאמר הכתוב "והיה לך לאות על ידך", ש"והיה" הוא לשון שמחה, כידוע, ומה השמחה שיש כאן בהנחת התפילין? על פי האמור ניחא שמכיון שהמניח תפילין הרי הוא כעוסק בתורה, ועל התורה נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב", לכן נאמר "והיה לאות על ידך", שהוא לשון שמחה.

וכשם שהתורה מתקיימת במי שדעתו שפלה, וכמובא בגמרא (תענית 12): למה נמשלו דברי תורה למים? לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. כך גם התפילין נכתבים בקנה שהוא רמז למידת הענווה כמובא בגמרא (תענית 10): כנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, ולפיכך זכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות.

וכמו כן, עצם מקום הנחת התפילין מורה על מדת הענווה, שהרי התפילין שבראש כנגד השכל והתפילין שביד כנגד הלב רומזים שיש להכניע את הלב והשכל לה' יתברך.

ושלוש כריכות רצועות התפילין שעל האצבע, כתב החיד"א זצ"ל שהן רומזות לשלושת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ע"ה, שבזכותם זכינו למצות תפילין.

הרב יפה סיפר מעשה שארע אתו בתקופת השואה: אחי ואני הצטרפנו בימי השואה הנוראה לחבורת פרטיזנים, שכולם היו גויים. כידוע, לכל קבוצה של פרטיזנים היה 'צופה' מיוחד, שישב בנקודת תצפית גבוהה, כדי להזהיר את כולם מהגרמנים.

יום אחד קיבלנו התראה בחולה, שקבוצת חיילים גרמנים מתקרבת לחלקת היער בו אנו מסתתרים. מיד כל הקבוצה שלנו זזה ממקומה, וברחה לקצה השני של יער העבות. גם אני ואחי היינו בין הבורחים.

אולם, לאחר שהגענו לחנייה החדשה, התברר לנו שמרוב בהלה שכחנו את התפילין שלנו במקום המחבוא הקודם.

התלבטנו מאוד מה לעשות. מצד אחד סביר להניח שהגרמנים כבר הגיעו למקום ההוא, אך מצד שני כיון שאנחנו היהודים היחידים בקבוצת הפרטיזנים, לא נוכל לקיים את מצות התפילין תקופה ארוכה... ההתלבטויות לא ארכו זמן רב, החלטנו שאנו חוזרים להביא את התפילין!

לפני שיצאנו עמדנו ויישרנו מבטינו כלפי שמים ואמרנו: 'ריבונו של עולם, אנחנו הולכים למסור את נפשנו למען קיום מצוותיך, אנא שמור עלינו, שלא ניזוק ולא ניפגע!'.

חברינו הגויים, ששמעו על תוכניתנו, היו המומים והזהירו אותנו שזאת ממש התאבדות... אך לא שמענו להם ויצאנו לדרך, כשאנו צועדים בשבילי היער בחשאי. לאחר שעות הגענו למחבוא הקודם. מיד מצאנו את התפילין בדיוק במקום שבו השארנו אותם. הנאצים הארורים, למרבה הפלא, לא נראו כלל באזור.

לאחר מנוחה קצרה, ותפילת מנחה, מיהרנו לשוב לחברי הקבוצה. לתדהמתנו, מצאנו את כולם שחוטים! בפסק הזמן שבו נעדרנו, גילו הנאצים את מקום מסתורם, הפתיעו אותם והרגו את כולם... (עלינו לשבח)

על מצות התפילין כתב השל"ה הקדוש: "וסוד תפילין עמוק מי ימצאנו, אבל אכתוב מעט מזעיר... דע שצריך לנהוג בהן קדושה גדולה, לפי שיש בהן סוד המרכבה הקדושה...".

וכתב רשב"י, שעל התפילין נאמר "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם". לכן, כל המניח תפילין - שכינה שורה עליו...

כאשר נתבונן בדברי רשב"י והשל"ה, נשכיל להבין שכמו שתכלית בנית בית המקדש היתה לשם השראת השכינה בישראל (כמו שכתוב: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם"), כך, כאשר מניח איש ישראל

תפילין, הוא נעשה מרכבה להיות בבחינת בית המקדש להשראת השכינה עליו.

כתב המשך חכמה: חייב אדם למשמש בתפילין כל זמן שהן עליו, שלא יסיח דעתו מהן אפילו רגע אחד, שקדושתן של התפילין גדולה מקדושת הציץ שהיה על מצחו של הכהן הגדול, לפי שהציץ אין בו, אלא שם הוי"ה אחד, ואילו בתפילין של ראש ויד יש 42 שמות הוי"ה. על כן, אדם המניח תפילין זוכה להארה גדולה, שכינה שורה עליו, ואימתו מוטלת על הבריות. כפי שדרשו בגמרא (ברכות ו'): "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (דברים כח', י'), רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין..."

זוג תפילין מיוחדות וקדושות, היה לו לאור החיים הקדוש, רבינו חיים בן עטר, שבהן היה מעוטר במשך כל היום. כל מי שנכנס אליו וראהו בתפיליו, היה נתקף אימה והתרגשות רבה. כזה היה כח התפילין של רבינו חיים בן עטר. קודם פטירתו נכנסה אצלו נות ביתו ומיררה לפניו בבכי מר: מנין תמצא לי פרנסתי? ומנין יבוא עזרי? הן בלכתך ממני אשאר בעירום ובחוסר כל...

בעלה הצדיק מיהר להרגיעה באומרו לה בלשון הנביא: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה", רואה את תפילין אלה שעל זרועי ועל ראשי, תפילין אלו יפרנסו אותך. אחרי מותי יבוא אליך איש אחד שמוצאו מקושטא שבתורכיה ויתן לך תמורת התפילין שלוש מאות אדומים של זהב. ברם, תנאי אחד תתני עמו, שישמור היטב על קדושתן של התפילין ולא ישיח בהן שיחת חולין.

ואכן, כפי שדיבר אור החיים הקדוש, בדיוק כך היה. זמן מועט אחר פטירתו בא לביתו יהודי אחד עשיר מקושטא והציע לרבנית שלוש מאות אדומים של זהב תמורת התפילין. הרבנית בראותה כי דברי בעלה המנוח מתגשמים, הסכימה למוכרם, והזהירה את היהודי

לבל ישיח בתפילין הקדושות שיחת חולין, וכל עוד הן על זרועו וראשו, יקפיד מאוד שלא להוציא מילה מיותרת מפיו.

שמע האיש את דברי הרבנית וקיבל על עצמו לקיים אותם. נטל את התפילין ושב לביתו. מיד עם שובו לביתו התעטר בתפילין וחש בו ברגע התעוררות נפלאה. כיסופין וגעגועים של קדושה לקראת האור הנעלם, והטוב והיפה שבחיי עולם נתעוררו בו, והוא התפלל באותו יום בהתעוררות ודבקות עצומה. אין מילים לתאר עד כמה השפיעו התפילין הללו על האיש ועל הליכותיו.

איש זה עשיר היה ואת ענייני מסחרו מסר לסוכנים שניהלו את מסחרו, והוא קיבל מאת פקידיו וסוכניו מידי ערב וערב דין וחשבון על מהלך ותנועת עסקיו.

פעם הופיע פקיד מפקידיו באמצע היום ונכנס לחדרו, לשאול מאדונו עצה בענייני מסחר. לרגע שקע האיש בעניין כדי להשיב לפקידו דבר, ונתעלם ממנו שהוא משוחח בענייני חולין בעוד שהתפילין הקדושות של אור החיים הקדוש עטורות לראשו. כאשר החל האיש בתפילה, הרגיש שכל השפעת הקדושה סרה ממנו ואין עוד עמו טעמה של תפילה כפי שהורגל בה מאז שהחל להניח את התפילין.

מיד הסיר את התפילין ומיהר להזמין סופר סת"ם, על מנת שיבדוק אותן. כאשר בא הסופר ופתח את הבתים, מצא שהקלף של הפרשיות ריק וכל הפרשיות נמחקו... אז הבין האיש כי כל זאת בא לו על שלא נשמע לדברי האור החיים ולא מנע עצמו משיחת חולין.

מעשה זה סיפר האדמו"ר רבי יצחק מסקווירה, והוסיף ואמר: צאו וראו, כמה יש לדייק ולהזהר במצות תפילין שלא להשיח בהם שיחה בטלה ושומר נפשו תבוא עליו ברכת טוב.

מזוזה

וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בַּיִתְּךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ (ו, ט)

במקום ששם מזוזה, אין רשות לשטן הוא מלאך המות להתקרב, ומשום זה וכתבתם על מזוזות ביתך. מזוזות - זז מות. (זוהר חדש ספרא תנינא)

אונקלוס בן אחותו של אדריאנוס הרשע מלך רומי היה, לימים חשקה נפשו ללמוד תורה למד ולמד עד שהחליט להסתפח אל עם ישראל והתגייר. כששמע אדריאנוס המלך כי בן אחותו התגייר כעס מאד. הוא, שונא היהודים ורודפם עד חורמה, יקום אחד מבני משפחתו ויתגייר?! חשב המלך בלבו כיעד לבטל את הדבר והחליט לשלוח פלוגת חיילים לאסור את אונקלוס ולהביאו אליו לרומי שם יכריחנו לחזור מיהדותו, ובאם לאו – יענישהו חמורות. כשבאו החיילים אל אונקלוס, קיבל אותם בסבר פנים יפות, שוחח עמם על מעלת התורה וחשיבות בני ישראל והסביר להם מאמרי תורה רבים, הוקסמו החיילים מדבריו של אונקלוס והחליטו בו במקום להתגייר. כשהגיעו הדברים לאזניו של אדריאנוס, חרה אפו וציווה לשלוח לשם פלוגה נוספת, וגם ציווה עליהם שלא לשוחח עם אונקלוס על עניני יהדות ותורה, אלא לאוסרו ולהביאו אליו לרומי.

כשבאו חיילי הפלוגה השנייה אל אונקלוס סרבו לדבר עמו ולהקשיב לדבריו, אלא אסרוהו ומיד שמו פעמיהם חזרה לרומי. בדרך אמר להם: ודאי אסר עליכם המלך לדבר עמי בדברי תורה אולם הבה ונשוחח בנושא אחר, והם ניאותרו לשמוע בקולו.

שאל אותם אונקלוס בנוהג שבעולם כאשר שר חשוב יוצא בלילה לדרך, מלווה אותו שר בדרג נמוך יותר ומאיר לפניו את הדרך, השר החשוב מאיר את הדרך לגדול ממנו, וכן הלאה עד לגדול שבשרים והוא מאיר את הדרך לפני המלך. האם יתכן, פנה אונקלוס בשאלתו אל החיילים, שהמלך בכבודו ובעצמו יאיר את הדרך למישהו? ברור

שלא, נענו החיילים. אם כן, המשיך אונקלוס, ראו כמה חשובים וחביבים בני ישראל לפני ה' כאשר בני ישראל בצאתם ממצרים נדדו ארבעים שנה במדבר, האיר להם ה' בכבודו ובעצמו במשך כל הזמן את הדרך לפניהם, כמו שנאמר "וה' הולך לפניהם יומם... ולילה בעמוד אש להאיר להם", כלום יש אומה ולשון שיהיו כל כך חביבים ונשמרים כעם ישראל שה' שומר עליהם ומאיר לפניהם את הדרך? נכנסו דבריו ללבותיהם והתגיירו אף הם. כשנדע הדבר לאדריאנוס, בערה חמתו עד להשחית, מיד שלח קבוצה שלישית ואסר עליהם לדבר עם אונקלוס מטוב ועד רע, איסרוהו והביאוהו ישירות אלי.

הגיעו החיילים הללו אל אונקלוס ולא דיברו עמו מאומה, אלא לקחוהו עמם. כשיצאו מפתח הבית הניח אונקלוס ידו על המזוזה שבפתח וחיך. לא יכלו החיילים לשתוק ושאלוהו בפליאה: "מה משמעות החיוך הזה שלך?! דודך המלך, חמתו בוערת עליך ולבטח מחכה לך עונש כבד, ואתה יוצא את הבית ומחיך, מה פשר הדבר?!", ענה אונקלוס ואמר: "מנהגו של עולם – מלך בשר ודם יושב בפנים בארמונו ועבדיו שומרים עליו מבחוץ ואילו הקב"ה אינו נוהג כך, אלא עבדיו נמצאים בתוך הבית והוא משמרן מבחוץ על פתח הבית. המזוזה שבפתח הבית שומרת על כל בני הבית מכל רע, הן בעת שבתם בבית והן ביציאתם מחוץ לבית שנאמר ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם'. כאשר יצאתי מהבית וראיתי את המזוזה, הנחתי ידי על המזוזה, מיד העיף את לבי בטחון עז כי לא יאונה לי כל רע, ועל כן חייכתי".

שמעו החיילים את הדברים שיצאו מן הלב, הרהרו בדבר והחליטו אם כן גם אנו נסתפח לל עם זה, עמדו והתגיירו אף הם. ראה אדריאנוס מלך רומי כי מעכבים בעדו מלעצור את אונקלוס אחיינו, ולא עוד אלא שכל מי שבא עמו במגע מבקש גם הוא להתגייר התייאש ולא שלח יותר חיילים להביאו אליו (עפ"י ע"ז יא).

למעשה לא המזוזה שומרת, אלא הקב"ה שומר עלינו בזכות מצוה זו, המזוזה היא מוקד השמירה האלוקי. ברור הדבר שכדי שהשמירה תחול על הבית, המזוזה צריכה להיות כשרה כפי רצון ה', בהתאם לקריטריונים ההלכתיים. לדוגמה, המזוזה צריכה להיכתב על ידי סופר ירא שמים, על קלף וחשוב לבדוק מידי תקופה שהאותיות לא נפגעו והמזוזה עדיין כשרה.

לפנינו לקט מבודקי מזוזות על מקרים שונים הקשורים למזוזות פסולות:

א. ילד אחד סבל ממחלות עיניים עד כדי עיוורון, בבדיקת המזוזות נתגלה כי המילה "עיניך" פסולה.

ב. בירושלים חלתה אשה בסכרת וכתוצאה מכך איבדה את מאור עיניה. בבדיקת המזוזה נתגלה כי בתיבת "עיניך" היה נקב.

ג. באנגליה נסע ילד על אופניים התנגש בעמוד ונחבל קשה בעיניו. בבדיקת אחת המזוזות המילה "עיניכם" היתה פסולה.

ד. בני משפחה, בה נפטר ראש המשפחה בגיל צעיר, מסרו את המזוזות לבדיקה. למרבה הצער התגלה שבמקום "ואכלת" היה כתוב "ואבלת" (מלשון אבלות).

ה. בברוקלין לקה אדם בהתקף לב, כאשר נבדקו המזוזות נמצא קרע בתיבת "לבבכם".

ו. בבית אחד נולדו כמה ילדים עם בעיות בריאות חמורות, האחד עם סתימת מעיים, השני עם נחיריים סתומים, השלישי עם עין סתומה. כאשר נבדקו המזוזות נמצאו דיבוקים בין האותיות. רמז ברור לאיברים "דבוקים".

ז. אשה אחת סבלה מדיכאון עמוק. בבדיקת המזוזות נמצא כי בתיבה אחת "נפשכם" היתה אות מופסקת לשניים.

ח. בדירה שכורה באו לגור זוג צעיר. הסכסוכים ביניהם הלכו וגברו עד שלבסוף הגיעו לגירושין ועזבו את הדירה. כך חזר הדבר על עצמו בשלושה זוגות זה אחר זה. אצל הזוג הרביעי שבא לגור בדירה פרצה שריפה וכילתה את רכושם. כאשר נבדקה המזוזה נמצא כי במקום "אשר אנכי" היה כתוב "אש אנכי". וכך היתה שם גם "אש" של מחלוקת וגם אש פיזית.

ט. זוג נשוי שנים רבות לא זכו לחבוק ילד. בבדיקת מזוזת חדר השינה התגלה כי תיבת "ועצר" פסולה (רמז לכך כי עצר ה' את רחמה). לאחר שנה מהחלפת המזוזה. נשמעה הבשורה הטובה כי זכו לחבוק בן לאושרם ולשמחתם.

י. עסק מסוים שהיו לו את כל הנתונים להצלחה, הבעלים השקיעו את כל כוחם מרצם וכספם אך לשווא. בבדיקת המזוזות התברר כי התיבות "בכל מאודך" (המרמזות לכסף ופרנסה) פסולות.

יא. מנהל מוסד חשוב שאשתו סבלה מכאבי ראש נוראיים במשך חצי שנה, מסר את מזוזותיו לבדיקה. היו בהן דיבוקים וכאשר תוקנו נעלמו כאבי הראש מעצמם כלא היו.

"מדוע אני סובל מגניבות חוזרות ונשנות, ואילו אליך הגנבים לא באים לבקר?", פנה הגוי בשאלה לשכנו היהודי.

"בפתח הבית שלי קבועה מזוזה. היא שומרת ומגינה על ביתי", השיב היהודי.

"אם כן, שים גם אצלי מזוזה", ביקש השכן ובקשתו התמלאה.

כעבור חודש שוב הופיע הגוי בביתו של היהודי, והפעם בפיו בקשה חד משמעית להוריד את המזוזה מפתח ביתו. "מה קרה, האם עדיין יש גניבות בביתך?", שאל היהודי בפליאה.

"לא", ענה השכן, "הרבה יותר גרוע! הגניבות אמנם פסקו. אבל מאז ששמתי מזוזה כמעט כל רבע שעה דופק אצלי בדלת איזה 'שנורר' יהודי ומבקש צדקה".

יראה מתלמידי החכמים

אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא (ו, יג)

האדמו"ר רבי שלמה מזוועהיל זצ"ל, היה נוהג ללכת לכותל המערבי מדי יום ביומו. גם בעתות סכנה, בימי פורענויות ופוגרומים, לא החסיר ממנהגו זה. והיה לפעמים הולך לבדו, חוצה דרכו בין הערבים, ללא פחד ומורא. יום אחד נתלווה אליו רבי יוסף וולטוך, היה זה ביום שבת קודש. כאשר הגיעו לשער שכס, אמר האדמו"ר לרבי יוסף: "אינני מטלטל בשבת. אמשיך דרכי דרך שער שכס. אולם אתה, שיש עמך חפצים עליך ללכת דרך שער יפו" (כי דרך שער שכס לא היה עירוב). שאל רבי יוסף את האדמו"ר: הכיעד אינו חושש ללכת יחידי דרך שער שכס, בין הערבים, בתקופת פוגרומים שהערבים פוגעים בכל יהודי שנקרה בדרכם, הכיעד אינו מפחד? השיב לו רבי שלומק'ה: "דע לך, שאין מקום לשני פחדים... מי שיש לו מורא שמים, אין לו מורא בשר ודם..."

בגמרא (קדושין נז.) מסופר ששמעון העמסוני היה דורש כל אתיון שבתורה (כל מקום שמוזכרת המילה 'את'), והיה מבאר מה הם באים להוסיף. כאשר הגיע ל"את ה' אלוקיך תירא" - פרש משום שלא מצא מה זה בא לרבות, כי איך אפשר לרבות עוד מישהו שיש לירא ממנו כפי שיש לירא מן האלוקים?! לכן חדל מיד מכל העיסוק בנושא זה, ומכך הסיק שגם כל מה שדרש עד עתה אינו נכון. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל "אתיון" שדרשת מה תהא עליהם? אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי על הפרישה! עד שבא רבי עקיבא ולימד "את ה' אלוקיך תירא" - לרבות תלמידי חכמים!

נשאלת השאלה: מה באמת היה הקושי של שמעון העמסוני? ומדוע לרבי עקיבא לא היה זה קשה כלל?

אפשר לבאר עפ"י דברי המהרש"א שם שהקשה שהרי לפני הפסוק 'את ה' אלוקיך תירא' נאמר: 'ואהבת את ה' אלוקיך',

וא"כ למה שם לא פרש? ותירץ שבאמת בפסוק של אהבת ה' הבין שמעון העמסוני ששייך להשוות ולרבות אהבת תלמידי חכמים לאהבת ה', מה שאין כן לגבי יראה אין מקום ליראת אדם, וביאור הדברים אהבת כל דבר הנוגע לקדושה כמו אהבת התורה ואהבת תלמיד חכם שהוא ספר תורה חי, כל זה הוא חלק מאהבת ה', ואין בדברים אלו סתירה לאהבת ה', מה שאין כן לגבי יראה, לכאורה אין מקום לשום יראה מלבד יראת ה', ולכן לא ראה שמעון העמסוני לרבות שום ברייה ואף לא תלמידי חכמים, ובגלל שהבין שלא שייך לרבות כלום ליראת ה', לכן הוא פרש מכל הדרשות וחיידושי התורה שחידש וטרח עליהם כל ימיו.

אלא שלפי זה תתעצם הקושיא, מדוע רבי עקיבא הבין שאפשר לרבות תלמידי חכמים ליראת ה', מה ראה רבי עקיבא ששמעון העמסוני לא ראה?

תירץ מו"ר הגר"ש יפרח שליט"א, שדרך העולם, כשאדם חי בסביבה ובאווירה מסוימת מקטנותו, אין דרכו להתפעל ולהתרשם מהדברים שגדל וחונך עליהם, משא"כ אדם אחר אשר לא הורגל בזה, אם יזדמן לסביבתו, הרי שיתפעל מהרבה דברים שלא הורגל בהם. זהו ההבדל בין שמעון העמסוני לרבי עקיבא - שמעון העמסוני גדל וחונך משחר ילדותו על ברכי התורה וכבוד תלמידי חכמים.

מה שאין כן רבי עקיבא שעד גיל ארבעים היה עם הארץ השונא תלמידי חכמים, כמו שמסופר בגמרא (פסחים מט:). תניא אמר רבי עקיבא: כשהייתי עם הארץ אמרתי 'מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור', אמרו לו תלמידיו: רבי, אמור 'ככלב', אמר להן: זה נושך ושובר עצם וזה נושך ואינו שובר עצם, הרי שרבי עקיבא היה חי בעולם המתנכר לתורה, וכבוד תלמידי חכמים היה רחוק ממנו כרחוק מזרח ממערב.

לכן רק רבי עקיבא שבא "מעולם אחר", ונכנס לעולם חדש, עולם התורה, הוא יכול להתפעל באמת, זהו החילוק בין שמעון העמסוני לרבי עקיבא, שמעון העמסוני שגדל כל ימיו בין תלמידי חכמים, והוא עצמו היה תלמיד חכם, היה חסר לו במעלת תלמידי חכמים (לא שלא הכיר במעלתם, אלא מתוך שבעצמו היה תלמיד חכם, לא ראה לרבות את עצמו וחבריו לה' יתברך) ולכן לא עלה בדעתו להשוות מוראם למורא ה'.

אבל רבי עקיבא שהיה בהתחלה עם הארץ וגדל בחברת בורים ועמי ארצות, אחרי שחזר בתשובה ובא לעולם התורה, הוא באמת ידע והבין מה זה תלמיד חכם, ומה ערכו הרם, עד כדי לרבות תלמידי חכמים ליראת ה', והוא זה שהבין שאין מזה שום סתירה ליראה מהקב"ה, אלא אדרבה יראה מתלמידי חכמים מביאה ליראת שמים, כמו שאהבתם מביאה לאהבת ה' יתברך.

והבן איש חי (בספרו בן יהוידע שבת סד:) הביא ליישב את הקושיא הנ"ל וכתב, עד שבא ר"ע מן השמים, אחר שעלה בעליית הפרד"ס עם בן עזאי, בן זומא ואלישע בן אבויה, וראה שם שהענישו את המלאך מ"ט על אשר לא קם מלפני אלישע בן אבויה (חגיגה טו.), ובזה התברר לו בידיעה ברורה עד היכן מגיע מורא תלמידי חכמים, ולכן דווקא הוא התעורר לדרוש דרשה זו של "את ה' אלהיך תירא" לרבות תלמידי חכמים.

מכל מקום, מעלת תלמיד חכם, אין מעלה גדולה ממנה, עד שהשווהו חכמים כביכול להקב"ה, ומכוח השווה זו יש מצוה לירא מפני תלמידי חכמים כמו שיש מצוה לירא מפני הקב"ה, כי התלמיד חכם הוא מרכבה לשכינה הקדושה ומדברת היא מתוך גרונו.

משלם לאוהביו

וַיִּדְעֶתָ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל
הַנָּאֵמָן שְׂמֵר הַבְּרִית וְהוֹסֵד לְאֹהֲבָיו
וְלְשִׁמְרֵי בְּמִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דֹּר
(ז, ט)

הקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה ובריה, אך חלוק שכרם של הצדיקים, משכרם של הרשעים על מעשיהם הטובים. שכר הצדיקים צפון לעולם הבא, ואילו שכר הרשעים משולם להם מיד כאן בעולם הזה, כדי להאבידם מן העולם הבא.

וכפי שנאמר במשנה: ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא (אבות ד, ט).

שאלו המפרשים, מה שבח הוא לקב"ה שנאמן הוא לשלם שכר לעובדים אותו, והרי כל אדם פשוט עומד בדיבורו ומשלם שכר לפועליו, ומה רבותא היא כלפי הקב"ה שאף הוא נאמן לשלם שכר ליראיו?

תירץ זאת החפץ חיים במשל נפלא:

מעשה בנער שביקש לעבוד כשוליה אצל אומן, אך הוא לא ידע את המלאכה. סיכם אתו בעל הבית, כי בחמש השנים הראשונות יעבוד אצלו ללא תמורה, ובד בבד ילמד אצלו את המלאכה ורזיה, ובנוסף, ידאג לו בעל הבית לכל צרכיו, אכילה, שתיה, מלבוש ולינה. לאחר חמש שנים ישלם לו בעל הבית סכום קטן עבור עבודתו – חצי רובל לשבוע. וכך היה, בשנים הראשונות עבד הנער ולמד את המלאכה, ובשנים הבאות כאשר כבר ידע את המלאכה, עבד הנער והשתכר במשכורת הפעוטה, כפי שסוכם.

יום אחד ראה הנער שהאומן מחלק משכורות ליתר הפועלים, לזה חמש רובל לשבוע, ולשני שש רובל לשבוע, כל אחד לפי ההסכם עמו. היטב חרה לו הדבר, ובא אל בעל הבית בטרוניה: 'וכי אינך

מרוצה מעבודתי? מדוע אתה משלם לי רק חצי רובל לשבוע, ואילו ליתר העובדים אתה משלם פי כמה וכמה? וכי עבודתם טובה יותר מעבודתי?

'שוטה שכמוך', ענה לו בעל הבית, 'מה אינך מבין? אכן תוצרת כל העובדים שווה, אך אתה עובד עם הידיעות שאני לימדתי אותך, במשך חמש שנים העסקתי אותך בלא שידעת את העבודה כלל, וכלי המלאכה שלי התקלקלו מחמת עבודתך הלא מקצועית, גם כיום הנך עובד עם הכלים שלי, ואילו הפועלים האחרים באו אלי מנוסים, לא הייתי צריך ללמדם את רזי המלאכה, וכלי מלאכתי לא התקלקלו תחת ידם, וכעת הם עובדים עם כליהם הפרטיים. בנוסף, לך אני דואג לכל מחסורך, מאכל ומשתה, מלבוש ולינה, ואילו הם חיים על חשבונם, מכיסם הפרטי.'

כן הדבר גם לגבי שכר המגיע לנו עבור קיום המצוות, הרי אנו מקיימים את המצוות עם הכלים שנתן לנו ה' יתברך, אנחנו מניחים תפילין על הזרוע שהוא נתן לנו, פינו המשבח ומהלל את הבורא יתברך - ממנו הוא, רגלינו הממהרות לרוץ לדבר מצוה - מכוחו הן רצות, הוא הזן ומפרנס אותנו ומאפשר לנו לעשות את רצונו יתברך, אם כן, מן היושר שכלל לא מגיע לנו שכר עבור עבודתנו אותו יתברך, ובכל זאת משלם הקב"ה ליראיו כפי מעשיהם. זהו השבח הגדול שנאמן הוא לשלם שכר פעולתנו.

תירוץ נוסף - הקב"ה נאמן לשלם שכר על עצם הפעולה שעשה האדם במעשה המצוה, גם אם לבסוף לא התקיימה המצוה, ואף יותר מזה נאמר במדרש (כלה רבתי א, ה): בוא וראה צדקותיו של הקדוש ברוך הוא, שכל המעלה בלבו לעשות מצוה ונאנס עליה ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (הקב"ה משלם שכר גם על עצם המחשבה שחשב אדם לעשות מצוה).

משלם לשונאיו

וּמְשַׁלֵּם לְשֹׁנָיו אֶל פְּנֵי כְּהֹאֲבִידוֹ לֹא
יֵאָזֵר לְשֹׁנָאוֹ אֶל פְּנֵי יְשָׁרָם לוֹ (ו, ט)

בחיי משלם לו גמולו הטוב כדי
להאבידו מן העולם הבא (רש"י)

במלחמת העולם השנייה, כאשר הרוסים כבשו את ליטא, הם אסרו
ללמוד תורה, הישיבה ירדה למחתרת. פחד גדול היה להסתובב
ברחובות. מי שנתפס, אף אם לא למד תורה, חיפשו עבורו מיד
עבודה, כי הבטלה היתה עוון פלילי במשטר הרוסי.

יום אחד, סיפר רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, מצאו אותי השוטרים והחלו
לחקור אותי אודות מוצאי, אמרתי להם שאני פליט מפולניה, 'היכן
אתה עובד?', תיכף באה השאלה העפויה, 'טרם מצאתי עבודה',
ענית להם. 'אין דבר כזה! בוא עמנו, ונסדר לך עבודה!', לא היתה
בידי ברירה. הלכתי אחריהם והם הובילו אותי למפעל גרביים, שם
ייצרו גרבי צמר עבות עבור החורף הרוסי, הם מסרו אותי בידי
מנהל המפעל, והורו לו שיפקח עלי, ואם לא אתייצב לעבודה עליו
להודיע על כך מיד למשטרה.

המנהל העמיד אותי ליד מכונת התפירה והסביר לי כיצד עלי
לסובב את הגלגל ולהקפיד שהתפר יצא ישר, אם לא יצא התפר
ישר, הזהיר אותי בעל המפעל, הרי זה 'סאבוטז', חבלה ביצור,
והעונש על זה חמור מאוד.

התחלתי לסובב במרץ, והמחט נשברה, החליפו מחט והמשכתי
בעבודתי, אך המנהל הזהיר אותי שאסובב בעדינות כי המחטים
מאוד יקרות, אם כך, אמרתי לעצמי, מכאן תצמח הישועה, סובבתי
בכל הכוח ועד לסיום המשמרת, הספקתי לשבור שנים עשר מחטים.
למחרת הציע לי בעל הבית לעבוד בעבודה אחרת, מיון גרביים.
סירבתי, אמרתי לו: 'השוטרים הביאו אותי לכאן, אני נשאר כאן!',

המשכתי בסיבוב הגלגל במשנה מרץ, וגם היום שברתי מחטים בזו אחר זו.

בתום יום העבודה קורא אלי המנהל ובישר לי שהוא משחרר אותי מהעבודה, מדוע? תמהתי בתמימות. 'אשלם לך עבור שבועיים מראש', ענה לי, 'ואצהיר לשלטונות שאתה עובד אצלי, ובתנאי שתסתלק ולא תעבוד כאן יותר!'

'טוב', הסכמתי להצעתו, 'אך אם יורשה לי לשאול, במפעל עובדים עשרות עובדים שבעקבות המלחמה לא קיבלו את משכורתם כבר כמה שבועות, ואני, לא זו בלבד שמשחררים אותי מהעבודה, עוד משלמים לי שבועיים מראש?'

'מה אינך מבין', הסביר לי בעל המפעל, 'לעובדים הללו אני זקוק, אם אשלם להם משכורת, הם עלולים לחפש מקום עבודה אחר, אל דאגה, בסוף אני אשלם להם עד הפרוטה האחרונה, אבל אותך אינני צריך, מאז שהגעת אתה רק מסב לי נזקים, קח כמה שתמצא, העיקר שתלך!'

על פי זה הבנתי את דברי המשנה: 'נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך', וכן את דברי הפסוק: 'ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו'. (והגית)

הרה"ק מקוצק זצ"ל הלך פעם לרבו, באמצע הדרך עצרה לידו כרכרה מפוארת ובתוכה ישב עשיר שבנעוריו היה חברו, וברבות הימים ירד מהדרך ר"ל, העשיר הזמין את הרבי מקוצק לשבת עמו בעגלה. קיבל הצדיק את הזמנתו ונסעו יחדיו. הם ישבו ושוחחו על הא ועל דא, ובתוך הדברים שאל אותו הרבי מקוצק: "איפה הוא העולם הזה שלך?".

צחק העשיר ואמר: "וכי אינך רואה? יש לי כל טוב בבית ובשדה וכל סגולות מלכים לי". השיב לו הצדיק: "אין זה אלא העולם הבא שלך, אבל אני שואל אותך, היכן הוא העולם הזה שלך?". נכנסו הדברים ללבו של העשיר, ונעשה בעל תשובה גמור. (סיפורי צדיקים)

לא לזלזל במצוות הפשוטות

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים
הָאֵלֹהִים וְשִׁמְרַתֶּם וְעִשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר
ה' אֱלֹהֶיךָ כִּךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַזִּוְסָד
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיךָ
(ז, יב)

והיה עקב תשמעון - אם המצוות הקלות
ש'אדם דש בעקביו תשמעון. (רש"י)

במדרש תנחומא נאמר: 'וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן', זה שאומר הכתוב:
'לָמָּה אֵיךְא בִּימֵי רַע עֲוֹן עֲקָבִי יִסּוּבְנִי' (תהלים מט, ו). יתברך שמו
של הקב"ה שנתן לישראל תורה שיש בה תרי"ג מצוות, יש בהן
קלות וחמורות. ומפני שיש בהן מצוות קלות שאין בני אדם
משגיחין בהן, אלא שמשליכין אותן תחת עקביהן, לפיכך היה
דוד מתיירא מיום הדין ואומר: ריבונו של עולם איני מתיירא מן
המצוות החמורות שבתורה שהן חמורות. ממה אני מתיירא? מן
המצוות הקלות, שמא עברתי על אחת מהן, אם עשיתי אם לא
עשיתי מפני שהייתה קלה, ואתה אמרת: הוי זהיר במצוה קלה
כבמצוה חמורה לכך אמר: 'למה אירא בימי רע'...

אמרו חז"ל (ע"ז יח.): "עוונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה
מסובין לו ליום הדין". לכן רש"י בפירושו לפסוק הנ"ל נקט לשון
זו, להורות על משנה זהירות במצוות שאדם מתייחס אליהן
בזלזול, שהרי אמרו חז"ל: ואי אתה יודע מתן שכרן של מצוות
(אבות ב, א).

הקב"ה ישתבח שמו לעד, יצר את האדם בחכמה נפלאה, וברא
בו רמ"ח אברים ושס"ה גידים. האברים תפקידם לפעול,
להתנועע, להשתלח, ואילו הגידים להיפך, הם מגבילים את

התנועה, קושרים ומונעים מהאברים שלא ישנו מתפקידם יותר מדי כדי שלא יצאו ממקומם. כך גם המצוות שציוונו הקב"ה: רמ"ח מצוות עשה כנגד האברים הפועלים בגוף, ושס"ה לא תעשה המונעים מלפעול. כל מצוה שאדם עושה בעולם הזה מחייה ומקיימת איבר או גיד מהגוף הרוחני של האדם בעולם הבא. לכן אומרים חז"ל השמר לך לזולת חלילה באחת ממצוות עשה או לא תעשה. אפילו היא נראית לך פשוטה וקלה, כי ח"ו בעולם הבא אתה יכול לקום חסר, ללא איבר או גיד שכנגדה. ואז גורם אדם מום בגופו לעתיד לבוא.

הפסוק אומר "אַרְחַ חַיִּים פֶּן תִּפְּלֵס נְעוּ מֵעִגְלֹתֶיהָ לֹא תִדְעֶ" (משלי ה, ו), ופירושו: הקב"ה שציווה על המצוות לא פירש שכרן. אמרו חז"ל משל למה הדבר דומה למלך שנטע נטיעות ואמר לעבדיו: לכו ועסקו במלאכת הנטיעה ולעת ערב תקבלו שכר. כל אחד הלך ונטע מין אחר בתוך הגן בתקווה שהדבר שנטע הוא הכי משובח. לעת ערב אסף המלך את העוסקים במלאכה. ונקב שכרם: פלוני שנטע עץ אפרסק יקבל 100 שקלים. ופלוני שנטע עץ מנגו יקבל 200 ש"ח וכן על זה הדרך. באו אליו עבדיו ואמרו למה יגרע חלקנו היה המלך אומר מה הנטיעה המשתלמת ביותר ואנו היינו נוטעים. אמר להם המלך היא הנותנת. אם היית מגלה שכר הנטיעות, היה הפרדס כולו מלא בזן אחד בלבד. כיון שהגן צריך להיות עשיר במינים שונים, לכן לא פורש שכרו של כל עץ, כדי שיתקיימו כל הסוגים. לכן גם הקב"ה לא פירש לנו שכרה של כל מצוה ומצוה כדי שנקיים את כל המצוות.

דבר זה רמוז בפסוק: "ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה" (שמות י, כו), כלומר רק לאחר 120 שנה שאדם הולך לבית עולמו, רק אז מקבל מושג כמה שווה כל מצוה ומה עשה ופעל בימי חייו.

מה יכול לגרום "מעשה קטן" לטוב או לרע, ימחיש לנו המעשה הבא:

ישראל עין, המכונה 'שרוליק' הינו פועל חרוץ בן 45 המתגורר בדרום ת"א. שרוליק עובד במפעל שימורים באזור התעשייה בלוד. כבר 23 שנה ששרוליק הוא האחראי על מיון הירקות הטריים המגיעים למפעל. הוא מוביל אותם לשיטיפה ומעביר אותם לאתרי ההחמצה הגדולים. 'מלך פס היצור', כך מכנים אותו במפעל, וזאת מפני אחריותו העצומה שהכל ייעשה במפעל על הצד הטוב ביותר. הוא עבד 10 שעות ביום והשתכר בקושי שכר מינימום, איתו גידל את ארבעת בניו וחי בפשטות בדירתו הקטנה בדרום ת"א. בכל יום, במשך 23 שנה, שרוליק התפלל במניין פועלים לפני הנץ החמה, סועד פת שחרית ורץ לאוטובוס בתחנה המרכזית כדי להגיע לפני 8:00 בבוקר ליום עבודה מפרך. והנה, באחד הימים, נפטר מנהל המפעל ובמקומו התמנה בנו הצעיר, לבוס החדש של המפעל.

בוקר אחד לאחר שהתפלל וסעד את ליבו, ניצב שרוליק בתחנת האוטובוס. התחנה, שלא כרגיל, עמוסה בנוסעים, אך שרוליק הוא מהראשונים, ומיד כשיגיע האוטובוס הוא הראשון שיעלה. בתחנה המתין גם עמנואל הרמוני, סוכן המכירות בן ה-35 אשר מכונתו לא התניעה הבוקר ועליו להגיע בדחופות לפגישה עסקית חשובה בלוד. האוטובוס עוצר, הנהג פותח את הדלת ומודיע: "רק שני נוסעים עולים, אני מצטער, האוטובוס מלא". שרוליק מניח רגלו האחת על האוטובוס, אך הרמוני שהספיק לדחוף לצדדים את הנוסעים, שלח את ידו השמאלית ודחף את שרוליק החוצה. "אני נורא ממהר", הפטיר הרמוני ונעלם פנימה. אחריו עלתה עוד אישה מבוגרת, ושרוליק המתין לאוטובוס הבא. שרוליק חיכה לאוטובוס הבא שהגיע רק אחרי 40 דקות, ולאחר עיכובים בדרך, הגיע לעבודה רק בשעה 9:10. מעל שעה איחור. המנכ"ל הטרי רתח. "מה זה האיחור הזה שרוליק? משלוח מלפפונים שלם תקוע

בשמש. כולם מחכים לך, איזו חוצפה, יותר משעה איחור. ממש גרמת נזק למפעל!"

שרוליק השיב ברוגע: "מה אעשה, דחפו אותי". המנהל רתח. "מה פירוש דחפו אותך? מצדי תקום שעתיים לפני, ותגיע בזמן". "יתרגע", ענה שרוליק, "אני עובד כאן 23 שנה, מאז שהיית תינוק ומעולם לא איחרתי". "חצוף", כעס המנכ"ל הצעיר, "אני פה המנהל ומשטח שלם של ירקות מתקלקל ואתה מעיר לי הערות?! בסוף היום תיכנס אליי למשרד", אמר בזעם.

שרוליק המסכן היה שבור. בשעה 17:00 כשסיים לעבוד, צעד למשרדו של המנכ"ל. המזכירה מסרה לו מעטפה לבנה שהשאיר לו המנכ"ל. "מר ישראל צין היקר", נכתב בכתב, "עם כל הכבוד ל-23 שנות עבודתך במפעלינו, כמנכ"ל, קיבלתי היום החלטה, לשנות דפוסי עבודה ולהתנהל רק עם פועלים ממושמצים. הנך מפוטר. הצלח בהמשך דרכך".

עולמו של שרוליק, הפועל החרוץ, חרב עליו. הוא חזר לביתו כשעיניו דומעות וחשב לעצמו: "אני פועל זקן בן 45 וללא השכלה, מי יקבל אותי בכל עבודה אחרת?!". בביתו חיכתה לו אשתו שכעסה עליו והאשימה אותו: "מדוע ענית לו? היית שותק" ... "מפני שהסברתי לו שמעולם לא איחרתי. איש צעיר דחף אותי בכניסה לאוטובוס... מה אני אשם?!"

מאותו יום קרסו חייהם של משפחת צין. המצב הכלכלי היה קשה, שרוליק לא התקבל לאף עבודה. הוא הפסיק לאכול והחל לישון שעות רבות. בניו שראו את הבית ריק החלו לגנוב מבתים. שלום הבית קרס. קצת לפני גיל 50 שבור ומדוכדך נפטר שרוליק לבית עולמו. שלוש שנים עברו מפטירתו.

לילה אחד חולמת אלמנתו, אורנה צין, חלום מוזר. בחלומה היא רואה תחנת אוטובוס עמוסה באנשים. לפתע היא מבחינה באדם גבה קומה שמביט לעברה ואומר בקול סדוק: "שלום לך גברת צין,

צר לי שאני מפריע את מנוחתך, אבל גם לי אין מנוחה, שמי עמנואל הרמוני, אני האיש שלפני כמה שנים דחף את בעלך מהאוטובוס כשהיה בדרכו למקום עבודתו, בלי לבקש סליחה. אני משלם על כך קשות. בעולם האמת לא מדברים אתי, לא מתייחסים אליי ועושים לי חשבון על הדחיפה הנוראה שדחפתי את בעלך, ועל כל אשר נגרם בעקבות כך: הפיטורין שלו בבושת פנים, הכעסים שלך עליו, העוני שלך, מחלתו – הכל נזקף לחובתי בעולם האמת! אני מתחנן ומבקש ממך שתעשי הכל כדי שאזכה למחילה... כדי לאמת את חלומך, תוכלי לפנות לאלמנתי רננה הרמוני מרחוב קוסובסקי 26 תל אביב. אנא, אני מתחנן עשי כל שביכולתך שהדין המתוח הזה של הדחיפה יחלוף ממני, אמר ונעלם.

לילה אחר לילה חזר החלום, שלוש פעמים. כשנפגשו רננה הרמוני ואורנה צין המעגל נסגר. רננה הרמוני: "בעלי נהרג בשנה שעברה בתאונת דרכים קשה, ומדי פעם מתגלה אלי בחלום ואומר לי: "קשה לי מאוד. דחפתי יהודי... אני מצטער...". אין לי הבנה בחלומות, אך כעת שאני שומעת ממך את הדברים אני מצטמרת. אני מבקשת סליחה בשם בעלי המנוח".

שתיהן פרצו בבכי קורע לב. בערב יום כיפור עלו עשרה תלמידי חכמים לעיונו של ישראל צין עם ארבעת בניו וביקשו סליחה על מעשיהם וכן שיסלח לעמנואל הרמוני הדוחף. זהו סוף קשה לסיפור אמיתי (עם שמות בדויים), המלמד את חומרת הדין של אדם המצער יהודי! (הרב קובי לוי)

גם אם ציערת יהודי בדבר קל, אינך יודע עד היכן מגיע צערו ועד כמה פגעת בחייו, והקב"ה לא מוחל על צערו של יהודי ומקפיד מאוד על כל צער שמצטער אותו יהודי ופורע לו את העונש בעודו בעולם הזה, כי "עוונות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייס את חבירו".

"מצווה פשוטה" שהצילה

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים
 הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
 וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת
 הַזִּוְסָד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם (ז, יב)

והיה עקב תשמעון - אם המצוות הקלות
 שאדם דש בעקביו תשמעון, ושמר ה'
 וגו' - ישמור לך הבטחתו. (רש"י)

ה' ישמור לנו את הבטחתו ונזכה לשפע של ברכה והצלחה כאשר
 נשמור את המצוות הקלות שאדם דש בעקביו. וזהו שאומר דוד
 המלך: "לָמָּה אֵירָא בְיָמַי רָע עֲוֹן עֲקָבַי יִסּוּפְנֵי" (תהלים מט, ו) -
 ריבון העולמים איני מתיירא מן המצות החמורות שבתורה שהן
 חמורות, ממה אני מתיירא מן הקלות, שמא עברתי על אחת
 מהן, אם עשיתי אם לאו, מפני שהיא קלה, ואתה אמרת הוי
 זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה, לכך אמר 'למה אירא בימי
 רע' (תנחומא עקב א').

השטן (היצר הרע) נתפס דווקא למצוות שאנו דשים בעקבנו,
 המצוות הקלות. זהו שאומר ה' על הנחש (יצר הרע): "הוּא יְשׁוּפֵד
 רֹאשׁ וְאֶתָּה תִּשְׁוֹפְנוּ עֲקָב". וכתב הכלי יקר שהיצר הרע בא לעקב,
 שזה המקום הנמוך ביותר בגוף האדם, ומשם שם הוא מנסה
 להיכנס ולהסית אותנו לעבירות החמורות...

חייל שהתקרב ליהדות קיבל על עצמו להקפיד ולשמור מצווה אחת:
 לשרוך נעליים כהלכה לנעול קודם את נעל ימין ולא קושרים, ואחר
 כך נעל שמאל, אח"כ קושרים את נעל שמאל ולבסוף קושרים את
 נעל ימין.

יום אחד, במחנה האימונים, הייתה הקפצה כאשר על החיילים להזדרז ולעלות על המסוק הממתין להם במנחת המסוקים. מרוב הלחץ הוא שכח וקשר את נעל ימין ואח"כ קשר את הנעל השמאלית.

בעודו רץ, בדרך למסוק, הוא נזכר שלא נהג על פי ההלכה שקיבל על עצמו. הוא סב על עקבותיו, חזר בריצה לחדר, הוריד את הנעליים ונעל אותן שוב כמו שצריך. הוא התעכב, והמסוק שלא המתין לו המריא עם חבריו. החייל הצטער על ההחמצה, אך גם שמח שהצליח לעמוד בהתחייבות שקיבל על עצמו, ונשאר בבסיס.

בערב כבר הגיעה הידיעה על אסון המסוקים מעל הישוב שאר-ישוב, והוא היחידי שניצל... ללמדך שאין לזלזל בשום מצווה ולו הקלה ביותר.

שאלו פעם את הרב פינקוס זצ"ל: אנו אומרים ר' "חנניה בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות". אם הקב"ה היה מחפש לזכות אותנו היה נותן לנו 10-15 מצוות וזהו?

השיב הרב: הקב"ה חיפש לזכות אותנו במצוות ושתל המון מצוות בפעולות היום-יומיות כמו למשל בנעילת נעליים שצריכים לנעול קודם ימין ואח"כ שמאל, ואח"כ שורכים שמאל ואח"כ ימין, דברים שאדם עושה ממילא ואם עושה אותם כפי דרישות ההלכה, הוא מקבל עליהם שכר...

גאווה

וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ (ז, כו)

כתיב "ולא תביא תועבה אל ביתך" וכתוב: "תועבת ה' כל גבה לב" (משלי טז). מכאן אמר רבי יוחנן משום רשב"י: כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים. וכן אמר רבי יוחנן: כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו כפר בעיקר שנאמר: "ורם לבבך ושכחת את ה'". (סוטה ד.)

וְרִם לְבַבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (ח, יד)

אזהרה לגסי הרוח מניין? אמר ר' נחמן בר יצחק "ורם לבבך ושכחת את ה'" וכתוב "השמר לך פן תשכח את ה'" וכדר' אילעא דאמר, כל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא "לא תעשה". (סוטה ה.)

את הפסוק "תועבת ה' כל גבה לב" מפרש הגר"א זצ"ל, שאפילו אדם שלא הוציא את גאוותו אל הפועל, לא במעשה ולא בדיבור, אלא גאוותו מסתתרת בפנימיות לבו, ורק ה' הבוחן כליות ולב יכול להעיד עליו שהוא גבה לב, גם על אדם כזה כבר נחרץ משפטו שהוא "תועבת ה'" - משוקץ ומתועב הוא בעיני הקב"ה, ויענש על כך.

בגמרא (מגילה כט.) מבואר שהגאווה שיש לאדם מחשיבה אותו לבעל מום ממש כמו "גיבן או דק". וכך דורשת הגמרא: מאי דכתיב "למה תרצדון הרים גבנונים" - יצתה בת קול ואמרה להם, למה תרצו דין עם סיני (שתתדיינו עם הר סיני), כולכם בעלי מומים אצל סיני. כתיב הכא "גבנונים". וכתוב התם "או גיבן או דק" (וכמו שגיבן הוא בעל מום כך ההרים בעלי מום מחמת גאוותם). ומכן למד רב אשי: "שמע מינה האי מאן דיהיר (מי שמתגאה) בעל מום הוא!"

וכתב הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שבאמת מדת הגאווה היא מקור כל המדות הרעות, וכל החסרונות והרע שיש באדם נובעות מחמת הגאווה. וכן להיפך לצד הטוב, מדת הענוה היא יסוד כל המעלות והשלימות. וכל שזכה למדת הענוה אין בו כל חסרון. כאשר רוצה התורה לציין ולהדגיש את השלימות של משה רבינו וגודל מעלותיו מציינת התורה את מעלת הענוה, שכן בשעה שהוא הגיע למעלת הענוה הרי הגיע לשלימות שכל המעלות נמצאות בו. (איש לרעהו)

הקב"ה אומר: "אם יסתַר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה' (ירמיהו כג, כד), ורבי אלימלך מליז'נסק ביאר כך: 'אם יסתַר איש במסתרים ואני'. שהוא אומנם יושב ולומד תורה במסתרים אבל עדיין בליבו הוא מרגיש "ואני", אני משהו, אומר ההמשך של הפסוק, 'לא אראנו נאום ה' - שה' לא רואה אותו. אבל 'אם יסתַר איש במסתרים ואני לא', דהיינו הוא לומד תורה במסתרים והוא לא מחשיב את עצמו כלל, אזי אומר הפסוק 'אראנו נאום ה'.

בישיבת ראדין היה בחור גאוותן שבלט בתאוות הכבוד שלו. מרן החפץ חיים זצ"ל רצה להעמידו על דרך הישר, קרא לו לחדרו ואמר לו: אני רוצה לשאול אותך שאלה. הגמרא אומרת: 'כל המחזור על הגדולה - גדולה בורחת ממנו' (עירובין יג:). על פי זה ידוע המאמר בפי הבריות: 'כל הרודף אחר הכבוד - הכבוד בורח ממנו'. אמור נא לי, מה זו ההדגשה הזאת - 'כל?' הלא די היה לומר 'הבורח מן הכבוד!' התלמיד לא ידע לענות, והמתן למוצא פיו של הכתן הגדול מראדין.

אמר לו החפץ חיים: 'כל' בא לרבות גם כאלה שבאמת יש בהם מעלות טובות ומגיע להם שיכבדו אותם. למשל, בחור חשוב כמוד... גם הם, אם הם רודפים אחר הכבוד - לעולם לא ישיגו אותו, כי ככל שירדפו אחריו - יברח הוא מהם... 'כל הרודף אחר הכבוד', יהיה

מי שיהיה, 'הכבוד בורח ממנו'. וכן להיפך: 'כל הבורח מן הכבוד – הכבוד מחזר אחריו'. כל מי שבורח מהכבוד, יהיה מי שיהיה, גם אדם שאין בו שום מעלה והוא כלל לא ראוי לכבוד – בסופו של דבר הכבוד ישיג אותו. מדוע? כי אחרי הכל יש לו מעלה טובה אחת – הוא בורח מן הכבוד... ובגלל המעלה הזאת, הכבוד ירדוף אחריו ובסופו של דבר הוא ישיג אותו.

כשיצא הבחור מהחדר הקיפו אותו חבריו והסתקרו לדעת: "מה אמר לך החפץ חיים?". אמר להם: "החפץ חיים שיבח אותי, הוא אמר שאני בחור חשוב, יש בי מעלות טובות ומגיע לי כבוד!"...

הקנאה התאוה והכבוד, מקורן במדת הגאווה, ומי שלוקה בזה מאבד את היכולת לחשוב באופן הגיוני... מי שלוקה בזה חולה ב"דלקת כלום במוח"! ותרופתו לימוד המוסר!

שמירת המצוות

כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּזְוִיזוּ וּרְבִיתֶם
וּבְאֵתֶם וִירֶשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע ה' לְאֲבֹתֵיכֶם

(ח, א)

מאחר שכל מילה בתורה מדויקת, פסוק זה דורש הסבר מכמה היבטים:

א. מדוע פתח בלשון יחיד - "מִצְוָה", וסיים בלשון רבים - "תִּשְׁמְרוּן"?

ב. מה פשר המלים "כָּל הַמִּצְוָה", הלא היה צריך לומר "כל מצוה" אשר אנכי מצווך, או "כל המצוות" אשר אנכי מצווך?

ג. המילה "היום" נראית כמיותרת, שהלא מה היה חסר אילו היה אומר: "כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה, תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת"?

אלא שידע משה רבינו שהמעכבים הגדולים של האדם מלהתקדם בבניית עולמו הרוחני הם: א. אי הכרת ערך עצמו, באומרו: הלא אני אחד מתוך אין ספור אנשים, ומה בכך אם אקיים או לא אקיים מצוה זו? ב. עלול להילחץ ממכלול תרי"ג המצוות שבתורה, ולומר לעצמו: וכי איך אעמוד בכל זה? ג. כשמדובר במצוה שיש לקיימה כראוי בכל יום, כגון תפילין או תפילה או ברכת המזון, עלול הוא להיבהל דווקא מכך, ולומר לעצמו: איך אוכל לקבל על עצמי לקיים מצוה זו כראוי באופן קבוע מידי יום ביומו? האין זה יותר מידי עבורי?

לפיכך אמר משה רבינו:

א. דע שאתה שקול אצל הקב"ה כאילו הנך יחיד בעולם, לפי שלכל אדם יש מסלול ייחודי לו במערכת הרוחנית של הבריאה, וכל מצוה שהנך מקיים פועלת בבריאה בניה ותיקון, מה שאין ביד שום אדם אחר בעולם לתקן - מלבדך! ולכן פתח בלשון יחיד - "כָּל הַמְצָוָה אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְּךָ", על אף שהציווי הוא לכלל ישראל כמבואר בהמשך כשעבר ללשון רבים.

ב. אל תרשה לעצמך לחוש רפיון בקיום מצווה שמוטל עליך לקיימה בגלל מכלול תרי"ג המצוות שבתורה, שהרי הקב"ה אינו מביא ניסיון על האדם אם אינו יכול לעמוד בו, ולכן כשמזדמנת לפניך מצוה - יש לך את הכוח לקיימה. ואם תתמיד בכך, תגלה שהנה קיימת את כל המצוות שהנך מחויב בהן. וזהו שאמר: "כָּל הַמְצָוָה אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְּךָ", הרגל עצמך להתייחס לכל מצוה כאילו שהיא מצוה יחידה ואין בלתה, ומתוך כך תקיימנה בהתלהבות ובשמחה.

ג. הוסיף את המילה "היום", כאומר: "כָּל הַמְצָוָה אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְּךָ" - עשה אותה "היום". כלומר, אמור לעצמך: הלא היום ודאי שבידי לקיים מצוה זו, אעשה זאת אפוא רק היום, ואינני

מסתכל על המחר! ומחר, שוב אמור לעצמך אעשה זאת רק היום, עד שתגלה שכל ימיך עוברים בטוב.

ונכלל בזה עוד, שהנה מצוי, שגם כשמעוניין לעשות מעשה טוב, עצלותו גורמת לו לדחות את הביצוע ליום אחר, באומרו: מצוה זו חשוב מאד לעשותה, וודאי שאעשה אותה, אבל מחר... לפיכך אמר: "כָּל הַמְצִיחַ אֶשֶׁר אֶנְכִי מְצַיֵּחַ - הַיּוֹם!" היום תעשה, ואל תדחה למחר. וכמו שכתב הרמח"ל ז"ל (מסילת ישרים פרק ו'): "קודם התחלת המעשה הוא, שלא יחמיץ אדם את המצוה. אלא בהגיע זמנה, או בהזדמנה לפניו, או בעלותה במחשבתו, ימהר יחיש מעשהו לאחוז בה ולעשותה! כי כל רגע יוכל להתחדש איזה עיכוב".

הרי לנו שבמילים המדויקות שבפסוק זה העניק לנו משה רבנו הדרכה לדורות עולם, כיצד בידינו להתגבר על כל טענה יצרית, על ידי שיאמר לעצמו באותה שעה שלושה "רק": "רק אני יכול! רק את זה! רק היום!". (הרב זמיר כהן)

מעשה ביהודי תם וישר, שעלה אל הרב לשאול שאלה: "רבי, אני חפץ בכל לבי להיות בן העולם הבא, אבל אני עם הארץ ואיני יודע מה לעשות. אין באפשרותי לקבוע עתים לתורה. הורני אורחות חיים בדרך קצרה!". אמר לו הרב: "הסכת ושמע, וחרוט בזכרוןך: דמה לנפשך כי יש רק מצוה אחת לעשותה, וכי אתה היהודי היחיד בעולם, ואין עליך לקיים מצוות אלא ביום זה בלבד!".

שמע זאת היהודי ושמח מאוד. אם כן הוא, אין קל מזאת! מיהר לצאת מבית הרב, והרב קרא אחריו בקול: "עמוד, אל תמהר לברוח, ברצוני להסביר לך את דברי!", אבל היהודי מיהר לדרכו, וקרא מאחורי כתפיו: "אין מה להסביר, רבי! איני סתום בלום, הבנתו היטב!".

האיש מיהר אל חנותו, חנות לממכר אריגים. יהודי קשיש נכנס, בחר אריג, ושילם תמורתו. בטעות נתן שלושה דינרים במקום שניים.

המוכר הבחין בדבר אבל לא אמר דבר, והקונה פנה והלך. שעת הצהרים התקרבה, האיש נעל את חנותו ופנה הביתה לאכול. "טול ידים", אמרה האשה, "מיד אגיש את האוכל". "את יכולה להגישו מיד", ענה בעלה, "אין עוד צורך ליטול ידים!". האישה הנדהמת נעצה בו עיניים שואלות.

"הייתי הבוקר אצל הרב, והוא פסק שאיני חייב לקיים אלא מצוה אחת. ואני כבר הנחתי היום תפילין, וגם התפללתי – הרי זה די והותר להיום. ומחר אהיה פטור אף מזאת. כך אמר הרב, שאיני צריך לקיים מצוות אלא היום בלבד!".

פיה של האישה נפער בתדהמה. לא הספיקה לסגרו, ומישחו נקש בדלת. אדם זקן נכנס. "קניתי אצל כבודו אריג", אמר הזקן, "ועתה נוכחתי לדעת ששילמתי בדינר אחד יותר מדי". "אמנם כן", ענה המוכר בשוויון נפש, "אך מה בכך? היום הייתי אצל הרב, והוא הורה לי לחשוב שאני היהודי היחיד בעולם. אם כך, כבודו חשוב בעיני כגוי, וטעות הגוי מותרת"... עכשיו נפער פיו של הקשיש בתדהמה, והאשה פרצה בעווחות אימים: "הצילו, דעתו של בעלי נתבלעה עליו, הוא השתגע!", הקשיש צרח אף הוא, והאיש נס על נפשו וברח מן הבית.

ברחוב העיר עמד, ואמר לנפשו: "רגע אחד, הלא הם צודקים, מי לא יצחק לשמע הדברים? יהודי אחד, מצוה אחת, יום אחד?! הרב אשם בכל אשר קרני, הוא הורני את ההוראות המוזרות האלו!", ובצעדים נחושים שם את פניו אל הרב, לתבוע הסבר.

הרב ראה את פניו והנהן בראשו: "רואה אני כי בכל זאת חזרת". אמר לו היהודי: "מעוניין אני לשמוע את ההסבר". הוא טרם הספיק לענות, ואל הבית התפרצה אשתו: "הושיעה, רבי, בעלי השתגע!"... הרב ניסה להרגיע את רוחה, ואז הופיע יהודי קשיש, נושם ונושא, לתבוע את המוכר לדין תורה...

אמר הרב: הסכיתו כולכם ושמעו. אמנם, הוריתי לו את שלושת הדברים, אבל חייב אני להסבירם. ראשית, אמרתי, עליך לחשוב שיש רק מצוה אחת לעשותה. וכוונתי היתה, שהרי יש לנו תרי"ג מצוות לעשותן, והעצל אומר לנפשו: מצוה הבאה לידי, אוכל להחמיצה. אם לא אקיים את זו, אקיים אחרת במקומה. ואף באותה מצוה עצמה אומר הוא לעצמו: מה לי למחר, היא לא תברח. הוא יושב ליד הספר, ומרשה לעצמו לחלום. אמנם יש כאן מצות תלמוד תורה, אבל היא לא תברח, אפשר לתלמוד גם בשעה הבאה. בא עני לבקש נדבה, והוא מניד בכתפיו. אמנם יש עמו מעות, אבל יבוא עני אחר, ואולי יתנם לו... לכן אמרתי: אל תחשב חשבונן של מצוות. יהיה דומה בעיניך, כאילו רק מצוה זו לפניך, ואין עוד. רק לימוד זה, רק תפילה זו, רק מצוה זו שבאה לידך.

ועוד אמרתי: דמה לנפשך, כאילו אתה היהודי היחיד בעולם. ומדוע? מפני שכאשר באים להתרים לדבר מצוה, משתמט כל אחד ואומר: מדוע באו אלי, הלא יש אחרים מלבדי. וכך נדחה העני מאחד לאחד, ונותר בדלותו. כאשר יש ללכת לשיעור תורה, אומר כל אחד: מדוע אעזוב את ביתי בשעת לילה, והגשם טורד? יש משתתפים רבים בלעדי. ובינתיים, אין מניין בשיעור. והוא הדין במה שאמרתי לך שתחשוב כאילו רק היום עליך לקיים מצוות, כדי שלא תדחה את המצוה מיום ליום, עד שתדחה כליל.

וזהו שנאמר: "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות". פתח בלשון יחיד, וסיים בלשון רבים. אלא שזוהי ההוראה לכל אחד ואחד. שיראה כל מצוה כאילו היא היחידה: "כל המצוה". ויראה את עצמו כאילו הוא לבדו בתבל: "אשר אנכי מצוך". ויראה את היום הזה בלבד: "היום" ותו לא, ואז תהיה בידכם היכולת לקיים את כל המצוות!" (והגדת)

מדת הבטחון

כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
 תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּזְוִיזוּ וּרְבִיתֶם
 וּבִאתֶם וּרְשַׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׁבַע
 ה' לְאַבְתִּיכֶם, וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדְּרָךְ
 אֲשֶׁר הִלְכָה ה' אִלֶּיהָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה
 בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתָּה לְנִסְתָּה לְדַעַת אֶת
 אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ הִתְשַׁמַּר מִצְוֹתַי אִם לֹא,
 וַיַּעֲנֶה וַיִּרְעֶבְךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת הַמֶּן (ח, א-ג)

על פסוקים אלו יש לשאול כמה שאלות:

א. כיצד משה רבינו אומר לבני ישראל לעשות את המצוות למען יחיו וירשו את הארץ, והרי אמרו חז"ל: "שכר בהאי עלמא ליכא", שאת שכר המצוות לא מקבלים בעולם הזה, אלא רק בעולם הבא?

ב. מדוע אנו מצווים לזכור את מסע בני ישראל במדבר?

ג. מדוע הקב"ה היה צריך לענות ולהרעיב את עם ישראל במדבר?

ד. כיצד יתכן שכאן משה רבינו מגנה את המן (אומר עליו לשון עינוי ורעב), ואילו כאשר בני ישראל התלוננו על המן ואמרו: "נַפְשֵׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל בְּלִתֵּי אֶל הַמֶּן עֵינֵינוּ" וביקשו בשר, משה כעס עליהם על שכך דיברו על המן?

בכדי לענות על השאלות הנ"ל, עלינו להקדים ולומר שהקב"ה הוציא את עם ישראל ממצרים כדי לתת להם את התורה ולהביא אותם לארץ ישראל, הארץ המובטחת. אולם בכדי להכנס לארץ הקדושה ולהתיישב בה צריכים זכויות רבות, כי שם פלטרין של מלך, ואינו דומה החוטא בתוך פלטרין של מלך לחוטא במקום

אחר. לכן משה רבינו אומר לבני ישראל להזהר בקיום התורה והמצוות בדקדוק, כי רק כך יוכלו להיות בארץ ישראל הקדושה.

בגמרא (ברכות ה.) מובא: "רבי שמעון בן יוחאי אומר: שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא ע"י יסורין. אלו הן: תורה, ארץ ישראל והעולם הבא". בכדי להשיג אושר רוחני, צריך יסורים שיכניעו את הגוף החומרי. הקב"ה סובב את בני ישראל במדבר ארבעים שנה כדי להכניע את החומר (ועל זה נאמר: "למען ענותך"), ובכך גם להגביה אצלם את כוחות הנפש (ועל זה נאמר: "למען נסותך", שהוא לשון הגבהה).

בהתחלה בני ישראל אכלו מהמצות שהביאו אתם ממצרים. כאשר נגמר להם כל המזון, הקב"ה לא נתן להם מן מיד, אלא הרעיב אותם (וירעיבך) כדי להכניע את החומר ולמרק כל אכילה ושתיה אשר היו בגופם, ורק אח"כ הוא הוריד להם את המן (ויאכילך), לחם רוחני מן השמים, כדי להגביר את הרוחני על הגשמי, ובכך יוכלו להדבק בשכינה ולקבל את התורה הקדושה.

כאשר אדם אוכל מזון גשמי גם הנפש ניזונה ממנו, ולכאורה קשה איך הנפש שהיא רוחנית, מקבלת חיות מהמאכל הגשמי? אלא שבכל דבר יש גם גשמיות וגם רוחניות. בכל מאכל ובכל עצם נברא, טמון כח אלוקי המחייה ומקיים אותו, והוא המזון לנשמה (כאשר אדם מברך על המזון לפני שמכניס לפיו, הוא מעורר ומגביר יותר את החלק הרוחני). אותו כח אלוקי רוחני נוצר מדיבורו של הקב"ה בשעת הבריאה (העולם וכל הברואים נבראו בדיבור). דבר זה רמוז בפסוק: "כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יְחִיֶּה הָאָדָם" - לא על הלחם הגשמי חי האדם, "כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יְחִיֶּה הָאָדָם" - האדם חי בזכות הדיבור שיצא מפי ה' ית' בשעת הבריאה, הנותן כח קיום ללחם, וכח זה הוא המזון לנשמה (עפ"י ליקוטי תורה מהאר"י, והמראה יחזקאל).

בני דור המדבר אכלו את המן, שהוא מאכל רוחני אשר מלאכי השרת ניזונים ממנו. חז"ל אמרו על המן, שהוא "לחם הנבלע באיברים", והכוונה שהיה מתקבל בנפש אשר היא בתוך הגוף, והנפש היתה מחייה את כל האיברים, והיה זה בגדר נס, שהגוף התקיים בלא מזון גשמי. וכמו שהמן שהוא רוחני היה מזין את הנפש ואגב הנפש גם הגוף היה ניזון ומקבל חיות, כך גם התורה הקדושה שהיא אלוקית והמצוות הרוחניות, מזינות את הנפש, וע"י זה יחיה האדם המלובש בחומר (עפ"י האלשיך).

הקב"ה הוליך את בני ישראל במדבר כדי להרים ולחזק אצלם את הרוחניות, ובכך גם יוכלו בנקל לקיים תורה ומצוות בקדושה וע"י כך לזכות ולהכנס לארץ ישראל. הקב"ה ציווה אותנו לזכור זאת, כדי שמכאן נלמד שכדי להשיג שלמות, צריכים למעט בענייני החומריות, ולהרבות בתורה, מצוות ומעשים טובים, אשר מרוממים את הנפש ואת כוחות הרוח.

במדרש מובא: בשעה שאמר ירמיהו לישראל: "מפני מה אין אתם עוסקין בתורה?", אמרו לו: "אם אנו מתעסקין בתורה במה נתפרנס?", באותה שעה הוציא להם ירמיהו צלוחית של מן ואמר להם: "ראו דבר ה', אבותיכם שהיו עוסקין בדברי תורה, ראו במה נתפרנסו! אף אתם עסקו בתורה, והקב"ה מפרנס אתכם מזה" (ילקוט שמעוני בשלח רס"א).

המן הגיע לבני ישראל בדרך נס, והיה זה כדי לחזק אותם במידת הבטחון. כל מקרה שאפשר לתלות שהתרחש בגלל איזו סיבה מסוימת, גם אם היא רחוקה ביותר, נוטה השכל האנושי לקשור את המקרה באותה הסיבה. ה' הוריד בטובו את המן בדרך נס כזה שאי אפשר לתלותו בדרך הטבע, ואי אפשר לומר שהיתה איזו השתדלות שהביאה לירידתו. בכך רצה הקב"ה ללמד אותם ואת הדורות הבאים, שהוא נותן טרף ליראיו בלא שום סיבה והשתדלות.

במדת הבטחון יש גם צד שכלי והגיוני: אדם ששם מבטחו בחברו, והחבר יודע שאותו אדם בוטח אך ורק בו, והוא מצפה ממנו שידאג לכל מחסורו. אין ספק שעצם הידיעה תגרום לחבר לדאוג לו ולמלא את מבוקשו. גם אם בתחילה חשב להשתמש מכך, אם יודע הוא שאותו אדם בוטח רק בו באופן מוחלט, הוא ירצה לעזור לו וישקיע בכך את כל כוחותיו. על אחת כמה וכמה, הקב"ה שהוא רחמן ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם, ויודע היטב מה מחסורו של כל אדם. אם האדם מראה לקב"ה שבוטח הוא רק בו, בוודאי שיקויים בו: "הבוטח בִּיה' חֶסֶד יְסוּבְּכֶנּוּ", כי רק הקב"ה יכול למלא באמת את מבוקשו.

חוב קדוש מוטל על כל אדם ואדם להשתדל מאוד להשיג את מידת הבטחון שהיא יסוד כל התורה כולה, במידה זו תלוי כל מצבו של האדם. אם אכן נשים את כל בטחוננו בקב"ה, נזכה לסייעתא דשמיא, שנהיה מן הבוטחים בה' באמת. כמו שנאמר: "בְּרִיף הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יְבִטֵחַ בִּיה', וְהִזָּה ה' מִבְּטָחוֹ" (לקח טוב).

אברך יקר, תושב העיר מנצ'סטר באנגליה, הקדיש את כל עיתותיו לתורה הקדושה, ולמד בהתמדה עצומה. גם כאשר המשפחה הלכה וגדלה בס"ד, המשיך האב לשקוד על תלמודו, וכל ניהול הבית נפל על אשתו הצדקנית, שמסרה נפשה למען לימוד התורה של בעלה. רבים תמחו כיצד מתפרנסת משפחה זו, כאשר האב לומד כל היום, והאשה עסוקה מבוקר ועד ערב בטיפול בילדים הרבים. למעשה הם חיו בעוני גדול, החורים עזרו מעט, והם הסתפקו במועט.

כאשר נולד בנם השנים-עשר, הפכו השאלות של הסובבים אותם לדאגה של ממש. הורי האברך תבעו ממנו לצאת לעבוד, לפחות חצי יום כדי להשתדל בפרנסת המשפחה הגדולה. אך הבן בשלו: "אני אמשיך ללמוד וה' יעזור".

כעבור שנה, נולד בן נוסף, שלושה-עשר במספר, והאברך עם הבטחון הגדול בה' ית', לא דאג אפילו לרגע, והמשיך בשקידתו

בתורה, בלי לעשות שום השתדלות לפרנסת המשפחה. ההורים כבר לא ידעו את נפשם מרוב דאגה, וכמעט פרץ סכסוך בינם לבין בנם האברך.

ימים אחדים לאחר ברית המילה, הבחין האברך במעטפה גדולה חומה המבצבצת מתיבת הדואר שלהם. על המעטפה היו מוטבע סמל המדינה ונכתב לידו באותיות רשמיות: "רשם בית המשפט המחוזי". הוא ניסה לנחש איזה עניין יש לו עם בית המשפט, אך לא הגיע לשום מסקנה סבירה. ביום המיועד הוא הגיע לבית המשפט, שם התברר לו שעל פי צוואתו של המיליונר ג'ון פ. קלאבאדי, שהלך לעולמו, הוא היורש היחידי של כל רכושו של המנוח, שכולל שני מפעלים גדולים, נכסים רבים וכן כסף מזומן בסך חצי מיליארד ליש"ט.

האברך ההמום היה בטוח שמדובר בטעות, הרי הוא לא מכיר כלל את המיליונר. אמנם "טעות הגוי מותרת", אך הוא בכל זאת רצה לקדש שם שמים ולהעמיד אותם על טעותם. השופט הסביר שאין שום טעות, המנוח שהיה ערירי, מאוד אהב ילדים, ולכן ביקש בצוואתו לתת את כל רכושו למשפחה הגדולה ביותר בעיר. "בדקנו במרשם התושבים, ומצאנו שמשפחתך בת חמישה-עשר הנפשות היא הגדולה ביותר בכל העיר. אמנם יש בעיר משפחות נוספות עם שנים-עשר ילדים, אך בנכם השלוש-עשרה, שנולד לכם לפני שבועיים, הפך אתכם למשפחה הגדולה ביותר בעיר, ולכן, לכם בלעדית מגיעה הירושה!". (טובך יביעו)

פרנסה משמים

וַיַּעֲזֹב וַיִּרְעֹב וַיֹּאכְלֶךָ אֶת הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדַעְוֹן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הַיּוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִזְוֶיהָ הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יִזְוֶיהָ הָאָדָם (ח, א)

אדם הראשון חטא בעץ הדעת ובעקבות כך נענש בקללת: "בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹאכַל לֶחֶם" (ג, יט), שצריך לטרוח ולעמול קשה בכדי להשיג פרנסה. אולם עם ישראל בהיותם במדבר אכלו לחם מן השמים בלא עמל וטורח ושום השתדלות לפרנסתם. בניגוד לדור המדבר, אנו צריכים לעשות השתדלות לפרנסתנו, אולם עלינו להבין ולהאמין שלמעשה אין קשר בין ההשתדלות שאנו עושים לבין הפרנסה לה אנו זוכים, כי הכל משמים על פי מוצא פי ה' יתברך. המגיד מדובנא היטיב להסביר זאת בדרך של משל ונמשל:

עני אחד הגיע לכפר שבו התגוררו שתי משפחות יהודיות זו מול זו. האחת, משפחתו של יהודי יקר, מכניס אורחים ובעל חסד, ואילו השנייה, משפחתו של קמצן, רע לב ורע עין. איתרע מזלו של העני, והוא פנה דווקא אל ביתו של הקמצן הרע. הוא הקיש על דלת הבית, וכאשר פתח לו בעל הבית ביקש העני לאכול דבר מה. כששמע בעל הבית הקמצן את מבוקשו של אותו הלך עני, ענהו בתמיהה: "לאכול?! בזעת אפך תאכל לחם". הוא הוציא אל החצר, העביע על ערמת גזעים ואמר: "אם תחטוב את העצים האלו להסקה תקבל אוכל לשובע!"

לא נותרה לעני ברירה, הוא עבד בפרך, ולפנות ערב סיים את מלאכתו. משהתייבב לפני בעל הבית יצא עמו אל החצר, סקר את המלאכה ואמר לעני בשביעות רצון: "טוב ויפה. הארוחה מחכה לך בבית ממול".

העני הודה לו מקרב לבו, והלך לבית שמנגד. שם קבלוהו בסבר פנים יפות, וערכו לפניו שלחן גדוש מטעמים. משאכל ושבע, הציעו לפניו את מיטתו והוא פנה ללון. בבוקר השכים והלך לדרכו.

לימים, ישב בחברת חבריו והם שוחחו, כדרכם של קבצנים הנועדים יחדיו, על נדודיהם ועל קורותיהם.

פתח העני וסיפר על המקרה שקרהו בכפר פלוני. בעל הבית העבירו בפרך, אבל לאחר מכן גמל לו בארוחה הגונה והציע לו מקום לינה...

תמהו הקבצנים איש אל רעהו: "לא יתכן", אמרו, "מתגוררות שם שתי משפחות, אצל האחת יעבידוך בפרך ולא יתנו לך אפילו פת קיבר, ואילו השנייה מכניסת אורחים ללא כל גמול".

"אבל בדידי הוה עובדא", התעקש העני, "חטבתי עצים בחצר הבית, והסעודה הוכנה לי בבית ממול!"

צחקו הכל וקראו: "אח, נפלת בפח! יגעת לחינם ידידנו, וכל עמלך היה לריק – אילו היית פונה בתחילה לבית השני, היו מגישים לך אותה ארוחה ובחינם, בלא כל טורח!"...

סיים המגיד מדובנא זצ"ל את משלו ואמר: כך גם לפעמים אנו מתנהגים, אנו עמלים ועובדים ללא הרף, ומבזבזים הרבה כוח ועמל בשביל להשיג עוד משהו ועוד משהו, אבל בסוף מראים לנו כי הפרנסה נמצאת למעלה, משמים פותחים בפנינו פתח של הצלה שכלל לא חשבנו עליו, ואילו היינו פונים בתחילה מיד לאותו מקום מלמעלה כבר מזמן היינו נושעים, ובחינם בלא כל טורח...

יסורים

וַיְדַעַת עַם לְבַבָּךְ כִּי כְּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ
אֶת בְּנוֹ ה' אֶלֶהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ
(ח, ה)

הקב"ה מביא על כל אחד יסורים בדיוק לפי המידה שהוא צריך לטובתו ותועלתו, כי הרי כל מה שה' עושה הכל לטובה. וכשם שהאב מכיר את בנו ונותן לו עונש על פי מידתו - כך הקב"ה מייסר את האדם בדיוק במידה הנצרכת לו, על מנת שייטיב את דרכו.

אין לאף אחד מה לקנא בחברו, שהגם שנראה שהדשא של השני ירוק יותר בסופו של דבר כל אחד יעדיף את היחבילה שלו...

רב ושמשו נחתו בנמל התעופה בן-גוריון. השמש רואה את הרב שהוא מביט במסוע במשך דקות ארוכות, למרות שאת המזוודה שלו כבר לקח.

עשרות מזוודות עוברות והרב לא מסיט את עיניו ולו לשנייה אחת... השמש לא רצה להפריע לרב, אך משזה לא הזיז את עיניו ביקש הוא להבין מה כל כך מעניין את הרב במסוע!?

לשאלתו, השיב הרב: "ישנן כל כך הרבה מזוודות וכל אחד יכול לקחת איזה מהם שירצה... אך אף אחד לא מנסה אפילו... כל אחד בודק ומוודא שהמזוודה אכן שלו ולוקח אותה, למרות שייתכן שהתכולה באחרת שווה לאין ערוך ממה שיש בחבילה שלו.

"נו... ברור... מה מיוחד כאן?!", תמה השמש.

"הלא תבין, כל אחד מעדיף את שלו כיון שהבגדים הם לפי מידתו, החליפות במזוודה תפורות למידותיו, אין לו חפץ בכאלו ש'גדולים עליו'... כך הוא גם ביסורים, הקב"ה נותן לכל אחד כפי מידתו ויכולותיו... אין האחד מקנא בחברו שכן ברור לו שבחבילה של השני יתכן ויש כאלו ה'גדולים' עליו בכמה מידות".

הקב"ה מייסר אותנו כאב המייסר את בנו. לא פעם אנו מנסים לחמוק מהיסורים באמתלות שונות וכשזה מצליח אין מאושר מאתנו... הבעיה שאין את אהבת היסורים, את ההבנה שזה טוב לנו והדבר הנכון עבורנו... לא פעם היסורים מכפרים לנו על משהו יותר חמור, ואנחנו מנסים להתחכם...

סיפור מאגדות שלמה המלך ימחיש זאת:

פעם ביקש אחד מעבדי המלך שלמה ללמוד את שיחת החיות. לאחר שהפציר במלכו, ולמרות אזהרותיו שלא כדאי לו להבין את שפתם... לימדו שלמה המלך את שיחת הציפורים.

כשהוא בקי בשפת הציפורים, הנה הוא שומע שתי ציפורים מצייצות, אמרה האחת לחברתה: "תראי איזה מסכן, מחר יישרף לו ביתו"... הבין האיש שמדובר עליו, ולכן מיהר ומכר את הבית. ואכן לאחר שקיבל את הכסף נשרף הבית כליל... אז חשב לעצמו: "כמה טוב שהתעקשתי ללמוד את שפת החיות... הנה הצלתי את רכושי".

למחרת שוב שמע את שתי הציפורים מתלחשות: "מחר תמות הפרה של פלוני!". מאחר שהיה מדובר עליו, רץ מהר ומכר את הפרה. ותכף לאחר ששלשל את הכסף לידו התפגרה הפרה ומתה... וכשחיוך ניצחון על פניו שב לביתו...

למחרת שמע אותן אומרות: "כמה מסכן זה שצריך למות מן העולם". באותו הרגע רץ הוא בבהלה אל שלמה המלך וסיפר את כל הקורות אותו.

אמר לו החכם מכל אדם: ה' רעה לפגוע ברכושך ולא נתת. רעה לפגוע במקור הכנסתך ולא נתת, ועכשיו מה אעשה לך?!

אין לדעת על מה היסורים מכפרים, לכן יש לקבלם באהבה!

ברכת המזון

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. (ח, י)

הואיל וחיוב אמירת ברכת המזון, הוא מן התורה, ממילא מובן עד כמה חייב האדם להיזהר לומר אותה במתינות - מילה במילה.

רבי ירוחם הלוי ליבוביץ זצ"ל, באחת משיחותיו, אמר על ברכת המזון: "כל ימי לא עמדתי על הערה זו, מורגלים אנו שכאשר אוכלים צריכים לברך, אולם אם יברך האדם פעם אחת בכוונה ברכת המזון כהוגן, יראה מיד ויכיר את האמת, שהדברים הם להיפך ממחשבתנו, לא כשאוכלים צריכים לברך אלא האכילה עצמה היא בשביל ברכת המזון, שכן אם מהאכילה יוצאת כל ההכרה האמורה בברכת המזון - להכיר חסדי המקום, טובו הגדול תמיד שאינו מחסיר מעמנו וצריך לומר 'ובטובו' ולא 'מטובו' (ברכות ג) שכן אם יאמר האדם 'מטובו', לא יהיה די, רק 'ובטובו' שהוא בלי שיעור ובלי תכלית, כי לא כלו רחמיו. הכרה זו בחסדי המקום שהם בלי סוף יוצאת לאדם מהכזית פת שאוכל, עלינו להבין שתכלית האכילה היא בשביל ברכת המזון ולא להפך.

יהודי אחד נגש פעם לרב עדיק ושאל אותו: "רבי קדוש, מה ההבדל ביני לבינך, הרי כבודו אוכל ומברך וגם אני אוכל ומברך?", אמר לו הרב: "אתה מברך בשביל לאכול, ואילו אני אוכל בשביל לברך!".

המגייד מדובנא זי"ע היה מסביר את גודל עניין ברכת המזון במשל ונמשל:

מעשה באלמן, שהיה לו בן יחיד מאשתו, והיה חביב עליו עד מאד. לימים נשא אשה שנייה, אלמנה אף היא, שהייתה לה בת מנישואיה הראשונים. היה הבעל חושד באשה, שהיא מבכרת את בתה ודואגת

לה לכל צרכיה, ומזניחה את בנו במאכלו ובבגדיו. והיתה האשה חושדת בבעלה, שהוא מאיר פניו לבנו ומפנקו ומבכרו על פני בתה.

לאמיתו של דבר צדקו שניהם, שכן אף בלא יודעין האדם קרוב אצל עצמו ובשרו, משום כך שררה מתיחות בביתם ושלום הבית הופר.

לימים גדלו הבן והבת, והוריהם החליטו להשיאם זה לזו. הקימו בני הזוג בית נאמן בישראל ודאגו האחד לרעהו. והוריהם דאגו לשניהם והרעיפו אליהם אהבה, ומני אז שרר השלום במעונם. ואדרבה, ילדיהם, שקודם לכן היו סיבה לפירוד הלבבות ביניהם, היו עתה הסיבה להידוק הקשר ולאחווה.

והנמשל: הקב"ה ברא את האדם כשילוב של גוף ונשמה, גשמיות ורוחניות. אבל בין בני זוג אלו שוררת מתיחות מתמדת, כי הנשמה אוהבת את בני טיפוחיה, וחפצה להתעלות ולהזדכך בתורה ובמצוותיה, ואילו הגוף אוהב את מנעמי העולם ואת חמדותיו. אולם קיימת דרך אחת להשכין ביניהם שלום ואחווה, והיא, אם ידע האדם, שכל מזונו וסיפוק רצונותיו ניתנים לו מאת הקב"ה, ויודה לו על מזונו תחילה וסוף, יהיה המזון גורם להכרת הטוב ולעבודת הבורא, או אז ישמחו בו שניהם כאחד! ועל כך באה ההודאה על הטובה המושלמת והכפולה שבנתינת המזון - ובהכרה בכך "שאתה זן, ומפרנס אותנו תמיד בכל יום, ובכל עת ובכל שעה!".

בגמרא (ברכות לה.) רצו ללמוד מהפסוק הנ"ל שאם צריכים לברך לאחר האכילה, קל וחומר שצריכים לברך לפני כל דבר שאוכלים, ולבסוף למדו זאת מסברא: "תנו רבנן, אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעלי". רבי לוי הקשה סתירה בפסוקים: מצד אחד נאמר (תהלים כד, א): "לְדָוִד מְזֻמֹּר, לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, תִּבְּל וְיִשְׁבֵי בָהּ" - מכאן משמע שהארץ וכל אשר בה שייכים לקב"ה. אך מצד שני נאמר (תהלים קטו, טז): "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם" - מכאן

משמע שהארץ שייכת לבני האדם. וא"כ יש לשאול למי שייכת הארץ, לקב"ה או לבני האדם רבי לוי מתרץ: שבפסוק הראשון מדובר קודם הברכה, אז הכל שייך לקב"ה, אך בפסוק השני מדובר לאחר הברכה, אז האדם "קונה" את המאכל מהקב"ה, נעשה שלו ויכול לאוכלו.

ועוד אמרו שם: "כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל לקב"ה וכנסת ישראל". ופירש רש"י שגוזל לקב"ה את ברכתו, וגוזל את כנסת ישראל - שכשחטאו הפירות לוקין.

וביאר המגיד מדובנא שכאשר לוקח אחד מן החנווני מזון בהקפה ולאחר זמן הוא משלם את מלוא מחירו הוא עושה בכך שני דברים טובים: האחד שאין המזון גזול בידו - שהרי שילם את מחירו, והדבר השני - שעל ידי כך ששילם יאמין לו החנווני גם להבא וימשיך לתת לו בהקפה.

מאידך אם ייקח בהקפה ולא ישלם נמצא שתי רעות בידו: האחת שהדבר גזול אצלו, ועוד שמהיום והלאה לא ייתן החנווני בהקפה לא לו ולא לאחרים כי יחשוש שמא לא ישלמו את מחיר הסחורה.

כן הוא גם הנמשל, כאשר אדם נהנה בעולם הזה ללא ברכה הוא גוזל כביכול את ה' וגם הוא מזיק לכלל ישראל כי שמא הקב"ה ימנע מהם טובה ולא יסכים לתת גם להם בהקפה.

לעומת זאת כאשר יהודי מברך ברכת המזון מתוך סידור ובכוונה, הוא מושך על עצמו שפע של ברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות. יהודי ניצול שואה סיפר כיצד בזכות ברכת המזון ניצל מציפורני הנאצים במלחמת העולם השנייה:

כאשר הייתי נער צעיר בן שתים עשרה, הגיע לתלמוד התורה שלנו הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, ובחן אותנו על תלמודנו. המנהג באותם שנים היה שלאחר שרב בישראל בוחן את צעירי

הצאן, היה מעניק מתנה לכל התלמידים, אך רבי מאיר שפירא לא הביא אז מתנות. בשל כך, כאשר סיים לבחון אותנו, אמר לנו: 'אעניק לכם כמתנה עצה וסגולה נפלאה, שעל ידה תזכו לחיות את כל ימי חייכם בהשקט ושלווה', והאריך בפנינו את חשיבות מצות ברכת המזון. רבי מאיר ציטט את דבריו הנוראים של בעל ספר החינוך: 'מקובל אני מרבותי ישמרם קל, שכל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו'.

רבי מאיר עוד הוסיף והביא בפני התלמידים את דברי הבאר היטב, בשם הב"ח: 'מדוע לא מצינו את האות א' בברכת המזון, כי אות זו מרמזת על שצף וקצף וחרון אף, והזהיר לקרוא ברכת המזון בכוונה ניצול מכל זה'. כאשר שמעתי את דבריו הטהורים של הרב, קיבלתי על עצמי להקפיד על ברכת המזון בכוונה כראוי, עד כדי מסירות נפש.

כעבור כמה שנים הגיעו הרשעים הארורים, כבשו את אדמת אירופה, והולילו את היהודים אל עבר המחנות, ואף אותנו בחור ביניהם. כהרגלם האכזרי, את הגברים שלחו לעבודה ואת הנשים והילדים הפרידו כדי להעלות על המוקד על קידוש שמו יתברך.

הייתי בחור צעיר לימים, אך ניסיתי להתרומם ככל יכולתי כדי להיראות גבוה יותר, "מספר היהודי. "כל העת לחשתי בשפתיי: 'אבי שבשמים, קיימתי את דברי הב"ח ובירכתני בכוונה מרובה, קיים אף אתה את ההבטחה האמורה שלא ישלוט בי לא שצף לא קצף ולא חרון אף'.

"בהגיע תורי, נשלחתי לצד ימין – לעבודה ולא למיתה", ממשיך בעל המעשה. "לאחר מכן העמידונו שוב בתור לפני אחד מהרשעים בכדי לבחון כל אחד לאיזה מלאכה הוא מתאים. הייתי צעיר מאוד, ידעתי שאיני מתאים לשום עבודה ואין לי כל ניסיון. בכיתי שוב לפני עור ישראל והתחננתי אליו שבזכות שהקפדתי על ברכת המזון בכוונה, יציל אותי גם הפעם.

בתוך כך, פנה אלי יהודי שעמד בסמוך ואמר לי: 'אני אציג את עצמי כטבח, ואף אתה תאמר שאתה בקיא במלאכת הבישול והאפייה. כך נעבוד שנינו במטבח המחנה ואני אעמוד לצדך'. כך היה, התקבלנו שנינו לעבודת המטבח. כך הצלחתי לשרוד את שנות המלחמה הנוראה בהיותי עובד במטבח. יחסית לשאר היהודים המעונים, לא סבלתי מרעב ומצמא, וכל העת הייתי עסוק בהכנת האוכל לנאצים הארורים ובעריכת השולחן לפניהם.

הימים השלווים לא ארכו זמן רב, באחד הימים נכנס אחד מקציני הרשעים אל המטבח וכראותו כי אני עובד במטבח, ולכן לא חסר לי דבר חרה לו הדבר, פנה אלי ברשעותו ובידו פטיש קטן, ואמר לי: 'אם תוך שלוש שעות תצליח לחפור בחצר בור גדול ועמוק, אזי תוכל להמשיך לעבוד בעבודתך זאת, אך באם לאו, תישלח לעבוד עבודת פרך עם שאר היהודים'.

יצאתי החוצה. ידעתי בבירור שאפילו אם אעבוד כמה ימים ברציפות בעמל ויזע רב, לא אצליח לחפור את הבור, כיון שאין בידי כי אם פטיש קטן שאין בכוחו לפוצץ סלע. שוב פנית אל בוראי בתחינה, באומרי: 'אבא, כך כתוב בתורה, שמזונותי צריכים להיות לי מעויים בריווח גדול', תוך כדי תפילתי עבר שם כלי רכב עם חיילים רשעים שהחלו לזרוק על ראשי תפוחים ושאר ירקות בכדי להציק לי. בכל מקרה, כשנסעו משם נשארה לידי ערימה גדולה של פירות וירקות.

לא עבר זמן מועט ועבר שם רכב אחר ועליו חיילים רוסיים ששועבדו אף הם על ידי הנאצים ימ"ש, ואף להם לא הביאו הרשעים מאכלם כדי שביעה, כי אם קומץ קטן. בראות החיילים הרוסיים את כל השפע הרב לידי, פנו אלי וביקשו ממני לטעום מהם. אמרתי להם: 'מי שיטה ידו לחפור לי כאן בור עמוק – יקבל מהפירות'.

החיילים היו הרבה יותר חזקים ממני, ואף היו להם את הכלים המתאימים. הם נעמדו והחלו לחפור במהרה בור עמוק. כך בתוך

שעה קלה כבר היה הבור חפור, נתתי להם את הפירות והם הסתלקו מהמקום.

כעבור זמן מה בא הקצין נאצי לבדוק אם הצלחתי לחפור את הבור. לתדהמתו ראה שבתוך פחות משלוש שעות סיימתי את המלאכה. הגיב אותו רשע ואמר: 'ידעתי גם ידעתי שאלוקיכם שומר עליכם ומגן בעדכם, אך לא ידעתי עד כמה'. (באר הפרשה)

שמחה

וּזְכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן
 לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת זֵוִיל לְמַעַן הַקִּים אֶת
 בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כִּי הוּא,
 וְהָיָה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
 וְהִלַּכְתָּ אַזְוָרִי אֱלֹהִים אַזְוָרִים וְעַבַדְתָּם
 וְהִשְׁתַּזְוִיתָ לָהֶם הַעֲדֵתִי בְּכֶם הַיּוֹם כִּי
 אָבֵד תֵּאבְדוּן (ח, יח, יט)

אמרו חז"ל שאין "והיה" אלא לשון שמחה (פסיקתא יא.). עפ"י זה ביאר האדמו"ר ר' ישראל מרוזין את הפסוק הנ"ל כך: "אם שכוח תשכח" את ה"והיה" - היינו את השמחה, ותהא שרוי בעצבות, הרי שבסוף גם "תשכח את ה' אלוקיך" ח"ו.

עצבות גוררת שכחת הבורא. ואם לא זו בלבד שתשכח, אלא עוד תשמח על כך ששכחת את ה' אלקיך, אזי "העידותי בכם היום כי אבד תאבדון" - ברור שלא תהא לך תקומה עוד...

כתב רבנו חיים ויטאל (שערי קדושה עמוד כד): דע כי העצבות גורמת מניעת עבודת ה' וקיום המצוות, וביטול עסק התורה, וכוונת התפילה, ומבטלת מחשבה טובה לעבוד את ה', והיא שער התחלת גירווי הסתת היצר הרע אפילו לצדיק. וכשעובד את ה'

בעיצבון, דומה לעבד העובד את רבו בפנים עצבות וזועפות, ועל ידי כך הקב"ה ושכינתו מסתלקים מעליו. אבל להיפך, בהיותו עובד את ה' בשמחה, מוסיפה לו השמחה חשק רב ואהבה להידבק בו יתברך.

כאשר אדם חזק באמונה ומבין שכל מה שה' עושה הכל לטובה, ממילא מבין שאין רע בעולם כלל, וכל מה שקורה עמו הכל הוא טוב וחסד מאת ה' יתברך, וגם מה שנראה רע הוא למעשה טוב, אז הוא מגיע לידי שמחה, ומושך עליו שפע של ישועה והצלחה ממקור הברכות, ובזכות זה מהפך את מידת הדין לרחמים גדולים ועצומים.

שנה אחת, בחודש תשרי, חלתה בתו של הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל, וכשהגיע יום שמחת תורה, החריפה מחלתה וכבר עמדה קרוב לגסיסה רח"ל. בני ביתו של הצדיק התפרצו לבית המדרש, בדיוק בשעה שרבי מאיר היה שרוי בעיצומה של שמחת ההקפות, וזעקו שיתפלל למען חיי בתו.

עזב הצדיק את בית המדרש ונכנס לחדר שבו שכבה בתו החולה. הוא ראה את המצב שלה, חזר לבית המדרש וקרא: "ריבוננו של עולם ציווית לתקוע בשופר בראש השנה ומאיר'ל תקע, ציווית להתענות ביום הכיפורים ומאיר'ל התענה, ציווית לשבת בסוכה בחג הסוכות ומאיר'ל ישב, ציווית לשמוח בשמחת תורה ומאיר'ל שמח. והנה, עכשיו עשית את בתו של מאיר'ל חולה, ומאיר'ל חייב לקבל זאת בשמחה, שכן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. אבל, ריבוננו של עולם, הרי כתבת בתורתך שאין מערבין שמחה בשמחה".

חזר רבי מאיר לשמחת ההקפות, וזמן קצר אחר כך חל שיפור ניכר במעבה של החולה ולבסוף הבריאה וחזרה לאיתנה.

מאה ברכות

וְעֵתָהּ יִשְׂרָאֵל בְּיַד ה' אֱלֹהֶיךָ שֵׂאֵל
בְּעַמְּךָ כִּי אִם לִירְאֵה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (י, ב)

תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך
מאה ברכות בכל יום שנאמר 'ועתה ישראל
מה ה' אלהיך שואל מעמך' [אל תקרי מה
אלא מאה]. (מנחות מג:)

חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות. דוד המלך ע"ה תיקן זאת
בעת שהיתה מגפה קשה, ומתו בכל יום מאה נפשות מישראל.
והבין דוד ברוח הקודש שזה מפני שאין מברכים לה' בשלמות,
במאה ברכות בכל יום, ועמד ותיקן לישראל שיהיו מברכים בכל
יום מאה ברכות.

הדרך העיקרית להגיע לידי יראת שמים היא על ידי אמירת
מאה ברכות מדי יום: מאה פגישות עם הקב"ה. פנייה הזכרה
והודיה לבורא עולם על הטוב והחסד אשר גומל עמנו. כאשר
יעצור האדם ויתבונן ולו לרגע קט, הוא פשוט יחיה את בורא
עולם. הוא יחוש בנוכחותו יתברך. זו הסגולה והדרך הסלולה
ליראת שמים.

כיצד נרגיש ונחוש זאת בברכות שהן לכאורה שגרתיות בחיי
היום יום? התשובה לכך בשתי מילים: עצירה והתבוננות. ניקח
לדוגמא רעיון להתבוננות בברכת המזון. נוסח הברכה הוא:
"הזן את העולם כולו בטובו, בחן בחסד בריווה וברחמים רבים".
מה הכוונה בשבח: "בחן בחסד". נתבונן נא ונראה את אחד מן
המקומות היפים ביותר בעולם, שנמצא ממש לידנו מתחת לאף,
במקרר, במטבח ובחנות הירקות. עם מעט שימת לב נראה כל
כך הרבה חן שיש בכל פרי ופרי, מלבד הוויטמינים והסגולות

הבריאותית שבפרי ובירק. צבע, צורה, ריח וטעם - זהו החן וחסד של בורא עולם.

יש חמש עצות בחז"ל לעורר את המחשבה בברכות כדי לזכות להבטחה של יראת שמים: א. להתפלל ולברך מתוך סידור, שעוזר לעורר את הכוונה. ב. עצירה של רגע לפני הברכה לחשוב רגע קט, על מה אני עומד להודות. ג. לחלק את הברכה לשלושה חלקים. רעיון זה למדנו מהגאון הגדול רבי יהודה צדקה זצ"ל, לחלק את הברכה בצורה הזו: ברוך אתה ה' ולהפסיק שניה ולחשוב, אלוקינו מלך העולם (לעצור מעט), ואז לסיים את הברכה. ד. להתמקד כל שבוע בברכה אחרת ולהתחזק בה. ה. לברך בקול רם.

רבי חיים ויטאל כתב בשער רוח הקודש כי רבו האר"י הקדוש הזהירו על כך ביותר, כי "עיקר השגת רוח הקודש תלוי בדבר זה, כי בכל דבר מאכל מעורב חלק גשמי וחלק רוחני, והחומר העכור שבאדם בא מהחלק הגשמי שבמאכל, וכאשר מברך כדבעי מסתלק החלק הגשמי ונשאר כל כולו רוחני, וממילא יכול להגיע עד למדרגת רוח הקודש".

כאשר נקפיד בכל יום על מאה ברכות בכוונה, מלבד הסגולה הידועה מדוד המלך ע"ה להינצל ממגפה, נזכה ליראת שמים. נזכה כביכול בהתאם להשגתנו להכיר את המנצח על הבריאה כולה. לפגוש ולהכיר משהו זעיר ממי שאמר והיה העולם.

יראת שמים

וַעֲתָהּ יִשְׂרָאֵל מִיָּהּ ה' אֱלֹהֶיהָ שֶׁאֵל מֵעַמָּךְ
כִּי אִם לִירָאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיהָ לְלַכֵּת
בְּכָל דַּרְכָיו וּלְאֵהָבָה אֹתוֹ וּלְעַבֵּד אֶת
ה' אֱלֹהֶיהָ בְּכָל לִבְבָךְ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ (י, יב)

דוד המלך אומר: "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו" (תהלים כו, ד). אמר לו הקב"ה: אמרת 'אחת' וביקשת שלוש: א. 'שבתי בבית ה' כל ימי חיי'. ב. 'לחזות בנעם ה'". ג. 'לבקר בהיכלו'?! אמר לו דוד המלך: ממך למדתי, שהרי אמרת 'מה ה' דורש מעמך כי אם ליראה את ה', ואח"כ פתחת להם מצוות הרבה... (ילקוט שמעוני תהלים תשי"ו).

משל למה הדבר דומה?

אדם אחד היה רעב ורצה לאכול, והתבייש לבקש. מה עשה? התדפק על דלת של בית אחד וביקש מלח. בעל הבית הביא לו קצת מלח. שאל הנוקש: "מה אני אעשה עם זה?". "לא יודע!!!", השיב בעה"ב, "ביקשת מלח!". "טוב, תביא עגבניה שיהיה על מה לפזר את זה", ביקש התימהוני.

בעה"ב מביא לו עגבניה. הוא מפזר את המלח, ואומר: "ואיך אני אוכל את זה?! תביא לחמניה, נכניס את זה בפנים..." ניגש בעה"ב להביא, אמר לו הקבצן: "תשמע רגע... אם אתה כבר מביא לי לחמניה... מה, לא תעשה לי חביתה?!..."

כן הוא הנמשל: אם מבקשים במכה אחת הכל, לא יביאו לנו כלום, אבל כשמבקשים בהדרגה זה מתקבל... אומר דוד המלך

להקב"ה: ממך למדתי להגיד את השורש וממנו יוצאים הענפים. השורש הוא "שבתי בבית ה'" וממילא תבוא התוצאה - "לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו".

כמו כן אומר לנו משה רבינו ע"ה שהשורש הוא 'ליראה את ה', וממילא הענפים הם: לשמור מצוותיו ולדבקה בו... זהו שאומר שלמה המלך בסוף קהלת: "סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא (וממילא) - את מצוותיו שמור כי זה כל האדם". על אותו משקל אומר שלמה המלך: "תַּחֲלֵת חֻכְמָה יִרְאֵת ה' וְדַעַת קִדְשִׁים בִּינָה" - יראת ה' זה השורש וממנה מגיעה החכמה האמתית...

עד כמה יראת שמים חשובה אצל ה', נבין ממאמר חז"ל (ברכות לג:): אמר רבי שמעון בר יוחאי: אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים. שנאמר: 'יראת ה' היא אוצרו!' (ישעיהו לג, ו). מנהג בשר ודם שמלך שומר בבית גנזיו את אוצרות הממלכה, דברים יקרים ונדירים שאצרו אבות אבותיו, דור אחר דור. מה שומר בורא עולם ישתבח שמו לעד בבית גנזיו? ברור שלא כסף, זהב ואוצרות גשמיים שהרי "לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות!" אלא אוצרו של הקב"ה הוא יראת שמים. וכל אדם שיש בו יראת שמים שקול כנגד כל העולם. שנאמר "סוף דבר הכל נשמע. את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם" (קהלת יב, ג). במה נבחן האדם? ביראת שמים שבו. וכן יהיה גם עם משיח צדקנו, שכשיבוא ויגאלנו, ישפוט את האדם עפ"י יראת השמים שבו שנאמר: "והריחו ביראת ה', ולא למראה עיניו ישפוט, ולא למשמע אוזניו יוכיח" (ישעיהו יא, ג).

חז"ל הפליגו במידת היראה שהיא ראש וראשון לכל המידות. הגמרא (שבת לא:): דורשת: אמר רבי יהודה, לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר "והאלוהים עשה שייראו מלפניו". וזו החובת האדם בעולמו להגיע למידת יראת שמים

אמיתית. בכל מצוה ועשייה ובכל רגע נדרשת מהאדם מידה זו של יראת שמים.

בעל "אורחות צדיקים" דן במצווה זו (בשער כ"ח) ואומר: שהכל תלוי ביראת שמים, וכל התורה אינה מועילה לאדם, אלא ביראת שמים. והיא יתד שהכל תלוי בה והיא לבדה עומדת לאדם לעולמי עולמים, וכן העיד דוד המלך ע"ה "יראת ה' טהורה עומדת לעד" (תהילים יט) ואין דבר בעולם ששקול כנגד היראה. לא כסף ולא זהב ומרגליות וכל מטמונים כולם הן כאין נגד יראת הקב"ה. ומהי יראת שמים? לשים ליבו שלא לעשות דבר שיהיה נגד רצון ה' יתברך, ולהאמין כי מלא כל הארץ כבודו.

מהות היראה שידע וירגיש האדם שהוא נתון במעקב תמידי של בורא עולם, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיו בספר נכתבים. כמו שכתב הרמ"א ז"ל בתחילת הגהותיו לשו"ע: "שיוויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה במעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול. ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל ליבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר: 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו?! נאום ה'". מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד ה' יתברך ובושתו ממנו תמיד".

בעל "החינוך" כתב בהקדמתו על שש מצוות שחיובן תמידי ואחת מהן: "להיות יראת ה' יתברך על פניו תמיד לבלתי יחטא. ועל זה נאמר "את ה' אלוקיך תירא". ומי שבא דבר עבירה לידו חייב להעיר רוחו ולתת אל ליבו באותו הפרק שהקב"ה משגיח בכל מעשי בני אדם אף אם יהיו במחשך מעשיהם. וישיב להם נקם לפי רוע המעשה, כדכתיב "אם יסתר איש במסתרים ואני

לא אראנו נאום ה"'. האדם שמתבונן מעט ונוכח לדעת את השגחת הקב"ה בעולם בהכרח בא לידי יראת שמים".

הגה"צ רבי ישראל סלנטר זצ"ל המשיל את יראת השמים לאדם שמצא קנקן מים, אלף אנשים אומרים לו שהמים זכים ובריאים. אולם איש אחד מתרה בו ואומר לו שיזהר מפני שבמים יש רעל. וודאי שהאדם יוותר על התענוג לשתות מכוס המים, למרות שהרוב המוחלט אומר שאין כל חשש בשתיית המים, ואולי אחדים מהם אף שתו מן המים, בכל זאת החשש מקנן בו ואינו מכניס עצמו בספק אחד מיני אלף.

מסיק מכך הגר"י מסלנט: היאך האדם הולך בעולמו בוטח ואינו חושש, אינו ירא ואינו דואג על אחריתו?! הרי ישנם אנשים המתרים בו ואומרים כי לעתיד ענוש ייענש, ורע ומר תהיה אחריתו על עוברו את פי ה' יתברך. ואפילו אם הדברים אינם ברורים לו במאה אחוז ואף לא בחמישים או בעשרה אחוזים, אפילו על אחוז אחד מיני אלף צריך הוא לחשוש לאחריתו. וביותר שהרי אלו המוכיחים אותו אינם אנשים ריקים ופוחזים, אלא אנשים חכמים ונבונים, צדיקים ויראי ה'. א"כ איך יתכן שעדיין עומד הוא במרדו, מקשה את עורפו ואינו שת ליבו לאזהרות ולתוכחות?! וכי מליבם הם ממציאים?! והרי מקרא מפורש הוא: "ויראת מאלהיך אני ה'" (ויקרא יט, יד).

ומדוע באמת אין האדם מגיע ליראת שמים גבוהה? מבאר הרמח"ל (מסילת ישרים פרק כ"ה) שהיסח הדעת וביטול העיון הוא המפסיד הגדול. ללא שינון ולימוד מתמיד היאך להגיע למידת יראת שמים. ובנוסף לזה גם הסחת הדעת מהעובדה שהאדם עומד במשך עשרים וארבע שעות ביממה תחת עינו הפקוחה ואוזנו הקשובה וספרו הפתוח של מלך מלכי המלכים הקב"ה, כפי שנאמר (אבות ב, א): "דע מה למעלה ממך. עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים". כשהאדם לא מתבונן בכך

תדיר ולא עמל להשריש מידה זו בליבו ובתת ההכרה שלו, הדבר מעיד כאלף עדים שהקב"ה רחוק מלבו וממחשבתו.

פעם אחת, בליל שבת, אמר החפץ חיים זצ"ל לתלמידי הישיבה בראדן שיש לו סוד לגלות להם, אבל אין הוא יכול לאומרו סתם כך, אלא יבואו אליו לחצר ביתו בשעה שלוש לפנות בוקר, ואז יגלה את סודו. כמובן שהידיעה התפשטה במהירות, ובשעה היעודה, שלוש לפנות בוקר חצר ביתו של החפץ חיים המתה באנשים שבאו להמתיק סוד עם קדוש ישראל. ואז בא החפץ חיים אל המרפסת בביתו, פתח את החלונות ואמר בקול: "אלוהי, נשמה שנתת בי טהורה, אתה בראת, אתה יצרת בי ואתה משמרה בקרבי. אתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא... להחזירה בי... ליטול את הנשמה הקדושה ולהחזירה בי לעתיד לבוא..."

התלמידים שומעים אך אינם מבינים. ואז הסביר החפץ חיים את דבריו ואמר: "לא נאמר בתפילה זו 'אתה עתיד לתת לי נשמה', אלא 'להחזירה בי'. את אותה הנשמה! שאם היא טהורה היא תחזור טהורה. אבל אם היא מלוכלכת, היא תחזור מלוכלכת. ואם היא קרועה – יחזיר נשמה קרועה! אוי ואבוי לנו... נשמה מטונפת: נשמה קרועה! מחכים אנו לתחיית המתים, אבל ילבישו בנו את אותן הנשמות... אויה לנו, איזה בזיון... כולם יעמדו לתחיית המתים: משה רבינו, אהרן הכהן, האבות הקדושים, כל התנאים והאמוראים, כולם יקומו לתחיה עם נשמות מאירות, ואני ישראל מאיר אלך עם הנשמה המטונפת שלי!..."

אחד היסודות הגדולים ביראת שמים הוא שלא יעשה אדם, אפילו בצנעה, דבר שלא היה עושהו בפרהסיה. ולא יהיה כרשעים האומרים אני בחדר חשוד, מי רואה אותי? אלא ידע ויבין שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו, רואה הכל, כמאמר המשורר "צופה ויודע סתרנו, מביט לסוף דבר בקדמותו". וכן אומרים בתפילת שחרית: 'לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי', ויש לכך שני פירושים: האחד לפי הפשט - שידע ויכיר

בהשגחת הבורא על כל פרט ופרט במעשיו בכל רגע מימי חייו ויקיים בעצמו את הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד". והפירוש השני - בסתר זה במחשבה, שהיא דבר הנסתר מעיני הבריות. ורק האדם עצמו והבורא ברוך הוא יודעים מהם רחשי ליבו והגיגי מחשבתו. ולא יהיה כאותם האומרים אחד בפה ואחד בלב, שאין פיהם ומחשבותיהם שווים.

ועל כל דבר שמסור ללב יש ציווי בתורה: 'ויראת מאלוקיך אני ה'', כלומר שמכיר ויודע מחשבותיך. לדוגמא: הפסוק אומר: 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני ה'' (ויקרא יט, לב). לכאורה מה הקשר בין קימה מפני שיבה ליראת שמים? אלא שפעמים אדם נוסע באוטובוס ורואה מהחלון זקן שעומד לעלות, ומיד עושה עצמו כנרדס, או פעמים שהוא מתעלם, בא הפסוק ואומר 'ויראת מאלהיך'. דברים המסורים ללב הקב"ה יודע ועתיד האדם ליתן דין על כל נסיון להעמיד פנים ולהתחמק מקיום המצווה.

אומרים חז"ל שקורות ביתו של אדם מעידים עליו ביום פקודה, ביום פלוני עשה עבירה פלונית בבית. שנאמר: "כי אבן מקיר תזעק וכפיץ מעץ יעננה". אשרי ילוד אישה שישים על לוח ליבו דברים אלו, וידע אל נכון שעיני ה' צופים ומביטים בו ובמעשיו. והקב"ה חוקר ליבות וכליות ואין נסתר ממנו. וע"י התבוננות זו מטיב דרכיו ומפעליו בעוה"ז וטוב לו בזה ובבא!

מסופר על בעל "קצות החושן" שפעם נכנס אליו אחד מתלמידיו שעמד לנסוע לביתו וביקש ברכת פרידה מרבו הקדוש. הרב לא אמר לו מאומה, רק אחז בידו, לחץ אותה ואמר מילה במילה: "שמח בחור בילדותך, ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי ליבך ובמראה עיניך". וכאן הפסיק לרגע קט, ומיד החל לזעוק בקול זעקה גדולה כשפגיו הטהורות בערו כלפדי אש: "ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט!" סח אותו תלמיד ששנים רבות עברו

מאז, אך עדיין מהדהד באוזניו קולו הטחור של רבו הקדוש: "ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט על כל נעלם!"

הפסוק אומר: "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה ליבו יפול ברעה" (משלי כח, יד), ועל כך אומרת הגמרא: ההוא בדברי תורה כתיב. כלומר ברוחניות תמיד יש לחשוש שמא יגרום החטא, שמא יש נדנד קל של איסור, שמא לא יעמוד בנסיון, אולי חלילה יצא מכשול וטעות מתחת ידו. אך דא עקא רק מן החטא הוא החשש, ואילו כל פחדי העוה"ז אינם נוגעים ללבו כלל. כמו שאמר החסיד: הדאגה מן החטא הסירה ממני שאר הדאגות, והפחד מה' יתברך הסיר ממני את כל הפחדים. כי הירא מן ה' אינו פוחד משום דבר שבעולם, כי יודע שאין עוד מלבדו!

תפילה

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתַי
אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם
לֵאמֹר אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ
בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם (יא, יג)

עבודה שהיא בלב, זוהי תפילה, שהתפילה קרויה עבודה. (רש"י)

הקב"ה מצפה לתפילתם של עם ישראל. עם ישראל צריך לעבוד את הקב"ה הן בלימוד התורה הקדושה ועשיית המצוות והן בתפילה.

כוחה של תפילה תלוי בעומק כוונת הלב. ככל שהאדם זועק מקירות ליבו, כן תהא תפילתו נשמעת. הסבא מקלם זצ"ל הביא לכך ראיה מן הגמרא (יומא נג): שהכהן הגדול, לאחר צאתו בשלום מקודש הקדשים ביום הכיפורים, היה מתפלל על מילוי

צרכיהם של עם ישראל. בין השאר, היה מתפלל שלא תתקבל תפילתם של עוברי דרכים (עוברי דרכים היו מתפללים להפסקת גשמים המפריעים להם בדרכם).

ולכאורה קשה, מדוע הכהן הגדול צריך לחשוש כל כך מתפילתם של עוברי דרכים עד כדי כך שצריך להתפלל (ביום הקדוש ביותר, במקום הקדוש ביותר ובשעה דחוקה) שלא תתקבל תפילתם? וכן המשנה (מכות יא.) אומרת, שאימותיהם של הכהנים הגדולים היו מספקות מזון ובגדים לרוצחים בשגה שגלו לערי מקלט, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. אף כאן יש לתמוה מדוע יש לחשוש כל כך למותו של הכהן הגדול בגין תפילתם של הרוצחים? אלא, כיון שהם מתפללים מעומק ליבם, היה סיכוי שתפילתם תתקבל, כי הבאה מקירות ליבו של האדם יכולה להתקבל.

בימי מלחמת ששת הימים, שהו כל בני ישיבת מיר בחדר האוכל של הישיבה, ששימש כמקלט בשעת הדחק, כאשר הם אחוזי אימה ופחד שמא חלילה תיפול פצצה על גג הישיבה ותחדור דרך שתי הקומות אל חדר האוכל. לאחר המלחמה, בדקו ומצאו על גג הישיבה שלוש פצצות גדולות מאוד אשר נפלו ממרחק ולא התפוצצו.

משנודע הדבר לר' חיים שמואלביץ זצ"ל אמר לתלמידיו, בני הישיבה: "וכי סבורים אתם שבזכותכם ארע הנס? לא ולא! נס זה נעשה בזכותה של אשה אחת הגרה בשכנות לישיבה. אשה זו באה למקלט הישיבה, בהיעדר מקלט בביתה. בעלה עזב את ביתה והשאירה, בעודה צעירה, לבדה עם חמשת בניה הקטנים, כשהגדול שביניהם הינו רק בן שבע.

והנה, בעת שהותנו במקלט, שמעתי את תפילתה, וכך אמרה לפני הקב"ה: "ריבונו של עולם! בטוחני, כי ביום הדין והמשפט יש בידי זכות תביעה גדולה על בעלי שהשאיר אותי עגונה ובודדה, והטיל עלי את כל ההתמודדות עם קשוי גידול הילדים עד אשר נאלצת

אני להשכיר עצמי לעבודות ניקיון על מנת לפרנס את בני ביתי. אבל הבה נעשה עסקה, מוכנה אני למחול על כל הטינה שיש בליבי על בעלי, למרות כל הכאב והצער הנוראים – ואתה תמחל, בתמורה, על כל העבירות שלנו, על מנת שנצא כולנו בריאים ושלמים".

"דעו לכם" הוסיף ר' חיים, ואמר: "תפילתה, הבוקעת מקירות ליבה היא זו שהצילה את הישיבה, שכן באה תפילה זו מעומק הלב".
(אור דניאל)

כשמדברים על נושא התפילה, לא שייך שלא להזכיר את הסיפור שסיפר הרב בית הלוי מבריסק זצ"ל:

בזמנו של רבי חיים מוולוז'ין היה יהודי בשם רבי חיים זלאטעס, שהיה ידוע כי תפילותיו מתקבלות. התפילה שלו היתה תפילה! בעת שהתפלל, לא היה זו ממקומו, לא התנועע, ללא שום חיצוניות, רק פנימיות. הוא היה כל כך דבוק בה' עד שלא הרגיש כלום מכל הנעשה סביבו, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תפילה ה, ד): "ונותן עיניו למטה, כאילו מביט לארץ, ויהיה ליבו פנוי למעלה, כאילו הוא עומד בשמים... ועומד כעבד לפני רבו באימה ביראה ופחד".

רבי חיים היה עובד בבית חרושת שהיתה בבעלותו של גוי. כל יום היתה הפסקת צהריים שנמשכה שעה, והפועלים היו יוצאים מבית החרושת, איש איש לענייניו. בית החרושת היה נותר ריק מאדם. יום אחד החליט רבי חיים להתפלל בשעה זו תפילת מנחה. ביודעו כי לא אמור לבוא לשם איש. הוא נעל את דלת בית החרושת מבפנים, ונעמד להתפלל.

אולם בדיוק באותו יום עריך היה בעל הבית להיכנס, וביודעו כי רבי חיים נשאר בפנים, הוא דפק על הדלת הנעולה, וביקש ממנו שיפתח. אך אין קול ואין עונה.

הוא הגביר את עוצמת הדפיקות, ועדיין אין קול ואין עונה. הוא עלה בסולם, והביט מבעד לחלון, לראות האם רבי חיים אכן נמצא בפנים, ואכן הוא ראה את רבי חיים עומד ליד הקיר, לא נע ולא זע. הוא קרא לו מהחלון: "חיים! תפתח את הדלת". אין קול ואין עונה. "חיים! אתה עושה ממני צחוק? אני צריך להיכנס!", ורבי חיים לא שומע כלום, לא רואה כלום, לא זז מהמקום.

הגוי לקח מוט ברזל והחל לדפוק על דלת הברזל, עד שכל השכנים נזעקו למקום. "היהודי עושה את עצמו כאילו אינו שומע", הוא מסביר לקהל שהתאסף. "גם אם נניח שהוא נרדם בעמידה – אי אפשר שלא לשמוע דפיקות חזקות כל כך. אין זאת אלא שהוא עושה ממני צחוק".

כל הנאספים החלו לקלל את היהודי החצוף וחמתו של בעל בית החרושת בערה בו. "האמת היא", אמר, "שיהודי זה תמיד עבד אותי ביושר ובנאמנות שאין למעלה מהן. פשוט תענוג לעבוד אתו. איני יודע מה קרה לו". והוא עלה לחלון וקרא: "חיים! אין לי הרבה זמן. אם אינך פותח – אני יורה בך!". אין קול ואין עונה.

כעסו גבר. הוא ידע כי באמת הוא לא רשאי להרוג אותו, אך החליט להגביר את אומיו וירה מספר כדורים, שעברו במרחק סנטימטרים ספורים ליד אזנו של רבי חיים, פגעו בקיר ונקבו אותו. ברם רבי חיים לא רואה, לא שומע... הוא מתפלל.

כל הנוכחים הביטו בהשתאות באדם המופלא, שיריות לא מזיזות אותו ממקומו... כעבור מספר דקות נוספות הם ראו אותו שהנה הוא זז ממקומו ופוסע לאחור. כשבעל הבית ראה זאת הוא מיהר לעעוק: "חיים! תפתח את הדלת מיד", רבי חיים סיים את ה"עושה שלום" ומיהר לפתוח לו את הדלת.

בעל המפעל החל לעעוק עליו בכעס רב: "מדוע לא פתחת לי את הדלת?", רבי חיים משיב מתפלא: "הרי פתחתי לך מיד כשביקשת".

"וכי לא שמעת את הצעקות, הדפיקות, היריות שאת חוריהן תוכל לראות כאן על הקיר?", "לא. לא שמעתי כלום!"

פעם שאלו אותו: איך אתה עושה את זה? יש אנשים שבשעת התפילה מתנענעים, צועקים, סופקים כפיים, והחיצוניות משפיעה עליהם פנימה. אבל אתה לא נע ולא זע, ובכל זאת מצליח להגיע לריכוז ולכוונה עצומים, כלשון הרמב"ם: "כאילו הוא עומד בשמים", הכיצד?

נענה רבי חיים ואמר, אמשול לכם משל: מלך אחד הוציא כרוז בכל המדינות: מי שיבנה לי ארמון, שיכולים להכניס בתוכו שלושה מיליון מטבעות זהב, בדיוק נמרץ, שורות שורות מהרצפה עד התקרה – יקבל את כל המטבעות לעצמו. כל המומחים, האדריכלים והמהנדסים, ניסו לחשב את הגודל המדויק, אך המלאכה היתה קשה, שכן כל סטייה של סנטימטר אחד, עלולה להביא לכך שכל הבניה תרד לטמיון.

אדריכל אחד, בעל שם עולמי, טען שהוא יכול לבצע את המלאכה. הוא החל בבניה, ולאחר שסיים הביאו את שלושת מיליון המטבעות, שנספרו שוב למניעת טעויות, והחלו להכניס אל הארמון. העמידו את השורות בסדר מופתי... מהרצפה עד התקרה...

והנה מטבע אחת נשארה בחוץ! לא נכנסת! מנסים לדחוף בכוח – לא הולך!

המומחה העולמי חיך ואמר: "לא צריך לדחוף! אם אמרתי שזה יכנס – זה יכנס גם בלי דחיפות". הוא הורה להוציא את כל המטבעות, והחל לסייר בארמון. לפתע הבחין בשכבת בוץ שנדבקה לרצפה. הוא גרד אותה, ניקה את הרצפה, ושלושת מיליון המטבעות נכנסו לארמון בדיוק נמרץ.

הנמשל, אמר רבי חיים זלאטעס, הקב"ה, שברא את כל העולם, ברא את האדם שהוא "עולם קטן" בפני עצמו. במרכזו הוא ברא את הלב, וציווה בתורתו הקדושה: "ולעבדו בכל לבבכם", ואמרו רבותינו: "איזוהי עבודה שבלב - זו תפילה". כלומר, הלב מתאים לתפילה, והתפילה מתאימה ללב. אין צורך לדחוף, להתנדנד, לצעוק - אם הלב מספיק נקי, התפילה נכנסת בו וממלאת אותו בדיוק נמרץ!

אם רואים שמתפללים ו"זה לא הולך" - יש לדעת שהלב אינו נקי לגמרי, דבק בו בוך! כי כשהלב נקי, התפילה ממלאת את כולו! מגיעים לדבקות מוחלטת בקב"ה, לא נותר בו מקום לכל "גשמיות" ואין צורך בשום פעולות חיזוניות לשם כך! (יחי ראובן)

ירושת הארץ

אֵל תֹּאמַר בְּלִבְכֶם... בְּצִדְקָתִי הֵבִיאֲנִי
ה' לְרֵשֶׁת אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרֵשֶׁת
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה' מוֹרִישֵׁם מִפְּנֵיךְ (ט, ד)

אומר המגיד מדובנא: כאשר אנו רואים אדם העומד ברחוב העיר ומוכר לחברו חפץ ניתן להסביר את הדבר בשני אופנים: א. שהמוכר נזקק למעות בדחיפות, ומחמת דוחקו הוא מוכר למכור את החפץ מיד ובזול, והקונה ששמע זאת הבין כי כדאי לו לקנות את החפץ, אף שאין הוא צריך לו ביותר, כי כעת ניתן להשיגו בזול. ב. שהקונה צריך את החפץ בדחיפות והמוכר שמע זאת והחליט למכור לו את החפץ ביוקר...

כיצד ניתן לדעת באיזה משני האופנים עסקינן? אם וכאשר נבוא אל הקונה ונבקש ממנו למכור לנו את החפץ. אם יסכים סימן

שהמוכר הוא זה אשר נאלץ למכור, ואם יסרב סימן מובהק כי הוא זה אשר היה זקוק לחפץ ונאלץ לקנותו.

כך הוא גם הנמשל: כאשר ישראל רואים שהקב"ה נטל את ארץ ישראל מהכנעני ונתן אותה להם, יש לומר בזה שני אופנים: או שעשה כן מחמת זכותם של ישראל וצדקתם, או שעשה כן מחמת רשעותם של הכנענים.

כיצד ניתן לדעת מה הסיבה האמיתית? אם ישוב הקב"ה ויקח את הארץ מבני ישראל - ידוע נדע לבטח כי נתנה לבני ישראל רק מחמת רשעת הכנעני ולא מחמת צדקתם של ישראל... אנו לצערנו, בגלל עוונותינו גלינו מארצנו.

ארץ ישראל היא הארץ המובטחת לעם ישראל, אך אין היא לנו במתנה גמורה בלא תשלום, אלא עלינו "לשלם" בכדי לגור בה. ומה הם דמי השכירות אשר בעל הבית דורש מאתנו? "וְעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֵי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְיִשְׁבְּתֶם עַל הָאָרֶץ לְבָטָח" (ויקרא כה, יח), שמירת התורה והמצוות. אם נקפיד על שמירת המצוות בארצנו הקדושה, לא רק שבעל הבית ירשה לנו לגור כאן, אלא אף יספק לנו ביטחון, פרנסה, בריאות ושפע אלוקי מיוחד שאף ראש ממשלה אינו יכול להבטיח, אפילו לא בזמן תעמולת בחירות...

זכות הקיום שלנו בארץ ישראל היא רק עפ"י התורה הקדושה, ואם מאמינים אנו בזכות הבלעדית שיש לנו בארץ ישראל, צריכים אנו להאמין גם בתורה הקדושה. ואין זה מספיק רק להאמין, אלא חייבים גם לקיים ולהתנהג עפ"י התורה.

פרשת ראה

ברכה וקללה

רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה, אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם, וְהַקִּלְלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְסָרְתֶם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם (יא, כו-כח)

לכאורה קשה:

א. מדוע משה רבינו פתח בלשון "ראה" שהוא לשון יחיד והמשיך "לפניכם" שהוא לשון רבים? ומדוע אומר "אנכי נותן", והרי הקללות והברכות אינם ממשה אלא מהקב"ה?

ב. מדוע נאמר: "ברכה וקללה", ולא: "ברכה או קללה"?

ג. מדוע נאמר: "אשר תשמעו", ולא: "אשר תעשו"?

ד. על השאלה, מדוע בברכה נאמר: "אשר תשמעו", ואילו בקללה נאמר: "אם לא תשמעו"? כתבו המפרשים שהוא משום כבודם של ישראל, כי המילה "אשר" היא לשון וודאי, ואינם חשודים שלא יקיימו את מצוות התורה. אלא דאם כן קשה, מדוע בפרשת בחוקותי נאמר: "אם בחקתי תלכו", שהוא לשון ספק, והיכן כבודם של ישראל?

התשובה לכל השאלות הנ"ל היא שמשה רבינו נתן לעם ישראל את התורה הקדושה הכוללת בתוכה תרי"ג מצוות, בהן טמונים ברכה וקללה. המצוות עצמן טובות הן מאוד, וההבדל הוא במקבלים, כמו שבשר משובח יכול להיות טוב ומועיל לאדם בריא ויכול גם להזיק למי שחולה, על דרך הכתוב: "כי ישירים

דְּרָכַי ה' וְצִדְקִים יִלְכוּ בָם וּפְשָׁעִים יִקְשְׁלוּ בָם" (הושע יד, ט). מי ששומע למצוות התורה, הן עצמן ברכה עבורו, ומלבד שכר המצוה השמור לעולם הבא, עצם קיום המצוה בגדר ברכה, כי בעשיית המצוה נוצר סניגור, מלאך טוב אשר שומר עליו ומליץ טוב בעדו, וגם שורש המצוה למעלה מתברך ומתרבה וגורם לשמחה, אושר ועונג למי שקיים אותה. אולם מי שאינו שומע אל מצוות ה' (ובפרט אם עובר עליהן) "זוכה" לקללה, כי "העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור", שהוא מלאך רע הרוצה להזיק לו ומקטרג עליו (לכן נתינת המצוות נחשבת כאילו שנותן להם ברכה וקללה).

על הפסוק הראשון בפרשתנו, אמרו חז"ל: "משל לאחד שהיה יושב על פרשת דרכים והיו לפניו שני שבילים: אחד שתחילתו מישור וסופו קוצים, ואחד שתחילתו קוצים וסופו מישור. והיה מודיע את העוברים ושבים ואומר להם: "אתם רואים את השביל הזה שתחילתו מישור? בהתחלה אתם מהלכים במישור אך אח"כ כולו קוצים. רואים אתם שביל זה שתחילתו קוצים? בהתחלה אתם מהלכים בקוצים, אך אח"כ כולו מישור". כך אמר להם משה לישראל: "אתם רואים את הרשעים שמצליחים בעולם הזה? בהתחלה הם מצליחים אבל סופם לירש גיהנום. אתם רואים צדיקים שמצטערים בעולם הזה? כאן הם מצטערים אך עתידים הם לשמוח בעולם הבא" (ספרי פסקא נ"ג).

עפ"י המשל הנ"ל אפשר לבאר מדוע נכתב "ברכה וקללה" (ולא ברכה או קללה). שתי הדרכים המוצעות, אינן דרך אחת מישור והשנייה קוצים, אלא בשתיהן יש גם מישור וגם קוצים. כך גם בכל תחומי החיים יש גם ברכה וגם קללה. תפקיד האדם לחפש את הדרך הנכונה והטובה המובילה אל התכלית שהיא הברכה. (עפ"י בנין אב)

משה רבינו רצה ללמד את עם ישראל יסוד גדול ביהדות - שאנו באנו לעולם הזה כדי להרבות בתורה, מצוות ומעשים טובים

ובכך לזכות לעולם הבא שהוא העיקר, ולכן יש למעט בהנאות העולם הזה. כדי שהדברים יתאמתו, משה אומר להם "ראה אנכי", שראוי הוא שיאמינו לו בדבר זה, כי אומר יסוד זה מתוך ידיעה ברורה, שהרי הוא מכיר את כל הנאות העולם הזה, כי גדל כמו נסיך אצל פרעה המלך, ויודע הוא גם מהו טוב העולם העליון, כי היה שם כאשר קיבל את התורה מפי הקב"ה.

דבר נוסף, בפרשתנו משה רבינו פונה לכל יחיד ויחיד מעם ישראל ואומר לו: "ראה", מעשיך יכולים לגרום ברכה או קללה לא רק לעצמך בלבד, אלא אף לכלל ישראל, כי כל ישראל ערבים זה לזה, על דרך מה שאמרו חז"ל (קידושין מ:): "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי. עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר: "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה", בשביל חטא יחידי שחטא, אובדים ממנו טובות הרבה. ר' אלעזר בר' שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה".

משה רבינו לא דיבר כאן על ברכה של שכר בעולם הבא למי שמקיים מצוות, אלא דיבר על העולם הזה, שאם אדם יקיים את המצוות, יזכה לברכה מיוחדת בזה העולם. דבר זה רמוז במילה "היום" (כינוי לעולם הזה), כמו שמצינו בחז"ל: "היום קצר והמלאכה מרובה וכו'", "היום לעשותם ומחר לקבל שכר". אלא שלפי זה לכאורה קשה, משום שנאמר: "וְשִׁמְרֶתְ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" (ו, יא), ודרשו חז"ל (דברים רבה פרשת עקב): "מהו היום לעשותן, היום לעשותן אבל שכרן לעתיד לבוא". וכן אמרו: "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (קידושין לט:), שלא שייך לקבל שכר על המצוות בעולם הזה. והטעם לכך הוא משום שאין בכל העולם כולו מה

שראוי להיות כשכר עבור מצוה, כי אפילו המצוה הקטנה ביותר, שכרה רב לאין ערוך, ורק בעולם הבא, הנברא לכך, שייך לקבל שכר עבור מצוה. וא"כ קשה, כיצד משה רבינו מבטיח שכר של ברכה עבור קיום המצוות, כאן בזה העולם?¹

ועוד קשה, שבכל מקום שמצינו בתורה לשון "שמיעה", יש אחריו לשון "עשיה", כגון: "וְהָיָה יַעֲקֹב תִּשְׁמָעוּן וְגו', וְשָׁמְרֶתֶם וְעָשִׂיתֶם אֹתָם", משום שהשמיעה היא עניין קבלת הדברים במחשבה בלבד, אך אין זה מספיק כי צריך גם עשיה. וא"כ, איך כאן נאמר לשון שמיעה בלבד בלא עשיה?

בספר 'ערבי נחל' מובא ליישב, שהברכה היא אפילו באופן שעדיין לא עשו וקיימו את המצוות בפועל, אלא רק "חשבו" וקיבלו על עצמם לקיים את המצוות, ובאופן כזה שמדובר במחשבה של מצוה בלבד, וקבלה לעתיד, אין השכר גדול כל כך כמו שכר על מעשה מצוה בפועל, ובזה יוכל להיות שכר בעולם הזה, שאת הברכה יקבלו עוד לפני עשיית המצוה, ולאחר עשיית המצוה יזכו לשכר בעולם הבא.

עפ"י זה מובן גם למה נאמר בברכה לשון: "אשר תשמעו", מכיון שמדובר כאן רק במחשבה של מצווה ולא בעשיית מצוה בפועל, וכל אחד מעם ישראל, אפילו הרשע ביותר, חושב לקיים מצוה,

¹ אפשר ליישב בפשטות, שאותה הברכה המובטחת, אינה כשכר על המצוה, וכמו שכתב הרמב"ם: "והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד, שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנזכה לחיי העולם הבא" (הל' תשובה, ט, א). א"כ הברכה המובטחת בעולם הזה, אינה בשביל שכר מצוות אלא כדי שנוכל לעבוד את ה' ולעסוק בתורה.

א"כ לא שייך כאן לשון ספק ונאמר "אשר" שהוא לשון ודאי. אבל כדי "לזכות" לקללה, אין מספיק לחשוב לעשות עבירה בלבד, אלא צריך גם עשייה בבחינת: "וְסִרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ", חוץ מעוון עבודה זרה, עליו מתחייבים אפילו במחשבה בלבד, על זה נאמר: "לָלַכְתָּ (במחשבת הלב) אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים". אין זה וודאי שעם ישראל יעשו עברות בפועל, ולכן נאמר על זה לשון "אס", שהוא ספק. ולא קשה מפרשת בחוקותי, שם נאמר לשון "אס", משום ששם לא רק שלא מדובר בקיום המצוות במחשבה, אלא ששם מדובר "שתהיו עמלים בתורה", דבר זה הוא גדול וקשה מאוד ולא כל אחד יכול לעמוד בכך, לכן אינו נאמר בלשון ודאי.

השפעות

רָאָה אֲנֹכִי נִתֵּן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה
וּקְלָלָה, אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל
מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם, וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת
ה' אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי
מֵצִוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם

(יא, כו-כח)

ר' צבי אלימלך שפירא מדינוב בספרו בני יששכר (חודש ניסן ד, ז)
הקשה על פסוק זה מדוע יש בו כפל לשון?

וכתב: שהמצוות שעושים ישראל משפיעות שפע על כל העולם כולו. כאשר יהודי מקיים מצוות עשה - מתעוררים גנזי ברכות ישועות וחסדים, רחמים, חיים ושלוש, כל מצוה לפי עניינה ושורשה בגבהי מרומים. וכאשר יהודי עובר ח"ו על מצוות לא תעשה - מתעורר אילן הרע שבסטרא אחרא, ועל ידי כך מגיעים פורעניות וקללות ח"ו על כל העולם.

והנה לפי"ז כשישראל צריכים למפלת שונאיהם, להכניע צריהם ולעשות נקמה בגוים, על ידי איזה מפעל יגרמו זאת? אם על ידי מצוות עשה, הלא סגולתם לעורר ברכות ישועות וטובות (גם על הגויים), ואם על ידי עבירות הלא אסור לעשותן.

וכתב שהתשובה לזה עפ"י מה שאמרו חז"ל: גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה (נזיר כג:), שע"י שהיהודי עושה עבירה לשמה מושך פורענות וקללות על הגויים וברכות וישועות לישראל, כמו שמצינו אצל יעל אשת חבר הקני, שעל ידי שעשתה עבירה לשמה הביאה פורעניות על הצר הצורר סיסרא.

{לענ"ד יש לבאר דבריו עפ"י מה שאמרו "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" (קידושין מ.), ודבר זה שייך רק בישראל, וא"כ כאשר היהודי עושה עבירה לשמה, הרי שיש כאן מעשה עבירה עם מחשבה וכוונה של מצוה, ולכן לגבי ישראל מעשה זה נחשב מצוה ומשפיע ברכות וישועות על ישראל, אבל לגבי הגוי, שלגביו אין מושג של מחשבה טובה מצטרפת למעשה, עבירה לשמה של ישראל זהו מעשה עבירה, ומשפיע על הגויים פורענות וקללה}

וזהו 'ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה', כלומר 'אני נתן לפניכם', ובידכם הדבר, לעורר 'ברכה' לישראל 'וקללה' לשונאיהם (ומפרש הכתוב היאך יהיה המפעל הזה), 'את הברכה' (תעוררו כפשוטו) 'אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם', ו'הקללה' (על שונאי ישראל) תפעלו 'אם לא תשמעו אל מצות ה' אלהיכם', רק שתהיה באופן כזה 'אשר אנכי מצוה אתכם היום', דהיינו עבירה לשמה, אזי תפעלו על ידי זה 'ללכת אחרי אלהים אחרים', כלומר שהקללה הנפעלת תלך אחרי אלהים אחרים ותחול על ראש שונאיכם. עכת"ד.

אלא שלענ"ד דבר זה קשה לאומרו, כי איך אפשר לומר לישראל ללכת לעשות עבירה לשמה, כי דבר זה מצריך נקיות הלב ומסור

לגדולי הדור. ואם עושה "עבירה לשמה" בלי נקיות הלב אין זו מצוה כלל אלא רק מעשה עבירה!

וכתב העמק דבר (במדבר טו): שאין לאיש לתור אחר מצוות חדשות ולעשות עבירה לשמה ח"ו, דאף על גב דגדולה עבירה לשמה כמצוה שלא לשמה, מכל מקום זה אינו אלא שבאה שעה לידו שמוכרח לעשות עבירה לשם שמים.

וראיתי במפרשים על המשנה (אבות ד, ב) הוי רץ למצוה קלה כחמורה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, שכתבו שמדובר על "עבירה לשמה" שגם ממנה לכתחילה יש לברוח, כי גם זה בכלל עבירה גוררת עבירה (ומצאתי כן גם בבני יששכר סיון, ה, כו).

ומצאתי באגרא דכלה (לבעל הבני יששכר בריש פרשתנו) שכתב תירוץ אחר לקושיא הנ"ל, שבעשות האדם תשובה מאהבה על העבירות, שזדונות נעשים כזכיות (יומא פו:), אותן עבירות שעשה גרמו לפורענות בעולם, אך הזכויות שנעשו מאותן עבירות בזכות התשובה מאהבה, שייכות רק לישראל, ובכך יוכלו להכניע את שונאיהם (ולכן תמיד כאשר גזרו הגויים גזירות על ישראל, היו היהודים מתקבצים בבית הכנסת ומתפללים מתוך צום, בכי ותשובה, ובכך היו מצליחים לבטל את הגזירות).

ודבר זה רמוז בכתוב: 'ראה אנכי נתן לפניכם היום', 'ברכה' (לישראל) 'וקללה' (לשונאיהם), ומפרש: 'את הברכה' (תשפיעו לישראל כפשוטו) 'אשר תשמעו אל מצוות ה' אלהיכם', והקללה (לשונאי ישראל) אם לא תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם וסרתם מן הדרך' (אך) 'אשר' (היינו תשובה מאהבה עפ"י הקבלה) 'אני מצוה אתכם', (ובזה תפעלו) 'ללכת' (שהקללה תלך) 'אחרי אלהים אחרים'.

רבי לוי יצחק מברדיטשוב, סגורם של ישראל, פגש פעם רשע שהיה עובר עבירות על מנת להכעיס. פנה אליו רבי לוי יצחק ואמר

לו: "דע לך שאני מקנא בך!" תמה הכופר ואמר: "במה יש לרבי לקנא בי?!"

השיב לו הרב: "הרי לכל יהודי יש סיכוי ותקווה לחזור בתשובה שלימה. כשאתה תחזור בתשובה וכל העבירות שלך יהפכו לזכויות, מי יוכל להתחרות אתך בדרגה הגבוהה אליה תגיע, יש לך אופציה לשכר כה גבוה, מה שאין לי ולאחרים שלא חטאו כל כך הרבה..."

ה' בחר באהבת אחים

כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכֹּל עַבְדֵיכֶם לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ עָם לְשִׁכְנוֹ תִדְרָשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה (יב, ה)

נשאלת השאלה: באיזה מקום בחר ה' לשום את שמו שמה, ומדוע דווקא בו בחר ה'?

התשובה הפשוטה שהמקום הוא הר הבית שעליו נבנה המקדש, וישוב ויבנה עליו במהרה, בכבוד ובהדר, בנין עולם של אש יקרות. והוא נבחר לכך מראש מקדם. שם הקריבו אדם הראשון, הבל ונח קרבנות, שם נעקד יצחק אבינו, ושם הקריב אברהם אבינו את האיל.

אבל בספר "מעשה נסים" מצאנו סיבה נוספת, ובה לקח לכל אחד ואחד מאתנו: המקום עליו נבנה בית המקדש, היה שדה נחלתו של איכר אחד. בפטירתו, הייתה השדה לנחלתם של שני בניו. לאחד מהם הייתה משפחה ענפה, אישה ובנים, ואילו השני היה עדיין רווק.

התגוררו האחים בבית אביהם בשלום ובשלווה, ועיבדו יחדיו את חלקת השדה. חרשו וזרעו, השקו ועדרו בזיעת אפם, וקצרו ברינה. אילמו אלומים, עמרו עומרים, חבטו את השיבולים

ועשאוּם שתי ערימות גורן, שוות בגודלן. ושבּו אל הבית שמחים בעמלם.

בלילה, נדדה שנתו של האח הרווק. אמר לנפשו: "אין זה הוגן. אני רווק, והוצאותיי מועטות. אוכל אני מן היד אל הפה ומתכסה באשר אמצא. לא כן אחי יקירי, יש לו אשה ובנים וחייב הוא לפרנסם בכבוד, וכיצד אטול לעצמי מחצית מן היבול? אין זה הוגן". כך אמר, וקם ממיטתו. חמק החוצה באישון לילה, התגנב אל השדה, נטל אלומות מגורנו ונשאן לגורן אחיו.

אותה העת, נדדה שנת אחיו. אמר לאשתו: "אין זה הוגן! אני - אושרי רב הוא. חנני ה' באשת חיל ובבנים ובנות כשתילי זיתים. ואחי הלא רווק הוא, חיינו משמימים. גם חייב הוא לחסוך כסף לנדוניה, ליתן דמי מוהר. אין זה הוגן שנתחלק שווה בשווה. בואי עמי, ונעביר מחלקינו לחלקו".

קמו בלאט והלכו לשדה, נשאו על גבם את האלומות, אולם באמצע הדרך פגשו זה בזה ומה הופתעו לגלות את האהבה שרחש כל אחד מהם כלפי אחיו. השליכו את האלומות מכתפיהם - חיבקו איש את אחיו והודו לבורא העולם, אשר חננם באהבה ואחוּוה ביניהם!

וה' משמים השקיף, ממכון שיבתו ראה, ובחר באותו מקום אשר חשבו בו האחים על טובת אחיהם. במקום זה בחר ה' להשרות את שכינתו, במקום זה בחר ה' לבנות את ביתו!

הרי לנו כאן הבנה חדשה בכתוב: "ואהבת לרעך כמוך, אני ה'". במקום בו שוררת אחוות אחים, שוכנת השכינה. באהבת אחים, נבנה בית המקדש. ובשנאת אחים, חרב. ובמהרה יבנה, בתוספת אהבה ואחוּוה.

אמנם בתי מקדש רבים יש, כל בית כנסת ובית מדרש הוא בית מקדש מעט. והשכינה תשרה בו כפי מידת האחוּוה השוררת בין

מתפלליו ולומדיו. וכל בית בישראל, מעון הוא לשכינה: "איש ואישה זכו שכינה ביניהם. לא זכו אש אוכלתן" רחמנא ליצלן, כאש שהחריבה את בית המקדש. ואיך יזכו? בכך שכל אדם וכל בן זוג יחשוב על טובת רעהו, איך להקל, איך לשמח. כך ירוויחו שניהם וכך ישרו שכינה במעונם...

אין אתה יודע

רק זוזק לבלתי אכל הדם... למען
 ייטב קר ולבנה אזורי כי תעשה
 הישר בעיני ה' (יב, כג-כה)

צא ולמד מתן שכרן של מצוות, אם הדם, שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו, קל וחומר לגזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם. (רש"י)

התורה אוסרת לאכול את הדם ומבטיחה לנו על כך שכר עצום: "למען יטב לך"! ואם כך השכר על מצוה שכל כך קל לעשותה, שהרי נפשו של אדם קצה מאכילת דם, מכאן נסיק איזה שכר עצום אנו עתידים לקבל על שמירת המצוות שקשה לקיימן כמו שמירת שבת, גזל, כשרות, שמירת העיניים, צניעות וכו'... ולא רק זאת אלא שהמקיים מצוה גם בניו ובני בניו יזכו ליהנות ממנה. דוגמא נפלאה לכך סיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א, ובו הוא מאיר את עינינו בזכות שיכולים הבנים לזכות על ידי פעולות הוריהם:

באחד האירועים החבלניים שהיו בעיר חברון, נפגע חייל בשם חננאל על ידי מחבל שארב לו בדרך, וירה בו מטווח קצר ונמלט. היה זה בשעות הבוקר המוקדמות מאוד, ואיש לא היה באותה

שער ברחוב. מה גם שהפיגוע התרחש בפניה נידחת שיהודים לא גילום לעבור בה, וגם החיילים ממעטים לחלוף שם.

החייל נפצע קשה, נפל ארצה שותת דם, ובדרך הטבע לא יכול היה להינצל. בדרך נס, הגיעו היריות לאוזניו של חייל נוסף ששהה בקרבת מקום, והוא מיהר לבדוק מה אירע, ומשראה את הפצוע, הושיט לו עזרה ראשונה, חבש את פצעיו, ומיהר להזעיק אמבולנס. מסירותו לפצוע לא ידעה גבולות, ומשום מה הוא החליט להצטרף לאמבולנס ולנסוע יחד עמו לבית החולים. סירב המציל להשאיר את החייל לבדו, עד שייגעו הוריו, ונותר כל העת לצדו בבית החולים.

כבר ברגע הראשון, לאחר שאבחנו את מצבו, אמרו הרופאים שאלמלא העזרה הראשונה שהוגשה לו בשטח, לא היה הפצוע נשאר בחיים. משהגיעו ההורים לבית החולים, מיהר המציל האלמוני לעזוב את המקום. ניסו לברר מי הציל את בנם, ולא עלה בידם לברר את זהותו. גם לאחר צאתו של בנם מבית החולים, בריא ושלם, המשיכו ההורים לנסות וברר מי היה המציל האלמוני, ולא הצליחו.

הורי החייל שנפצע הם מתושביה הוותיקים של העיר קריית מלאכי, ובבעלותם חנות מכולת. בשובם הביתה, תלו בחזית המכולת שלט גדול, ובו סיפור הנס שאירע לבנם, תוך שהם מביעים שיר הלל לבורא עולם שעשה עמהם את הנס הזה, ובד בבד הזכירו את החייל האלמוני שהציל את בנם, וביקשו מכל מי שיודע פרטים על האירוע, ויכול לסייע להם באיתורו של החייל, שיעשה זאת. השלט היה תלוי על החנות זמן רב.

לאחר שנה וחצי הזדמנה למקום אשה, המתגוררת בבאר שבע, וביקשה לקנות דבר מה. בצאתה, הבחינה בשלט שעל החזית, ונכנסה בחזרה לחנות מרוגשת כולה. עוד בטרם דיברה מילה וחצי מילה, היא נופלת על כתפיה של בעלת החנות, ופורצת בבכי נסער.

"זה הבן שלי, זה הבן שלי". היא נזעקת. "הבן שלי העיל את הבן שלכם". להורים ההמומים סיפרה שלפני כשנה וחצה הגיע בנה הביתה וסיפר שהעיל חייל שנפצע, ונסע יחד עמו לבית החולים וכו'. ופרטי הסיפור כפי שהם מתוארים כאן בשלט, תואמים במדויק לסיפורו של בני.

בכך עוד לא תם הסיפור. משהגיעה השעה להיפרד, ביקשה אמו של החייל המציל מאמו של החייל הפצוע להיכנס עמה לחדר צדדי. 'זו אינה הפעם הראשונה שאנחנו נפגשות. את מן הסתם לא זוכרת אותי, אבל אנחנו כבר נפגשנו, כאן במקום הזה, בחנות הזו, לפני עשרים שנה'. האשה מקריית מלאכי לא הבינה את כוונותיה של האשה מבאר שבע, והיא המשיכה וכך סיפרה:

לפני עשרים שנה עברתי במקום, ונכנסתי לחנות שלכם כדי לרכוש מוצר מסוים. באותה עת הייתי מעוברת, והתפתחה בינינו שיחה נעימה על דא ועל הא, שבמהלכה סיפרתי לך על הקשיים שהיו לי בהיריון, ועל כוונתי לבצע הפלה. מששמעת זאת, גייסת את כל כח השכנוע שלך, על מנת להניאני מן המעשה. דיברת על האושר העצום שיש לך בילדים, על כך שכל דבר טוב נתקל בקשיים, ואדרבה ככל שהקשיים גדולים יותר, כך תהיה אחר כך מידת האושר גדולה יותר, דיברת ודיברת, עד שהשתכנעתי, ובזכותך נולד התינוק, שאכן גרם לנו לנחת ואושר. החייל שהעיל את בנך בפיגוע החבלני בחברון, הוא התינוק שנולד אז, לפני עשרים שנה... "הקב"ה השיב לכם כגמולכם". (ופריו מתוק)

לפנים משורת הדין

שְׁמֹר וּשְׁמַעַת אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ
אֲזוּרֶיךָ עַד עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב
וְהַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ
(יב, כח)

שתתנהג בחסידות ולא תביט אל מה שהוא
ישר בעיני בני אדם הרואים לעיניים, כי אם
בעיני ה' הרואה ללבב. ועל ידי כן יהיה אושרך
לעולם שהוא אושר רוחני להדמות ולידבק
עם קונך הקיים לעד... שכל חפצו יתברך הוא
להיטיב לך, ויהיה עד עולם, כאשר על ידי
מדה זו תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך
כי תעשה לפנים משורת הדין. (אלשיך)

אמרו חז"ל "שכר מצוה בהאי עלמא - ליכא" (קדושין לט:). מתן
שכרן של מצוות איננו בעולם הזה אלא רק לעתיד לבוא, בעולם
הגמול, שנאמר: 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם', היום לעשותם
ולא למחר לעשותם, היום לעשותם ומחר לקבל שכרם (עירובין
כב.). אך כל זה רק באשר למצוות שמקיים האדם על פי שורת
הדין, אולם מצוות שמקיים האדם לפנים משורת הדין - אף
הקב"ה נוהג עמו לפנים משורת הדין ומשלם שכרו גם בעולם
הזה.

ולפי זה מתפרש הכתוב כך: "שְׁמֹר וּשְׁמַעַת" - צפה והמתן
לגמול ושכר בעולם הבא (שמור מלשון "ואבינו שמר את הדבר"). כל
זאת אם "אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ" - אם תנהג
כדין ותשמור על מצוות התורה. אבל "לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ
אֲזוּרֶיךָ עַד עוֹלָם" - תקבל גמול ושכר גם בעולם הזה, "כִּי תַעֲשֶׂה

הטוב והיָשָׁר" - אם תנהג לפנים משורת הדין ותיטיב לאחרים.
(ומתוק האור)

היה זה בראשית ימי קיץ תשע"ח. בישיבה חשובה בקריית ספר התבשרו הבחורים בבשורה טובה שרדפה את קודמתה - לפני כמה ימים התארס חברם משה, ובחלוף כמה ימים התארס גם פנחס, שניהם מהמובחרים שבבני הישיבה. שני הבחורים החלו בהיערכות לקראת יום נישואיהם באווירה טובה ועליזה, ולפתע התברר כי קרתה תקלה. שני הבחורים קבעו את תאריך החתונה לאותו לילה, יום שלישי, אור לי"ג באב. שניהם בחרו בתאריך זה בלית ברירה, שכן אלו ימי 'בין הזמנים', תקופת חופשת הקיץ, בה חלק מהבחורים שוהים בחופשות משפחתיות ולא יוכלו להשתתף בחתונה. ועתה, התברר כי גם הבחורים שכן יוכלו להשתתף, ייאלצו להתחלק לשתי חתונות שיתקיימו באותו לילה, באמת לא נעים...

במובן מסוים, זה לא רק לא נעים, יש לכך גם משמעות כלכלית כבירה. משה כבר סגר עם אולם על התאריך הזה בדווקא, שכן עלות האולם יותר זולה רק בתאריך הזה. העברת תאריך החתונה למועד אחר - משמעותה ויתור על הטבה כספית משמעותית, הנחה שהיא כאוויר לנשימה עבור הורי החתן! ובכל זאת, בנסיון למצוא פתרון כלשהו, סיפר משה לאביו על התקלה שקרתה. הוא היטיב להסביר כי למעשה הוא שתפס את התאריך לפני חברו, ובכלל - המשמעות הכלכלית של החלפת התאריך היא יקרה מאוד...

אך שמע האב את דבריו של בנו, ומיד החליט לעשות מעשה. 'ראה נא בני יקירי', אמר מיד, 'הרי גם לממן את ההתחייבות הבסיסית לחתונה, לא באמת יש לי מאיפה... אנחנו תלויים בחסד הבורא, והפער הכספי הנעוץ בין התאריכים - לא הוא שיעשה את ההבדל... מאידך, יש לנו הזדמנות לוותר!'

'לוותר?!', החתן כמעט שאג, 'שאני אוותר על התאריך שלי? למה?! הלא אני תפסתי אותו ראשון, יש לי אולם סגור, וזול יותר מכל

תאריך אחר. שאני אותר?!'. האב הבין לכאבו של הבן, אך בד בבד קרב אליו, ודיבר על לבו: 'ראה נא, לא הרבה פעמים מזדמנת לאדם הזדמנות לוותר, ויתור טוב ואיכותי כזה, ויתור שעולה לו בבריאות ממש... עכשיו יש לנו הזדמנות לוותר, למנוע ריב מיותר ואי נעימות גדולה. נכון שאנחנו צודקים, אבל הרבה יותר כדאי לנו לוותר, להתחיל את חיי הנישואין שלך בויתור עוצמתי ורב ברכות במיוחד! וחזן מזה שכל המושג ויתור זה דווקא כשאתה צודק'.

האב הוסיף לדבר על לבו, עד שחש כי הבן לא רק מסכים – אלא גם שש ושמח על הויתור. לאחר התייעצות עם רב והסכמת הצדדים, הם הודיעו לאולם על העברת החתונה לליל ט"ו באב תשע"ח, והודיעו לחתן השני, פנחס, כי החתונה נדחתה ביומיים, עובדה ששימחה אותו מאוד והוא הודה עליה בחום.

כחודשיים לפני חתונתו, הוזמן משה לשאת דברים בשמחת 'שבע ברכות' של אחד מחבריו. הוא נשא דרשה מאלפת שכל שומעיה התמוגגו ממנה, ביניהם גם עסקן מוכר שהבחור הנואם מצא חן בעיניו. לאכזבתו, התברר שהבחור כבר התארס, והוא עומד להינשא בליל ט"ו באב... שמחת השבע ברכות הסתיימה, הכל חזרו לבתיהם. כמה שבועות חלפו, ולפתע מצלצל הטלפון בביתו של החתן משה, ועל הקו אותו עסקן שפגש בו בשמחת ה'שבע ברכות' המדוברת. בקול נרגש הוא מספר לאביו של משה כי שמע את דרשת בנו בשמחת ה'שבע ברכות' לפני מספר שבועות, וכבר כך אגב שמע שחתונתו בתאריך ט"ו באב.

'ובדיוק הבוקר', הוא מוסיף ומספר לאב המופתע, 'פגשתי יהודי עשיר המחתן בט"ו באב, והוא מבקש ממני למצוא חתן שמתחתן באותו לילה. כידוע, יש סגולה מפורסמת להשיא חתן תלמיד חכם נזקק ביום חתונת ילד, והוא מחפש למצוא חתן כזה, שיהיה סגולה לצאצאים טובים ולמזל וברכה לזוג הצעיר. הואיל וכפי שראיתי בנך הוא בן תורה, ולפי מה שביררתי אתה לא אדם אמיד במיוחד, רציתי להציע לך מימון מלא לכל צרכי החתונה!'

אך שמע האב את הדברים, ודמעות רותחות החלו לזלוג במורד לחייו. הוא הודה לו בחוס, ומיהר להתקשר לבנו ולבשר לו את הבשורה המרגינה, שהוכיחה שלא רק שהויתור לא עלה להם כסף, ההיפך הגמור קרה – בזכות הויתור הם קיבלו מימון לכל הוצאות החתונה! 'הלא הלה חיפש חתן שמתחתן בט"ו באב, בדיוק. אם לא היינו מוותרים ומשנים את התאריך – לא היינו מקבלים את המימון המלא לחתונה!' הבינו האב והבן גם יחד...

הבה נחפש כל הזדמנות להיטיב, לעשות חסד, לפעול למען הזולת. גם אם הדבר דורש מאמץ, התמסרות, או הקרבה. סגולתו של החסד, המתנה הטמונה בו היא שהוא הופך למפתח של רחמים לעושה החסד, פותח לו שערי רחמים שמיימים, ומעניק לו את היכולת להרעיף על עצמו שפע וברכה! (הרב קובלסקי)

נסיונות

כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת
הַיֵּשֶׁב אֹהֲבִים אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם

(יג, ד)

בפרשת וירא מצינו שאברהם אבינו ע"ה נדרש לעמוד בנסיון בלתי אפשרי - להקריב את יצחק בנו אהובו, שנולד לו בהיותו בן מאה שנים, לעולה לה' יתברך. וכתב המלבי"ם שמצוה זו, לעקוד את בנו, היתה נגד שכלו של אברהם אבינו, שעד עתה היה דורש ומוכיח נגד עובדי עבודה זרה, שהיו מקריבים זבחי אדם, והיה אברהם צועק ומוכיח ואומר, שה' ית' בורא העולם אינו רוצה בתועבות כאלה, ואין תועבה גדולה בעיני ה' כשפרכת דמים, כמו שנאמר: "כִּי כָל תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׁנָא עָשׂוּ לְאֱלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בָּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם". ועתה באה לפנינו המצוה הזאת שהיא נגד השכל ונגד דרכי ה' הטובים,

וזה היה שורש גדול בניסיון הזה שעשה מצות ה', נגד שכלו ונגד היושר והצדק ודרכי ה' הטובים, ובכל זאת לא הרהר אחרי ה'.

א"כ כיצד הצליח אברהם אבינו לעמוד בניסיון העצום של העקידה? קודם כל עלינו להבין שלא נותנים לאדם נסיון שאינו יכול לעמוד בו, ואברהם אבינו שהיה במדרגה רוחנית כה עצומה זכה לנסיון עצום. דבר נוסף, אברהם אבינו כל כך אהב את ה' יתברך, עד שעשה כל מה שאמר לו בלי להרהר אחריו. דבר זה כתוב בפסוק שלנו: "כי מנסה ה' אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלהיכם".

משמים תובעים מאתנו מדה כזו של אהבת ה', המתגברת על כל ההגבלות, ועמה אפשר לעמוד בכל הנסיונות, גם מה שכביכול למעלה מכוחותינו. אמנם בשעת הנסיון אין האדם יודע כי נמצא הוא כעת בניסיון, אולם בפסוקינו הקב"ה מגלה לנו שכל מה שעובר עלינו, למעשה זה נסיון שה' מנסה אותנו ומצפה מאתנו לעמוד בו.

יהודי ששירת פעם בשב"כ וכיום הוא שומר תורה ומצוות, סיפר שבתחילת דרכו בעבודתו בשירות בטחון המדינה, הוא נחטף ע"י שני ערבים שהיכוהו, קשרוהו והכניסוהו לתוך מכונית. אח"כ לקחו אותו לתוך ווילה בכפר ערבי וניסו להוציא ממנו מידע בעינויים קשים.

הוא סיפר שלאחר זמן מה הוא כמעט ונשבר, אבל בזמן שעשה את עצמו כאילו התעלף כדי שיניחו לו, פתאום שמע את שוביו שהם למעשה מדברים עברית במבטא ישראלי, והבין שהם למעשה יהודים שעובדים בשב"כ ותפקידם לנסות אותו, לראות אם באמת אפשר לסמוך עליו שלא ימסור מידע מתוך מעוקה ולחץ.

מאותו רגע שהבין שהוא נמצא בניסיון, ושאותם "ערבים אכזרים" אינם באמת רוצים לפגוע בו, פתאום קיבל כוחות חדשים, עמד בניסיון בגבורה, וקיבל תפקיד רגיש מאוד בשב"כ.

כאשר אדם יודע שהוא נמצא בנסיון, קל לו יותר לעמוד בו. עלינו להבין ולראות בכל דבר שזה למעשה נסיון מאת ה' יתברך שרוצה לטובתנו, ובכך נוכל להתגבר על כל הקשיים ולעשות רצון ה' יתברך.

לפעמים הקב"ה מביא עלינו נסיון כדי להציל אותנו ולפעמים בזכות עמידה בנסיון אנו זוכים לחיים במתנה.

היה זה בשעת ערב מוקדמת, באחת מהערים הקטנות בדרום הארץ. ר' משה א. התעכב במשימה חשובה ודחופה שלא היתה עפויה מראש, וגילה כי החמיץ את המניין הקבוע בו הוא מתפלל ערבית. הוא חשב להצטרף למניין המאוחר יותר, אך כדי לנצל את הזמן, ולנוכח לחץ העבודה המוטל עליו כסופר סת"ם מומחה – החליט לפנות בינתיים ל'חדר הסופרים' בו הוא כותב, ולהתחיל בעבודה.

לפתע, הוא מציץ בשעון, ומגלה כי השעה אחת בלילה. 'אוי, ואני עוד לא התפללתי ערבית!', הוא נזכר, ומיד חושב: 'מנין לי עכשיו מנין לתפילת ערבית? היכן אתפלל? הן בעירנו הקטנה ואף ביישובים הסמוכים, אין מניינים בשעות כאלה! מה אעשה?'

הוא מביט בשורות הריקות שלפניו, ומסיק כי בהחלט נותרה לו עוד הרבה עבודה, כדי להספיק לעמוד בהספק, כך שכל רגע חשוב לו. מה עוד, שהלכתית – הוא פטור מחיפוש מניין כשהמניין הקרוב כה רחוק ממנו. מאידך גיסא, הרי קיבל על עצמו להקפיד להתפלל במנין, האם יוכל לוותר על קבלה זו?

מלחמה התחוללה בעומק לבו. קול קולני החריש את אוזניו בטענות הגיוניות: 'לנסוע עכשיו לאזור המרכז לחפש מניין? באמצע הלילה? כמה דלק זה יעלה? הרי זה מאה קילומטר הלוך, ועוד מאה קילומטר חזור! כמעט שלוש שעות עבודה שירדו לטמיון, ואתה בכלל פטור ממנין עכשיו!'

ומאידיך קול אחר: 'אבל מעריב במניין, כך קיבלתי על עצמי. שיהיה רחוק מפה, שייקח שעתיים וחצי, שיעלה הדלק כמה שיעלה. ה' העמיד לי עכשיו מבחן, בודק אותי אם אעמוד בו. אני נמצא ברגע של נסיון, ברגע גורלי שמי יודע מה השלכותיו, ורק בוראי ואני נדע אם עמדתי בו בהצלחה. אני עומד בנסיון בגבורה, אני יוצא עכשיו לחפש מעריב במניין!'

בשעה 2:22 לפנות בוקר, החנה את רכבו סמוך לבית הכנסת איצקוביץ' בבני ברק. בשעות כאלה, ניתן לחנות צמוד למקום, אין בעיות חניה וגם אין פקחי חניה... עד מהרה התקבץ מניין, והתפילה יצאה לדרך. תפילה שגרתית רגילה, יומיומית. מעריב של שתיים וחצי לפנות בוקר באיצקוביץ'. כשהתפילה הסתיימה, שב ר' משה לרכבו ויצא לדרך - בכיוון ההפוך.

לפתע, החריד צלעול הטלפון הנייד את השקט הלילי. מבט חטוף לשעון, 3:05 לפנות בוקר. מי מתקשר עכשיו? מה קרה? אחרי שבריר שניה התאושש מההלם, וענה לשיחה. 'אתה חי?', נשאל מעבר לקו. 'זה משה? אתה בסדר? לא במשרד שלך?', 'זה אני', גמגם ר' משה בבהלה, 'מה קרה?', ניסה להסדיר את נשימתו, 'מה קרה?'

'ובכן', השיב הקול מעבר לקו, 'אני מפיקוד העורף. טיל גראד נחת על משרדך, לא היתה אזעקה, וגם 'כיפת ברזל' החמיצה את השיגור הזה. המשרד שלך הפך לעיי חרבות... אך אם אתה מדבר אתי, אני מניח שאתה לא שם עכשיו... תבוא למקום ונדבר', השיב הקול מעבר לקו, וניתק את השיחה.

ר' משה האיץ בדוושה, ותוך עשרים דקות הגיע ליעד, וגילה את מה שהיה פעם חדרון הכתיבה שלו, מין מחסן בעל קירוי קל, שהתרסק לחלוטין מעוצמת חבטת טיל הגראד. הרצפה היתה פזורה בגולות מתכת משוננות, וכל הסביבה נראתה כזירת הרס מוחלטת...

כשיצא מהרכב יצאו כל השכנים לקראתו, כאילו היתה זו שעת צהרים. 'ברוך מחייה המתים!', עלצו לעברו, לא האמינו שהוא חי. 'היינו בטוחים שאתה בחדר, ומי יודע מה קרה לך. אלו השעות שאתה בחדר, לא?'

ור' משה, לא הצליח אפילו להשיב. פיו נאלם, מבטו רטט, ידיו רעדו בהתרגשות. הוא ראה מבין ההריסות את הכסא, עליו הוא יושב בדרך כלל, מנופץ לרסיסים, והבין היטב מה היה גורלו אם היה מחליט לוותר על תפילת מעריב במניין, ובוחר להישאר בחדר ברגעים הקריטיים הללו...

הוא שב הביתה, נסער ונרגש. אחרי כמה ימים ערך סעודת הודאה, וסיפר על החיים שניתנו לו במתנה הזדות לעמידתו בנסיון להתפלל במניין, בכל מחיר, ואף במחיר גבוה. ואת סיפורו זה המובא בספר 'אמונה שלימה' מפי בעל המעשה, כדאי כל כך לזכור ולהפנים.

נסיון התפילה במניין הוא נסיון נפוץ. שגרת החיים לחוצה, המניינים מתחילים בשעות קבועות, לפעמים איחרנו להגיע או שאנו ממהרים לצאת. לפעמים זה דורש טירחה בשעה מאוחרת, או דרך משמעותית. ברגעי התלבטות כאלה, כדאי לזכור שזה נסיון. ונסיון, כשעומדים בו בגבורה, ממנף אותנו, מקרב אותנו לבוראנו, מעניק לנו אושר ושמחה.

לפעמים, כשמזדמן נסיון, החשיבה הראשונית היא חוסר אונים, מין רפיון ידיים כזה. אך ההיפך הוא הנכון: בעת הנסיון ניתנת הזדמנות, משמים רוצים להעניק לנו משהו דרמטי, משהו שמספר את החיים, משנה אותם, אפילו מציל חיים. כמה כדאי לשוב על הנסיון, לתפוס את ההזדמנות הזו בשתי ידיים.

הבה נדע ונפנים, כי ברגעי הנסיון מוענקת לנו מתנה יקרת ערך, הזדמנות עצומה. נעמוד בנסיון בגבורה, נחזיק מעמד בכל מחיר. זה תפקידנו וזה גם כדאי לנו כל כך! (הרב קובלסקי)

לרחם על הבריות!

וְנָתַן לָךְ רוֹזְמַיִם וְרוֹזְמָה וְהָרְבֵּף
כְּאֶשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְתָּיִךְ (יג, יח)

שלושה סימנים יש באומה הישראלית:
רחמנים ביישנים וגומלי חסדים. רחמנים
דכתיב: "ונתן לך רחמים ורחמך". (יבמות עט.)

כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו
של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם על
הבריות בידוע שאינו מזרעו של אברהם
אבינו. (ביצה לב:).

בגמרא (ברכות יח:) מסופר על חסיד אחד שנתן דינר לעני בערב
ראש השנה בשנת בצורת, ואשתו הקניטתו, והלך לישון בבית
הקברות. שמע שתי רוחות משוחחות על התבואה ומה שדנים
עליה בשמים לקראת השנה החדשה. וכשנהג לפי מה ששמע
נתברר שתבואתו לא לקתה ושל כל העולם לקתה.

ביאר את העניין בטוב טעם הגר"מ סלומון שליט"א: באותן שנים
היתה שורת הדין שתהיה בצורת והתבואה תלקה. וכדי שהקב"ה
ירחם על מישהו צריך שגם אותו אדם ירחם על הבריות. וכדי
שהקב"ה יאריך אפו, צריך גם האדם להיות סבלן ומאריך אף.
לכן זימנו מהשמים לאותו חסיד ניסיון שמצריך הרבה רחמים,
לתת דינר לעני בשני בצורת. וזימנו לו גם ניסיון שמצריך הרבה
סבלנות בשעה שאשתו הקניטתו, ואותו אדם עמד בניסיון. על
כן היה ראוי בהנהגה של מידה כנגד מידה, שהקב"ה ירחם עליו
ויאריך לו אף, ולכן התבואה שלו לא לקתה.

הרבה פעמים מזדמנות לאדם מצוות של חסד שמצריכות הרבה
רחמים וסבלנות, דווקא בערב ראש השנה, ובימים גורליים
כיו"ב. ופעמים יש תרעומת בלב על הטרדה ממעשים אלו בדיוק

בימים עמוסי מתח ודאגה או בימים שאנו טרודים בהכנה ליום הדין.

אבל דווקא אז עלינו לשמוח שזימן לנו הקב"ה את האפשרות להוכיח שאנו רחמים וסובלניים, כדי שנזכה אף אנו לרחמי שמים, מידה כנגד מידה...

כאשר אדם עושה חסד עם זולתו, הרי הוא זוכה לכל הישועות. אם נתבונן נראה שהמילה "חסד", מורכבת משתי מלים: חס - ד'. דהיינו חס בורא העולם. שכן היות שאותו האדם עושה חסד עם בנו של בורא עולם, הרי שהקב"ה 'לא נשאר חייב'. ואותו האדם זוכה גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

להלן מעשה אותו סיפר הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א, ובו ניתן ללמוד על עשיית החסד וכיצד בורא העולם שילם על כך:

תלמיד חכם אחד סיפר, מה ששמע במו אוזניו ביום הפורים ה'תשע"ג, מבעל המעשה: "למחייתי אני עובד כנהג מונית בבני ברק. בעיצומו של יום הפורים, כשהאווירה ברחובות הייתה גדושה בשמחה וצהלה, הבחנתי באדם, ולעדו חמישה ילדים קטנים הנכרכים אחריו, העוצר כמה נהגי מוניות ושואל אותם דבר מה, והם כנראה משיבים לו בשלילה. כך עובר הוא מנהג אחד לרעהו, ואף אחד אינו מכניס אותו למוניתו. רחמי נכמרו על האיש, ניגשתי אליו ושאלתי במה מדובר, והאם אני יכול לעזור לו? הוא סיפר, שיש לו תור דחוף לרופא בתל אביב, והוא זקוק למונית שתסיענו לשם, ותמתין במקום עד לסיום הביקור הרפואי, ואחר כך צריך לקחת אותו בחזרה לבני-ברק.

הוא הוסיף ואמר "כיון שיש בארנקי רק ארבעים שקלים, אף אחד אינו מוכן להסיע אותי לתל-אביב, במיוחד ביום כזה, שבו יש נסיעות רבות בתוך בני-ברק, וחבל לנהגים להיתקע ולהשתרך בפקקים בדרך לתל אביב עבור סכום פעוט שכזה, בשעה שיכולים הם להרוויח פי כמה וכמה מהנסיעות הפנימיות בבני-ברק".

בו ברגע החלטתי, ש'אקפוץ' על המצווה הגדולה שנקלעה לידי, ולמרות החשש מפקקים גדולים העלולים להיות בדרכי, אסיע את האיש וילדיו לתל אביב. ברשותי מונית גדולה, שבה ניתן להכניס כעשרה נוסעים! כך שאוכל לקחת את האיש ואת ילדיו.

ואם לא די בכך, הודעתי לאיש "הנסיעה הלך-ושוב, וההמתנה בעידה, תהיה חינם אין כסף!". היה לי ביטחון מלא בה' יתברך, שלא אפסיד מקיום מצווה זו מאומה. ואכן כפי שאמר כך עשה. הנהג לא חס על כספו, שיכול היה להרוויח בזמן זה ועל זמנו היקר, והסיע את האיש לביקור הרפואי. בהגיעו לשם, המתין לו דקות ארוכות, עד שהלה סיים ולקח אותו בחזרה לבני ברק.

והנה, בהיותו כבר בדרך חזור, מאותת לו אדם לעצור. איש זה היה עריך להגיע לפתח-תקווה, ולכן העלהו הנהג לרכב, והתוכנית הייתה שלאחר שיחזיר את הנוסע לבני ברק ימשיך אתו לפתח-תקווה. האיש וחמשת ילדיו שישבו מאחור, עוררו את תשומת ליבו של אותו אדם, שעלה למונית שישב בסמוך לנהג, והוא שאל אותו "מי הם?".

הנהג אותת לו ברמז, שמדובר ביהודי עני, וסיפר לו בלחש את כל המעשה. האיש האזין לדברים, ולפתע פנה אל העני ואמר בקול רם "אם אין לך כסף למונית לתל אביב, מן-הסתם גם אין בידך אפשרות כספית לקנות משלוח מנות, כדי לשלוח לחברך וידידיך".

ועד שהלה הספיק להגיב, הושיט הפתח תקוואי את ידו לכיסו, שלף משם אלף שקלים בשטרות ומסרם לו. 'כסף זה ישמש אותך למשלוחי מנות', אמר. לא עוברת דקה, והאיש פונה שוב אל האדם שישב בספסל האחורי, ואומר "הרי חג הפסח מתקרב, ואני מניח שגם כסף למצות ויין לא יהיה לך!". ומושיט שוב ידו לכיסו ומוציא עוד אלפים שקלים עבור מצרכי החג. מובן, שהלה הודה לו רבות על כך.

לאחר שהאיש ירד בבני-ברק, פונה הנוסע מפתח-תקווה אל הנהג, ושואל אותו "מה מחירה של הנסיעה לתל-אביב שעשית עבור אותו העני, וכמה היית גובה ממנו אם היה לו כסף?". הנהג השיב שמדובר בכמאתיים שקלים. האיש הושיט ידו בפעם השלישית לכיס חליפתו, והוציא משם אלפיים שקל נוספים, ומסרם לנהג באומרו "זה שכרך עבור המצוה שעשית", וירד מהרכב, בלא להזדהות.

"תראה כמה הרווחתי בנסיעה זו", מספר הנהג לת"ח שפגש בבני ברק. "גם זכיתי לעשות מצוה כל כך גדולה, גם הייתי השליח, שבאמצעות הגיעה התרומה לידי היהודי העני, ובסופו של דבר גם אני עצמי הרווחתי על אותה נסיעה עשרת מונים. אין לי כל מושג, מי היה האיש שעלה למונית. אבל אם אתה תשאל אותי, היה זה אליהו הנביא", אמר הנהג בתמימות יהודית טהורה. (עפ"י ברכי נפשי)

כולנו בנים לה'

בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תַתְּגַדְּדוּ
וְלֹא תִשְׁיִמוּ קַרְוָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְבַת (יד, א)

לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על
מת כדרך שהאמורים עושין, לפי
שאתם בניו של מקום. (רש"י)

כוונת הכתוב להורות שאין להצטער על המת יותר מדאי,
שהאבלים לא ישרטו עצמם ולא יתלשו שערותיהם מרוב צער,
כדרך שעושים אומות העולם.

על האדם להאמין שכל הקורות אותו, הכל מאת ה' יתברך,
שאוהב אותו, והכל לטובתו. אדם המאמין בנצחיות הנשמה,
שיש חיים לאחר המוות, יש עולם הבא, בו האדם מקבל שכר
על מה שטרח ועמל בעולם הזה, לאדם כזה קל יותר להתמודד
ולהתנחם בפטירת יקיריו.

בדברי המפרשים אפשר לספוג הרבה עידוד ואמונה :

דעת זקנים : "בנים אתם לה' אלהיכם. ולכן אם מת אביכם הבשר ודם לא תתגודדו שהרי אינכם יתומים בכך, כי יש לכם אב שהוא חי וקיים יתברך שמו, אבל הגוי כשמת אביו יש לו להתגודד".

אוה"ח הק' : "צריך לדעת מה טעם סמך מאמר 'בנים אתם לה' אלהיכם' למאמר 'לא תתגודדו'? נראה שנתכוון לומר שבמיתת איש אין אבדה למת אלא הרי הוא דומה לאדם ששלח בנו לסחורה לעיר אחרת ולימים שלח האב אחר בנו, ואין העדר הבן אלא מן המקום שהלך משם אבל על כל פנים ישנו, ואדרבה בטוב לו שחזר הבן אצל אביו שהוא מקור החיים, ועל זה אין לנו להתגודד ולשים קרחה, מה שאין כן הגויים שלא נקראו בנים לה', והוא אומרו 'אתם', לשלול הגויים שעליהם ידו הדווים ביום מיתתם, שהם מתים מיתה שאינם עוד בנמצא בין החיים".

אבן עזרא : "אחר שתדעו שאתם בנים לה' והוא אוהב אתכם יותר מהאב לבן, אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה לטוב הוא, ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם כי עם קדוש אתה ואינך כשאר כל הגויים, על כן לא תעשה כמעשיהם".

כלי יקר : "לפי שהאומות מצטערים כדין על דבר אבד אשר הולך ולא ישוב, אבל אתה לא כן, כי בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה, וכל סגולת מלכים היינו דבר שמכניסין לאוצר, כך הקדוש ברוך הוא מכניס לאוצר נפשות הצדיקים הטהורות ואינו דבר האבד, ולמה יצטער על דבר שיש לו מציאות וזורח הוא שם, ורק הערב שמשו בעולם הזה, אבל אוכל הוא תרומותיו בעולם הנצחי".

רמב"ן : "לפי דעתי כי טעם 'עם קדוש' הבטחה בקיום הנפשות לפניו יתברך, יאמר אחרי שאתה עם קדוש וסגולת ה' ולא ישא אלהים נפש, וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, אין ראוי

לכם להתגודד ולהקרח על נפש ואפילו ימות בנוער. ולא יאסור הכתוב הבכי, כי הטבע יתעורר לבכות בפירוד האוהבים ונדודם אף בחיים. ומכאן סמך לרבותינו (מו"ק כז:): באסרם להתאבל על נפש יותר מדי".

אומרים המפרשים שיהודי אינו מת ואיננו, אלא "נפטר". כמו פועל שפיטרוהו מעבודתו, והלך לעבוד במקום אחר, כך גם יהודי ש"מת", למעשה רק גופו מת, אך נשמתו חיה וקיימת, כי הוא נפטר מעולם הזה, והלך לעולם הבא, שב לצור מחצבתו משום שאביו קרא לו לשוב לביתו כי שם מקור החיים האמיתית!

על כך אומר לנו משה רבינו ע"ה: "בנים אתם לה' אלהיכם" - אל לכם להצטער על הפרידה מן המת, כיון שהלך הבן אצל אביו העשיר, כי רק שם הוא יוכל להתענג ולחיות את החיים האמיתיים, וכמו שכתב הרמח"ל: "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכירתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא, ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדבר הזה".

על כן מצווה אותנו ה' יתברך שלא להצטער יותר מדי על פטירת אדם אהוב, כי צער רב שייך רק אם המת היה כלה מן העולם לבלי שוב ותמו פרקי חייו לנצח נצחים, ככלי חרס הנשבר שאין לו תקנה.

מסופר על הגאון רבי חיים מצאנז זצ"ל, שכשנפטר לו בנו קיבל עליו תנחומים בסבר פנים יפות, וכשנשאל: הכיצד מצליח הוא לעשות זאת?! אמר: משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה יושב במנוחה בגינתו ובא אדם וסטר לו על גבו בכל כוחו, בזעם גדול הסתובב מיד לראות מי הוא זה שהעז להפר את מנוחתו באופן שכזה, והנה להפתעתו רואה את אוהבו הגדול ביותר שממנו הוא מתפרנס, והוא איש מיטיבו לכל אשר יצטרך, ובפרט אם הוא לא אחר מאשר

אביו, ובכן הלא בוודאי מיד חושב הוא: וכי מן הדרך ארץ להגיב בזעם לאותו אוהב?

ובכן, אמר הגאון, אמת, כשקיבלתי את המכה הזדעזעתי והוממתי, אולם מיד הפניתי פני לראות מי הוא המכה, ונוכחתי להבין שאינו אלא הבורא יתברך שהוא המטיב עמי לאין קץ, והלא הוא זה שאני אומר עליו שאהבתי אליו בכל לבבי ובכל נפשי ומאודי בכל יום כמה פעמים בקריאת שמע, וכמו כן הוא זה שאהבני אהבה שאין אחר אוהבני כמותו, וכמו שמברך אני בשמו: "הבוחר בעמו ישראל באהבה", וכן "אהבת עולם אהבתנו", ואם כן האם מן הדרך ארץ להראות לו פנים של זעף...

ובפרט שהנמשל יותר מהמשל, במשל יתכן ואותו מכה נתן מכתו סתם לשם ליצנות או חברות, ועם כל זה הנימוס מחייב להתאפק ולסבול, על אחת כמה וכמה הכאתו של הקדוש ברוך הוא, שאינה אלא רפואה וכל דעביד רחמנא לטב, שמחוייב האדם לצמצם זמן סבלו ומיד להתאושש ממנה ולשוב בסבר פנים יפות לבוראו ולהצדיק עליו את דינו.

כאשר מנחמים אבלים אומרים להם: "המקום ינחם אתכם". בדרך דרש אפשר לומר: אילו היינו רואים את המקום שאליו הגיע הנפטר, אילו היינו מקבלים ממנו תמונות ומכתבים, מהמקום שבו הוא נמצא, היינו מבינים שבכל רגע הוא עולה ומתעלה, מלאכי השרת מלבישים אותו מלבושי כבוד והדר על כל מצוה שעשה.

זהו המקום על פי התיאור החלש והחיוור שאנו מסוגלים לחשוב עליו. ומקום זה יפייס אתכם ויזכיר לכם ולנו שלנפטר טוב עתה.

מצות מעשר

עֵשֶׂר הַתְּעָשֶׂר (יד, כב)

ישנם שני עניינים שחכמינו הבטיחו שבכוחם להעשיר את האדם שמקיים אותם: האחד - הפרשת מעשרות, כמו שנאמר: "עשר בשביל שתתעשר" (שבת קיט.). והשני - "אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו" (בבא מציעא נט.), כבדו נשותיכם ותתעשרו.

מעשה באדם שהגיע לבית הכנסת ושמע שקוראים בתורה על מצות מעשרות. כשהסתיימה התפילה, עמד הרב ודרש לפני הציבור בעניין חשיבות מצות מעשר, ושכרה בצדה - עושר גדול. שמע האיש והחליט להתאמץ בעניין - בכל חודש היה יושב ומחשב את הכנסותיו, ומפריש עשרה אחוזים לצדקה. ואמנם, עד מהרה החל לראות את הרווחים הגדולים בחשבונותיו. ההצלחה האירה לו פנים. וילך האיש הלוך וגדול.

בשבת אחרת עמד הרב ודרש שוב לפני הציבור. הפעם התמקד בעניין "אוקירו לנשייכו", ועודד את הציבור לכבד את נשותיהם, וכך יזכו להבטחת העושר הגדול של חכמינו. אחד מן השומעים התלהב מדבריו, ובו במקום קיבל על עצמו להתחזק בעניין. למחרת רץ לקנות לאשתו מתנה יפה, ומני אז הקפיד ביותר לקנות לה מתנות יקרות ערך לכבוד חגים ובכל הזדמנות שמצא לנכון, עד מהרה זכה גם הוא לראות במו עיניו את התגשמותה של הבטחת החכמים, ובכל עסקיו שרתה ברכה גדולה.

חלפו כמה שנים, שני האנשים היו טרודים מאוד בעסקים מסועפים, ורופא המשפחה שלח אותם למנוחה קצרה ליד הים. מאחר שהכירו זה את זה עוד מילדותם, התפתחה ביניהם שיחה. כל אחד שאל את רעהו על עיסוקיו, והשיחה ביניהם התגלגלה לסיבת העושר. איך שניהם שהיו בילדותם דלפונים ותפרנים, מכנסיהם טלאי על גבי טלאי ונעליהם קרועות, הפכו בבת אחת לעשירים כאלו? האחד

סיפר ששמע את דרשתו של הרב והחל להשקיע במעשרות, ומני אז ראה ברכה גדולה, ואילו השני סיפר שבעקבות דרשתו של אותו רב החל לקנות לאשתו מתנות יקרות ערך, עד שכמעט אן תכשיט בעולם שאין לה, ובזכות זה התעשר עושר גדול. שמע נתן המעשרות והצטער: הוא נותן כל כך הרבה כסף לאחרים בשביל להתעשר, ואילו חברו נותן את הכסף לעצמו, שהרי רכושה של אשתו הוא נכס שנשאר להם.

מיד בגמר החופשה מיהר לבית הרב ושטח את טענותיו: מדוע לי אמרת "עשר תעשר", ואילו לחברי הורית משהו משתלם הרבה יותר – "אוקירו לנשייכו"? לאשתו יש כספות מלאות תכשיטים, ואילו אני נתתי את כל כספי לאחרים! הצטדק הרב: "לא רציתי להטעות אותך, בכל שבת אני דורש בהתאם לפרשת השבוע. אתה באת לבית הכנסת בפרשת ראה שבה כתוב: 'עשר תעשר', וחברך בא בפרשת כי תצא שנאמר בה: 'כי יקח איש אשה', ולכך דרשתי על כך שיש להקפיד בכבודה". אולם האיש עדיין היה ממורמר: "מן הראוי היה שהרב יאמר את כל הסגולות שיש לעושר, ואני הייתי בוחר את מה שמתאים לי ביותר... כעת יצא שהפסדתי בגלל המעשרות, ואילו הוא מצא לו סגולה הרבה יותר משתלמת"...

התבונן בו הרב ואמר: "בני, עליך אמר דוד המלך בתהלים (מ"ט, י"ז) את הפסוק: 'אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו' דהיינו אשתו, שהרי 'ביתו זו אשתי'. אל תירא! זכור 'כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו' – כשהוא ימות הוא ישאיר אחריו את כל רכושו, ושום דבר לא ישאר איתו, אך אתה, שאתה עושה צדקה וחסד, כשתלך לעולם האמת תגלה את כל העושר שלך, שהרי על צדקה נאמר: 'זהלך לפניך צדקך' (ישעיה נח, ח)". (דורש ציון)

אדם שמקפיד לקיים את מצות מעשר הכספים גם כשאין לו, זוכה שיהיה לו. ומי שמזלזל בזה יפסיד את מה שיש לו.

סיפר הגר"י אידלשטיין זצ"ל מעשה ששמע לפני כמה עשרות שנים מידידו שהיה אוסף כספים עבור כולל חזון איש, וסיפר לו כי פעם בחודש הוא נוסע לרמת גן לקבל תרומה מיהודי, שהתחיל לתרום מדי חודש לכולל בעקבות מעשה שהיה:

אותו יהודי הגיע לארץ אחרי השואה, כפליט חסר-כל, ועסק לפרנסתו בקושי ובדוחק בתור פועל שיפוצים. הוא לא זכה לזש"ק, ויום אחד הציע לו חברו, שהיה יהודי דתי, לגשת לחזון איש. שאל אותו החזון איש האם הוא נותן מעשר, ענה האיש שכלל אינו יודע מה זה... אמר לו החזון איש: אתה תתחייב לתת מעשר, ואני מברך אותך שבעזרת ה' תבוא להזמין אותי לברית. כשיצא האיש מה'חזון איש' נזכר שמחר הוא אמור לקבל סכום גדול עבור עבודה שביצע בעבר, והיות שלא היו לו עדיין רהיטים בבית, חשב שיקנה בכסף הזה את החסר. חזר לבית החזון"א ואמר לו שרוצה להתחיל לתת מעשר אבל רק אחרי התשלום הנוכחי, כדי שיוכל לקנות רהיטים. אמר לו החזון"א: כבר ביום הראשון הגיע אליך יצר הרע? אם היצר הרע מפריע – סימן שאתה חייב להתחיל מיד עכשיו! אתה רוצה שיהיה לך ילד, אם כן, מהמשכורת של מחר תיתן מעשר.

ואכן זכה האיש לבן, ובנוסף מאז נשלחה ברכה בעסקיו, ובמקום להיות פועל פשוט בשיפוצים, הוא גדל ובנה מאות בניינים ברמת גן. וסיפר לחברו שהמעשר שהוא מחלק כל חודש הוא כשלוש מאות לירות, כשבאותה תקופה משכורת ממוצעת הייתה חמישים לירות לחודש! ופירט לו שנותן כך וכך לתלמוד תורה פה, וכך וכך לישיבה שם וכו'. שאל אותו החבר: ולכולל של החזון איש אתה נותן תרומה? ענה האיש: לא, החזון איש לא ביקש. אמר לו החבר שהחזון איש אף פעם לא מבקש, אבל הכל בזכותו, והתינוק חי, וכי לא מגיע לכולל שלו משהו? עשה האיש חשבון והודיע ש-30 לירות כל חודש ייתן לכולל חזון איש.

את כל זה סיפר אותו אברך להגר"י אדלשטיין באותו יום שנסע לקחת את התרומה החודשית. אחרי שנה וחצי שוב ביקש אותו

יהודי ברכה מהחזו"א שאשתו תלד ילד בריא, שאלו החזון איש: אתה מקפיד לתת מעשר? ענה האיש: כן! אמר החזון איש, אם כן, יהיה בסדר! וכך נולדו ליהודי הזה שני ילדים.

המשיך הגר"י אלדשטיין וסיפר: אחרי כעשר שנים חזרתי והתעניינתי מה נשמע עם האיש, ואמרו לי שהיצר הרע התגבר עליו בסופו של דבר, 'וישמך ישורון ויבעט', והפסיק לתרום את תרומתו, וסוף המעשה היה שהסתבכו עסקיו עם הבנקים, ונאלץ למכור את כל מה שהיה לו, והוא עצמו גר בדירת מרתף שכורה בשכונת יד אליהו.

מצוות ה' אינן עול לקרובים אליו!

כִּי לֹא תֹכַל שְׂאֵתוֹ כִּי יִרְזַק
בְּמִקְוֵה הַמִּקְוֹם
(יד, כד)

אמר המגיד מדובנא: משל למה הדבר דומה? לסוחר יהלומים עשיר אשר שלח את משרתו להביא עבורו מזוודה ובה אבנים יקרות. עמד הסוחר בחלון ביתו וציפה בקוצר רוח ובכיליון עיניים לבוא המשרת. והנה... רואות עיניו את המשרת מגיע כשהוא נושא על גבו את המזוודה וכולו נושם ונושף ומזיע במאמץ גדול.

אוי ואבוי! קרא העשיר ותפש בראשו - קרה אסון! כנראה הגנבים גנבו את האבנים הטובות מתוך המזוודה ומילאוה סתם באבנים כבדות שהרי אדם הנושא יהלומים אינו מתאמץ כל כך...

כן הוא גם הנמשל סיים המגיד: "כי לא תוכל שאתו" - אם היהודי נאנח ונאנק תחת עול המצוות סימן שהגיע למצב שבו מעידה עליו התורה: "כי ירחק ממך המקום" - כנראה שהתרחק מרחק רב מאביו שבשמים... שהרי מצוות ה' הטהורות אינן גורמות כלל לאנחה...

צדקה

לֹא תִאֲמֹן אֶת לִבְכָּךְ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת
 יָדְךָ מֵאֲזוּיֶךָ הָאֲבִיּוֹן, כִּי פִתְּוֹ תִפְתָּוּ
 אֶת יָדְךָ לוֹ וְהֵעִיט תַעֲבִיטָנִי דִי בְּזוֹסְרוֹ
 אֲשֶׁר יוֹזֵסֵר לוֹ

(טו, ז-ח)

התורה מצוה אותנו לתת צדקה לעניים. זו אמנם רק אחת ממצוות התורה, אלא שיש בה סגולה מיוחדת, שלעולם אינה הולכת לאיבוד, ותמיד עומדת היא לימינו של הנותן. בספר פניני קדם מובא רמז נפלא בעניין הצדקה. הנה, כל מלה שאותיותיה יתחלפו לפי סדר א-ת-ב-ש, משתנה ומאבדת את צורתה, מלבד המילה "צדקה". כי האות צ' מתחלפת עם האות ה', והאות ד' מתחלפת עם האות ק', ואם כן, גם אם נחליף את אותיות המילה צדקה ע"י סדר הא-ת-ב-ש, בסופו של דבר נשאר עם האותיות צדקה. מדוע? מה מרמז לנו הדבר הזה?

אומר רבי אהרן מזייטומיר זצ"ל כי רמז יש בכך שהצדקה אינה הולכת לאיבוד לעולם. תמיד היא נשארת ועומדת לו לאדם, כמאמר הכתוב "וצדקתו עומדת לעד" (ומתוק האור).

רבי שמואל הנגיד זכה לשני שולחנות של תורה וגדולה, הוא היה תלמיד חכם עצום ובעל חסד, והקב"ה העשירו בעושר גדול. מאחר שהיה משנה למלך ספרד, ישב פעם בחברת המלך בבוסתן המלך, ושוחח עמו. תוך כדי שיחה פנה המלך ואמר לו: "רבי שמואל, יש לך כרמים, יקבים, מסיק של זיתים, כורים של חיטים, משקים של חלב ועוד. מהו היקף הרכוש שלך?"

ענה לו רבי שמואל: "זקוק אני לחמש דקות כדי לערוך חשבון". הוא שלף פנקס מכיסו, עיין בו ורשם לעצמו רשימות. כשסיים פנה ואמר למלך: "מאה אלף זהובים". "הדבר לא יתכן!", נוף בו המלך, "הלא רק כרמי היין לבדם שווים מאה אלף זהובים! ומה עם הזיתים,

שאר הפירות והנכסים האחרים?!" השיב לו: "יסלח לי הוד מלכותו, אבל שמעתיו שואל כמה רכוש יש לי, ואני נקבתי בסכום העדקות שנתתי עד היום הזה. רק את הסכום הזה יש לי נכון לרגע זה. שאר הכסף אינו שלי, הוא רק בינתיים בחזקתי. היום אצלי, ומחר יכול להילקח ממני. אבל את העדקה שנתתי, איש אינו יכול לקחת ממני לעולמי עולמים. היא הדבר היחיד שהוא שלי באמת."

זה גם היה המוטו שהנחה את הנגיד רוטשילד הראשון מפרנקפורט כל ימי חייו – כסף שהוקדש לעדקה ולחסד הוא הרכוש האמיתי של האדם. ראש שולשלת רוטשילד היה חסיד גדול, וזכה לעסוק הרבה בענייני רכושו האמתי. את ברכת העושר שלו שהיתה מיוחדת במינה, זכה לקבל בזכות שאר רוחו ואצילות מידותיו.

בצעירותו היה משמש בביתו של רב גדול, ובשלב מסוים החליט לעזוב ולעסוק במסחר. זמן קצר לאחר שעזב את בית הרב, גילו בני הבית שסכום כסף גדול נעלם מביתם. באופן טבעי, נפל החשד על המשמש שעזב, מה גם שהשמועות סיפרו שרוטשילד הגיע לברלין, פתח שם חנות והצליח מאוד. בתחילה דחה הרב את החשדות מכל וכל. משמשו היה ירא שמים וישר דרך, ולעולם לא ישלח ידו ברכוש לא לו! אך מועד פירעון סכום הכסף הגדול, שלא היה שייך לו אלא הופקד אצלו, הלך והתקרב, ולחצי בני הבית הלכו וגברו – שינסה לכל הפחות לדבר אתו! מי יודע, אולי יודה הגנב בגנבתו, וישיב את הכסף?!

נסע הרב לחנותו של רוטשילד, והתכבד בכבוד מלכים. שאלו לסיבת הביקור, והרב שתק ארוכות, ולבסוף אמר: "אומר לך את האמת. הייתה בביתי הפקדה גדולה של כסף שהנחתי בארון הספרים. בתקופה שבה עזבת, נעלם הכסף, אולי תוכל לדעת, מתוקף תפקידך כממונה על הבית, מי יכול היה לקחת את הכסף?!" במקום השתררה שתיקה מביכה, הרהור חלף במוחו של רוטשילד: הלא גם אם אכפור באשמה, עדיין לא אצליח לנקות את עצמי לגמרי מן החשד, אם כן מדוע לא אשמח את הרב? ובקול מבוויש אמר:

"רבי, מבקש אני את סליחתכם. טעיתי, הייתי נתון בלחץ גדול של חובות... כשראיתי את הכסף הייתי בטוח שמדובר בהלוואה לטווח של יום או יומיים, אבל בינתיים לא הצלחתי להשיג את הסכום... אם יואיל הרב להמתין כאן ימים ספורים אצליח לארגן את הסכום הזה". הרב עמד שותק ונדהם. אכן צדקו בני הבית, רוטשילד הישר באדם שלח את ידו בכסף זר! כמה צדקו חכמים כאשר אמרו שלא יאמין אדם בעצמו עד יום מותו!

התנצלותו של המשמש הייתה כה כנה, עד שהוא חש כלפיו גם רחמים גדולים, ולפיכך מיד כאשר קיבל ממנו את הכסף החל לברך אותו, ולומר לו שהוא בעל תשובה גמור, ואין בליבו שום קפידה עליו. כשחזר הביתה קיבלו אותו כולם בשמחה גדולה – הצדק יצא לאור, אלא ששבועות ספורים מאוחר יותר, במסגרת הנקיון לחג הפסח, הזיזו את אחד הארונות והנה התגלתה החבילה בשלמותה. בדיוק בשטרות שהיו.

בין רגע השתררה בבית הרב תוגה גדולה, הרב היה שבור ורעון מחשד השווא שהיה בליבו. מיד בצאת החג, מהר לרתום את מוסרי המרכבה ולנסוע לשמשו היקר. נפל לפניו הושיט לו את צרור הכסף ומרר בבכי: "קח הרי שלך לפניך!". אלא שרוטשילד הצדיק סירב לקחת את הכסף בחזרה, וטען כי הוא רואה לזכות את העזרה שהצליח להושיט לרב, ואם אין הרב זקוק לכסף יתן אותו לצדקה. מיד עמד הרב וברכו שלא ימוש העושר מזרעו עד עולם, ואמנם מני אז שרתה בכל משלח ידיו ברכה גדולה. גם בניו אחריו המשיכו במסורת העושר שהפכה לסמל ולדוגמא בעולם כולו, כשאונם שוכחים את המסר החשוב שהוריש להם אביהם ביחד עם כספי המשפחה – מעשי צדקה וחסד הם הרכוש האמיתי של האדם.

(דורש ציון)

פתוח תפתח את ירך

כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיּוֹן מֵאֲזוּד אֲזוּיָהּ בְּאֲזוּד
 עֲרֵיָהּ בְּאַרְצָהּ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיהָ נָתַן
 לָךְ לֹא תֵאֱמִין אֶת לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ
 אֶת יָרֵךְ מֵאֲזוּיָהּ הָאֲבִיּוֹן, כִּי פִתְחוּ
 תִפְתְּחוּ אֶת יָרֵךְ כּוֹ וְהַעֲבִט תַּעֲבִיטְנוּ דֵי
 מִזֹּסְרוֹ אֲשֶׁר יִזְסֵר לוֹ

(טו, ז-ח)

פעם אחת ערך נפוליאון ביקור פתע במחנה אימונים לקראת תרגיל שעמד להיערך במקום, בהשתתפותם של מאות חיילים. אלא, שכאשר הגיע נפוליאון למחנה, גילה לתדהמתו שהמפקד הממונה על התרגיל לא הגיע לתרגיל, התברר שהוא עדיין ישן... עמד הקיסר, וקרא בקול: חיילים, אם יש מכם אחד שמסוגל לנהל תרגיל במקום המפקד, שיעד שני צעדים קדימה. מתוך השורות הישרות, יצא חייל וצעד שתי צעדים קדימה. קרא לו נפוליאון ושאל אותו אם הוא משוכנע שהוא מסוגל, וכשענה שכן, אמר לו הקיסר שיתחיל בתרגיל.

הקיסר עמד בצד, וצפה בהנאה בתרגיל המתנהל היטב ע"י חייל פשוט. כשהסתיים התרגיל, הגיע סוף סוף המפקד, כשקורי שינה ניכרים על פניו... העמיד הקיסר את המפקד לצד החייל, ושאל את המפקד: כמה אתה מרוויח מקופת הצבא בשבוע? מאתיים חמישים רובל, ענה המפקד. כעת שאל הקיסר את החייל: וכמה אתה? עשרים רובל ענה החייל. אתה שומע, צעק הקיסר על המפקד, כמה אתה עולה לי וכמה הוא, ומה יש לי ממך שאין לי ממנו?

מעשה זה היה החפץ חיים מספר, והיה מסיים ואומר: כך בדיוק שואל אותנו ה', כמה כביכול אנחנו "עולים" לו לשבוע, כשהוא מספק לנו את כל מחסורנו, וכמה "עולה" לו העני והאביון? ואם אנו "עולים" לו יותר, איזו תועלת יש לו מאתנו, יותר מאותו אביון? אם הקב"ה "משקיע" בנו יותר, סיים הח"ח, עלינו לדאוג ש"יצא" לו מאתנו יותר!

אומר רבנו אור החיים הקדוש שהעניים, הם המיוחדים בעם ישראל, ואין לזלזל בהם מחמת עניותם, ואדרבה, ה' יתברך עשה אותם עניים, כדי לזכות אחרים במצות צדקה ולהציל אותם מדינה של גיהנום.

ומרמזת התורה 'כי יהיה בך אביון' - עליך לדעת כי הוא 'מאחד אחיך' - מהמיוחדים שבאחיד, מחשובי כלל ישראל, שהקדוש ברוך הוא ייעד אותם לסבול, בשביל לכפר על עוונות ישראל, ולכן אין לאדם לזלזל באנשים עניים חס ושלום, אלא אדרבה לרוממם ולנשאים בכל האפשר.

די מחסורו

כִּי פָתַחַו תִּפְתָּחוּ אֶת יְדֵיכֶם לְוְהַעֲבִיטוּ
תַעֲבִיטְנֵם דִּי בְּזוּסְרוֹ אֲשֶׁר יִזְסַר כּוֹ (טו, ח)

לכאורה קשה, הרי כתוב "ואהבת לרעך כמוך", אי"כ למה לא כתוב שיתן לעני כפי שהוא נותן לעצמו ולא רק מה שחסר לעני האביון?

אפשר ליישב עפ"י המעשה הבא:

שני עשירים החולים מאוד במחלת הקמעות, פגשו זה בזה. אמר האחד מהם לחברו: "עד כמה אומללים אנו, אין לנו לא עולם הזה ואף עולם הבא לא". "מדוע?", שאל חברו. "עולם הזה אין לנו משום שאנחנו לא מפרגנים לעצמנו דבר. בגדינו קרועים, אנו אוכלים פסולת וחיים בתת תנאים, ועולם הבא אין לנו, משום שירינו קפוצה לצדקה ולכל דבר שבקדושה".

"הבלים תדבר", נענה החבר, "מצד עולם הזה אינך יכול להכחיש שעונג החיסכון הוא התענוג היותר גדול מכל תענוגות העולם הזה, ומצד עולם הבא, יתכן שהנך צודק, אבל אני מצאתי לכך עצה,

נדרתי שאני מושיט יד לאיש לשום ענין שהוא, לא ללחיצת יד ולא להושטת חפץ ואני שומר על העניין בהקפדה רבה. אני משוכנע שבשמים לא יבואו אלי בטענות על כך. לא רק לצדקה ידי קפוצה".
 "אינני בטוח שיתחשבו בכך בעולם העליון", פקפק החבר בתועלת העניין. "אבל אולי תן לי תקיעת כף שכאשר תבוא לשם, תחזור ותספר לי בחלום או בהקיץ מה נעשה בדינך".

"תקיעת כף לא אתן, משום שאני נאמן לנדריי", הזכיר לו האיש, "אבל אני מבטיח לעמוד בדיבורי ולעשות זאת".

שנים חלפו, אותו קמצן נתבקש לבית עולמו, וכעבור זמן התגלה לחברו כשפניו שחורות כשולי הקדרה. "אני מבין שלא התחשבו בנדר". "דווקא כן התחשבו... אבל הם הראו לי מעשה שאירע לי לפני שנים, היה זה כאשר ירדתי לים כדי לרחוץ בו, ופתאום סחפו אותי המים למערבולת עזה. נאבקתי בגלים, ולפתע הבחין בי מישהו, הוא מיהר אחרי, חרף את נפשו, הושיט לעברי יד ומשה אותי מן המים.

'איך זה שהושטת יד לאותו מציל?', שאלו אותי בשמים. התקוממתי למשמע השאלה: מה פרוש? מדובר היה בסכנת חיים, בוודאי שעל זה לא נדרתי. באו ואמרו לי: 'ומדוע מה שהבטיחה התורה על מצות הצדקה: 'ועדקה תציל ממוות' (משלי יב, ב), לא נחשב אצלך להצלת חיים, אשר בכל מקרה אינה כלולה בנדר?! וכי אינך מאמין שיותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, עושה העני עם בעל הבית?!'

"משום כך שפטו אותי בחומרה רבה", סיים הקמצן המת, "כעת עצתי לך שתדור כמוני, אולם בשום פנים ואופן אל תלך לים...".

לפי זה יש לומר שאדרבה הכתוב בא להזהיר את העשיר הקמצן שלא יאמר הלא כתוב 'ואהבת לרעך כמוך', א"כ אתנהג עם העני כמו שאני מתנהג עם עצמי, והרי הנני יושב בתעניות וסיגופים

וכדו', וא"כ גם לעני זה איני צריך לתת יותר והוא יחיה כמוני. לכן אמרה התורה 'כי פתוח תפתח את ירך לוי ותן לו ידי מחסורו אשר יחסר לוי, תן לו כפי מה שהוא צריך, גם אם זה יותר ממה שאתה עושה עם עצמך.

נתון תתן

נָתַתָּן תִּתֶנּוּן לוֹ וְלֹא יִרְעַ לְבַבְךָ בְּתִתֶנְהָ לוֹ
כִּי בְּכֹל הַדְּבָר הַזֶּה יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכֹל בְּשִׁלְחוֹ יָדְךָ (טו, י)

אומרת הגמרא (גיטין ז.) שאם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים, שיעשה יותר צדקה וע"י זה יתרבו נכסיו, וכל שכן כשנכסיו מרובין שמחוייב לעסוק הרבה בצדקה. אבל האדם אומר: עכשיו המצב קשה אני לא נותן כעת, וכשיהיה לי בעזרת ה' אתן הרבה.

מספרים שפעם היה כפרי מגושם שאירס את בתו לבחור בן תורה. שמע הכפרי על מנהג שנותנים ש"ס בבלי לחתן, בירר היכן ניתן לקנות, וירד העירה, לקנות את הש"ס ולשלחו אל החתן. ואכן קנה ש"ס מפואר עבה מאוד.

כשרצה לשלוח את הש"ס, נכנס לבית הדואר בעיר, ניגש אל הפקיד וקנה 'בול' בשקל אחד! לקח את הבול והדביק על הקופסא, רשם לכבוד החתן היקר... רחוב הנרקיסים 13 ירושלים, ואמר לפקיד: "תשלח לי את זה בבקשה" ופנה ללכת.

אמר לו הפקיד: "רק רגע, שם את זה על המשקל... זה כבד מאוד, ושמת רק בול אחד בשקל, עליך להוסיף עוד בולים". אמר לו הכפרי: "תגייד לי אתה נורמאלי?! אם נוסיף בולים החבילה תהיה יותר כבדה!".

אומר הקב"ה, אתה רוצה שהכסף יגיע? תדביק בולים, תן לעניים! "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך!". ומה אומר האדם? עכשיו קשה, עכשיו החבילה כבידה ואם אני אתן כסף לצדקה הרי החבילה תהיה יותר כבידה! בואו לא נהיה כאותו כפרי נבער...

אשה אחת אלמנה הגיעה פעם לרב העיירה והתלוננה שהיא בקושי מצליחה לפרנס את ילדיה היתומים, היא עובדת קשה מאוד מצאת החמה ועד צאת הנשמה, ואינה מצליחה להשיג לחם לפי הטף לשובע.

אמר לה הרב שתעשה חשבון כמה הצליחה להרוויח בחודש האחרון ותתן לו עשרה אחוזים שיחלק לצדקה! האלמנה התקוממה ואמרה: "אם המעט שאני מרוויחה אינו מספיק לי, מהיכן אביא לרב כסף לצדקה?". אמר לה הרב: "אם את רוצה להצליח להתמודד עם עול הפרנסה, עליך לעשות מה שאמרתי".

האשה המסכנה עשתה כדברי הרב ונתנה לו שני רובל כי הרוויחה עשרים. הרב ברך אותה ובחודש הבא כבר הרוויחה ארבעים רובל ונתנה לצדקה ארבעה רובלים... בסופו של דבר האלמנה התעשרה, חיתנה את כל ילדיה בכבוד וזכתה להרבות במעשי צדקה וחסד.

פֶּרֶשֶׁת שׁוֹפְטִים

דיינים ראויים

שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכֹל שְׁעָרֶיךָ
 אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ
 וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשִּׁפּוֹט צְדָק (ח, טז, יח)

מנה דיינין מומחים וצדיקים לשפוט צדק (רש"י)

מהי כוונת התורה בפסוק זה? אם כוונתה לכך שהשופטים לא יטו משפט ולא יקחו שוחד, הרי התורה כבר ביארה זאת במפורש: "ושוחד לא תקח, כי השוחד יעוור פיקחים ויסלף דברי צדיקים" (שמות כג, ח). הדרישה שמשפט השופטים יהיה "משפט צדק", נוגעת לגישה הכוללת של הדיינים. התורה דורשת שהדיין יהיה מבורך במידות טובות וידון כל אדם לכף זכות.

אמנם דרישה זו נדרשת מכל אדם, אולם אצל הדיין היא הכרחית. בקיאות בהלכות, נקיות כפים ושנאת בצע - עליהן להבנות על בסיס של אישיות מושלמת. החיוב לדון לכף זכות מהווה גורם מרכזי בבניין של אישיות מושלמת.

הסיבה לכך נובעת מהעובדה ששורשי התופעה של לימוד החובה - מקורם בגרעין הרע שבנפש. אדם שבקרבו מפעפע הרצון להתקרב לרע, גם אם מסיבות שונות נטייה זו אינה מתבטאת במעשיו, היא באה לידי ביטוי בכך שהוא משתדל תדיר לחשוף נקודות רוע אצל זולתו.

ידיעה זו חשף בפנינו שלמה המלך, החכם מכל אדם, בספר משלי: "בעלוץ צדיקים רבה תפארת, ובקום רשעים יחופש אדם" (משלי כה, יב). הצדיקים מפארים ומכבדים בני אדם על כל מעלה טובה הנמצאת בהם, ואילו הרשעים מחפשים את מומי

בני אדם כדי להשפילם. החיפוש אחר מומי בני אדם מעיד על "טיבו" של המחפש. ואכן, כך הגדירו חז"ל: "כל הפוסל, במומו פוסל" (קידושין ע.).

מעתה מובן, מדוע עלינו לבדוק היטב את אישיותו של המועמד להיות דיין. מודעים אנו לעובדה שלפני כס המשפט אין מביאים אנשים בשל מעשים טובים שעשו... אך דווקא משום שמדובר בעבירות מסוגים שונים, חשוב שיראה הדיין את המעשים ואת העושים באור נכון, ובזכות זאת יוציא את דינם בצדק ובמישרים.

המערכת המשפטית רואה בשופט את השתקפותו של האלוקים עצמו, כביכול, כפי שנאמר: "עד האלוקים יבוא דבר שניהם" (שמות כב, ח). מבט זה מוביל להבנה עמוקה ושונה של המושג 'משפט צדק'. מערכת משפט זו רואה את עצמה כמשיבה את האיזון שהופר בעטיו של חטא הנאשם. "כי המשפט לאלוקים הוא". המשפט נתפס, במקורותינו כפעולה של תיקון העולם. ה' יתברך ברא עולם שלם ומתוקן, והאדם עיוות אותו בחטאיו ובסטיותיו. המשפט, בזכות הצדק שבו, משיב את מציאות האדם אל מצבו הראשון, אל השלמות. (רבני ערכים)

השופטים והדיינים אשר בעם ישראל תמיד חיפשו את הצדק והאמת, מה שאין כן השופטים על פי חוקי משפט הגויים, במיוחד שופטי הבג"צ (בית דין גבוה לצדק), שלפעמים הצדק שם כל כך גבוה ורחוק מאתנו עד שאפילו טלסקופ עוצמתי לא יעזור לנו למוצאו...

פעם אחת מתקן השטיחים סיים את יום העבודה שלו, הערב ירד והלך לביתו. באמצע הלילה התגנב גנב לבית המלאכה שלו לגנוב שטיחים. לא שם לב, ואל עינו נכנסה המחט הגדולה שהיתה תחובה בתוך שטיח על שולחן העבודה, והגנב המסכן התעורר.

מה עשה? הלך ותבע את מוכר השטיחים לפני השופט קרקוז שהיה שופט חשוב וטיפש בימים ההם, וגם משל ושנינה למשפט מעוות. קרא השופט קרקוז למוכר השטיחים ואמר לו: "אינך מתבייש, חסר אחריות שכמותך, משאיר את המחט ועוזב את בית המלאכה?!", מוכר השטיחים לא מבין ואומר: "אבל...."

"בלי אבל אומר קרקוז, הרשלנות שלך גרמה לכך שהוצאת לו עין, ועכשיו עין תחת עין, צריך לעקור גם לך את העין". אומר מוכר השטיחים: "אבל הוא גנב, בא לגנוב אצלי". כעס השופט ואמר: "מה זה חשוב?! המקצוע שלו לא שייך לנידון דידן, מה שקובע זה התוצאות. העובדה שהמחט שהשארתי ברשלנות, היא שגרמה למסכן לאבד את עינו".

ראה מוכר השטיחים שכלו כל הקיצין התחילו מתחנן: "יש לי אשה ועשרה ילדים, ואילו לגנב אין אישה וילדים, וחוזן מזה הוא יכול לעבוד במקצוע שלו עם עין אחת ואילו אני, איך אתקן שטיחים בלי שתי עיני?!"

אומר לו קרקוז: "אתה צודק, אבל חוק זה חוק". מוכר השטיחים שהבין עם מי יש לו עסק אמר: "כל הכבוד לך אדוני השופט החכם קרקוז, אבל יש לי פיתרון גאוני". "מה הפתרון?", שאל קרקוז בסקרנות. "אדוני השופט השכן שלי הוא מתקן שעונים ואין לו אישה וילדים, וגם ככה הוא עובד תמיד רק עם עין אחת".

השופט קרקוז חשב וחשב ואמר: "יש הרבה שכל ועדק בדברי מוכר השטיחים". שלח שוטרים, הביאו את מתקן השעונים, ותיכף ומיד הוציאו לו עין אחת.

שבעה שערים

שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ
 אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ
 וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשִּׁפְטֵי צְדָקָה (טז, יח)

נשאלת השאלה: מדוע פונה ה' לעם בלשון יחיד, הרי מדברים כאן לכלל ולא ליחיד?

כתב החיד"א בספרו נחל קדומים (וכן מובא גם בש"ה הקדוש): שפסוק זה פונה לכל אדם, שעליו למנות שופטים ושוטרים לכל שערים. לאדם יש שבעה שערים: שני עיניים, שתי אוזניים, שני נחיריים ופה אחד - סה"כ שבעה שערים. צריך לדעת מה מותר לראות, לשמוע, לדבר או להריח.

בסיום דבריו כותב החיד"א שמי שזוכה לשמור על פתחיו עליו נאמר: "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים". וזו מידה כנגד מידה: מי שזוכה לשמור על הפתחים שלו יזכה שיפתחו לפניו ש"י עולמות, ומי שישכיל וישנה דרכיו וישמור אז יפתחו לו שערים עליונים.

השפת אמת כתב שכנגד 'שופטים ושוטרים תיתן לך בכל שעריך', ניתנו לנו תפילין של יד ותפילין של ראש. תפילין של יד - כנגד השוטר, הרודה את העם ברצועה - ביד, תפילין של ראש כנגד השופט שכל תפקידו לשפוט במחשבה - בראש.

כל השערים של האדם נמצאים בראש, לכן יש שני שי"ן בתפילין של ראש - אחד עם שלוש רגלים ואחד עם ארבע רגלים, סה"כ שבע רגלים כנגד שבעה פתחים שבראש. וזאת כדי לאפשר לאדם להתמודד עם הניסיונות שיש בשבעת השערים הנמצאים בראש (אור הצבי).

מלבד שבעת השערים הנמצאים בראש, ישנו גם שער נוסף הנמצא בלב. לפעמים על האדם לא לשפוט רק עם השכל, אלא גם עם הרגש.

השוטר דני היה קשוח בטבעו, ענייני והחלטי, גם הדמעות של הנהגים שנתפסו על חס, שבשמים לא ננעלו שעריהם, אצלו לא שינו אפילו קוצו של יוד, מהקנס שהוטל על הנהג בשל עבירת התנועה שבה מעד וכשל. כך היה מנהגו של דני רבות בשנים עד לאותו הלילה...

המשטרה הציבה מחסום בנקודה מסוימת בצפון הארץ מחשש של הברחה של "מיני בשמים" מלבנון. השוטר דני הבחין בפיג'ו חבוטה, כולה מעוררת חשד. הנהג שצווה לעצור, ירד כשלאראשו חבוש הוא בכיפה. לאחר שבדיקת הרישיון עברה בהצלחה, ביקש השוטר לפתוח את הדלת מאחור ופני הנהג חפו...

בברכיים כושלות פתח את הדלת כשלעיני השוטר הנדהמת נתגלתה ערימה של חיילים ישנים שנת ישרים. הנהג הרחמן לא הסכים להעירם משנתם המתוקה, השוטר הקשיח את ליבו והאיר עליהם בפנסו מתוך בקשה-פקודה לצאת החוצה!

ארבעה עשר חיילים נכתבו בספר הזיכרון של השוטר שהודיע חגיגת לנהג על שלילת הרישיון וכניסה ישירה לספר השיאים של גינס, וגם כמובן להגיע אתו לתחנת המשטרה. הנהג ביקש לרחם על החיילים והוריהם, שחלקם מרוב עייפות פשוט השתרעו על צדי הדרכים והמשיכו בשנתם העריבה, אך השוטר בשלו ומי ישיבנו אחור!?

לפתע צלצל הפלאפון, אשתו של השוטר דיברה בבהלה: "הבן התקשר לפני שעות... הוא יצא מלבנון... הוא עדיין לא הגיע... השיחה התנתקה, הוא נסע בטנדר עמוס לעיפפה...". השוטר ביקש מאשתו שלא תדאג, הוא ידווח לה בעוד דקות ספורות אם יהיה

לו עדכון חדש... בינתיים, התחיל להאיר עם פנסו לעבר החיילים
השרויים בצדי הכביש כשלתדהמתו מגלה לפתע את בנו יקירו.

הבן שהחל לקלוט שאביו נמצא לפניו, בא לצעוק בשמחה "אבא!",
אך השוטר היסה אותו לפני שיהיה מאוחר: "תשתוק בני, אל תעשה
לי בושות". עתה, פנה אל הנהג ואמר לו: קח חלק מן החיילים ואני
את השאר.

לשאלת הנהג המופתע "מה עם הדו"ח? ויתרת לי? כל הכבוד,
רואים שאתה שוטר עם לב זהב", ענה דני השוטר כלאחר יד:
"חשבתי על מה שאמרת, לא בגללך ויתרתי, פשוט חשבתי על
החורים שלהם".

אותו שוטר עם העקשנות שלו, יכול היה להשאיר את בנו ושאר
החיילים ישנים עד אור הבוקר בצדי הדרכים, כאשר הוריהם על
מיטותיהם מתהפכים...

לכל שער ושער אכן צריך שוטר, אך לשער הלב צריך את מאזני
המשקל המדודים ביותר, מתי הדבר נחשב למצוה ומתי לעבירה,
כל נגיעה קטנה עלולה לשנות את ההחלטה לטוב ולמוטב.

בימים קדושים אלו, שומה עלינו לעשות חשבון בנפשנו, לראות
עד כמה הנגיעות מטות אותנו חלילה מדרך הישר, שחלילה
לא נמצא יום אחד את בנו - הנשמה שבקרבו מוטלת דחופה,
דהויה וישנה בצדי הדרך... (סיפורים נפלאים)

איסור לקיחת שוחד

לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תִכִּיר פְּנִים וְלֹא
תִקְחוּ עֵוֹד כִּי הַשְׁוֹד יַעֲוֶר עֵינֵי זֹכְמִים
וַיִּסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים (טז, יט)

איסור לקיחת שוחד ואיסור הטיית הדין מצורפים ביחד בפסוק אחד: "לא תטה משפט לא תיקח שוחד".

הקשר ביניהם מובא בספר לחם לפי הטף: האותיות שבאות לאחרי האותיות המרכיבות את המילה "שחד" הן כדלקמן: אחרי האות ש' - ת', אחרי האות ח' - ט' ואחרי האות ד' - ה' (תטה). לומר לשופט - אם תיקח שוחד אזי בוודאי שתטה משפט...

הרה"ג חיים כפואי היה רב ודיין במצרים, ובסוף ימיו לא חש בטוב וראיתו נחלשה מאוד, עד כדי כך כשהיה חותם את שמו על דף היה רווח גדול מאוד בין אות לאות והיה חותם על דף שלם. והנה התחילו לרנן אחריו שמא קיבל שוחד בהיותו דיין ולכן ראיתו נחלשה שהרי נאמר "כי השוחד יעור עיני חכמים".

שמע זאת הרב חיים והזמין את כל אנשי העיר לבית הכנסת. הוא פתח את שערי ההיכל ואמר: "רבש"ע, אם לקחתי שוחד במשך חיי, שאני אמות, ואם לא - שיאורו עיני!" וכן היה ונפקחו עיניו.

ואומר הרב חיד"א: וראיתי את חתימתו לפני כן והנה היא בכל הדף, ואחר כך ראיתי שחתם "ה' ניסי חיים כפואי" והיה זה בכתב קטן מאוד שהיו צריכים זכוכית מגדלת כדי להבחין במה שכתוב.

אומרים בשם האמרי אמת מגור זצ"ל שלכאורה על פי דקדוק היה צריך לומר ולא תיקח שוחד כי השוחד יעוור את "עיניך", מדוע א"כ פתח בגוף שני יחיד וסיים בגוף שלישי רבים?

אלא החידוש כאן הוא שאפילו יושבים שלושה דיינים ורק אחד קיבל שוחד, לא רק הוא יעשה טעות בדינו, אלא כוחו של

השוחד, שיעוור אפילו את שאר החכמים שלא קיבלו שוחד, ובכך כל הדיינים יהיו מושפעים מזה שקיבל את השוחד.

דבר נוסף - כוחו של השוחד כה גדול, עד שיכול הוא להשפיע על הדיין אע"פ שאינו יודע שנתנו לו שוחד.

מסופר על הרה"ק האוהב ישראל מאפטא זצ"ל, שפעם בעת שישב על כסא הרבנות בקולבסוב, באו לפניו שני אנשים לדין תורה. משום מה שאר הדיינים לקחו שוחד ונטו לצד אחד, אולם הרב מאפטא גילה כלפיהם התנגדות נמרצת והוכיח להם כי אין ההלכה כמותם. יעצו דיינים אלה לבעל הדין לשחד את הרב, אך כיצד עושים זאת? אמרו לשלשל בחשאי סכום כסף ניכר לכיס בגדו של הרב. עשו בעלי הדין כך ואיש לא ידע דבר.

למחרת כאשר ישב הרב להמשיך בדין, הרגיש כי דעתו החלה להסס בדבר, וכי קם בו רצון להסכים עם דעת הדיינים. מיד דחה את ישיבת ביה"ד, וכל אותו היום היה בוכה ומתחזן לפני רבש"ע, שיאיר את עיניו לראות את האמת.

עברו מספר ימים וגילה הרב את הכסף בכיסו, מיד הבין כי זה הושם לשחדו, וכל כך גדול כוחו של שוחד שאפילו הדיין אינו יודע מאומה על כך, בכל זאת משפיע על שכלו לסלף את דעתו. וזה פירוש הפסוק 'ויסלף דברי עדיקים', אפילו כשהדיין מוסיף להיות עדיק גם לאחר קבלת השוחד, שכן לא ראה ולא ידע, בכל זאת יש בכוחו של השוחד לסלף את בינתו ואת דבריו.

• פעם אמר שופט רוסי אל רבה של בריסק הגה"ק רבי יושע בער זצ"ל: "גדולה מעלתם של חוקינו מחוקי ישראל, למשל החוק נגד שוחד, על פי חוקינו משנודע שאחד השופטים לקח שוחד, אנו מענישים גם את הנותן וגם את המקבל. ואילו על פי חוקכם רק הדיין לבדו מוזהר על איסור לקיחת שוחד, על מתן שוחד אין איסור כלל".

"אדרבה", השיב לו רבי יושע בער, "על ידי כך דווקא החוק שלנו מרתיע יותר, על פי חוקיכם אין לו לשופט לחשוש משום דבר, הוא סמוך ובטוח שהנותן לא יגלה זאת לאיש, שהרי אם יגלה, אף הוא יהיה צפוי לעונש חמור. ואילו על פי חוקי ישראל, תמיד יחשוש השופט שמא יבוא נותן השוחד, שעליו אין כל איסור, ויגלה את הסוד ברבים".

לא תסור

עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּ וְעַל הַמִּשְׁפָּט
אֲשֶׁר יֹאמְרוּ כִּי תַעֲשֶׂה לֹא תִסּוֹר בֵּין
הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ כִּי יִמִּין וְיִשְׁמְאַל (ז', יא)

אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, וכל שכן שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל. (רש"י)

חכמי הדור מורים לנו את הדרך בחיים, ואשרי למי ששומע להם, ומציית לכל דבריהם ועצותיהם. הנה דוגמא לאמונה פשוטה של יהודים, שהגיעו בזכותה לראייה חושית של ניסים ונפלאות, גם בדור שבו אנו חיים.

שתי משפחות טובות בבני ברק השתדכו ביניהן, למרות ששני הצדדים ידעו מראש שמצבם הכלכלי דחוק מאוד. היתה בכך הקרבה גם מצד החתן והכלה, שהודיעו מראש שאין להם כל תביעות ודרישות, והם מוכנים להסתדר עם כל מה שיתנו להם, וגם מצד ההורים הנימנים על סלתה ושמנה של עיר התורה. הסכום שהיה בקופתם של שני הצדדים, הגיע, לאחר כל המאמצים, לכדי 40,000 דולר. כמי שאמונים על התייעצות עם גדולי הדור בכל

דבר ודבר, הגיעו ההורים אל אחד מגדולי הדור בבני ברק, ושאלו היכן לקנות דירה לזוג הצעיר.

הגאון שליט"א שמע את כל הפרטים, ופסק את פסוקו: בבני ברק, והושיט להם ידו לברכה ולהצלחה. ההורים לא היו בטוחים ששמעו היטב, ובשלב מסויים הבהירו שהם מתכוונים לרכישת דירה, ולא לשכירות.... הגאון חזר על דבריו, שיקנו דירה בבני ברק. אמונת הצדיקים היתה תקועה בליבן של שתי המשפחות הללו, בעזרה היותר חזקה. ובמקרה כזה אכן דרושה אמונה גדולה, שכן על פניו נראה הדבר כמשימה ממש בלתי אפשרית בעליל. עכשיו, משלא היה ספק בליבם על דבר ההוראה שקיבלו, ניגשו אל כל המתווכים בעיר והודיעו שהם מחפשים דירה בסכום של 40,000 דולר. באותה תקופה, הסכום ההתחלתי של דירה קטנה בת שני חדרים, היה לא פחות מ- 110,000 דולר.

המתווכים סברו שמדובר באנשים לא רציניים, משכו בכתפיהם, אבל רשמו לפניהם את ההודעה. ההורים, וגם החתן והכלה, היו בטוחים מצדם שאם הגאון שליט"א אמר לקנות בבני ברק, אזי העניין יסתדר על הצד הטוב ביותר, בסיעתא דשמיא.

והנה לאחר זמן מה התקשר אחד המתווכים והודיע בשמחה שיש לו דירה שבעליה דורש בעבורה מחיר של... 40,000 דולר. המתווך סיפר שבעל הדירה הוא יהודי ישיש, וערירי, ובדירתו יש שלושה חדרים גדולים. הוא מוכן למכור שני חדרים מתוך הדירה במחיר הנ"ל, בתנאי שהוא עצמו ימשיך להתגורר בחדר השלישי והדיירים שייכנסו לדירה, יטפלו בו ויעזרו לו בערכי הקיום היומיומיים שלו. "מי שיהיה מוכן למלא את התנאים הללו", אמר הקשיש, "יקבל את שני החדרים, ובהגיע יומי לעזוב את העולם, אוריש לו גם את החדר השלישי, וכל הדירה תהיה שלו".

המשפחות ראו בכך את משמים, והביעו נכונות לכל התנאים, ועוד באותו יום נחתם חוזה בין הצדדים. החתונה היתה אמורה להיערך

בעוד כחודש וחצי, והחתן והכלה ידעו כבר שהם יצטרכו לטפל בקשיש, מה שיכביד מאוד על חייהם, במיוחד בתקופה הראשונה, אבל מאידך הם קיבלו כאן מתנה גדולה, וראו בכך את מופת שהקב"ה מקיים את גזירתו של הצדיק, שפסק להם לרכוש דירה בבני ברק, מה שהיה ממש בבחינת הבלתי יאמן. משנקנתה הדירה, או יותר נכון: שני החדרים, הוסרה הדאגה העיקרית מעל ההורים, ועתה התפנו הכל להכנות לחתונה שהתקדמו במלוא המרץ.

ומה קרה בסוף? חמישה ימים לפני החתונה, נפטר הקשיש לבית עולמו, ועל שולחנו היה מונח החוזה שנחתם בין שני הצדדים ולפיו בפטירתו יירשו בני הזוג את כל הדירה... דירת שלושה חדרים גדולה, במרכז העיר בני ברק, במיקום מעולה, במחיר 40,000 דולרים בלבד! אפילו לא סנט אחד יותר! והכל בזכות אמונת צדיקים פשוטה ותמימה (עלינו לשבח).

עד לפני כמה שנים, בצאת אדם ברכבו מירושלים לחיפה, ניסה לחשב את המסלול הקל והמהיר ביותר, לנחש לפי כישוריו ויכולתו היכן יהיו פקקים, מהו הכביש הנוח, כיצד יגיע בזמן הקצר ביותר ליעדו. הוא גייס את כל כישוריו ויכולותיו, נסיונו ושנותיו על הכביש, כדי לחשב ולהגיע למסקנה כיצד יסע בדרך הכי קצרה, כיצד יגיע ליעדו בטווח הזמן הקצר ביותר.

לא כן היום. אדם יוצא לדרך, ומנטרל מיד את דעותיו הקדומות, כישוריו ונסיונו בכבישים. הוא נותן ל-G.P.S להורות לו את הדרך, נותן ליוויז' להכריע עבורו באיזה כביש לנסוע, מתי לפנות ימינה ומתי שמאלה, והאם לצאת לדרך עוקפת במקום הכביש המהיר והפקוק. הוא מנטרל את דעתו, שוכח מעצמאותו, ונותן לגולם הממוחשב להוביל אותו, להנחות אותו בדרך!

כי אותו 'גולם ממוחשב', יודע לחשב טוב יותר את המרחק, את הפער מנקודת המוצא לנקודת היעד. אותה תוכנה צופה למרחוק את הפקקים והתאונות, את העבודות שבכבישים ופערי

הקילומטרים. היא פשוט יודעת לחשב טוב מאתנו, לוקחת בחשבון נתונים שעניינינו לא רואה, ולכן - תשובותיה והנחיותיה מדויקות ומועילות לנו הרבה יותר מהחשיבה האישית שלנו!

הוראות ההפעלה וההנחיות ההלכתיות שקיבלנו, הן פי כמה וכמה: כי חכמינו צפו גם דברים שיקרו בעתיד - מה שהתוכנה לא יודעת לחשב, ובדבריהם שזורות חכמה גאונית ומחשבה רוחנית. הם יודעים טוב מאתנו, לוקחים בחשבון את הנתונים הטובים עבורנו, ועיניהם צופיות להשלכות והשפעות מרחיקות לכת, גשמיות כרוחניות.

לכן אנו מעדיפים לבטל את החשיבה האישית שלנו, ומבינים שהרבה יותר כדאי לנו להיצמד להוראותיהם, כי הן המובילות אותנו לשאיפתנו הנכספת: לעשות רצון בוראנו. הבה ניקח את הדברים לתשומת ליבנו, כי לפעמים אנו לא מבינים הוראה מסוימת, מתקשים לקבל הנחיה, מרגישים שאולי הפעם זה אחרת...

ההיפך הוא הנכון: 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל', אין סטיות ואין התחכמויות, אנו פועלים בדיוק לפי ההוראות. ומדגיש רש"י: 'אפילו יגידו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין' - גם כשהחשיבה שלך מובילה למסקנה שונה - לא תסור מהוראתם אלא תציית לדעתם, כי רק כך תזכה להנחות את חייך בדרך הטובה והנכונה!

רבי שלום שבדרון זצ"ל, כידוע, הוציא לאור את הספר "דעת תורה" של סבו, המהרש"ם מבערזאן זצ"ל, והוא היה זקוק לכסף להוצאת הספר. לשם כך התכונן ב'בין הזמנים' של חודש ניסן, מיד אחר הפסח לנסוע לחו"ל, להיפגש שם עם נדיב אחד, בתקווה שהלה יתרום להוצאת הספר.

אבל כמובן, לפני שנוסעים לחו"ל צריכים לבקש רשות מהמשגיח, איש אלוקים קדוש רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שהיה בבני ברק.

לילה לפני הנסיעה, הגיע רבי שלום עם המזוודה, וכמובן עם כרטיס הטיסה, לבית חתנו, הרב אריאל בבני ברק, כדי להיכנס בבוקר אל המשגיח, לקבל את רשותו לנסוע ולקבל את ברכתו.

ימים ספורים קודם לכן, בחול המועד פסח, היתה ברית בבני ברק לנכדו של רבי שלום, כאשר המשגיח היה הסנדק, אבל רבי שלום לא השתתף בברית. כאשר נכנס אל המשגיח לקבל את ברכתו, שאל אותו המשגיח: "הרי לפני כמה ימים היתה ברית לנכד שלך, ואיך יתכן שהסבא לא הגיע לברית?".

השיב רבי שלום: "היה לי כאב רגליים, והייתי צריך לנוח קצת". שאל אותו המשגיח: "היה לך כאב רגליים? אם כן כיצד אתה עומד כעת לנסוע לאמריקה, הרי אתה צריך לנוח?".

שמע זאת רבי שלום, נפרד מהמשגיח, שב לבית בתו, שם המתינה לו הרבנית שליוותה אותו לבני ברק, נטל את המזוודה, ואמר לה שחוזרים לירושלים הביתה. הרי המשגיח אמר שצריך לנוח. היא שואלת אותו: "אבל הכל כבר מוכן לנסיעה?!", והוא משיב לה: "המשגיח אמר...", רבוננו של עולם, שמעתם כזה דבר? אני לא יודע מה אתם הייתם עושים, אבל אני יודע מה אני הייתי אומר למשגיח: "רב'ה, ברוך השם, עבר לי הכאב רגליים, אחרת לא הייתי יכול להגיע, ואני חש בטוב ויכול לנסוע לאמריקה". אבל רבי שלום לא אומר הסברים. אם הוא שומע מהמשגיח שצריך לנוח, אז הוא נוסע בחזרה לירושלים!

זמן לא רב לאחר מכן, הוזמן רב שלום להיות סנדק בברית שהתקיימה בטלזסטון. מגיע רבי שלום לברית, והנה הוא פוגש שם את אותו גביר, אליו תכנן לנסוע לאמריקה. הגביר הזה היה בארץ עוד לפני פסח, ואם רבי שלום היה נוסע לאמריקה, הוא כלל לא היה פוגש אותו! אם לא היה שומע לקול המשגיח הוא היה נוסע לאמריקה לחינם (יחי ראובן).

לפני כמאתיים שנה יהודי פטרסבורג הרגישו כי גזירה מתקרבת, אך איש לא ידע מה בדיוק עומד לקרות. תחושה לא טובה פשטה בציבור, היה מורגש שהימים אינם כתמול שלשום...

בשעת ערב מוקדמת, הגיעה הידיעה המרעישה לביתו של רב העיר, הרה"ק בעל ה'חתם סופר' זצ"ל. מושל העיר קיבל החלטה מרושעת, וכבר מחר יחתום על גזירת גירוש לכל יהודי העיר, הם, נשיהם, טפס ונכסיהם. היה ברור שנצרכת פעולה דחופה ביותר, חייבים לעשות משהו להציל את יהודי העיר מהגזירה הקשה המרחפת מעליהם...

ה'חתם סופר' מיהר לזמן אליו שניים מחשובי העיר, וביקש מהם ללכת עכשיו ומיד להיפגש עם מושל העיר, להבין בשל מה הסער הזה, ולחלות את פניו אולי ירחם ויבטל את הגזירה הקשה. השניים הפעילו שתדלנות רבה וגם שילמו שוחד, וכך הצליחו להתקבל לפגישה אצל מושל העיר כבר באותו לילה, בהיותו בביתו.

הם נכנסו אליו, דרשו בשלומם בכבוד, והתיישבו מולו. החלו להיכנס עמו בדברים, ואז ציווה המושל על משרתו לכבדם במשקה חלבי. עד מהרה הוצבו על השולחן קנקן זכוכית מהודר, ובתוכו – משקה חלבי קר ומרענן...

כל אותה עת הוסיפו שני השליחים לדבר על לבו של המושל, ניסו למצוא פתח ללבבו הערל, שיואיל להסיר את הגזירה מעל סדר היום. המושל, שניסה לשוות לעצמו תדמית נעימה והגונה, דחק בהם לטעום משהו, לשתות מהחלב שהוגש לשולחן. הוא מזג שלוש כוסות עבורו ועבורם, ואמר: 'הרי לא הבאתי לכם יין או משקה אסור על היהודים, הבאתי חלב. מה יכול להיות בחלב? למה שלא טעמו ממנו?', דחק בהם לשתות.

אך אותם יהודים נכבדים, היו אמונים על דברי חכמים שתיקנו שלא לשתות חלב שנחלב על ידי גוי. הם אטמו את אוזניהם לתחנוניו, וסירבו בנימוס אך בתוקף לשתות מהחלב שהוגש להם. המושל

דחק בהם שוב ושוב, ומשראה כי אינם נענים לו – החל זעמו הולך ועולה, וחמתו בערה בו עד להשחית...

'תשתו מיד! זה לא יעלה על הדעת! באתם אליי לבקש את טובתי – ואתם מסרבים לשתות עמי קצת חלב?! גרוני ניחר, אני רוצה לשתות קצת חלב, ואתם מסרבים לשתות ולא נעים לי! תשתו עכשיו!'

לפתע נפתחה הדלת בעוצמה, והמשרת רץ פנימה מתנשם ומתנשף, צעק 'לא לשתות, לא לשתות!', ומיהר לגשת לשולחן ולהסיר ממנו את הקנקן והכוסות. בקול מודאג בירר אם מישחו מהנכוחים כבר שתה מהחלב, וניכר שהוקל לו כששמע כי טרם שתו ממנו... 'החלב הזה מורעל!', זעק כשידיו רועדות, 'אם הייתם שותים ממנו – בתוך כמה שעות הייתם מתים!'

המושל נעמד, חיוור כסיד, המום. עיניו הרואות, כי חכמת התורה של היהודים הגנה לא רק עליהם, אלא גם עליו. לולא סירובם העיקש לשתות מהחלב – כבר היה שותה עימם, וזה היה סופו. דקות ארוכות ארכו לו עד שהתאושש מההלם והגיב: 'אין לכם מה לדאוג, גזירתי המתוכננת בטילה ומבוטלת. הצלתם את חייו!'

סיפור זה, המופיע בספר 'קדושת עיניים', כוחו יפה ללמדנו מה המשמעות של ציות עיוור להוראות חכמים, עד כמה חשוב לפעול על פי הוראותיהם המדויקות ולא לסטות ימין ושמאל. נקל לשער כי הלחץ של המושל היה כבד מנשוא, וחלב שחלבו גוי - אינו איסור תורה, אלא תקנת חכמים שלא לשתותו. אך הם צייתו לה בקפדנות, והצילו את חייהם ואת חיי המושל, ובעקבות כך הצילו גם את כל יהודי העיר!

הבה נאמץ את הלקח העולה מהסיפור, לקחת לתשומת הלב כל פסק הלכה, כל הוראה, כל הכרעה שקיבלנו מרבותינו. פעמים רבות לא נדע כיצד, אך הציות הברור והמוחץ להוראותיהם הוא שיעניק לנו חיים, שמחה ואושר תמידי! (הרב קובלסקי)

תמליכוני עליכם

שׁוֹם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו)

נמצאים אנו כעת בפתחו של חודש אלול, חודש הרחמים והסליחות, שכל מהותו הוא הכנה לראש השנה, יום הדין, בו הקב"ה יושב על כס המשפט ודן כל אדם ואדם על פי מעשיו.

מובא בגמרא (ר"ה טו): אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות **כדי שתמליכוני עליכם**, זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה, ובמה? בשופר. אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

והנה מה שאמר הקב"ה "בכדי שתמליכוני עליכם", פשוט שאין הכוונה כאן סתם להראות שהוא מלך העולם, אלא הכוונה "שתמליכוני עליכם", שצריך האדם להמליך את הקב"ה עליו ולקבל על עצמו את עול מלכותו יתברך. ואפשר לומר שלזה רומז הפסוק הנ"ל.

הגר"י סלנטר אומר שיכול האדם להמליך את הקב"ה בקריאת שמע למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים, ואילו על עצמו "שוכח" להמליכו והוא מופקע מקבלת עול מלכות שמים, ובכך הוא מפסיד את העיקר, כי כל התכלית היא "כדי שתמליכוני עליכם".

כל התכלית של ראש השנה היא להביא את האדם למצב שבו הוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים וממליך את הקב"ה עליו. וזו גם התפילה של ראש השנה: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך... וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלוקי ישראל מלך

ומלכותו בכל משלה". הקב"ה מולך ומושל על כל העולם כולו אבל גם על כל אחד מאתנו.

וזה גם עניין הזכרונות בראש השנה, שבאים להזכיר את עקידת יצחק. ומה היה שם בנסיון העקידה? המלבי"ם כתב שמצוה זו לעקוד את בנו היתה נגד שכלו של אברהם, שעד עתה היה דורש ומוכיח נגד עובדי עבודה זרה, שהיו מקריבים זבחי אדם, והיה אברהם צועק ומוכיח ואומר, שה' ית' בורא העולם אינו רוצה בתועבות כאלה, ואין תועבה גדולה בעיני ה' כשפיכת דמים, כמו שנאמר 'כי כל תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם', ועתה באה לפניו המצוה הזאת שהיא נגד השכל ונגד דרכי ה' הטובים, וזה היה שורש גדול בניסיון הזה שעשה מצות ה', נגד שכלו ונגד היורש והצדק ודרכי ה' הטובים, ובכל זאת לא הרהר אחרי ה'.

אברהם אבינו ע"ה בעקידה הודיע אותנו גבול אהבת השם ויראתו עד היכן היא מגעת, וכמו שכתב הרמב"ם (מורה נבוכים ג, כד): "אברהם אבינו שהיה עשיר ומכובד, היה עקר בתכלית, הוא כסף לילד, ונולד לו בן אחר היאוש בגיל מאה שנה בדרך נס ופלא, בן שכבר לפני שנולד הבטיח הקב"ה בכבודו ובעצמו לאברהם שממנו תצא אומה גדולה, ובה יבחר ה' לעם". האם אפשר לשער כמה אברהם אהב את יצחק בנו אבל ליראתו את ה' ולאהבתו לקיים מצותו בז לולד האהוב ההוא, הניח כל מה שקיווה לו והסכים לשחוט את בנו אחר מהלך שלושה ימים, שבהם היה לו זמן רב לחשוב ובכל זאת לא הרהר כלל אחר מדותיו של הקב"ה והזדרז לעשות את רצונו יתברך.

ונאמר "וילכו שניהם יחדיו" (בראשית כב, ו), להראות גדולתו של אברהם אבינו, שהגם שידע שהולך לשחוט את בנו, ויצחק שחשב שיקריבוהו לעולה, בכל זאת היו שניהם שווים בשמחת לבם לקיים מצות ה', ולאחר שאברהם אע"ה גילה ליצחק שהוא

השה לעולה, שוב נאמר "וילכו שניהם יחדיו", להראות שבחו של יצחק, שבכל זאת הלך יצחק בשמחה כמו אברהם אביו אע"פ שהוא לא שמע את הציווי הזה מפורש מפי ה', וזה מה שמרומז במדרש (בי"ר נו, ג): "וילכו שניהם יחדו' זה לעקוד וזה ליעקד, זה לשחוט וזה לישחט.

זהו ביטול גמור של היש והעצמיות שבאדם באופן מוחלט. אבותינו הקדושים אברהם ויצחק ע"ה שיעבדו את כל רצונותיהם לה' יתברך לבדו, ועל כל אדם לשאוף ולהגיע לכך וכמו שאמרו (תנ"א כ"ה): "לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב". ואדם יכול להגיע לכך רק אם הוא ממליך את הקב"ה עליו, ואז הוא זוכה להיות עבדו, וזה ידוע שלעבד אין כלום משלו, ועליו לבטל את כל רצונותיו וישותו לאדונו, ואשרי מי שזוכה להיות עבד לה' יתברך.

וזה גם העניין בשופרות, שנאמר "אשרי העם יודעי תרועה" (תהלים פט, טז). ולכאורה קשה, וכי רק עם ישראל יודעים להפיק קולות מהשופר, הלא גם גויים יודעים לתקוע בשופר? אלא שישראל יודעים את מהות התרועה ויודעים לרצות את בוראם בתרועה, ואיך ע"י שהם מבינים שאין עוד מלבדו ונכנעים לפניו יתברך, ואז הוא עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין למדת הרחמים (עפ"י ויק"ר כט, ג).

אלא שכל העניין של מלכויות, זכרונות ושופרות, הוא להבין שמלכותו בכל משלה, שהכל שלו ואין עוד מלבדו, ואדם שזוכה לקבל עליו עול מלכות שמים ולהמליך עליו את הקב"ה אשריו ואשרי חלקו.

בראש השנה אנו מצווים להמליך עלינו את הקב"ה, אך למעשה ציווי זה אינו רק בראש השנה, אלא בכל יום ובכל שעה ושעה, וכן זו המהות של קריאת שמע אותה אנו קוראים בכל יום

פעמיים באהבה. אלא שראש השנה זהו יום שמסוגל לכך יותר, וביכולתו להשפיע אף על שאר השנה, אך כל זה אם הוא באמת מקבל על עצמו את עולו יתברך ורוצה בכל נפשו ומאודו לעשות רצון ה' ית' בכל אבריו וגידיו.

ורצון זה בא לידי ביטוי בשעת המבחן, כאשר האדם בא לידי נסיון, האם הוא מקיים את דברי המשנה (אבות ב, ד) "בטל רצונך מפני רצונו", או שהוא ממלא את רצונותיו ותאוותיו גם אם הם סותרים את רצון ה' יתברך. הנסיונות של האדם מגלים עד כמה הוא מוסר נפשו ורצונותיו ומאווייו למען שמו יתברך.

המדרגה הגדולה של "תמליכוני עליכם", היא להבין שכל מה שיש לו לאדם, כולל הוא עצמו, את הכל הוא משעבד ומוסר למען שמו יתברך, בלא שום שיור לעצמו כלל. (עפ"י מנחת שלום)

מספרים על הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע שביקר פעם במדינת גרמניה. בליל שבת, בעת עריכת שולחנו הטהור, נכנס יהודי מתושבי המקום שהיתה לו זו הפעם הראשונה בחייו שראה חסידים שעומדים סביב אדמו"ר היושב בראש השולחן, ועל השולחן היו בקבוקי יין, ופרוסות של חלות. הכל היה זר לו, סקרנותו גברה עליו, עד שניגש לאחד החסידים וביקשו שיסביר לו מה זה רבי? ומה זה טיש? ... החסיד ניסה להסביר לו, אבל דבריו לא נקלטו אצלו והוא פנה לאדם אחר שיסביר לו.

לאט לאט התקלה סביבו קבוצת אנשים שכל אחד מנסה את כוחו לשבר את אגו של האורח ולבאר לו מה זה רבי. בשלב מסוים הבחין הרבי בעצמו בכל ההתקהלות והדיבורים, וביקש להבין את פשר ההמולה. כשאמרו לו, ביקש לקרוא לפניו לאתו יהודי.

הרבי פנה אליו ואמר: "אני אסביר לך. מסתמא אתה יודע שיש רב של בית כנסת. רב זה הוא בעל הבית של בית הכנסת, ותפקידו להיות אחראי על כל ענייני ניהול בית הכנסת, ותפקידו להיות אחראי על כל ענייני הקהילה, ומעליו יש את הרב הראשי של

העיר, שהוא 'בעל הבית' האחראי על כל הרבנים מתחתיו. אתה יודע מה זה רבי?" אמר לו רבי ישראל, "רבי זה מי שהוא בעל הבית על עצמו!"

'שום תשים עליך מלך', אדם צריך להיות מלך ובעל הבית על עצמו, על כוחותיו, על מידותיו ועל הנהגותיו, כמו שאמרו חז"ל: 'צדיקים לבם ברשותם'.

עבירה גוררת עבירה

רַק לֹא יִרְבֶּה לּוֹ סוֹסִים וְלֹא יֵשִׁיב
אֶת הָעַם מִצְרֵימָה לְמַעַן הַרְבּוֹת
סוֹס וְהָ אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפוֹן
לְשׁוֹב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד (יז, טז)

מדוע בתחילת הפסוק נאמר "סוסים" בלשון רבים ואילו בסופו כותבת התורה "סוס" בלשון יחיד?

מתרץ החפץ חיים, שכאשר רוצה היצר הרע לפתות את האדם לחטא, הוא אינו מנסה להכשיל אותו בעבירה חמורה, אשר הצעה לעבור עליה בוודאי תרתיע אותו - אלא במעשה הנראה בעיניו פעוט, אשר ישנם, לכאורה, היתרים רבים לעשות אותו. אל מול פיתוי שלדעתו יש היתר לעשותו, לא תמיד יחזיק האדם מעמד, וכיון שנכשל, נפתחה בפניו הדרך לבוא ולהכשל פעם נוספת, והפעם גם עבור סכום פעוט ובאופן שאין בו התר כלל... שכן זהו טבעו של אדם, כמאמר הגמרא (קדושין מ.): כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר.

דוגמא נפלאה לכוחו של ההרגל, מצאנו בדברי רבי אהרן לייב שטיינמן ז"ל (הובאו בקובץ "מזקנים אתבוננו"), שסיפר על אותו פקיד גוי שכשבקשוהו להבריא את האדמו"ר מבעלזא בשואה, לא

היה מוכן בעד שום הון שבעולם לעבור על החוק ולהבריח, בסופו של דבר שכנעוהו תמורת ממון רב (חמשים אלף דולר) והבריח את האדמו"ר, ואז הגיע למצב שהבריח כל אחד, ואפילו בעד כמה דולרים בודדים! הרי לנו כי גם אצל הגוים יתכן מצב ש"חטא" (לשיטתם), נעשה כהיתר. ללמדנו, כמה צריכים אנו, להשמר מלהתקרב אפילו פעם אחת לחטא!

לאור דברים אלו, אמר החפץ חיים, נוכל לתרץ את שינוי הלשון בין רבים ליחיד: מלך, אשר התורה התרתה בו לבל יחזיר את העם מצרימה, אכן לא יעשה זאת עבור סוס אחד, אולם למטרת השגת סוסים רבים - מסוגל הוא למצוא היתרים, אשר העקרי שבהם, ששכום כסף כה גדול, אסור לתת לו להשמט מבין האצבעות... ומשיתפס ברשתו של היצר הרע, ותאוות הסוסים תבער בו, נקל יהיה בעיניו להשיב את העם מצרימה גם עבור סוס אחד. (לאור הנר)

תהיה תמים

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ (יח, יג)

התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו. (רש"י)

העולם מתנהל סביבנו במהלכים שאינם תמיד ברורים ומחוררים לנו, אין אנו יודעים מדוע "צדיק - רעע לו", או, לחלופין, משום מה "רשע - וטוב לו"? וחידות סתומות ובלתי פתורות מעין אלו הן מנת חלקנו מדי יום ביומו.

תמים תהיה - מצוה עלינו התורה, התהלך עמו בתמימות - מבאר רש"י, ובכך מדריכים אותנו לשוח את קומתנו לפני אלהי

השמים והארץ, לא לדרש במופלא מאתנו, לדעת שכל מה שבא עלינו לטובתנו הוא, ולקבל זאת בתמימות.

אמונתנו מיוסדת על כך שהמצוות תבאנה על האדם שכר טוב, ואילו העבירות תבאנה על ראשו את ההפך מזה. ואף על פי שפעמים אנו רואים שלצדיק רע ולרשע טוב, עלינו לדעת בברור שהעולם מתנהל בצדק וביושר.

וכבר צעק חבקוק הנביא (חבקוק ב, א): "על משמרתי אעמודה", ופירש רש"י: "עג עוגה חבקוק ועמד בתוכה ואמר: 'לא אזוז מכאן עד שאשמע מה ידבר בי על שאלתי זאת, למה הוא מביט ורואה בהצלחתו של רשע ומה אשיב אל הבאים להתווכח לפניי". והקב"ה ענה לו (שם ב, ד): "וצדיק באמונתו יחיה", כלומר: יכול אתה לשאול שאלות ולהקשות קושיות. לעתים תקבל תשובה, ולפעמים לא תצליח להבין - אבל תמיד עליך לדעת שהקב"ה עושה את הטוב והנכון ביותר, ולא לנסות לחקור ולהבין מעשי הבורא.

רבה של ירושלים, רבי יוסף חיים זוננפלד, נהג לרקוד בשמחת תורה יחד עם הילדים. אחד מאלו שזכו לרקוד ב'הקפות של הילדים' היה הילד אברהם ברגמן, אשר בסוף ימיו ספר את המעשה הבא:

באחת השנים, לאחר שסיים רבי יוסף חיים לומר את "אין כאלקינו" נישג אליו אברמל'ה הקטן, ובבישנות אמר: "רבי יש לי קושיא חמורה על הסידור..." ליטף רבי יוסף חיים את לחיו ואמר ברוך: "שאל בני".

"מדוע אומרים קודם 'אין כאלקינו, אין כאדוננו', ולאחר מכן שואלים 'מי כאלקינו? מי כאדוננו?', לכאורה היה מתאים יותר לשאול קודם, ורק לאחר מכן להשיב?". "ילד נבון", חייך אליו הרב, "אמשול לך משל שעל ידו תבין: כאשר אדם נכנס למערה ענקית הוא נתקל בחשכה מוחלטת. לכן מי שרוצה להכנס למערה וגם לזכות לצאת ממנה בבוא העת, צריך לעשות לו בדרכו סימנים

בדמות אבנים גדולות, עמודים יעוקים וכיוצא בכך, וכשירצה לצאת וכל להעזר בהם".

"לעומת זאת, השוטה איננו חושב על המחור ואינו מכוין לעצמו סימנים – אלא נכנס במהירות מבלי להשגיח, ורבים הסכויים שהוא יתקל בקשיים רבים, בשעה שיתעה ויאבד את דרך המלך. וכבר קרה שאנשים כאלו איבדו את דרכם ומתו ברעב". "הסימנים הללו הם הבטחונות שבידי האדם, ובזכותם יצליח לצאת מבלי לטעות בדרך ולשרוד את נפתולי החיים".

"אף אנו, ההולכים בדרכי החיים, חייבים לסמן סימנים שיסיעו לנו בהליכה הסלולה מדור לדור. הסימנים הללו הם ההצהרה הברורה: 'אין כאלקינו, אין כאדוננו'. רק לאחר שקבענו אותם במסמרות של ברזל, יכולים אנו לצאת בשלוחה לדרך, ולנסות להבין 'מי כאלקינו, מי כאדוננו', שכן שאלות מסוג זה, מבלי קביעת האמונה עמוק בלבנו, מסוכנות הן".

לאחר מכן הביט רבי יוסף חיים באברמל'ה ברגמן במבט חודר ואמר לו: "רואה אני, כי עתיד אתה בעוד זמן מה לעזוב את ירושלים, ובמשך שנים רבות לא תהיה כאן. אל תשכח להציב לך סימנים בדרךך, כדי שחלילה לא תסטה מן הדרך". הוא נאנח לרגע ואחר שנה: "אל תשכח"...

ימים חלפו, אברמל'ה הצעיר בגר והיה לאיש, הוא נקלע לאירופה ושהה בה במשך כל שנות הזעם, ומוראותיה של השואה הנוראה חרוטים בבשרו. במהלך השנים הללו עמד לא פעם בפני נסיונות מרים. היאוש הנורא הביא אותו להעדיף את מותו מחייו. אך בכל פעם כזו, עלתה במוחו אותה תמונה של רבה הישיש של ירושלים העומד ומסביר לו, כדבר איש אל רעהו, אודות הסימנים שחייב הוא להציב לעצמו בדרכו. "בזכות אותם סימנים, ובכוחה של האמונה הברורה שבערה בי "אין כאלקינו, אין כאדוננו", סיפר ברבות הימים, החזקתי מעמד.

רבי יוסף יעבץ, שגלה עם גולי ספרד, כתב שאל מול הנסיון הגדול בספרד, אשר העמיד לכל אחד את הבררה בין גירוש לבין התנצרות, הצליחו חלק לעמוד בגאון, בשעה שאחרים לא הצליחו, וקיבלו עליהם למראית עין את דת הנצרות.

והנה, באורח פלא התברר, כי דוקא האנשים הפשוטים, אשר בקושי ידעו לומר תהלים, אולם אמונתם היתה יצוקה על יסודות איתנים - הצליחו שלא לפול, עזבו הכל מאחוריהם ויצאו לגלות, ואילו החכמים האנשים העשירים והפילוסופים נותרו בספרד, כשחלקם מצליחים לעמוד בנסיון וחלקם לא. שכן מי ששואל "מי כאלקינו", כבר מכניס עת עצמו לסכנה של אמונה, והמשובח ביותר הוא לעמוד ולומר "אין כאלקינו!"

קוזאק חשוב, אשר הגיע לדרגה של שר בממשלת הצאר, רכש לעצמו סוס מיוחס מגזע תרשישים, הישר ממצרים, בעל תעודת יוחסין של עשרה דורות אחרונות. מאמץ רב היה כרוך בהעברת הסוס לרוסיה, אולם השר לא נרתע מן הקשיים, ולבסוף הצליח להביאו, עמד, רחץ וקישט אותו בתכשיטים יקרי ערך.

באחד הימים נאלץ לנסוע לעיר אחרת. לקח אתו השר חייל ופקד עליו שהוא יהיה ממונה על שמירת הסוס בלילה, כאשר הוא עצמו יפרוש לשינה.

כשירד הלילה והשר עמד לפרוש לשנה, הוא הזהיר את החייל שלא ירדם, והציע לו שינסה לחשוב בשעת הארוכות הבאות מחשבות פילוסופיות.

הקוזאק נרדם מיד, אולם כעבור שעתים התעורר בבהלה. "מי יודע אם לא נרדם החילי?" הרהר וקפץ מן המטה. הוא מצא את החייל ערני לחלוטין. "על מה אתה חושב?" שאל אותו. "כאשר דופקים מסמר בעץ נהיה בו חור", גילה לו החייל את עפונות לבו, "ומהרהר אני להיכן הלך העץ שהיה קודם לכן בתוך החור?"

"המחשבות הללו חשובות ביותר", החמיא לו הקוזאק, "המשך הלאה ועשה חילו!". כעבור שעתים שוב הגיע, הוא מצא את החייל יושב ומהרהר עמוקות, "במה תטריד את מוחך כעת?" התעניין. והחייל משיב: "כשאוכלים בייגלה עם חור, נעלם החור תוך כדי האכילה, ואני מתיגע לדעת להיכן נעלם החור?".

"מחשבות שכאלו!", התפעם השר, "עוד תזכה לקבל העלאה בדרגה, "המשך הלאה!". שעתים נוספות חלפו, ושוב חוזר השר להתעניין בערנותו של החיל. קמטים במצחו של השומר מעידים על מאמץ מחשבותי רב, ובענין רב הוא נגש ושואל: "מה עכשיו?". "כעת", השיב החייל, "אני עסוק במחשבה חשובה ביותר, מתפלא אני כיצד יתכן שאני עומד פה ערני כבר כמה שעות, ובכל זאת גנבו את הסוס?".

עמד על כך החדושי הרי"ם (הובא בספר פרחי רש"י): זהו סופו של העוסק במחשבות פילוסופיות, סופו שיגנבו לו את האלקים שלו מתחת ידיו, שכן מחובתו של האדם להתהלך עם אלקיו בתמימות, ורק לאחר שהאמונה נטועה בו היטב, יכול הוא לנסות להבין על מה ולמה.

יש מקום לפילוסופיה ביהדות, אנו מוצאים את הרמב"ם שואל במורה נבוכים שאלות פילוסופיות רבות, אולם כל מקומה של הפילוסופיה הוא רק אחרי האמונה התמימה. כאן המקום להוסיף כי יש הנוטים להפוך את המצוות לסגולות: זו סגולתה לשמירה, זו מביאה לעשירות, האחרת לזרע של קיימא, ועוד כהנה וכהנה. אולם לא זוהי דרכה של תורה.

הקב"ה מצוה אותנו להתהלך עמו בתמימות, מבלי לחקור אחר העתידות ומבלי לתור אחר 'חכמות' באמונה, עלינו להניח את ה'מושכות' בידי מי שאמר והיה העולם, ולהכניע את עצמנו בפני ידו המכוונת את העולם. (ומתוק האור)

הר"ר חיים ברלין זצ"ל זכה ללמוד מהגרי"ז מבריסק זצ"ל אופן עשיית גורל הגר"א פעם שאל את הגרי"ז האם עשה כבר פעם גורל זה ואמר שעשה פעם אחת ועלה לו הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלקיך". (כרם חמד)

גאוה

לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוֹ בַּאֲזוּי (יז, כ)

הרמב"ן בפירושו על התורה על התורה, כתב על פסוק זה: נרמז בכאן בתורה, איסור הגאות. כי הכתוב ימנע את המלך מגאות ורוממות הלב, וכל שכן האחרים שאינן ראויים לכך. כי בראוי להתרומם ולהתגדל יזהירונו להיות לבבו שפל ככל אחיו הקטנים ממנו, כי הגאוה מידה מגונה ונמאסת אצל האלוקים אפילו במלך, כי לה' לבדו הגדולה והרוממות ולו לבדו התהילה. ובו יתהלל האדם כענין המבואר ע"י המלך שלמה: 'תועבת ה' כל גבה לב' (משלי טז, ה), וכתוב 'כי אם בזו יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי' (ירמיה ט, כג).

אמרו חכמינו ז"ל (סוטה ה). תלמיד חכם צריך שיהיה בו קצת גאוה – אחד משמינית שבשמינית (אחד מתוך 64), והטעם לכך כדי שלא יהיו אנשים קלי דעת משפילים אותו ודורכים עליו.

עם כל זה, אמר רב נחמן בר יצחק, לא יחפץ אדם לא בכולה ולא במקצתה, שהרי נאמר "תועבת ה' כל גבה לב". וזוהי דעת רבי לויטס, שיש להתרחק אפילו מהשמינית שבשמינית של גאוה, מפני שגם בה יש קצת חסרון, כפי שיוכיח המעשה הבא:

מסופר על הצדיק בעל מגלה עמוקות, שהתגורר בקראקא בזמן שרבי יואל סרקיש הב"ח, כיהן בה כרב העיר. פעם הלך רבי יואל ברחוב, וראה שני אנשים הולכים, ופניהם מאירות כשמש בעהרים.

אחריהם ראה עוד ארבעה אנשים, אחד מבוגר, ושלושה האחרים צעירים יותר, ופניהם של אלו היו שחורות כזפת. ארבעה אלה, רצו אחרי שני האנשים, אבל הם לא הצליחו להשיגם.

לאחר ששני האנשים בעלי הפנים הזוהרות כבר נעלמו מהעין, ניגש רבי יואל לאנשים שחורי המראה, נתן להם שלום, ושאל אותם מי הם, אבל הם סרבו לענות. חזר הרב ואמר להם: אני כאן המרא דאתרא, ואם אני שואל, עליכם לענות לי!

נתרצו הארבעה ואמרו הרב עודק ועלינו לענות. אנחנו גיחזי ושלושת בניו... שאל הרב: ומי היו שני האנשים שרצתם אחריהם? אמרו לו הם אליהו הנביא ואלישע, אחד העונשים שלנו הוא שאנחנו צריכים תמיד לרוץ אחרי אלישע הנביא, אבל איננו מסגלים להשיגו. הוסיף הרב ושאל ולאן הלכו השניים? אמרו לו: הם הלכו לבעל המגלה עמוקות.

הלך רבי יואל לבעל המגלה עמוקות ואמר לו יודע אני כי אליהו הנביא נמצא אצלך, תשאל אותו למה איננו בא אלי. שאל המגלה עמוקות את אליהו הנביא, והשיב לו שכיון שלרב עיר מוכרח שתהיה אצלו שמינית שבשמינית גאוה, שאם לא כן לא יהיו נשמעים דבריו, אבל מכל מקום בגלל אותה גאוה, אני אינני יכול לבוא אליו.

שלא יתבזה הרוצח

תִּכְיֶן לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלְשֵׁת אֶת גְּבוּל
 אֶרְצְךָ אֲשֶׁר יִנְזוּיְכָה ה' אֱלֹהֶיךָ
 וְהָיָה לְנוֹס שְׂמָה כָּל רֹצוֹן
 (יט, ג)

תכין לך הדרך - "מקלט" היה כתוב
 על פרשת דרכים. (רש"י)

דברי רש"י יסודם מדברי הגמרא (מכות י ע"ב), כי אנו מצווים לשלט את הדרכים המובילות אל עיר המקלט, כדי שהרוצח בשגגה אשר נס אל עיר מקלטו, ימצא את הדרך בקלות מבלי כל קושי. ונשאלת השאלה: לשם מה צריך לשים שלטים מאירי עיניים בדרכים? וכי קשה כל כך לשאול את העוברים והשבים כיצד להגיע אל עיר המקלט? הרי כאשר מגיע הרוצח לפרשת דרכים, הוא יכול פשוט לשאול את אחד מעוברי הדרכים להיכן עליו לפנות. אם כן מדוע מצווים אנו לשים שלטים בדרכים המובילות לעיר המקלט?

בפשטות אפשר לבאר, כי התורה מבקשת למנוע מהרוצח אפילו את העיכוב הקל שבקלים, שלא יזדקק לכך שיהיה עליו לשאול עוברי דרך אודות הכיוון הנכון. התורה חוששת פן עיכוב קל זה יגרום שגואל הדם יצליח להשיג את הרוצח ולהורגו, ואת המצב הזה היא מבקשת למנוע בכל מחיר!

עוד ייתכן, כי התורה חוששת, פן לא ימצא הרוצח עוברי דרכים, אשר יידעו להדריך אותו לעיר מקלט, וכתוצאה מכך ייגרם לו עיכוב משמעותי יותר. במקרה מעין זה, בוודאי עיכוב זה עלול לגרום לתפיסתו בידי גואל הדם והוא עלול לשלם בחייו על כך, ולפיכך היא מצווה אותנו לשלט היטב את הדרכים.

אך בעלי המוסר נתנו טעם אחר לדבר, בתהלים (יט, י) נאמר: "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו". אומר דוד המלך ע"ה, כי גם כאשר הקב"ה מעניש את האדם ושופט אותו, הרי שהעונש הינו מדוקדק בתכלית הדקדוק, והחוטא לא יסבול אפילו כמלוא הנימה, יותר מכפי שמגיע לו על פי חטאו.

וכן מצינו במעשה מכירת יוסף: "והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט" (בראשית לז, כה), וכתב רש"י: "למה פרסם הכתוב את משאם? להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יזק מריח רע". והדבר תמוה ביותר - בחור שנקרע מחיק אבותיו, ואחיו מתאכזרים אליו, שהרי זרקו אותו בלא חמלה לבור מלא בנחשים ועקרבים, וכעת בבזיון נמכר לערביים פחותים כאלו, להיות להם לעבד, האם אכפת לו כעת מריח רע של נפט ועטרן?

אלא שהתורה באה לומר לנו דבר נורא, שגם כאשר נגזר על האדם לסבול, מ"מ מודדים לו זאת במדה ובמשקל עד כמה צריך הוא לסבול, ומה שאינו מגיע לו לא יקבל, וכל דבר נמדד בהשגחה מדוקדקת בתכלית הדקדוק, וכיון שבכלל סאת היסורין שנגזרו על יוסף הצדיק לא היו כלולים יסורים אלו של ריח רע, לכן הקב"ה שינה בשבילו מהנהגת העולם, דהיינו שאע"פ שדרכם של הישמעאלים להסתחר בנפט ובעטרן, כאן בשביל יוסף עשו להם "הסבה מקצועית" לכמה ימים לסחור בבשמים בשביל שלא יריח אותו צדיק עדין הנפש ריח רע.

מעתה יכולים אנו לומר, כי אמנם מגיע לרוצח לגלות מעירו ומביתו אל עיר המקלט בשל מעשהו, אך לא מגיע לו להתבזות! אם יצטרך הבורח לשאול את העוברים והשבים אודות הדרך המובילה לעיר המקלט - הרי שיבינו מיד משאלתו, כי הוא רצח

בשגגה, וממהר לברוח לעיר המקלט מפני גואל הדם הרודף אחריו. והביזיון הזה - לא מגיע לו!

לפיכך מצווה אותנו התורה לשלט היטב את כל הדרכים המובילות אל עיר המקלט, כדי שלא תגרם חלילה בושה לרוצח בשגגה, בושה שאינה מגיעה לו למרות חטאו הנורא! (עפ"י אליהו

פנחסי)

מצד אחד אנו רואים כמה חשוב הוא שלא לצער אף יהודי ולא לבזותו, אך מצד שני מי שבאים עליו בזיונות, עליו לראות בהם מתנה וזכות עצומה.

בירושלים עיר הקודש היתה אישה שכונתה 'יענטלה די משיגנע' – יענטלה המשוגעת. לא לחינם זכתה בכינוי הנכבד הזה, ביושר גדול היא הרוויחה אותו. מנהג היה לה לעמוד בחוצות ירושלים, ולפתוח את פיה כנגד העוברים ושבים. הבעיה הגדולה ביותר היתה, שהיא היתה מדברת בטוב טעם ודעת... לא לכולם אמרה את אותם דברים, למלמד היתה אומרת מה ההורים חושבים עליו, לראש הכולל היתה אומרת מה שהאברכים מדברים עליו. כל אחד קיבל בנפרד, וכמובן בקול רעש גדול.

במלחמת תש"ח, כשהתעופפו פגזים, מצאה יענטלה משכן באותו מקלט שבו היה הרבי מזוועהיל רבי גדליה משה גולדמן זצ"ל. כשהפגזים עפו היא היתה שותקת, אבל כשהשתק בחוץ, התחילו הפגזים שלה. היושבים במקלט, שלא היו יכולים לשאת את ההתקפות שלה, החליטו שבהפוגה הבאה יחליפו לה מקלט. למה שלא ייהנו עוד כמה יהודים מאמרי פיה? אבל לפני שנקטו בצעדים מעשיים חשבו: הלא הרבי יושב כאן, ניגש אליו ונשאל אותו אם מותר לעשות כך. נגשו ושאלו האם מותר להחליף מקלט לאותה אישה שיושבת כאן ומביישת אנשים?

אמר הרבי: בוודאי מותר, אין שאלה בכלל. רק לפני שאתם עושים את זה ברצוני לספר לכם מעשה מאבי ר' שלומקה מזוועהיל זצ"ל: בהיותנו בגולה היתה לי אחות, היא היתה חולה במחלה שגרמה לה להיות במצב של סכנת נפשות בכל פעם שחומה עלה.

פעם אחת, טיפס החום ועלה לארבעים מעלות, ולא הצליחו להורידו בשום צורה שהיא. הילדה קדחה, והרופאים שהוזעקו אליה לא הצליחו להועיל. הודיעו להורי, שבעוד זמן קצר תהיה הילדה בגן עדן ח"ו. אבי התעטף במעילו, ורץ החוצה. קראה אחריו אמי הרבנית: 'לאן אתה הולך במצב כזה?', אמר לה: 'רץ אני לחפש בזיונות'.

אבי היה ממונה על שכר הלימוד, ובמסגרת תפקידו ניגש לאשה אחת ואמר לה משהו, בתגובה היא יצאה אחריו והחלה לצעוק עליו בקולי קולות. תוך רגע נהייתה סביבו התקהלות של אנשים שניסו להבין במה מדובר. הוא נשם עמוק את הביזיונות, ולאחר מכן חזר הביתה ואמר: 'ברוך ה' לא יקרה לה כלום'. וכך היה, החום ירד והבת יצאה מכלל סכנה. זמן מה לאחר מכן חזר הסיפור ונשנה, הוא יצא החוצה לחפש בזיונות אבל לבסוף חזר הביתה נאנח ואמר: 'לא מצאתי בזיונות'. ובאותו יום הבת נפטרה.

פנה הרבי לשואלים ואמר: 'אמנם מותר להוציא את יענטלה אם היא מביישת אנשים, אבל הקב"ה שלח לנו אותה כמתנה, שהרי בבזיונות נפדים ממות, הנוותר על כזאת מתנה דווקא כעת?'

הכרת החטא

כִּי יִמְצֵא זֹכֶל בְּאֶרְמֹה... נָפֵל בַּשָּׂדֶה
 לֹא נֹדַע מִי הִכָּהוּ, וְהָיָה הָעֵיר הַקָּרְבָּה
 אֶל הַזֹּכֶל וּלְקֹזֵוּ וְקָנִי הָעֵיר הַהוּא
 עֹגֶלֶת בְּקֶר... וְהוֹרְדוּ וְקָנִי הָעֵיר הַהוּא
 אֶת הָעֹגֶלֶת אֶל נֹזֵל אִתָּן... וְעָרְפוּ שָׁם
 אֶת הָעֹגֶלֶת בְּנֹזֵל
 (כא, א-ג)

מדוע התורה מצווה להביא עגלה דווקא כאשר לא נודע מי הכהו ואילו כשנודע אין מביאים? לכאורה היה צריך הפוך מקל וחומר - אם כשלא נודע מביאים עגלה, כל שכן כשנודע צריכים להביא!

אם נאמר שכאשר נודע מי הכהו, נעשה דין ברצח, וזאת תהיה הכפרה, מה שאין כן כשלא נודע - אין זה נכון, היות ולרוב אין הרצח מגיע לכדי מיתת בית דין מחוסר עדים והתראה וכדו', ואם כן מה תהיה הכפרה במצב כזה?

הדבר יובן על פי דברי הנביא ירמיה האומר "הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי". וצריך להבין, וכי עיקר המשפט על האמירה? ועוד, מה עם המשפט על החטא עצמו?

אמרו בגמרא (יומא כב.): ששואל נכשל רק בעבירה אחת, ועלתה לו (שנענש על כך במיתה ובאובדן מלכותו), ואילו דוד נכשל בשתיים ולא עלתה לו (לא איבד את מלכותו). וצריך להבין וכי יש איפה ואיפה?

אלא כשבא שמואל להוכיח את דוד הוא מיד הודה ואמר 'חטאתי'. אולם כשבא להוכיח את שאול הוא ניסה להצטדק וזה עלה לו במלוכה. כשדוד המלך הודה, מיד אמר לו הנביא: "וגם חטאתך תכופר".

ההבדל בין בני התורה בימים נוראים לבעלי בתים הוא שבני תורה מתפללים מתוך אימה, בשברון לב, לעומת רוב האנשים שחשים שראש השנה הוא עוד יום חג... מדוע? הכרת החטא.

בני התורה יודעים מהו חטא. יודעים מה רב עונשו. יודעים היכן חטאו. אולם עמי הארץ אינם יודעים כלל מהו חטא ואינם יודעים שחטאו, ונראה להם שהם צדיקים ולכן קשה להם להודות ולחוש בחטאם. לרבים מהם ראש השנה אינו יום דין אלא עוד יום חג. תשאלם והם יאמרו לך שהם צדיקים וישרים והלוואי שהיו כולם כמותם...

לכן מעיקרי התשובה הוא הווידוי. שיאמר חטאתי עוויתי פשעתי - בכוונת הלב.

בראש ובראשונה על האדם להכיר בחטאו ולהודות על האמת, ולא להצדיק את מעשיו ולחפש תירוצים. הבעיה, שקשה לאדם להודות על האמת ולכן הוא אומר כל מיני תירוצים "מפוברקים", והבעיה היותר גדולה שלפעמים הוא באמת מאמין לתירוצים שהמציא.

הדבר הגרוע יותר מעצם החטא הוא חוסר ההכרה בכך שחטא, וכן נאמר: "גַם בְּכַנְפֶיךָ נִמְצְאוּ יָדַם נְפֹשׁוֹת אֲבִיוֹנִים נְקִיִּים... וַתֵּאמְרֵי כִּי נְקִיִּתִי אָדָּ שָׁב אִפּוֹ מִמֶּנִּי הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אֲמַרְךָ לֹא חָטָאתִי" (ירמיה ב, לד-לה), מדובר כאן באדם שהרג חפים מפשע, אך אין הוא מכיר בחטאו כי יש לו תירוצים שונים ומשונים שהוא בסדר ונקי מחטא, באמצעות תירוצים אלו הוא מצליח לשכנע את עצמו ועל כך הקב"ה שופט אותו, וכתב המצודות: "מלבד גמול החטא אוסיף עוד עונש על מה שתכחש חטאיך".

הווידוי צריך להיות אמיתי, מתוך צער ומעומק הלב. לפעמים מחמת ההרגל אנו אומרים את הווידוי מתוך הסידור ולא מתוך הלב, על כך אומרים ביום הכפורים "על חטא שחטאנו לפניך בווידוי פה". אמרנו 'אשמנו, בגדנו', ובכלל לא חשבנו על מה שאנו מוציאים מהפה. ועל ויידוי כזה צריך לעשות תשובה, כיון שהוא יצא רק מהשפה ולחוץ.

זוהי כוונת הפסוק 'הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי'. אם היית מודה בחטא הייתה כאן כפרה, כמו שהיה אצל דוד. לא היה צריך משפט על החטא עצמו. אולם כשאמרת 'לא חטאתי' ממילא לא שבת בתשובה, נמצא שהגורם הוא אי הכרת החטא, ולכן על זאת ה' שופט את האדם.

ועל פי זה נבין את פרשתנו. כאשר נודע מי הכהו אנו מודעים לכך שיש שופכי דמים בישראל ומצטערים על כך ומנסים לתקן את הטעון תיקון. אולם כשלא נודע מי הכהו אזי אנו אומרים לעצמנו מי אמר שבכלל היה זה רצח, אולי חטף שבץ, ואולי בכלל היה זה גוי שהכהו?

נמצא שאיננו מכירים בחטא, וממילא רחוקים אנו מתיקון. לכן יש להביא עגלה ערופה כדי שבזאת נכיר שיש כאן עוון, ונבוא לתקן את אשר פגמנו ולהתעורר מכך שנשפך דם נקי ונתקן את החטא. ועל זה אומרים 'כי זוכר כל הנשכחות אתה'.

כשאדם חטא ומיד שוכח ואינו חש בחטא ואינו מכיר בו, הקב"ה זוכר בשבילו את החטא ואינו שוכח. אולם כשהאדם מקיים בעצמו "וחטאתי נגדי תמיד", אזי הקב"ה שוכח כביכול את אשר עשה.

ועל זה מספרים שהיה פעם אחד מגדולי ישראל שהקפיד כל ימיו שלא לאכול תפוזים. שאלוהו פעם וכי כל כך הוא שונא תפוזים? השיבם הרב: דווקא אני מאוד אוהב תפוזים, אולם פעם אחת בהיותי ילד נכנסתי לפרדס ונטלתי תפוז בלא רשות ולאחר מכן כל כך הצטערתי עד שהחלטתי שאני לא אוכל יותר תפוזים לעולם. זהו וחטאתי נגדי תמיד.

ביאור עניין היציאה למלחמה

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ...
וּנְגַשׁ הַפֶּהן וְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְאָמַר
אֱלֹהִים שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל אֶתֶם קְרֵבִים
הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל אִיבֵיכֶם אֶל יַרְךָ
לְבַבְכֶם אֶל תִּירָאוּ וְאֶל תִּזְוָפוּ וְאֶל
תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם... מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה
בַּיִת וְזָדַשׁ וְלֹא זָוָנְכוּ... וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר
נָטַע כָּרֶם וְלֹא זָזְלָכוּ... וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר
אַרְשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקְזָה יָלְךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ
פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה... וַיִּסְפוּ הַשִּׁטְרִים
כְּדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא
וְיָרָה הַלֵּבֶב יָלְךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמָּס
אֶת לֵבָב אֲזוּזוֹ כִּלְבָבוֹ

(כ, א-ח)

לכאורה קשה:

א. מדוע ישנם שינויי לשון בין יחיד ורבים (י"כי תצא", "וראית", "ממך", "לא תירא", "ה' אלקיך עמך המעלך" - כל אלו לשון יחיד, ואילו: "ואמר אליהם", "אתם קרבים", "אויביכם", "לבבכם" וכו' - בלשון רבים. וכן: "על אויבך" - לשון יחיד, "לא תירא מהם" - לשון רבים)?

ב. מדוע כל אותם האנשים אשר אינם משתתפים בפועל במלחמה, צריכים להגיע לשם, ורק אז לקבל "פטור", ולא מקבלים "פטור" בעודם בבתיהם? ומדוע דווקא אותם אנשים זוכים לקבל "פטור" מיציאה למלחמה, הרי באף צבא בעולם סיבות אלו אינן מצדיקות זאת, ואילו חייל מילואים שאשתו צריכה ללדת (או אב לששה ילדים) כן זוכה לפטור מלא משירות צבאי, ודווקא הוא אינו מוזכר כאן?

ג. הנצחון במלחמה תלוי במצב הרוחני של העם, כאשר הם עושים רצון ה' נאמר: "וַיִּרְדְּפֶתֶם אֶת אִיבֵיכֶם וַנִּפְּלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב", ואם

לא ח"ו, נאמר: "וַיִּנְתַּנִּי פָנַי בְּכֶם וַיִּגְפַּתֶּם לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם וַרְדּוּ בְכֶם שְׂנְאֵיכֶם וַיִּסְתְּמוּ וַאֲיִן רִדְף אֶתְכֶם". ולפי זה קשה: אם עם ישראל במצב של "עושים רצון ה'", וכולם צדיקים, מדוע אותם אנשים צריכים לחזור לביתם, הרי מובטח להם שה' יעשה להם נסים במלחמה ואף אחד לא ימות. ואם אינם עושים רצון ה', כיצד אומרים להם: "אַל תִּירָאוּ וְגו', כִּי ה' אֶלְהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהַלְחֵם לָכֶם עִם אֵיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם", והרי במצב כזה הקב"ה לא יעזור להם, ומה המקום לבטחון הגדול?

ד. לרבי יוסי הגלילי, האיש הירא ורץ הלבב שעליו לשוב לביתו, זהו המתירא מן העבירות שבידו, כגון שדיבר בין תפילין של יד לתפילין של ראש (סוטה מד.). וא"כ קשה, הרי כולם ישובו לביתם, כי "אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יַחֲטֵא", ומי יצא למלחמה?

ועתה נבוא ליישב:

האלישך הק' כתב שהפסוק הראשון מדבר באופן שעם ישראל נמצאים באחדות (לכן נאמר בלשון יחיד), אז גם אם אינם צדיקים הקב"ה עוזר להם לנצח במלחמה, וכן אמרו חז"ל: "דורו של אחאב עובדי עבודה זרה היו, ועל ידי שלא היה בהן דילטוריא (לשון הרע) היו יורדין למלחמה ונוצחין" (ירושלמי פאה טז.).

כאשר יש בעם ישראל אחדות, זוכים שהקב"ה בכבודו ובעצמו נמצא עמם ונלחם עם אויביהם, שלא באמצעות שליח ומלאך, כמו שהיה עמם בהוציאו אותם ממצרים. אם ה' היה נלחם להם באמצעות מלאך משחית, היה עלול המלאך להזיק ולפגוע גם באנשים מעם ישראל, כי כאשר ניתנת למשחית רשות להזיק אינו מבחין בין צדיק לרשע, מה שאין כן אצל הקב"ה, ולכן הקב"ה בעצמו ילחם להם.

במצב כזה אין להם סיבה לחשוש ולפחד גם כאשר רואים את אויביהם באחדות כאיש אחד (על זה נאמר "אויבך" - בלשון יחיד), כי כל

סגולת האחדות קיימת רק בעם ישראל שהם קרואים "אדם", בלשון יחיד שהם משורש אחד, אבל הגויים אינם כן ולכן נאמר: "אל תירא מהם", שהם אינם באמת מאוחדים.

כאשר עם ישראל מאוחדים, הם גם אינם צריכים את אזהרת הכהן משוח המלחמה, ולא את דברי השופטים, אלא ניגשים למלחמה ומיד מנצחים. אולם כאשר הם בגדר של "והיה כקרבכם", לשון רבים, בפירוד, אז צריכים הם לכהן שיאמר להם "שמע ישראל", לשון יחיד, לרמז על אחדות, וכן "שמע" - לשון אסיפה¹, שאם הם רוצים לנצח, עליהם להיות באחדות.

עם ישראל מנצחים במלחמה, לא בחיל ולא בכח, אלא בעזרת ה' ית', בזכות הצדיקים, אם שומעים לדברי הכהן. גם אם בכללותם הם אינם צדיקים, שאין בהם זכויות אלא קריאת שמע בלבד, הם ינצחו. כי בזה שאומרים: "ה' אלקינו ה' אחד", הם מודים שרק הוא בעל היכולת ובעל הכוחות כולם. הם מאמינים כי ה' ית' הוא הנלחם להם, בוטחים רק בו ולא סומכים על "כוחי ועוצם ידי", ולכן ה' יושיע אותם. (עפ"י רש"י וצרור המור)

אנשי החיל מן הסתם לא היו נקיים לגמרי מעבירות, כי "אין צדיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא", אולם, כאשר הכהן הצדיק היה מדבר איתם דברי חיזוק ומוסר לפני יציאתם למלחמה, אין ספק כי כולם היו שבים בתשובה גמורה. אמנם מי שחוזר בתשובה מאהבה, זדונותיו נהפכים לזכויות, אבל החוזר בתשובה מתוך יראה, מפחד המלחמה, זדונותיו נהפכים לשגגות, וא"כ עדיין יש בידו חטא ואינו ראוי לצאת למלחמה. הַאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב, המתירא מעברות שבידו, הוא זה ששב בתשובה מתוך יראה, ולכן יִלְךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ. דבר זה אף אדם אינו יכול לדעת בעצמו בעודו בביתו, אלא רק לאחר דברי הכהן, ולכן כולם צריכים להגיע לאותו המעמד. (עפ"י עיני שמואל ופנים יפות)

1 מלשון "וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הַעָם" (שמואל א' טו', ד'), שאסף אותם למקום אחד.

התורה לא רצתה לבייש את בעל העברות שעליו לחזור לביתו, ולכן השופטים אומרים גם למי שבנה בית חדש, נטע כרם או ארש אשה לשוב לביתם, כדי שיחשבו שאותו אדם שב לביתו בגלל סיבות אחרות. אולם נשאלת השאלה, מדוע היו חוזרים דווקא על עניינים אלו?

בפרשת התוכחות נאמר: **"אִשָּׁה תֵּאָרֵשׁ וְאִישׁ אַחַר יִשְׁכָּבָנָה, בַּיֵּת תִּבְנֶה וְלֹא תֵשֵׁב בּוֹ, כָּרֶם תִּטַּע וְלֹא תִחַלְלֶנּוּ"** (דברים כח, ל), היה חשש שאם אחד מאותם אנשים ימות במלחמה, לבב העם ימס, כי יחשבו שכעת הם במצב של "קללה", ה' כבר לא עוזר להם, והם עתידים להפסיד במלחמה. אם הם יחשבו כך, בטחונם בקב"ה ירד, ועמו גם הסיכוי לנצח במלחמה. לכן אותם אנשים אינם יוצאים למלחמה, כך גם אם חייל יהודי ימות במלחמה ח"ו, לא תהיה לעם סיבה לחשוב שכבר החלה התוכחה להתקיים בהם. (טללי אורות בשם הריב"א)

אמרו חז"ל (ברכות ה.): **"לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע (שנאמר: 'רגזו ואל תחטאו'), אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יעסוק בתורה (שנאמר: 'אמרו בלבבכם'), אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יקרא קריאת שמע (שנאמר: 'על משכבכם'), אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יזכור לו יום המיתה (שנאמר: 'ודומו סלה')"**. בזמן מלחמה השטן מקטרג והיצר הרע גדול מאוד ומנסה להחטיא את האדם כדי שיפול ביד אויביו. על היוצאים למלחמה להיות מוכנים ולעשות הכל כדי לנצח את היצר הרע. **"נִגְשׁ הַכֹּהֵן וְדַבֵּר אֶל הָעָם"** - דברי תורה (חז"ל לומדים מגזירה שווה, שעליו לדבר בלשון הקודש, כמו במתן תורה, שם נאמר: "ומשה ידבר", ואפשר ללמוד משם גם שהכהן דיבר בדברי תורה, לפי "שאיך גזירה שווה לחצאיך", וכן מצינו במלחמות יהושע שהיו לומדים תורה). הוא גם **"אָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"**, וכדי להזכיר את יום המיתה, השוטרים אמרו: **"פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה"**. כעת יש להם את הכלים לנצח את היצר הרע, ויכולים הם לצאת למלחמה. (עפ"י הכלי יקר)

פרשת כי תצא

יצר הרע

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וַיִּנְתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְשִׁבִיתָ שְׂבִי
(כא, י)

מדוע פותחת התורה בלשון רבים "אֹיְבֶיךָ" ומיד בהמשך נאמר "וַיִּנְתְּנוּ" בלשון יחיד? חכמי המוסר מבארים שכוונת התורה לרמז לנו על האויב מספר אחד שלנו, הלא הוא היצר הרע, מולו עלינו לצאת למלחמת חורמה! ובאשר לשינוי מלשון רבים ללשון יחיד, תירץ הרה"ק מפשיסחא זצ"ל עפ"י מאמר חז"ל (סוכה נב.) "שבעה שמות יש לו ליצר הרע וכו'" - דהיינו, היצר הרע מבקש לעשות הכל בכדי להכניע את האדם, לכן הוא מגיע אליו בכל מיני צורות שונות ומשונות, ובכל פעם הוא מגיע בדמות אחרת, בשם אחר, ופושט צורה ולובש צורה עד שנדמה לו לאדם כי יש לו מלחמה עם אויבים רבים וכורע תחתיו. אך באמת, אינו אלא אויב אחד קטן, שמנסה להפיל את האדם בכל צורה שהיא!

בעל חובות הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) כותב על יצר הרע: "בן אדם, ראוי לך לדעת, כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצר הרע הנמסך בכוחות נפשך והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושיך הגופניים והרוחניים, המושל בסודות נפשך וצפון חובך, בעל עצתך בכל תנועותיך. האורב לעתות פשיעתך, ואתה ישן לו והוא ער לך, ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך... ישתדל לספק (מלשון ספק) עליך אמיתתך (מלשון אמת) ולשבש מה שנתברר לך, ולערבב את נפשך במחשבות כזבים וטענות שקרים, יטריד אותך בהם מתועלותיך ויספק עליך מה שנתברר לך מאמונתך ודתך. ואם תהיה נזהר ממנו ותזמין לו שלחי שכלך להלחם אותו בהם ותסלק חציו מעליך תנצל ותמלט

ממנו בעזרת ה' יתברך. ואם תשליך ענייניך אליו ותמשך אחר רצונו, לא ירף ממך עד שיאבדך בשני העולמים...

רבינו יונה בתחילת ספרו (שערי תשובה) כותב: "והתבאר בתורה כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת. ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו" - כאשר אדם רוצה לשוב בתשובה, כאשר אדם רוצה לצאת לקרב, הקב"ה ייתן לו סייעתא דשמיא, שאין יד האדם משגת. יד בן-אנוש, אינה יכולה להגיע לזה, צריך סייעתא דשמיא מיוחדת לזה...

מובא בגמרא (קידושין ל: סוכה נב): אמר רבי שמעון בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר: 'צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו', ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר: 'אלוקים לא יעזבונו בידו'. צריך לדעת, שיצר הרע הוא מלאך, ואנחנו בני-אדם, והקב"ה דורש מאתנו, להתמודד מול מלאך... הגמרא קובעת: הוא השטן הוא מלאך המוות הוא יצר הרע... זה אותו אחד! יורד ומחטיא, עולה ומקטרג, יורד ונוטל נשמה... עלינו לדעת, שהקב"ה נתן לנו כוחות להתמודד מול מלאכים, וזה כאשר נשכיל לעסוק בתורה הקדושה כי היא התבלין ליצר הרע.

היצר הרע, הוא אכזר מאין כמותו. כל אויב אחר, ברגע שתנחיל לו מפלה פעם אחת, הוא יעזוב אותך לכמה ימים... לא כן אצל היצר הרע - אין לו שום סנטימנטים לביזיונות... ניצחת אותו בשעה 12 בצהריים, ב- 15: 12 הוא חוזר... ניצחת אותו ב- 15: 12, ב- 30: 12 הוא שוב מופיע בשעריך... הוא לא מניח לך לרגע, לכן המשילו את היצר הרע לזבוב שכל הזמן בא לאדם, וגם לאחר שמגרשו שוב ושוב, יושב לו על אפו, מזמזם לו באוזנו ואינו נותן לו מנוח.

זהו אויב קשה ואכזר, הוא לא משאיר שום אדם, לא צעיר ולא זקן, לא עבריין ולא צדיק. הוא נטפל לכל אחד, ומנסה

בכל רגע להפיל את האדם ואפילו עד הרגע שהאדם עוצם את עיניו... לכן, יש אנשים שנוהגים לומר, בסדר הווידויים שלפני יום הכיפורים, שא חס וחלילה תיטרף עלי השעה, 'הריני כבר עכשיו מוסר מודעה, שאם חס וחלילה יצר הרע יפתה אותי להגיד דברים שלא צריכים להיאמר בשעת פטירתני, לא תהיה להם שום משמעות...', כיון שעד הרגע האחרון של האדם הוא לא עוזב אותו.

הגר"א לופיאן זצ"ל סיפר שבעיר שלו היו שתי אחיות מסוכסכות, ולא דיברו שלושים שנה. אחות אחת עמדה למות רח"ל, וביקשה מבני המשפחה לקרוא לאותה אחות שהיא לא דיברה אתה. ההתרגשות היתה גדולה, לפני שהיא הולכת למות, עושים "סולחה" – מה יכול להיות יותר טוב מזה...

קוראים לאחות, היא מתלבשת יפה, הולכת להיפרד מאחותה הגוססת... היא באה לאחותה ששוכבת בטיפול נמרץ... אחותה הגדולה מבקשת מכולם לצאת החוצה... רק שתי האחיות בחדר... בכוחותיה האחרונים היא רומזת לה "תתקרבי אלי לאוזן, כי קשה לי לדבר, אני רוצה להגיד לך משהו"... התקרבה אליה לאוזן... וזו מסמנת בידה: "יותר נמוך"... עד שאוזנה הייתה על פתח הפה שלה. האשה הגוססת מתרוממת, נותנת לאחותה נשיכה באוזן... ואומרת: "זה בכדי להשאיר לך מזכרת, לפני שאני הולכת מפה... עכשיו אני יכולה למות בשלווה". ואז היא ענחה ונפחה את נשמתה.

זועק היה ר' אליהו לופיאן: היא הולכת למות, היא כבר בנשימות האחרונות, מה מעיק לה?! לתת תזכורת לאחותה... נקמה... היא כבר על ערש דווי מה מעניין אותה? התזכורת לסכסוך עם אחותה!... היצר הצליח לנצח אותה גם בשעותיה האחרונות...

אין לך אדם שקיבל חותמת בכל שנה שהוא בסדר, מלבד הכהן גדול. אם במוצאי יום הכיפורים, הכהן הגדול יצא בשלום בלי

פגע מבית קודש הקדשים, היה זו כביכול "חותמת כשרות" שהוא בסדר.

היה אדם אחד בעם ישראל, יוחנן כהן גדול, שבמשך שמונים שנה קיבל "חותמת" שהוא בסדר, ובסוף ימיו, לאחר שמונים שנה של כניסה ויציאה מקודש הקדשים נעשה צדוקי. נשאלת השאלה: הייתכן?! אדם צדיק, למעלה מגיל מאה, פתאום הוא נעשה צדוקי?!

התשובה היא שהיצר הרע לא מזניח, לא כהן גדול ולא כהן הדיוט, לא לאחר עשרים שנה, ולא לאחר מאה שנה. הוא לא מניח לאף אדם, גם לא לגדול הדור הצדיק...

יצר הרע גם נותן כוחות לאדם כוחות של מלאך בכדי לעשות עבירות, כפי שמספרת הגמרא (קידושין פא.): רבי עמרם חסידא, פדה בנות שביות, ואירח אותן בביתו בעליית הגג. בכדי לטפס ולהגיע אל הגג, היו צריכים לשאת סולם כה כבד עד שעשרה גברים בקושי היו יכולים להרימו.

לאחר שהשביות התמקמו בעליית הגג, הוציאו משם את הסולם. באמצע הלילה אחת השביות עברה ליד החלון, והיו פניה מאירות מרוב יופייה. ראה אותה ר' עמרם החסיד בטעות, והוא לבדו הרים את הסולם שעשרה אנשים בקושי היו יכולים להרימו. הוא עלה במעלה הסולם, תפס את עצמו ברגע האחרון וזעק: "אש בבית עמרם"... מיד הגיעו תלמידיו לכבות את השריפה... ראוהו ואמרו: "בישתנו רבינו!", אמר להם מוטב שתתביישו בי כאן בעוה"ז מאשר תתביישו בי בעוה"ב!"

ולכאורה קשה, איך אפשר שיהודי זקן וחלש ירים סולם כבד שעשרה אנשים בקושי יכולים להרימו? איך רבי עמרם חסידא הרים את הסולם לבדו?! התשובה פשוטה: כשיצר הרע נכנס באדם, הוא מקבל כוחות על כמו של מלאך! וכנגד היצר הרע הזה על היהודי לצאת למלחמה ולנצח!

היצר הרע הוא האויב המושבע שלנו! המלחמה נגדו היא **מלחמת עולם**, כי כל העולם הבא שלנו תלוי בתוצאות המלחמה נגדו. "כי תצא למלחמה על אויבך" - עלינו לצאת למלחמה נגד היצר הרע, כל מצוה שנזכה לעשות תיצור מלאך לבן וטוב שיצטרף לצבאותינו, יעמוד לימיננו ויעזור לנו לנצח במלחמה. וכל עבירה אם ח"ו נעשה, תיצור מלאך שחור ורע. אותם מלאכי חבלה שחורים ורעים שיצרנו במעשינו הרעים, היצר הרע לוקח אותם לרשותו, כביכול שובה אותם ומכניס אותם לחיילותיו, והם עוזרים לו במלחמה נגדנו...

"ונתנו ה' אלהיך בידך", אמרו חכמינו: "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ויום ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו" (קידושין ט). משמע אפוא שבדרך הטבע קשה מאוד לכבוש את היצר הרע, ואם כן הרי עלול דבר זה לרפות את ידיו של האדם מללחום בו? על כן אמרה התורה: "כי תצא למלחמה על אויבך" - אם רק תתחיל לנהל את המלחמה, כבר יכול אתה להיות סמוך ובטוח כי "ונתנו ה' אלוקיך בידך" - מן השמים יסייעוך לנצח, שכן "הבא להיטהר מסייעין אותו". דבר נוסף ה' יעזור לנו לנצח את היצר הרע, אם נשכיל להיות מחוברים לקב"ה באמצעות לימוד התורה הקדושה ובעיקר בלימוד בספרי המוסר.

"ושבית שביו" - היצר הרע פעמים רבות מנצח בקרב ולוקח מאתנו שבויים, אלו העבירות שאנו עושים וכנ"ל, ויש אנשים שהם עצמם שבויים של היצר הרע... אך כאשר יהודי שב בתשובה וכל זדונותיו נהפכים לזכויות, אז הוא זוכה "לפדיון שבויים", לקחת חזרה את אותם מלאכים שחורים שהיצר הרע לקח לו, ולהכניסם כעת אל חיילותיו, כמלאכים צחורים ולבנים, שיעזרו לו להכריע במלחמה על כף המאזניים, ביום הדין בראש השנה, אז שוקלים את המצוות והעבירות שעשה היהודי במשך השנה...

בעל קדושת לוי זצ"ל, ביאר את הפסוק: "מאוייבי תחכמני מצוותיך כי לעולם היא לי" (תהילים קיט, צח), מאוייבי - זה היצר הרע, לומד אני חכמה כיצד לשמור תורה ומצוות. בראוטי באיזו מידה של זריזות והתלהבות הולך אדם לעשות עבירה חלילה, שאינה אלא הנאה רגעית חולפת, לומד אני קל וחומר, בכמה זריזות והתלהבות צריך אדם לרוץ למצוה, אשר "לעולם היא לי" - שאני אוכל פירותיה בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא.

היה זה בחצר בית גדול ומפואר, ארמון של ממש, בפאתי עיר נכבדה ברוסיה. כשעה אחרי חצות ליל, שקט שורר בחלל, חשיכה ועלטה מוחלטת למלוא האופק, ובחסותם - החליט גנב מרושע לחדור אל תוככי הבית המפואר, והחל משוטט בבית כשעיניו נוצצות בחשיכה, תרות אחרי כל פריט בעל ערך...

הוא הגיע לוויטרנה, וכהרף עין רוקן אותה מכל כלי הכסף, אותם ארז בחיפזון אל תוך תרמילו. משם המשיך למטבח, גילה את הארנק של בעלת הבית, ואסף אותו אל חיקו. עבר לחדר העבודה של בעל הארמון, גילה היכן מגירת הכסף נמצאת, פרץ אותה בקלות, וחילץ ממנה צרורות צרורות של מזומנים, שופך אותם בחדווה אל תוך התרמיל העמוס...

אלא שיש לו מנה רוצה מאתיים, ולפיכך מיהר הגנב לחפש אחרי מחבוא התכשיטים. כאן כבר הוכרח להלך בשקט מוחלט, נזהר אפילו מלהרעיש בנעליו. חדר אל תוך חדר השינה, וידא יפה שבעל הבית ורעייתו ישנים היטב, ומיהר לרוקן את קופסת התכשיטים אל כיסיו, מאושר ומרוצה, כשהוא מתחיל לשוב לכיוון הבריחה מהבית... אלא שבדיוק באותו רגע, שמע צרחה מקפיאת דם: 'ג-ג-ב!...' בעל הבית התעורר, ובתוך פחות משניה כבר ניצב מולו, שואג עליו בחמת זעם. אלא שבעל הבית הזה הוא באמת עשיר, וכעשיר, הוא מעויר היטב. ביד ימינו החזיק בעל הבית רובה עוצמתי ומסוגנן,

והיכה בו על ראשו של הגנב כשהוא שואג: 'עמוד, גנב נקלה! אל תזוז! ידיים למעלה!'

הגנב הבין שאין לו ברירה, חיוו יקרים לו, ואם הוא רוצה להינצל – כדאי לו להישמע להוראות ולא לנסות להתחכם. הוא הביט המום ומפוחד, אלא שגם באותם רגעי אימה כשהרובה מאיים על ראשו, צדו את עיניו כיסיו של בעל הבית, ומיד עלתה בו הברקה גאונית, והוא חרש מזימה נפשעת...

'אין בעיה, אני לא זז' – השיב הגנב בעורמה, 'אני באמת מתנצל שפרצתי לביתך, באמת לא בסדר. האמן לי, אני כה מסכן ואין לי כסף, יש לי משפחה לפרנס וילדיי רעבים ללחם, ורק לכן עשיתי מה שעשיתי. אני מוכן להחזיר לך הכל'. ולמול עיניו המשתאות של בעת הבית, החל הגנב מוציא מתרמילו את כלי הכסף היקרים שלו, ששהו בוויטרינה עד לפני רגע...

בעל הבית נרגע קמעא, כשראה שהגנב עושה רושם אומלל משהו, ולא דווקא מרושע. 'אם תשיב לי את כל מה שגנבת ממני, אשחרר אותך ללא פגע', השיב בעל הבית, והגנב הגניב חיוך נסתר, אכן, המזימה פועלת כמצופה... 'אם כן, נלך לסלון. נדליק את האור, אשיב את כלי הכסף והמזומנים למקומם, אך את מעט הרכוש שבתרמילי ששייך לי, אשאיר ברשותי!', ביקש הגנב, ובעל הבית נענה, תוך שהוא עדיין מהלך מולו ורובה חמוש בידו.

התיישבו הגנב ובעל הבית זה לצד זה, והחלו מוציאים את דברי הערך מהתרמיל. עיניו של בעל הבית נחרדו, עוד ועוד פריטים יקרים צצים ועולים, והוא כלל לא ידע כי הגנב שוטט בביתו שעה ארוכה כבתוך שלו, וכמעט הפך אותו נקי מנכסיו... בעוד עיניו של בעל הבית מתעגלות מתדהמה על כמות הרכוש שהצליח הגנב להשיג, לא נח הגנב דגן, והמשיך במזימה...

הוא שלח יד ארוכה לכיסיו של בעל הבית, והחל מרוקן את כדורי הנשק מכיסיו בזה אחר זה. בעל הבית לא שם לב, בגדי השינה שלו

רפויים ונכוחים, והגנב מכייס כדור אחרי כדור, מחסנית ועוד מחסנית. בעל הבית עסוק בלמשש את כלי הכסף ולבדוק אם ניוזקו, כשהגנב ממשיך לשלוף מכיסו, עד הכדור האחרון... רק כשהגנב וידא כי כיסי בעל הבית ריקים מכל נשק, אז קם עליו, היכה אותו בחוזקה, וגנב ממנו גם את הרובה. עכשיו, כשהוא בטוח שבעל הבית נטול כל אמצעי הגנה, כל התחמושת שלו אבדה ואיננה, עכשיו השתנו יחסי הכוחות. בעל הבית שכב כמאובן מאימה, כשהגנב הערמומי אוסף בחזרה את כל כלי הכסף והזהב, התכשיטים והמזומנים, מכניס אותם שוב אל תרמילו ויוצא מהבית כשכל שללו בידו, וגם נשק איכותי לפעם הבאה...

סיפור זה אינו אלא משל, כדי להסביר שאלה גדולה: רגע, למה בעצם מתחוללת כזו מלחמה על לימוד התורה? למה בכל הדורות, בסיפורים ההיסטוריים ועד ימינו אנו, יהודים מתקשים כל כך לתפוס את זמנם ולהשקיעו בתורה? למה נוצרים דאגות ועיכובים, קשיים ובעיות, טרדות ומצוקות, שיסיחו את הדעת מחיבור לתורה? למה יהודי המקבל על עצמו עול תורה, מרגיש לפעמים כי הלימוד קשה עבורו, קשה לו לשבת, לקבוע זמנים, להתייצב בשעה היעודה, להתרכז, להבין? הרי התורה כה מתוקה ונעימה, מדוע כה קשה להתחבר אליה?

כי אנחנו, בני ישראל, אנחנו בעל הבית העשיר. יש לנו בתים עמוסים כל טוב, מלאי מצוות וטעוני איכות. ויש לנו גנב - נוכל מרושע, יצר הרע שחודר לנפשנו כמעשה גנב בלילה, ובעורמה רבה גונב, מפתה, מכשיל, מעמיד נסיונות...

אך יש לנו נשק, נשק סודי ועוצמתי, שהגנב נרתע ממנו. הזוהר הקדוש מגלה, כי התורה הקדושה, היא הרובה העוצמתי שלנו, כלי הנשק האוטומטי והיעיל, שמעמיד את הגנב במקומו הראוי, מניס מאתנו את היצר הרע. 'כל מאן דאישתדל באורייתא... נטיר הוא לעילא, נטיר הוא לתתא' - התורה היא רובה עוצמתי שיוורה כדורים אימתניים על היצר, אבל הגנב - היצר, ערמומי מאין

כמותו, חורש מזימות, לרוקן לנו את הכדורים... יש לו הרבה דרכים 'לכייס' אותנו, 'לשלוף' מליבנו את הכדורים המנחיתים עליו מכת מוות ובהלה. הוא מספר שאין היום אפשרות להגיע בזמן, הוא נותן עיסוקים טובים, מניח לנו להשתעשע במטלות חשובות ונחוצות, ובלבד שלא נלמד תורה, ואחרי שעיף ובלבל אותנו כהוגן, עוד יש לו את האומץ לבוא ולומר לנו: 'אתה הרי לא בכוחות ללמוד עכשיו סוגיא עמוקה, ובכלל - יש לך רבבות משימות על הראש - איך תוכל לשבת ולהתרכז עכשיו?'

ואם כבר הגעת, וניסית, אז החברותא היום לא מרגיש טוב, מגיד השיעור צרוד, המזגן לא בסדר ונשפך תה בשולחן הסמוך... לא נמאס לו ליצר הנכלולי, הראש של הגנב לא מפסיק להמציא פטנטים מרושעים, העיקר לגזול מאתנו את החנית, לקחת מאתנו את הרובה, לגנוב לנו את היכולת לעסוק בתורה - להשתמש בנשק הסודי והעוצמתי שלנו, שמכניע אותו במחי כדור אחד...

אך ככל שנכיר יותר את נכלוליותו של היצר הרע, ככל שנבין שהפרעות שלנו מלימוד התורה אינן אלא תכסיס ומזימה של היצר לגנוב מאתנו את הנשק היעיל שלנו, כך נתגבר ונתעצם ונתחזק באור התורה, להטעין את נפשנו וליבנו בעוד ועוד שעות לימוד, דפי גמרא, סימני הלכה וסוגיות תורניות, כי התורה היא המגינה עלינו, וכשאנו מחוסנים בתורה - הוא לא יוכל עלינו.

אין סגולה כתורה, להינצל מהיצר הרע, לזכות אותנו בחיים רוחניים מרוממים. הבה נתחבר יותר לאור התורה, הבה נחזק את קביעת הסדרים שלנו וההשתקעות שלנו בלימוד, הבה נתנתק מכל מפריע ונתמסר לקניין התורה, כי כך נזכה לנצח את היצר, ונזכה לרומם את עצמנו ונפשנו ולהפכנו ליהודים מאושרים ושמחים, אוהבי ה' ודבקים בתורתו! (הרב קובלסקי)

עמון ומואב

לֹא יָבֹא עִמּוֹנֵי וּמוֹאָבִי בְּקָהֶל ה' גַּם
 דֹּוֹר עֲשִׂירֵי לֹא יָבֹא לָהֶם בְּקָהֶל
 ה' עַד עוֹלָם, עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא
 קָדְמוּ אֶתְכֶם בְּלוֹזִים וּבַמִּים בְּדַרְךָ
 בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׁכַר
 עֲלֶיךָ אֶת בְּלַעַם בֶּן בְּעֹר מִפְּתוֹר
 אֲרָם נְהָרִים לְקַלְלֶךָ
 (כג, ד-ה)

לכאורה קשה, הרי עמון ומואב עשו לבני ישראל דבר חמור בהרבה - הם שכרו את בלעם לקללם ולהשמידם מן העולם, זו לכאורה סיבה יותר טובה בשביל להרחיקם מלבוא בקהל ה'. א"כ מדוע הקדימה התורה: "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", שהוא לכאורה דבר טפל אליו?!

התשובה תובן על פי המעשה הבא:

מעשה היה עם המגיד מדובנא רבי יעקב קראנץ זצ"ל שהוזמן לעיירה אחת לדרוש ביום שבת קודש. כשבא בערב שבת לאותה עיירה, סר לאכסניה ושמע את האנשים מספרים אחד לשני: "אתמול לפנות ערב בא לכאן המגיד מדובנא ומחר בשבת ידרוש מדרשותיו הנפלאות"... הבין רבי יעקב כי בא לכאן מגיד אחד שהתחזה אליו ומציג עצמו בתור המגיד המדובנא, שתק ולא אמר דבר.

למחרת, ביום השבת, התאסף קהל רב לשמוע את דרשתו של המגיד המזויף. גם רבי יעקב המגיד האמיתי היה בין הבאים, ונדחק בין הקהל הרב. עלה המגיד המחופש לבימה, התעטף בטלית והחל לדרוש בפה מפיק מרגליות, משלים ומעשים נאים. הדרשה כולה הייתה למעשה של המגיד מדובנא האמיתי, הדרשן כנראה שמע אותה באחת מדרשותיו, שינן אותה לעצמו

עד שהייתה שגורה בפיו, ועתה הופיע ודרשה ברבים. ישב רבי יעקב, האזין ושתק.

אך לפתע החל הדרשן להוסיף נופך משלו, רעיונות זרים ודעות כוזבות, שלא היה ראוי לאומרם. לא יכול היה רבי יעקב להתאפק יותר, עלה לבימה והכריז בקול: "רבותי! הריני מוצא את עצמי מחוייב להודיע ברבים כי דרשן זה אינו המגיד מדובנא". המגיד המחופש ענה עזות וצווח: "האורח הזה לשון רמיה בפיו, אני הוא המגיד מדובנא".

אמר רבי יעקב לפני הקהל: בוודאי שמעתם מה שרגילים לבאר את הכתוב: "יהלך זר ולא פיד" - כאשר אדם מהלל ולא יודע להלל, בזה פיו נבחן כי זר הוא. הלא ידעתם כי כוחו של המגיד בדרשותיו ומשליו, לכן אומר לכם עצה: יפתחו לפני שנינו שני ספרים, איזה שיהיו, ובאיזה מקום שהוא, ומי מאתנו שיצליח, תוך כדי דיבור ובלי מחשבה תחילה, להקשות בדרך משל, קושיא על מאמר א' וקושיא נוספת על מאמר ב', ולהמשיך את המשל, ובהמשכו לתרץ את ב' הקושיות, הוא המגיד האמיתי.

ההצעה מצאה חן בעיני כולם, תיכף ומיד פתחו שני ספרים שהיו מונחים על הבימה - סידור וחומש. הסידור נפתח בסליחות ובראש העמוד היה כתוב: "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו", והחומש נפתח בפסוק: "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'", על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", גבאי בית הכנסת פנו למגיד המחופש, והלה כאילם לא יפתח פיו. הם פנו אפוא לרבי יעקב, והוא מיד פתח ואמר:

אפתח במשל פי: עשיר אחד, ולו בת יחידה, כשהגיע זמנה להינשא מצא לה בחור מצוין. לפני החתונה הכין בדי משי וקטיפה בשביל מלבושי כבוד לחתן ולכלה, גם חייטים מומחים לתפירה הזמין לביתו, שיתפרו את הבגדים עבור חתנו ובתו.

נכנס ראש החייטים ואמר לו כי צריך בדחיפות עוד מטר אחד של משי טהור לשמלת הכלה, אבי הכלה שלח מיד את עבדו לקנות את

החסר. הלך העבד אל החנות הגדולה אשר העשיר רגיל לקנות שם רבות בשנים, קנה מטר משי, שילם את מחירו, והלך. לפני צאתו מן החנות פנה אליו המוכר ואמר לו: לדאבוני לא אוכל להשתתף בחתונה, תואיל בטובך למסור בשמי ברכת מזל טוב ותשורה, ותוך כדי דברו מסר לו שטר בן מאה זהובים.

עמד לו עני אחד המחזר על הפתחים, וראה את כל הנעשה בחנות, נכנס גם הוא, וביקש מטר משי, שילם את מחירו, וחזכה לקבל שטר של מאה זהובים. תמה המוכר ושאלהו: למה עומד אתה ומחכה? השיב העני בתמיהה: "מדוע אין אדוני נותן לי כפי שנתת לקונה שקדמני, הלא גם אני קניתי כמוהו ושלמתי כמוהו?!"

צחק המוכר ואמר לו: "שוטה שבעולם, וכי לחסר דעת חשבתני, שבעד עשרה זהובים אתן שטר של מאה זהובים?! אלא הקונה הקודם עבדו של אחד מעשירי העיר, הקונה ממני בעשרות ואלפי זהובים, עתה כשהגיע עת דודים לבתו הרגשתי חובה לתת לו תשורה, אבל אתה, לא ידעתי ולא שמעתי עליך, למה שאתן לך תשורה?!"

הנמשל, סיים המגיד מדובנא, הנה אנו מבקשים: "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו", ולכאורה פלא הוא, הלא אברהם אבינו בדין שיבוא על שכרו ויענהו ה' בעת צרה וצוקה, כי עשה למען ה' ומסר בנו לעקידה, הכניס נפשות רבות לאמונתו וכו', אבל מה לנו הדלים והרשים להעז ולבקש שיענה לנו כמו שענה את אברהם יעננו?!

אך נמשיך את המשל - אמר המגיד: הגיע יום החתונה, הימים היו חורפיים, כל הנהרות קפאו, וכדי להגיע לעיר מגורי הורי החתן, שם נקבעה החתונה, היו מוכרחים לעבור נהר אחד גדול ועמוק. אבי הכלה יחד עם קרוביו נסעו בראשונה, והצליחו לעבור את הדרך בלי מכשול, אולם הכלה ואמה, עם המשרתים, בגדי החתן והכלה, המתנות וכל היינות המשובחים, מעשה המאפה ומרקחות נסעו לאחורונה.

והנה קרא אסון, הקרח נשבר וכל הכבודה אשר לרגליהם ירדה במצולות הנהר ורק לאחר מאמץ מרובה מצד איכרי הכפר הסמוך, הצליחו להציל את הכלה ואמה, יחד עם המשרתים ולהביאם אל שפת הנהר במעב של עלפון...

אחד המשרתים, ששבה אליו רוחו בראשונה, מיהר לרוץ ולהודיע את הבשורה המרה, בדרכו פגש את אבי הכלה שלבו היה מלא דאגה על אשתו ובתו שאיחרו לבוא, וישאלהו "מה בפיך?" ענה המשרת מתוך צער וכאב: "אהה, אדוני, היינות וכל מיני הממתקים טבעו במצולות הנהר... ומה קרא עוד הוסיף לשאלו, מלבושי החתן והכלה גם הם טבעו... צווח העשיר ושפתותיו רועדות אבל מה עם אשתי ובתי? "לאחר שמשו אותן מן הנהר", השיב המשרת, "התעלפו, והן שוכבות על שפת הנהר..."

המשיך המגיד: אמנם משרת זה פתי הוא, אשר עושה מהעיקר טפל ומהטפל עיקר, הביע בראשונה את צערו על היינות והממתקים שהלכו לאיבוד, ואח"כ על המלבושים, ורק לבסוף נזכר לספר על חיי האמה והכלה שנתונים בסכנה.

ברם על תורתנו הקדושה שהיא מחכימת פתי, יפלא כשהיא מדברת על חטאתם ופשעיהם של עמון ומואב, היא מזכירה תחילה "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" - לא התנהגו בדרך ארץ כלפיכם, ורק לאחר מכן מזכירה את החטא העיקרי - "ואשר שכר עליך את בלעם לקללך", מה פשרם של דברים?

אלא, המשיך את המשל: בני הזוג לאחר חתונתם חזרו לבית אביה שהבטיח לזונם כל חייהם, בתנאי שיעסוק חתנו בתורה. אולם האישה שהתרגלה לפינוקים מבית אביה העשיר, דרשה מבעלה שיבלה עמה בטיולי עונג וכדומה, והוא מיאן לשמוע בקולה, והתמיד בלימוד ויליות כימים. ויהי כי הציקה לו מאד והתחילה להקניטו, קצה נפשו, קם ועזב את בית חותנו, שכר לו חדר ושקד על לימודו.

בימים הראשונים שלח לו חותנו ארוחתו מדי יום ביומו, וקיווה לעשות שלום ביניהם, אולם כעבור שבועות וירחים והפירוד הלך וגדל, התחיל לחשוב לתבוע ממנו גט, ומחשש שמא ידרוש כסף רב בעד הגט התחיל לצמצם מפעם לפעם את ארוחתו, עד שהיה כמעט רעב ללחם... כעבור ימים מספר שלא הועילה עצתו זו, החל לחפש עצות אחרות, הלך לכפר הסמוך אצל קוסם ומכשף שברוח פיו ממית נפש כל חי, נתן לו סכום כסף נכבד שימצא דרך להמית את חתנו.

כשנודע הדבר לחתן, תכף ומיד עזב את העיר, חזר אל הישיבה בה למד בבחרותו, וסיפר לרבו את כל אשר קרהו. בהיודע לעשיר כי חתנו עזב את העיר, חשש שמא תישאר בתו עגונה, חקר להיכן הלך, ובא אחריו לישיבה בו הוא נמצא, ניגש לרבו ואמר לו: ראו גידולים שגידלתם, לקחתי את חתני לביתי, נתתי לו את בתי, הבטחתי לו מזונות על שולחני, והוא ברח ועזב את בתי גלמודה ואומללה...

שאל הרב מדוע זה בחודשים האחרונים התחלת להרעיבו עד כדי פת לחם? ענה החתן: ירדתי מנכסי, עני ואביון אנכי, ומוכרח אני לקמץ בצרכי הבית, גם אני וביתי חיסרנו נפשנו מטובה, ולעתים עיננו בעום נפשנו... החזיר הרב וחיוך קל על שפתיו: "אם מצבך כל כך ירוד מהיכן מצאת כסף רב לתת לקוסם הכפרי שיקלל את חתנך?!"

עתה, סיים המגיד, מובן הכתוב "לא יבוא עמוני על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", אבל שמא ינסו עמון ומואב להעמיד פנית כשרות ויאמרו וכי גם להם חסר לחם ומים ושנת בצורת הייתה, ולא היה בידם פרוטה לפרוטה לקנות לחם לפי הסף, לכן הוסיף הכתוב "ואשר שכר עליך את בלעם... לקללך", בשביל בלעם הקוסם היה להם כסף רב, ורק לקדם את פניכם תם הכסף?!

הוסיף המגיד מדובנא ואמר אמשך עוד ואטווה את חוט מְשָׁלִי: בת העשיר נתגרשה מבעלה, והוא נשאר יושב באוהלה של תורה,

במשך מספר שנים מילא כרסו בתלמוד ופוסקים ונתפרסם כאחד מגדולי התורה וההוראה, שמו הגיע גם לאוזני אחד הגבירים שישב בעיר גדולה של חכמים וסופרים וגם לו הייתה בת יחידה, חכמה ויראת ה', הוא בא בדברים עם ראש הישיבה, ועל פי עצתו הסכים לקחת לו את בת הגביר לאשה.

הוא עבר לדור בבית חותנו, וכל נכבדי העיר הגדולה הזאת חכמיה ועסקניה כיבדוהו מתוך אהבה רבה. בינתיים נפטר רב העיר, ופרנסי הקהילה החליטו פה אחד למנות אותו לרב ואב בית דין, הוא הסכים לקבל עליו את משרת הרבנות, אבל שלא על מנת לקבל פרס.

עברו שנים ולרב נולד בן זכר, השמחה בבית הרב הייתה שלימה, אנשי העיר ברצונם להביע את רגשי שמחתם לרבים האהוב, הגישו לו מנחה ביום ברית המילה "כתב רבנות" לילד הרך הנימול, ובו היה כתוב כדברים האלה: "לאחר אריכות ימיו ושנותיו של הרב, אם בנו זה יהיה ראוי למלא מקום האב, גדול ומפולג בתורה וחכמה ויראת חטא, הרי אנו מבטיחים מעכשיו להושיבו על כסא הרבנות בעיר זו".

הרב אבי הילד אחר שקרא כתב הרבנות פנה לפרנסי הקהילה ואמר להם כשחיוך על פניו: "אם בני זה יהיה ראוי למלא מקום אביו, הלא מן הדין תהיו מחויבים להושיבו על כסא הרבנות במקום אביו ששירת את עדתו בלי קבלת כל שכר ופרס, אם להראותני את השתתפותכם בשמחתי עליכם לשנות את הנוסח, ולכתוב כי גם אם לא יהיה גדול כל כך בתורה וחכמה כמוני, גם אז תמנו אותו בתור רב בעירכם".

ועתה הלא תתורץ גם קושייתי הראשונה, סיים המגיד מדובנא את דבריו: אם היינו אנחנו כאברהם אבינו מוסרים את עצמנו על קדושת ה' כמותו, עושים צדקה וחסד כמוהו, כי אז הן לא היינו מבקשים רחמים, ובדין היה שיעננו כמו שענה לאברהם אבינו... אבל דווקא משום שאין אנו אווזים מעשי אבותינו בידינו, אנו מבקשים רחמים לזכור לנו, את זכותו של אברהם

אבינו שעבד את ה' במסירות נפש ושלא על מנת לקבל פרס, ולענות גם לנו כמו שענה לו. (אוצרות התורה)

פעם בשיחה מפי המשגיח הגר"י מקסימוב שליט"א, שמעתי המשך למעשה זה:

לאחר שהבינו אנשי הקהילה כי רבי יעקב הוא אכן המגיד האמיתי שאלו אותו: "למה המתנת בסבלנות, ולא צעקת מיד בתחילה?", השיב להם המגיד במשל: היו פעם שני אחים עשיר וענו. החתונה של בן העשיר קרבה, והעני ציפה יום יום בהתרגשות להזמנה לחתונה הגדולה, והיא עדיין בוששה עד לעוהרי היום הגדול והנכסף. אחרי שלושה ימים שלא הכניס אוכל לפה, בעיפיה למעדני מלכים, כבר לא יכל להתאפק יותר, ומילא את פיו עם לחם מעופש ובעל ישן... פתאום דפיקות בדלת. העגלון מזמינו להצטרף לעגלה המלכותית.

העיניים שלו נפתחו למראה מגוון עשיר של בשרים וכל טוב שמעולם לא ראה. מרוב אוכל הרגיש ברע והלך הצידה להקיא... אחיו העשיר מיד ניגש אליו וניסה להיטיב את רוחו. לא עבר עשר דקות ושוב הוא הקיא. הפעם העשיר לא התאפק וביקש לפנות אותו מיד החוצה...

מה קרה הפעם, שאתה גוער בו? שאלו אותו ידידיו, 'תראו בהתחלה כשהוא הקיא מה שאכל אצלי, זה בסדר. אחר כך הוא התחיל להקיא את הבעל שלו מהבית, את זה כבר לא יכולתי לסבול'.

"אתם מבינים", סיים המגיד את דבריו, "בהתחלה כשאמר משלים שלי, ניחא. אחר כך הוא המשיך לומר דברים משלו... כאילו זה בשמי, את זה כבר לא יכולתי לסבול"...

כפיות טובה

לֹא יבֹא עִמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱלֵה ה' גַּם
 דֹּר עֲשִׁירֵי לֹא יבֹא לָהֶם בְּקֶהֱלֵה ה' עַד
 עוֹלָם, עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אֶתְכֶם
 בְּלוֹזֶם וּבְמִים בְּדֶרֶךְ בְּעֵצְאֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם
 וְאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֵיךָ אֶת בַּלְעָם בֶּן בְּעֹר
 בְּפִתְוֹר אֲרָם נְהַרְיָם לְקַלְכֹּךָ
 (כג, ד-ה)

יש להבין, הלא כך דרכם של אויבים, שלא לספק מזון זה לזה (מלבד מדינת ישראל המספקת לאויבינו מעזה מים, מזון, תרופות וחשמל, גם בזמן שהם נלחמים נגדנו). א"כ מה פשר העונש החמור בו נענשו עמון ומואב יותר משאר אויבי ישראל שנלחמו בנו והרגו יהודים, עד כדי כך שאפילו כאשר אחד מעמון או מואב מתגייר גיור אמיתי, אסור הוא בנישואין עם אחת מבנותינו? האם העמוני והמואבי גרועים מנבוזראדן שר הטבחים שטבח אין ספור יהודים, ולבסוף התגייר (כמסופר בגיטין נז:), ובכל זאת היה מותר לבוא בקהל ישראל?

הרמב"ן מבאר כי הרוע המיוחד באומות אלו היה מידת כפיות הטובה, שהיו כפויי טובה לאברהם אבינו - ראש השושלת של ישראל, שעזר ללוט - ראש שושלת עמון ומואב, ובמקום להשיב טובה תחת טובה, השיבו להם רעה תחת טובה.

הרי לנו שאדם שאינו יודע להכיר בטובתו של חברו, נחשב כה מושחת ומקולקל בעיני ה', עד כדי שאסר עלינו להכניס לתוכנו את זרע העמונים והמואבים, גם אם התגיירו גיור כהלכה, למען נזכור לדורות עולם עד כמה חובה על האדם להכיר טובה למי שעשה לו טובה, ולבל יכנס בנו הטבע הרע הזה של כפיות טובה.

אך עדיין יש להבין, מדוע עניין זה חמור כל כך? הדבר מוסבר במשנת רבי אליעזר: "מפני מה ענש הכתוב ביותר לכפויי טובה?

מפני שהוא כעניין כפירה בקב"ה. האדם הזה הוא כופר טובתו של חברו, למחר הוא כופר טובתו של קונו". ובמדרש תנחומא מובא בעניין פרעה מלך מצרים, שעשה את עצמו כאילו אינו מכיר את יוסף: "למה הדבר דומה? לאחד שרגם איקונין של מלך (אנדרטה בדמות המלך). אמר המלך: 'טלו אותו, וחיתכו את ראשו! עכשיו עשה לזה כך, למחר עושה לי כך'. כך פרעה, עכשיו אמר 'אֶשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף', למחר אמר 'לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'".

הרי לנו שחינוך עצמי להכרת הטוב כלפי חברו, מוביל גם להכרת הטוב כלפי בורא העולם. ומכאן מוסר השכל עד כמה יש לכל בעל להכיר טובה לאשתו על כל טרחתה ועמלה למענו ולמען ילדיו- ילדיה, ועד כמה יש לכל אישה להכיר טובה לבעלה על כל טרחתו ועמלו למענו ולמען ילדיה-ילדיו, ועד כמה יש לילדים להכיר טובה להוריהם, בפרט לעת זקנה כאשר הם בודדים וגלמודים וחיים לבדם, על כל טרחתם ועמלם למענם. מעת לידתם ועד שבגרו ונעשו עצמאיים.

במחקר מעניין נבדק הסכום הכספי שהיה על הבעל לשלם לרעייתו, אילו היה צריך לשלם לה על הניקיון והבישולים והכביסות והטיפול בילדים. התברר שסכום זה עובר כל דמיון. וכמה היו צריכים הילדים לשלם להוריהם, לאחר שגדלו, את כל ההוצאות שהוציאו עליהם ההורים עד שבגרו, ודמי טרחה של הטיפול המקיף בכל צרכיהם? וכך בכל טוב שקיבל האדם מחברו, יזכור את הדבר ולא יהיה כפוי טובה ח"ו, ומתוך כך גם יתעלה להכיר באופן קבוע בטובותיו המרובים של הקב"ה עמו, ויתחזק ויתרומם ביראת שמים ובכל מידה טובה. (הרב זמיר כהן)

הכרת הטוב

לֹא תִתְעַב אֲדָמִי כִּי אָזְזִיךָ הוּא לֹא
תִתְעַב מִצָּרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְּאֶרְצוֹ (כג, ח)

לא תתעב מצרי - אף על פי שזרקו זכורכם
ליאור. מה טעם, לפי שהיו לכם אכסניא
בשעת הדחק. (רש"י)

כי גר היית בארצו. גם זה מתכונת הנפש
המעלה לגמול טובה ולא להיות כפוי טובה
ונקרא נבל, על כן הרגיל הקדוש ברוך הוא
אותנו במצוה זו. (העמק דבר)

המצריים הרשעים עינו את בני ישראל והעבידו אותם בעבודת
פרך קשה ביותר. את כל זאת הם פעלו מתוך כפיות טובה כלפי
יוסף, שהציל את מצרים מאבדון. למרות זאת התורה מזהירה
אותנו שלא לתעב אותם כשהנימוק הוא: "כי גר היית בארצו".
למרות כל הקשיים, הואיל ובפועל השתמשו בני ישראל באכסניה
שהעניקו להם המצרים, חובה להכיר להם טובה ולזכור להם
את החסד שהם עשו עם ישראל. צאצאי צאצאיהם של יוצאי
מצרים נדרשים להכיר טובה זו עד סוף כל הדורות.

הכרת הטוב היתה גם הסיבה לכך שאת היאור במכות דם
וצפרדע הכה אהרן ולא משה, לפי שמשה היה חייב להכיר טובה
ליאור שהגן עליו בקטנותו, ששמר עליו בעת ששמו אותו בתיבה
על היאור. וכן נאמר (שמות ח, יב): "ויאמר ה' אל משה, אמור
אל אהרן: נטה את מטך והך את עפר הארץ" - אמר לו הקב"ה
למשה: עפר שהגן עליך כשהרגת את המצרי, אינו דין שילקה על
ידך. ולכן, אהרן הוא זה שיבצע את מכת כינים.

דברים אלו דורשים הסבר: איזו פעולת הטבה עשו המים והעפר למשה? הן הדומם איננו פועל כלל, והאדם הוא המנצל את סגולותיו לשימוש. ועוד, הרי המים והעפר אינם חשים מאומה, מה היא אפוא משמעותה של הכרת הטוב לדומם?

אלא רואים אנו כי הכרת הטוב אינה מותנית כלל בכוונותיו ובטרחותיו של המטיב. אפילו אם הטובה באה מדומם או מאדם שהתכוון לעשות את הדבר לטובת עצמו, והשני נהנה ממנו רק בדרך אגב, גם אז יש חובה להכיר לו טובה.

והדברים מחייבים אותנו פי כמה וכמה, להכיר טובה למי שעשה עמנו באמת טובה, או חסד, בשעה שהיינו דחוקים. ואסור להיות כפוי טובה - שידוע רק לקבל טובות, ולא להחזיר.

מעשה שהיה בבחור צעיר כבן שלוש עשרה, שלמד בישיבה לבחורים מצוינים באירופה. בחור זה היה הצעיר שבחבורה. בני הישיבה למדו בבית כנסת ישן בעיר, ואכלו אצל בעלי בתים, אשר נהגו להזמינם לסעוד על שולחנם. מידי יום סעדו הבחורים במקום אחר. לעיתים, לא הזמנו הבחורים לשום בית ונתרו רעבים. מקום הלינה היה בבית הכנסת. הבחורים הוותיקים "תפסו" להם מקום לינה על הספסלים, ואילו הנער הצעיר נאלץ לישון על הרצפה, מחוסר מקום.

בקיץ עוד היה הדבר נסבל, אולם בלילות החורף, כשהקור היה עז וסופות שלגים השתוללו בחוץ, המעב היה קשה מאוד, ממש בלתי נסבל. אף במשך היום סבל הבחור, היות וכמעט כל הלילה נדדה שנתו מעיניו, התקשה להישאר ערני במשך שעות לימודו ביום.

יום אחד קיבל הנער מכתב מדודו, אחי אמו, שהיה נפח ומסגר. דודו ביקש להזמינו לבוא אליו וללמוד מקצוע. מאחר ולא היו לדוד ילדים, הבטיח לאחיינו כי אם ילמד את המקצוע ויכנס לעסקיו – כל רכושו יוענק לו לאחר מותו. מלחמה פנימית קשה התחוללה בנפש הנער, ולבסוף החליט לקבל את הצעת דודו ולעזוב את הישיבה, אך

החליט כי יעשה זאת רק למחרת היום. "זה יהיה הלילה האחרון בו אלון על הרצפה הקפואה", חשב הבחור בליבו.

בחצות הלילה, הופיעה לפתע אשה בפתח בית הכנסת. הבחור היחיד שנותר ער באותו לילה היה הנער הצעיר שכאמור התקשה להרדם. האשה ניגשה אל הבחור וסיפרה: "זה עתה קמתי מהשבעה על בעלי, נותרתי לבדי גלמודה, בלי ילדים. בעלי היה בעל בית חרושת לשמיכות, והואיל ונשארו מספר שמיכות בביתנו, אני מעוניינת לתת אותן לבחור ישיבה". "מאז", סיפר אותו בחור, "השינה הפסיקה להיות סיבה להפרעה בלימודי", הוא המשיך ללמוד ולהתעלות בישיבה בזכות אותה שמיכה.

לימים, הפך אותו בחור לגדול הדור, שרבים יונקים מתורתו, הלא הוא מרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל. אותה גברת אלמונית חשבה כי אינה נותנת לבחור אלא שמיכה בלבד, אך האמת היא שאותה שמיכה שימשה כ"מעיל לספר תורה"!

הסיפור טרם הסתיים. בשנת תשל"ו, ביום חורפי וגשום במיוחד, כשהקור היה גדול, פנה הרב שך זצ"ל לנכדו שיזמין יריד עם רכב עבורו ללוויה "בבית החיים" הישן בחיפה. כל הנסיונות לשכנעו שיום זה לא נוח ליציאה מבחינת מזג האוויר עלו בתוהו. נכדו של הרב ציפה, שאם כבוד הרב כה הטריח עצמו, ודאי מדובר בלוויה של אדם גדול ויהיה שם קהל רב. להפתעתו, הלוויה הייתה של אלמנה גלמודה ובודדה. את מיטתה ליוו בקושי מניין אנשים.

הרב שך עמד בגשם משך כל זמן הלוויה, ולאחר סתימת הגולל אמר "קדיש". בחזרתם לעבר המכונית, עצר הרב מלכת ונשאר על עומדו, בעוד הגשם יורד בשטף והרוח הקרה מנשבת בכל עוז. לא הועילו כל שכנועי הנכד להזיזו ממקומו. לאחר דקות ארוכות המשיך הרב לכיוון הרכב, ונכנס לרכב כשכולו ספוג ונוטף מים.

במשך כל הנסיעה חזרה לבני ברק, שמר הרב על שתיקה ולא ענה לשאלות הנכד. בהגיעם לבית הרב, ולאחר שהחליף את בגדיו

הרטובים וחימים עצמו, נענה לבקשת הנכד והסביר את מעשיו: "היתה זו האשה שהעילה את חיי, בזכותה נותרתי בישיבה... משך שנים עקבתי אחריה, וכשנודע לי על פטירתה הרגשתי חובה גדולה ללכת ללווייתה".

לשאלת הנכד, מדוע לאחר הלוויה השתהה הרב בגשם השוטף דקות ארוכות, השיב הרב: "רציתי להרגיש ולזכור את הקור והסבל הנורא, שהיו מנת חלקי באותם ימים קשים, כדי שאוכל להעריך את חכרת הטוב אשר חב אני לאשה זו!". (בדידי הוי עובדא)

שלום בית

כִּי יִקְוֹ אִישׁ אֵשֶׁה וְזָדְשָׁה לֹא יֵצֵא
 בַּעֲבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבַר
 נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שְׁנָה אֶזְזֵת וְשִׁמְנוֹ
 אֶת אֵשֶׁתוֹ אֲשֶׁר לָקָז (כד, ה)

צריכים אנו להבין: מה טיבה של אותה נקיות שהתורה אומרת לנו: "נקי יהיה לביתו", שנדרש האדם לנקוט בה בשנה הראשונה לנישואיו?

מבאר הגאון מהרי"ץ הלוי דינר זצ"ל בספרו 'מקדש הלוי', כי במקרים רבים מצוי הדבר בין בני זוג, שכל אחד למעשה חושב על טובת עצמו. וגם כאשר רוממות הדאגה לטובת הזולת בפיו - הרי שבלבבו אינו שוקל אלא את התועלת שיוכל הוא אישית להפיק מכך. ולכן התורה הקדושה מצווה אותנו, כי לכל הפחות בשנה הראשונה לנישואיו שזה הזמן לבניית הקשר בחיי הנישואין, יהיה האדם 'נקי' מאותן מחשבות, וכל כולו יהיה אך ורק לביתו, מבלי כל כוונה של הפקת טובתו והנאת עצמו בלבד, אלא אך ורק לביתו, שזו אשתו! כאשר כך תיראה השנה

הראשונה לנישואיו, אין ספק שכל חיי הנישואין יהיו מיוסדים על יסודות איתנים יותר, והתוצאות תהיינה ניכרות היטב...

כאשר בונים הבעל והאישה את ביתם על יסודות נאמנים, בדמות הדאגה לזולת, ולא טובתו האישית של כל אחד בנפרד - אזי תהיה לבית זה הזכות והחסד להתקיים לבניין עדי עד.

גם כאשר אדם עבר מזמן את השנה הראשונה וכעת בדעתו לחזק את הנישואין אצלו בבית, כאשר יציב לעצמו מטרה לדאוג לרעייתו ולמלא את מבוקשה, הרי "פְּמִים הַפְּנִים לַפְּנִים כִּן יָב הָאָדָם לְאָדָם" (משלי כז, יט), וממילא יתחזק הקשר ביניהם ושכינה תשרה בביתם. (הרב אליהו פנחס)

הנהגת הבעל עם אשתו היא מאבני היסוד לבניין הבית, ולא רק זאת אלא מכך ילמדו בניהם אחריהם. על כן ראוי לכל אדם לראות כיצד בונים בית, ללמוד מנסיונם של אחרים שבנו בית לתפארת.

יהודי חכם סיפר לבנו קודם כניסתו לחופה: כשהייתי ילד, אמא שלי מאוד אהבה לאפות ובעיקר אהבה להכין כעכים. ערב אחד זכור לי במיוחד, כאשר היא הכינה את הכעכים לאחר יום עבודה ארוך, קשה ולא מוצלח שעבר עליה, והכעכים שהכינה מעט נשרפו.

באותו ערב, הניחה אמא מול אבא ספל תה לצד צלחת ובה כמה כעכים שרופים. אני זוכר את עצמי מחכה לראות את תגובתו לנוכח הכעכים השרופים, אולם אבא התנהג כאילו שלא שם לב לכך שהכעכים נשרפו, הוא חייך אל אמא, אמר לה "תודה רבה", הפנה מבטו אלי ושאל אותי איך היה היום שלי בבית הספר...

אני לא זוכר מה אמרתי לו באותו ערב, אבל אני זוכר כיצד אמא התנצלה בפני אבי על כך שהכעכים יצאו הפעם שרופים. אבא אמר לה: "אשתי היקרה, אני אוהב כעכים שרופים".

בלילה מאוחר, כאשר הלכתי לתת לאבא נשיקת לילה טוב, שאלתי אותו אם הוא באמת אוהב כעכים שרופים? הוא עטף אותי בזרועותיו ואמר: "על אמא שלך עבר יום ארוך וקשה בעבודה, והיא באמת עייפה מאוד, וחוזן מזה, כעך מעט שרוף מעולם לא הזיק לאף אחד... אתה יודע, החיים מלאים דברים שאינם מושלמים, גם אני לא מושלם, ובמשך השנים שמתי לב שהיא לומדת לקבל את הפגמים שלי ובוחרת לשים לב ולהעצים את התכונות החיוביות והטובות שלי".

אבי היקר לימד אותי שיעור בזוגיות ובחיים, שתמיד יש להתבונן על מה שחיובי וטוב אצל השני, להבין את השני וללמד עליו כף זכות, ואת השיעור הזה רציתי כעת להעביר גם לך... מזל טוב!

אחד היסודות החשובים לבניין זה מלמדת אותנו התורה בפסוק: **"ושימח את אשתו"** - זו חובה ומצוה על הבעל לדאוג לכך שאשתו תהיה שמחה. כיצד משמחה? בתכשיטים, במחמאות, בדברי פיוס, בהארת פנים, בדיבורו עמה בכבוד ובהתייחסות נאותה כלפיה.

דבר נוסף שהבעל יכול לעשות כדי לשמח את אשתו נלמד מהמעשה הבא {הביאו הבן איש חי (בן יהודה גיטין נ): בשם עומר השכחה}:

מלך ספרד היה חובב ספורט ובעיקר קליעה למטרה בחץ וקשת, בזה הוא היה טוב במיוחד. יום אחד שלח לקרוא לאלוף העולם בחץ וקשת, לבוא להתחרות נגדו בפני כל שריו ועבדיו. ירה המלך בחיציו ובכל פעם פגע במרכז המטרה, אבל החיצים לא פגעו בדיוק באותו מקום, אלא במקומות שונים בתוך העיגול הפנימי. אלוף העולם היה מכוון את החץ, אך אף פעם לא פגע בתוך העיגול הפנימי. הפלא היה שכל חיציו פגעו בדיוק באותה נקודה מחוץ לעיגול הפנימי, ממש בנקב אחד.

כל עבדי המלך הסכימו שהמלך ניצח. אחרי שהלכו כולם אמר האלוף למלך: "ברכותי על ניצחונך, אך אם תתבונן היטב בדבר

תראה שיכולתי לנצח אותך ולא עשיתי זאת רק משום כבודך להראות לעבדיך שניצחת את אלוף העולם בחץ וקשת, והראיה לכך שכל החיצים שלי פגעו בדיוק באותה נקודה שאליה כיוונתי מחוץ לעיגול הפנימי.

מלך ספרד נוכח כעת שהאיש העומד לפניו ניחן לא רק בכשרון הקליעה, אלא הוא גם מצטיין בישרות ובחכמה לא רגילה, ויודע לכלכל את מעשיו מתוך תבונה ושיקול דעת. המלך הזמינו לחדר האוצרות שלו והעניק לו מתנות רבות.

סיפור זה ממחיש את החכמה הטמונה באדם היודע להעניק לשני את ההרגשה שהוא ניצח. זו חכמה גדולה ושכרה בצדה... תכונה זו צריכה להיות אצל כל מי שאומר דברי ביקורת לעמיתו ובעיקר לאשתו. אסור לבעל להראות לאשתו שהיא מנוצחת כי בכך הוא שובר את רוחה. אם הבעל סבור שהוא צודק, יכול ורשאי לעמוד על שלו, אבל ילך בדרכו של האלוף שעמד בתחרות מול מלך ספרד, שהעניק למלך את ההרגשה שהוא צודק וניצח בתחרות, אבל רמז לו שעשה זאת בכוונה...

אמנם המלך הבין זאת מאוחר יותר, לאחר שניצח בתחרות, אבל למעשה ביקורת כזו היא הרבה יותר יעילה משום שהיא אינה נאמרת בעידנא דריתחא, כך מבין המבוקר שהמבקר למעשה מעוניין בטובתו, והדברים מתקבלים.

אם הבעל חפץ שדבריו ישמעו, עליו לזכור את הכלל: "אל תנצח את אשתך", כי אם תנצח אותה, אתה עלול להפסיד הרבה יותר... תן לה את ההרגשה שהיא מנצחת, ובסופו של דבר תהיה אתה המנצח האמיתי.

לשון הרע

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם
בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (כד, ט)

אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון הרע. זכור העשוי למרים שדיברה באחיה ולקתה בנגעים. (רש"י)

זכירת עונשה של מרים נועד על מנת להראות לנו עד כמה חמור עוון לשון הרע, ולהרתיענו מפניו כמו שכתב הרמב"ם (טומאת צרעת טז, ט): "הרי הוא אומר התבוננו מה ארע למרים הנביאה שדברה באחיה שהיתה גדולה ממנו בשנים וגידלתו על ברכיה וסיכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא דברה בגנותו אלא טעתה שהשוותו לשאר נביאים, והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו שנאמר 'וְהָאִישׁ מִשֶּׁה עָנָו מְאֹד', ואף על פי כן מיד נענשה בצרעת. קל וחמר לבני אדם הרשעים הטיפשים שמרבים לדבר גדולות ונפלאות".

חומרה גדולה מצינו על החוטא בלשון הרע, שלא הזכירה הח"ח בהלכותיו אלא בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פ"ג). שם הביא בשם ספר חובות הלבבות (שער הכניעה פ"ז) שהמדבר לשון הרע על חברו נוטלים ממנו חלק מזכויותיו ונותנים לחברו, ונוטלים חלק מחובות חברו ונותנים לו, ומתאר שם כיצד יגיע האדם לעולם העליון ויראו לו חובות רבים ויחסרו לו מזכויותיו, וכשיתמה יאמרו לו, זה בעבור פלוני שדיברת עליו ונטל ממך מזכויותיך והעביר אליך מחובותיו, וכן להיפך, יש שיגיע למעלה ויראה זכויות רבות, ויתמה מאין הם, ויאמרו לו זה ממי שדיבר בגנותך שהעביר אליך מזכויותיו, וכתב שכן משמע במדרש שוחר טוב.

ומביא עוד בחובות הלבבות על אחד מהחסידים שסיפרו עליו דברי גנות, וכשנודע לו הדבר שלח לאותו אחד שדיבר עליו דורון

וכתב לו : אתה שלחת לי דורון מזכויותיך, ואני גמלתי לך בדורון זה תמורתן. וכן כתוב באורחות צדיקים (שער הענוה), וכן מובא במגיד מישרים לבית יוסף (פרשת ויקהל), והוסיף שאילו ידעו בני אדם, היו שמחים כאשר הם שומעים שמדברים עליהם לשון הרע, כאילו קיבלו כסף וזהב. רמז לדבר מובא בספר דמשק אליעזר מדברי הפסוק "כי יתן איש מום בעמיתו" - שדיבר עליו לשון הרע, "כאשר עשה כן יעשה לו" - היינו שמחליפים מעשיהם ביניהם.

מה טעם נאמרה חומרה זו של העברת זכויות רק באיסור לשון הרע? כתב הגר"ח פרידלנדר בשם הגר"א דסלר זצ"ל שזה מידה כנגד מידה, שהמספר לשון הרע חשב להתגדל על חשבון ביזוי והשפלת חברו, וכנגד זה מגדילים את חברו על חשבון המספר ומעבירים אליו זכויות המספר, וכך מתגדל על חשבוננו. ובספר דרש דוד הביא חיזוק לדברים אלו, מדברי הגר"ש וסרמן שביאר לשון חז"ל (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) : 'כל המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא', שאין הכוונה כפשוטו שמתכבד בכישלון חברו, אלא שמתכבד במה שמבזה ומשפיל חברו, שאין לו חלק לעולם הבא [שכיון שמשפיל את חברו, מידה כנגד מידה מגדילים מדרגת חברו בכך שמעבירים לחברו כל זכויותיו, ולא נשאר לו לחלקו לעולם הבא].

מי שחוזר בתשובה ומבקש מחילה ממי שדיבר עליו, כתב החת"ס בדרשותיו שמקבל בחזרה כל זכויותיו שעברו לחברו, וכן סוברים הגר"ח קניבסקי, הגר"ח סופר והבן איש חי (עיי' עוד בספרי 'עבודה שבלב' בתחילת פרשת מצורע, שם מובא בזה פלפול יפה).

אל הגר"י זילברשטיין שליט"א, הגיעו שני יהודים, שכל אחד מהם מנהל מפעל חסד גדול. השניים הציגו בפני הרב וויכוח מאוד לא שגרתני שהתעורר ביניהם, ומעשה שהיה כך היה: לפני מספר חודשים, התגלעה בין השניים מתיחות קשה, שהפכה למחלוקת

נוראה "לשם שמים". אחד מהעדדים החל לרדוף את רעהו, ולדבר עליו רעה באוזני רבים, ביזה אותו וחירפו, ואף הוציא עליו שם רע, רח"ל. כך היה במשך תקופה ארוכה, הרודף המשיך לפעור את פיו ללא רסן ומחסום, ודיבר על חבירו סרה בכל מקום אפשרי. ואילו הנרדף עשה עצמו כאילם, שמע חרפתו ושתק. אך בשמים לא שתקו. יד ה' החלה לפגוע ברודף, במלוא העוצמה... האיש מיהר לפנות לאחד מצדיקי הדור, והתחנן שיעתיר בעדו לישועה. "את הכתובת למקור הצרות שלך אל תחפש אצלי", ענהו הצדיק, "כדאי שתחילה תחפש היטב אם יש מישהו שפגעת בו, ותמהר לפייסו..."

הפוגע פנה אפוא אל הנפגע, עם דמעות רותחות בעיניים, והתחנן אליו שישלח וימחל לו. הלה לא השיב פניו ריקם, והודיע שהוא מוכן לסלוח לו. אך הפוגע לא הרפה: "אבקש נא שיואל בטובו למחול לי באמת, בלב שלם, ואף לשלוח לי כתב מחילה על כך...". והפוגע הצדיק הסכים. אך כאן אירע דבר מעניין. הנפגע שלח אל הפוגע את כתב המחילה, ובו כתב והדגיש שהוא מוחל לו בלב שלם על כל הפגיעות, הלשון הרע, הוצאת שם רע, הקללות והגידופים וכו' וכו', אך חתם את מכתבו במשפט הבא: "אבל, על דבר אחד איני מוכן לוותר – על זכויותיך הרבים... הלא אתה עושה חסד לאלפים, עוזר ליתומים ואלמנות, תומך בעניים ואביונים וכו', והזכויות העצומות הללו, הרי עברו אלי כאשר דיברת עלי לשון הרע, ואת זה אני רוצה להשאיר בידי...!". הפוגע טען כנגדו: "אם הנך מוחל לי, אין לך זכות להשאיר אצלך את זכויותי!".

אך הלה אינו מוותר ומסויף לטעון: "הן הלכה בידינו (או"ח תרו, א), שהמוציא שם רע על חבירו, מעיקר הדין אין צריך הנפגע למחול לו, אפילו כשבא לבקש מחילה, ואם בכל זאת אתה רוצה שאמחול לך, עליך להשאיר אצלי את זכויות המצוות שלך!".

לבסוף השניים החליטו לפנות אל הגר"י זילברשטיין שליט"א, כדי לקבל הכרעה בעניינם... השיב להם הרב כך:

א. כתב רבינו החתם סופר, שאחד שדיבר על רעהו לשון הרע, וכעת חוזר בתשובה ומבקש מחילה ממי שדיבר עליו – הרי הוא מקבל בחזרה את כל זכויותיו שעברו לחבירו. וברור שאפילו אם המוחל יעמוד ויכריז שעל זכויות המדבר לשון הרע הוא אינו מוכן למחול, אין בדבריו כלום, כי הדבר אינו תלוי בו, שכן שכר המצוות כולו הוא מאת ה' יתברך, ולא שייך כלל לסחור בו כחפץ גשמי.

ב. אמנם, מסתבר שלאחר שזה שדיברו עליו מחל לחבירו, לא ייגרע חלקו, ולא ינכו מזכויותיו כלל בגלל שמחל לחבירו, אלא יתנו מן השמים, מאוצר מתנת חינוך, למספר שחזר בתשובה את הזכויות שלו בחזרה, וזאת מבלי להחסיר מאומה מזה שדיבר עליו, שכן לקב"ה לא חסר שכר טוב לשלם גם לזה וגם לזה.

ג. גם אם נאמר שלאחר המחילה הזכויות עוברות מהנפגע ושבות בחזרה אל הפוגע, מכל מקום, אין למוחל לו מה לחשוש, כי לא יפסיד מאומה מחמת מחילתו, וזאת על סמך דברי קודשו של מרן רבינו הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, שכתב בעניין זה דבר נפלא (איילת השחר ויקרא י"ט, ט"ז): "כשזה שדיברו עליו מוחל למספר לשון הרע, אזי יחזרו הזכויות למספר לשון הרע, ומכל מקום, המוחל אינו מפסיד מכך, כי הזכות שיש לו במה שמוחל לחבירו, שוקלת הרבה כנגד כל הזכויות שעברו אל המספר והחזירם על ידי מחילתו!" לאור הדברים, יש להורות לנפגע, שיימחל לגמרי לחבירו ששב בתשובה, והמוחל לא יפסיד ממחילה זו, אלא אדרבה רק ירוויח...

(ופריו מתוק).

המחזיק בחטאי אבותיו ישלם!

לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בְּנֵים וּבָנִים
 לֹא יוֹמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּזוֹטָאוֹ
 יוֹמְתוּ (כד, טז)

הגמרא במסכת ברכות מביאה סתירה בין פסוק זה שלא יומתו אבות על בנים שמשמעו שכל אחד ימות בגין חטאיו שלו לבין הפסוק: "פוקד עוון אבות על בנים ועל שלישים ועל רבעים" (דברים ה, ט) - שהבנים יסבלו בעבור חטאי אבותם. והיא מתרצת: שהפסוק "לא יומתו אבות על בנים" - מדבר כשאין הבנים אוחזים מעשי אבותיהם בידיהם, ואילו הפסוק "פוקד עוון אבות על בנים" מדובר כשאוחזים מעשי אבותיהם בידיהם - ואז במקרה כזה יקבלו עונש על חטאי אביהם...

מעשה באריה גדול וחזק שעבר בשדה לבקש טרף ופגש בשועל זקן וחכם. האריה ברעבונו רצה לטרוף את השועל, השועל 'קלט' שקיצו קרב, פנה אל האריה ואמר לו: "אריה יקר, מדוע ברצונך לטרוף שועל זקן כמוני, הלא בוודאי לא תימלא כרסך מבשרי שהרי זקן אני ואין בי כי אם עצמות מתחת לעורי ובשר אין... אבל תחתי אשיאך עצה, הרי לך ממולגו אדם עומד ומתפלל, והוא שמן ומלא בשר, ובוודאי מבשרו תוכל לשבוע ולמלא את כרסך..."

האריה נפעם מהרעיון של השועל ואמר לו: "הייתכן?! לא אוכל לעשות זאת, כי מפחד אני לטרוף אדם המתפלל, פן תדבקני הרעה ומתני בעוון הזה"..." ענה השועל לאריה בעורמה: "אין לך מה לפחד כלל ואל לך לחשוש... הלא תדע ידידי האריה כי עוון אבות נפקד על בנים ועל בני בנים על שלישים ועל רבעים, יבואו בניך ובני בניך אחרוך ויכפרו על עונותיך, לך לא יקרה מאומה מן החטא, לך אכול בשמחה טרפך ותהנה, ואם אין אתה עושה כן, שמא תמות ותפסיד את הנאות העולם הזה"...

דברי השועל מצאו חן בעיני האריה, ושמע בקולו. קם מיד ושעט לטרוף את האיש. אך אביו... כשדילג לעברו, מרוב רעבונו ופזיזותו, לא שת לבו לבור עמוק ונסתר שהיה פעור בקרבת האיש, וקודם שנעץ ציפורניו בטרפו מעד האריה ונפל לתוכו.

ראה האריה כי צרתו צרה, הרים את קולו וצעק צעקה גדולה ומרה עד מאוד, ויאמר: "שועל שועל איכה?!". כשמוע השועל את צעקותיו של האריה, רץ אל הבור, הציץ לעבר האריה מפתח הבור ושאל אותו: "מה קרה לך אדון אריה, כי הנך נמצא למטה בבור עמוק וחשוך זה?"

ענה האריה ואמר: "הלא אמור אמרת לי שאין לי ממה לדאוג שכן עוון אבות נפקד על בנים ועל בני בנים, א"כ למה עתה נפלתו לתוך הבור הזה טרם ביצעתי את זממי לטרוף את האיש המתפלל?!". אמר השועל לאריה: "סלח נא לי ידידי האריה, כשם שאתה לא חשבת על בניך, כך כנראה גם אבותיך לא חשבו עליך ונלכדת בעוונם..."

והנמשל ברור: כשאדם מחזיק בחטאי אבותיו אל לו לשאול מדוע סובל הוא בעוונם... (ציוני תורה)

בגד אלמנה

לֹא תִזְכַּל בְּגֵד אֶלְמָנָה (כד, יז)

סיפורנו החל באירוסין רגילים של חתן רגיל עם כלה רגילה. מיד לאחר האירוסין פנתה אמה של הכלה לתופרת שתתפור לה את השמלה. התופרת הייתה אישה אלמנה קשת יום, אך אחת שידעה את המלאכה, ואילו אם הכלה לא הייתה קשת יום, היא סתם נחשבה לאישה לא קלה... היו בה המון תכונות טובות, היא הייתה אם מסורה וטובה, אבל מאוד נחושה.

היא ליוותה את התפירה בהערות ובביקורת, לא הייתה מרוצה מהתוצאה הראשונה וערכה מספר שינויים, לפעמים סותרים זה את זה. לאחר חודשיים של תפירה, כשהגיעה השמלה המוכנה, החליטה האם שאינה מוצאת חן בעיניה ופנתה לתופרת אחרת שנחשבה להכי טובה והכי יקרה.

התופרת הראשונה נפגעה עד עמקי נשמתה מהדחייה. לא הייתה זו רק העבודה הקשה והחוזרת על עצמה. ידוע ש"תשואות הן לחמו של האומן". כל בעל מלאכה מצפה למחמאות בעבור עבודתו. כאן, לא די בכך שעבדה קשה פי שניים מכל שמלה, ולא זו בלבד שלא קיבלה אפילו מחמאה אחת – כעת גם חטפה מכה אנושה בדמות דחייה מוחלטת של היצירה שתפרה.

הכלה עצמה לא אמרה דבר לאמה. היא הייתה בת טובה ובעלת מידות, ונקרעה בתוך תוכה. מצד אחד, צערה של התופרת נגע אל לבה עד מאוד, ומהצד האחר היא כיבדה את אמה ולא העזה להעיר שמדובר בפגיעה באלמנה, ושהיא רוצה לקראת חתונתה לצבור זכויות ולא חובות.

ואם לא די בכך, החליטה האם שלתופרת לא מגיע שכר בעבור השמלה. זה כבר היה הקש ששבר את גב הגמל, והתופרת פנתה במר ויאווה אל אחות האם, הדודה של הכלה, שהייתה רבנית,

וביקשה ממנה להתערב לטובתה. הרבנית פנתה לאחותה והעמידה אותה על חומרת העניין, גם על הפגיעה בעצם דחיית השמלה וגם על הפגיעה הכלכלית הכרוכה בסירוב הלא מוצדק לשלם על טרחתה. אם הכלה לא שעתה לדברי אחותה. היא כעסה עליה ואמרה שאינה חייבת לקחת בגד שאינו מושלם וכי היא מבקשת מאחותה שלא תתערב בחייה.

הכלה עצמה הייתה עדה לכל חילופי הדברים והדבר טרד את מנוחתה עד מאוד. היא ידעה שהיא הולכת להיכנס לחופה עם שמלת כלה, הגם שהיא מבית יוצר ידוע ומפורסם והגם שהיא תהיה מרשימה לעין ערוך על זו שנפסלה, אבל כרוכים בה צער, הלבנת פנים ואפילו עושק של אישה אלמנה. הדבר גרם לה לעער ולכאב לב, ולמען האמת, גם לפחדים ולחרדות. בדמיונה, ראתה מלאכים רעים שחגים מעל החופה ומקטרגים על כך ששמחתה כרוכה בפגיעה אנושה באישה אלמנה. היא ניסתה לדבר על לב אמה בעדינות, אך זו חתכה את דבריה בנחרצות: "אם את מכבדת אותי – אני לא רוצה לשמוע מילה אחת על העניין".

והכלה, כמו בת טובה ונאמנה, שתקה ואכלה את הלב. לבה דואב מחד על התופרת האלמנה, ומלא בחרדות ובפחדים. מאידך, החתונה מתקרבת, והיא שבורה ונפחדת. בינתיים, היא משתרכת אחר אמה לתופרת, וככל ששמלת החתונה שלה יפה יותר, והיא אכן כזו, כך לבה נחמץ ודואב עוד יותר. "מה יהא עליי?", היא שואלת את עצמה. "מה בצע לי בשמלת כלה מפוארת, שנושאת בחובה התנהלות כה מכוערת!?"

יום החופה מגיע. שעתיים לפני החופה, הכלה בביתה עם ההכנות האחרונות, לבושה בבגדי חופתה הצחורים ולבה שחור משחור. סביבה נמצאות אמה, דודתה ואשת מקצוע שתפקידה לקיים את עניין "כלה נאה וחסודה". ורק היא שותקת ומתייסרת, ולבה עם אותה תופרת אלמנה שתשב בביתה ותביט בשמלת הכלה הדחוויה פרי עמלה.

ושעה לפני החופה זה קרה. כוס קפה שחור שעמדה על השולחן וכבר הספיקה להתקרר, מצאה את דרכה אל שמלת הכלה הצחורה והותירה עליה כתם שחור ומכוער, בל ימחה. שלוש מתוך ארבע הנשים צרחו, ורק אחת נאלמה דום מרוב בהלה. הכלה עצמה.

"אני כל כך מצטערת", אמרה דודתה של הכלה, זו הרבנית, "זה היה בלי כוונה, אני פשוט הושטתי יד לזר הפרחים וזה פגע, אני לא מאמינה". האם, שלאחר הצעקה האחרונה מבטה היה קפוא לכיוון הכתם הענק של הקפה, מנסה להבין את משמעותו ואינה מצליחה, הביטה באחותה בכעס נורא. "למה?", היא סיננה, "למה לא נזהרת? הרסת לנו את החתונה... מה אנחנו עושים כעת?!", ייבבה האם. "כלה ללא שמלת כלה זה כמו חתונה בלי חתן."

הדודה, הרבנית, הייתה הראשונה שהתעשתה. "יש לנו את השמלה הראשונה, ארוץ לתופרת ואקח אותה ממנה, בתקווה שלא נתנה אותה למישהי אחרת". ומיד קמה, יצאה מהמקום ורצה לכיוון בית התופרת.

עשרים דקות חלפו. הדודה חוזרת עם התופרת, לא היה זמן להתחשבות, הכל חשו להחליף את הקפה בוץ בלבן מבהיק, ובתוך מחצית השעה הייתה הכלה מוכנה לצאת מביתה, אמנם באיחור קל ואמנם בשמלת כלה פחות מפוארת, אבל מי שהביטה בה היטב, יכולה הייתה לראות כלה קורנת מאושר, בדיוק כמו שכלה צריכה להיות, ואפילו מעבר לכך.

החתונה התקיימה והייתה שמחה מהרגיל. לא היה אחד מהנוכחים שלא ידע על הקפה השחור שכמעט הרס את שמחתה של הכלה, ועל הנס, שבמהירות נמצאה שמלה חלופית. איש לא שאל את עצמו כיצד נמצאה שמלה כזו, שלא הזדקקה לשום תיקונים, ואיך ידעו היכן למצוא אותה. בעיני הנוכחים היה זה פלא שהתרחש לנגד עיניהם... אך איש לא ידע על הדרמה האנושית שהתקיימה מאחורי שמלת הכלה, למעט התופרת, האם, הדודה, הכלה העצובה וכמובן

כוס הקפה שהשחירה, אבל למעשה הלבונה את החתונה, ואת לבה של הכלה.

לאחר תום החתונה ושבע הברכות, החלה האם להתרחק מאחותה הרבנית.

בתחילה חשבה הדודה שדבר מקרה הוא, אך מהר מאד התברר שהאם פשוט כועסת על אחותה ומתכוונת לנתק עמה את היחסים. נעשו ניסיונות פיוס, שנתקלו בסירוב מוחלט מצד אם הכלה, ובאחד הניסיונות היותר חזקים יצא המרצע מן השק. "אני יודעת שהיא עשתה זאת בכוונה", אמרה האם, "זה ברור לי במאת האחוזים. רק אני יודעת איזה לחץ היא הפעילה עליי בין האירוסין לחתונה בנושא התופרת, בתחילה היא ביקשה יפה ולאחר מכן עברה להטפות מוסר, ולקראת סיום דיברה אליי קשות. אני סירבתי, והיא קמה ועשתה מעשה בריוני מאין כמותו. מי שמעזה לשפוך כוס קפה על שמלת כלה, אין לי חלק ונחלה אֶתה. היא אדם בלי מעצורים. איני מתכוונת לדבר אֶתה שוב. היא לא אחותי".

ואכן, בין השתיים חל נתק של ממש. אמנם אם הכלה לא הסתפקה בזה וניסתה להכריח את הסובבים אותה לנתק גם הם קשר עם הדודה, אך לא עלה בידה. כולם אמרו לה: "די בכך שאיננו מסכימים שאינך מדברת אֶתה, לא נשתף פעולה עם זה". עלתה על כולם הכלה עצמה, שהתקרבה מאד לדודה, מסיבות מובנות. הייתה זו הפעם היחידה שמישהו העז לעמוד בפני עוצמתה וכעסה של האם.

עשרות שנים חלפו, לכלה ההיא נולדו ילדים שגדלו ונישאו והביאו לה נכדים ולאמה נינים, סיפור הקפה התהלך איכשהו במשפחה בחיוד, אם כי הכל ידעו כי החיוד הזה מסתיים על מפתנה של הסבתא. בסוף ימיה של הסבתא, היא הלכה ונחלשה ועברה להתגורר בבית בתה, גיבורת הסיפור. הבת, ילדיה ונכדיה התמסרו לשרת אותה. במקביל להיחלשותה – התרככה, ובתה חשה כי הגיע

הזמן לשיחה שלה חיכתה עשרות שנים: "ראי, אמא", אמרה הבת, "את זוכרת את יום החתונה שלי ואת כוס הקפה?"

"ודאי שאני זוכרת", אמרה האם. "דבר כזה לא שוכחים לעולם".
 "את זוכרת שהאשמת את הדודה וטענת ששפכה את הקפה במתכוון?" ... "אני זוכרת", אמרה האם, "ואל תנסו לומר לי שהקפה נשפך מעצמו. תעשי לי טובה, אני אמנם זקנה וחולה, אבל טיפשה אני לא". "זה בסדר, אמא", אמרה הבת. "אני לא הולכת לומר לך שזה בא מעצמו, זה באמת נעשה במתכוון. אני עצמי ראיתי זאת במו עיניי. לא אוכל להכחיש, צדקת, הקפה באמת נשפך במתכוון".

"סוף-סוף יש מי שתעיד על האמת", נאנחה הסבתא, "במשך כל השנים איש לא הבין מדוע הסתכסכתי עם אחותי, אף שאמרתי לכולם שהיא שפכה את הקפה על שמלת בתי בכוונה תחילה רבע שעה לפני החופה.. איני יודעת למה לקח לך כל כך הרבה זמן להודות בזה".

"אומר לך, אמא. דודתי אסרה עליי לספר את האמת, ממש ביקשה והתחננה ואפילו הזהירה. זו הסיבה שלא סיפרתי לך". "נו, את רואה? כעת את מבינה מדוע כעסתי עליה כל השנים? לפחות הייתה מודה שעשתה זאת במתכוון. במקום זה היא רק דאגה שבתי לא תספר לי את האמת. את מבינה עם מי היה לנו עסק?"

"לא, אמא", אמרה הבת, "ישנה סיבה אחרת מדוע היא אסרה עליי לספר את האמת. האמת, אמא, שהקפה אמנם נשפך במתכוון, אבל זו לא הייתה היא ששפכה אותו". "אלא מי?!", זעקה האם. "זו הייתי אני!!!", אמרה הבת. "מהההה?!"

"הייתי כלה כל כך עצובה ונפחדת, שהרגשתי שלא אוכל להיכנס לחופה עם שמלת כלה הספוגה בדם לבה של אלמנה. אמא, אני כיבדתי אותך, ניסיתי לומר לך, אך את לא קיבלת, לא הייתה לי שום דרך אחרת להימנע מזה. אז פשוט שפכתי על עצמי את הקפה השחור. זו הייתי אני, אמא. לא היא".

"אז מדוע? מדוע לא סיפרת לי זאת עד היום?". "משום שהדודה בעינייה החדות ראתה מה שעשיתי. היא סימנה לי באצבע על פיה שאשתוק. היא מיד אמרה: 'אני כל כך מצטערת', ובעצם נטלה ממני את האשמה. ולאחר מכן, כשמצאה רגע פנוי, לחשה לי: 'אל תאמרי מילה. זה עלול להרוס את החתונה גם לך וגם לאמך, שתקי וזהו!'"

"מספר חודשים לאחר החתונה ניסיתי לשכנע את הדודה לספר לך את האמת, אבל היא השביעה אותי שלא לספר לך. 'אם היא הסתכסה אֵתִי על חשד, קל וחומר שתסתכסך אֵתְךָ על דבר ודאי. בשבילה ובשבילך עדיף שתחיו בשלום, כי סכסוך בכל מקרה יהיה כאן'."

"במהלך השנים ביקשתי ממנה כמה וכמה פעמים שתסכים שאספר, אך היא התנגדה, ורק לאחרונה, כשאמרתי לה שאני חייבת להציג לך את האמת ושכעת את יותר מפויסת ומרוככת – היא נעתרה לבקשתי."

הסבתא ואחותה התפייסו בו ביום. הרבה בכתה הסבתא על קשיות לבה שגרם לה, כמו לרבים, להפסיד קשר עם הקרובים להם. עם זאת הודתה שהחלופה הייתה קשה יותר – היא הייתה מסתכסכת עם בתה. מספר חודשים לאחר מכן היא נפטרה, לא לפני שביקשה לעשות משהו עם הסיפור הזה, להעביר מסר: "לעולם יהיה אדם רך כקנה ולא קשה כארו". שנה לאחר מכן נפטרה גם אחותה.... (הרב חיים ולדר)

צדק ומרמה

אֲבֹן שְׁלֹמֹה וְצֶדֶק יִהְיֶה כָּךְ אִיפֹה
 שְׁלֹמֹה וְצֶדֶק יִהְיֶה כָּךְ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ
 יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לָךְ, כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה
 אֱלֹהֵי כָּל עֲשֵׂה עֹול

(כה, טו-טז)

אני נהג הובלות. ערב אחד הגעתי לשכונה כלשהי כדי לפרוק סחורה במפעל לצבע. היה זה בתוך שכונת מגורים עם בתים חד קומתיים שנעשו בהם תוספות בנייה בלתי חוקיות, טלאי על טלאי. לא היה פשוט לנווט עם המשאית בין הסמטאות. הדבר ארך לי זמן רב, אך בסופו של דבר הגעתי למקום והתחלתי לנסוע ברוורס, במטרה להתקרב עם הרמפה כמה שיותר אל המפעל.

אני נחשב לנהג מקצועי ומדויק, וכשאני נוסע לאחור אני נזהר שבעתיים, ואכן שמתי לב שיש מימין בית שאליו הייתה צמודה גדר. נזהרתי שלא לפגוע בה, נסעתי באיטיות, ואז לפתע חשתי שהמשאית נגעה טיפ-טיפה בגדר. זה יכול לקרות, בעיקר כשאתה מנווט במרווחים של מילימטרים. אבל התוצאה הייתה קטסטרופלית. הגדר התמוטטה כולה בקול רעש גדול.

יצאתי מהמשאית ולא האמנתי למראה עיני, מה שהיה רגע לפני כן גדר גבוהה של בית, הפך בנגיעה לתל אבנים, כנראה שדחפתי קצת יותר מדי חזק ושברתי את החומה.

אנשים החלו לנהור מכל השכונה והם מתחילים לומר לי: "אתה בבעיה. זה הבית של לוי העצבני, הוא הולך לקבל התקף לב, כדאי לך לברוח מכאן". כאילו יש לי איזה קורקנט שיכולתי לברוח אתו. אבל גם אם היה לי – אני לא מהבורחים.

הילדים של מי שכולם כינו "לוי העצבני" ירדו אף הם, וראיתי שידיהם על ראשם. "אבא יתעלף", אמר אחד מהם, ואף שנמנע

מסיבות ברורות מלכנות את אביו "לוי העצבני", הרי שמדבריו עלה אישור מוחלט לפחדים שלי, כפי שהשמעו על ידי שכניו.

משלחת של שכנים וילדים רצו לתוך הבית, ובתוך דקות אחדות יצאה פמליה גדולה שליוותה את לוי העצבני. ברגע שראה את הגדר – התמוטט על הרצפה. הם הרימו אותו, והוא הלך ובכה: "מה עשו לי, איך הרסו לי את הגדר, אין לי חיים, אין לי בריאות, וכעת אין לי גדר". וכך ניצב מולי.

"אדוני", אמרתי לו, "אני מצטער, נסעתי לאחור ופגעתי בגדר שלך". יללות שבר עלו מהאיש ומסיעתו, כאילו ברגע זה נודעה לכולם בשורת האויב על מות הגדר. קולות נהי ובכייה. השכנים מצדם אחזו בו משני הצדדים והחלו להשמיע דברי נחמה. לתחושת הפחד שלי נוספה אי נעימות גדולה.

"זה בסדר, אדוני, אני אשלם לך את הנזק. אל תדאג, יש לי ביטוח", אמרתי לו. "ביטוח שמיטוח, הבית שלי נהרס ואתה מדבר על ביטוח?", הוא כבר נשמע נזעם והתחלתי לחשוש שידביק בזעם שלו את הסובבים כפי שהדביקם בבכי.

נתתי לו אלף שקל ורשמתי את הפרטים שלי, בהצהירי שאיידע את סוכן הביטוח כבר כעת שישלח שמאי להעריך את הנזק. הוא לקח את הכסף והורה לשכניו לאפשר לי לצאת מן המקום, וכך עשיתי.

התקשרתי לסוכן הביטוח, וזה שלח שמאי שהעריך את הנזק בלמעלה מעשרת אלפים שקלים. סוכן הביטוח הציע לי להתפשר עם בעל הבית, שלא אצטרך להפעיל את הביטוח. דיברתי אתו והוא הסכים לפיצוי של שמונת אלפים שקלים במזומן. אמרתי לו שבימים הקרובים אעביר את הכסף.

למחרת, בלי שום קשר, הובלתי סחורה לאזור שמחוץ לקו הירוק. בשלב מסוים הבחנתי ברכב העומד בעזרה משונה באזור מאד לא סימפטי בפאתי רמאללה.

עצרתי בזהירות ליד הרכב והמתנתי לראות מה קורה שם. לפתע יצא משם אדם שנראה בסדר, הוא התקרב אלי ונפף בידי. הוא עלה לתא הנהג והסביר לי שאיבד שליטה על הרכב ועשה "סללום" – שזה סוג של סיבוב על המקום. הרכב לא התהפך אך נחבט בעמוד, והוא אינו מצליח להתניע אותו.

שאלתי אותו: "אתה מודע למיקום שלך כרגע?". הוא אמר לי שהוא בדרך לפסגות, ואני הסברתי לו שהוא נסע בכביש לא נכון והוא במקום מאוד מסוכן. מסתבר שהוא היה מודע לכך, אך לא ידע מה לעשות. ירדתי מהרכב, ניסיתי לעזור לו להתניע, ואז ראיתי הרחק, מתוך השיחים, חבורה של צעירים ערביים מתקרבת. אמרתי לו: "תקשיב טוב, אנחנו בסכנה. עזוב את הרכב, קח את המפתחות ומסמכים חשובים, ונברח למשאית". הוא עשה זאת במהירות, ושנינו התחלנו לרוץ לכיוון המשאית שלי.

האבנים כבר החלו להתעופף. טיפסתי למשאית, התנעתי. פתחתי לו את הדלת תוך כדי נסיעה. הוא עלה, כשאחריו דולק צעיר ערבי, סגר את הדלת, ואני לחצתי על הדוושה בכל הכוח. מטר אבנים ליווה אותנו, אך יצאנו בלא פגע. הוא נראה המום. במראה ניתן היה לראות שהצעירים פונים לרכב, לא היה קשה לנחש מה היה קורה אם היינו נשארים שם עוד מספר רגעים. "אתה הצלת את החיים שלי", הוא אמר. "בסייעתא דשמיא", הוספתי. נסענו בשתיקה, הוא חפן את ראשו בידי ונראה שדמיין מה שעלול היה לקרות לו.

בינתיים קיבלתי טלפון, הפעלתי את הדיבורית. על הקו היה בעל הבית שאת גדרו הרסתי. "מה קורה עם הכסף?" שאל. "מחר אביא לך", הבטחתי לו. האיש שלעדי הוציא את ראשו מתוך ידיו והביט בי.

"אז זה אתה", אמר. "ראיתי שאתה מוכר לי". "אני, מה?". "אתה זה שהפלת את הגדר". "מאיפה אתה יודע?". "אני גר שם בשכונה, אמנם הגעתי רק בסוף המהומה, כשכבר יצאת משם, אבל אני יודע

את כל הסיפור. "תראה", אמר, "אני התלבטתי אם לספר לך, אבל אחרי מה שקרה לנו – אני חייב". "לספר מה?".

הפעם הראשונה הייתה לפני עשר שנים. כשלוו בנה את הגדר. בתוך שבוע, משאית גדולה באה והפילה את הגדר של לוי. זה היה בימים שעדיין לא קראו לו לוי העעבני. הוא כמובן התרגז מאד, הנהג שילם לו את עלות בניית הגדר, והוא בנה שוב.

שבוע לאחר מכן שוב הפילה משאית את הגדר. התברר שהמקום פשוט לא מתאים לפריקה של משאיות גדולות, כלומר, הוא התאים כל עוד לא הייתה גדר. ברגע שזו נבנתה, יש כמה מילימטרים בודדים של רווח בין השער לגדר, ותשעים ותשע אחוז מהנהגים פוגעים בגדר.

בכל פעם היה הנהג משלם ללוי כדי שיבנה את הגדר. בשלב מסוים החליט לוי שלא משתלם לו לבנות ממש את הגדר, מה עוד שכאשר הוא בונה – לא כל המשאיות מצליחות לשבור אותה, לכן החליט פשוט לערום את האבנים ללא מלט, לשים קצת טיח כדי להסתיר את העובדה שזו לא גדר אלה ערמת לבנים, ולהבטיח שבכל פגיעה קלה של משאית, החומה תמוטט בקול רעש גדול... מהר מאוד זה הפך לעסק של ממש. כמעט בכל יום מגיע נהג משאית שאינו מכיר את העניין, עושה רוורס, תמיד נותן מכה קטנה לגדר וכמובן ממוטט אותה, ואז מתחילה הצגה שלמה שכל השכנים שותפים לה.

"רק שתבין", אמר הנוסע שלצדי, "לא הרסת שום גדר, בסך הכול הפלת ערימת לבנים...". הייתי בהלם. "אתה רוצה לומר שפשוט שכונה שלמה עבדה עלי". "אל תיקח את זה אישי, זה קורה לכולם". "אבל מדוע?", שאלתי, "מדוע השכנים משתפים פעולה עם כזו תרמית?".

"אתה צריך להכיר את השכונה שלנו. מדובר באנשים קשי יום, הבתים בכלל לא שלהם, הם פלשו אליהם לפני שנות דור ומאז מקיימים חיים של עליבות, ללא עבודה וללא כבוד, יושבים כל

היום, מעשנים ושותים, ילדיהם יוצאים לתרבות רעה או במקרה הטוב יוצאים בטלנים כמותם. ברגע שמישהו מוצא 'פרנסה', לא חשוב איזו, איש אינו מתכוון להפריע לו. בשבילם אתה עשיר עם משאית גדולה, והם מספיק ממורמרים ובלתי הוגנים בשביל להוציא ממך כל סכום שניתן".

"מה אני עושה כעת?", שאלתי. הוא חשב קצת ולאחר מכן אמר: "כל מה שתרצה, רק אל תסגיר את שמי כמובן".

לקחתי חבר קבלן, סיפרתי לו את הסיפור, והוא הסכים לשתף פעולה. נסענו לשכונה, נקשנו על דלת ביתו של לוי העצבני, הצגתי את חברי ואת מקצועו, ואמרתיו שהוא הולך לבנות גדר חדשה. "גדר מה?" שאל לוי.

"חדשה", אמרתי, וחברי הוסיף, "מבטון". אני חייב להודות שלוי נראה הפעם באמת עצבני. "רגע, אבל זו לא הייתה גדר בטון", הוא אמר. "מה אכפת לך?" שאלתי באדישות. "גדר בטון חזקה יותר מגדר האבנים שלך".

"תראה", אמר, "תן לי אלפיים שקל ונסגור עניין". "לא", אמרתי. "אני אומר לך מה הולך להיות. אתה תחזיר לי את אלף השקלים שלקחת בעבור ערימת הלבנים שהפלתי, תתחייב לפניי שזו הפעם האחרונה שאני שומע סיפור כזה ותבקש יפה שלא אספר ברבים על הנוכלות שלך. יש לך בדיוק חמש דקות להחליט מה אתה עושה".

נו, תוך שתי דקות הוא היה עם אלף שקלים, ממלמל משפטי התנצלות שמביך אותי אפילו לחזור עליהם.

נסעתי משם, ובדרך קיבלתי טלפון: היה זה הנהג שהעלתי. הוא התקשר, נרגש, להודות לי בשנית. הוא סיפר שנהג גרר שהגיע למקום גילה את הרכב שרוף כליל, והוא מבין היטב שאם לא הייתי שליח להצילו – גורלו היה חלילה כגורל המכוננית. שמחתי שהיה לי חלק בהצלת חיים, וגם הודיתי לו על המידע שחסך ממני ואולי גם מאחרים סכום כסף בלתי מבוטל. (הרב חיים ולדר)

פְּרַשְׁתַּי כִּי תִבְרָא

הכרת הטוב

וּבָאתְ אֶל הַפֶּהֶן אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים
הֵהָם וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לֵאמֹר
אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע ה' לְאַבְתָּיִנוּ לָתֵת לָנוּ
(כו, א)

'ואמרת אליו' - שאינך כפוי טובה. (רש"י)

בספר "קב הישר" מובא בשם ספר "חרדים" חידוש גדול שלומדים מפסוק זה, בזה"ל: "ומי אשר האיר עליו הקב"ה חוט של חסד והצילו מכל הפגעים ר"ל, יהיה לו לזכרון תמיד חסדי ה', ולא להיות כפוי טובה. ולא זו בלבד אלא כל מי אשר משפיע עליו הקב"ה שפע של ברכה שזכה לישב בביתו בהשקט ובבטחה ופרנסתו היא סדורה, שצריך ליתן שבח והודיה למקום על זאת". והזהיר על כך שזה מכלל מצות עשה של 'הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ' (כפירוש רש"י - שאינך כפוי טובה).

העיר ירושלים בתפארתה היתה עיר פעילה ורוויית הוד. בית המקדש התנוסס בראשה, וברחובות הסמוכים התגוררו יהודים של צורה, שזכו לגור בשכנות למקום המקודש בעולם. לרווחת ההמונים העולים לירושלים, התקיימו ברחובות העיר ומבואותיה חיי מסחר פעילים ותוססים. חיים מלאים התנהלו בדרך שיגרה, עד ליום דרמטי אחד בו עצרה ירושלים את נשימתה, הופעלים הפסיקו את עבודתם, והכל עסקו רק בדבר אחד...

היה זה ביום בו עלו מביאי הביכורים לירושלים. שיירות צבעוניות ומוזהבות, ססגוניות ומהודרות, הגיעו מכל ערי הארץ, קרני השוורים עוטרו בשרשראות מרהיבות והסלים הכבדים

נעטפו בבדים יפים ונאים. בתוכם, נחו פירות הביכורים - הראשונים שצמחו באותה שנה, והם נישאו בידיים מאושרות של מגדלי הפירות, שהביאו אותם לירושלים.

בהגיע מביא הביכורים לירושלים, מתארת פרשת השבוע כיצד פתח היהודי בשיר ושבח לבורא עולם על כל החסד שגמל עמו, מאז הניצן הראשון שפרח בעם היהודי, ועד הניצן הראשון של הפרי. 'הגדתי היום לה' אלוקיך', עומד היהודי ומתאר את חסדי ה' בקול רם, מפרט בקול גבוה את גלגוליו של העם היהודי עד הגיעו אל המנוחה ואל הנחלה. כשדמעות התרגשות בעיניו מתאר הוא את נס הכניסה לארץ ישראל, ואת חסד הבורא שהפך גרעין בודד לאילן רב פארות ופירות...

התבוננות בכך מציפה שאלות רבות. מדוע החקלאי ממטולה ואחיו מהערבה נוסעים דרך כה ארוכה כדי להביא את ביכוריהם לירושלים? מדוע מובילים את הביכורים תוך שירה וזמרה? מדוע סוחר ירושלים עצרו את פעילותם לרגל הביכורים? ומדוע נדרש מביא הביכורים לספר את כל ההיסטוריה, ועוד בקול רם דווקא - למען ישמעו כולם? מה הקדחתנות הרבה כל כך סביב עניין הביכורים?

התשובה לכך טמונה בשלוש מילים אותו כותב רש"י: 'שאינך כפוי טובה!' מטרת כל העשייה והפעלתנות היא עבור מביא הביכורים, כדי שיטמיע בנפשו וישמיע גם לחבריו מסר אחד ויחיד, נוקב וברור: הכרת הטוב! זהו. זה הכל.

האלשיך הקדוש חושף, שכל העשייה, השירה והזמרה, הצבעוניות והססגוניות, כל המעמד והחגיגות סביב הבאת הביכורים - כל אלו נועדו כדי להדגיש ולהביע, לבטא ולהודיע, שכל מה שיש לנו אינו משלנו, שאנו אסירי תודה. שאנו מעריכים ומוקירים, שאנו יודעים שזה לא מכוחנו. כדי שמביא הביכורים, חבריו וסובביו - כולם יפנימו את הערך הייחודי של **הכרת הטוב!**

הכרת הטוב היא מפתח יסודי בחשיבה היהודית, כי כאשר יהודי מרגיש ומעריך את חסדי הבורא אליו - הוא שואף לעשות את רצונו ולקיים את מצוותיו. הבסיס הוא התחושה שמה שיש לאדם אינו מכוחו ועוצמתו ולא מגיע כמובן מאליו. החשיבה הזו מלווה את היהודי גם ברגשותיו כלפי חבריו ומכריו וכל אדם שהטיב עמו, כי כשאדם מרגיש שדברים לא קורים מעצמם אלא יש מי שמסייע לו - הוא חש את הכרת הטוב גואה בו.

חכמינו הפליגו ואמרו 'הכופר בטובתו של חברו ככופר בטובתו של מקום!' - זו השוואה חסרת תקדים שעשויה לעורר תמיהה רבתי: מדוע הכופר בטובת חברו ככופר בטובת המקום? וכי יתכן להשוות בין הדברים?

התשובה היא, שהכרת הטוב היא מבחן משותף, לרגשות יהודי כלפי בורא עולם ולהבדיל גם למכריו. יהודי שמרגיש שכל מה שיש לו נובע מעוצמתו האישית, מכוחו הגדול, מיכולותיו האדירות - הוא כופר בטובת חבריו וכופר בטובת ה' יתברך באותה מידה. הוא מרגיש שהכל שלו, מיכולותיו, מעוצמתו. וכי הוא חייב משהו למישהו? האם הוא צריך לומר תודה על משהו?!

לעומתו, יהודי שחי מתוך מחשבה שכל מה שיש לו אינו משלו, כל מה שזכה לו - הוא רק מחסד הבורא, כשחבריו הם לפעמים השליחים להעניק לו את החסד הזה, לבו גואה כל העת בהוקרה, נפשו משוררת כל הזמן בדבקות. הוא חש ומרגיש בעוצמה רבה את חובתו להכיר ולהוקיר טובה, וזה מביא אותו לרצות להתחבר לבוראו, לשאוף להדק את הקשר עם אלוקיו.

הבה נעמיק את המבט שלנו בהכרת הטוב כנה לכל מי שגומל עמנו טובה. הבה נחדד את החשיבה ונביע מפורשות את הוקרת לבנו למי שעשו עמנו טובה. גם לבן משפחה, גם לחברותא, גם למוכר בחנות המכולת, גם לנהג האוטובוס. לכל האנשים הללו אנו חייבים הכרת הטוב, הבה נכיר להם טובה ונוקיר בפניהם

תודה מעומק הלב, וכך נזכה להרגיל את עצמנו להודות לבורא
עולם ולשבח על חסדו הטוב! (הרב קובלסקי)

סיפר הגאון רבי צבי איזנשטיין שליט"א: פעם קראמרן הגרא"מ שך זצ"ל לאחד ממקורביו שכיהן כמשגיח בישיבה ואמר לו: "אני מעונין שתלמיד פלוני הלומד בישיבתך, ילמד עם אברך תלמיד חכם, שיחזקו בלימוד. אנא מצא לי אברך מתאים ואני אשלם לו שכר לימוד". ואכן כך היה, סודר אברך ללמוד עם אותו תלמיד והגרא"מ שך היה שולח כל ראש חודש באמצעות המשגיח, את השכר לאותו אברך.

פעם אחת בראש חודש, נכנס המשגיח לקבל כדרכו את שכרו של האברך. והנה רואה הוא כי מתקיימת כעת אסיפה חשובה של עסקנים בבית הרב שך, המונעת ממנו להיכנס. אחרי יומיים שלח הגרא"מ שך לקרוא לו ושאלו למה לא נכנס אליו בראש חודש. השיב לו המשגיח, כי לא נתנו לו להיכנס. הצטער הרב שך מאוד שהטריח את המשגיח לשווא ושאלו "במה אוכל לפעות אותך על כך?" ניצל הלה את ההזדמנות וביקש לדעת מה פשר התעלומה. מדוע דואג הרב שך דווקא לבחור פלוני שילמד עם אברך תמורת תשלום?

פתח הרב שך וסיפר לו דברים כהווייתם: "דע לך שבצעירותי יצאתי מהבית וגליתי מישיבה לישיבה, ובינתיים אירעו מלחמות בעולם. לא זכיתי לשוב הביתה ולא זכיתי לראות יותר את הורי, ובמשך הרבה זמן הייתי בלי בית, בלי הורים, בלי דמי כיס ולמדתי בעזרת הנשים של בית כנסת. בגדי בלו להם לאטם, עד שנשארה לי חולצה אחת שלבשתי אותה כמה שנים. במשך הזמן, נוצרו בה חורים, אך לא היה לי בגד אחר, ולא היה ממי לבקש. נהגתי לכבס את החולצה פעם בשבוע בכיור בית הכנסת וחכיתי עד שתתייבש. פעם אחת הלכתי לכבס את החולצה. עמדה שם מרחוק אשה אחת, היא נגשה אלי ואמרה לי: "אני עוקבת אחריך הרבה זמן ואני רואה

שמפעם לפעם אתה בא לכבס את החולצה שלך, אבל החולצה מלאה חורים, איך אתה יכול ללבוש אותה כך?“, השבתי לה: ”ומה אעשה, אין לי חולצה אחרת“. אותה אשה הביאה לי לא רק חולצה אחת אלא שתי חולצות! איזה חסד עצום עשתה עמי כאשר הביאה לי שתי חולצות, אחת לשבת ואחת ליום חול. היש לך מושג גודל חובת הכרת הטוב שאני חב לאשה זו?!

”חקרתי ובדקתי כל העת האם יש לאשה זו צאצאים והיכן הם, ונדע לי שכולם נספו בשואה ונותר רק שריד אחד, והוא אותו תלמיד פלוני שלומד בישיבתך. חשבתי, כיצד אוכל להטיב לאותו תלמיד בתור הכרת הטוב לסבתא שלו, והחלטתי לשלם כל חודש בשביל שילמדו עמו“ – סיים הגרא”מ שך את סיפורו. יש לציין כי התלמיד עצמו לא ידע מאומה מכל הסיפור הזה.

הגאון ר' עקיבא איגר, ביאר את הפסוק: 'זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישיע אלהים' (תהילים נ, כג). 'זובח תודה' - אדם שיודע להגיד תודה, על מה שהוא מקבל מהקב"ה, הוא 'שם דרך' לעצמו, שיראה בישיעת ה'. הקב"ה יושיע אותו. לכן, כשאדם היה מביא ביכורים, יכול היה לבוא ולעמוד בעזרה ולהגיד: 'ריבוננו של עולם, אני לא אז מפה, עד שתמלא את בקשתי ותתן לי ישועה'.

כי 'זובח תודה' - אדם כזה שיודע להגיד תודה, יכול לבוא ולדרוש מהקב"ה, כי הקב"ה אומר 'שם דרך אראנו בישיע אלקים' - מובטחת לו הישועה מהקב"ה. כותב רבינו יונה (שערי תשובה, שער רביעי): "וכן בעניין ההודאה על הטובה נאמר: 'אודך לעולם כי עשית ואקווה שמך כי טוב נגד חסידך'. פירושו - אודך על הטובה שעשית עמדי, ובעבור זה אקווה להתמדת טובתך ונאמר: 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא', 'צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא'.

אם אלה פני הדברים, נוכל להבין יסוד נפלא שאנו אומרים בתפילות בעשרת ימי תשובה. אנשי כנסת הגדולה תיקנו לנו להוסיף בתפילה, כמה וכמה תוספות. יש תוספות שמעכבות, כגון: "המלך הקדוש", שאם לא אמר - חוזר ("המלך המשפט" - מחלוקת אם חוזר), וארבעת התוספות הנוספות - לא חוזר.

מי ששם לב, הסדר של הבקשות מתחיל בהתחלה במינימום: **'זכרנו לחיים** מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך אלקים חיים', מבקשים את המינימום - חיים. משם ואילך, באה הבקשה: 'מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו **לחיים ברחמים**'. מקודם ביקשתי רק חיים, אך איזה חיים? יש כל מיני סוגים של חיים: יש בני אדם שנקראים חיים, אבל רחמנא ליצולן הם נמצאים בתרדמת - "צמחים", אלו חיים מינימליים, אז אנחנו מבקשים: ריבונו של עולם, אני מבקש ממך חיים ברחמים... רחמים, פירוש הדבר, שאני אוכל ללכת על הרגליים, לאכול לבד, לשתות לבד, ואוכל ללמוד לבד - זה 'חיים ברחמים'. ובסוף התפילה, פתאום המתפלל אומר ומבקש: **'וכתוב לחיים טובים** כל בני ברייתך'. הוא כבר דורש! לא רק חיים ברחמים, אלא חיים טובים! ולא סתם חיים טובים, אלא: **'ובספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה וישועה ונחמה וגזרות טובות...'**

מאיפה פתאום אתה מקבל כאלה שרירים? לפני עשרים דקות, ביקשתי רק קצת - לנשום בלי בלון חמצן, פתאום יש לך רשימה... ואם זה לא מספיק, יש אחרי זה, עוד ארבעים וארבע 'אבינו מלכנו'... מאיפה בא לך האומץ הזה?!

התשובה פשוטה מאוד - בהתחלה אתה רק מבקש את המינימום ההכרחי, כי אין לך זכות לבקש לפני שאתה מודה, אבל אחרי שאתה אומר: "מודים אנחנו לך על חיינו המסורים בידך"... יכול אתה לבקש כל מה שתרצה. אדם שידוע להגיד 'תודה רבה' ולהשתחוות לקב"ה, זה כמו שהוא הביא ביכורים. מביא

הביכורים אומר: "אינני זו מכאן, עד שתעשה בקשתי היום".
למה? כי הוא יודע להגיד 'תודה רבה'. אדם שיודע להודות
לקב"ה, אדם כזה יכול לבקש!

לכן אומרים חכמי המוסר שכשמגיעים הימים האחרונים של
השנה, לפני ראש השנה, כל אחד צריך לשבת עם עצמו, לפחות
שעה ביום, ולעשות חשבון נפש עם עצמו... הקב"ה נתן לך
שנה שלימה, אתה חי... כמה בן אדם צריך להודות, ב"ה יש
לו פרנסה, יש לו אישה, ילדים, נחת... הרי על כל רגע, אנחנו
צריכים להודות ולהלל, ולכן, הימים שנותרו לנו עד ראש השנה,
כל אחד צריך לתפוס את עצמו כמה דקות ביום, לשבת ולהודות
לקב"ה, ולא רק בסדר התפילה! (ברוך שאמר)

למעשה, אומר האלשיך הקדוש, שזו כוונת כל ברכות הנהנין -
להכיר בכך שהכל שייך לה'. והנוגע לענייננו הוא שזו כוונת
הביכורים וזו תכלית הבריאה והיצירה. ובדורנו שבעוונות
הרבים אין לנו מצות ביכורים שהיא מצוה כל כך חשובה ויקרה,
נוכל לקיים את תכלית המצוה על ידי התחזקות בברכות הנהנין
בכוונה ובהודיה לה' על כל פרט בחיים.

אבל מובן מדברי האלשיך שאנו נדרשים להרבה יותר מזה. כי
מביא הביכורים היה חייב לצאת מביתו, לעזוב את כל משפחתו
ועיסוקיו, ללכת רגלי מהלך כמה ימים לבית המקדש ולהביא
את הפירות בעצמו בכל שנה ושנה מחדש, כדי להחדיר בלבו את
ההכרה שהכל שייך לה'. אם כן רואים בעליל שלא ניתן להגיע
להכרה זו בנקל, אלא בעבודה מאומצת מתוך מסירות. כלומר,
אנו נדרשים לעבודה עמוקה ויסודית ורצופה כדי לקנות את
ההכרה בטובו ובחסדו של ה' שלמען הכרה זו נבראנו.

אם כן מה טוב ומה נעים שאדם יזכה לעשות לעצמו בכל יום
ויום מעין 'הבאת ביכורים' קטנה, שיפרוש מביתו ומעיסוקיו
למשך לפחות חצי שעה של התבוננות בחסדי ה', והודיה לה' על

כל טובו וחסדיו, וזה בוודאי ישפיע עליו שגם במשך כל היום כולו הוא יעשה 'עסק גדול' מכל טובה שה' משפיע עליו. (הרב שלום

ארוש שליטי"א)

לא עברתי

לֹא עִבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי (כו, יג)

שואל השפת אמת זצ"ל, הרי ברור שאם לא עברתי על מצוותך זה גם בגלל שלא שכחתי אותן, לשם מה א"כ נדרשת כפילות הלשון הזו?

וכתב לבאר כי יש מצב שאדם אומנם מקיים את המצוה, אך מסיח דעתו ממנה, כי שוכח את הקב"ה אשר ציווה עליה והוא מקיים אותה מתוך רגילות גרידא בבחינת "מצות אנשים מלומדה".

מעשה ב'אברך' אחד שביליה חלם על הקב"ה. בבוקר הוא קם שמח ומאשר: "איזה יופי, זכיתי לחלום על הקב"ה". לאחר התפילה הוא רץ לרבו וסיפר לו על החלום הטוב: "חלמתי בלילה על הקב"ה!", הרב לא כל כך התלהב ואמר: "מה שאדם חושב ביום, על כך הוא חולם בלילה". אמר לו ה'אברך': "תאמין לי כבוד הרב, אתמול בכלל לא חשבתי עליו".

אמנם זו רק בדיחה, אך יש בה הרבה מן האמת - לצערנו, יכול אדם ללמוד תורה, להתפלל, לברך ולקיים מצוות (כמצות אנשים מלומדה) ובכלל לא לחשוב על הקב"ה.

דבר נוסף אנו לומדים מפסוק זה והוא שלכל יהודי צריך להיות 'קו אדום' בחייו, שבשום אופן שבעולם אין הוא חוצה אותו, אינו עובר עליו ויהי מה. קו זה יופיע לפניו בכל פעם כאשר הוא מגיע לדבר שהבורא יתברך אסר לעשותו. יהודי, בן למלכו של עולם

יודע שאם כתוב בשולחן ערוך שאסור לעשות מעשה מסוים, הרי שאין שום אפשרות שבעולם לפרש את האיסור אחרת...

סיפר הגר"א רוט זצ"ל: "פעם אחת הייתי נוכח בבית משפט ולמדתי שם לימוד גדול. היה זה בית משפט לענייני תעבורה והחשוד הובא למשפט בגין שעבר על פס לבן עם מכוניתו. "מדוע עברת על הפס הלבן?" שאל השופט את האיש. וזה החל להצטדק ולטעון טענות מטענות שונות. השופט האזין לדבריו של החשוד ולאחר שסיים להרצות את טיעונו הוא פונה אליו ושואל: "תהיינה ההצטדקויות שלך אשר תהיינה, אך אני חוזר ושואל: "הרי יש כאן פס לבן וכיצד חצית אותו?", והנאשם ממשיך בשלו: "אבל זה שנסע לפני הפריע לי..." השופט דופק בפטישו על השולחן שלפניו ואומר: "בוא נתחיל מהתחלה..." הוא מושיט את ידו אחורנית לעבר הקיר ושואל: "הנה, יש כאן קיר, מה היית עושה אם הקיר הזה היה מוצב בכביש, האם היית נוסע על הקיר?"

הנאשם לא קלט עדין את כוונת השופט והשיב: "כבוד השופט, כיצד באפשרותי לחצות את הקיר?! וכי יש מישהו בעולם המסוגל לחצות קיר?!", בשלב זה הסתובב השופט בחזרה אל שולחנו ופנה אל החשוד בסבר פנים חמורות: "ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר! החוק אוסר לחצות פס לבן, והרי שהפס הלבן היה צריך להיות אצלך בבחינת קיר, ובדיוק כמו שאי אפשר לחצות קיר, כך גם היית צריך לנהוג כשהגעת לפס הלבן".

"אני", סיפר הגר"א רוט, "לקחתי את הדברים ללבי ושאבתי מהם פרק מוסר מאלף – אם השופט פסק שפס לבן הוא בבחינת קיר שאי אפשר לעבור ולא היה מוכן לקבל שום תירוץ, אי"כ גם בחייו של היהודי שומר המצוות יש דברים שעריכים לשמש בעבורו כפס לבן, או יותר נכון כפס אדום שאי אפשר לחצות!... (עלינו לשבח)

מתיקות התורה

וְשִׂמְוֹת בְּכֹל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן
 כָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ
 (כו, יא)

ירמח במאמר 'בכל הטוב' אל התורה כאומרם ז"ל (ברכות ה.) ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף זהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. (אור החיים).

לישיבתו של הגאון הצדיק רבי יעקב גלינסקי זצ"ל בחדרה, הגיע בוקר אחד פרופסור לכימיה מהטכניון. האיש ביקש לפגוש את הרב גלינסקי, ולהתווכח עמו על כמה נושאים חשובים בענייני דת ואמונה. שאל אותו הגר"י גלינסקי: "מה דעתך שאני אגיע לטכניון בחיפה, ואערוך עמך ויכוח בעניינים סבוכים בתורת הכימיה?... אתה הרי מרצה בכיר בכימיה, ועוסק ומתמחה בחכמה זו שנים רבות, ולי אין שום מושג בתחום זה, ומובן מאילוי שאין זה שייך שאבוא להתווכח עמך במה שלא למדתי כלל". הפרופסור הבין היטב למה מתכוון הרב. הלא הוא לא למד כלל תורה, ואפילו משנה אחת אינו יודע, ואיך שייך שיערוך ויכוח בתחום שאין לו ידיעה ומושג בו...

"אני מסכים לדברידך", אמר הפרופסור, "אך שאלה אחת מאוד מציקה לי, ואבקש שתשיב לי עליה...". "בשמחה, הבה ונשמע", נענה הרב. "עמדתי כאן בפנית בית המדרש שעה ארוכה", סיפר הפרופסור, "התבוננתי בבחורי הישיבה, וממש רחמנות עליהם... כל הבחורים כולם יושבים ולומדים בהתלהבות, כל כך הרבה שעות, ולא מפסיקים להתנדנד אפילו לרגע אחד... מתנדנדים ומתנדנדים הלוך ושוב, קדימה ואחורה, ולא נחים כלל. ואני עומד ותמה, וכי

כבודו, כראש הישיבה, אינו דואג להם?! אינך חושש שלמישהו ייתפס הגב, או שחלילה יקבל נקע או פריצת דיסק?!"

"בוא ואספר לך דבר מעניין שנתקלתי בו הבוקר", השיבו הרב גלינסקי, "התיישבתי ברכבת, ומולי ישב אדם אחד שאכל בוטנים מצופים. לעס ולעס ללא הפסקה, בלי עין הרע. לאחר שנגמרו הבוטנים, תוך כדי דיבור, פתח את חפיסת הפיסטוקים, והכניס לפיו פיסטוק ועוד פיסטוק, מבלי לתת לפיו מנוחה אפילו לרגע אחד... אחר כך המשיך ואכל פיצה, וכשסיים הוציא את מנת הפלאפל, וקינח בחטיף... כל הדרך הוא רק לעס ובלס... שמע, הבאתי אתי ספר, אך בשעה וחצי שנסעתי ברכבת לא יכולתי להתיק עיני ממנו; פיו לא נח ולו לרגע, הלסת טחנה וטחנה, עלתה וירדה, עלתה וירדה, מערת הפה התרוקנה ונגדשה, התרוקנה ומיד שוב התמלאה... בכזה תיאבון, בכזה חשק, ללא מנוחה. אולי תאמר לי כבוד הפרופסור – כיצד קורה שהפה 'עובד' כל כך קשה, ולא נתפס, ולא נגרם לו נקע בלסת?! אילו היו אומרים לך לפתוח ולסגור, לפתוח ולסגור, בלי הפסקה, למשך חצי שעה – לא היית מקבל עווית או התכווצות שרירים, לא היה נתפס לך החויד?! איך הוא עשה זאת?!"

"אלא", המשיך הגר"י גלינסקי, "זו אינה קושיה כלל – אילו היה אוכל בועץ, או חצץ ונסורת, אזי היה מקבל נקע בלסת, אך הוא אכל מאכלים טעימים ונהנה מהאכילה, היא היתה כה ערבה לחכו, וממילא לא נגרם שום נזק לפיו, כי הפה לא חש בשום קושי, אדרבה, הוא מתענג מהאכילה. עכשיו אתה מבין פרופסור? גם הבחורים האלו (להבדיל) – היוודע אתה כמה הם נהנים מהלימוד?!... כל דבר – תורה עבורנו מתוק מדבש, אנו לומדים שעות על גבי שעות כשכל גופנו מתענע, מתוך שמחה ודביקות בתורה, ולכן לא מרגישים בכך שום מעמסה, אלא אדרבה תענוג ועריבות!" (אחת שאלתי).

לשון הרע וחנופה

אָרוֹר מִכָּה רַעְהוּ בַּסֵּתֶר
וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן (כו, כד)

מכה רעהו בסתר - על לשון הרע הוא אומר. (רש"י)

מכה רעהו בסת"ר - גימטריא רכי"לות. (הדר זקנים)

כתב החפץ חיים: לִפְלֵא הוּא בְּעֵינַי, שְׁטָבַע בְּנֵי הָאָדָם לְחַפְשׁ סִגְלוֹת וּבְרָכוֹת מְאֻנְשִׁים גְּדוֹלִים לְהַצְלָחָה עַל פְּרִנְסָה, וּמָה יוֹעִילוּ לָהֶם כָּל הַסִּגְלוֹת וְהַבְּרָכוֹת, אִם, חֵס וְשְׁלוֹם, הוּא מְרַגֵּל בְּזָה הַחֲטָא שֶׁל לְשׁוֹן הָרַע וּרְכִילוֹת, הֲרִי יֵשׁ עַל זֶה אָרוֹר מִפְּרֵשׁ בְּתוֹרָה: "אָרוֹר מִכָּה רַעְהוּ בַּסֵּתֶר", שֶׁהוּא קָאִי עַל לְשׁוֹן הָרַע, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁ רַשִּׁ"י. (שמירת הלשון פרק כ"ג)

חז"ל הקדושים דרשו את הפסוק על מי שמדבר על "חבירו" לשון הרע בסתר, בעוד שמול פניו הוא מראה לו כאילו הוא אוהב אותו, אזי יידע אותו אדם שהוא מקולל מפי שש מאות אלף איש, וגם שיידע את מה שאמר דוד המלך ע"ה "שווא ידברו איש את רעהו שפת חלקות בלב ולב ידברו" (תהלים יב, ג). מרן הגר"ע יוסף זצ"ל ביאר שלחינם האדם מנסה לדבר עם חבירו בשפת חלקות כדי להחניף לו, כיון שבלב ולב ידברו, כלומר מה שאתה חושב בלב שלך עליו, כך בדיוק הוא חושב בלבו עליך, וכל החנופה שתעשה זה לשווא.

וכמאמר שלמה המלך ע"ה: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט), כלומר אם האדם יעמוד מול המים שזה המראה ויעשה פנים שמחות, אזי הוא יראה אדם שמח מולו ואם יעשה פנים עצובות וכועסות אזי זה מה שהוא יראה דרך

המים שזה המראה וכמו כן אדם מול אדם מה שיחשוב עליו כך גם הוא יחשוב עליך.

ומי שחושב להחניף, הבה ונשמע את המשל הבא בשם הגר"ש יודלביץ זצ"ל:

פעם היה חוואי אחד שהיו לו חמור וכלב, והיה דואג להם, לכלב מביא דוגלי ובנוזו וחטיפים מיוחדים לכלבים, ואילו לחמור מביא קצת קש ותבן. יום אחד אמר החמור לכלב: "למה אתה מקבל כזה פינוק מבעל הבית? לך הוא מביא אוכל מיוחד ומשובח, ואילו אני שעובד קשה מצאת החמה ועד צאת הנשמה, זוכה לקבל רק קצת קש ותבן?! אמר לו הכלב: "שמע, אני אגיד לך מה אני עושה, ואולי זה יצליח גם אתך: ברגע שבעל הבית מגיע אני רץ אליו, מקשקש בזנב, קופץ עליו ומלקק אותו... כנראה שזו הסיבה שהוא מפנק אותי כל כך... אולי כדאי לך גם לנסות זאת והוא יתן גם לך בנוזו ודוגלי משובח".

ואכן החמור קיבל את העצה החכמה, וברגע שבעל הבית נכנס לתת לו תבן, מיד רץ אליו החמור, קפץ עליו, קישקש בזנב וליקק אותו... אלא שבעל הבית נפל מעוצמת כובדו של החמור והזעיק את בניו שיבואו לחלצו מן החמור. בתוך כמה שניות כולם הופיעו והכו את חמור עד זנב דם. לאחר כמה ימים, כשהחמור קצת התאושש הלך לכלב ואמר לו: "אם אתה לא רוצה לעזור לי, לפחות אל תצער אותי, עשיתי ככל אשר ציוויתני וחטפתי מכות רצח וביזיונות".

אמר לו הכלב: "אני אמרתי לך את מה שאני עושה, אבל כנראה שבשביל ללקק ולהתחנף צריך להיות כלב!"

אדם שמנסה להחניף לחבירו אבל מאחורי גבו מרכל ומדבר עליו לשון רע, הרי זה ארור מפי שש מאות אלף איש, וההיפך גם אם אדם משתדל לדבר רק דברים טובים על היהודים גם על מי שצדיק וגם על מי שלא צדיק, אזי גם עליו ידברו רק טוב בשמים וגם בארץ.

הכל לטובה

וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוּךָ
כִּי תִשָּׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ (כח, ב)

הלשון "והשיגוך", לכאורה נראה מיותר, וכי הברכות משחקות אתנו תופסת או עושות תחרות מי משיג?

בספר דגל מחנה אפרים כתב המחבר ליישב כי יש שהקב"ה משפיע טובה לאדם, אך היות שהדבר נראה כרע בעיני האדם, על כן הוא בורח מזה והטוב אינו משיג אותו. על זה התפלל דוד המלך ואמר: "אך טוב וחסד ירדפוני", שהחסד ירדוף אותי, כי לפעמים אין לאדם דעת לרדוף אחר הטוב והחסד, אלא הוא בורח ומונע ידו מהם, לזה התפלל דוד שהם ירדפוהו וישיגוהו. וזה שאמר הכתוב: "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך", שירדפו אחריך וישיגו אותך, אף אם תברח מהן, כי חפץ הקב"ה להטיב לך ושתזכה בברכות.

מעשה שהיה אצל יהודי מכובד, אב למשפחה ברוכת ילדים, שבמשך שנים רבות עמל ויגע על תורתו, עד שבשל קשיי פרנסה נאלץ לצאת לעבודה, ובשל כישוריו הברוכים התקבל מיד לעבודת ניהול במשרד יוקרתי. הוא הצליח לכלכל מעתה את ביתו בכבוד, ודאגות הפרנסה כבר לא העיקו עליו. כיון שאהבת התורה יקדה בליבו, הרי מיד לאחר שעות העבודה, פנה שוב לחבוש את ספסלי בית המדרש. 'ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם'.

אבל הקב"ה רצה אחרת, ובבוקר אחד, לפני צאתו לעבודה, מגיע לביתו שליח מיוחד, ובידו מכתב פיטורין. למרות שבאותה תקופה פוטרו המוני אנשים מעבודתם, בשל המצב הכלכלי הקשה, לא תיאר לעצמו שזה גם מה שיקרה לו. הוא היה אחד העובדים הבכירים באותו משרד, וכיהודי ירא שמים ביצע את כל המשימות בנאמנות מרבית, 'גם בדמיונותי הגרועים ביותר לא חלמתי על בשורה כזו שנפלה עליי ממש כרעם ביום בהיר', אמר בעת שבא

לספר את סיפורו. כאמור, ההודעה הגיעה אליו בטרם שיצא באותו בוקר מן הבית לעבודתו. הוא חליט בכל זאת לעשות השתדלות, ולנסוע למקום העבודה, כדי לנסות לבקש על נפשו.

האיש לוקח את תיק העבודה שלו, ויורד מן הבית, כדי להיכנס לרכבו ולנסוע למשרד. ואז נעשה לו שחור בעיניים. המכוננית החדשה, שנרכשה על ידו רק לפני מספר ימים, נגנבה, עוד בטרם העביר אליה את הביטוח מהמכוננית הקודמת... וכך בעוד שהוא אינו מצליח לעכל עדיין את בשורת הפיטורין, היה עליו לעכל הפסד של הון עתק, בגין גניבת הרכב. שתי מכות שכאלו, בהפרש של כעשרים דקות זו מזו.

בן תורה היה, ונשאר בכל גידיו ואבריו. האמונה בבורא עולם היתה ספוגה היטב בתוך לבו, ודווקא באותם רגעים קשים, הוא קולט את מלוא משמעותו של המושג 'הכל לטובה'. ונרגע לחלוטין. הרי הקב"ה יודע יותר טוב ממני מה טוב לי, ואם הוא הביא עליי את שתי המכות הללו, איני צריך להיבהל מכך, אלא להודות לו על הטובה שגמל עמדי.

האיש כבר לא נסע לעבודה כדי לשכנע את ה'בוס' שלא לפטר. ממהלך האירועים הוא הבין שלא זה מה שמוטל עליו עתה, אלא לעשות 'פרסה', הוא פנה מיד אל בית המדרש שלו, פתח גמרא והחל ללמוד, כבימים ימימה. עד שעות הצהריים הוא כבר ישב ותכנן לו סדר יום חדש עם חברותות, הכל כמו פעם בהיותו שקוד על התורה.

לא עוברות שתי יממות, ולביתו מגיע מכתב רשום מעמותת תורנית בירושלים, שמקום מושבה המרכזי הוא בארה"ב. במכתבם מבקשים ראשי העמותה להודיעו שלאור בקשה שהגיש בעבר, הם מבקשים ממנו להגיע לסניף הירושלמי. בשלב זה לא זיהה האיש את העמותה, ולא ידע כלל במה מדובר. אבל, כבר בסופו של אותו יום, הוא מגלה את הנס הכביר שנעשה עמו, ואת ההשגחה הפרטית המלווה אותו, ואת כל אחד מבניו של מלך מלכי המלכים.

בבואו לפגישה מציגים האנשים בפניו מכתב שהפנה הוא אליהם לפני ח"י שנים, בהיותו בתחילת שנות לימודיו בכולל, ובו בקשה לקבלת תקציב חודשי לעריכת מחקר תורני רב היקף. את הבקשה הגיש האברך אחרי שהבחין במודעה שפרסמה העמותה ההיא בעיתונים החרדיים. בזמנו, לא התקבלה כל תגובה מעמותה, ומאחר שעברו כל כך הרבה שנים מאז, שכח מיודענו לגמרי מכל העניין. אבל, יושב שחקים לא שכח.

אנשי העמותה סיפרו לו שבזמנו עשו עליו בירור מקיף, ונודע להם על אישיותו התורנית הברוכה, אבל בינתיים העמותה התפרקה, והוקמה מחדש, ושוב התפרקה, כך שהתוכנית ההיא לא באה לידי יישום. רק באחרונה הוקמה העמותה מחדש, וגובתה על ידי נדיבים בעלי שם ועתירי ממון, ואז הם מספרים: הוצאנו מחדש את כל המסמכים שכבר העלו אבק, ונתקלנו בשמך המתנוסס על המכתב ההוא. אי אפשר לתאר את עוצמת ההתרגשות שאחזה במיודענו זה, עוד בטרם האזין לדבריהם הבאים. הוא כבר תפס שהמכות שבאו עליו, לא היו לחינם.

האנשים שישבו מולו הודיעו שהם מוכנים להקצות לו מדי חודש סכום כסף גדול במיוחד, למשך שנים רבות, כדי שיוכל להתמסר לעבודה תורנית מסוימת. מששאל אותם מה הוא הסכום המדובר, נותר המום, הסכום שבו נקבו, עלה בהרבה על המשכורת המכובדת שקיבל במפעל בו עבד.

אבל, הוסיפו אנשי העמותה, יש לנו שני תנאים לביצוע העסקה, שעליהם מקפידים מאוד בעמותה הראשית באמריקה. האיש נדרך כקפיץ. לא ידע האם יעמוד בתנאים אלו. התנאי הראשון הוא, שתורתך אמונתך, ואינך עובד באף מקום אחר, והתנאי השני, שאין לך מכונית. הם הסבירו שהנהלת העמותה דורשת את קיום שני התנאים, כדי להבטיח שמדובר בבן-תורה אמיתי, שימסור את עצמו וכל-כולו לעבודה התורנית שהוטלה על כתפיו... (עלינו לשבח).

• מפני מה כפלה התורה באומרה "כי תשמע בקול ה' אלהיך", לאחר שכבר קודם לכן נאמר: "והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וכו' ובאו עליך כל הברכות האלה"? עוד יש להבין, מהו שהוסיפה התורה "והשיגוך" לאחר שכבר נאמר "ובאו עליך"?

אלא שהתורה באה להודיענו כי הטובות המובטחות לנו בעולם הזה, אינן בגדר "שכר מצוה", כי הרי "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא". כל הטובות הניתנות בעולם אינן אלא כדי לאפשר את קיום המצוות בשלימות ובהרחבת הלב, בלא שטרדות העולם יפריעו את קיומן. על כן אמר הכתוב: "ובאו עליך כל הברכות והשיגוך כי תשמע", היינו תכלית הברכות שיבואו עליך אינה כנתינת שכר קיום מצוות, אלא "והשיגוך - כי תשמע", הברכות ישיגוך כדי שתוכל לשמוע את מצוותי, שלא יהיו לך הפרעות ומניעות ויוסרו הטרדות המונעות ממך קיום התורה.

(רבי יעקב מליסא זצ"ל)

בואך וצאתך

בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבְצֵאתְךָ אֲתָנָה
 (כת, ו)

לכאורה קשה, הרי אדם קודם יוצא מביתו ורק אח"כ מגיע למקום חפצו, א"כ מדוע סדר הברכה כאן הפוך - קודם בואך ואח"כ צאתך?

עונה על כך רש"י עפ"י חז"ל שכוונת הברכה: "שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא כביאתך לעולם", הרי קודם אדם מגיע לעולם הזה ובאחרית ימיו יוצא ממנו. אלא שצריכים אנו להבין כיצד מברכים אדם לזכות בכזה דבר. הלא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ואם ישמור עצמו מן החטא לא יזדקק לברכה, ואם לא - מה תועיל לו הברכה?

וכן יש לשאול גם על מה שאנו מבקשים ב"אבינו מלכנו": "כתבנו בספר זכויות". ולכאורה קשה - אם יש לנו זכויות (מעשים טובים) למה אנו צריכים לבקש, הרי ממילא מגיע לנו להכתב שם, ואם אין לנו ח"ו זכויות, מה יעזור אם נבקש?

אלא הכוונה על אותם המעשים שהם בספק - מצד אחד אפשר לפרש את המעשה לטוב, ומאידך אפשר לפרשו לשלילה, ואנו מבקשים מה' ית' שידון אותנו לכף זכות, ויפרש את אותם המעשים לדרך טובה. איך עושים זאת?

חז"ל אומרים במדרש "ה' צלך על יד ימינך". דהיינו, שכל מה שהאדם עושה הקב"ה עושה אחריו, בדיוק כמו שהצל של האדם מחקה את תנועותיו. ממילא יהודי שרוצה שהקב"ה יחון אותו וילמד עליו זכות וכתוצאה מזה יכתבהו לשנה טובה, צריך גם הוא ללמד זכות על אחרים.

רבי יוסף חיים, הבן איש חי, אמר על כך משל לכפרי אחד בור וגם שהגיע לאחותו שגרה בעיר הגדולה לביקור. ככפרי, הוא לא טרח שהחולצה תהיה במכנסיים והשיער יהיה מסורק, ומראהו היה מרושל ומוזנח. לאחר שאכל ושתה, הגיעה העת לישון. "אתה רואה את החדר האחרון משמאל?", מראה לו אחותו, "זה החדר שלך. לך לישון ואם אתה צריך משהו, תרגיש חופשי".

הבחור נכנס לחדר, והפלא ופלא... מיד כשהוא פותח את הדלת, בקיר מולו נפתחת דלת נוספת. הוא נכנס לחדר ומולו נכנס בחור נוסף. אבל הבחור הזה נראה נורא, שיער מבלגן, לבוש מרושל, ומראה מוזנח... הכפרי שלנו כועס ושואל בקול חד, כשכף ידו מסתובבת בעזרת שאלה: "מי אתה? מה אתה עושה בחדר שלי?", להפתעתו הרבה, החוצפן אולי לא אומר בקול את מחשבתו, אבל עושה לו את אותה התנועה ביד, וגם עם השפתיים, ממש מרגיש בעל הבית...

הבחור מנופף לאיום באצבעו ואומר: "תשמע חביבי, אני מזהיר אותך אל תתעסק איתי. זה לא ייגמר בטוב!"... והליצן ממול מחקה אותו כמו קוף, כאילו הוא יודע מה תהיה התנועה הבאה.

אנו כמובן צוחקים על הטיפש שמימיו לא ראה מראה. אבל מיודענו החליט שלפני שהוא נלחם חזיתית, הוא יברר עם אחותו מי זה הטרדן שבא להציק לו. הוא הולך ומספר לה את הסיפור, והיא הבינה שראש הכרוב של האח ה'מוצלח' שלה לא יקלוט בעזרה רגילה. אז היא אמרה לו: "עזוב! למה לריב? לך תתפייס אתו ואני מבטיחה לך שיהיה בסדר" ... שמע האח בקולה וחזר לחדר.

"ערב טוב" ... הוא פונה לבחור בחיוך רחב. והבחור פתאום נהיה בנאדם, ענה לו בחיוך. הכפרי התלהב ושאל אותו בתנועות ידיים ושפתיים: "מה קורה אתך? הכל בסדר? חסר לך משהו?", והשני גם הוא התעניין אם הוא צריך משהו... משראו שניהם שהכל בסדר והם לא צריכים כלום, פנו יחד לישון...

אם נלמד זכות האחד על רעהו, "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", גם הוא יחייך אליך מהמראה וישמח אתך... והחשוב מכל: אבא האוהב שבשמים - 'ה' צלך על יד ימינך' - ילמד עליך זכות ויכתוב אותך לשנה טובה ומתוקה, שהרי כל מה שאתה עושה, עושה גם הצל שלך...

כך נוכל לפרש את הכתוב בו פתחנו: "ברוך אתה בבואך", אם בבואך לדון את הזולת על מעשה שעשה, אתה דן אותו לכף זכות ומשתדל להסתכל עליו בצורה חיובית ו"ברוכה", אזי כאשר תעזוב את העולם ידונו אותו לכף זכות, "וברוך אתה בצאתך".

(במחשבה תחילה)

אברך מספר: יום אחד בנוסעי ברחוב חזון איש בבני ברק ראיתי יהודי מכובד מרים ידו, עצרתי לו, הוא התיישב מאחור. לא עברה דקה ואותו נוסע העיר לי: 'למה המזגן לא מספיק חזק? חם פה'. הדבר היה נראה לי מאוד מוזר. עולה יהודי, עושים לו טובה וכבר

יש לו טענות?! בכל זאת אמרתי לו בנועם: 'אנא עבור קדימה, פה המזגן טוב, אתה תרגיש אותו'. עבר מקום ושוב העיר לי: 'עדיין המזגן לא טוב, זה לא מקרר'... המשכתי בנסיעה, ואז הוא שאל אותי: 'איזו חברה אתה?', השבתי לו: 'סליחה, מה כוונתך? אין לי חברה, אני אברך שלומד תורה בכולל'... 'אוי ויי', קרא היהודי, 'הרמתי יד להשיג מונית, עצרת לי עם רכב בעבע לבן והייתי בטוח כי זו מונית'... שנזכה לדון את חברנו לכף זכות תמיד... (אמונה שלמה)

• לעני"ד אפשר לתרץ את הקושיא הנ"ל בפשטות, שהברכה היא שיזכה האדם לשוב בתשובה שלימה מאהבה קודם מיתתו, ואז יהפכו זדונות לזכויות וימות בלא חטא כביום היוולדו. וכמו שמצינו עם אלעזר בן דורדיא (ע"ז יז.), שהיה רשע גמור ועבר על העבירות החמורות ביותר שבתורה, ובסוף ימיו כאשר אמרו לו: "אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותנו בתשובה", הלך וישב בין שני הרים וגבעות... הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכייה עד שיצתה נשמתו, יצתה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. בכה רבי ואמר: "יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת".

מעשה ביהודי שזכה לבקשת משאלה ממלאך המוות. אמר לו היהודי: "אני יודע שאי אפשר לבקש ממך הצלה מן המוות כי אתה סוף סוף שליח ועושה את מלאכתך נאמנה, ואין אתה יכול לשנות שליחותך. אך בקשה אחת לי אליך: בעת שיוגיע זמני להיפטר מהעולם אל תיקח את נפשי עד שאתוודה על כל עוונותיי וחטאותיי". מלאך הסכים למלא את בקשתו ואף נשבע לו על כך. אז נתמלא האיש שמחה ואמר מעתה חי אני לעולם, מפני שלא אומר באף יום ויודיו.

לאחר כמה שנים, הגיע זמנו להפטר מהעולם. מלאך המוות היה בעצר שהרי נשבע לאותו יהודי שלא ייקח את נשמתו בלא שיאמר ויודיו, והתחמן הזה מאז לא אמר ויודיו. מלאך המוות התחפש לאיש גוסס הנוטה למות, ושכב באמצע הדרך, היכן שאמור לעבור שם היהודי. כשקרר לשם אותו האיש, החל מלאך המוות לבכות

בקול גדול. שאל אותו האיש: "למה אתה בוכה?", אמר לו המלאך: "עם הארץ אני, וכיון ששעותיי ספורות ואין אני יודע לומר ויודוי, צר לי שכך אפטר מהעולם ללא תשובה. על כן אבקשך שתעשה עמי חסד של אמת ותאמר איתי את הווידוי מילה במילה".

מרוב פחד, בהלה ורחמים, שריחם האיש על הגוסס שכח את התנאי שלו והחל אומר את הווידוי מילה במילה עם החולה. כאשר הגיע לסוף הווידוי מיד קפץ החולה המדומה ממקומו והראה ליהודי את פרצופו האמיתי כשחרבו שלופה בידו, ולקח את נשמתו בלא שהספיק לעשות תשובה אמיתית.

הטריק שעבד

יִתֵּן ה' אֶת אֵיכָיֶךָ הַקְּבִימִים עִלְיָיֶךָ
נְגַפִּים לְפָנֶיךָ (כח, ז)

בספר "ומתוק האור" הובא שאת התגשמותה של ברכה זו, ראו בני מקנס שבמרוקו.

'יעזק אבן לחסן', צורף זהב מומחה, מצא את העיר מקנס כולה נבוכה. במקנס התגורר "סריף" שפירושו: 'חכם דת' ערבי, מצאצאי מוחמד, והיה האיש נכבד ונערץ על המוסלמים. במשך כל ימות השבוע נהג להתבודד במסגד, ובימי שישי, ימי השבתון שלהם, היה נעלם ואיננו, ורק לקראת הערב היה מתגלה לפתע בתוך ביתו, ומברך את כל נכבדי העיר. למאמיניו סיפר, שמלאך בא ונטלו ל"מכה", שם הוא משתתף בתפילה המרכזית ב'עכבה', וזוכה להתגלות הנביא המדבר אתו פה אל פה.

בין מעריציו הרבים היה גם המלך, שזכה לשמוע מפיו תיאורים מדויקים ומפורטים אודות המתרחש במכה, כשהסריף מוסיף, כביכול, בשם הנביא, השמעות רבות על היהודים, שבמהלך השנים

גרמו למלך להחליט על הטלת מיסים וארנונות, עונשים כבדים על כל מעשה קל, ולבסוף גם על גירוש של כל היהודים מעל פני הממלכה.

יעזק, הצורף היהודי, שמע על הגזירה הנוראה ועד מהרה נענץ רעיון במוחו. הוא הסתגר בחדרו ויצר שני עגילים מזהב טהור. שני העגילים היו עשויים מלאכת מחשבת ומשובצים באבני חן לתפארת, עין לא ראתה כיופיים. לאחר מכן נטל יעזק עגיל אחד ועלה אל המלך להגישו כתשורה. המלך התפעל מאוד מן המתנה היפה והעניק את העגיל מתנה לאשתו המלכה.

המלכה שהתלהבה גם היא מן המלאכה המיוחדת, העוותה לבסוף את פניה ואמרה: "מה אוכל לעשות בעגיל אחד? יש לי שתי אוזניים, ועליך לרכוש עבורי גם את העגיל השני!"

המלך שלח לקרוא לצורף, וכשהלה הגיע אמר לו: "כעת אני מאמין לכל מה שאמר לי הסריף שלי אודותיכם... אתה סוחר מפולפל וערמומי, נתת לי עגיל אחד במתנה, כדי שאהיה חייב לקנות ממך בכסף מלא את העגיל השני..."

התנצל הצורף: "אל נא יפיל עלי המלך אשמה. עגיל זה הוא עתיק יומין, ואין בעולם אומן שיעשה כדוגמתו. פעם כשהייתי במכה עם ידיד קרוב, הגיע צמד העגילים הלז אל ידינו ואנו שילמנו עליו מחיר עצום, חברי נטל עגיל אחד, ואני נטלתי את זה. אם ירצה המלך, אכתוב לשותפי השני שבמכה מכתב, והסריף, אשר פורח לשם בקפיצת הדרך מידי שבוע, יוכל למסור לו את המכתב ולקבל את העגיל השני. ביום שישי בערב, לבטח כבר יהיה העגיל השני בידי המלכה..."

המלך שמח על העצה, ובו במקום הורה לו לכתוב את המכתב, קרא לסריף ופקד עליו למסור את המכתב במכה ליהודי המיועד. הסריף הבין כי הוא נפל בפח שטמן לו הצורף היהודי, אך כבר לא היה יכול

לסגת... בלית ברירה נטל את המכתב, טמן אותו בין קפלי גלימתו, והבטיח למלך למלא את השליחות.

הוא התחקה אחר עקבותיו של הצורף, ומיד כשנכנס הלה לביתו, מיהר לנקוש על דלת הבית, נפל לרגליו ושאל: "מה עוללת לי?!". "עמוד על רגליך", השיב לו היהודי, "עשיתי לך בדיוק כפי שמגיע לך על מה שעוללת ליהודי המדינה, הלעטת את המלך בכזבים, ואני אוכיח לך ולעולם כולו כי רק שקר דיברת!". הסריף יבב וביקש את רחמיו: "המלך יהרגני, וההמון יסקלוני", מלמל בין בכי לבכי... "ולך היו רחמים על כל ההמון שאתה התכוונת בזדון להשליכו מן הבית? וכי הרהרת אודות הסבל שיהיה על הזקנים והטף לעבור בגללך?", הטיח בו היהודי.

הסריף הבוכה הכה על לבו, הביע את חרטתו והבטיח לתקן אשר עיוות. הצורף ביקש ממנו לרשום כתב הודאה בו הוא מצהיר כי כל דבריו שקר וכזב הם, וכי מעולם לא דאה למכה ולא פגש מלאך. תחילה ניסה הסריף להתחמק מן העניין, אולם הצורף הודיע לו כי לא יעשה שימוש בכתב הודאה זה, אם יצליח לשכנע את המלך, לבטל את רוע הגזירה, ולשמע הדברים נעתר הסריף ורשם את המכתב. הצורף נתן בידו את העגיל, ולאחר שהסריף הודה לו בשם כל הקדוש והיקר לו, כתב את כתב ההודאה וחתם עליו בחותמו האישי, פנה הלה והלך לדרכו.

באותו יום שישי איחר הסריף "לשוב ממכה"... כששב לבסוף, הודיע כי היה לו עניין דחוף להסדיר בשם המלך, ועד מהרה כבר הגיע לארמון המלוכה, כשהעגיל השני בידו, לשמחת המלך והמלכה. "ומה אמר הנביא הפעם?", התעניין המלך, כשנרגע מעט. "הפעם אמר לי כי לפני יומיים פגש בו אברהם העברי והפציר בו שייטיב עם בני העם היהודי, צאצאי יצחק בנו, ולכן הורה לי להורות לך, לבטל מיד את רוע הגזירה ולהיטיב להם ככל יכולתך". המלך עשה זאת מיד ויהודי מקנס נשמו לרווחה...

ברכה בדבר הסמוי

יְצוּ ה' אֱתָךְ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמֶיךָ
 וּבְכֹל מַשְׁלֹחַ יְדֶךָ וּבְרַכֶּךָ בְּאֶרֶץ
 אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נִתֵּן לָךְ.
 (כח, ח)

אמר רבי יצחק אין הברכה מצויה אלא
 בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' אתך
 את הברכה באסמיק. (תענית ח:)

סבתא הדסה אינה יודעת לקרוא ולכתוב, אבל האמונה שלה
 בהשגחה האלוקית, ובעיקר בברכה של הצדיקים שהם לעיתים
 המחברים ביננו לבין השפע האלוקי, גדולה ונעלה לא פחות משל
 תלמידי חכמים מובהקים. וכך היא סיפרה לרב קובי לוי:

תראה, אתה אדם צעיר, וספק אם נתקלת בחיידך בניסים גלויים מעל
 לטבע, אבל אני יכולה לספר לך, שלפני כשבעים שנה בעודי נערה
 צעירה בעיירה קטנה בתימן חזויתי סוג של נס, שכל בני משפחתי
 היו שותפים לו, והוא נשמר בין כותלי ביתנו הקטן במשך שנים לא
 מעטות.

אבא שלי היה יהודי מלומד אך פשוט. הוא יצא מדי בוקר לאחר
 תפילת הנץ לעמל יומו בשדה, ולעת ערב עסק בחוכמת הקבלה
 בבית המדרש עד אחרי חצות לילה. אחרי תיקון חצות היה נרדם
 לשעות ספורות, קם לתפילה, לעמל וחוזר חלילה. לאבא ואמא נולדו
 בלי עין הרע אחת עשרה בנות. רק בנות. ביתנו הקטן היה סמוך
 ונראה לבית הכנסת הגדול בעיר. פתח מול פתח, כשהרווח המפריד
 בין הפתחים הוא לא יותר משלושה מטרים. רב העיר שהיה ידידו
 האישי של אבא ביקש ממנו שיקפיד על בנותיו, שלא תצאנה החוצה,
 חלילה וחס, בזמן התפילות, וכמובן בתחילת סדרי הלימוד או בסופן,
 כדי שלא יהיה מפגש מיותר בין הלומדים והמתפללים לבין בנותיו.

ואני זוכרת שזה היה אצלנו אורח חיים. גדלנו על יסוד הצניעות כמו האוויר שנשמנו. בת גדולה חינכה את אחותה הקטנה להקפיד על לבוש צנוע, ולימדה אותה שאין יוצאים סתם כך לרחוב, ובוודאי לא בזמן התפילות והלימודים. "כל כבודה בת מלך פנימה" לא היתה סיסמא סתמית, זו היתה שיגרה שאין מפרים אותה, אלא שומרים עליה באדיקות.

הרב אמר לאבא: "תשמע יחיא, אתה יודע שאין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, אז תדע לך, שאם תשמור את בנותיך סמויות מן העין, מעונך יחוש בחוש בברכת השם".

ועכשיו אני אגלה לך מה היתה הברכה שזכינו לה. אבא היה משתכר פרוטות ספורות, ואותם היה מעביר לידי רב העיר לסייע למשפחות נזקקות. אנחנו, למרות שהיינו משפחה ברוכה, תמיד היינו שבעות ובריאות. מעולם לא חסר לנו סוכר, או קמח, או אורז או פחמים. המוצרים הללו היו מוצנעים בתוך כדי חרס ענקיים ומשם מדי יום היינו מוציאות את מנת המזון היומית שלנו.

מעולם לא נשלחנו לחנות שבעיר להביא סוכר, קמח, פחמים או אורז. במשך שנים רבות היינו דולים מן הכדים ומתפרנסים, כמו אותו נס של אסוך השמן שמילא כלים על כלים עד כי תמו הכלים. אנחנו היינו בתוך הנס הזה, וכמעט התרגלנו אליו. אבא היה אומר לנו מדי פעם "בנות, הכי טוב לשתוק, כמו שאתן יושבות בבית צנועות ושלוות, תשמרו גם את הפה צנוע ושקט. הצניעות והשתיקה זו הברכה".

אינני זוכרת שחלינו או פעם. היינו חסונות ובריאות, יעילות וחרוצות, מן הבית שלנו יצאו מאכלים ותבשילים לכל עניי העיר, ובשפע. וכשהיו שמחות, אנחנו הבנות של יחיא, היינו הקייטרינג של אותה שמחה, חינם אין כסף. אבא היה קונה כבש על חשבוננו, ושאר המאכלים נשלפו אחר כבוד מכדי החרס אל הסירים והתנור. וכל חיינו, עד נישואינו, עברו עלינו בתוך ארבע האמות הקדושות של הבית... עד שיום אחד... אבא נסע לדרך ארוכה, עם בית דינו

של רב העיר לעשות איזו מצוה. לאחר מספר ימים שמענו נקישה על הדלת, בשעת בוקר. אחותנו הקטנה היתה בת תשע או עשר והיא פתחה בזהירות את הדלת. בפתח ניצב אחד מפרנסי העיר, הוא ביקש מאחותי להודיע שיש היום שמחה בעיר, וצריך להכין סעודה גדולה, ואבא הבטיח לו שנעזור. הוא הוציא מארנקו עשר מטבעות הניחם על השולחן ואמר: "הנה כאן עשר פרוטות, תקנו בהן את המצרכים שאתן זקוקות להן..."

אחותי הקטנה, בתמימותה אמרה "לא צריך כבודו, אנחנו אף פעם לא קונות מצרכים. כל הזמן אנחנו מוציאות קמח, אורז, סוכר מכדי החרס, ואף פעם זה לא נגמר..."

"וכאן זה נגמר", מתאנחת סבתא הדסה. "אין הברכה שורה, אלא בדבר הסמוי מן העין", מהרגע שהעין נכנסה לתוך הברכה, הסתיימה הברכה ונעלמה לה. אתה מבין, סוג כזה של ברכה כבר לא מכירים בדור הזה.

תפילין שבראש

וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יֵשֶׁם ה'
נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִפְּנֵי

(כח, ו)

תניא רבי אליעזר אומר אלו תפילין שבראש.

כאשר הגאון רבי אריה לייב זצ"ל, בעל ה'שאגת אריה', היה רב בעיר וואלוזין, יצא פעם לדרך והיה יושב תחת אוהל העגלה, מעוטר בטלית ובתפילין ולמד שם. גם העגלון היה לבוש בתפילין והתפלל. כשנסעו בדרך ליד יער אחד, יצאו מבין העצים חמישה שודדים חמושים, עצרו את הסוסים ואמרו לעגלון: "תנו לנו את כל כספיכם".

השאגת אריה אשר העמיק בלימוד, לא שמע ולא ראה אותם, עד שהתחיל העגלון לצעוק בקולי קולות: "רבי, אוי נא לנו כי בסכנה גדולה אנחנו". הגאון הטוה את ראשו מתחת אוהל העגלה והביט עליהם לראות מי המה. כשראו אותו הגזלנים, מיד נפלה עליהם אימה ופחד וברחו כולם לתוך היער.

לאחר שחלפה הסכנה, פנה העגלון לשאגת אריה ושאל אותו: "רבי, מפני מה יראו מכבודו יותר ממני? הלא לפי ראות עינים ראו כי אני איש צעיר לימים, בעל כח וגבורה יותר מהרב, שהרי כבודו נראה זקן. ענה לו הגאון: "דע כי לא מפני הכח הגופני שלי ברחו, אלא מפני התפילין שבראשי ברחו, וכן אמרו חז"ל 'מנין שהתפילין עוז הם לישראל? דכתיב 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש'. לכן כאשר ראו את אור קדושת התפילין שלי ברחו.

אמר לו העגלון: "רבינו, הלא גם אני הייתי לבוש בתפילין על ראשי, א"כ מדוע לא יראו מפני סגולת התפילין שלי?". ענה לו הגאון: "דע כי הלא חז"ל אמרו 'אלו תפילין שבראש' ולא אמרו 'תפילין שעל הראש', כי קדושת מצות תפילין צריכה להיות בפנימיות הראש, האדם צריך להניח את התפילין כדין ובכוונה של מצוה. אצלך היו התפילין רק מונחים על הראש, כמצות אנשים מלומדה, בלי שום כוונת המצוה, ולכן לא יראו ממך השודדים.

תפילין שבראש צריכים להיות כמו שאומרים ב"לשם יחוד" שלפני הנחת תפילין: "ועל הראש נגד המת, שהנשמה שבמחי עם שאר חושי וכוחותי, כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך". כשבתוך הראש מונחים התפילין, כשהמח כולו משועבד לעבודתו יתברך - עמי הארץ רואים זאת ומתיראים.

הסיבה לקללות

וּבָאוּ עִלְיָה כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדָפוּהָ
וְהִשְׁיִגוּהָ עַד הַשְּׁמֵדָה כִּי לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל
ה' אֱלֹהֶיהָ לְשׁוֹמֵר מִצְוֹתָיו וְזִקְתָּיו אֲשֶׁר
צִוָּה... תִּזוּת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיהָ
בְּשִׂמְזוּזָה וּבְטוֹב לֵבב מְרֵב כָּל (כח, מה-מז)

יש לשאול כמה שאלות:

א. בפסוקים אלו מובאים שני טעמים לקללות: "כי לא שמעת בקול ה' אלהיך לשמר מצותיו" ו"אשר לא עבדת... בשמחה". איזה מהם הוא הטעם האמיתי?

ב. אם טעם אחד הם, מדוע התורה לא כתבה בקיצור 'כי לא שמעת בקול ה' אלוקיך לעובדו בשמחה וכיו"ב?

ג. מדוע בין שני הטעמים הללו מבואר שהקללות יהיו "בך לאות ובזרעך עד עולם", לכאורה היה צריך לכתוב זאת בתוך הקללות?

ד. מדוע בטעם הראשון נאמר "כי לא שמעת", ובשני - "תחת אשר לא עבדת". מה ההבדל?

הגרש"י בורנשטיין שליט"א אמר יישוב לכל השאלות הנ"ל במהלך אחד: אמנם אדם החוטא צפוי לעונשים, אך מדוע הקללות ידבקו גם "בזרעך עד עולם", אם האב חטא - מה אשם הבן? לכך בא הכתוב כמיישב: הקללות הבאות על החוטא - "ובאו עליך כל הקללות" הן כעונש "כי לא שמעת בקול ה' אלוקיך". אך הקללות שיהיו "בזרעך עד עולם" אינן עונש על חטאי החוטא, אלא הן מציאות שתהיה "תחת אשר לא עבדת... בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", כלומר בגדר סיבה ותוצאה, שכן ידוע שאדם העובד את ה' ביגון ועצב, בניו אחריו יפרקו מעליהם את עול המצוות, והואיל ותהיה מקולל ותהיה בעצב ובחוסר

כל, וכך תעבוד את ה' - בניך יסברו שעבודת ה' היא עול ויבקשו לפרקו מעליהם.

הוכחה נפלאה לדבר זה - שעבודת ה' מתוך עצבות מדירה רגלי הבנים מקיום מצוות ה', ועבודת ה' משמחה מטיבה עמם, נוכל ללמוד מהדין הבא: פסק השולחן ערוך (או"ח תקנט, ב) שבלייל תשעה באב אין אומרים "ובא לציון", אלא מתחיל מ"ואתה קדוש". ואחד הטעמים שהביא לכך המשנה ברורה בשם הטור הוא: מפני שתשעה באב "אסור בדברי תורה ולא שייך לומר 'ולא ימושו מפיד'". וקשה: הלא בתשעה באב מותר לעסוק בדברי תורה כגון אגדות החורבן, איוב וכדו', וא"כ ניתן לומר "לא ימושו מפיד" על דברי התורה הללו.

אלא מכאן מוכח שתורה שנלמדת שלא בשמחה (שכן אלו דברים שאינם משמחים את הלב ומשום כך מותר ללמוד בהם בת"ב), לא שייך בה "לא ימושו מפיד ומפי זרע ומפי זרע זרעך", שכן תורה שלא בשמחה אינה יכולה להוות הבטחה שהבנים יקיימו את התורה, ולכן מתחילים רק מ"ואתה קדוש"!

הטוב שבתוך הרע

וְהָיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבְזֵרְעֶךָ
עַד עוֹלָם (כח, מו)

בתוך הקללות מופיע פסוק זה, כדי ללמדנו שגם בתוך המצבים הקשים ביותר, אפשר לראות את יד ה' באותות ובמופתים.

מעשה שהיה לפני שלוש שנים עם הגה"צ ר' ראובן קרלנשטיין זצ"ל שחלה בכליותיו והוכרחו להשתיל בגופו כליה חדשה. בלית ברירה נטל ר' ראובן את מקל הנדודים, נסע לארה"ב והתיישב בבורו פארק, כשהוא רחוק ממשפחתו, כשהוא ממתין שיבוא תורו

לקבל כליה בבית החולים שם. עברו כמה שבועות וחדשות און, און ועדיין לא נמצאה כליה מתאימה עבורו.

משעברו שנתיים ומחצה אמר אחד העסקנים לר' ראובן: "הנה און כל תכלית בישיבתך כאן בבורו פארק, נראה כי ההשתדלות הרצויה עתה היא שתסע לסאן פרנסיסקו אשר בקליפורניה, שם יש בית חולים מיוחד לענייני השתלות, אולי משם תבוא ישועתך". אמר לו ר' ראובן: "איני מבין אנגלית ובקושי שכאן אני מסתדר, לולי רבים מאחינו בני ישראל המסייעים בעדי, אבל כיצד אמצא את ידי ורגלי באותו מקום מרוחק בין אלפי גויים ונוכרים?! להכנס לבית החולים להירשם מחדש בתור המיועד לממתינים לכליה, להבדק שוב ושוב מבלי יכולת לדבר עמהם אפילו דיבור אחד?".

נכמרו רחמי העסקן ואמר לו: "אף אני אעזוב את ביתי לתקופה זו ואצטרף אליך בנסיעתך ויהיה ה' בעזרנו, העסקן נמלך באשתו והיא הסכימה, אלא שהעלתה חשש שמא דווקא באותן שעות הטיסה מהכא להתם ימות כאן גוי שבגופו כליה המתאימה לר' ראובן, על כן היא מסכימה לנסיעה בתנאי שמיד בבואם לסאן פרנסיסקו יתור אחר טלפון ויתקשר אליה לברר את המצב".

למעשה הגיעו השניים לסאן פרנסיסקו בשעה שלוש לפנות בוקר ומיד פנו לנוח מעמל הדרך באחד המלונות בעיר, כשהעסקן אינו מתקשר הביתה, מכיון שטלפון לא היה תחת ידו, חשב לעצמו 'עתה בשלוש לפנות בוקר אהפוך את המלון בשביל הטלפון? הרי זה לו שנתיים ומחצה שהוא יושב וממתין ואין קול ואין עונה, וכי דווקא בשעות אלו תמצא הכליה המתאימה?!...'

עודו שוכב על מיטתו כשהשעון מורה על שש בבוקר, והנה דפיקות עזות נשמעות בדלת הדרם, ובפתח עומדים שוטרי המשטרה המקומית, ושאלתם בפיהם אתה מיסטר פלוני? אמר: כן, אמרו לו השוטרים: "מהר קח טלפון והתקשר לביתך, כי זה לנו שלוש שעות שאנו מחפשים אותך בכל המלונות שבעיר".

מיד כשענתה לו רעייתו, נתנה לו מנה אחת אפים, "מדוע לא התקשרת?", החל העסקן להסביר את עצמו שהייתה השעה מאוחרת וחשב לעצמו כי שנתיים ומחצה לא נמצאה כליה, וכי דווקא באלו השעות הספורות פתאום תמצא, אמרה לו אשתו: "אכן כן, באותן השעות ששהיתם על המטוס מת גוי ונמצאו הכליות המיוחלות". מיד התקשר העסקן לביה"ח בניו יורק אך אמרו לו כי מכללי בית החולים שאם החולה אינו עונה תשובה תוך שלוש שעות, פונים לחולה הממתין אחריו בתור, ולפני חצי שעה השנים הבאים בתור (כליה אחת לכל חולה) ענו תשובתם כי רצונם לעבור את ההשתלה והם בדרך לכאן.

לבו של העסקן נשבר בקרבו, אבל כשחזר אל ר' ראובן התאמץ שלא להראות לו מאומה מסערת רוחו... מיד בבוקרו של יום פנו השניים לבית החולים בסאן פרנסיסקו, בכדי לרשום עצמם ברשימת הממתנה לכליות. תוך כדי המתנתם שם חקר ר' ראובן את העסקן מדוע אין פניו כתמול שלשום? בתחילה ניסה העסקן שלא לענות לו, אך משרבו הפצרותיו של ר' ראובן, סיפר לו את כל פרשת הכליות.

מיד אמר ר' ראובן: "הבה נפתח בריקודים להודות ולהלל לבורא יתברך שמו לעד". העסקן חשב שמא נשתבשה דעתו של ר' ראובן לעבור מפח נפש כזה, אך הוא בשלו, והחל מסביר לעסקן: "הבט וראה, שנתיים ומחצה מרוחק אנכי מבית אבי וממשפחתי, אויה לי ואוי לנפשי אילו הייתי מקבל אותה כליה, שהרי ראית כי כליה זו איננה שלי, וראיה לכך שלא הגיעה לידי, מה עשה הקב"ה, העבירנו למדינה אחרת למשך כמה שעות הללו... עתה, הגע בעצמך, אילו היית מתקשר מיד לביתך והיינו חוזרים לניו יורק והיו משתילים בגופי כליה שאיננה שלי, ה' ירחם... הרי זה היום 'יום ההצלה' שלי, כי המחשב אומר שכליה זו מתאימה לי ולסוג דמי, אבל הקב"ה אומר לא ולא, כליה זו איננה טובה עבורך..."

גם מיהר ר' ראובן להתקשר לבני ביתו שבארץ ישראל לספר להם על הנס שאירע עמו. תחילה חשבו שהנס הוא שנמצאה כליה, עד

שהסביר להם כי הנס הגדול הוא שהקב"ה הציל אותו מהשתלת כליה שאינה מיועדת לו...

כעבור שלושה חודשים נמצאה כליה המתאימה לו, נשתלה בגופו, ובסייעתא דשמיא חי אח"כ עוד כשלושים שנה בבריאות שלימה, ובכל שנה ושנה היה עורך סעודת הודאה גדולה על שניצל מהיזק ולא נשתלה בגופו כליה שאיננה שלו.

דרך אגב, העסקן חקר אחר אותן שתי הכליות שהיה נראה כאילו הפסיד אותן ר' ראובן. למעשה נשתלו בשני גויים הבאים משני קצוות תבל, ושניהם מתו לאחר ששה שבועות, כי הכליות היו יפות וטובות מבחוץ, אך למעשה היו מזוהמת... ונראה לעין כל כי צדקה שמחתו של ר' ראובן.

מכאן יבין כל אדם כי עליו להאמין שהקב"ה מנהיג את העולם בטובו הגדול, כרבי ראובן שלא בכה על הפסד הכליה בגלל שנסע, אלא אדרבה, פירש זאת לטובה: "כדי להצילני הגביה אותי הבורא יתברך על המטוס, הרחיק אותי ממקום הסכנה, וכך ניצלו חיי". (מנחת שלום)

כתב רבנו בחיי: כאשר יבואו עליו צרות ומקרים שיודה על פשעיו לה', ויחשוב כי אין זה אלא מצד חטאו, ולא שיתלה אותם במקרה, כי אם יתלה זה במקרה הנה הקב"ה יוסיף לו מאותו "מקרה".

הגשם לא יורד ב"מקרה". וכך גם שאר מאורעות העולם: כל העולם שונאים אותנו ו"מזכים" אותנו לגינויים חמורים באו"ם, לא סתם כך כי משעמם להם ואין להם למי להציק. לא סתם יש בעולם שטפונות, רעידות אדמה וצונאמי, הכל מכוון מאת ה'. וגם כל הדברים הקטנים והגדולים ש"קורים" לאדם אינם מקרה כי "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אי"כ מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז:), ולכל דבר יש סיבה ותכלית. הכל מאת

הבורא יתברך שהוא מנהיג את עולמו בהשגחה פרטית, ושולח לאדם מסרים.

אם נחשוב שזה "מקרה", אז חס ושלום גם הקב"ה ילך אתנו ב"קרי" ויגביר את האיתותים עד שלבסוף נבין את הרמז. הכל ממנו יתברך, וכל מה שצריך זה ללכת בחוקותיו, ולקלוט את המסרים ששולחים לנו משמים.

אדם נוסע ברכבו, ופתאום רואה נורה אדומה (עם ציור של כד שמי) שדולקת בלוח השעונים. יש לו שתי אפשרויות בכדי לבטל את האור האדום: א. להוציא את הפיזז של הנורה ולהמשיך לנסוע. ב. למלא שמן מנוע. אם הוא יבחר באפשרות הראשונה, אמנם האור האדום יכבה, אך במוקדם או במאוחר רכבו ישבוק חיים. כל התכלית של נורית השמן האדומה היא כדי להזהיר ולהרתיע שיש למלא שמן.

גם בורא עולם מאותת לנו ומדליק "נורית אדומה" בדמות פנצ'ר בגלגל, תקלה במכונת הכביסה, חולי, בעיה עם אחד הילדים ושאר מרעין בישין... לקב"ה לא חסרות "נורות אדומות" לאותת לנו שיש לנו מה לשפר ולתקן, ועלינו לקלוט ולהבין את המסר ולפתור את הבעיה מהשורש. הקב"ה מנהיג ומסובב את העולם בצורה נפלאה, כך שכל אחד יקבל את המסר האלוקי המגיע לו בזמן הנכון ובמקום הנכון, עלינו רק להתבונן ולהבין את המסר.

שמחה בעשיית המצוות

תּוֹזֹת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב יִרְבֶּה כָּל (כח, מז)

אמר דוד המלך בתהלותיו: "אֲשֶׁרִי אִישׁ נִרְאָ אֶת ה' בְּמִצְוֹתָיו חֶפֶץ מְאֹד", ושאלו רבותינו כלפי מי מופנה הפסוק הזה? את מי שיבח דוד כשאמר 'אשרי האיש?' עונים חז"ל כי פסוק זה מדבר על אברהם אבינו, שהיה חפץ במצוות ולא עשה המצוות ב'אנגריא' (חוסר חשק), מעולם לא נראו המצוות על אברהם כמעמסה! אמר דוד המלך, אשריך אברהם, שכשהיו רואים אותך עושה מצוות היו רואים אדם קורן, היו רואים אדם מדושן עונג. משם למדו חז"ל: "מלמד שלא יעשה אדם מצוות באנגריא" - כשאתה מקיים מצוות בבקשה אל תיראה 'כבוי', אל תהיה חמוץ, כי אם אתה חמוץ, אין לך פגיעה יותר גדולה ממי שמשרת את המלך בפנים חמוצות.

התורה הקדושה מספרת על הנביא נחמיה, שהיה בצער על החורבן והיה שרוי בעצבות על התקופה הקשה שעובר עם ישראל. כשנכנס לשרת את דריוש המלך, הוא נכנס עם פנים נפולות, ואומר על כך הפסוק: "ויאמר לו המלך מדוע פניך רעים היום ואינך חולה, אין זה כי אם רוע לב", לא מגיע לי יחס כזה, אם ככה נראים תווי הפנים שלך, בבקשה אל תבוא ואל תמזוג לי, תישאר בבית, מישהו אחר ימזוג לי, כי עם פנים כאלו לא משרתים את המלך.

המגיד מדובנא זצ"ל סיפר משל על סוחר יהלומים שהגיע לעיר וביקש מהסבלים שייקחו את חבילות יהלומיו למלון. כשהגיע הסבל הוא הגיע מתנשף וביקש סכום גדול על העבודה והטרחה. שאל הסוחר: "למה אתה דורש שכר כל כך גבוה?". הסביר הסבל: "כי על חבילה כה גדולה וכבדה בדרך כה ארוכה מגיע

תשלום גדול". אמר לו הסוחר: "אם זה היה לך כבד זו לא החבילה שלי, החבילה שלי לא כבידה, הבאת בטעות חבילה אחרת".

אומר המגיד מדובנא, אומר הקב"ה ליהודי, אם אתה סובל בעבודת ה', אם זה מעיק לך - זה לא זה, אתה טועה בחבילה, זו לא התורה שלי, כי החבילה שלי לא מעייפת, היא לא כבדה, היא לא אמורה להעיק עליך, היא לא אמורה להכביד עליך, זה משהו מאוד קל ונוח.

על זה היה מצטער הקב"ה ביותר בפרשתנו. אמר הקב"ה למשה, תכתוב להם על מה אני כועס, ממה אני הכי פגוע: "תַּחַת אֶפְשָׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב - נתתם לי להרגיש שאני ברירת מחדל, שאתם עושים רצוני בליט ברירה רק בגלל שחייב, נתתם לי להרגיש שאני 'כבד עליכם'. אני רואה על הפנים שלכם אם אתם מרוצים ממני.

כותב ר' צדוק מלובלין: "עיקר עבודת האדם לפני הקב"ה היא בשמחת הלב" - שמחת הלב, לב שמח, לקיים את המצוות בשביעות רצון, בלב שמח, זה הכל. כותב האורחות צדיקים: "ובעת שיעשה המצוות, ישמח בלבו על שזכה להיות עבד למלך עליון, וידע שכל העושה מצוה בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא" - אי אפשר להשוות ביניהם, זו מצווה עטופה בסמרטוטים וזו עטופה בסרטים. "ואז מצליח בכל דרכיו ולבו שמח ומתמלא אהבת הקב"ה".

אחד מהדמויות ההוד שבירושלים עיר הקודש בדור הקודם, היה הרה"צ רבי אליהו רוט זצ"ל. פעם עם שחר ראה הרבי אברך צעיר, שעמד בפינת בית הכנסת עם הטלית המקופלת על כתפו, בהכנה רבה להנחת טלית ותפילין ולהתפלל תפילת שחרית. הוא התקרב אליו ואמר לו: "אברך יקר, יש לי הצעה טובה עבורך! שתוכל

גם להרוויח בה מעט... עוזב נא היום את הטלית והתפילין, תוותר עליהם ליום אחד, ותמורת זאת אשלם לך חמישים דולר". האברך נדהם, ולא האמין למשמע אוזניו, "ר' אליהו!", קרא בהתרגשות, "הכיצד עולה על דעתך, שלא אניח היום תפילין?!", אך ר' אליהו ממשיך בשלו: "אתן לך מאה דולר, ואפילו חמש מאות ויותר, ובלבד שתסכים לוותר היום על הנחת הטלית והתפילין שלך".

ראה האברך שאין דבריו ברורים ונחרצים דיים, הוא הרים אפוא את קולו וזעק: "ר' אליהו, איני יודע מה רצונכם ממני היום, גם אם תניח לי כאן ועכשיו על השולחן מיליון דולר, ואף כל הון שבעולם, מבטיח אני לך בהן צדקי שלא אוותר על הנחת טלית ותפילין, ואין הדבר בא בחשבון כלל וכלל".

כששמע זאת הרבי פשטה נהרה על פניו, ואמר: "עתה אסביר לך כוונתי ומה רציתי ממך. הנה מצהיר אתה בפה מלא שהנך מוכן בחפץ לב לוותר על מיליוני דולרים ולא מוכן לוותר על הנחת טלית ותפילין! אם כן תמה אני מדוע אין רואים עליך כשהנך ניגש כעת להניח הטלית והתפילין שמחה גדולה לכל הפחות כאותה שמחה שהיית שמח לו הרווחת כעת כמה מיליוני דולרים?".

החפץ חיים, כשהיה עושה חשבון נפש, היה חושש שיתבעו אותו בשמים שאינו שמח מספיק ודבר זה יכריע אותו ח"ו לכף חובה. הוא היה אומר לעצמו: "איפה השמחה של המצוה? למה לא רואים שאתה האדם הכי מאושר בעולם?". ושלא נחשוב שהוא לא היה נראה שמח, פעם אחת ראו אותו בביתו בערב שבת אחרי המקווה רוקד סביב שולחנו, אותו יהודי חשב שהוא שמח על שבת המתקרבת. אמר לו החפץ חיים, שהוא שמח על שזכה לשלם לעגלון את שכרו וקיים מצות 'ביומו תתן שכרו' - ככה הם הרגישו.

על הגאון מוילנא זצ"ל מספרים, שבחג סוכות במשך כל שבעת ימי החג לא היה עוזב הרב את ארבעת המינים, אלא היה מחזיק

אותם בידו, מרוב אהבתו העצומה לבורא עולם ולמצוותיו. מובא במדרש תנחומא: "אמר הקב"ה, אם אתם שמחים במצוות אני מוסיף לכם שמחה".

את חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל ראו יום אחד שמח מאוד, ומחלק סוכריות בישיבה. שאלו אותו: "על מה הרב כל כך שמח היום?". ענה הרב: "מצאתי ארנק, וברחמי ה' יתברך זכיתי למצוא את הבעלים שלו ולהחזיר אבידה לבעליה וקיימתי מצות השבת אבידה, על זה אני מודה לקב"ה". מספרים תלמידיו, שבשנותיו האחרונות, אחר שלקה באירוע מוחי וחצי גופו השתתק, הוא קיבל את היסורין באהבה גמורה ואם כבר דיבר, הוא דיבר על כך שניטלה ממנו הזכות להמשיך למול את ילדי ישראל.

אנחנו לא מבינים מה זה יהודי עובד ה', מה זה לעמוד לפניו ולשרת אותו. בעל הפלא יועץ כותב: "אשר בחר בנו מכל העמים ורצה בנו לעמוד לשרת לפניו ולדבר אליו פנים אל פנים בכל עת, מה שלא ניתן למלאכי השרת, ומשתעשע בנו ויש לו נחת רוח גדול במעשינו".

אם רק היינו יודעים מה כוחה של מצוה אחת קטנה, היינו רודפים אחרי המצוות ושמחים בקיומן לא פחות ממי שמוצא שלל רב.

רופא בכיר בבית הרפואה 'מעייני הישועה' סיפר פעם לרבני בית החולים איך הוא התקרב לשמירת תורה ומצוות. הוא סיפר שהוא טיפל בחולה שהיה חשש שמערכות גופו עומדות לפני קריסה, ולאחר שקיים מספר התייעצויות עם מספר מומחים, התברר לו, שאם יעבור הפציינט ניתוח מאוד מסובך ומורכב יהיה אפשר להאריך את ימיו בעוד חצי שנה, אך מרבית הסיכויים שהוא ימות על שולחן הניתוחים.

הוא סיפר: "נועצתי עם החולה ועם בני משפחתו והצגתי לפניהם את המעב על כל היבטיו". "החלטה כזאת לא אוכל לקבל בעצמי", אמר לי החולה בשקט, "רק ר' משה פיונשטיין יכול להכריע כאן". "שמעתי את דבריו והצעתי לו להתלוות אליו לבית הרב, ולראשונה בחיי הייתה לי הזכות להתייעץ עם גדול בתורה". הצגתי לפני הרב את כל הנתונים ותגובתו לא תמוש מזיכרוני כל ימי, ר' משה פרץ בבכי, מששב אליו הדיבור, ביקש הרב שנמתן עוד יום להכריע בסוגיא. שבנו למחרת ור' משה אמר לחולה שאפשר לגשת לניתוח, "כולנו נתפלל עליך ונעתיר למרומים שיוסיפו לך שנים רבות של בריאות איתנה".

לא הצלחתי להסתיר את ההבעה הספקנית שעלתה על פני ואז הוא פנה אלי והסביר: "במהלך אותם שישה חודשים, יזכה ידידנו לענות 'אמן' על מספר רב של ברכות, מכל אמן יוצר מלאך שימליץ יושר, מלאכים אלו ימליצו זכות בעדו בבית דין של מעלה ובזכותם יזכה לחיים טובים וארוכים".

ראיתי איך האמונה זורמת בעורקים שלו, שהוא באמת הפנים בתוך תוכו מה היא מעלת עניית אמן, זה נכנס לי למודע ולתת מודע מהו משקל של מצוה ומה כוחה ושעל פי זה הכריע הרב בסוגיא קשה זו. אני חיכיתי לראות מה יהא עם החולה, כמובן שהחולה עבר את הניתוח בשלום ועד היום הוא חי בריא ושלם.

עבודת ה' בשמחה

תִּזְוֹת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
בְּשִׂמְזוּהָ וּבְטוֹב לִבָּב מֵרַב כָּל
וְעַבַדְתָּ אֶת אֱלֹהֶיךָ
(כח, מז-מח)

היכן מצאנו שמענישים על זה שלא עובדים את ה' בשמחה?!

ילד הגיע לבית בסיום שנת הלימודים והביא תעודה. אביו הביט בה והחל לקרוא: "תורה - 40, נביא - 50, היסטוריה - 35, וכך כל המקצות כישלון אחד גדול... והנה אורו עיניו, בזמרה קיבל בנו 90. הוא הפנה את מבטו אל הילד ונתן לו 'סטירה מעלצלת'. הבן פרץ בבכי תוך שהוא שואל: "אבל למה? הרי קיבלתי 90, מה לא טוב?!" האב העצבני השיב לו בצעקה: "לא רק שלא למדת, עוד יש לך חשק לשיר?!"...

כן הוא הנמשל: לא זו בלבד שלא עבדתם את השם כלל ועוד הייתם בשמחה?! - על זה מגיע עונש!...

אולם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ועל כן שואל ר' חיים מוולוז'ין: מהי הסיבה שהאדם שאינו עובד ה' בשמחה, ייאלץ בסופו של דבר לעבוד אצל האויב? מדוע העונש כל כך נורא, והלא בשורה תחתונה הוא עבד את ה', אמנם בלי שמחה, אבל סוף סוף הוא עבד את ה'?

וכתב לתרץ שישנם שני מצבים בעבד: א. אוהב את אדונו ועובד בשמחה. ב. שונא את אדונו ועובד ללא חשק. עבודה כזו בלי שמחה ובלי חשק, היא שעובדים אצל האויב. והעונש הוא מידה כנגד מידה - אתה לא שמח לעבוד את ה'? נמצא לך מקום מתאים לעבוד בו בלי שמחה, לך לעבוד אצל האויב!...

כאשר אדם עובד את ה' בשמחה אמיתית ובטוב לבב, בכל מצב, זוכה למתק את הדינים ולבטל מעליו גזירות קשות ורעות.

האחים הקדושים, רבי אלימלך מליז'ענסק ורבי זושא מאניפולי, הלכו מספר שנים בגלות לטהרת נפשם. באחד ממסעותיהם, מצאו עצמם מושלכים לבית הסוהר העירוני בעוון שטפלו עליהם ערלים. שם, בתא אחד עם עוד מספר גויים מלאי משטמה ומלאי זדון, כשעתידם נראה ממש לא טוב, החל אחד האחים לבכות.

אמר לו אחיו: "אל תבכה. תתחזק באמונה בה' שיושיע אותנו גם מצרה זו!". אמר לו: "איני בוכה על זה. אלא על ששמו כאן באמצע התא שני דליי שופכין, המשמשים לעשיית ערכים, ועתה איני יכול ללמוד תורה!". לאחר מספר דקות שאל האח שוב: "למה אינך יכול ללמוד?" אמר לו: "כבר אמרתי לך. זהו דין תורה שבמקומות מטונפים אסור ללמוד!". הביט בו אחיו וצחק: "לא רק לימוד תורה זה עבודת ה', כאן דווקא על ידי אי לימוד תורה – אתה מקיים את רצון ה', עצם אי הלימוד שלך זה מצוה. ושמע לי, לא רק מצוות שאתה נהנה מהן אתה צריך לקיים בשמחה, אלא גם מצוות שאתה לא נהנה מהן צריך לעשות בשמחה!".

תפס את אחיו בידו והחל לרקוד עמו. שאלו האסירים: "למה אתם רוקדים?", ענו: "כי יש כאן שירותים!". הצטרפו עוד אסירים לריקוד, והרעש גרם למנהל הכלא לשלוח לברר על מה המהומה והריקוד, כששמע את הסיבה ציווה להוציא את הדליים מהחדר...

ר' שמחה זיסל מקלם אומר שאם האדם יתבונן, הרי צריך הוא לשוב ולשמוח על כל מצוה כמוצא שלל רב, מפני הזכות שנפלה בחלקו, ומדוע אין לו שמחה זו? מפני שהאדם לא עובד את ה' אלא את עצמו, מטפח את גאוותו או שלומד על מנת לקבל שכר או שבת, אך אין זו לו עבודת ה'. כשם שברור שאדם ששונא את חברו אוהב את עצמו, או שגאוותן סבור שכולם שפלים ממנו,

כן ברור שהאדם שלא עובד ה' בשמחה עובד את עצמו, כבודו, ממונו וכדומה, כי אם היה עובד ה' - הלא היה שמח בכל מצוה, ואיזו עבודה היא שהאדם עובד את עצמו ולא את ה'?

כתב רבי צדוק הכהן מלובלין: "מתוך שמשים לב שה' יתברך מביט עליו ומשגיח במעשיו, באה גם שמחה קודם היראה, כמו שנאמר 'שמח ישראל בעושיו'". ויותר מכך מוסיף וכותב, שאפילו אם עדיין אין ה' מאיר בתוך ליבו, אלא הוא רק מבקש לבוא בשעריו, הוא כבר זוכה לשמחה על עצם הזכות שיש לו כזה רצון, וכמו שכתוב 'שמח לב מבקשי ה''. וכך נהג רבי בונים מפשיסחא לומר: "בנוהג העולם, שבזמן חיפוש איזה דבר מלאים בעגמת נפש, ובזמן מציאת הדבר שמחים, אך לא כן הדבר בעבודת ה', שיהודים שמחים גם בזמן החיפוש אחר קרבת אלוקים, כמו שנאמר 'שמח לב מבקשי ה'', מתי ישמח לב? בזמן שהם מבקשים - מחפשים".

סיפר יהודי נכבד, שבעעירותו עקב לפעמים אחר תפילתו של הרה"ג רבי דן סגל שליט"א, בזמן שלמד בבני ברק, הוא הסתתר בבית הכנסת, והביט על תפילתו של הרב, שכבר בעעירותו היה משתפך בתפילה, שעה ארוכה לאחר שהסתיים המניין וכל המתפללים הלכו. לאחר שר' דן סיים תפילתו, רואה האיש איך הוא מסתכל היטב סביבו, לראות כי אין איש, וכאשר ראה שהמקום ריק - החל לרקוד. מספר האיש: "לא היה זה ריקוד קטן וקצר, אלא ממש ריקוד סוער מלווה במנגינה וקצב, והשמחה שורה על פניו!".

שמחה על זכות קיום רצון הבורא, מדגישה את המקום האמיתי שבו נמצא האדם. וכפי שמובא בגמרא שאמר רבי אילעא לעולא: 'תשאל בשלומי של רב ברונא אחי במעמד כל החבורה, כי הוא אדם גדול ושמח במצוות, והוכחה לכך, שפעם אחת סמך גאולה לתפילה, ולא הפסיק לחייך כל אותו יום'. ומובא בספר 'ממעיינות הנצח' בשם רבי אלעזר אזקרי, שגילה הארזי"ל לאיש

סודו שכל מה שהשיג, שנפתחו לו שערי חכמה ורוח הקודש, זה בשכר שהיה שמח בעשיית מצוות, בשמחה גדולה לאין תכלית.

סיפר הגרי"ז מבריסק זצ"ל, שבזמן ההפגזות על ורשא, במלחמת העולם השנייה בחג סוכות, הוא היה בין היחידים שזכו שיהיו ברשותם ארבעת המינים, וכמובן שהדבר גרם לכך שביום ראשון של סוכות, נהרו לביתו מאות יהודים שרצו לזכות במצוה. בין הבאים היה יהודי חסידי, שבשעת הברכה והנענוע היה שרוי בשמחה יתירה, וההתלהבות שלו 'תפסה' את הגרי"ז, שבירר מיהו היהודי הזה. סיפרו לו, שממש יום לפני החג אירע אסון גדול במשפחתו מההפגזות. הדבר הפליא אותו ביותר: כיצד יתכן שיום לאחר מכן, יברך על ארבעת המינים בשמחה גדולה כל כך?

שמחה במצב כזה, יכולה לבוא רק כאשר עובדים את ה' בלי חשבונות, וכפי שאמר בעל התניא: למה היתה בבית המקדש שמחה גדולה בזמן ניסוך המים, ולא ראינו שהייתה כזו שמחה כל השנה בזמן ניסוך היין? הרי לכאורה יין פועל שמחה אצל האדם ולא מים? והסביר, שיין רומז על עבודת ה' בתענוג, שיש לאדם עצמו תענוג מהעבודה, ואילו מים רומזים על עבודת ה' גם בלי תענוג, אלא האדם עובד את ה' בקבלת עול, ושמחה אמיתית יכולה להיות, דווקא כאשר יהודי עובד את ה' בקבלת עול.

הברכות שבקללות

וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ
לְשׁוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְזִקְתִּי
אֲשֶׁר אֲנִי מִצִּוְךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל
הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁתַּגַּדְתָּ
(כט, טו)

לכאורה קשה:

א. חז"ל אומרים, שבכל מקום שנאמר "והיה", הוא לשון שמחה, א"כ קשה מדוע על הקללות נאמר לשון "והיה" שהוא לשון שמחה ולא לשון "ויהי" שהוא לשון צער?

ב. הקללות שבפרשת בחוקותי נאמרו בלשון רבים ויש בסופן הבטחות גדולות ונחמה ("וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב", "וַיֵּאָף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲנִיבְיָהֶם לֹא מֵאֲסִיתִים וְלֹא גְעֻלָּתִים לְכַלְתָּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם"), ואילו כאן הקללות נאמרו בלשון יחיד ואין בהן נחמה כלל, מדוע?

ג. הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו: "וַיֹּאבְרָכֶה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אֲזָר", שכל מי שמקלל את ישראל נמצא מקלל את עצמו, מדוע א"כ, משה מקלל את עם ישראל אם לא ישמעו בקול ה'? והרי ישראל, אע"פ שחטא, ישראל הוא!

נראה בס"ד ליישב עפ"י מה שמובא בגמרא (מועד קטן ט:): שני תלמידי רבי שמעון בר יוחאי, רבי יונתן עסמי ורבי יהודה בן גרים, באו אליו ללמוד תורה. כאשר הם נפרדו מרבים ופנו ללכת לדרכם, אמר רבי שמעון לבנו רבי אלעזר: "הללו אנשי צורה, לך אליהם ובקש מהם ברכה".

כאשר הגיע אליהם וביקש שיברכוהו, הם אמרו לו: "יהי רצון שמה שתזרע לא תקצור, וסחורה שתביא לא תוכל למוכרה,

תוציא סחורה למקום אחר ולא תביאנה, יחרב ביתך ויתקיים אושפיזך (אכסניה), יבולבל שולחנך ולא תראה שנה חדשה".

כאשר רבי אלעזר הגיע לאביו אמר: "לא די שלא ברכו אותי, אלא שהם ציערו אותי וכך וכך אמרו לי..." אמר לו אביו: "כל אלו ברכות הן, ואני אפרש לך אותן: מה שאמרו לך שתזרע ולא תקצור, רמזו לך בזה, שתוליד בנים ולא ימותו. ומה שאמרו לך, שתביא סחורה ולא תמכרנה, רמזו לך בזה, שתכניס לביתך כלות לבניך, ולא ימותו בניך ויצטרכו הכלות לשוב אל בית אביהן. ומה שאמרו לך, שתוציא הסחורה למקום אחר ולא תביאנה, רמזו לך בזה, שתוליד בנות ולא ימותו בעליהן ויצטרכו הבנות לשוב לביתך.

ומה שאמרו לך, שיחרב ביתך ויתקיים אושפיזך, רמזו לך, כי העולם הזה הוא זמני כמו שהות באכסניה, והבית הקבוע הוא הקבר. ובזה רמזו לך שתאריך ימים ומה שאמרו לך שיבולבל שולחנך, היינו ע"י הבנים והבנות שיהיו על שולחנך. ומה שאמרו לך שלא תראה שנה חדשה, רמזו לך בזה, שלא תמות אשתך ותישא אשה אחרת ותצטרך לשמוח עמה שנה ראשונה של נישואין".

גם בקללות ובתוכחות שבפרשתנו מסתתרות ברכות ונחמות גדולות ועצומות. בספר הזוהר הק' (זוהר חדש כי תבוא) נאמר: "כָּל הַהִבְטָחוֹת וְהַנְחָמוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּתוּבוֹת בְּקִלְלוֹת הַלֵּלוּ. בְּאִירָאָה, מְלֻדְּ שְׂאוּהֵב אֶת בְּנוֹ, אֵף עַל גַּב שְׂקִילֵל אוֹתוֹ וְהִלְקָה אוֹתוֹ, אֶהְבֵּת מֵעִיו עָלָיו. כְּמִרְאֵה רְגֵז חֶזֶק, אִז רְחַמְנוּתוֹ עָלָיו. כֶּף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא - אֵף עַל גַּב שְׂקִילֵל, דְּבָרָיו הֵם בְּאֶהְבָּה. נְרָאִים בְּגִלּוֹי כְּקִלְלוֹת, וְהֵן טוֹבוֹת גְּדוּלוֹת, מִשּׁוֹם שְׂאֵלוֹ הַקִּלְלוֹת (שבפרשתנו) הֵיוּ בְּאֶהְבָּה, מֵה שֶׁלֹּא הָיָה כּוֹ בְּאוֹתָן הִרְאֵשׁוֹנוֹת (בחוקותי), שֶׁכֵּלֶן הֵיוּ בְּדִין הַקִּשָּׁה. בְּאֵלוֹ יֵשׁ דִּין וְאֶהְבָּה, כְּאֵב הָאוּהֵב אֶת בְּנוֹ

וּרְצוּעַת הַמַּלְקוּת לְקַח בְּיָדוֹ, עֲשֵׂה נְהִימָה גְדוֹלָה וְקוֹלוֹת גְּדוֹלִים.
וְהַמַּלְקוּת כְּלוּלוֹת בְּרַחֲמִים.

וְקִשָּׁה מְפַל אוֹתָן הַקְּלָלוֹת - זֶהוּ שְׁפָתוֹב: "גַּם כָּל חָלִי וְכָל מַכָּה
אֲשֶׁר לֹא כְּתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה יַעֲלֶם ה' עֲלֶיךָ עַד הַשְּׂמַדִּךְ". כָּאֵן
הֵן הַהִבְטָחוֹת שֶׁל הָאֵב עַל בְּנָיו, בְּאַהֲבָה רַבָּה. לֹא כְּתוּב "יַעֲלֶה",
אֶלָּא "יַעֲלֶם", יִכְבַּשׂ אוֹתָם וְיִכְסֶה אוֹתָם, שְׁלֵא יֵצְאוּ הַחוּצָה, וַיְהִיו
כְּבוֹשִׁים וּמְכֻסִּים. עַד הַשְּׂמַדִּךְ - מַה שְׁלֵא יִהְיֶה לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי
עוֹלָמִים, שֶׁהָרִי נִשְׁבַּע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא יִשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל
לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְזָכְרוּנָם יִהְיֶה קָנִים תָּמִיד, שְׁפָתוֹב: "כֵּן
יַעֲמַד זְרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם", וְכְתוּב: "כִּי אָמַר ה' אִם יִמְדוּ שָׁמַיִם
מִלְמַעְלָה וְכוּ".

וְהוֹאִיל וּבִשְׁבוּעָה הוּא שְׁלֵא יִשְׁמְדוּ יִשְׂרָאֵל, עֲתִידִים שְׁיִהְיוּ כָּל
הַמַּכּוֹת וְהַחֲטָאִים טְמִירִים וּמְכֻסִּים, שְׁלֵא יֵצְאוּ הַחוּצָה לְהַרְע
לְיִשְׂרָאֵל עַד הַזְּמַן שְׁיִכְלוּ מִן הָעוֹלָם, מַה שְׁלֵא יִהְיֶה לְעוֹלָם
וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.

וְאִם בַּקְּלָלָה הַנּוֹרָאָה בְּיוֹתֵר יֵשׁ כְּזוֹ נַחְמָה גְּדוֹלָה, אִזִּי וּוְדָאֵי שַׁכָּן
הוּא אֵף בְּשָׂאֵר הַקְּלָלוֹת, שֶׁמְכִילוֹת בְּרַכּוֹת וְנַחֲמוֹת עֲצוּמוֹת, רַק
שְׂאִין אֲנִי רוֹאִים זֹאת.

בַּקְּלָלוֹת אֲשֶׁר בִּפְרֹשֶׁת בַּחוּקוֹתַי לֹא מוֹזְכָּר כָּל שֵׁם הוֹי"ה, לְכֵן
שֵׁם הִיא צוּרֵךְ בַּפְּסוּקֵי נַחְמָה לְאַחַר הַקְּלָלוֹת. אוֹלַם בִּפְרֹשֶׁתֵנוּ,
בַּתּוֹךְ פְּסוּקֵי הַקְּלָלוֹת מוֹזְכָּר שֵׁם הוֹי"ה (מִיַּדֵּת הַרַחֲמִים) 26 פְּעַמִּים
כַּמְנִין הוֹי"ה, כִּךְ שֶׁהַנַּחְמָה הִיא בַּתּוֹךְ הַפְּסוּקִים עֲצָמִים.

רַבִּי שִׁמְשׁוֹן מְאוּסֵטְרוֹפּוּלִי כָּתַב שֶׁמְנִיין הַמִּילִים שֶׁבַּפְּסוּקֵי
הַתּוֹכַחָה הוּא תַרְע"ו תִּיבוֹת (676), וְגַם שֵׁם הוֹי"ה (26) הַמוֹזְכָּר כָּאֵן
26 פְּעַמִּים, שׁוֹוֶה 676, וְזוֹ גַם הַגִּימַטְרִיא שֶׁל הַמִּילָה "רַעוֹת". דוּד
הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר בַּתְּהַלִּים: "רַבּוֹת רַעוֹת צְדִיק וּמְכַלֵּם יֵצִילֵנוּ ה'" -
רַבּוֹת רַעוֹת יֵשׁ לָנוּ בַּתּוֹכַחָה זֹו, כַּמְנִיין "רַעוֹת", אוֹתָן אִמַר צְדִיק,

כלומר משה רבינו. ומכולן יצילנו שם הוי"ה, ע"י שמות הוי"ה שיש כאן 26 פעמים, תתכן הצלה מהקללות.

מפרשי התורה כתבו, שפרשת נצבים היא המשך לפרשת כי תבוא ושם נאמר: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נִתְּנִי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לְבָבְךָ בְּכָל הַגּוֹיִם: אֲשֶׁר הִדִּיחֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעַתְּ בְּקוֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר אֶנְכִּי מְצַוֶּה הַיּוֹם אֹתָהּ וּבִנְיָדְךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבְּצֶךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיחֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: אִם יִהְיֶה נִדְחֶךָ בְּקִצָּה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ: וְהִבִּיאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אַבְתֶּיךָ וִירֻשְׁתָּהּ וְהִיטִבֶךָ וְהִרְבֶּךָ מֵאַבְתֶּיךָ: וּמֵל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לִבְבִּי זָרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ", וא"כ, גם כאן נאמרו נחמות וברכות גדולות ועצומות.

הרמב"ן כתב, שהאלות והתוכחות שבפרשת בחוקותי, מרמזות לגלות שלאחר בית ראשון, ואכן כל אותן הקללות והנחמות התקיימו אז. ואילו הקללות שבפרשתנו מרמזות לגלות הנוכחית ולגאולה הקרובה, גאולה שלמה מעולה על כולם. בפסוק: "אִם יִהְיֶה נִדְחֶךָ בְּקִצָּה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", יש הבטחה לכל שבטי ישראל, שכולם יגאלו ויבואו לארץ ישראל, שלא כמו לאחר גלות בבל, אז רק שישית מהעם נגאלו (הקללות נאמרו בלשון יחיד, כי הגאולה והברכות הרמוזות בהן, הן כנגד כלל ישראל, עליו שייך לשון יחיד, גם כדי למעט מעוצמת הקללות).

תכלית הקללות והתוכחות - להביא את האדם להכנעה. לאחר הקללות שבפרשת בחוקותי נאמר: "אִזּוּ יִכְנַע לְבָבְךָ הָעָרֶל וְאִזּוּ יִרְצוּ אֶת-עֵוֹנֶיךָ". אם נשכיל להיכנע גם בלי המכות, מה טוב!

כאשר האדם לא נכנע מעצמו, יש צורך לרמוז לו, ואם עדיין אינו נכנע מהמוסר, מההתראות, משמיעת הקללות, ומכל הקללות והצרות שיש בעולם חדשים לבקרים, והוא אומר: "שלום עליך נפשי", אזי חלילה, הוא יכול להביא לעצמו קללות נוראות. אבל אם הוא ייכנע משמיעת התוכחה והקללות, הוא יחסוך לעצמו את הקללות בפועל! נמצא כי אין היסורים והקללות באים על האדם כדי להתנקם בו, אלא כדי להשיבו למוטב.

מטרת התוכחות בפרשתנו היא **הכנעה**, וזה חלק מהתשובה שאנחנו מתבקשים לעשות בימים אלו לקראת יום הדין. יסוד התשובה: כניעה! "וְכַלֵּם מִקְבָּלִים עֲלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם" - לא צריך להיות בבת אחת צדיק, אלא צריך שכל אחד יקבל על עצמו משוהו קטן שיכול לעמוד בו. בזה הוא מבטא את הכניעה שלו לבורא עולם, ומוציא את עצמו מכלל הקללות.

למה צריך קללות?

וּבָאוּ עֲלֵיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה
וְהִשִּׁיגוּךָ
(כט, טו)

בפרשתנו מופיעות צ"ח (98) קללות שהן למעשה פי שניים מפרשת בחוקותי שם יש מ"ט (49) קללות.

לא פעם אנשים מפחדים מהקללות שמא ירדפו אחריהם... יש כאלה הנמנעים מלעלות לספר תורה, שמא ידבק בהם מן הכתוב בה... זו אגב אחת הסיבות שנהגו בקהילות רבות, שהרב או הבעל קורא עולה בעלייה שבה הן מופיעות.

מסופר על החפץ חיים זצ"ל, שהגיע פעם לבית כנסת באחת העיירות, בשבת כי תבוא, והבחין שכל האנשים בורחים החוצה מפני הפחד שאחזם עקב הקריאה של הקללות בפרשה זו.

אמר להם רבי ישראל הכהן מראדין זצ"ל אמשול לכם משל למה הדבר דומה: לאחד שעלה על יצועו, התהפך במיטתו ולא הצליח להירדם, אשתו המסורה דאגה לשלמו שאלה אותו: "מה לך בעלי היקר, מדוע אינך נרדם?".

סיפר לה הבעל בעער: "ראוי! מחר אני צריך לעבור ביער ומתיירא אני מן הטורפים המשוטטים שם והאורבים בכל פינה ואינני יודע אם זהו יומי האחרון..."

הרגיעה אותו רעייתו ואמרה לו כי יש לה רעיון גאוני שעל ידו יוכל לחצות את היער מבלי לראות אותם כלל והיא תוכל לגלות לו רק מחר בבוקר... שמח האיש וישן שנת ישרים...

בבוקר היום שלמחרת רצה האיש ללכת ושאל את רעייתו מהו אותו רעיון גאוני? לקחה האישה חתיכת בד ואמרה לו: 'לפני כניסתך ליער - כסה את עינך ובכך לא תראה מאומה מן הטורפים...' "

כן הוא הנמשל, סיים החפץ חיים, אלו שמפתדים מהקללות דומים לאותו אדם - טיפשים הם. הלא כל מטרת הקללות היא להורות לאדם את הדרך הנכונה ואת התוצאה של זה שבחר בדרך קלוקלת... אם כך הוא, מה אתם בורחים! תקשיבו...

פרשת נצבים

פיוס לאחר הרתעה

אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה'
אֱלֹהֵיכֶם וְאֲשִׁיכֶם שׁוֹבְטֵיכֶם וְהַגִּיכֶם
וְשׁוֹטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל (כט, ט)

פרשת נצבים היא הפרשה האחרונה לפני ראש השנה, והיא באה לאחר פרשת הקללות - כי תבוא.

רש"י מבאר שלאחר ששמעו בני ישראל את צ"ח הקללות, הוריקו פניהם והחל משה מפייסם: "הרבה הכעסתם למקום ולא עשה עמכם כליה, והרי אתם קיימים לפניו".

ויש לשאול: איך משה רבינו אומר דברים כאלו לבני ישראל, הרי בכך הוא כביכול מרפה את ידיהם? בהתחלה הוא מפחיד את עם ישראל עם הקללות, וכשהם מפחדים אומר להם: "אל תהיו בלחץ" ... היתכן?!

הרי זה דומה לאבא שרואה שהבן שלו עושה משהו לא טוב ואומר לו: "חכה, כאשר אחזור אני אטפל בך!" ... הילד בוכה ואמא שלו מרגיעה אותו: "אל תדאג, תמיד אבא אומר לך את זה ולא עושה כלום" ... הרי ברור שבכך היא הורסת את החינוך של האב, אם כן, היאך משה רבינו עושה זאת?! אם הפחדת והכנסת אותם לחרדה, מדוע אח"כ אתה בא ומרגיע אותם?

התשובה תובן על פי משל:

בנו הקטן של המלך חלה מאוד ואף רופא לא מצא תרופה למחלתו. רופא מומחה הובא מחוץ למדינה והוא קבע שעל בן המלך לשתות חצי בקבוק של תרופה מאוד מרה, רק אז הוא ישוב לאיתנו ויבריא. המלך שמח שנמצא המזור למחלת בנו, וביקש מהרופא שיתן לו את

התרופה. הרופא הכין לנסיך כוס עם המינון המדויק של התרופה המרה, אבל כאשר בן המלך קירב את הכוס אל פיו, הריח ריח דוחה וסירב לבלוע את התרופה המרה.

המלך שאל את הרופא מה ניתן לעשות, כי לא נראה שבן המלך המפונק יסכים לשתות את התרופה המרה. אמר הרופא: "אם הנסיך לא רוצה לבלוע את התרופה, אפשר לתת לו זריקה".

ואז, מול עיניו של הנסיך המפונק פתח הרופא את התיק שלו ושלה משם מזרק גדול... חיטט עוד בתיק והוציא משם מחט ארוכה ומפחידה, הכין את המזרק ושם בו נוזל ירוק... ואז כאשר התקרב הרופא אל הנסיך עם פרצוף מפחיד, כאשר המחט שלופה ממזרקו, פתאום הנסיך לקח את בקבוק התרופה ושתה את כולו בלגימה אחת...

אילו בן המלך היה לוקח את התרופה מיד לא היו צריכים לאיים עליו עם הזריקה... המטרה הייתה שיבלע את התרופה...

מבאר הגר"ל חסמן זצ"ל שהצורך לפייס את בני ישראל נבע מכך שלאחר שהוריקו פניהם מתוך יראת העונש, שוב אין צורך להביא עליהם את הקללות, לפי שמטרת הקללות היא להביא את האדם ליראת ה', ואם הזכרתם בלבד מביאה לידי כך הרי שאין צורך להענישו בהן, רק מי שנאמר בו: "וְהִתְבַּרַּךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי לִי", נאמר בו גם: "וְרַבְּצָה בּוֹ כָּל-הָאֲלֵה הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה", אך מי שירא אינו זקוק לקללות, עצם הידיעה פוטרת אותו מעונש כי כבר הוא ירא מלפני ה', ולפיכך פייסם משה.

הגאון רבי משה חברוני זצ"ל, ראש ישיבת חברון, היה נוהג לומר לפני הימים הנוראים: בתפילת 'ונתנה תוקף' כתוב על המלאכים: "ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה

יום הדין...", והקשה: וכי למלאכים יש יום הדין בראש השנה?
הרי אין להם בחירה, א"כ הם רועדים מקירוב יום הדין?

ותירץ במשל: נתאר לעצמנו בנין גבוה בן תשע קומות, ובגג אשר במרומי הבניין אין מעקה וגדר, ושם רץ לו ילד קטן בן שלש שנים ומשחק עם כדור. למרגלות הבניין עומדים עשרות אנשים מסתכלים ובוהים במחזה המבעית, כאשר מידי פעם נשטט הכדור מידי הילד ומתגלגל לעבר שפת הגג, והילד דוהר בעקבותיו, למטה שוד ושבר, צעקות והיסטריה על מה שהולך לקרות, וכך חוזר עליו מחזה זה מידי פעם כשלמטה הצבור יאחזהו רעד וחרדה גדולה מגורל הילד שלא רואה את הסכנה התהומית הפרושה לרגליו...

זהו המצב בו אנו נמצאים, המלאכים כלל לא רועדים מעצמם אלא הם רועדים מהמצב שלנו, הם רואים ממרגלות הבניין הגבוה אותנו משחקים כמו ילדים על פני תהום ולא חשים כלל בסכנה האיומה המתקרבת, והם חוששים ורועדים!

זו ההרגשה אותה אנו חייבים לסגל לעצמנו בימים אלו כדי שיהיה לנו קצת מושג במצבנו, ואז נרצה לעשות ולנסות בשיפור דרכנו, וביותר, עצם הידיעה ועצם היראה יש בו כדי להקל והמתיק גזר הדין וכנ"ל.

אבל כל אחד שקצת חושב על מצבו, הרי הוא נכנס לעצבות גדולה איך אפשר בכלל להתחיל ולתקן ולהמשיך ולשפר כשהשק כל כך מלא?

המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, אמר פעם עצה לכך באחת משיחותיו וכך אמר: באמריקה ישנם ארצות בהם בחורף יורד שלג כבד וכל הרחובות מתמלאים בגבהים של שלג רב. החוק במדינות אלו אומר שכל אחד חייב לנקות את הרחבה שמלפני ביתו, לכן כל תושב מצויד בכף מיוחדת לפינוי השלג. כמובן

שהשלטונות מקפידים מאד על חוק זה ומידי פעם עוברים פקחים ורושמים דוחות למתעלמים מהחוק, ישנם אנשים שאין בכוחם לנקות את השלג הרב, ולכן כל פעם שמגיע פקח הם רצים החוצה עם המטאטא המיוחד הזה ומסתובבים בחוץ, וכך כשהפקח עובר הוא רואה אותם עם המטאטא הוא בטוח שעסוקים הם בניקוי השלג ועוזב אותם לנפשם.

אומר רבי יחזקאל זצ"ל גם אנחנו כשאר אנו רואים את ערמות השלג שצברנו כל השנה הרי מתייאשים אנחנו מלנקותם, והעצה בזה בכדי שלא נענש על כך היא לפחות להחזיק את המטאטא ביד, להראות לבורא עולם שאמנם קשה לנו לנקות לגמרי את עצמנו אבל לפחות אנו מראים רצון לנקות- אנו מחזיקים את המטאטא ביד! ואז יש לנו פתח תקוה לעבור את הדין בשלום. כמובן אם הרצון הוא אמיתי וכנה. ויחד עם היראה שתהיה בלבנו, יראה האלוקים את עוניינו ודל כוחנו וירחם עלינו.

עשה את המקסימום

טַפְּכֶם זַעֲיִכֶם וְגֵרָךְ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מוֹזְזִיךָ
 מוֹזְזֵיב יַעֲצִיךָ עַד שְׂאֵב מִיַּמִּיךָ (כט, י)

בנוהג שאומרים מהקטן לגדול או מהגדול לקטן, אבל "מחוטב עציך עד שואב מימידך" - הרי שניהם לכאורה בדרגה פחותה, אם כן מהו הטווח ביניהם!?

וגם לפי המפרשים על דרך הדרש ש'חוטב עציך' הם אלו הנותנים עצה והן החכמים, ו'שואב מימידך' - הם אלו המחדשים חידושים (תורה נמשלה למים) עדיין איננו יודעים מי מהם גדול יותר, ואין כאן פער משמעותי ביניהם, מלבד שזהו חידוש ודרש, ויש להבין את הפשט כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו...

קודם שנבאר בס"ד, יש להביא דברי הרמב"ם ז"ל שכתב: "אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טיפשי אומות העולם ורוב גולמי בני ישראל, שהקב"ה גוזר על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם" (הל' תשובה ה, ב).

ולכאורה קשה היאך אפשר לומר זאת, הרי בכל הדורות לא קם אדם כמשה רבינו, וכמו שמעידה על כך תורתנו הקדושה: "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים" (דה"ט), וידוע שיש ירידת הדורות, ואם בדורות הקודמים לא קם כמשה, האם אפשר שבדורנו יקום? ועוד שהרמב"ם ז"ל לא מדבר כאן על גדולי הדור שהם יכולים להיות כמשה, אלא כתב: "כל אדם ראוי!"

על כן צריך לומר שבאמת להיות צדיק, בדרגה העצומה של משה רבינו, לא יתכן להיות, אבל כן אפשר להיות צדיק כמו משה רבינו, והיינו שבשמים לא תובעים מאף אחד להיות משה רבינו, כי לאף אחד אין את הכלים לכך, אבל תובעים מכל אחד לעשות את המקסימום שהוא יכול לעשות לפי התכונות, המדות, הכישורים והיכולות שלו.

כמו כן לגבי משה ואהרן נאמר: "הוא אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה" (שמות ו, כו) - ללמד ששניהם שקולים זה לזה, כי משה רבינו עשה את המקסימום שהוא היה יכול לעשות והגיע להיות משה רבינו, וגם אהרן אחיו עשה את המקסימום שהוא יכול היה לעשות והגיע להיות אהרן הכהן הגדול, ואע"פ שלא הגיע לאותה מעלה של משה רבינו שזכה להתנבא באספקלריא המאירה, בשמים הוא נחשב בדיוק כמו משה רבינו, כי כל אחד נתבע כפי כוחותיו שלו, והוא עשה כל מה שהיה יכול לעשות. ולפי זה באמת "כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו", ובתנאי שיעשה את המקסימום שהוא יכול לעשות.

ולפי זה יש לבאר את הפסוק הנ"ל כך: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם". מי? "ראשיכם שבטיכם זקנים שוטריכם"... כמו "מחוטב עצד ועד שואב מימך" - כלומר, כמו שמחוטב עציד ועד שואב מימך אין הבדל מהותי ביניהם בדינם, כך גם הגדולים ביותר בעם ישראל נידונים באותה הדרגה כמו הפשוטים שבעם ישראל - לפי מעשיהם ויכולותיהם, ולא בהכרח לפי התוצאה, כי לא כל אחד יכול להיות גאון כמו הגאון מוילנא... לכן כל אחד נידון על פי יכולותיו והכישורים שנתן לו הקב"ה.

מסופר על רבי זושא מאנפולי זצ"ל שאמר: "כשאעלה לשמים, לאחר מאה ועשרים, לא ישאלו אותי מדוע לא היית אברהם אבינו? אלא ישאלו אותי למה לא היית זושא?!"...

כך גם ביום הדין, בראש השנה, לא ישאלו כל אחד ואחד: "למה לא בנית בית כנסת... מדוע לא דרשת ברבים במעשה מרכבה, למה לא נתת עשרים מילון דולר לצדקה", אלא ישאלו: "מדוע לא עשית את הדברים הפשוטים היום-יומיים שהיית צריך לעשות והיה ביכולתך לעשות?"

על כגון דא אמר שלמה המלך ע"ה: "כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה" (קהלת ט, י), ואמרו על כך באוצר המדרשים: כל זמן שיש בדך כח, כל זמן שהנר דולק - תן לו שמן עד שלא יכבה, כבה הנר - אין השמן מועיל לו, ואם היה לך ממון, עשה ממנו מצוה כל זמן שאתה בחיים, שהיא מכפרת עליך.

שורש רע

פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפּוּזָה
אוֹ שֹׁבֵט אֲשֶׁר לִבּוֹ פְּנֵה הַיּוֹם מִעַם ה'
אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
הָהֵם פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שֹׁרֵשׁ פְּרָה רָאשׁ
וּלְעֵנָה, וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים
הַזֹּאת וְהִתְפָּרַר בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם
יְהִיָּה לִי כִּי בְּשִׁרְרוֹת לִבִּי אֶכֶר לְמוֹעַן
סֹפּוֹת הָרְוָה אֶת הַצְּמֵאָה
(כט, יז-יח)

פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שורש רע, שיפּרַח וישגה ובימים
הבאים יוציא פרחים רעים ויצמיח מרורות, זהה
על אשר איננו פה עמנו היום, כי האב שורש,
והבן נצר משורשיו יפרה. והזכיר השורש, לומר
כי הוא יכול להביא באלה הדורות הבאים,
שהשורש אשר ממנו יצמחו הוא לפניו היום
והוא בא בברית ובאלה הזאת. (רמב"ן)

הלב הוא עולם מלא, קר וחם, קשה וקל, לב פונה, הולך, פורה,
מתברך בלבבו וכו', לבבו פונה היום וכו', הלב כביכול יש לו
רגלים, ידים, יש בו הכל. אם הוא פונה לצדי הדרך, התזוזה הזו
של הלב הולכת עוד ועוד עד שישנו רצון ללכת לעבוד את אלוהי
הגויים האלה.

מספרים כי בעיצומו של החורף הקר ברוסיה, אחד האדמורי"ם פסע
ליד הנחל הגדול הקפוא, הוא נעמד והביט זמן ארוך. הסתכל הרחב
והביט שוב.

היו שם ילדים גויים ששיחקו על המים הקפואים, כמה מהם ציירו
בקרח צורת שתי וערב (צלב) הרבי המשיך להסתכל. התפלאו
החסידים, והרבי הסביר להם את מחשבותיו מול הנחל הקפוא:

חשבתי לעצמי, מה קרה לנהר? ואיך הגיע עד הלום שהגויים מציירים שתי וערב על הקרח?

בסוף הקיץ הנהר זרם בשצף. כאשר התחיל להיות קריר מעט אנשים מיעטו לבוא, אך עדיין היו שרחצו בנהר – באו לשחות. חלף עוד שבוע שבועיים, מי שהכניס יד כבר הרגיש כי המים קרים ממש, ואז הנהר כבר שמם. לא היו רוחצים כלל. אבל המים עדיין זרמו בכוח. עוד שבועיים שלושה, המים כבר לא מפכים, אינם חיים, איטיים. השטף פסק. עוד שבוע, והנהר התכסה במין ברק דק על המים, כפור. אך עדין הכל רואים מים, נהר, מים קרים. לאחר שבועיים, כבר היה קרח על רום המים, ועדיין היה אפשר לשבור את הקרח ולחדור למים שתחתיו זורמים. אח"כ השכבה העליונה נעשית עבה וקשה, עד שמכסה אותם קרח בגובה מטר או מטר וחצי. אפשר לפסוע על הנהר, לדרוך ולרוץ, ואז גם באים השקצים ומציירים שתי וערב". שתק הרבי וסיים: "כך בדיוק התהליך בליבו של אדם".

"לבבו פונה היום" – קרירות קלה מנשבת בליבו, לא מבחינים כלום. החברים, הידידים, לא רואים עליו כלום. והנה, חלילה, הקור גובר. עדיין הוא רחוק מאד מהשקצים, רק שהעיניים של הלב כבר רואות עקום. הקור של הלב הולך וגובר, מתקרר עוד ועוד, אט אט מתרחק, קר, קר. וי! עד שמגיע היום שיכולים לצייר על הלב... הוא קר קרח עד שהשקצים יכולים לחקוק בו צלב, וי, וי.

כתב החתם סופר זצ"ל לפרש עפ"י מה שאמרו חז"ל כי השב בתשובה מאהבה זדונותיו נהפכים לו לזכיות, וא"כ יוכל החוטא לומר שיעשה עוונות מרובים, כדי שאח"כ כשישוב מדרכו הרעה ויעשה תשובה מאהבה יתווספו לו הזכיות, אולם טעות בידו כי אמרו חז"ל: האומר אחטא ואשוב - אין מספיקן בידו לעשות תשובה.

ובזה יש לומר כוונת הכתוב: 'והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך, למען

ספות הרוה את הצמאה', דהיינו להוסיף על העונות ואח"כ לעשות תשובה מאהבה ואז יתהפכו לו לזכיות, ואמר הכתוב: 'לא יאבה ה' סלוח לוי, כי אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

וכתב בנו ה'כתב סופר' שפסוקים אלו המה מוסר אל האנשים שהם טובים לבריות ורעים לשמים, וכשמוכיחים אותם על עבירות שבין אדם למקום אומרים שדי להם במה שיש להם "לב טוב" לרחם על הבריות, וזהו 'והתברך בלבבו', היינו בלבנו הטוב יתברך במה שיש לו לב רחמן לכן יאמר אף כי בשריות **לבי אלך**, ואעשה כל רעה שבעולם בכל זאת שלום יהיה לי, אבל באמת לא יאבה ה' סלוח לו, ויענישו על העבירות ויתן לו שכר על המצוות, כי אין מצוה מכבה עבירה וכן להיפך.

שכר מצוה

הַנְּסִתְרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגִלְתָּ לָנוּ
וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל
דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת

(כט, כח)

חכמינו אמרו שלפיכך לא גילתה התורה טעמיהן של מצוות ומתן שכרן, כדי שלא יניח אדם מצוות שמתן שכרן מועט ויעשה רק את המצוות שמתן שכרן מרובה. רק שתי מצוות גילתה לנו התורה את שכרן והן "כבוד אב ואם" ו"שילוח הקן". המצוה החמורה ביותר היא "כיבוד אב ואם", והמצוה הקלה ביותר היא "שילוח הקן", ובשתיהן התורה הבטיחה: "למען ייטב לך והארכת ימים", ללמדנו שיש לקיים את כל המצוות במידה שווה.

זהו אפוא פשוטו של פסוק: "הנסתרות לה' אלהינו" - ה' יתברך הסתיר מאתנו את מתן שכרן של המצוות, אולם גילה לנו מתן שכרן של שתי מצוות: "והנגלות לנו ולבנינו", אחת נוגעת "לנו"

- מצות שילוח הקן, שעליה נאמר: "ואת הבנים תקח לדך", ואחת נוגעת "לבנינו" - כיבוד אב ואם. וזה כדי "לעשות את כל דברי התורה הזאת" - למען נעשה את כל המצוות, ולא נבחר לנו רק את המצוות ששכרן מרובה. (כתב סופר)

על כן אומר לנו רבי הקדוש במשנה (אבות ב, א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. וכתב רבינו יונה ז"ל: לא נתפרש לנו שכר המצוות, לא בקלות ולא בחמורות, משלו חז"ל משל למה הדבר דומה, למלך שמסר לעבדיו פרדס לנטוע בו אילנות, ואילו היה מודיע להם מתן שכרם, היו כולם טורחים באותן אילנות ששכרן מרובה, ונמצא הפרדס חסר מאותן האחרים, כך אילו היה הקב"ה מודיע מתן שכרן של מצוות, היו עושים החמורות ששכרן מרובה ומניחים את הקלות ששכרן מועט, ולא יהיה אדם שלם במצוות, ומזה הטעם לא יבוא להקל במצוות, ותייקר נפשו לעשות אותן, לפי שאינו יודע איזו קלה ואיזו חמורה. אבל הרמב"ם ז"ל הפליג בדבריו ונתן טעם לדבר חזק מזה ואמר שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות כמה הוא, שאפילו מצוה קלה שכרה גבוה עד למעלה.

הרמח"ל כתב (מס"י פ"א): "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי, והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדבר הזה... והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזו, הם המצוות אשר ציוונו עליהן האל יתברך שמו". המצוות הן כרטיס הכניסה שלנו לעולם הבא, וככל שהאדם יעשה יותר מצוות עם יותר חשק וכוונה, התלהבות ושמחה, כך גם יזכה במקום טוב יותר בעוה"ב, יותר קרוב לה' יתברך.

מעשה ברבה בר אבוה שמצא את אליהו הנביא בבית קברות של גויים. שאל אותו רבה: "כיצד הנך עומד בתוך בית קברות והרי

כהן אתה?", אליהו הנביא תמה עליו: "כיצד אינך יודע את ההלכה שאמר רבי שמעון בר יוחאי, שקברי גויים אינם מטמאים? מדוע אין אתה בקו בסדר טהרות?", אמר לו רבה: "העניות גרמה לי זאת, עלי לעבוד כדי להתפרנס ולהביא טרף לביתי, ולא נותר לי זמן לעסוק בתורה".

לקחו אליהו והכניסו לגן עדן. אמר לו: "פשוט גלימתך ולקוט מאלו העלים". לקח רבה מהעלים אשר הדיפו ריח גן עדן, וצרר אותם בתוך גלימתו. כאשר בא לצאת, שמע קול שאומר: "מי רוצה לאכול עולמו בחייו כמו רבה בר אבוח!"

כאשר שמע זאת, מיד השליך את כל העלים מתוך הגלימה, אולם הריח הטוב נשאר בה. רבה בר אבוח מכר את הגלימה בשנים עשר אלף דינרים וחילק את הכסף לבני ביתו. (עפ"י ב"מ קיד):

וזה פשוט שאותם עלים שרבה בר אבוח מצא בגן עדן, היו מכח המצוות שעשה. הוא השאיר שם את העלים, ובכל זאת היתה להם השפעה כה גדולה על גלימתו שהפיצה ניחוח כה נפלא ומרוכז, עד שנמכרה בשנים עשר אלף דינרים. מהו ערכה של מצוה, זאת אנו לא יודעים כי "הנסתרות לה' אלהינו", אך אנו יודעים שערכה עצום מעל ומעבר למה שהשכל האנושי יכול לדמיין. וכמו שאמר פעם הגאון מוילנא שעל כך רגע ורגע שאדם חוסם את פיו מלדבר דברים אסורים זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער... מכל מקום מכאן נלמד עד כמה יש לרדוף אחר המצוות, וכמה חשוב שלא לזלזל ולא להחמיץ ולפספס אף מצוה.

לברך על הרעה

וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי
לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לְבַבְךָ בְּכָל הַיָּמִים
אֲשֶׁר הִדְרִיזְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׂמָּה (ל, א)

שואל אור החיים הק', מדוע אומר הכתוב: "כל הדברים האלה", הלא מספיק לומר: "כי יבואו עליך הברכה והקללה, אשר נתתי לפניך"? וכתב להשיב עפ"י מה שהורו לנו חכמים במשנה (ברכות ד.ז): שחייב אדם לברך על הרעה, כשם שהוא מברך על הטובה. הגמרא (שם ס:) מביאה על כך שגם את הפורענות צריכים לקבל בשמחה, כי "כל דעביד רחמנא - לטב עביד", שפירושו בעברית: "כל מה שעושה ה' - לטובה הוא עושה".

הוראה זו של חז"ל מרומזת בלשון הכתוב שלפנינו: "והיה" - עליך לקבל בשמחה (לפי חז"ל כל "והיה" הוא לשון - שמחה) - "כי יבואו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה", ולברך את הבורא על כל מה שגומל לך בחיים. כי "כל מה שעושה הקב"ה - הכל לטובה".

בחיים הרע והטוב זהו עניין של הסתכלות. אדם שהוא אופטימי יראה בכל דבר רק טוב, ואילו אדם פסימי רואה את הרע שבכל דבר. מפעל גדול לייצור נעליים בברזיל שלח שני מומחים להודו, לערוך עבורו חקר שווקים ולבחון אפשרויות שיווק נעליים מתוצרת המפעל. המומחה הראשון שלח מברק למפעל, לאחר חודש ימים, בזו הלשון: על פי הבדיקה שערכתי אין שוק בהודו לנעליים, כולם שם הולכים יחפים.

הבודק השני, מבלי לדעת את חוות דעתו של חברו, שלח מברק בזו הלשון: השוק עצום בגודלו אפשרויות השיווק הן בלתי מוגבלות כולם כאן יחפים וזקוקים לנעליים.

הנה שתי חוות דעת על אותו מצב. האחת פסימית והשנייה חיובית ורואה את הטוב בכל דבר. כך גם עלינו לנהוג. תמיד לראות את הטוב ולא להסתכל על מה שאנו קוראים חצי הכוס הריקה. מה שבשביל האחד היא אדמה חרוכה בשביל השני האופטימי המצב צופן בתוכו הבטחות לעולם טוב יותר.

מיכאל הוא אדם שתמיד יש לו משהו חיובי להגיד. פשוט טיפוס חיובי ואופטימי. כשעל אחד העובדים היה עובר יום רע, מיכאל היה שם בשביל לומר לו להביט על הצד החיובי במעבו.

פעם ניגש אליו אחד העובדים ואמר לו: "אני פשוט לא מבין, הרי אי אפשר להיות חיובי כל הזמן, אז איך בכל זאת אתה מצליח?". מיכאל ענה לו ברוגע: "כל בוקר אני מתעורר ואומר לעצמי כי עומדות בפני שתי אפשרויות: האחת – להיות במצב רוח טוב, והשנייה – להיות במצב רוח רע. אני בוחר להיות במצב רוח טוב. בכל פעם שדבר רע קורה, אני יכול לבחור להיות קורבן או לבחור ללמוד מהנסיון, אני בוחר ללמוד מהנסיון. כאשר מישוהו מגיע אלי בתלונה, אני יכול לקבל את תלונתו או להצביע על נקודת האור בבעייתו, אני בוחר בנקודת האור."

"קל לומר, אבל קשה מאוד לביצוע", מחזה בו חברו. "זה קל מאוד", אמר מיכאל, "החיים הם למעשה מקבץ של בחירות. כשאתה מוציא מהם את כל השאר הטפל והשולי, כל מצב ומקרה הוא בחירה. אתה בוחר איך להגיב במצבים שונים ומגוונים. אתה בוחר איך אנשים ישפיעו על מצב רוחך. אתה בוחר אם להיות במצב רוח טוב או רע. ובשורה התחתונה: זו הבחירה שלך איך להיות את חיך."

יום אחד, מיכאל היה מעורב בתאונת עבודה קשה, בה נפל מגובה שלושים מטר, בעת שעבד על מגדל תקשורת. לאחר שעות רבות של ניתוחים, טיפול נמרץ ואשפוז ממושך, שוחרר מיכאל מבית החולים כשלגבו הוכנס מוט ברזל.

חבריו לעבודה באו לבקר אותו ואחד מהם שאל אותו מה עבר בראשו בזמן התאונה? "הדבר הראשון עליו חשבתי, היה שלומה של ילדתי לעתיד שעדיין לא נולדה", ענה מיכאל, "לאחר מכן, כששכבתי על הקרקע, אני זוכר שעמדו בפני שתי אפשרויות: יכולתי לבחור בחיים ויכולתי לבחור במוות... בחרתי בחיים".

"לא פחדת? לא איבדת את ההכרה? שאלו אותו חבריו. מיכאל המשיך: "החובשים היו נפלאים. הם המשיכו לומר כל הזמן שהכל יהיה בסדר. אך כשהם הכניסו אותי לחדר מיון, ראיתי את הבעות הפנים של הרופאים והאחיות וממש פחדתי. בעיניהם ראיתי את מה שחשבו – 'הוא גמור'. ידעתי שאני חייב לעשות משהו... הייתה שם אחות גדולה ששאלה אותי שאלות, היא שאלה אם אני אלרגי למשהו. 'כן' ענית לה... הרופאים והאחיות הפסיקו את עבודתם וחיכו לתשובתי. לקחתי נשימה עמוקה וצעקתי 'לכוח-המשיכה'. כולם צחקו, ואז אמרתי להם: אני בוחר לחיות, אנא נתחו אותי כמו אדם שעתיד לחיות ולא כאדם מת".

עת רצון

וְשִׁבַּת עַד ה' אֶלֶהֶיךָ וְשָׁמַעַתְּ בְּקוֹלִי
כָּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם אֵתָהּ
וּבְנִיךָ בְּכֹל לִבְבְּךָ וּבְכֹל נַפְשֶׁךָ (ל, ב)

בימים אלו ניתנת לנו הזדמנות מיוחדת, ורבי שמשון פינקוס זצ"ל, הסביר את ההזדמנות המיוחדת הזאת באופן נפלא:

לקהילה אחת לא היה בית כנסת להתפלל. הם השתוקקו בכל ליבם ובכל נפשם להקים בית של קבע לתורה ולתפילה, לרווחת כל בני הקהילה, לכבוד ה' יתברך. הם התאמצו לגייס תרומות, למצוא תורמים, אך הדבר לא עלה בידם.

בסופו של דבר הם החליטו להקים קרוואן. פועלים הכינו את התשתית להנחתו, משאית ענקית, הביאה אותו, מנוף ענק החל להרים את

הקרוואן באוויר. מהמשאית יצאו שלושה פועלים בריונים, שהחלו לכוון את הקרוואן בעורה כזאת שהוא "ישב" באופן מדויק על התשתית שהוכנה מראש: סובבו אותו קצת ימינה, קצת שמאלה, כמה סנטימטרים אחורה, כמה סנטימטרים קדימה, ושוב ימינה, שמאלה, קדימה, אחורה... לקח להם עשרים דקות עד שהושיבו את הקרוואן על מקומו ושחררו אותו מהמנוף. המנוף התקפל והמשאית נסעה לדרכה. במקום נכחו החשמלאי, האינסטלטור ושאר בעלי המלאכה, שהחלו מיד במלאכתם, ברגע שהקרוואן הונח במקומו.

הקרוואן עומד על תילו, לשם לתהילה ולתפארת! לפתע, שוד ושב! זעקה אדירה נשמעה! התברר כי הקרוואן הונח הפוך! הצד בו עומד ארון הקודש – הונח בצד מערב! מה עושים? כולם עמדו במקומם כשהם אובדי עצות...

עמד שם ילד אחד ותמה: "רבותי! מה הבעיה? יש לי עצה פשוטה! בא נסובב את הקרוואן", אמרו לו: "השתגעת? הרי הקרוואן שוקל כמה טונות"... השיב להם הילד: "מה זאת אומרת?! הרי ראינו מקודם ששלשה אנשים הצליחו לסובב אותו ימינה ושמאלה, קדימה ואחורה, אם כן גם אנחנו נצליח! אמנם לא בעזרת שלושה אנשים אבל בעזרת שלושים – יכול נוכל!"...

"אוי, תמים שכמותך!", הסבירו לו, "כשהקרוואן היה באוויר, והמנוף אחז אותו, היה עוד אפשר לסובב, להזיז, לשנות... אבל עכשיו כשהקרוואן כבר מונח על מקומו – מאוחר מידי מכדי לשנות!"...

באלול הכל עוד באוויר, שום דבר עוד לא כתוב וחתום... אפשר עוד לשנות! אחרי אלול כבר יהיה מאוחר, לא תהיה אפשרות לשנות! רק באלול יש לנו את ההזדמנות... על כל אחד ואחד מאתנו לראות מה עליו לתקן! שכל אחד יתחזק בדקדוק הלכה, ובקיום המצוות בשלימות, בשמחה, וה' יתברך יהיה בעזרנו, שהרי "הבא ליטהר - מסייעים אותו". (יחי ראובן)

קרוב אליך הדבר

כִּי הַמְצִיחַ הַזֶּה הָאֵשֶׁר אֲנִי מִצִּיחֶךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלְאָתָה הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רוֹזְקָה הוּא, לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשְּׂמִימָה וְיִקְוֶה לָנוּ וְיִשְׂמַעֵנוּ אֶתְּהָ וְנַעֲשֶׂה... כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְּכֶם לַעֲשׂוֹתוֹ (ל, יא-יד)

רש"י פירש שהמצוה המדוברת כאן היא מצות תלמוד תורה, אבל הרמב"ן ז"ל פירש זאת על מצות התשובה. האפשרות לשוב אל ה' נמצאת בהישג יד, אין לחפש בשמי השמים, לא מעבר לים. ואף אין צורך להרחיק ולנדוד על מנת לפשפש, אלא "קרוב אליך הדבר מאוד, בפיך ובלבבך לעשותו".

על מנת להבין את המשמעות של הדברים היה האדמו"ר רבי שמחה בונים מפשיסחה זצ"ל מספר מעשה מיוחד לאותם החסידים שהיו באים אליו לשמוע מדברותיו:

רבי אייזיק בן יענקיל מקראקא, היה עני מופלג. במשך שנים רבות חי עם בני משפחתו בדוחק ותחת מצוקה נוראה. בביתו ידעו רעב ומחסור תמיד. על אף כל הסבל הזה, בטח אייזיק בקב"ה בכל לבבו, והאמין כי יום יבוא ויחלצו ה' מן המיצר...

באחד הלילות חלם ר' אייזיק חלום שבו עיוו עליו לנסוע מקראקא, עיר מגוריו, לפראג. וכך נאמר לו: "שם בפראג, מתחת לגשר המוביל לארמון המלך, טמון אוצר, אם תחפור שם, תתעשר עושר רב מאוד!". בתחילה לא התייחס מיוחדענו לחלום ברצינות, שהרי כבר לימדונו חז"ל: חלומות שזוא ידברו", אך לאחר שהחלום חזר פעם שנייה ושלישית, הבין כי יש דברים בגו וכבר השכם בבוקר קם ר' אייזיק, ויצא לכיוון העיר פראג.

הדרך הייתה ארוכה וכשהגיע, פנה מיד אל הגשר המוליך אל ארמון המלך. שם על הגשר היו שומרי המלך עומדים כל היום וכל הלילה, דרוכים וקשובים לכל המתרחש, לכן פחד ר' אייזיק לחפור שם. כמובן שהוא לא התיימשך ובכל בוקר נעמד והביט במתרחש עד הערב. דמותו של היהודי הבא מידי יום אל הגשר המוביל לארמון עוררה את חשדנותם של שומרי המלך, לכן פנה אליו ראש המשמר ושאל: "מה אתה מחפש כאן יהודי?", הבין ר' אייזיק שלא ניתן לחמוק משאלותיו של ראש השומרים ועל כן החליט לספר לו את סיבת בואו לפראג.

לאחר שהאזין ראש המשמר לחלומו של אייזיק פרץ בעחוק אדיר. "חה... חה... חה... איזו בדיחה... דרך כה ארוכה עשית רק בשביל חלום טיפשי! וכי אינך יודע כי אין להאמין לחלומות?!" המשך הקצין ואמר: "אילו הייתי מאמין כמוך לחלומות, הייתי בעצמי נוסע עד לעיר קראקא, כי גם אני חלמתי חלום שבקראקא מתגורר יהודי ושמו אייזיק בן יענקיל, ובביתו של האיש הזה, מתחת לתנור טמון לו אוצר... האם לדעתך אסע לי לקראקא להרוס את תנורו כדי לחפש שם אוצר?!" מיד אורו עינו של ר' אייזיק והבין לשם מה הגיע עד לכאן... הוא שב מיד לביתו אשר בקראקא. והחל לחפור תחת התנור ובאמת מצא שם אוצר גדול והתעשר עושר רב...

זהו המשל, והנמשל ברור מאליו: כל אדם חושב שהאוצר נמצא באיזו מצוה גדולה שיעשה - אך אין הדבר כן, כאשר יחפש בתוך ארבע אמותיו ימצא הוא את המצוות ה"קלות" לביצוע ומהן גם יתחיל לחזור בתשובה... קרוב אלינו הדבר מאוד הבה נתחיל בדברים הפשוטים...

עשה מה שאתה יכול

לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא לְאמֹר מִי יַעֲלֶה
 לָנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקְוֶה לָנוּ וְיִשְׁמַעֵנוּ
 אֶתֶּה וְנַעֲשֶׂה (ל, יב)

לא בשמים היא - שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללומדה. (רש"י)

במדרש (ריש קהלת רבה) מעשה בר' חנינא בן דוסא שראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים, אמר הכל מעלין לירושלים נדרים ונדבות ואני איני מעלה דבר, יצא למדבר וראה שם אבן אחת, סיתתה ומירקה, ואמר: הרי עלי להעלותה לירושלים. ביקש לשכור לו פועלים, נזדמנו לו חמישה בני אדם, אמר להן מעלין לי אתם אבן זו לירושלים? אמרו לו: תן לנו חמישה סלעים ואנו מעלים אותה לירושלים. ביקש ליתן להם ולא נמצא בידו דבר. זימן לו הקב"ה חמישה מלאכים בדמות בני אדם, אמר להם אתם מעלין לי אבן זו, אמרו לו תן לנו חמישה סלעים ואנו מעלין לך אבנך לירושלים, **ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו**, נתן ידו ואצבעו עמהם ונמצאו עומדים בירושלים.

שואל החפץ חיים: מפני מה עיכב הקב"ה עד שחיפש לשכור אנשים, ולא שלח לו המלאכים תיכף בתחילת העניין? ומה פשר התנאי שהעמידו המלאכים לרבי חנינא בן דוסא "ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו"? "אין זאת" המשך "אלא ללמדנו שהאדם מחויב לפעול בכל מצב שהוא, ולעשות מצדו את כל מה שניתן לעשות אפילו אם בדרך הטבע המשימה שלו נראית כבלתי אפשרית, ולא מסתבר כלל שיספיק לבצע מחשבתו רק אז שולח לו הקב"ה עזרתו מקודש בדרך נס. רק אחרי שעשית מצדך את כל מה שיכולים לעשות יבוא הסיוע ממעל".

סייעתא לדברינו, הוסיף החפץ חיים, מוצאים אנו בפרשת נצבים: "לא בשמים היא", ופירש רש"י: שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללומדה, ואיך אמר "היית צריך לעלות"? הרי אפילו אם נעשה אלף סולמות לא נגיע לשמים? משמע אם כן, שאנחנו מצדנו חייבים לעשות ממש כל מה שביכולתנו לעשות, אפילו אם ברור מראש שאין בכח עשייתנו להשיג את המטרה, כי אז הקב"ה עוזר לנו מחוץ לדרך הטבע.

הכנר המפורסם יצחק פרלמן, חלה בפוליו כשהיה ילד, ומאז יש לו התקן תמיכה וריסון בשתי הרגליים והוא הולך בעזרת זוג קביים. כשהוא עולה לבמה, הוא הולך בכאב ובכל זאת צועד באופן מלכותי ואצילי עד שהוא מגיע לכסא. ואז הוא מתיישב באיטיות, מניח את הקביים על הרצפה, מתיר את התקן התמיכה מרגליו, מעביר רגל אחת לאחור ומושך רגל שנייה לפנים. ואז הוא מתכופף ולוקח את הכינור, שם אותו תחת סנטרו, מהנהן בראשו למנצח ומתחיל לנגן.

פעם אחת, משהו השתבש. ברגע שהוא החל לנגן את הצלילים הראשונים, נקרע אחד ממיתרי הכינור. האנשים שהיו שם באותו הערב חשבו לעצמם שהוא יצטרך לקום, לשים שוב את התקן התמיכה, לקחת את הקביים ולרדת מהבמה על מנת למצוא כינור אחר או למצוא מיתר אחר לכינור שלו. אבל הוא לא עשה כך. במקום זאת, הוא חיכה רגע, עצם את עיניו ואז סימן למנצח להתחיל שוב!

התזמורת התחילה לנגן ויצחק ניגן מהיכן שהפסיק, והוא ניגן בכזאת התלהבות, בכזאת עוצמה ובכזה טוהר, כפי שמעולם לא שמע הקהל קודם לכן. כמובן שכל אחד יודע שזה בלתי אפשרי לנגן סימפוניה עם שלושה מיתרים, אבל באותו הערב, יצחק פרלמן סרב לדעת זאת. כאשר הוא סיים הייתה דממה מדהימה באולם. ואז לאחר כמה שניות ארוכות, קם הקהל על רגליו והריע. הייתה התפרצות יוצאת דופן של תשואות מכל פינה באודיטוריום.

פרלמן חיך, ניגב את אגלי הזיעה ממצחו והרים את קשת הכינור כדי להשתיק את הקהל הנלהב, ואז אמר בקול שקט ומהורהר:

"אתם יודעים, לפעמים זו משימתו של האמן, לעשות כל מה שיכול לעשות עם מה שיש לו".

למעשה משימה זו אינה דווקא לאמנים, אלא כל יהודי חייב לעשות כל מה שיכול לעשות, ואם כוונתו טהורה, כאשר יגיע למיצוי כוחותיו, יזכה לקבל עזרה מהקב"ה שהוא כל יכול... ואם כך הוא בדבר גשמי, כל שכן וקל וחומר בענייני רוחניות שחייבים לעשות כל מה שאנו יכולים והקב"ה יעשה את השאר.

בפיך ובלבבך

כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ ה' דָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ
וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ
(ל, יד)

בסוף ספר "שמירת הלשון" אשר רובו ככולו עוסק בעניין הדיבור הקשור ל"בפיך", מייחד החפץ חיים דברים אודות המחשבה התלויה ב"וּבִלְבָבְךָ".

דוד המלך ע"ה אומר: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר לבב". "נקי כפים", היא מעלה התלויה בפועל - להיות נקי מגזל, "ובר לבב" - מלמד שלב האדם צריך להיות זך ונקי מכל תערובת של הבל וריק.

אכן אנו מתפללים בכל יום: "ויחד לבבנו לאהבה את שמך ולא נבוש לעולם ועד", אנו מבקשים מהקב"ה שמלבד האמונה בקב"ה ובתורתו לא תמצא בלבנו שום אהבה אחרת. שכן אם הלב לא יתייחד רק לאהבתו יתברך אלא תשכון בו גם אהבת הבלי העולם הזה, יבוש האדם ויכלם לעד ולנצח נצחים.

עלינו לקחת בחשבון שכאשר דנים את האדם בשמים, מדקדקים אתו לא רק על מעשיו, אלא גם על מחשבותיו, על כך נאמר בתפילת מוסף של ראש השנה: "כי זכר כל היצור לפניך בא,

מעשה איש ופקודתו, מחשבות אדם ותחבולותיו". את הכל יערכו אז לעיני האדם, שנאמר: "אוכיחך ואערכה לעיניך". ומה גדולה תהא הבושה אם יתגלו אז המחשבות הפסולות (לקח טוב).

בסיפור שלפנינו נוכל לראות כמה אדם צריך להיזהר בדיבור ובמחשבתו...

פעם יצאו החפץ חיים זצ"ל ואדם גדול נוסף לנסיעה ארוכה בעניין דחוף של מצוה, הדרך ארכה להם כמה ימי נסיעה, היות והמקום שאליו נערכו להגיע היה רחוק. בהגיעם לאחד המקומות, שמו מיד פניהם לתור להם מקום אכסניה למען יוכלו להשיב את נפשם מעמל הדרך ולהשיב רעבונם. והנה, לאחר שמצאו אכסניה אצל שולחנה של בעלת בית יראת שמים, שהידורי הכשרות אצלה ענו על הדרישות המיוחדות של החפץ חיים וחברו למסע, ישבו שניהם וסעדו נפשם בתבשיל שהוגש להם.

בתוך סעודתם נכנסה בעלת הבית ושאלה אותם האם האוכל ערב לחיכם. החפץ חיים ענה מיד: האוכל טוב מאד, ואילו אותו אדם גדול שחבר למסע אמר: כן, האוכל טוב למדי, אם כי חסר היה קצת מלח, אבל באופן כללי היה טוב מאד...

שמעה האשה ויצאה מהחדר, אבל מיד בצאתה מהחדר תפס החפץ חיים בידיו את זקנו וראשו ואנחת שבר בקעה מגרונו באומרו: אוי ואבוי, כל ימי נזהרתי בעצמי מלדבר ומלשמוע לשון הרע, ועתה נכשלתי פה ממש ששמעתי וקיבלתי לשון הרע, ואני מתחרט כבר על שנסעתי אתכם, ובודאי לא הייתה מצוה בנסיעתי אתכם.

כשראה אותו אדם גדול כיצד התעטף החפץ חיים ביגון, נאחז חרדה ותדהמה, אך גם תמה תמיהה מסויימת: מה לו כי נזעק ונסער כל כך?

ואולם מכיון שבחפץ חיים מדובר, פתח ושאל: מה כבר אמרתי, רבי ישראל מאיר, איזו לשון הרע הייתה פה.

ענהו החפץ חיים: האם אין לשון הרע במה שאמרתם לבעלת הבית שהתבשיל חסר קצת מלח? הרי היא לא בישלה את האוכל, אלא המבשלת שהיא מעסיקה, וזו אישה אלמנה, ומיד כששמעה את הטענה מפיוכם על המלח, הלכה למטבח ופתחה בטענות על המבשלת המסכנה: למה לא שמת מלח בתבשיל, והמבשלת כמובן ענתה, כי כן שמה מלח, ואז כבר הרעימה בעלת הבית את קולה וגערה בה באומרה לה: הלא הרבנים הסועדים על שולחני ואוכלים את התבשילים שבישלת אומרים שלא שמת מלח, וכיצד זה את אומרת אחרת?

כך התווכחו השתיים, כשהמבשלת אומרת בבטחה ששמה מלח ובעלת הבית מטיחה בה וצועקת עליה שהיא שקרנית, שכן אם הרבנים אומרים שהאוכל חסר מלח, בוודאי שהיא משקרת, והאלמנה כעסה ואמרה ברוגז: "בטוחה אני ששמתי מלח בתבשיל", וכששמעה כך בעלת הבית, אמרה לה: "אם את כה מעיזה פנים לומר על הרבנים שהם שקרנים, הרי את מפוטרת ממשרתך ואיני רוצה בכך יותר כמבשלת".

חבירו למסע של החפץ חיים, שכאמור אדם גדול היה, יושב ושומע בהקשבה מרובה לדברי ה"חפץ חיים" ופליאתו גוברת מרגע לרגע על דמיונו המופלג: מנין לו כל זה? איך הוא בונה מדיבור כל כך פעוט מגדלים באוויר? ובגמר פליאתו הוא אומר: "רבי ישראל מאיר, האינכם מגזימים?".

ענה לו החפץ חיים: אם ברצונכם להיווכח שעדקתי, הבה ניכנס שנינו למטבח ונראה מה מתרחש שם. קמו שניהם ונכנסו למטבח, ומצאו איך שתי הנשים נרגזות ונרגשות ומוחות דמעה מעיניהן, וכל זאת לאחר דיון ודיבור קולני ופוגע כאשר בעלת הבית הודיעה למבשלת שהיא מפוטרת.

הכל בדיוק כפי שתיאר החפץ חיים קודם לכן. כשראה אותו אדם גדול מה שקרה, השתדל, כמובן, בכל כוחו לשנות את הדבר, הוא

שילם טבין ותקילין עבור האלמנה כדי שתוכל לחזור למשרתה וכדי שישררו ביניהן השלום והשלווה.

כתב הרמב"ן בפרשתנו: "והנכון כי על כל התורה יאמר 'כל המצוה אשר אנכי מצוך היום', אבל 'המצוה הזאת' על התשובה הנזכרת", כלומר על מצות התשובה נאמר כאן שאינה נפלאה מאתנו ואינה רחוקה אלא כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך..."

לחיות בשביל לעשות טוב

רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַזֵּיִים וְאֶת
הַטּוֹב וְאֶת הַמְּוֹת וְאֶת הָרָע (ל, טו)

שואל על כך הכלי יקר: מדוע אין הכתוב מקדים כאן את הטוב לחיים, שהרי מעשים טובים של אדם מזכים אותו בחיים? מן הראוי היה אפוא לכתוב: "ראה נתתי לפניך היום את הטוב ואת החיים?"

והשיב על כך כי בסדר הדברים בכתוב שלפנינו, באה התורה להזהיר את האדם, שלא יתכוון לעשות מעשים טובים כדי לזכות בחיים, אלא יתכוון שיחיה כדי לעשות את הטוב.

באחת משיחותיו קרא האדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל באוזני שומעיו את הפסוק: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב"... וכך אמר: משה רבינו מעמיד בדברי הפרידה שלו לבני ישראל שתי דרכים אפשריות, ודורש מכל אדם לבחור לו אחת מהן, נמצאנו למדים מכאן, שאדם מישראל אינו יכול להלך בשתי הדרכים כאחת ולפנות כמוכה סנוורים פעם לכאן ופעם לשם... אלא עליו לבחור לו את הדרך הטובה, שהיא דרך

החיים, ככתוב בסוף הפרשה: "ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך"...

יוצא אפוא, שעל האדם לא רק לחיות בשביל לעשות טוב, אלא מוכרח הוא לבחור בדרך הטוב ולחיות על פיה הוא וזרעו... הבורח בטוב, זוכה לחיים טובים של אושר וסיפוק כבר כאן בעוה"ז, מלבד השכר העצום שמגיע לו לעוה"ב.

משה, יהודי שומר תורה ומצוות מהעיר מונטריאול שבקנדה, היה נוהג להגיע לבית הכנסת בערב שבת ברכבו, וחוזר לקחתו לאחר תפילת ערבית של מוצ"ש. יום שישי אחד, הגיע משה לבית הכנסת ברכבו, ומיד פנה אליו חיים, אחד המתפללים, שהיה מתנדב ב'הצלה', ואמר שהאופנוע שלו נמצא במוסך, ואין לו כלי תחבורה לשמש אותו במקרי חירום ח"ו, וביקש ממנו להעמיד את רכבו לרשותו במשך השבת.

משה שמע את הבקשה ועמד נבוך לכמה רגעים. ניכר היה שאינו חפץ בכך, היסס בלבו כי מדובר ברכב יוקרתי, ואין לו ביטוח לנהג נוסף... והרי אם ייסע ברכב בשבת לעורך פיקוח נפש יהיה אסור לו להפעיל את האזעקה, ואם הרכב ח"ו ייגנב לא יהיה זכאי לפיצויים... אולם, למרות המחשבות שהתרוצצו במוחו, שלח משה את ידו לכיסו, הוציא את מפתח הרכב, מסרו לחיים, ופסע למקומו בבית הכנסת...

כעבור פחות משעה התקבלה קריאה פתאומית בביפר של חיים, בה דווח על מקרה חירום של פעוטה שבלעה חרוז גדול והיא נחנקת. מיד לקח חיים את המפתח, הפעיל את רכבו של משה ודהר אל הכתובת היעודה.

התינוקת הכחילה, והשתעלה כשהיא מאבדת את טיפת החמצן האחרונה ועמדה ממש על סף חנק, אך בחסדי שמים מרובים הצליח חיים להוציא את החרוז שנתקה בגרונה, ונשימתה חזרה... לאחר

זמן ממושך הגיע אמבולנס והפרמדיק אמר שכעת ב"ה הכל בסדר, אך אם איש ההצלה היה מגיע דקה אחרי, היה מתרחש כאן אסון גדול ח"ו...

משה בהחלטתו לאפשר לחיים להשתמש ברכבו, זכה להיות שותף להצלת נפש אחת מישראל, אך מה שמדהים הוא שאותה תינוקת שחיים הציל היתה בתו הקטנה של משה בעל הרכב. הרי שבאותו מעשה חסד שעשה, זכה לישועה גדולה כבר כאן בעוה"ז.

זכות בחירה

רֵאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַזּוּזִים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַבּוֹת וְאֶת הָרָע... הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַזּוּזִים וְהַבּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבְזוֹרֵת בְּזוּזִים לְמַעַן תִּזְוֶיָה אֶתְּהָ וְזָרַעְךָ

(ל, טו-יט)

בפרשתנו יסוד חשוב מאוד ביהדות - לאדם יש "זכות בחירה", לבחור בין החיים והטוב לבין המוות ורע, ולבסוף גם המלצה "ובחרת בחיים". ונשאלת השאלה אם הבחירה היא בין שק מלא אבנים טובות, מרגליות ויהלומים, לבין שק מלא בתפוחי אדמה רקובים, האם צריכים לעצה הטובה לבחור בשק היהלומים!! מדוע כאן צריכים לנו לעצה לבחור בחיים, מי טיפש לבחור במוות וברע!!

אפשר לענות על כך במשל:

עני אחד מצא מפה לאוצר הנמצא ב"אי היהלומים". הוא לווה כספים ושכר אנייה עם רב חובל כדי להגיע לשם. אולם בדרך, לפני שהגיעו, היתה בים סערה חזקה, הרוח שברה את הספינה וכל אנשי

הצוות טבעו בים, רק מיודענו הצליח לתפוש בחתיכת קרש אשר הובילה אותו לחוף, מחוסר הכרה.

כאשר התעורר, הוא לא זכר הרבה, אבל זכר שהגיע לאי כדי להביא אוצר. הוא קם, ולתדהמתו גילה שכל האבנים שיש בחוף אינם אבנים רגילות, אלא יהלומים, אבנים טובות ומרגליות. הוא הוציא שק, והתחיל למלא. בינתיים שומע מיודענו ציחקוקים מהשיחים, הוא חושב שהוא מדמיון, אולי זה מהמכה שקיבל בראש, וממשיך לאסוף. קול הציחקוק גובר, ומבעד לשיחים יוצאים ילדים כושים עם עצם באף.

האורח מפחד, אבל הם לא תוקפים, הם פשוט צוחקים. הוא שואל מה קרה והם עונים: "אתה משוגע, אוסף אבנים". הוא אומר שאלו אינם אבנים, אלא יהלומים. הילדים פורצים בעחוק גדול, עד שאחד מהם אומר לו: "שמע, באי שלנו אכן יש יהלומים, אבל הם לא מפוזרים ככה על החוף". שאל האיש: "היכן היהלומים וכיצד הם נראים". הם ענו לו, שאחרי יער הקופים הפראיים ישנה ביצה גדולה, אח"כ יש הר געש, מאחוריו ישנה חלקת אדמה, חופרים ומוצאים כדורים בעבע חום בהיר, מבשלים אותם, עושים מהם "פירה", ואפשר אפילו לעשות מהם "צ'יפס".

האיש רצה ללכת לשם, להשיג את האוצר, אבל הזהירו אותו – הרבה כבר ניסו, אבל רק אחד חזר משם חי, הביא שני "יהלומים" וכיום הוא מיליונר.

הוא רוקן את תכולת השק, והחל ללכת ביער הקופים, שם הכיר מקרוב כמה קופים שרדפו אחריו, והוא הצליח לברוח. כשהגיע לביצה הוא הצליח לברוח מעדר תנינים רעבים. הוא הצליח להגיע לחר הגעש, לעבור אותו ולהגיע לחלקת האדמה, בה טמונים היהלומים. הוא חפר בידיים והצליח להוציא שמונה "יהלומים" גדולים ויקרים והכניסם לתוך השק.

הוא רצה לחזור, העליח לברוח שוב מהתנינים ומהקופים, והגיע לילידים באפיסת כוחות. כולם התפעלו מה"יהלומים" שהעליח להביא.

לבסוף ה"מיליונר" העליח לחזור לביתו, לאחר כמה חודשים, עם האוצר, שם חיכתה לו קבלת פנים מדהימה. היו שם הרבה מאוד אנשים שלווה מהם כספים, וגם הרבה אחרים שפתאום נהיו חברים שלו, כולם ביקשו לראות את האוצר. הוא פתח את השק והסובבים כמעט התעלפו מהריח של תפוחי האדמה הרקובים.

כולם חשבו שהוא השתגע. אחרי שכולם עזבו באכזבה, אמרה לו אשתו שכדאי שילך לישון (והיא בינתיים תחפש פסיכיאטר). היא החליטה לנקות את השק המצחין, לתדהמתה נפל משם יהלום אמתי בגודל של ביצה ששרד את המסע שערך בעלה בחיפוש אחר "היהלומים האמתיים".

היא אמרה לבעלה: "אתה גאון, איך גרמת לכולם לעזוב אותך בכך שהחבאת יהלום בתוך תפוחי אדמה רקובים". הוא בכה. הם פנו ליהלומן שהציע מיליון דולר, הוא בכה. היהלומן העלה לעשרה מיליון דולרים, אבל הוא בכה. היהלומן הציע עשרים מיליון דולר וזו הצעה אחרונה, אבל הוא בכה. היהלומן המשיך להעלות, והוא המשיך לבכות, ולא בגלל שהמחיר היה נמוך מדי, אלא בגלל שיכול היה להשיג בקלות יהלומים גדולים ורבים, ובמקום זה הסתכן בחיפוש אחר תפוחי אדמה רקובים.

מטרת האדם בעולם הזה היא להתגבר על היצר הרע, לעשות מצוות ולברוח מעברות, ועל כך יקבל שכר רב בעולם הבא. בנמשל, אנו אותו אדם שהגיע לעולם על מנת לאסוף יהלומים, שהם: תורה, מצוות ומעשים טובים, אשר נמצאים רק כאן בזה העולם, ושווים הון תועפות בעולם הבא. הילידים הם היצר הרע והחברה שמסיטים ואומרים שהדבר האמיתי זה הנאות: במקום ללכת לבית הכנסת, בוא נלך לים, במקום שיעור תורה,

בוא למסיבה... בקיצור, תפוחי אדמה רקובים שאינם שווים כלום בעולם הבא, רק בושה ובזיון.

הקב"ה נותן לנו לבחור בין החיים והטוב (יהלומים) לבין המוות והרע (תפוחי אדמה רקובים), אבל ישנם אנשים שחושבים שהיטוב זה מה שהם מכנים "לעשות חיים", כלומר, לרדוף אחרי הנאות ותענוגי העולם. אך זו טעות מבית היוצר של היצר הרע. עליהם אומר הנביא: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר למתוק ומתוק למר".

הקב"ה מגלה לנו שהחיים והטוב האמיתי זה ההליכה בדרכיו וקיום תורה ומצוות: "לאהבה את ה' אלהיך ללכת בדרכיו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו וחיית ורבית וברכה ה' אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה". וכן: "לאהבה את ה' אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך וארך ימים". ועל כך אומר דוד המלך בתהלים: "ואני קרבת אלהים לי טוב", הטוב האמיתי זה קרבת אלקים, שעיקרו בעולם הבא, וזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ואפשר להגיע לכך רק באמצעות העולם הזה ע"י בחירה בתורה, מצוות ומעשים טובים. לפי זה מטרת בריאת האדם היא באמת כדי ש"יעשה חיים". כלומר, שיעשה כאן בעולם המעשה את מה שיביא לו חיים לעולם הבא: תורה, מצוות ומעשים טובים.

אהבת ה'

אֲשֶׁר אֲנִי מֵצוּר הַיּוֹם לְאַהֲבָה
אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
(ל, טז)

האהבה היא רגש המתעורר בלב האדם, א"כ היאך שייך לצוות על אהבת ה'? תירץ הגאון רבי עקיבא איגר צ"ל על פי לשון הכתוב 'כמים הפנים כן לב האדם לאדם' (משלי כז, יט), וכתב רש"י: לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו, כן הוא מראה לו פנים.

א"כ כיון שאנו מכירים באהבה היתרה שאוהבנו הקב"ה, לפיכך ניתן לצוות אותנו על אהבתו, שהרי 'כמים הפנים לפנים'. ומטעם זה מקדימים אנו לקריאת שמע של שחרית את ברכת 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', וברכת 'אוהב עמו ישראל' בערבית, כי ע"י ההכרה באהבתו יתברך אלינו תתעורר בלבנו אהבתו 'כמים הפנים לפנים'.

והוסיף הגר"א לנדא צ"ל וביאר שהבחירה באדם מסוים יכולה להיות מחמת שני אופנים, או מחמת מעלה יתרה שנמצאה בו יותר מאחרים, או מחמת אהבה מיוחדת שרוחש הבוחר לנבחר, אהבה הנובעת ממעמקי הלב ואינה תלויה בסיבה מיוחדת. ההבדל בין שתי הבחירות הוא שבחירה מכח מעלה תלויה בקיום אותה מעלה ובהעדרה תתבטל הבחירה, מה שאין כן בבחירה הנובעת מאהבה שאינה תלויה בדבר שאינה בטלה לעולם.

וזאת אשר חותמים אנו בברכה זו 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', שלא מחמת מעשיהם שיכולים להשתנות במהלך הדורות בחר ה' יתברך בעמו ישראל, אלא מתוך אהבה עמוקה שאינה תלויה בדבר, כלשון הפסוק 'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם... כי מאהבת ה' אתכם' (ו, ז-ח), ומתוך שאהבה זו אינה תלויה בדבר אין היא בטלה לעולם.

על יד אבני הכותל המערבי, בעיצומה של שעת לילה מאוחרת, עמדו שני יהודים שונים כל כך במראם, ובכו בכי של התרגשות

עזה, כשהם מתרפקים איש על רעהו. האחד, היה כ"ק האדמו"ר רבי יוחנן מטאלנא זצ"ל, ולצדו יהודי שחזותו העידה עליו כי הוא מרוחק מהיהדות מרחק רב מאוד...

היה זה, כאשר רבי יוחנן זצ"ל חשקה נפשו ללכת אל הכותל המערבי, שריד בית מקדשנו, להתפלל למען הפרט והכלל. אף שכל ימיו היה ידוע חולי ומכאובים, ובעיקר סבל מייסורים קשים ברגלים אשר הפכו את ההליכה למאמץ קשה במיוחד עבורו – בערו בו החשק והרצון לשאת תפילה בכותל המערבי, והוא עשה את דרכו לכותל במסירות יוצאת דופן... לאחר שעמד בתפילה זמן ממושך, והכאבים ברגליו כבר היו בלתי נסבלים, פנה לצאת מהכותל ונפרד בחמימות מהאבנים הקדושות. והנה, מיד בצאתו, נתקל ביהודי שחזותו העידה עליו כי הוא מרוחק מכל זיק של יהדות, שעמד שם ללא כל מטרה. הרבי קרב אליו, לחץ את ידו בידידות, ואמר לו: 'מה שלומך, יהודי יקר? מה שלום המשפחה? איך כולם מרגישים?'

'כבוד הרב', השיב הזר, 'לא נעים לי, אבל העבר שלי הופך אותי לאדם שלא ראוי לעמוד במחיצתם של רבנים נכבדים... כבוד הרב, אני מצטער, אבל אם היית יודע מה עשיתי בעבר – היית בורח מכאן כמטחוני קשת!'

הרבי הושיט לו את ידו שנית, קירב אותו אליו ואמר לו במילים פשוטות וברורות: 'אני אוהב אותך יהודי יקר, אין לך מושג עד כמה. הרי בורא עולם אוהב אותך בדיוק כפי שהוא אוהב אותי!' אותו יהודי היה המום מהמחזה, מעודו לא נתקל בחמימות שופעת שכזו. אך בד בבד, התקשה ופנה לרבי: 'אדוני הנכבד, לו היית יודע מה חטאתי, אלו מטענים שליליים אני נושא בנשמתו ועד כמה מצבי הכללי ירוד, לא היית מדבר כך... אם היית יודע מה העבר שלי, היית בורח ממני, מתרחק...' 'חס ושלום!', היסה אותו הרבי, 'כפי שאני בטוח שהנשמה שלי היא חלק מבורא עולם, יהלום יקר שאי אפשר לשער ולתאר את ערכו, כך אני בטוח במאה אחוז שהנשמה שלך אף היא חלק מבורא עולם, יהלום יקר שאין לתאר את ערכו!'

היהודי גיחך. 'הרב עוזק עליי... הרי אני נשמה שהתלכלכה בכל כך הרבה חטאים, תאמין לי שאפילו בשמים כבר לא מסתכלים עליי, והרבי בטוח שאוהבים אותי שם...' אם עדיין אינך מאמין לי, אמר הרבי בקול, 'בוא, בוא עמי בחזרה לאבני הכותל', וכבר נטל את ידו והוליכו בחזרה לרחבת הכותל המערבי, תוך שכל צעד עולה לו בייסורים קשים וכאבים עזים ובלתי נסבלים, רק כדי להוכיח ליהודי הזר מהי מעלתו ועד היכן חשיבותו מגעת...

בקושי רב הגיע הרבי לאבני הכותל, עיניו נעצמו בדבקות, הוא התקרב ליהודי הזר ואמר בקול: 'אני מבטיחך באבני הכותל הקדושות, בעומדי במקום הקדוש והנשגב ביותר לעם היהודי אני מבטיחך נאמנה, שהקב"ה אוהב אותך לא פחות ממה שהוא אוהב אותי. ולא משנה מה עבר עליך בעבר או יעבור עליך בעתיד – אתה בן של אבא, והוא אוהב אותך בכל מצב!', הרבי סיים את דבריו הנרגשים, עיניו זלגו דמעות, וגם מעיניו של היהודי הזר, נשרו כמה קליפות. דוק עדין ואצילי של דמעות טהורות כיסה אותן, דוק של תשובה...

סיפור זה הנו מתנה יקרת ערך לימים אלה, כי כדאי מאוד לזכור ולהפנים: העבר איננו, העתיד לפנינו, ואבא שבשמים אוהב אותנו ומחכה לנו תמיד, אבל בימים אלה בעיקר. אנחנו כה קרובים לאבא, אהבתנו ההדדית בוערת כאש להבה, ואנחנו יכולים לחזור אליו בכל רגע!

וגם אם היצר בא לעייף אותנו, ולטעון כי ההיסטוריה מוכיחה שאנחנו לא יכולים, ואנו כה רחוקים, ובמצבנו הנוכחי כבר ויתרו עלינו חלילה - נספר לו את הסיפור הזה... כי בכל מצב, בכל גיל, מתוך כל תחושה, ואחרי כל סיפורי היצר - עודנו בנים אהובים לאבא שבשמים כגדולי הצדיקים, והוא מחכה לנו ביד פתוחה ומושטת כאילו היינו עובדי השם מנעורינו!

אבא מחכה לך, אוהב אותך, מתגעגע בכליון עיניים. רק תושיט לו את היד! (הרב אשר קובלסקי)

מעביר על מדותיו

לְלַכֵּת בְּדַרְכֵיךָ וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתַי
וּזְקַתִּי וּמִשְׁפָּטַי
(ל, טז)

רש"י כתב בפרשת עקב: 'ללכת בכל דרכיו' (יא, כב) - הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים.

מובא בגמרא (ר"ה יז): אמר לו הקב"ה למשה: כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם... אמר רב יהודה ברית כרותה לייג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר: 'הנה אנכי כורת ברית' (שמות לד, ז).

וקשה, מאחר שברית כרותה לשלוש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם, מדוע אין אנו נענים לאחר שקראנו וחזרנו וקראנו אותן בימי הסליחות וביום הכפורים? ועוד קשה, מה הלשון: "יעשו לפני כסדר הזה", הרי את שלוש עשרה מדות אנו אומרים, א"כ מדוע נאמר בהן לשון עשייה?

אלא כתב הראשית חכמה (שער ענוה פ"א): שמעתי משם הגאונים כי כוונת הגמרא "יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם", אין הכוונה שיאמרו בלבד את הסדר הזה, אלא שיעשו את סדר המדות שלימד הקב"ה את משה שהוא "אל רחום וחנון", דהיינו מה הוא רחום אף אתה תהיה רחום, מה הוא חנון אף אתה תהיה חנון וכו', וכן לכל ייג מדות, ואז יענו וודאי.

הקב"ה רחום וחנון, אך אפיים, רב חסד, מוחל וסולח, וגם **מעביר על מדותיו**... גם עלינו לנהוג כך, ואז נזכה שגם בשמים ינהגו עמנו כך.

בעיירה לעלוב שבפולין, גרו שני יהודים חברים שאהבו זה את זה עד מאוד. במשך השנים התהדקה חברותם והתחזקה ביותר, עד שהיו מספרים זה לזה את כל סודותיהם הכמוסים ושאר ענייני חיהם, ומתייעצים יחדיו בכל ענייני עסקיהם וממונם. ויהי היום והנה התערבב השטן ביניהם כדרכו תמיד לנסות להפריע האחדות

והשלום בכל מיני דרכים ואופנים, והצית ביניהם את אש המריבה והמחלוקת רחמנא ליצלן, עד שאחד מהם נתהפך לשונא גדול על חברו, ובמקום היותו אוהבו הנאמן, התהפכה אהבתו לקנאה ולשנאה נוראה שבערה כאש בליבו.

הוא החל רודף את חברו לשעבר ומתנכל לו, וביודעו את כל סודות עסקיו וכל השקעותיו, הלך וקלקל הצלחתו בכל דבר, וירד עמו לחייו ממש, עד שבכל מה ששלח האיש את ידו נעשה לו מיד לרועץ, וארב לו בכל פינה להפילו אלי שחת. בראותו כי כלתה אליו הרעה מעם חברו השונא, ואין שום דרך מוצא להפטר ממנו, החליט להיכנס ולהזכיר את עצמו אצל רבו הקדוש רבי דוד מלעלוב זיע"א, הרבי נטל הקוויטעל מידו ובנועם פי קדשו וזון ענוותנותו המפורסמת הרגיע את האיש ופייסו, ופסק לו שאין צריך לעשות בזה ולא כלום, כי אם לקיים בנפשו מה שציוונו חז"ל הקדושים להיות מעביר על מידותיו, להבליג ולשתוק ותו לא, ופטרנו לשלום.

עברה תקופה והשונא רואה שחברו הנרדף אינו מגיב, לא רק שאינו מתנקם בו, הוא גם לא מראה סימני רוגז וכעס כלל, כאשר פקודת רבו שמרה רוחו בנאמנות להיות מעביר על מידותיו, החל לנסות בדרכים קשות יותר וברדיפות וצרות חמורות עד מאד, שהלה יהיה מוכרח לחוש בהם על בשרו, מכות גדולות ונאמנות עד חרמה, כדרכו של השטן הנורא של השנאת חינום והמחלוקת, שכשהוא מתגדל בלב האדם נעשה כאש שלהבת יוקדת.

משהרגיש הנרדף כי באו מים עד נפש, נכנס שוב אל הקודש פנימה, שם הרשה לעצמו לפרוק את לבבו הנשבר על לב אוהבם של הגדול. הוא פרץ בבכי נורא מאין הפוגות וטען שאינו יכול עוד לעמוד בזה, שכמעט אין אותו שונא מניח לו שום פסיעה שאינו מתנכל אליו בחמת זעם ומוצץ את דמו ממש וכמעט אומר נואש. הרבי כדרכו בקודש חיזקו ועודדו, ודיבר על ליבו דברי ריעו וניחומים, אבל לא אבה לשנות מפקודתו הראשונה כלום, פסק הרבי בשנית, אין לך להגיב ולא כלום, תתאזר בגבורת נפש אדירה ותמשיך באותה דרך ובאותה מידה, של "מעביר על מידותיו" ותקיים בנפשך מאמר

הגמרא הקדושה (יומא כ"ג.) הנעלבים ואינן עולבין, שומעים חרפתם ואנן משיבים עושין מאהבה ושמחין ביסורים, עליהן הכתוב (שופטים ה' ל"א) אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

אבל מה אעשה בענין הפרנסה? שאל האיש בלב נשבר ונדכה, זה כבר תקופה ארוכה שאיני מביא שום פרוטה לביתי, וכל מה שניסיתי את ידי קלקל חברי הכל והעוללים שאלו לחם ולרש אין כל. הרבי הצטער עד מאד ולבו נשבר בקרבו, צערו הנורא של איש ישראל, וביותר על צער השכינה הקדושה המתגוללת בעפר קרנה בוכה תמרורים ומבכה במסתרים, על עניינים אלו שבין אדם לחבירו המכאובים ומעיקים עליה יותר מכל, כנודע. והנה העלה האיש רעיון, אולי אסע לווינה לבקש שם את עזרת אחינו בני ישראל רחמנים בני רחמנים, אולי אצליח לקבץ שם כמה נדבות הגונות שיהיה בהם לכל הפחות כדי פרנסת ביתי לכמה חודשים. הרבי הסכים עם הרעיון ובירכו שיעליח בכל ענייניו בווינה הבירה.

בטרם צאתו מבית הרבי פרץ שוב בבכי ובלב שבור ורצוץ ביקש ברכה מיוחדת באמרו שאין לו ספק כי כאשר ישמע חבירו השונא שנסע לקבץ נדבות בווינה, ירדפנו גם שם, ויקלקל את שמו בכל מיני דרכים ואופנים והוא חושש מאד שגם מוצא אחרון זה שלפניו, ירד חלילה לטמיון. אבל הרבי עודדו ובירכו בחום, והרעיף עליו דברי חיזוק ואהבה אין קץ. שישים בה' מבטחו כדרכם של יהודי מאמינים בני מאמינים, ויתחזק איתן כנגד כל המפריעים הקמים כנגדו. הרבי חזר והדגיש, זכור היטב ואל תשכח, את הדרך שהתווינו כאן: "מעביר על מידותיו", להיות מן הנעלבים ואינם עולבים.

בלב כבד קם האיש ונסע הרחק לווינה הבירה, וכחסיד נאמן קיבל דברי רבו בתמימות ולא הרחרח אחר מידותיו יתברך שמו. והנה בהגיעו לווינה הצליח בקושי לגייס כמה מאות רובלים מנתינות ונדבות קטנות פה ושם, ומשלא נותר לו עוד מה לעשות שם נתן פעמיו לחזור אל ביתו בעיירה לעלוב.

ויהי בדרך נטה ללון לינת לילה באחת האכסניות שבדרך בעיירה נידחת ורחוקה, שאן שם יהודים כלל, והנה כשנכנס לחדרו והחל לסדר את חפציו, הרגיש לפתע שתחת המיטה מונחת מזוודה גדולה, הוא פתח אותה, ונדהם לגלות בה אוצרות ענקיים, היא היתה מלאה בשטרות כסף מסודרים בחבילות בסדר מסודר להפליא, היה זה הון תועפות אדיר, של מיליונים רבים. חשב האיש לעצמו הרי במקום הזה לא באים יהודים כלל, העוברים ולנים פה הלא הם גויים גמורים, לבטח נאבדה או נגנבה מזוודה זו מאיזה פריץ שונא ישראל, העומד בדין ברור של "מורידין ולא מעלין" ואין מחזירים את אבידותיו (ע"ז כ"ו ובשו"ע יו"ד סימן קנ"ח). פתח אפוא את המזוודה צירף אליה את צרור כספו הקטן שאסף ביזע רב בווינה, וסיפח את המזוודה לעצמו.

למחרת בבוקר השכים קום עם שחר כדי לצאת לדרך, אך פתאום הבחין שכל המקום מוקף בפלוגות פלוגות של שוטרים וחיילים חמורי סבר, הבודקים ומחפשים בחומרה בכליו של כל אדם היוצא מן המלון. פחד גדול נפל עליו הוא הבין היטב אחר מה מחפשים. אותו פריץ רשע שאיבד את מזוודתו בפונדק זה, כנראה מחפש אחריה, הוא התעשת בנפשו והתפלל לה' שיחזק את ליבו בגבורה, ויצא לדרכו בצעדים בוטחים כשהוא מראה פני גביר עשיר הנוסע בעולם לצרכי עסקיו.

כשהגיע אל השער ראו השוטרים מיד את המזוודה בידיו ולפי כל התיאורים שנתן הפריץ על צבע המזוודה וצורתה, הכריזו מיד שהנה נמצאה המזוודה האובדת בידו של יהודי, אבל האיש הכחיש בתוקף את כל העלילה ועשה עצמו כלא מבין איזו מזוודה אובדת, הרי זו היא מזוודתי שלי בה נוהג אני כיום לנסוע לכל מקום. הוא הובל היישר באזיקים אל משרד החקירות והחוקר הראשי החל בחקירות ושאלות מתישות, מהיכן באת ולאן אתה הולך?

היהודי השיב לו ברוב חשיבות של גביר אדיר, אני גר בלעלוב הקטנה אבל עסקי הרבים מסתעפים על פני מקומות רבים בעולם, כעת מגיע אני מווינה שם כיתתי את רגלי, נפגשתי שם עם הרבה

יהודים לרגל מסחרי, ועשיתי עסקים טובים ברוך השם. והנה כאן במזוודתי נמצא כל כספי. בימים ההם בטרם עידן הבנק, לא היה ניתן להפקיד סכומים גדולים בבנק כפי שנהוג בימינו, והיו העשירים בדרכי עיסוקיהם נושאים עימם את כל את כל הסכומים הגדולים.

לאחר התייעצות החליטו צוות החוקרים שהמזוודה תיבדק בתכולתה, והיה אם יימצא בה הסכום במדויק כפי שמסר הפריץ, שטען שסידר את שטרותיו בחבילות ממוספרות ומדוייקות, הרי ברור שהיא היא המזוודה האובדת, אבל אם יימצא שאין הסכום מדויק, או אז ייערכו בירורים ומחקרים לבירור זהותו ומחלתו של הסוחר העשיר לוודא שדבר אמת בפיו.

על אתר נפתחה תכולת המזוודה, וקבוצת חיילים התיישבה למנות את הסכום האדיר שבה, ונמצא שיש במזוודה כמה מאות רובלים נוספים, אחר שצירף אליה האיש את הסכום הנוסף שקיבץ נדבות בווינה. אמר הקצין, אם כן עלינו לברר עליך בעיר מגוריך, תיכף ומיד יצא חוקר רץ עם סוס פרש היישר ללעלוב, שם הוא פגש ביהודי אחד ושאלו על שמו של אותו אדם מה טיבו ומה עסקיו וכו'. צריך אני דחוף לדעת מקרוב ממש על כל עסקיו המסועפים תבע החוקר. אך היהודי התנצל על כך שאינו מכירו מספיק, אולם המליץ, יש כאן אדם המכירו היטב מקרוב, אצלו תקבל מידע מפורט מדויק ביותר, שכן הוא מכיר את כל סודותיו העסקיים הכמוסים ביותר, והפנה אותו אל אותו חבר שנהפך לו לא מזמן לשונאו הגדול ביותר.

הגיע השוטר אל אותו שונא, וביקש לברר על חבירו הקרוב שנסע לאחרונה לווינה, מה מצבו הכלכלי? הלה הבין שכנראה מבררים אודותיו במשטרה אם ראוי הוא באמת לצדקה, משום שכנראה חושדים בו שם שהוא מתחזה... מישזהו כנראה הלשין עליו ולכן שלחו חוקר לבדוק אם אכן ראוי הוא לקבל לצדקה. והנה יש לפניו אפשרות טובה מן המוכן להתנכל אליו. בו במקום פתח השונא את פיו ואמר: אדם זה עשיר גדול מאוד הוא שממש עוול לתת לו צדקה, יש לו עסקים מסועפים בכל העולם והוא מסתובב בהרבה מקומות לרגל עיסוקיו הרבים, האמן לי יודע אני מקרוב את כל

סודותיו ואוצרותיו, זהו עשיר כמו קורח, אסור לתת לו אף לא פרוטה אחת לצדקה.

החוקר חזר מיד עם הפרטים המדויקים ביותר ששמע ממקור מהימן ומוסמך ביותר, שאמנם אכן עשיר גדול הוא האיש והמזוודה הזו כנראה שייכת לו כדבריו. וכך יצא האיש ברכוש גדול ועצום לו ולזרעו לדורות רבים, עד שאמרו עליו שרכש את כל העיירה לעלוב וסביבותיה בעושרו.

בזכות היותו מעביר על מידותיו זכה לעושר עצום בגשמיות וגם ברוחניות שכן מעבירים לו על כל פשעיו. לא בכדי מקובל מרבינו האר"י הקדוש שאם היו אנשים יודעים כמה כפרה גדולה וזכות עצומה שזוכים בהעברה על המידות, היו כולם רצים לחפש אחר הביזיונות. אלו הם מן הדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. (טיב הקהילה)

ובחרת בחיים

הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֵת הַשְּׁמַיִם וְאֵת
הָאָרֶץ הַזֹּוֹיִים וְהַבְּוִיֹּת גָּתִי לְפָנֶיךָ
הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבְזוֹרֵת בְּזוֹיִים לְמַעַן
תִּזְוֶיֶה אֶתְּהָ וְרַעֲךָ
(ל, יט)

הדברים לכאורה תמוהים, כאשר ישנן שתי דרכים לאדם, אחת מובילה לחיים ואחת מובילה למיתה, היש צורך שיגידו לאדם שכדאי לו לבחור בחיים? וכי יש ספק במה יבחר האדם?

אלא שכאן בעצם טמון יסוד גדול בחיים היהודיים. כאן התורה גילתה לנו את מציאות החיים אותם אנו חשים יום יום. התורה כאן אינה מדברת על החיים והמוות במובן של לחיות או למות, אלא כוונת התורה כאן על מהותם של החיים בעולם הזה. וזוהי שאלת השאלות מה הם החיים האמיתיים בעולם הזה?

בדבר זה ישעיהו הנביא הוכיח את ישראל באומרו "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חושך לאור ואור לחושך, שמים מר למתוק ומתוק למר". כלומר, גם על האור יהיו כאלה שיאמרו שהוא חושך, ואף על החושך יהיו כאלה שיאמרו שהוא אור. ממש דבר והיפוכו. ועל כך אומרת התורה "ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך".

ונראה להסביר את הדברים כך. הרי עינינו הרואות את אותן משפחות שעזבו את דרך אבותם והלכו לרעות בשדות זרים. הנה בניהם כבר הרבה יותר רחוקים אף מהם. בניהם כבר עושים מעשים כאלה שאפילו רוח הוריהם אינה נוחה מהם. נכדיהם כבר מרחיקים לכת עד כדי כך שהסבא והסבתא אפילו אינם מעלים על דעתם שכך יתכן ויהיה מנת חלקה של משפחתם, ואפילו הוריהם שהם עצמם הקדיחו את התבשיל מאוד אך לא העזו להרחיק לכת עד כדי כך. לא אחת המצב מגיע לידי כך שהמשפחה מאבדת לגמרי את זיכרה היהודי על ידי נישואי תערובת, או התמכרות לכתות של עבודה-זרה וכל שאר מרעין בישין. (אלה הדברים)

אבל אין כן פני הדברים אצל משפחה שומרת תורה ומצוות, אשר בניה לומדים בישיבות ומתחנכים לערכי תורה ומוסר שם צומחים לתהילה לשם ולתפארת. אלו הם החיים האמיתיים של "למען תחיה אתה וזרעך", "שיש המשכיות לחיים, שיש "אתה" ויש "זרעך", ואז גם יש חיים של אושר. לצערנו, אנו עדים היום לאושר אחר הנקרא "לעשות חיים" אך אנו מכירים רק סוג אחד של טעם בבחינת "טעמו וראו כי טוב ה'".

מציאת פשר וסיבת לחידת החיים מעניקה לחיים משמעות פנימית והיא גם מאפשרת לאדם לחיות לאור משמעות זו. החיים לאור משמעות החיים פותחים בפני האדם עולם פנימי בלתי תלוי, שם הוא לומד למצוא אישור בתוככי עצמו על עצמו. הוא

לומד להכיר את עצמו דרך משמעות חייו. גם העולם החומרי, הנהנתני, טוען בוודאות מוחלטת שעינוג פנימי רוחני עולה לאין ערוך על פני עידונים חומריים. (מתוך עלון אור שרה)

את הדברים הבאים כתב ג. מיל, גדול הפילוסופים האנגליים של המאה הקודמת: "ההנאות שיכול אדם להפיק מענייני הרוח, עולות באיכותן לאין ערוך על שלל ההנאות הגופניות השונות. כיון שהנאות הרוח הן מתוחכמות, עשירות ומורכבות יותר - הן גם נוטות להאריך זמן ולהפוך עם הזמן לנחת לאדם... בניגוד להן, הנאות הגוף נעדרות פיתוח תמידי, הן קצרות ימים וגוררות לרוב תחושה של אי-נחת ואי סיפוק. הן אינן ממלאות את הלב באושר השקט ושלוות הרוח...".

זהו למעשה היסוד אותו אומר רמח"ל בתחילת ספרו המהווה מסילה לישרים: "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו". עליו לשאול את עצמו: למה הוא עמל כל ימי חייו? במה הוא משקיע? וממשיך הרמח"ל בכדי להגיע לעולם הבא והאמצעים המגיעים את האדם לטרקלין הם המצוות, ורק זה הוא הטוב, וכל זולת זה, אפילו אם אנשים חושבים זאת לטוב, אינו אלא הבל ושווא ונתעה.

והוסיף הרמח"ל לבאר כי כל הדברים המקסימים שאנו רואים בעולם (כמו: עושר, מעמד, הצלחה חברתית, קריירה ועוד) הם ניסיונות ופיתויים כדי לבדוק את האדם אם הוא נמשך אחריהם ואז הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי, או אם יהיה לבן חיל וינצח במלחמה ואז הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה להידבק בבוראו ולהיכנס לטרקלין.

אנו כל הזמן עומדים בפני בחירה בין הטוב לרע, לפעמים הבחירה קשה כי הטוב נדמה כרע והרע נדמה לנו כטוב, מכל

מקום מי שבחר בטוב האמיתי, שזה רצון ה' יתברך, בסופו של דבר זוכה לטובה, לברכה ולחיים.

שלום עוזר ברזון התגורר בכפר סיביו על גבול רומניה והונגריה והיו לו עשרה ילדים. הוא היה ירא שמים בתכלית והקפיד על קלה כבחמורה וחינך את ילדיו בדרך מחמירה ובלתי מתפשרת. ואז פרצה מלחמת העולם השנייה. הנאצים הגיעו לרומניה והמצב היה נורא. מצד אחד היו שמועות על כל מה שהנאצים מעוללים ליהודים, ומצד שני כל הזמן היו הפצעות מצד הרוסים.

יום אחד הגיעו הנאצים לכפר, ומכל המקומות בחרו למקם את מפקדתם בבית הסמוך לבית משפחת ברזון. מהר מאד הבינו ההורים המודאגים שהשכנים החדשים עלולים להזיק להם וברחו מביתם המרווח לטובת איזו בקתה קטנה ועלובה בפאתי הכפר.

בשלב זה החלו דיבורים רציניים על הימלטות. לשמואל, אחיו הצעיר של שלום עוזר היה בן בשם דוד, ורעייתו עמדה ללדת ילד נוסף. למרות מצבה החלה רעייתו של שמואל להפציר בו שיעזוב את רומניה לארץ ישראל או לכל מקום אחר יחד עם בנם.

האשה טענה כי היא מבינה שכלתה על היהודים הרעה והתחננה לבעלה שיעזוב אותה למרות מצבה כדי שלכל הפחות הוא ובנו ינצלו. שמואל השתכנע וצירף אליו את אחיו הקטן נוח שהיה רווק, יחד רכשו בממון רב כרטיסים לאנייה שתוביל אותם לארץ ישראל.

הם ניסו לשכנע את שלום עוזר אחיהם הגדול, אך הוא מיאן לשמוע... "אני לא רואה את עצמי עוזב כעת למקום אחר. על אמריקה אין מה לדבר כי שם החינוך של ילדי ירד לטימיון, אבל גם בארץ ישראל אני שומע שיש כל מיני רוחות זרות של השכלה ולא פשוט לחנך שם ילדים בדרך ישראל סבא, אני מעדיף להישאר כאן ולא לסכן את חינוכם..."

לבסוף הצליחו לשכנע אותו שלפחות יציל שניים מילדיו בבחינת 'והיה המחנה הנשאר לפליטה', הדודים ישמרו עליהם וידאגו לחינוכם. שלום עוזר השתכנע ואמר שישלח את בנו בכורו אליהו ואחותו התאומה חיה צירל לארץ ישראל, והזהיר את אחיו לדאוג לחינוכם.

כרטיסים נרכשו לאליהו וחיה צירל וגם בגדים חדשים ונעליים חדשות. בשבת האחרונה שלפני ההפגזה שלום עוזר לקח את ילדיו לבית הכנסת, ובדרך חזרה החלו להישמע פיצוצים עזים, פגזים רבים נחתו על הכפר וכולם החלו לרוץ למקומות מסתור.

אליהו, בנו של שלום עוזר, חס על נעליו החדשות מפני הבוץ, חלץ ורץ יחף בעודן בידיו. כשהגיעו לביתם קיבלה אותם האם בדמעות, וחייבה אותם בשמחה. אבל שלום עוזר היה קשוח. הוא המתין שהרוחות ירגעו ואז אמר: "האם ראיתם מה קרה כאן?", "היה כאן נס שאף אחד לא נפגע", אמרה האם.

"אני לא ראיתי נס", אמר שלום עוזר, "אני ראיתי חילול שבת נורא... בני בכורי אליהו חלץ את נעליו ורץ איתן ברשות הרבים, זהו חילול שבת, וזה קרה כאן מול העיניים שלי, מה יהיה כשהוא וחיה צירל יעלו לארץ ישראל? מי ישמור על חינוכם? אני מצטער. אני משנה את דעתי. הם לא יעלו על הספינה. אני לא מוותר על החינוך שלהם. הם ישארו כאן ויזכו לחינוך שאני ואבי וסבי זכינו לו".

שבוע לאחר מכן עלה שמואל על הספינה עם בנו דוד ועם אחיו נוח, הם נפפו לשלום למשפחה הגדולה שבאה ללוות אותם. שמואל בכה בכי תמרורים, הוא הרגיש בתוך לבו שזו הפעם האחרונה שהוא רואה את בני משפחתו, וכאב לו מאד שהילדים שרצה להציל לא הצטרפו אליו ברגע האחרון...

הספינה היתה ישנה ורעועה והעמיסו עליה שבע מאות פליטים יהודים. לאחר כמה ימים נתקעה הספינה בים השחור בשל תקלות במנוע המיושן ונגררה לנמל איסטנבול, שם עגנה במשך עשרה שבועות. ממשלת טורקיה התנתה את שהות האנייה שבחופיה בכך שמדינה אחרת תסכים לקלוט את הפליטים, אך מדינה כזו לא נמצאה.

הנוסעים הושארו בהסגר ונאסר עליהם לרדת מהאנייה. בתוך האנייה הנתונה בתת-תנאים פרעה מחלת הדיזנטריה, והנוסעים סבלו מקור. מצפיפות, מזוהמה ומרעב. לבסוף החליטו הטורקים להיפטר מהבעיה בכל מחיר.

בליל ו' באדר תש"ב נקשרה הספינה עם המנוע המקולקל לספינת גרר שלקחה אותה אל לב ים, והותירה אותה שם בלא מים ומזון, עם מאות האנשים שהצטופפו על סיפונה.

למחרת בבוקר הוטבעה הספינה באמצעות טיל שנשלח מצוללת רוסית. האנייה שקעה במהירות ושמואל ברוין, בנו דוד ואחיו נוח שקעו במצולות יחד עם שבע מאות נוסעי הספינה, מלבד ניצול יחיד בשם דוד סטוליאר שסיפר לעולם את מה שאירע.

משפחתו של שלום עוזר ברוין שרדה את השואה כנגד כל הסיכויים. הוא ורעייתו ועשרת ילדיהם נותרו ברומניה וחמש שנים לאחר תום המלחמה הגיעו לארץ ישראל. הם עגנו בחיפה ובעצת האדמו"ר 'מקור ברנך' זצ"ל התיישבו בכפר אתא, ושם זכו שלום עוזר ורעייתו לגדל את כל ילדיהם לתורה ולמעשים טובים.

(הרב חיים ולדר)

פרשת וילך

חזק ואמץ

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָשִׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל
 יִשְׂרָאֵל זָזִק וְאַמָּץ כִּי אֶתָּה תִּבְּוֹא אֶת הָעָם
 הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְתָּם
 לֵתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְּוִי לָנֶזֶה אוֹתָם (ל,א, ז)

בעת המינוי שמינה משה רבנו טרם מותו את יהושע בן נון לתפקיד מנהיגם של ישראל במקומו, אמר לו לעיני כל ישראל "חֲזַק וְאַמָּץ!" על אותן המילים הוא חוזר שוב להלן (ל,א, כג), ובספר יהושע (א, ח-ט) כתוב שהקב"ה בכבודו ובעצמו חוזר ואומר לו אותן המילים, לאחר מות משה. ככתוב: "לא זָמוּשׁ סֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַכְּתוּב בּוֹ כִּי אַז תִּצְלַח אֶת דְּרָכֶךָ וְאַז תִּשְׁכַּל: הַלֹּא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וְאַמָּץ אֶל תַּעֲרֹץ וְאַל תַּחַת כִּי עִמָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ". המעיין שם יראה כי המילים "חֲזַק וְאַמָּץ" חוזרות על עצמן שלוש פעמים בדיבור האלוקי עם יהושע בן נון. מכל זה עולה, שבצמד מילים אלה טמון קוד מרכזי נסתר, המגלה את המפתח המוביל להצלחה.

אולם מה ביאור המילים: "חֲזַק וְאַמָּץ", ומה ההבדל בין המילה "חוזק" לבין המילה "אומץ"? ובכלל, במה על כל אחד מאתנו להיות גם חזק וגם אומץ?

בלשון הקודש, מילים שאותיות השורש שלהן הן ח.ז.ק. מתייחסות בדרך כלל לאחיזה חזקה בדבר מה, כגון הכתוב: "הַחֲזִק מְגוֹן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעִזָּרְתִּי" (תהלים לה, ב), וכן: "הַחֲזִק בְּמוֹסֵר אֶל תִּנְרָף" (משלי ד, ג). ומהאחיזה החזקה יקבל האדם עצמו חיזוק ותועלת. לעומת זאת, מילים שאותיות השורש

שלהן הן א.מ.ץ מתייחסות לחוסן עצמי, כגון הכתוב: "וְאֶמְיץ לְבוֹ בְּגִבּוֹרִים" (עמוס ב, טז), וכן: "מָרַב אֲוֹנִים וְאֶמְיץ פֶּחַ" (ישעיהו מ, כו). קשר אמיץ הוא קשר חסון מצד עצמו שקשה מאד לפרקו.

בגמרא (ברכות לב:) ביארו את הכתוב ביהושע (א, ז) "רַק חֵזֶק וְאֶמְץ מְאֹד": חזק - בתורה, ואמץ - במעשים טובים. האדם מצד עצמו, עם כל גדולת חכמתו וגאונותו, עלול לטעות מאוד בשיקול הדעת ולהגיע להחלטות שגויות שיחריבו את עולמו האישי ויהרסו את חייו. לפיכך חייב הוא להחזיק בחכמה האלוקית של הבורא יתברך, אשר הוא, שברא את האדם ואת העולם, יודע את דרכי השימוש הנכונות והטובות ביותר לאדם, וכתב אותן בתורתו.

לכן על התורה נאמר: "חֵזֶק", לומר החזק בה היטב, למד תמיד את הכתוב בה ותחכים מדבריה. אולם, גם לאחר שלמדת את הלכותיה והנך כבר יודע מה נכון וטוב לעשות, ורוצה מאד לקיים את הכתוב בה, עדיין אין בזה די, שהרי בא היצר הרע ומפתה את האדם ללכת אחר פיתויי העולם. לפיכך הוסיף ואמר על הביצוע המעשי: "וְאֶמְץ" - הִיָּה חֲסוֹן מִצַּד עֲצֻמְךָ לְקִיּוּם אֵת אֲשֶׁר לִמַּדְתָּ, לְהִימָנַע מֵהֲרַע וּלְעֲשׂוֹת בְּפֹעַל מַעֲשִׂים טוֹבִים.

לכן עד עצם היום הזה, בקהילות רבות נוהגים שלאחר שמברכים את העולה לתורה במילים: "חזק וברוך", הוא משיב לכל אחד מהמברכים: "חזק ואמץ". וכתב הפרי חדש (סוף סימן קל"ט) שמקור המנהג הנאה לברך את העולה לתורה בברכת חזק וברוך הוא בדברי התלמוד הנ"ל על הכתוב: "רַק חֵזֶק וְאֶמְץ מְאֹד".

ובעת שאנו מברכים ומתברכים בסיום העלייה לתורה בברכה יסודית ונפלאה זו, יש לנו לזכור את ביאורה: "חזק" - להחזיק במשהו ולא להסתמך על דעתנו. ומהו דבר זה? תורת ה' יתברך, מלכו של עולם. "ואמץ" - להיות אמיצים וחסונים בעצמנו. ובמה נהיה אמיצים וחסונים? במעשים טובים. ליישם בחיי היום יום את אשר למדנו. לא נאמר: "נכון שכך ההלכה, אבל

לא עכשיו, יום יבוא ואקיים אותה", אלא אדרבה, נאמר: "זו ההלכה וכך אעשה כבר עכשיו! אמיץ וחסון אני!" והעושה כן יתקיים בו המשך הבטחת ה' יתברך שם ליהושע בן נון: (א, ח): "כִּי אֶזְרֶה תְּצַלִּיחַ אֶת דָּרְכְךָ, וְאֶזְרֶה תִּשְׁפִּיל... כִּי עֲמַד ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ". (הרב זמיר כהן)

ה' אתך

וְה' הוּא הַהֲלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תִזָּוֵת (לא, ח)

לא פעם חש האדם כי ה' עזב אותו, הוא הולך במחשבותיו בייאוש ותחושה של בדידות. מבטיחה התורה ואומרת: דע לך שהקב"ה נמצא אתך גם במצבים הקשים ביותר... ה' לעולם אינו עוזב אותך!...

לילה אחד אדם חלם חלום... הוא חלם שהוא הולך לאורך החוף עם אלוקים... על פני השמים חלפו במהירות רגעים מחייו. הוא שם לב לשני זוגות עקבות רגליים בחול. זוג אחד שייך לו והזוג השני לאלוקים.

עם חלוף הרגע האחרון של חייו, הוא הסתכל אחורה לעקבות שבחול. הוא שם לב שפעמים רבות לאורך דרך חייו היה רק זוג עקבות אחד, כמו כן הוא גם שם לב שזה קרה דווקא בתקופות הקשות ביותר בחייו.

דבר זה הטרידו והוא שאל על כך את האלוקים: "שמתי לב שבתקופות הקשות ביותר בחיי יש רק זוג עקבות אחד. אינני מבין מדוע כאשר הצטרכתי אותך יותר מכל – עזבתני?", ענה לו אלוקים: "בני היקר, אני אוהב אותך ולעולם לא אעזבך... באותן תקופות

שבהן כה רב היה סבלך, כשאתה רואה זוג אחד של עקבות לא היו אלו עקבותיך, אלא עקבותי שלי כשנשאתי אותך על כפיי".

זה בעצם מה שאומר לנו הפסוק: "וה' הוא ההלך לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחֲתִי", גם במצב שבו אתה נמצא בהסתר פנים, מתוך צרות ויסורים, על סף ייאוש עליך לזכור שאתה תמיד עם אבא שבשמים והוא אתך לנצח...

מעשה ביהודי שהגיע לאושוויץ האיומה עם אביו ואמו ושני האחים ושלוש אחיות, ולא עבר זמן רב וכבר עמדו כולם באותו תור של אימה ורעדה שקראו לו הסלקציה מי לחיים ומי למוות שעליו פיקד הצורר ד"ר מנגלה ימ"ש, כל בני המשפחה ההורים האחים והאחיות הופנו לצד השמאלי, שזה אומר למוות, ורק הוא האחד מכל בני המשפחה הופנה ימינה, להילקח לכוחות העבודה שהנאצים השתמשו בהם למטרותיהם האפילות.

וסיפר שזכה להרגיש בקרבת אלוקים שאין כדוגמתה דווקא בבור צלמוות, כשהקלגסים דחקוהו יחד עם עוד כמה יהודים, וזו עדות מופת שיהודי בכל מקום שיהיה וגם ברגעים מרים ביותר יכול להרגיש קירבת אלוקים, וכך סיפר האיש לאחר שניצל ממלתעות הרשע ומכל התלאות שעברו עליו, וזכה להגיע לירושלים עיר הקודש – מיד לאחר המיון הנורא נלקח הוא ביחד עם עוד שבעה עשר אנשים צעירים לעבודת הכפייה.

אבל בטרם ניתן להם האישור לעבוד נצטוו כולם להתפשט מכל בגדיהם ולקפוץ לתוך בור של מים שנמהל בכמות גבוהה של קרבול, שהוא חומר חיטוי חריף וצורב ביותר, קשה לתאר את העריבה הנוראה בכל חלקי הגוף, ובמיוחד כאשר החומר חדר לאוזניים ולעיניים, כולם קפצו למים ומיד נסו החוצה, ואילו אני, אומר היהודי, דווקא במים הצורבים הללו, נשארתי לעמוד רגע ארוך, והתחלתי למלמל לעצמי, ריבוננו של עולם היו לי אב ואם שני אחים ושלוש אחיות ועכשיו אין לי כבר אף אחד, אין אבא, אין אמא

אין אחים ואין אחיות, אבל עוד נשארתי בבגדים שלי אלא שעכשיו גם זה כבר אין לי שהרי הפשיטו אותי מבגדי, נותרתי עירום, ומה עוד נשאר לי, אם כן מבשרי אחזה אלוה שאפילו שנשארתי רק עם הבשר שעלי אזי אני רואה אותך ריבונו של עולם.

אני אתך ואתה אתי ואת זה אף אחד לא יוכל לקחת ממני, ואם כן מה חסר לי, וברגע שחשבתי כך, התחלתי לחוש תענוג כה גדול שכמותו לא חשתי בכל ימי חיי, והנה חבריי לסבל עומדים בחוץ וצועקים אלי, מה אתה עומד שם למטה שם בתוך בור הקרבול החריף והנורא, מהר צא מהגיהנום, ואני עומד וחושב ומתענג בהרגשה כי ה' יתברך אתי.

לתת שכר

הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים
וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ כְּמוֹעַן
יִשְׁמְעוּ וְכְמוֹעַן יִלְמְדוּ וְיִרְאוּ אֶת ה'
אֱלֹהֶיכֶם וְשִׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל
דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
(לא, יב)

'האנשים' - ללמוד, 'הנשים' - לשמוע, 'והטף' -
למה בא? לתת שכר למביאייהם. (רש"י)

מדוע התורה מצווה להביא ילדים כדי לתת שכר למביאייהם?

אפשר להבין זאת על פי המעשה הבא:

ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל עמד ושוחח בלימוד לאחר שעות שמסר, לפתע התפרץ אל מרכז המעגל ילד קטן נעמד למול הגרש"ז ושאלה בפיו: מדוע יש סדר בנעילת הנעליים, קודם נועל נעל ימין ולאחר מכן נועל נעל שמאל, ואילו בקשירה קודם קושר של שמאל

ורק לאחר מכן קושר נעל ימין, וכי מה זה משנה באיזה אופן אדם ינעל נעליו ויקשור?

חייד הרב וענה: "ילד יקר, האם יכול אתה לנעול בו זמנית את שתי נעליך ולקושרן כאחת?". השיב הילד: "ודאי שלא!". אמר הגרש"ז, "הרי גם כך אתה צריך לנעול ולקשור כל נעל בנפרד, הקב"ה רצה לזכותך במצוה – לכן נתן סדר באופן הנעילה והקשירה, וכך ללא מאמץ אתה זוכה במצוה".

כן הדבר גם במצות הקהל, הרי גם האנשים והנשים חייבים לבוא, וכאשר הנשים באות ודאי יביאו עמן את ילדיהן, כי לא יהיה מי שישמור עליהם. אך הקב"ה רצה לזכות את עמו ישראל במצוה נוספת, לכן ציווה על הבאת הילדים, כך שאלו שמביאים הילדים יזכו במצוה. כפי שנאמר: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות..."

יראת שמים

וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁבְּעוּ וְלִבְדּוֹ
לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּבִימִים (לא, יג)

היאך אפשר לזכות ליראת שמים?

סיפר הרב יטקובסקי: לפני שנים אחדות ביקרתי במשרדו של איש עסקים חרדי, שבבעלותו רשת של עסקים הפועלים ברחבי הארץ. הוא היה חיוור ונרגש מאוד. שאלתי אותו מה קרה? והוא סיפר לי סיפור שנחרט עמוק בלבי, וממנו למדתי מוסר השכל חזק מאוד.

שעות אחדות לפני שנכנסתי אליו, התקשר אליו עובד חדש ברשת, שנכנס כמנהל של אחד הסניפים שלה. הוא היה אדם שאינו שומר תורה ומצוות, והגיע עם תעודות שמלמדות על כך שהוא למד את המקצוע וכשיר לכהן בתפקיד הניהול שיועד לו.

העובד הזה מתקשר לבעלים, ומספר לו בבהלה: "מישהו עקץ אותנו במאתיים וחמישים אלף שקלים". (מה זה עקץ? גנב! מישהו גנב לו רבע מיליון שקל, אבל בדור שלנו אנשים נוטים להשתמש בביטויים חילופיים, כדי להקהות את האיסור שבדבר. אף אחד לא מספר לחבר שלו "גנבתי ממשהו שלוש מאות שקל", הוא יכול להתהדר ולספר לו שהוא "עקץ" ממשהו שלוש מאות שקל... זה נשמע יותר חלק... אנחנו גם לא נספר שפגשנו את פלוני שאתו יש לנו ויכוח ישן, והלבנו את פניו ברבים עד דאזל סומקא ואתא חיוורא, אנחנו נגיד ש"אמרתי לו בפרצוף מה אני חושב עליו, והוא נשאר עם הלשון בחוץ". אתה לא תגיד "שיקרתי לפלוני", אלא "עבדתי עליו")

מה עושה הבעלים של הרשת? מרים טלפון לקב"ט, קצין הביטחון שאחראי על כל מצלמות האבטחה, ושואל אותו אם המקום בו אירעה הגניבה מרושת היטב. הקב"ט משיב בחיוב, ופונה מיד לבדוק את הצילומים שמגלים בתוך זמן קצר, שמי שגנב את הכסף היה לא אחר מאשר אותו מנהל סניף, שהתקשר לדווח על ה'עקיצה'... בעילומים הוא נראה בבירור כשהוא מכניס את הכסף לתיק, ולאחר מכן רואים אותו יוצא עם אותו התיק מהיצאה האחורית. מסתבר שהוא בעץ את המצלמות קודם לכן, אבל לא הצליח לגלות את המצלמות הנסתרות.

"לפני שנכנסת לכאן", מספר לי איש העסקים הזה, "ישב כאן, על הכסא שאתה עצמך יושב עליו כרגע, אותו מנהל סניף, שכרגע הוא כבר מנהל סניף לשעבר... שאלתי אותו מתי הוא גילה על הגניבה וכו', ולאחר מכן ביקשתי שיעלה רעיונות מי יכול היה לגנוב את הכסף, למי היתה גישה אליו וכו'. הוא כמובן עזר לי בנושא, וניסה יחד איתי לחשוב מי הוא הגנב, עד שהגענו למסקנה שכנראה מדובר באחד מעובדי המקום".

בשלב זה הציע מנהל הסניף לקחת את כל עובדי המקום לפולגראף, מכונת אמת, שם ישאלו אותם את השאלות המתאימות ויגלו מי גנב את הכסף. אני הסכמתי אתו, "אומר הבעלים של הרשת, "והוספתי על דבריו שהוא כמנהל הסניף צריך לתת דוגמה אישית, ולעבור את הבדיקה הראשון, לפני כל העובדים האחרים. בשלב זה הוא

כבר ממש נעלב והתחיל לצעוק, שרק בגלל שהוא אינו חובש כיפה אני מאשים אותו, ושידוע הדבר שיש לא מעט גנבים שכן חובשים כיפה וכו' וכו'.

"אמרתי לו: 'עזוב אחי, למה לצעוק? בוא נראה סרטון קצר ואחר כך נדבר. רוצה?' ... "רק התחלתי להפעיל את המחשב, והוא כבר הבין שכל מעשיו מצולמים ומתועדים. ידיו ורגליו החלו לרעוד בעוצמה רבה, זיעה קרה שטפה את כל גופו, והוא התחיל להתפתל על מקומו בחוסר נוחות מעורר רחמים. כשהופיעה על המסך התמונה שלו כשהוא מכניס את הכסף לתיק, הוא כמעט התעלף. הייתי צריך לקום ולהביא לו כוס מים כדי להשיב אליו את רוחו, אפילו אני עצמי נבהלתי בשבילו... הוא כמובן התחייב להחזיר מיד את כל הכסף, והתחנן שאני לא אפתח נגדו תיק במשטרה... כשאתה נכנסת לכאן, אני עוד לא הספקתי להירגע מהחוויה הזאת. לכן מצאת אותי כל כך חיוור ונרגש", מסיים איש העסקים את סיפורו. יצאתי משם עם מוסר השכל כל כך חזק ועמוק.

זה לא חדש, ידעתי את זה כבר קודם, אבל זו היתה המחשה מאוד מאוד חזקה, שהחדירה את זה עמוק יותר ללב: אם הסיני או היפני יכול לייצר מצלמה כזאת, שתגלה לבעלים של העסק כל מה שהעובדים שלו עושים, מי שייצר את הסיני עצמו לא יכול לייצר מצלמה כזאת? האם נעלה על הדעת שאנחנו יכולים להסתיר משהו מבורא עולם? היוצר עין הלא יביט!!

ועוד משהו: האם כשנגיע למעלה ויראו לנו איך אנחנו משחקים עם הכסף, או עושים מעשים אחרים שאסורים לפי התורה, האם נוכל לשאת את הבושה הנוראה? האם כוס מים תוכל אז לעזור לנו ולהשיב את רוחנו? הרי הבושה תהיה עצומה! אינסופית! רק הבושה לבד היא גיהינום בפני עצמו... עכשיו כשאנחנו נמצאים בימים הנוראים, ראש השנה, יום הכיפורים, עשרת ימי תשובה, אנחנו נמצאים במשפט לפני מלך מלכי המלכים, אשר לפניו נגלו כל תעלומות, יודע מחשבות בני אדם וצפונות לבם, אפילו נדנדו

קל של מחשבה לא נסתר מנגד עיניו, כמה בושה אנחנו צריכים להתמלא מפניו... מבהיל רק לחשוב על זה.

והאמת שאם חושבים על זה מספיק, אז מבינים שאולי באמת חלילה אין לנו תקנה. הרי אנחנו רק בני אדם יושבי חושך וצלמוות, מה אנוש כי תפקדנו... כולנו בשר ודם, ואחריתנו רימה ותולעה. איך יצדקו קרוצי חומר במשפט?! איך אנחנו יכולים בכלל להתחיל לחשוב על התיקון של כל המעשים שלנו, אחרי שחטאנו והרשענו לפניו כל כך הרבה, ואם נודה על האמת, כנראה שגם עוד נחטא לפניו בעתיד.

אלא שעלינו לכל הפחות לעשות השתדלות, לשוב בתשובה, ולקבל על עצמינו להקפיד מעתה על דבר אחד, ולעשותו כמו שצריך. אבל מה? לפעמים יושב לו היהודי ואומר בלבו: 'נכון שאני לא הצדיק הכי גדול בעולם, אבל אני גם לא כזה רשע גדול. בסך הכל אני מגיע לימים הנוראים, עם סלסלה מכובדת של מצוות ומעשים טובים שעשיתי השנה, מה גם שהשתדלתי מאוד לא לעבור עבירות. בסדר, יש מצווה לחזור בתשובה אז חוזרים...' צריך להכות על חטא אז מכים, אבל אני לא מרגיש שאני באמת נמצא פה במצב קשה מבחינת מאזן המצוות והעבירות שלי...

אם אנו אכן חושבים כך, הבה נתבונן במה שסיפר אחד ממזכי הרבים שליט"א: פעם ביקשו ממני להגיע להספיד בהלוויה של נפטר שלא הכרתי. ביררתי אם זה היה גבר או אשה, כדי שלא יהיה לא נעים כשאני אספיד בלשון זכר, ולאחר מכן יתברר לי שזאת היתה נפטרת, או להיפך, שאלתי בן כמה הוא היה, וחשבתי שאני מסודר לקראת ההספד, פחות או יותר.

אבל כשהגעתי להלוויה עצמה, ראיתי את בנו של המנוח יושב שם בצד, ולראשו כיפה לבנה, שנראתה 'חד פעמית'. אמרתי 'מי יודע אם הנפטר היה עם כיפה רב פעמית, או שגם הוא היה שם קרטון על

הראש'... עשיתי בירור קצר והתברר לי שעל כגון דא אמרי אינשי:
"התפוח לא נפל רחוק מהעץ", או בלשוננו: "ברא כרעא דאבוה".

אני ניגש אל הבן ומנסה לדלות ממנו קצת מעלות על אביו, כי
לסוג כזה של הספד לא התכוננתי בכלל. הוא מספר לי שהאבא
איש אשכולות, ממש אדם עם מעלות רבות מאוד. הוא אפילו
היה ספורטאי מצטיין, ידע להתחבר מצוין לטכנולוגיה למרות גילו
המתקדם, ובנוסף הוא היה 'יודע ספר'.

אורו עיני, סוף סוף משהו שאני יכול לדבר עליו, הוא יודע ספר...
אבל בכל זאת, בוא נבדוק איזה ספר הוא יודע. "הוא היה לומד
גמרא?", אני שואל את הבן, שתולה בי עיני עגל ואינו מבין על
מה אני מדבר. "תלמוד בבלי הוא למד?", שאלתי בלשון שתהיה
מובנת לו, והוא משיב לי בשלילה. "אולי משניות?", עיני העגל
שבו והתבוננו בי, והבנתי שגם הפעם התשובה שלילית. "הוא קרא
הרבה בתנ"ך?", ניסיתי את מזלי בפעם האחרונה, והתברר לי שגם
הפעם לא אזכה לתשובה חיובית.

"אז מה הוא כן ידע שאתה מכנה אותו 'יודע ספר'?", שאלתי את
הבן, שהשיב לי בגאווה לא מוסתרת שכל שנה הם היו הולכים
לבית הכנסת ב'כל נדרי' ובתפילת 'נעילה', ובזמן שכל השכנים
והחברים שלהם הסתבכו עם המחזור ולא ידעו איפה לפתוח, אביו
המנוח היה תמיד מוצא מיד את המקום בו מחזיק הקהל, ומראה
לכל בעלי הכיפות החד פעמיות איפה פותחים את הספר. הגה לכם,
איש יודע ספר...

שמרתי על ארשת פנים רצינית, נשאתי הספד שבו השתדלתי לעורר
את לבב השומעים, ולאחר שיצאתי משם צחקתי ובכיתי. צחקתי
צחוק עצוב, על המושגים של אותו בן שחושב, שלדעת היכן כתובה
תפילת 'כל נדרי' במחזור זה מספיק כדי להיקרא 'יודע ספר'. ולמה
בכיתי?

בכיתי כי חשבתי שבעצם גם אני 'יודע ספר' בערך כמוהו, ביחס למה שהייתי צריך לדעת. כשנגיע לשמים ישאלו אותנו: "למדת משהו שם למטה?", אנחנו נשיב בחיוב: "בוודאי! מה, אתה יודע כמה מסכתות סיימתי בימי חיי? כמה שנים למדתי דף היומי?", וואו, זה הרבה! אבל אז יתחילו עם השאלות: "האם יש בידך משנה? מקרא? תלמוד? תורת כהנים? ספרא, ספרי? מעשה מרכבה?!"

הפער בין מה שאנחנו אמורים לדעת לבין מה שאנחנו יודעים בפועל, גדול הרבה הרבה יותר מהפער בין מה שאותו יהודי בעל כיפת הקרטון יודע, לבין מה שאנחנו מכנים כ'יודע ספר'. איזה צחוק יעשו מאתנו שם למעלה...

אז אף אחד לא יכול לומר "שלום עלי נפשי", אני כבר יודע ספר', והמאזן השנתי שלי נמצא במצב טוב. לכולנו יש עוד הרבה עבודה לעשות, ומצד שני אסור לנו להתיימשך מחמת ריבוי העבודה, אנחנו צריכים לעמוד עם המטטא ביד, לנקות את הלכלוך שדבק בנו ולסמוך על הקב"ה שיחוס וירחם עלינו, ויוציא לאור משפטנו לחיים ולשלום.

וכבר אמר הגה"צ רבי אהרן טויסיג שליט"א: למה אוכלים את התפוח דווקא בדבש? כי התפוח כשהוא קלוף הוא הרי משחיר, אבל אם עוטפים אותו בדבש הוא שומר על הצבע המקורי שלו, כך גם אנחנו אומרים לקב"ה: 'אנחנו עכשיו נקיים, אבל הרי גם אנחנו וגם אתה יודעים היטב, שעוד יום יומיים אנחנו גם נתחיל להשחיר כמו התפוח, לכן אנחנו מבקשים ממך, אבינו שבשמים, שתעטוף אותנו בדבש מתוק מכל הצדדים ומכל הזוויות, וכך נשאר דשנים ורעננים, נקיים מכל אשמה ורשע, ורחוקים מכל עוון ופשע, שמחים בבניין עירך וששים בעבודתך'. (מתוך עלון

וקראת לשבת עונג)

רעות רבות וצרות

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה שֹׁכֵב עִם
 אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אֲזוּרֵי
 אֶלֶהִי יִכְרֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא שָׁמָּה
 בְּקִרְבּוֹ וְעֹזְבָנִי וְהִפָּר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
 כָּרַתִּי אִתּוֹ, וְזָרְהָ אִפְּי בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא
 וְעֹזְבֹתַיִם וְהִסְתַּרְתִּי פָנָי מִבָּהֶם וְהָיָה
 כְּאֶכֶל וּמִצָּאָהוּ רְעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת
 וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עָלַי כִּי אֵין
 אֶלֶהִי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנֵי הָרְעוּת הָאֵלֶּה,
 וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנָי בַּיּוֹם הַהוּא
 עַל כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל
 אֶלֶהִים אֲזוּרִים

(לא, 20-21ח)

על פסוקים אלו יש לשאול כמה שאלות:

א. מדוע נאמר כאן "והיה" שהוא לשון שמחה, על "מצאוהו רעות רבות וצרות"?

ב. מדוע בהתחלה נאמר: "מצאוהו רעות רבות וצרות", ואילו אח"כ נאמר: "מצאוני הרעות האלה", להיכן נעלמו הצרות?

ג. אם הם מבינים שהסתר הפנים נובע בגלל מעשיהם הרעים ועשו תשובה, מדוע עדיין הקב"ה מסתיר פניו מהם ולא מקבל את תשובתם?

אפשר ליישב על פי הנאמר במסכת חגיגה (ה.): "מאי וצרות? אמר רב: "שנעשו צרות זו לזו, כגון זיבורא (צרעה) ועקרבא (עקרב)". ובמסכת עבודה זרה (כח.): נאמר: "חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא, וחילופא סכנתא", כלומר מי שעקצה אותו צרעה, רפואתו בדברים קרים, ומי שעקץ אותו עקרב, רפואתו בדברים

חמים. וכאן מדובר בצרות כאלו שאין עליהן תקנה ורפואה, כי התרופה לרעה הזו קשה לרעה האחרת.

ה'בית הלוי' כתב שעונש זה הוא מדה כנגד מדה, כנגד שני חטאים: האחד - "וְקָם הָעָם הַזֶּה וַזָּנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַר הָאָרֶץ", חטא האמונה בעבודה זרה. והשני - "וַעֲזַבְנִי", עזיבת ה' ית' וכפירה בו. לפי הטבע שני חטאים אלו סותרים זה לזה, כי הכפירה והכחשת האמונה באה מן הגאווה, כמו שנאמר: "ורם לבבך ושכחת את ה'", ומי שהוא בעל מדה זו רחוק מלהאמין בעבודת אלילים, שזה מתאים יותר לפתיים שמאמינים בכל דבר.

מכל מקום, הכפירה והאפיקורסות מחד, והאמונה בשווא והבל מאידך, מקורם בשני טבעים הפוכים. ולכן, כיון שעתידיים לחטוא בשניהם גם יחד, לכן יענשו מדה כנגד מדה בשתי פורענויות סותרות ומנוגדות - "רעות שנעשות צרות זו לזו", ואין תרופה למכתן.

צרות כאלו גורמות לאדם להתבונן במעשיו ולעשות חשבון נפש, מדוע זה קורה לו, ואז גם יבוא לעשות תשובה. א"כ התכלית של הרעות והצרות היא להחזיר את האדם למוטב, ואם הוא מגיע למסקנה הנכונה, א"כ כדאיים הם כל הצרות והיסורים שהביאו אותו לכך, ולכן שייך בזה לשון שמחה.

דבר נוסף: "רעות" - ביטוי לעצם הרעה. "צרות" - מלשון "צר", מועקה. כל זמן שהאדם במצב ש"אין אלקיו בקרב", כלומר, במצב של חוסר אמונה ובטחון בקב"ה, אז הרעות הן גם צרות, שצר לו ורוחו נשברת בקרבו, וזה בנוסף ליסורים שיש לו מעצם הרעה הפוקדת אותו. אולם למי שמאמין בקב"ה ובהשגחתו הפרטית, אין הצרות נחשבות כצרות, ואין שום דבר מעיק ומציק לו. כמו שאמר דוד המלך: "גַּם כִּי יֵלֶךְ בְּגִיאַת צַלְמוֹת לֹא אֵירָא רָע כִּי אֶתֶּה עִמָּדִי" (תהלים כג, ד), כי על הכל ימצא מנוח ותנחומים.

ולכן, אחרי שמגיע האדם להכרה שמצבו הקשה נגרם כתוצאה מ"אין אלקי בקרבי", בטלו ממנו מאליהן הצרות הסובבות אותו ונשארו רק הרעות, ולכן בהמשך הפסוק לא נאמר צרות (עפ"י מרן הגראמ"מ שך זצ"ל בהקדמה לספרו 'אבי עזרי').

ולכאורה קשה, הרי על כל העבירות, אפילו עבודה זרה, מועילה תשובה, וא"כ מדוע כאן כאשר הם מכירים בחטאם שנאמר: "וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהֵי בְּקַרְבִּי מִצְאוּנֵי הָרְעוֹת הָאֵלֶּה", ועושים תשובה, בכל זאת: "וְאֶנְכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בְּיוֹם הַהוּא עַל כֹּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה", ולא מתקבלת תשובתם?

אפשר ליישב עפ"י המדרש (רות רבה, ה, ו): "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מְנַשֶּׁה וְאֶל עַמּוֹ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ, וַיָּבֵא ה' עֲלֵיהֶם אֶת שְׂרֵי הַצָּבָא אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר, וַיִּלְכְּדוּ אֶת מְנַשֶּׁה בְּחַחִים", אמר ר' לוי בר חיתא עשו לו מולה (סיר) של נחושת והיו מסיקין האור (אש) מתחתיו והיה צווח: "צלם פלן צלם פלן שזבני" (היה קורא לכל סוגי העבודה זרה שעבד שיצילו אותו), כיון שראה שלא הועילוהו כלום, אמר: "זכור הייתי שהיה אבא מקרא אותי "בצר לך ומצאוך וגו' כי אל רחום ה' אלהיך", אנא צווח ליה אי עני הא טב (אם אתפלל לה', אדע שהוא אל אמת) ואי לא עני הא כולה חדא היא כל אפיא שוין" (ואם לא, הוא כמו כולם ח"ו), באותה שעה עמדו מלאכי השרת וסתמו כל החלונות של מעלה, ואמרו לפניו: "רבון העולם, אדם שהעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה?!", אמר להם: "אם איני מקבלו בתשובה, הריני נועל פתח בפני כל בעלי תשובה", מה עשה הקדוש ברוך הוא? חתר לו חתירה מתחת כסא כבודו ממקום שאין מלאך יכול לשלוט, שנאמר: "וַיִּתְפַּלֵּל אֱלֹהֵי וַיַּעֲתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ, וַיִּשְׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַם לְמִלְכוּתוֹ, וַיֵּדַע מְנַשֶּׁה כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים".

ולכאורה קשה, איך מלאכי השרת יכולים לסתום את חלונות הרקיע ולמנוע קבלת התשובה, עד שהקב"ה היה צריך לחתור חתירה מתחת כסא כבודו כדי לקבל את תשובתו של מנשה?

הגר"צ רוזנברג שליט"א כתב ליישב, שאם אדם נכשל בעוון עבודה זרה, וכאשר באים עליו יסורים וצרות מיד תופס את עצמו וחוזר בתשובה, זוהי תשובה אמיתית ומתקבלת. אבל אם כאשר באים עליו צרות ויסורים פונה הוא קודם לע"ז שתושיע אותו, וכאשר רואה שאין זה מועיל, רק אז פונה הוא לקב"ה, וגם זה לא באופן מוחלט אלא רק כדי לנסותו, אין זו תשובה אמיתית, ואינה מתקבלת. זו הכוונה שמלאכי השרת סתמו את החלונות שלא תתקבל תשובתו של מנשה. ולולא החסד המיוחד של הקב"ה שחתר חתירה וקיבל תשובתו, באמת לא היתה מועילה תשובה, כי מצד הדין הצדק עם המלאכים.

ואם כן, זהו הפירוש גם כאן - "וּמִצָּאָהוּ רְעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת", ולמרות זאת הם עדיין הולכים אחרי הע"ז, ורק אחרי שניסו הכל וכלום לא עזר, רק אז: "וַיֹּאמֶר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבֵי מִצְרַיִם הָרְעוּת הָאֵלֹהִים". ולכן אומר הקב"ה, אם כך "וַיֹּאנְכֵי הַסִּתֵּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בַיּוֹם הַהוּא", כאן נסתמים החלונות ולא מקבלים תשובה, ולמה? "כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים", גם כאשר היו בצרות ויסורים. לפי זה באמת על כל העברות כולל ע"ז מועילה תשובה, ובתנאי שישוּב לה' ית' מיד, אז יהיה רצוי בעיני ה' ית' ותשובתו תתקבל.

מעשה באדם שנסע ברכבו וראה שנורית אזהרה אדומה דולקת בלוח השעונים. הדבר הפריע לו, לכן פנה לחשמלאי רכב ובקש ממנו שיכבה את הנורית האדומה. החשמלאי פתח את לוח השעונים וניתק את הנורה מהחשמל. הנהג שמח ש"יצא בזול", אולם לאחר כמה שעות של נסיעה, הרכב לפתע הפסיק לעבוד... לפעמים אנו מקבלים רמזים ואיתותים מן השמים, צרות או יסורים, ועלינו להבין את הרמז ולעשות מיד את הדבר הנכון והרצוי ולא לחפש "קיצורי דרך". עלינו לעשות רצון ה' ית', לפשפש במעשינו ולשוב בתשובה.

הסיבה לצרות

וּזְרָה אָפִי בּוֹ בַיּוֹם הַהוּא וְעֹבְדֵי
וְהַסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאֹכֶל
וּמִצָּאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם
הַהוּא הֲלֹא עָלַי כִּי אֵין אֱלֹהֵי בְּקַרְבִּי
בְּמִצְאוֹנֵי הָרְעוּת הָאֵלֶּה (לא, יז)

המסר המובא בפסוק זה היה כל כך פשוט ליהודים שחיו בדור הקודם! הם ידעו שכל הצרות נוחתות עליהם על כי אין אלהי בקרבי, וממילא המסקנה הברורה היא שברגע שאחזור בתשובה, והקב"ה ישוב לשכון בתוכי, תתנדפנה כל הצרות מאליהן.

הגה"צ בעל הדברי חיים סיפר על יהודי שעסק בהברחת סחורות, עד שפעם אחת תפסוהו אנשי המשטרה על חם, ממש בעת שניסה להבריא את הגבול עם סחורות שלא עברו את המכס. בימים ההם עונשו של מי שנתפס בעוון פלילי זה היה חמור מאוד. השלטונות פירשו את רצונו להבריא סחורות כמרידה במלכות, ומכיון שכך היו מקרים שחרצו את גזר דינו למיתה. היהודי שלנו ניסה לשכור לו סניגורים ולא הצליח. כל מי ששמע על המקרה, הפטיר כלאחר ידו בתנוחה של ייאוש ואמר: 'הרי השוטרים תפסו אותך ממש בעת ביצוע הפשע, ויש להם על כך עדים שהיו בשעת מעשה, ומה אפשר עוד להמליץ ולסגור עליו?'...

אותו יהודי לא התייאש, אלא החליט לאמץ לעצמו את הפסוק שלנו... בימים שנותרו לו עד המשפט, ערך משמוש ופשפש במעשיו, התחזק מאוד בגדרי התשובה, עד שכל מכריו וחבריו יכלו להגדירו כבעל תשובה אמיתי. כמה ימים לפני המשפט, כשעדיין לא מצא לעצמו סניגור שיהיה מוכן לדבר בזכותו לפני השופטים, החליט האיש לגשת אל הרבי דברי חיים מצאנז, ולהתייעץ אתו האם כדאי לנסות ולנקוט בתכסיסים, או לברוח מן המדינה, ואולי להיכנס למחתרת ולהתחבא, שהרי הכל מודים שאם יגיע למשפט, לא ייצא זכאי.

הדברי חיים התבונן באיש שעומד לפניו, ומשראה שחזר בתשובה שלמה, אמר לו: 'אל תעשה שום דבר. תלך למשפט ותצליח'. למשמע הדברים, התעודד היהודי ביותר, והגיע למשפט כשהוא שמח וטוב לב.

הנה הוא עומד בבית המשפט... על דוכן הקטגור עומדים כבר עורכי הדין והמסמכים בידיהם, ואילו דוכן הסניגור ריק מאדם... השופט מעיין במסמכים, ומקריא את שמו של החשוד, ושואל אותו האם הוא 'אברהם קאהן'. והיהודי משיב בשלילה. 'לא, לא קוראים לי אברהם קאהן, שמי הוא אברהם כהן'. אבל השופט קורא שוב מתוך המסמכים ומבקש מ'אברהם קאהן' להזדהות בשמו. 'סלח לי אדוני השופט', מגיב החשוד, 'אבל לא קוראים לי אברהם קאהן, אלא אברהם כהן'.

השופט מנסה בפעם השלישית, הוא מניח את משקפיו על עיניו והופך את המסמכים מצד לצד, ומראה גם לכל חבר השופטים שהשם שהובא לפניו הוא 'אברהם קאהן'. כאשר החשוד תיקן את השופט בפעם השלישית, פקעה סבלנותו של השופט והוא מבקש מהיהודי שיציג בפניו את מסמכיו האישיים, אז נוכח בעליל ששמו של האיש העומד לפניו הוא אכן 'אברהם כהן', ולא כפי שצוין במסמכים שהוגשו לבית המשפט.

בשלב זה מתרגז השופט וצועק לעבר אנשי בית המשפט: 'דבר כזה עוד לא קרה לי מעודי, החלטתם ללעוג לי ולהביא בפני את האיש הלא נכון?! לא האיש הזה הבריח את הסחורות, אלא אדם אחר, ששמו אברהם קאהן... ברוב כעסו חתם השופט בו במקום על תעודת שחרור לאיש החשוד, מסרה אישית בידו, ופטר אותו אפילו מן הצורך לעבור דרך מזכירות בית המשפט... משהתפלאו חבריו השופטים על הצעד חסר התקדים, הגיב השופט ואמר: 'וכי אני צריך להטריח אדם שאינו חשוד כלל, והובא לכאן ממש בטעות, לעמוד בתור במזכירות כדי לקבל את תעודת השחרור?!'

מששמעו חסידיו של הדברי חיים על הנס המופלא, ביקשו לדעת באיזו סגולה הצליח לפעול בצורה שכזו לשחרורו המהיר והמפתיע של האיש? הדברי חיים השיב: 'אני לא עשיתי מאומה! מי שהביא לשחרור המיוחל, הוא 'החשוד' בכבודו ובעצמו, שחזר בתשובה, והפך ממש לאיש אחר. ו'איש אחר' הפירוש הוא כפשוטו. לא זה האיש שנתפס בגין הברחת סחורות, אלא איש אחר. וממילא גם במסמכי בית המשפט לא יכלו לזהות אותו בשמו, והמשפט התבטל מאליו'...

מה שצריך להדגיש הוא שההתרחשות המופלאה הזו אינה שייכת רק לדורו של הדברי חיים... גם בדורנו היתום, כל מי שמחליט לשנות את עצמו ולהתקרב לאלוקיו, מקבל 'תעודת זהות' אחרת, על כל מה שכרוך בכך... וכפי שראינו מתוך המעשה הנ"ל, לא מדובר ב'עניין רוחני מופשט', אלא במסמכים של ממש. (עלינו לשבח).

הסתר פנים

וְאֵנֹכִי הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנָי בַּיּוֹם הַהוּא (לא, יח)

מדוע כופל הכתוב "הסתר אסתיר"? מובא בשם הבעל שם טוב זצ"ל, שלפעמים מרגיש האדם רחוק מהקב"ה, והוא עושה מאמצים להתקרב. אולם, צרה גרועה יותר מזו היא כאשר הקב"ה מסתיר מן האדם את ההרגשה שהקב"ה רחוק ממנו, וכך הוא משוכנע שהוא קרוב, על אף שהוא בעצם מרוחק מאוד... וזהו "הסתר אסתיר" - הקב"ה יסתיר מעם ישראל גם את הסתר הפנים בעצמו, והם לא ידעו כלל וכלל שהם רחוקים. עונש כזה הוא גרוע הרבה יותר, שכן לא ניתן להתמודד אתו, משום שהאדם אינו משקיע מאמצים על מנת להתקרב לבוראו. כתב רבי נחמן מברסלב (ליקוטי מוהר"ן נ"ו): יש שתי הסתרות. כאשר ה' יתברך נסתר בהסתרה אחת, גם כן קשה מאוד

למוצאו. אך אף על פי כן, כשהוא נסתר בהסתרה אחת, אפשר ליגע ולחתור עד שימצא אותו יתברך, מאחר שיודע שה' יתברך נסתר ממנו. אבל כשה' יתברך נסתר בהסתרה שבתוך הסתרה, דהיינו שההסתרה בעצמה נסתרת ממנו, דהיינו שאינו יודע כלל שה' יתברך נסתר ממנו, אזי אי אפשר כלל למצוא אותו, מאחר שאינו יודע כלל מה' יתברך.

וזה בחינת: "ואנכי הסתר אסתיר", דהיינו שאסתיר ההסתרה, שלא ידעו כלל שה' יתברך נסתר. ואזי בוודאי אינו יכול למצוא אותו יתברך, מאחר שאינו יודע כלל שצריך לבקש אותו יתברך, כי אינו יודע כלל שה' יתברך נסתר ממנו, כי ההסתרה בעצמה נסתרת כנ"ל. אבל באמת אפילו בכל ההסתרות, ואפילו בהסתרה שבתוך הסתרה, בוודאי גם שם מלובש ה' יתברך. כי בוודאי אין שום דבר שלא יהיה בו חיות ה' יתברך, כי בלעדי חיותו לא היה לו קיום כלל...

על הצדיק רבי ברוך ממזיבוז' זצ"ל מספרים, כי פעם התפרץ לחדר תלמודו אחד מנכדיו הקטנים, כשהוא ממרר בבכי עז. שאל אותו רבי ברוך: "למה אתה בוכה בני?", השיב הילד: "שיחקתי במחבואים עם כמה חברים, ולפי כללי המשחק, התחבאתי במקום אחד, וחברי היו צריכים לחפש אותי, והנה חלפה שעה ארוכה כשאני שוהה במחבוא, ואף אחד אינו מחפש אותי!".

קרא רבי ברוך בהתרגשות: "אף הקב"ה, כביכול, בוכה במסתרים ומיצר על כך, שאין מחפשים אותו, ככתוב "ואנכי הסתר אסתיר פני", הוא, כביכול, מסתתר מפנינו, כדי שנחפש אותו ונרים עצמנו משפל המדרגה של הארעיות והגשמיות, שאנו שרויים בהם כל הימים. עלינו מוטלת החובה שלא להתייאש מלחפש את הבורא, המסתתר מאתנו, עד שנמצא אותו, שנאמר: "וביקשתם משם את ה' אלוהיך ומצאת, כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ד).

(פרפראות לתורה)

הקב"ה מנהיג את העולם תחת שתי הנהגות - הנהגה ניסית והנהגה טבעית. כאשר בני ישראל עושים את רצון ה' יתברך ומתנהגים כראוי - הם זוכים להנהגה ניסית, אולם כאשר אין הם מתנהגים כיאה לבניו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, אין הם ראויים להנהגה ניסית, והקב"ה מתנהג עמם בהנהגה טבעית.

שתי ההנהגות הללו רמוזות בשיר השירים: "מִשְׁגִּיחַ מִן הַחֲלֹנוֹת, מִצִּיץ מִן הַחֲרָכִים" (ב, ט). ההנהגה הניסית היא כעין השגחה מבעד לחלון, כאשר האם עומדת ליד החלון וצופה על בנה הנמצא בחצר, כשם שהאם יכולה לראות את בנה ולהשגיח עליו, כך גם הבן רואה את אמו דרך החלון והוא מבין שהיא שומרת עליו. אולם ההנהגה הטבעית היא כמצִיץ מן החרכים, כגון מי שדופק בדלת, בעל הבית יכול לראות אותו, אך הוא אינו יכול לראות את בעל הבית. כך כביכול הקב"ה משגיח עלינו, אך אין אנו רואים אותו, כי הוא מסתיר את מעשיו בדרך הטבע. אולם עלינו להאמין שאין שום מקרה בעולם כלל, כי המילה "מקרה" בהיפוך אותיות: "ה' רקם", וכן: "רק מה".

ההנהגה הטבעית מכונה בתורה "הסתר פנים", והיא באה כתוצאה ישירה מהחטאים והעבירות, כמו שנאמר: "וְאֶנְכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כֹּל הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה". על דרך ההנהגה הטבעית הקב"ה פועל בשם "אלהים", שפירושו מנהיג ובעל הכוחות שבטבע, על כן שם "אלהים" בגימטריה הוא 86 כמו "הטבע", שם זה מורה גם על מידת הדין.

לעומת זאת כאשר עם ישראל עושים את רצון ה' הם זוכים להנהגה מוחשית על טבעית תחת שם הוי"ה המורה על מדת הרחמים, ועל נסים גלויים גדולים ועצומים כמו שהיה ביציאת מצרים ובמתן תורה.

במצב של הסתר פנים הקב"ה כביכול מתרחק מאתנו ויש צרות, מחלות, גזרות וייסורים, וגם אם ישנם ניסים הרי שהם עטופים

בהסוואה של סיבות ומקרים טבעיים. באופן כזה ניסיון האמונה והבטחון הוא קשה מאוד.

בזמן גירוש ספרד, יהודי קשיש אחד עם בנו ונכדו, שהיו צדיקים ועשירים, ברחו מהמדינה והפליגו בספינה. בעיצומה של הדרך, בהיותם בלב ים, קמו עליהם אנשי הספינה, לקחו מהם את כל רכושם הרב וגם את כותנותיהם שלגופם והורידם בחוף נידח, כך, כשהם ערומים ממש... לא הועילו כל צעקותיהם ויללותיהם עד לב השמים כי ירחמו עליהם ולא יעשו להם כזאת. הרשעים הרימו עוגן, והמשיכו בהפלגתם.

בלית ברירה נטלו האומללים עלים מן האילנות אשר צמחו שם, ובהם כיסו גופם. אחר קטפו עלים נוספים כדי לאכול מהם, שכן כל דבר מאכל אחר לא היה בהישג ידם. רק הסב הישיש לא יכול היה לאכול מהעלים הבלתי האכילים הללו, ורעבונו החלישו מרגע לרגע. בנו שראה במצבו המדרדר, החליט כי יש לעזור לו תכף ומיד, ולמרות חולשתו שלו, פנה בשארית כוחותיו ללכת דרך ארוכה וקשה עם בנו, הנכד, כדי להגיע למקום ישוב כלשהו. לשם כך הוצרכו הם לטפס ולעלות על הר גבוה במשך שעות ארוכות.

כשסוף סוף הגיעו לכפר הנידח שהיה שם, פנה האיש אל המאפיה המקומית וביקש בדמעות מן האופה כי יתן לו כיכר לחם כדי להציל את חיי אביו. אולם האופה, שמצוקתו הנוראה של היהודי האומלל לא דיברה אל ליבו כלל, לא אבה בשום פנים ואופן ליתן כיכר לחם חינם אין כסף. בער לו, הציע הבן, האב, כי יותיר לו את בנו שלו שיהיה עוזר לאופה במאפייתו, ותמורת זאת יקבל את המאפה. לעצה זו נאות בעל הבית וביצע את העסקה; הגיש לאב לחם שחור אחד והותיר לעצמו עבד אשר יטיל עליו כל מלאכה קשה ובזויה.

האב, בלית ברירה, נטל את הכיכר ורץ כל עוד רוחו בו את כל הדרך הארוכה הזו בחזרה. במהלכה לא טעם מן הלחם כלל, על אף שהרעב היה נורא, עד כדי סכנת נפשות... בכל אופן המשיך לעמוד בגבורתו והותיר הכל לאביו הזקן.

אלא שכאשר הגיע למקום שאותו עזב, נוכח כי אביו הצדיק איננו עוד בין החיים... הוא ברך בכוונה "ברוך דיין האמת", וללא שהות נוספת יצא בפעם השלישית לדרך המפרכת. בשארית כוחותיו או בלי כוחות כלל, טיפס שוב במעלה ההר, מחזיק בכיכר הלחם ואינו טועם פירור, רק אץ רץ אל בית האופה כדי לחזור בו מן העסקה, ולגאול את בנו יחידו מחיי חרפה ועבדות. אולם שם, בעמדו מול הערל רע הלב ההוא, התחזרה לו האמת האיומה: האופה אינו מוכן בשום פנים ואופן לבטל את העסקה! "הלחם", כך אמר ביבושת ובקול נטול לב, "יישאר בידך, והעבד יוותר עבדי עד עולם!" להשלמת דבריו הניף את מקלו, לגרש בעזרתו את האב ההמום והמסכן...

יצא האומלל אל שומקום. מה עוד נותר לו בעולמו?! אביו הקדוש שהיה תלמיד חכם, מת במיתה איומה של רעב, וכעת נלקח ממנו בנו העילוי! נותר הוא בעירום ובחוסר כל. האם יזדחל אל לבו הייאוש כעת?

קם על רגליו היהודי הצדיק, הרעב, העייף, השדוד מכל נכסיו הגשמיים והבודד מכל היקרים לו, וקרא בקול גדול: "ריבוננו של עולם! הרבה היצר עושה כדי שאעזוב את דתי, אולם תדע נאמנה שעל כרחם של יושבי השמים, יהודי אני ויהודי אהיה! לא יועיל כלום כל מה שהבאת ותביא עלי!"... כך זעק יהודי זה ממגורשי ספרד, אשר לא נותר לו בעולמו מאום, זולת אמונתו האיתנה במי שאמר והיה העולם.

האדמו"ר בעל השפע חיים מצאנו זצ"ל היה נוהג לספר מעשה זה ואח"כ היה אומר: "אכן זהו יהודי, גם כשצרותיו מתרבים

עד שנראה שכביכול רוצים משמים כי יצא לשמד, מכל מקום הוא באמונתו יחיה ולא ימוט לעולם!".

אמר האדמו"ר מצאנז, בשם צדיקים שפירשו את מה שנאמר בגמרא (פסחים פו): 'כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה, חוץ מצא' - שכל מה שיאמר לך ה' יתברך, אדון העולם, עליך לשמוע לקולו ולעשות, לבד אם יאמר לך "צא"... כלומר: אם תשמע בת קול האומרת לך 'צא ממחיצתי', כמו ששמע אחר (אלישע בן אבויה) בת קול מכרזת משמים: 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר' (חגיגה טו.) - בזה אל תשמע לו...

גם כאשר, חלילה, רואה היהודי כי לכאורה לא מניחים לו עוד להיות יהודי... כל התפילות שמתפלל אינן נענות, והייסורים סובבים אותו ומגיעים עד נפש... גם אז אל לו ליפול לזרועות הייאוש הנורא מכל, אלא עליו להמשיך להשליך יהבו על אלוקיו, יתחזק באמונתו ביתר שאת וביתר עוז, ובשום אופן לא יוותר עליה!

מי לנו יותר מהתנא הקדוש, רבי עקיבא, אשר בשעה שסרקו בשרו במסרקות ברזל, היה קורא בכוונה עצומה: "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד. ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך". שאלוהו תלמידיו: "רבינו, עד כדי כך?!", ענה להם: "כל חיי מצפה אני מתי יבוא פסוק זה לידי ואקיימו, ועכשיו משהגיע, לא אשמח?!" (ברכות סא.). לא רק שקיבל דין שמים באהבה, אלא אף חיכה וציפה לכך ללא הרף, לא היה בכוחם של הייסורים לנשלו מאמונתו האיתנה בבורא עולם!

לימוד התורה

וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת
 וְלַמּוֹדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיבוּהָ בְּפִיהֶם
 לְבוֹעֵן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד
 בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 (דברים לא, יט)

בספר יהושע (ה, יג-יד) נאמר: "וַיְהִי בְּהִיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְיָחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנִגְדוֹ וְחָרְבוֹ שְׁלֹפָפָה בֶּדוּ וַיִּלְךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אִתָּהּ אִם לְצָרֵינוּ? וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שָׂר צָבָא ה' עִתָּה בְּאֵתֵי".

הגמרא (מגילה דף ג.) מסבירה את המשא ומתן בין המלאך ליהושע כך: המלאך האשים את יהושע בשני עוונות: א. אמש ביטלתם קרבן תמיד של בין הערביים. ב. כעת אתם מבטלים תורה, שהרי בלילה כאשר אינכם נלחמים עליכם לעסוק בתורה. שאל אותו יהושע: 'על איזה מהם באתי?', עונה המלאך: 'עתה באתי', היינו על העוון הנוכחי - ביטול תורה.

התוספות שם מקשים היכן משמע בפסוקים ההסבר הזה במשא ומתן שבין המלאך ליהושע? וכתבו לבאר שהמילה 'לנו' רומזת על הפסוק: 'תורה צוה לנו'. והמילה 'לצרינו' רומזת על קרבן התמיד שמציל אותנו מהצרות. וזהו ששאל אותו יהושע 'ה'לנו' אתה אם 'לצרינו'? האם באת על עוון 'ה'לנו' - ביטול תורה, או על עוון 'ה'לצרינו' - ביטול קרבן התמיד. ועונה לו המלאך: 'עתה באתי' - על ביטול תורה הנרמז במילה 'עתה', כפי הפסוק המופיע בפרשתנו: 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'.

שאל הרב מפוניבז': הרי בשאלה רמז המלאך על עוון ביטול תורה במילה 'לנו', כפי הפסוק 'תורה צוה לנו', אי"כ מדוע בתשובה שינה רמזו על עוון ביטול תורה במילה 'עתה', כפי הפסוק 'ועתה כתבו לכם'? ותירץ שמלבד שהמלאך רצה לרמוז ליהושע על

ביטול תורה, הוא גם רצה להסביר לו כיצד ומדוע הם הגיעו למצב הזה שהם מתבטלים מלימוד תורה. ועל כך הוא אומר לו: אתם מביטים על לימוד התורה כ'ציווי' - 'תורה ציווה לנו', ולכן אתם מתקשים לעשות זאת בעל כרחכם. לו הייתם מביטים על לימוד התורה כ'שירה' - 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת', אזי לא הייתם בטלים ממנה. כי 'שירה' היא ביטוי לדבר נעים ונחמד הפורט על נימי הלב, וכשהיחס אל לימוד התורה הוא כתענוג, אזי הקשיים אינם מורגשים, ואינם כלל סיבה להבטל ממנה. אך מנגד כשהמבט הוא ציווי, הכרח לא רצוני, מיד יצוצו המניעות, והן מהוות עבורכם סיבות להתבטל מלימוד תורה. (הרב ישראל ליוש)

הגר"ח קנייבסקי שליט"א נשאל פעם על דברי חז"ל (מגילה לב.): "הקורא בלא נגינה והשונה בלא זמרה, עליו הכתוב אומר 'וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם'". לכאורה, ישנם אנשים שאין להם את חוש השירה, כיצד אפוא ניתן לבוא אליהם בתביעה?

השיב רבי חיים: "כשחז"ל אמרו שירה, הכוונה היא להביע רגשות של שירה". כוונת הדברים היא, שהלימוד יהיה עם חיות והנאה, 'כל עצמותי תאמרנה', זוהי מהות הנגינה ושורש השירה!

אחד מתלמידיו של הגאון הצדיק רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל, סיפר שלפני יותר מארבעים שנה, כאשר התקיימה בירושלים ה'כנסיה הגדולה', הגיע פוסק הדור, מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, במיוחד מארצות הברית בכדי ליטול חלק במעמד.

במלון בו שחה, שמע רבי משה בערב קול נעים בוקע מאחד החדרים. היה זה קול שירתו הערבה והכוספת של רבי יצחק שלמה אונגר, שהיה הוגה בתורה כדרכו בשמחה ובנעימות מיוחדת. מיד פנה אליו רבי משה וביקש לקבוע עמו חברותא לימים הקרובים.

קול השירה שבה את ליבו של רבי משה. הוא מצא יהודי שלומד תורה מתוך שמחה, ערבות ומתיקות, לדידו הרי זו הזדמנות פז להחכים ממנו. וכך למדו בחברותא במשך שבוע שלם במתיקות גדולה.

יצר הרע

כִּי יִדְעֶנְתִּי אֶת יִצְרוֹ (לא, כא)

דרשו חז"ל (קהלת רבה ג, יא) על הפסוק "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד" (בראשית א, לא), 'והנה טוב' - זה יצר טוב, 'מאד' - זה יצר הרע, וכי יצר הרע טוב מאד?! אלא ללמד שאילולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים. מכאן משמע שהיצר הרע הוא למעשה טוב לא פחות מהיצר הטוב, וא"כ קשה מדוע נקרא רע? וכן קשה ממה שאמרו חז"ל (סוכה נב.) לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו - אם היצר הרע הוא כל כך טוב, מדוע לשוחטו?

למעשה במסכת קידושין (ל:) כתוב מפורש שהיצר הרע קשה ורע: תנו רבנן, קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר 'כי יצר לב האדם רע מנעוריו'. אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר 'רק רע כל היום', ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו שנאמר 'אלהים לא יעזבנו בידו'.

ובמסכת ברכות (נד.) נאמר: 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך' - 'בכל לבבך' בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע. ונשאלת השאלה היאך אפשר לעבוד את הקב"ה ביצר

הרע?

רבינו יונה (מד: מדפי הרי"ף) כתב לתרץ שעבודת יצר הטוב היא עשיית המצוות ועבודת יצר הרע היא שיכבוש את יצרו המתגבר עליו, וזו היא העבודה שלו מה שאדם יכול לעבוד לבורא ביצר הרע.

עפ"י זה אפשר לתרץ גם את השאלה הראשונה: היצר הרע במהותו באמת רע, כי כל מטרתו להסית את האדם נגד בוראו ולעשות עבירות, אך בכל זאת יוצא ממנו משהו טוב - אם האדם זוכה להתגבר על היצר הרע ולעשות את רצון ה' יתברך מגיע לו שכר עצום, כי אם לא היה לו נסיון של יצר הרע, על מה היה מקבל שכר?! נמצא שהיצר הרע טוב כי באמצעותו שהאדם מתגבר עליו זוכה הוא לטוב המובטח לצדיקים לעוה"ב.

אם נתבונן היטב בדברי חז"ל במדרש רבה הנ"ל, נראה שאין כוונתם ליצר הרע המסית לעבירה לנגד רצון הבורא, אלא משמע שהיצר הרע עליו מדובר כאן זה עניין של רצון, תשוקה ותאוה, דברים אלו אפשר לקחת לדברים חיוביים, אך גם לדברים שליליים. הכל תלוי במדה ובכוונה שמאחורי אותו מעשה. יכול אדם לעשות פעולה גופנית שהיא כביכול מצד יצר הרע, אבל המחשבה שהיא מצד יצר הטוב תכריע למצוה. כל אדם צריך לאכול ולישון בכדי לקיים את גופו, אך אם עושה זאת מתוך מחשבה שיהיה לו כח לעבוד את הבורא, הרי שאכילתו מצוה היא.

ואכן המאירי ומפרשים נוספים ביארו שעבודת ה' ביצר הרע היינו שאף בשעה שהנך עוסק בדברים הבאים מצד היצר הרע שבלבך, כגון באכילה, שתייה, שינה ובעונגים גופניים אחרים, תהא כוונתך לשם שמים, לקיים ולחזק את גופך לעבודת ה' ולקיום מצוותיו.

אך עדיין קשה, הרי היצר הרע, נשלח משמים לנסות את הבריות ובסה"כ ממלא את תפקידו, א"כ מדוע הקב"ה הורג אותו ומענישו לעתיד לבוא?

ה'תולדות יעקב יוסף' (פי' כי תבוא) כתב שהקב"ה ציווה ליצר הרע לפתות את הבריות לעשות עבירות, אך הוא אינו עושה רק זאת, אלא מתחפש ליצר הטוב ובא לרמות את הבריות לעשות "מצוות" שהן למעשה עבירות, ואילו היו יודעים שאין זה אלא עצת היצר הרע, לא היו נשמעים לו. ומאחר שבזה אינו עושה את שליחות הקב"ה, לכן מגיע לו עונש לעתיד לבוא¹.

והנה בלי עזרתו של בורא עולם, אין שום סיכוי לאדם לנצח את יצרו הרע, אך היאך יזכה האדם לאותה עזרה וסייעתא דשמיא במלחמה כנגד היצר? כך הקב"ה אמר להם לישראל, בניי בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו (קידושין ל:). כדי לזכות לסיוע מבורא עולם על האדם לעסוק בתורה.

וכתב על זה הרמח"ל (מסילת ישרים פ"ה): "והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו (של לימוד התורה), אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאוד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו, אלא כשימות

1 בספר אורח לחיים (לך לך) מובא בשם הבעל שם טוב זצ"ל פירוש הגמרא (שבת עה.) שוחט משום מה מיחייב? רב אמר משום צובע וכו', ופירשו התוספות אשוחט דעלמא קאי, ומה בעי התוספות בזה? אלא שרצו לומר דרך רמז, דקאי על מלאך המות, דלעתיד ישחוט אותו ה' יתברך, ואמר משום מה מיחייב, הלא ברא אותו ה' יתברך להסית לבני אדם כדי שיהיה שכר ועונש, ואם כן עושה הוא רצון קונו, ומשום מה מיחייב? ואמר רב דחייב משום צובע, רצה לומר שצובע עצמו ומסית לבני אדם שיעשו עבירות, ומראה להם פנים כאילו עושים מצוות, והוא לא נברא אלא שיסית לבני אדם שיעברו עבירות, ולא שייצבע את עצמו כמו אוהב נאמן איש טוב ומסית לעשות עבירות במסווה של מצוות, ובשביל זה לא נברא ועל כן חייב.

בחטאו ותאבד נשמתו... כי אין מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה".

• הגר"ר קרלנשטיין זצ"ל אמר: נתאר לעצמינו אדם שאומר לפועל שלו לסחוב שק השוקל שבעים קילו. "איני מסוגל להרים משקל כה רב", משיב הפועל. "אל תדאג, פועל נוסף יעזור לך". ואכן הפועל הראשון תפס את השק, הפועל השני עזר לו, ושניהם יחד סחבו אותו.

אלא שנשאלת השאלה: מדוע הורה בעל הבית לפועל להרים שק שאין ביכולתו להרים, ולצורך כך היה עליו להצמיד לו פועל נוסף שיסייע לו? מדוע הוא לא נתן לו לסחוב את השקים שיש ביכולתו לסחוב? כמה הוא מסוגל לסחוב? חמישה קילוגרמים, עשרה קילוגרמים, תן לו את השקים האלו, והוא יסתדר לבד...

אם כן נשאלת השאלה: למה הקב"ה היה צריך לתת לאדם כזה יצר הרע גדול, שהוא לא מסוגל להתמודד עמו בכוחות עצמו, והקב"ה צריך להצמיד לו את עזרתו? שיתן לו יצר הרע יותר קטן, כזה שלאדם יהיה כח להתמודד אתו, ושוב לא יהיה זקוק לעזרה צמודה?

והתשובה לזה בשאלה: וכי 'חמישה קילוגרמים של יצר הרע' אדם כן יכול לסחוב? וחצי קילוגרם? הרי גם על יצר הרע 'קטן' אדם לא יכול להתגבר! גם בכדי להתגבר על "יצר הרע קטן" הוא זקוק לסייעתא דשמיא גדולה!

אם כך, אדרבה, הקב"ה טוב ומטיב. כיון שבין כה וכה האדם זקוק לסייעתא דשמיא, הקב"ה נותן לו יצר הרע גדול, כדי שעל כך שזכה בסייעתא דשמיא, להתגבר על יצר הרע גדול - יזכה לשכר גדול. לו הקב"ה היה נותן לאדם יצר הרע קטן, ובסייעתא דשמיא היה זוכה להתגבר עליו, היה שכרו קטן יותר.

הגמרא (סוכה נב.) אומרת: לעתיד לבוא מביא הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכים, והללו בוכים. צדיקים בוכים ואומרים: 'היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה?', ורשעים בוכים ואומרים: 'היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה?'

ויש לשאול מהו יצר הרע, הר גבוה או חוט שערה? איך תתכן מחלוקת כל כך גדולה בין הצדיקים לבין הרשעים, לצדיקים נדמה היצר הרע כ'הר גבוה', ולרשעים כ'חוט השערה'?

הגר"ש יודלביץ זצ"ל ביאר שלפני העבירה יצר הרע נראה כמו הר גבוה. התאוה עצומה, בלתי ניתנת לשליטה. אבל אחרי העבירה נוכחים לראות שהכל היה כלום, דמיונות פורחים באוויר. לא שווה שום דבר.

צדיקים הם 'לפני העבירה', לכן להם נדמה יצר הרע כהר גבוה. לעומתם הרשעים הם 'לאחר העבירה', הם נוכחו כבר לדעת שהכל עורבא פרח, חוט השערה.

אכן, על דבר שהוא מציאותי לא תתכן מחלוקת קיצונית שאחד יגיד שאורכו מטר ואחר יגיד קילומטר. אבל יצר הרע הוא כולו דמיונות באוויר. לפני עבירה הוא מבטיח לאדם 'הרים וגבעות', הוא נדמה כהר. אבל לאחר עבירה מתברר שכל הבטחותיו היו 'מגדלים פורחים באוויר', אין בהם כל ממש...

מעשה באדם שהלך אל השוק לקנות עז. אל צוואר העז קשר פעמון ואת העז קשר לזנב סוסו וכך רכב על גבי הסוס אל ביתו. היו שם שלושה גנבים, שכל אחד מהם התפאר ביכולתו... הראשון אמר: "יכול אני לגנוב לאיש את העז בלי שירגיש". השני אמר: "יכול אני לקחת ממנו את הסוס". אמר השלישי: "ואני יכול לקחת ממנו את כל בגדיו בעורמה".

הגנב הראשון החל ללכת אחרי העז, תוך כדי הילוכו ניתק מהעז את הפעמון וקשר אותו לזנב הסוס, שיחרר את העז מהסוס והלך עם העז. האישי לא הרגיש בכך כי כל הזמן שמע את הפעמון מצלצל וחשב שהפעמון עדיין תלוי על צוואר העז.

לפתע ראה מישהו שמסתכל על סוסו ועוזק עליו. נעצר האישי ושאל אותו מדוע הוא עוזק? אמר לו הגנב: "אתה קושר לסוס שלך פעמון על הזנב ועוד שואל אותי מדוע אני עוזק?", "אוי ואבוי!!!", קרא האישי, "אל זנב הסוס קשרתי עז מאוד יקרה, ועתה מתברר שגנבו לי אותה".

אמר לו הגנב: "לפני דקה ראיתי מישהו הולך מהר עם עז, ונכנס אל תוך משעול הכרמים". האישי שלא יכול היה להכנס לשם עם סוסו, ביקש ממנו לשמור לו על הסוס כדי שיוכל לרוץ ולתפוס את הגנב. האישי רץ לשם חיפש ומשלא מצא כלום חזר לקחת את סוסו ואז ראה שגם סוסו נעלם יחד עם האישי ששמר עליו.

המשיך האישי ללכת אל ביתו, עצוב וכואב על אובדן הסוס והעז, ומצא אדם אחד בוכה ליד הנחל. שאל אותו מדוע הוא בוכה, והלה השיב: "נתנו לי ארגז מלא אבנים טובות ומרגליות להעביר אל המלך וכשחציתי את הגשר פתאום נפל הארגז מידי אל הנחל, ואיני יודע לשחות ומה אעשה?"...

סיפר לו האישי שגם לו היה היום אסון שגנבו לו עז וסוס... אמר לו הלה: "אם תוכל להביא לי את הארגז מקרקעית הנחל אתן לך את דמי הסוס והעז ואף שכר טרחה". שמח האישי, פשט את בגדיו, נכנס אל הנחל, חיפש את הארגז ולא מצא דבר, כשיצא מן המים אף את בגדיו לא מצא...

מזה ילמד האדם מוסר השכל, כיצד היצר הרע בא לאדם ומציע לו כל מיני הצעות "טובות" שמתן שכרן בצדן ולבסוף מפסיד גם את מה שהיה לו.

סוף הגלות

וְהָיָה כִּי תִמְצָאֲנָךְ אֶתְּךָ רַעוּת רַבּוֹת
וְצָרוֹת... בְּטָרֵם אֲבִיָּאֲנוּ אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר זָמַרְתָּ לָנוּ
(לא, כא)

המגיד מדובנא המשיל משלו ואמר: לעת ערב, כשהרוכל עם סליו בשוק כבר מכר את מרכולתו, ולא נותרו לו אלא שאריות בלבד, והוא נחפוז הביתה, הריהו נוטל את מעט האגסים שבסל האחד, ואת מעט השזיפים שבסל השני, ואת מעט התפוחים שבסל השלישי ומערבבם ביחד, נותנם בערימה אחת, ומוכרם בחצי מחיר, משום שהוא רוצה להיפטר מהם מהר ככל האפשר.

ולפיכך - "והיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות", כשאתה רואה ערבוביה של צרות שונות ומשונות באות ויורדות על ישראל - סימן הוא, שכבר כלתה כל הסחורה, וכבר מגיעים אל השאריות, וזה הקץ ממש, עקבתא דמשיחא, וכבר נחפזים לחזור הביתה...

בילקוט שמעוני מובא מאמר מופלא: 'מפני מה עובדי כוכבים מתחייבים כליה, וישראל קיימים? לפי שכשבאין עליהן פורעניות מבעטין בהן, ואינן מזכירין שמו של הקב"ה, אבל ישראל כשהיסורין באים עליהם, הם נכנעין, שנאמר 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא... צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא'. אמר הקב"ה, הקללות הן שמעמידות אתכם...'

רק העם היהודי, בניו של מלך מלכי המלכים, יודעים לעשות זאת, ובצורה הנחרצת ביותר. כניעה מוחלטת ליסורים, וכניעה של ממש לרצונו של בורא עולם. וכי לא כך היה לכל אורך תקופת השואה הנוראה? וכי לא כך היה בכל הפוגרומים והצרות שהתרגשו עלינו ועל הדורות האחרונים?

את המעשה הבא סיפר הרב יוסף בוקסבוים, והוא יוכיח לנו על מידת ההכנעה של בניו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, עד היכן היא מגיעה. הסיפור עוסק בפוגרום הנורא שהיה בישיבת חברון בשנת תרפ"ט, כשבתקופה שלאחר מכן שימש אביו של הרב בוקסבוים כפרקליטם של קרובי הנטבחים מול השלטונות הבריטיים.

בחברון, עיר האבות, בתוככי העיר המקודשת הזו, שממנה בקע אל העולם, לראשונה, אורם של החסד, הגבורה והאמת, התבצע אחד הפוגרומים הקשים והכאובים ביותר של תולדות העם היהודי בארץ הקודש.

כרעם ביום בהיר נחת האסון על עיר האבות השקטה. ממרכז ההסתה בירושלים נשלחו המסיתים אל העיר חברון כדי לטפס את רעל השנאה בקרב התושבים המקומיים. אם בתחילה הם לא הצליחו כל כך במלאכתם, שהרי ערביי חברון חיו במשך מאות שנים בשכנות טובה מאוד עם היהודים, אבל אט אט הבחינו יהודי חברון כי פני שכניהם אינם כתמול שלשום.

אל העיר חברון נשלח מושל באר שבע שהיה ידוע כבר אז בשנאתו התהומית אל היהודים. הוא כינס את כל התושבים הערביים וסיפר להם בדותות כאילו אחיהם נהרגים בירושלים ובמקומות אחרים בארץ ישראל על ידי היהודים, ועתה הגיעה העת לנקום את דמם.

דבריו היו כגיצי אש שהדליקו שוב את הניצוץ שבער במשך כל הדורות, מגלויות אירופה ועד ארצות המזרח, מהבלקן ועד ארם צובה, כאשר נחלי דם נשפכו על ידי הגויים העריצים ששמו להם למטרה לכלות את כרם בית ישראל.

הפוגרום הנורא הזה הגיע בבוקרו של יום ששי, י"ח מנחם-אב של שנת תרפ"ט. המתמיד של הישיבה היה שמואל הלוי רוזנהלץ

הי"ד, עליו בתלמודו ומיוחד במידותיו, וחביבם של ראשי הישיבה. מתמיד זה היה הקורבן הראשון בטבח, והמסמכים בתיקו האישי, שנחשפו על ידי הרב בוקסבוים, מעלים את הסיפור הבא:

שמואל רוזנהלץ הי"ד היה הבחור היחיד ששהה בין כתלי הישיבה בעת שהחלו המהומות, שכן דלתות ההיכל נסגרו מיד כשאבק השריפה הורגש בחלל האוויר. הוא היה היחיד שהעז לחזור דרך החלון, ולהמשיך ללמוד במקומו הקבוע. המתמיד הזה נרצח במהלומות גרון ליד הסטנדר הקבוע שלו.

לאחר הפוגרום, הגיע ארצה אביו של הנרצה, הרב אברהם יעקב רוזנהלץ, שהתגורר בעיירה קטנה בליטא. כמי שהכניע את עצמו לרצונו של הקב"ה, ולא בעט באמונתו גם בצרה הגדולה שפקדתהו, הדבר היחיד שביקש לעשות הוא להיכנס אל היכל הישיבה, לעמוד במקום שבו נרצח בנו, ולומר קדיש.

הוא לא ביקש פיצויים, לא דיבר מילה וחצי מילה נגד אף אחד. רק זאת ביקש – להתייעב על מקום עומדו של הסטנדר, ולהתקדש בקדושה של מעלה, באמירת ה'קדיש'.

השלטונות הבריטיים נענו לבקשתו, והעמידו לרשותו כלי רכב צבאיים שילווחו למקום, שהיה עדיין בחזקת סכנה. כאשר דרכו רגליו על מפתנו של היכל הישיבה, שמעוהו לוחש לעצמו 'אברהם יעקב, של נעליך מעל רגליך, כי המקום שאתה עומד עליו קודש הוא, מקום המזבח עליו נעקד בנג' מחמדך, המתמיד הקדוש'.

המקום היה נראה, פחות או יותר, כפי שעזבוהו הרוצחים, ואפילו טיפות הדם האדימו את פינותיו של הסטנדר. וכשהגיע האב אל הסטנדר, נעמד והתבונן בו, ולפתע פרץ בבכי קורע לב, ואמר קדיש.

הקצינים הבריטיים שלעדו אינם מבינים מה הוא אומר, אבל הנחמה שנראתה על פניו, עם סיום ה'קדיש', הוכיחה גם להם שהעם היהודי

שואב את הכוחות הגדולים שלו דווקא מאותה כניעה מוחלטת שלו מול ה' יתברך.

במעמד זה הודיע האב שהוא אינו רוצה ליהנות מכספי הפיצויים. "את הפיצוי הטוב ביותר קיבלתי כרגע, באומרי את הקדיש", זעק בקול לא לו, והשאיר הוראה לאביו של הרב בוקסבוים להעביר את כספי הפיצויים לישיבה.

רבי אברהם יעקב חזר לעיירתו שבליטא, וכעבור כמה שנים הפכו אף הוא ובני ביתו לקדושים, ונהרגו בשואה האיומה. דמים בדמים נגעו. יקום ה' את דמם (עלינו לשבח).

זה תפקידו של האדם בזה העולם, להתבונן בכל מה שעובר עליו. גם אם הוא קיבל מכה באצבע, עליו לפשפש במעשיו ולומר: 'בגלל שאין אלוקי בקרבי - לכן באו עלי הצרות הללו'. אלא שלפני שבאה הצרה מי שמתבונן מרוויח שהצרה לא תבוא כלל כי הוא עשה תשובה לפני המכה, אבל כשכבר באה המכה אזי צריך הרבה תפילות וזכויות כדי להנצל.

פרשת האזינו

הכל לטובה

הַצֹּר תַּמִּים פְּעָלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מוֹשָׁפֵט
אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עֹל צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא (לכ, ד)

חכמי הסוד אומרים שבשירת האזינו רמוזים כל הדברים אשר עתידים לקרות לעם ישראל עד אחרית הימים, כל הצרות והייסורים, הגלויות והרדיפות, את הכל משה רבינו ראה בנבואה ורמז בשירה זו. בהתחלה הוא אומר פסוק זה שנאמר גם בצידוק הדין לאבלים, ויש בו נחמה, כי הכל מאת ה' ית' שרוצה להיטיב לנו, והכל בצדק ובמשפט בלא עָל, גם אם לנו נראה לכאורה אחרת, והדרך להתמודד עם כל הצרות היא רק באמצעות האמונה.

המדרגה הגדולה באמונה, היא להאמין בקב"ה גם כאשר רואים דברים המנוגדים לשכל ומעוררים קושיות חמורות על הנהגת ה' יתברך, זהו ניסיון אמיתי באמונה. אם האדם מתעלם מהתמיהות ומהקושיות שיש לו ומאמין בה' מתוך הבנה שלא יתכן שהנברא יבין את בוראו, זוהי המדרגה הגדולה ביותר באמונה. דבר זה נרמז כאן בפסוק זה - האמונה האמיתית היא זו שאומרת "אין עָל", אע"פ שלמראית עין אפשר לטעות ולחשוב שנעשה כאן עָל ח"ו.

לבורא יש שיקולים וסיבות שונות מדוע להנהיג כך את האדם, ורק הוא שמכיר ויודע מה עבר האדם, ומה הוא צריך לעבור בחייו, בגשמיות וברוחניות, רק הוא יודע את הטובה שתצמח מכל דבר. האדם אינו יכול לראות את הטובה בזמן הניסיון, כי א"כ לא יהיה זה ניסיון כלל. הדרך היחידה לעמוד בניסיון היא רק ע"י אמונה שהכל לטובה.

במשנה במסכת ברכות (פרק ט') נאמר: "על הבשורות הטובות אומר (מברך) ברוך הטוב והמטיב, ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת". ובהמשך נאמר: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר: ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך וכו', בכל מאודך - בכל מידה ומידה שהוא מודד לך (בין מידה טובה בין מידת פורענות) הוי מודה לו במאוד מאוד".

ובגמרא (ברכות ס'): נאמר: "מאי (מה כוונת המשנה) חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה? אילימא (אם נאמר) כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב, כך מברך על הרעה הטוב והמטיב, והתנן (והרי שנינו במשנה) על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. אמר רבא (תרוץ) לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה". ופירש הברטנורא: "כשמברך דיין האמת על הרעה, חייב לברך בשמחה ובלב טוב כשם שמברך בשמחה הטוב והמטיב על הטובה".

ולכאורה קשה - אם הרע הוא טוב ולכן צריך לברך בשמחה, למה הנוסח "ברוך דיין האמת" ולא "הטוב והמטיב" כמו שמברכים על בשורות טובות? ואם הרע הוא באמת רע, מדוע חייב לברך בשמחה?

אפשר ליישב עפ"י דברי הגמרא שם: "לעולם יהא אדם רגיל לומר "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (כל מה שעושה ה', הכל לטובה) כמו אותו מעשה ברי' עקיבא, שהלך בדרך והיו עמו: חמור, תרנגול ונר. בא לעיר אחת וביקש מקום ללון, ולא נתנו לו. אמר: "כל דעביד רחמנא לטב", הלך ולן בשדה מחוץ לעיר. בא אריה טרף את חמורו, בא חתול ואכל את התרנגול, באה רוח וכיבתה את הנר (כעת אין לו נר ללמוד תורה, ולא תרנגול לקום לתפילה ואף לא חמור כדי להמשיך בדרך), אמר: "כל דעביד רחמנא לטב". באותו לילה באו לעיר לסטים, שדדו, רצחו ושבו את אנשי העיר. אמר להו (אמר

להם): "אמרי לכו (אמרתי לכם) כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא, הכל לטובה".

כתב המהרש"א, שהגמרא יכלה להביא כאן את המעשה של נחום איש גם זו. הבה נתבונן באותו מעשה המובא בגמרא (תענית כ.א.):

פעם אחת רצו חכמי ישראל לשלוח מתנה אל הקיסר. אמרו: מי ילך עם המתנה לקיסר? אמרו: ילך נחום איש גם זו, שהוא מלומד בנסים. שלחו אותו עם ארגז מלא באבנים טובות ומרגליות יקרות. הלך ולן בדרך במלון אחד. בלילה עמדו בעלי המלון, לקחו כל מה שהיה בארגז ומלאוהו עפר. בבוקר ראה שהארגז מלא עפר, אמר: "גם זו לטובה", והמשיך ללכת.

כשבא עם הארגז לקיסר, פתחו את הארגז וראו שהוא מלא עפר. רצה המלך להרוג את כל היהודים לפי שעזקו לו. אמר נחום איש גם זו "גם זו לטובה". בא אליהו הנביא אל הקיסר בדמות אחד השרים היושבים במלכות ואמר: "אפשר שזה העפר של אברהם אביהם, שיש בו כח סגולי, שבעת שהיה זורק אותו על איביו, נהרגו כולם כאילו זרק עליהם חרבות".

היתה לקיסר מדינה אחת שלא היה יכול לכבוש אותה, לקחו מן העפר הזה ובדקו אם יועיל, ואכן, הצליחו לכבוש את המדינה, וכשראו כן, הכניסו את נחום איש גם זו לבית האוצר, ומלאו אותו הארגז באבנים טובות ובמרגליות, ושילחוהו לביתו בלבוש מלכות ובכבוד גדול. בדרך חזרה, לן באותו מלון, שאלוהו הבעלים מה הביא לקיסר אשר זכה לכזה כבוד וגדולה? אמר להם: "מה שלקחתי מכאן".

כאשר שמעו שהצליח באותו עפר אשר הם עצמם שמו בארגזו, סתרו את ביתם, לקחו מן העפר הזה אל הקיסר ואמרו: "הבאנו לך מן העפר שהביא לך הרב של היהודים". בדקו ומצאו שהוא עפר רגיל והקיסר ציווה להרגם....

אכן, אם נתבונן היטב, נמצא שיש הבדל מהותי בהתייחסות אל הרע בין שני המעשים, וממילא אין המעשה של נחום איש גמזו שייך לסוגיא שבמסכת ברכות :

✓ אצל ר' עקיבא נאמר כל, "כל מה שה' עושה לטובה", נחום איש גם זו אומר "זה" - "גם זו לטובה".

✓ נחום איש גם זו מתייחס לרע כטוב אפילו לכתחילה, ניגש לקיסר עם ארגז מלא חול.

✓ אצל ר' עקיבא מוזכר הקב"ה - "כל דעביד רחמנא", משא"כ אצל נחום איש גם זו.

✓ נחום איש גם זו אומר רק לעצמו, ר' עקיבא אומר גם לאחרים.

✓ ר' עקיבא אינו מרוויח (הוא אפילו מפסיד, רק שהיה יכול להפסיד יותר), נחום איש גם זו מרוויח.

✓ לנחום איש גם זו נעשים נסים גלויים נגד הטבע, לר' עקיבא לא נעשה נס נגד הטבע.

✓ אצל ר' עקיבא נאמר "כל דעביד רחמנא לטב עביד" בשפה הארמית, נחום איש גם זו אומר בלשון הקודש: "גם זו לטובה" (אפילו שהמעשה עצמו מסופר בגמרא בארמית).

כלומר, יש כאן שתי דרגות - נחום איש גם זו מתייחס אפילו לרע עצמו כטוב: "גם זו לטובה", אבל ר' עקיבא אינו רואה את הרע עצמו כטוב, הוא אומר: "כל מה שה' עושה לטובה", כלומר באופן כללי ה' עושה טוב, לכן הרע, אע"פ שהוא אכן כשלעצמו אינו טוב, מ"מ הוא חלק מ"פאזל" גדול שבכללותו ובסופו (בתמונה השלמה) רואים שהוא טוב. לכן גם ר' עקיבא צריך להזכיר את הקב"ה- כאשר ילד מקבל סוכריה, או מבוגר מקבל מתנה, לא משנה ממי, זה טוב. ואם מקבל מכה, אין זה טוב, אבל אם המכה זה אביו שרוצה לטובתו, זה טוב. דקירת סכין היא דבר

רע, אבל אם ה"דוקר" הוא רופא מנתח שמציל חיים, זה טוב. ר' עקיבא מזכיר "רחמנא" כדי לשנן ולזכור שהמכה היא מאבינו שבשמים שהוא רחום וחנון וזה לטובה.

ר' עקיבא אומר בהתחלה "כל דעביד רחמנא לטב" בארמית, משום ששפת לעז היא מוסכמה חברתית ואין בה אמת (ארמית אותיות רמאית), משא"כ בלשון הקודש. כל זמן שאין אנו רואים את הטוב שבמכה, אנו כביכול משקרים לעצמנו שזה טוב ולכן נאמר בלשון לעז, משא"כ בסוף המעשה לאחר שכבר רואים שיצא מכאן טוב נאמר: "אמרי לכו, כל מה שהקב"ה עושה, הכל לטובה" בעברית ולפי זה מובן שכאשר הגמרא בברכות דורשת מאיתנו: "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד" (וכן נפסק גם ב'שולחן ערוך' (או"ח רל, ה) וזהו דבר מחייב, שכל אחד יכול לעמוד בו) הכוונה לדרגה של ר' עקיבא ולא של נחום איש גם זו ולכן הביאה הגמרא בדקדוק דווקא את המעשה הנ"ל.

(בתלמוד הירושלמי בסוף מסכת פאה כתוב: "סליק לגביה רבי עקיבא אמר לו: אוי לי שאני רואה אותך כך, אמר לו: אוי לי שאני אין רואה אותך בכך. אמר לו: מה את מקללני. אמר לו: ומה את מבעט ביסוריך". כלומר התלמיד שאמר לנחום איש גמזו: "אוי לי שאני רואה אותך כך" היה רבי עקיבא, והוא מבין שמצבו של רבו הינו קשה ואיום, לעומת זאת נחום איש גם זו, מבין שזהו מצב אידיאלי ומברך שגם רבי עקיבא יזכה לזה, רבי עקיבא רואה זאת כקללה. בסוף ימיו של רבי עקיבא, כאשר הרומאים עינו אותו וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, גם הוא הגיע לדרגה הנעלה של רבו נחום איש גם זו בהתייחסות אל הרע. הוא היה מאושר, הבין שהיסורים הקשים שעובר כעת, זה הטוב ביותר עבורו, ואמר: "כל ימי חיכיתי לרגע זה", קרא קריאת שמע, ויצאה נשמתו במילה "אחד" מתוך שמחה פנימית עצומה).

ולפי זה גם מובן מה שהקשנו בהתחלה - אם הרע הוא טוב, מדוע מברכים ברוך דיין האמת, ואם הוא רע, מדוע לברך בשמחה? והתשובה, שהרע עצמו אכן נראה רע, לכן יש לברך ברוך דיין האמת, אבל מכיון שהוא חלק ממשהו שבכללותו הוא טוב, ועתיד לצאת ממנו טוב, צריך לברך בשמחה.

על פי זה מובנים גם דברי הגמרא (פסחים נ): "לא כהעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב". ולכאורה קשה, שמהגמרא משמע שבעולם הבא יש גם רעות, אבל גם עליהם יברך הטוב והמטיב, והרי מקובלנו שהעולם הבא כולו טוב?

והתירוץ, פשוט וברור שבעולם הבא לא יהיו צרות, אבל באותם ימים יסובב כביכול הקב"ה כל אדם לאחוריו, ויצווה עליו להתבונן במשברים וביסורים, בשעות הקשות וברגעי האימה שעברו עליו, ויוכיח לו שהכל היה לטובה, ומה שנחשב 'בזמן אמת' כאירוע טראגי ומר, גם הוא היה אך ורק לטובה. לכן בעולם הבא יחליפו את הברכה שבירכו בעולם הזה "דיין האמת" לברכת "הטוב והמטיב", וזה הפירוש לעולם הבא כולו הטוב והמטיב.

היה זה יום ששי בחצות היום, כאשר משפחת כהן מרעננה מיהרו להכניס את חפציהם לתא המטען של מכוניתם, לפני שהם מתניעים ונוסעים לסוף שבוע, לנוח בבית מלון בירושלים. היה זה בערב שבת הגדול, לפני פסח, הם בדיוק גמרו להעביר את כל חפציהם לדירה החדשה שזה רק עתה נרכשה, וסדרו והכינו את הדירה לכבוד פסח תוך הקפדה יתירה שלא יכנס שום פירור חמץ.

התכנון היה לשבות בבית מלון לשבת חיזוק בירושלים, ולחזור ביום ראשון לבדיקת חמץ, להתכונן לקראת חג הפסח, ולקבל את האורחים הרבים שעמדו להסב עמם בליל הסדר. בני הזוג כהן ושלושת ילדיהם נכנסו למכונית, והחלו לנסוע לכיוון ירושלים וכבר חלמו על הרגע שיגיעו למלון ואולי גם יספיקו להיכנס לבריכה המחוממת במלון, וגם לנוח קצת לפני שבת קודש.

לפתע, בום אדיר נשמע, והרכב נעצר באחת! משפחת כהן נקלעה לתאונת דרכים עם משאית גדולה שלפתע סטתה מן הדרך, ומחצה

את הרכב. ובני המשפחה נשארו לכודים ברכבם. קולות של סירנה משטרתית הרעישה את אוזניהם, ואמבולנסים ומכבי אש ניסו לפלס דרך בין קהל הסקרנים הרב שניסה לעזור ולחלצם לפני שיקרה אסון שריפה, או שאחד מהפעועים יאבד דם רב לפני שיחולץ.

הרכב של משפחת כהן נוסר מהרה על ידי מכבי האש, ומשפחת כהן מיד פונתה לבית החולים תל השומר, שהיה סמוך למקום התאונה. האב והאם המודאגים לגורל בניהם ובתם, לא הפסיקו לשאול עליהם, גם כשהגיעו לחדר המיון וטיפלו בהם, הם כל הזמן ניסו לברר מה עלה בגורלם של שאר בני המשפחה.

מבדיקה ראשונית התברר, כי לאב ולאם ולשני ילדיהם שלום. ברוך ה' לא קרה אסון ויצאו רק בפצעים קלים, אבל הבת הקטנה שכבה במיון עדיין ללא הכרה. אולם הרופאים לא היו מוכנים לקחת סיכון, ועשו לכולם בדיקת סי-טי מעמיקה, לראות שכל איברייהם הפנימיים שלמים, כיון שהחבטה והפגיעה במכונית הייתה קשה מאד.

לאחר הבדיקות הסתבר שהבדיקות אצל כולם היו טובות וחיוניות, וגם הבת הקטנה כבר הספיקה להתעורר מעלפונה, ואף היא נלקחה לצילומים, אולם אצלה הזמן התארך קצת יותר מכולם, והאב והאם החלו לדאוג. תוך כדי המתנה של ההורים בפרוזדור חדר הצילומים של הסי-טי לתוצאות הבדיקה, החלו לעלות הרהורים בלב ההורים השבורים... מה זאת עשה ה' לנו? במקום להיות עכשיו בבית מלון להשתכשך במים עם ילדיהם ולנוח סוף סוף מעמל העברת הדירה, אנו צריכים להמתין בחדר מיון בבית החולים, ולהעביר את השבת בבית חולים, במקום שבת חיזוק בבית מלון?!

דמעות החלו להציף את עיניהם של ההורים, לפתע נפתחה הדלת והמיטה של הילדה הועברה במהירות לחדר ניתוח, שם שהתה הילדה כשעתיים ודופק הלב של ההורים החל לעלות מרוב הלחץ.

לאחר שעתיים יצא מנהל המחלקה, וניגש אל ההורים המודאגים כשחיוך על פניו, ואמר לאב: אני בטוח שאתה ורעייתך מאד

מבולבלים ומאוכזבים נורא מהתאונה, ומכך שנאלצתם, לשבות כאן בבית החולים במקום בבית מלון. אולם אני רוצה לומר לכם, שמחר בפתיעה ההיכל תצטרכו לברך הגומל על הנס הגדול שקרא לכם.

לשמע הדברים ההורים הרימו גבה כלא מבינים על מה הוא מדבר... אולם הרופא לא נתן להם זמן לתהייה והמשיך את דבר הבשורה הטובה ואמר להם: "הילדה שלכם, הייתה בתחילת התפתחותה של המחלה הנוראה. בעקבות התאונה נאלצנו לעשות לכם ולה צילומים כלליים בכל הגוף, ומצאנו אצלה גרורות סרטניים ליד הריאות שהיו ממש בתחילת התפתחותן. ברוך ה' ניתחנו את הילדה, והצלחנו לנקות את המקום טוטאלית ולא נשאר שום זכר למחלה".

הוסיף הרופא בהתרגשות ואמר: "אם חלילה הילדה הייתה נשארת במצבה ללא טיפול מוקדם, לא היינו יכולים לגלות את סימני המחלה אלא רק לאחר שהסרטן היה כבר מכרסם את הריאות ואז לא היה שום סיכוי מבחינה רפואית להחלמתה של הילדה, והעסק היה מסתניים באסון חלילה. עכשיו תנו תודה לקב"ה על התאונה שקרתה לכם, שברוך ה' כולכם בריאים, והרבה עגמת נפש וסבל נחסך לילדה ולכם בעקבות התאונה הזאת".

ההורים היקרים החלו לפרוץ בבכי מרב התרגשות, והודו לה' יתברך על הנס הגדול שנעשה להם, והרגישו בוש על כך שהטיחו בתחילה דברים נגד הנהגת ה', וקבלו עליהם לעשות סעודת הודיה, ולפרסם את הנס ברבים.

דבר נוסף וחשוב קיבלו עליהם ההורים – בכל פעם שהיו מספרים את סיפורם, הם היו מדגישים באזני השומעים את מאמר רבותינו ז"ל, שאין דבר רע שיוֹרד מן השמים! וגם אם נראה על פני השטח שאין זה טובה, אבל המאמין יודע, שכל מה שעושה ה' לטובה הוא עושה.

רבי נחמן מברסלב זצ"ל אמר פעם: "כשאדם יודע שכל מאורעותיו הם לטובתו, זאת הבחינה היא מעין עולם הבא".

החפץ חיים היה רגיל לומר, כי אם קרה לאדם איזה מקרה, אסור לומר שהוא רע, אלא רק שהוא מר, כי כל דעביד רחמנא לטב עביד. אבל אפשר לומר שהוא מר, שהרי רפואה, גם אם היא מרה, יכולה להיות לטובת האדם. אבל אם אומר שהמקרה רע, הרי זה נגד הכלל שהכל לטובה, נוסף לכך, אוחו הוא במידת השקר, באומרו על דבר שנעשה לטובת האדם, שהוא לרעתו.

הייסורים לטובת האדם

הַצֹּר תַּנְמִים פְּעָלוּ כִּי כָל הָרָכִיז מִשְׁפָּט
אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וַיִּשֶׁר הוּא (לב, ד)

לכאורה קשה, מה שבח הוא למשפטי ה' יתברך שאין בהם עוול, וכי במשפטי בני אדם מותר שיהיה עוול?

ביאר רבי יצחק בלאזר: משפטי בני אדם, אף שנעשו על פי הדין והיושר, לא יתכן שלא יהיה בהם שום עוול ועיוות הדין, כי אין בכוחו של בשר ודם לכוון בדקדוק את גודל החטא ועומקו, ובוודאי שאין באפשרותו למדוד את מידת העונש המדויקת המגיעה לחוטא, אלא שבשר ודם אומד כפי יכולתו את החטא ועונשו, ועל פי אומדנו קובע וגוזר את הדין.

זאת ועוד על הפסוק "משפטי ה' אמת צדקו יחדו" פירשו כי במשפט בשר ודם נלקח בחשבון רק שיעור הצער והכאב של החוטא עצמו, ואף שבהכרח מעונשו של החוטא נגרם צער וסבל גם לסובבים אותו, אם זה לבני משפחתו או לידידיו ומכריו, הרי אין באפשרותו של בשר ודם להתחשב בכך בגוזרו את עונשו של

העבריו, נמצא אפוא, שבכל עונש שניתן ע"י בשר ודם, בוודאי ענשים וסובלים גם אלו הנקיים מכל חטא ואשמה.

אבל להבדיל, משפטי ה' אינם כן, כל פרט ופרט נלקח בחשבון - אין צער, ולו גם הקטן ביותר, הנגרם לאדם בדרך מקרה. עונשו של החוטא, כמו גם של הסובבים אותו, נמדד בדיוק מופלא. אם יצויר שיגרם צער או בושה לאדם שאינו ראוי מצד עצמו לעונש זה. הרי לא ייענש החוטא כלל וכלל. לכך כיון הכתוב באומרו: "משפטי ה' אמת - צדקו יחדיו".

על הפסוק "וְקָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בְּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֵל ה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי חֲנוּן וְרַחוּם הוּא אֱלֹהֵיכֶם וְרַב חֶסֶד וְנֶחֱם עַל הַרְעָה" (ויאל ב, יג), כתב רש"י: "קרעו לבבכם ולא תצטרכו לקרוע בגדיכם מחמת אבל". הפסוק מתייחס אל קרוביו של הנפטר באומרו להם שאם ישובו אל ה', לא יצטרכו לקרוע בגדיהם כיון שלא ימותו קרוביהם. ולכאורה דבר פלא הוא, כיצד תועיל תשובתם להציל את קרובם ממיתה, הרי אם חטא ופשע הקרוב עד שנגזרה עליו מיתה, כיצד תועיל תשובת קרובי משפחתו להצילו מהעונש?

ברם הם הם הדברים, היות ומצד שלימות משפטי ה', הם יתכנו רק אם "צדקו יחדיו", העונש וכל פרטיו וכל הנגרר והמסתעף הוא בצדק ואמת. הרי אם ישובו בני המשפחה בתשובה שלימה, שוב לא יהיו הם חייבים בעונש וממילא לא ניתן יהיה להעניש את קרובם ולהמיתו, כדי שלא יצטערו ויסבלו בסיבתו הרי שתשובתם תביא לכך שלא יצטרכו לקרוע בגדיהם ולהתאבל. (עפ"י שיחות מוסר)

משפטי ה', שהם אמת מצד עצמם, הרי גם צדקו יחדיו, שכל הדינים שנגזרו על בני אדם יחדיו, צודקים הם. כי אם בעקבות גזר-דין על אדם אחד, ייגרם צער לעוד הרבה אנשים, הרי שברור שצער זה מגיע להם על פי דין, כעונש על חטאיהם.

משל למה הדבר - דומה לפסיפס ענק, אשר מי שרואהו כולו, מקבל תמונה ברורה להנהגת הצדק והיושר של הקב"ה. אולם אנו, בעוונותינו, רואים רק אבן פה ואבן שם מתוך אלפי האבנים. ואם גם מעט האבנים הללו, יש בהם כדי להראות כי "צדק ומשפט מכון כסאו", וכי "חסד ורחמים מלא כבודו", הרי שעל אחת כמה וכמה, שהפסיפס השלם, הגלוי אך ורק לו ית"ש, קורן ומבהיק מצדקת משפטיו.

ככל שגֵרבה לחשוב ולהתבונן, יתגלו לנו יותר ויותר חלקים מפסיפס הצדק השמימי של בורא העולם, "הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּצֶדֶק וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים". וכה רחב הוא הפסיפס, וכה מצומצמת ראייתו של האדם, עד שבעל כרחנו נאלצים אנו להודות "כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעֻטִים" (קהלת ה, א).

עוה"ז ועוה"ב משולים לתמונה רקומה (גוֹבֵלֵן). מצדו האחד הוא סובך בחוטים, מבולבל ונפתל. כשהופכים אותו על פניו, מתגלית תמונה מושלמת, מסודרת להפליא ומרהיבה ביופיה.

החפץ חיים זצ"ל היה מפרש עניין זה באופן אחר :

להבין ולהשיג משפטי ה', לדעת על מה ולמה הגיעה לאדם צרה כלשהי, נזק או עניות וכדו', יתכן רק לידוע את אשר עברה נשמתו בגלגול הקודם, ולשם איזה עניין ותיקון נתגלגל ובא לעולם הזה. זו כוונת הכתוב "משפטי ה' אמת צדקו יחדו" - דווקא "יחדיו", כשיודעים מה נעשה עם אדם זה קודם יצירתו, ואיך וכמה השתדלה נשמתו לשוב לעולם הזה, כדי שתינתן לה ההזדמנות לתקן פגם או מעשה שעשתה, או אז ייווכח לדעת כי המשפטים אמת וכל צער ונזק שבא עליו הם באמת חסד ורחמים. כיון שעל ידם יוכל לתקן את נשמתו ולזכות לחיי נצח.

לפעמים אנחנו רואים צדיק שסובל ואנו אומרים - למה, מדוע זה מגיע לו? מה הוא עשה?! עלינו לא מוטל להבין, אלא להאמין כי הדבר לטובתו, כי כל מה שה' עושה ה לטובה!

משל לעשיר שבנו חלה במחלה קשה. לאחר שהשיג רופא מומחה, שכן כל השאר התייאשו, הזהירו הרופא שלא יאכל הבן בשר, והאב התחייב לכך. לימים, היה חייב לנסוע וביקש ממשרתיו לשמור על בנו.

יום אחד נכנס הבן למטבח והרי את ריח הבשר, חטף קציצה, אכל אותה וברח מהמטבח. כבר באותו הערב שבה המחלה. שוב שידל הגביר את הרופא והבטיח שיותר לא ייסע והוא ישמור עליו בעצמו. הילד נרפא, עשה האב סעודה גדולה עם כל המוזמנים הגדולים, וכדי שבנו לא יכשל באכילת בשר הוא הוצא מהאולם.

חשבו המסובים כמה אכזר האבא הזה, כולנו יושבים ואוכלים ורק בנו מגורש מהחדר? ועוד הבן העדין והטוב...

זאת הם אומרים לפי שאינם מבינים את הטעם הכמוס שבעטיו גורש הילד מהחדר...

כן הוא הנמשל: פעמים שהקב"ה מעניש את הצדיק ואנחנו איננו מבינים. אנחנו צריכים להאמין באמונה שלמה שהדבר לטובתו. צריך לדעת שכאשר ה' מביא ייסורים הם רק לטובתנו. הסבל בעולם הזה אנו לא מעוניינים בו, אך כשנראה מה השכר בעולם הבא נצטער שלא היו יותר ייסורים...

לא פעם מתלונן אדם על רוע מזלו ומטיח דברים כלפי מעלה ואומר: "למה זה מגיע לי... למה דווקא לי?!", תחושה זו באה לרוב מאי ידיעת מעלת הייסורים וגודל השכר המושפע מהם.

על כל יהודי לדעת שככל שהצער גדול יותר כן השכר גדל בהתאם. אפילו על ייסורים שאינם במודע יקבל הסובל שכר... כבר נתנו רבותינו דוגמא לזה ואמרו (בערכין טז): "עד היכן יסורין? אפילו

הכניס ידו לכיסו להוציא מטבע, ויצאה מטבע אחרת, אלו הן
יסורין..."

אילו היינו יודעים את השכר העצום היינו כמהים לייסורים...

משל ליהודי ששכר דירה משר העיר, וכל חודש שילם חמש מאות דולר. כשהשר נסע, מינה גוי רשע שזנא ישראל, כמופקד על עסקיו. משהגיע יום התשלום שלח ה"עוזר" לומר ליהודי להגיע מיד עם כל הכסף. היהודי חשש להסתבך עם הממונה, רץ להשיג את הכסף אך למרות כל מאמציו עדיין חסרו לו מאה דולר, בלית ברירה שילם רק ארבע מאות דולר, והבטיח לשלם את היתרה עוד באותו השבוע.

הממונה קפץ על ההזדמנות ופסק להלקותו מאה מלקות, מכה אחת בעבור כל דולר שחסר. שבור ורעוץ הגיע היהודי לביתו והתאונן על מר גורלו בפני רעייתו. זו ניחמה אותו ועמדה בתוקף להכריחו לספר לשר לכשיגיע...

כשהגיע השר החליט היהודי לספר לו את הבושה והכאב שעבר. כעס השר וציווה שעל כל מכה שקיבל היהודי יקבל מהממונה מאה דולר, ומכיון שיש לו בית בשווי עשרים אלף דולר, חצי מהבית יירשם על שם היהודי... חזר היהודי וסיפר לאשתו כשארשת עצב על פניו. אמרה לו אשתו: "הרי יש לנו כעת חצי בית, על מה אתה עצוב?!" אמר לה: "אם היו חסרים לי מאתיים דולר, כל הבית היה שלי..."

כן הוא הנמשל: כגודל הייסורים כך גודל השכר - אם היינו יודעים מהו שכרם של הייסורים היינו רוצים כמה שיותר...

הכרת הטוב

הֲלֹא תִגְמְלוּ זֹאת עִם נְכֹל וְלֹא זֹכֶם הֲלוֹא
הוּא אֲבִיךָ קָנָה הוּא עָשָׂה וַיִּכְנֶנֶךָ (לב, ו)

הזה גמול שתגמלו להקב"ה על כל הטובות שעשה?! וכי ראוי גמול רע למי שעשה טובה? אפילו לא היה בידו ליפרע מכם, לא היה לכם להכעיסו מפני הטובות שגמל לכם, כל שכן שיש לכם לשים לב שבידו להיפרע מכם. (בכור שור)

הכרת הטוב והבעת תודה כלפי המיטיב לנו, נחשבת בתודעתנו כחובה בסיסית. גם את ילדינו אנו מרגילים לומר 'תודה' על צעצוע או ממתק. מכאן מובנת החובה המוטלת עלינו להודות לקב"ה על הטובות שהוא מרעיף עלינו בכל עת ובכל שעה.

עולמנו מקיף מסכת של שפע ממרום המוענק לבריות. מעת יציאת התינוק לאוויר העולם ועד יומו האחרון, מוקף האדם באינספור חסדים וטובות. האיברים המשוכללים שבהם חנן אותנו הבורא יתברך, גרמי השמים המאירים לנו, המזון והאוויר המסופקים לנו בקביעות, כל אלו ועוד, מחייבים את האדם לחוש בתחושת הודיה לבורא המיטיב לנו תדיר.

החובה הבסיסית להודות על כל הנאה היתה נקודת המוצא שבאמצעותה לימד אברהם אבינו את באי העולם להכיר את ה'. אברהם אבינו נטע אשל בבאר שבע, ושם האכיל והשקה את העוברים והשבים. לאחר שהללו אכלו, שתו והיטיבו את לבם, הם רצו להודות לו, ואז הסביר להם אברהם שטעות היא בידם כאשר הם סבורים שאכלו משל אברהם. הנאתם באה ממי שאמר והיה העולם, ואליו עליהם להפנות את תודתם.

שלמות עבודת האלוקים היא מידת הכרת הטוב על החסד ועל החיים שהוענקו לנו ממרום. מאידך, שורשיו של כל חטא נעוצים בכפיות טובה. אילו היה האדם מתבונן במחויבותו להכיר טובה לבוראו, לעולם לא היה חוטא, וכדברי הנביא: "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע, עמי לא התבונן". (ישעיהו א, ג)

כל ימיו מקבל האדם טובות מהקב"ה, והדבר מחייב מסכת ארוכה של הודיה כלפי שמים, וכפי שאמר דוד המלך, נעים זמירות ישראל: "ברכי נפשי את ה', ואל תשכחי כל גמוליו" (תהלים קג, ב).

לבו של האדם היה צריך להיות מלא בהתפעלות ובהודיה לה' על עולם מלא חסד שברא ה' למענו. לדאבון לב, רואה האדם במקום זאת את כל אלו כחוב טבעי שחייב לו הבורא מרגע בואו לעולם. גאוותו משכנעת אותו שהעולם כולו עומד לרשותו הבלעדית. מסיבה זו מתייחס האדם לכל דבר הניתן לו כאל השבת רכוש. אבוד לבעליו החוקיים.

מעתה נבין מדוע כה נדירה היא במחוזותינו מידת הכרת הטוב. אותה גאווה המונעת מן האדם להכיר טובה לבוראו, מתקוממת גם נגד ההכרה בטובה שהוענקה לו על ידי הזולת.

גורם נוסף המונע מאתנו להכיר טובה לזולת הוא הצורך להכיר בעובדה שאין האדם שולט בחייו ובעתידו באופן בלעדי, אלא יש לו שותפים במרום. הכרת הטוב מחייבת להשיב טובה תחת טובה, וזאת קשה לאדם לבצע.

אם למרות השפע המושפע על האדם, אין הוא חש ברגשות תודה כלפי מיטיבו, הסיבה נעוצה בכך שהוא אינו חש בנפשו שקיבל טובה כלשהי. יתכן שאותו אדם סבור שטובה זו מגיעה לו או חושב שהטובה שהוא קיבל פעוטה היא ואינה ראויה להתייחסות. (הרב זמיר כהן)

בשנת תרע"א היה רבינו מרן החפץ חיים זעוק"ל לבדו בבית המרחץ, ופתאום התעלף עד שכמעט שלא נותרה בו רוח חיים. בסיועתא דשמיא הגיע למרחץ הבלן, שלאחר מאמצים רבים הצליח להציל את חייו של מרן הח"ח. במשך כל ימיו, היה מרן הח"ח מכיר לו טובה עצומה על מה שהציל את חייו, והיה מעמידו בבית הכנסת בסמוך למושבו, ובחגים אף היה מזמינו ושותה עמו 'לחיים'. ולא הסתפק בזה, עד שבירכו שיאריך ימים יותר ממנו, ואכן זכה הבלן להיפטר בשיבה טובה, כמה חודשים לאחר פטירתו של רבינו מרן החפץ חיים.

• על אותם בני אדם כפויי טובה נאמר "הלה' תגמלו זאת", זאת בגימטריה = 408. גם שלוש המילים המבטאות תשובה, תפילה וצדקה: קול, צום, ממון = 408, לומר שאדם שאיננו עושה תשובה הרי הוא ככפוי טובה.

משל לעני מרוד שבקושי היה לו מה לאכול וללבוש. והנה ביום מן הימים כשהוא יושב בתחנת האוטובוס ובוכה על מר גורלו, ניגש אליו אדם עשיר ואמר לו: "תפסיק לבכות, אני רוצה לעזור לך"... אמר ועשה. העשיר קנה לו בגדים לרוב גם לקיץ וגם לחורף, ומשם לקח אותו לחנות של נעליים וקנה לו חמישה זוגות נעליים ונתן לו גם סכום כסף גדול, תוך שהוא מפטיר כבדרך אגב: "שיהיה לך אולי תצטרך..."

העני טרם עיקל את שקרה לו ופתאום העשיר מודיעו: "תראה אני לא רוצה שתצטער בהמתנה לאוטובוסים לכן בוא איתי לסוכנות רכב וקח לך איזה רכב שתבחר..." הוא גם התקין לו דלקן שיוכל למלא דלק כמה שירצה ועשה לו ביטוח מקיף על הרכב, ואמר לו: "אם תצטרך עזרה כלשהי פנה אלי עשרים וארבע שעות ביממה, הנה כרטיס הביקור שלי..."

העני הפך לעשיר וכולו נרגש... בתחילה הוא חשב שזו מתיחה אך לאחר שמילא דלק ללא כל תשלום פעם אחר פעם הבין כי אכן

מטיבו נתן לו ביד רחבה... הוא הרגיש בר מזל והתהלך מעתה בקומה זקופה...

יום אחד כשהוא זחוח דעת בזמן נהיגה הוא רואה לפתע את מטיבו נוהג ברכב שלפניו. הוא חמד לצון, הגביר את מהירות הרכב ונכנס בעוצמה בעשיר וברח לו. למקום התאונה הגיע אמבולנס ופינה את הפצוע לבית החולים.

רק לאחר שהדורס שמע בחדשות על תאונת פגע וברח אמר לעצמו: "הייתכן? איזה נבל אני, כפוי טובה שכמותי, אני חייב ללכת אליו לבית החולים ולבקש מחילה... הלוואי ויסלח לי". מיד רץ לבית החולים, בירר היכן הוא נמצא ובא אליו בתחנונים וביקש סליחה.

כאן נתגלה האיש העשיר במלוא הדרו ולא רק שלא צעק עליו ולא גער בו או אמר לו שישתלק, ואף לא לקח ממנו את הרכב וכל המתנות, אלא אמר לו: "בגלל שבאת לבקש סליחה אני מהיום נותן לך כל חודש 5,000 דולר נוספים..."

והנמשל אף יותר חזק מהמשל: האדם קיבל מבורא העולם לא רק את המכנסיים אלא את הרגליים עצמם, לא רק את החולצה אלא את הידיים והגוף, גם את העיניים וכל שאר האיברים...

ומה מבקש מאתנו ה' יתברך, שרק לא נחטא עמהם - כלומר לא "לדרוס אותנו" באותן מתנות נפלאות שקיבלנו ממנו ברוב חסדו...

כל שנותר לנו זה לבוא ולבקש סליחה מהעשיר הגדול, הלא הוא אבינו שבשמים, ולא רק שהוא יסלח וימחל לנו, אלא יעלה את שכרנו הרבה יותר כי במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד...

זקניך ויאמרו לך

שְׂאֵל אֲבִיךָ וַיְגִדְךָ וַיְקַנֶּיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ (לב, ז)

דרשו חז"ל (ש"ר ג, ח) על הפסוק: "ואספת את זקני ישראל" (שמות טז, יח) - לעולם זקנים מעמידים את ישראל (לתת להם קיום בעצתם הנבונה והישרה) אימתי ישראל עומדים? כשיש להם זקנים. וגם כשהיה בית המקדש קיים, היו שואלים בזקנים שנאמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" - שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל. הנוטל עצה מן הזקנים, צריך להאמין בכוחם המיוחד ובסייעתא דשמיא שיש להם לתת את העצה הנכונה, ולעשות כעצתם אף אם בשכלו מבין הוא אחרת.

כתב התפארת שלמה (פרי בשלח), כי שורש אמונת חכמים, שהיא אחת ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, להאמין בדבריהם של צדיקי הדור אשר רוח ה' מתנוססת בהם, וכל העניין שיאמרו ויעצוהו אף בדבר הרשות ואף שהוא נגד השכל הפשוט... אף על פי כן נהנים ממנו עצה ותושיה וכאשר יגזור אומר, כן יקום בכל דבריו, גם בדברי העולם הזה. כיצד מגיעים חכמי התורה למדרגה נשגבה כזו שכל עצתם היא עצת התורה? ע"י ששקועים הם יומם ולילה בלימוד התורה בלבד, ואין להם שום ענין בעולם ושום חשבון אחר מלבד התורה, ובזה נעשית דעתם דעת תורה ועצתם עצת התורה.

כאשר נסתלק לעולמו הגאון רבי חיים סולובייצ'יק זצ"ל, התבטא אז החפץ חיים (הובא 'במעשה איש'): בכל דור ודור יש לנו שאלות כאלו, אשר בזמן שעדיין היה נביא בישראל, היו הולכים לשאול אצל הנביא, ומאז שפסקה הנבואה בישראל הקים לנו הקב"ה בכל דור ודור גדולים כאלו, שבכוחם לענות לנו כפי שהיו עונים הנביאים, ועצתם היתה כאשר שאל איש בדבר האלוקים."

מסופר על סוחר אחד שבא לחזון איש זצ"ל וסיפר לו כי פרנסתו באה לו מיבוא סחורות ממדינות שונות, אבל במדינה שבה התגורר,

תעריף המיסוי והמכס על סחורות מיובאות הוא גבוה מאוד וכמעט לא נשאר לו למחיתו. שאל אותו העדיק ומה אוכל לעשות? אמר לו הסוחר: 'יתן לי הרב עצה היאך לחמוק מהמכס שלא יתפסו אותי', אמר לו הרב: 'וכי מכיר אני את המדינה בה אתה מתגורר, את חוקיה ואת דרכיה? היאך אוכל להשיא לך עצה?'.

האיש התעקש והפעיר ברב שבכל זאת ינסה לעזור לו, והחזו"א ביקש מהסוחר שיתאר לו את כל הפרטים, מסלול הנסיעה המקומות שבהם הוא עולה לרכבת, התחנות שבהן היא עוצרת, וכיוצא בזה. מסר הסוחר את כל הפרטים ואז הורה לו החזון איש את סדר הנסיעה שיעשה, שיעלה ברכבת פלונית עם סחורתו, ירד בתחנה פלונית, ושוב יעלה לרכבת אחרת, וכן פרט לו את כל מסלול הנסיעה שעליו לעשות עד שיגיע למחוז חפצו.

יצא האיש מרוצה וחזר אל מדינתו. בנסיעתו הראשונה לרכישת הסחורות פעל כמו שאמר לו הרב, עלה בדיוק לאותה רכבת שעליה הורה לו, והנה ראה שהמוכסים עלו לרכבת אבל דילגו עליו ולא בדקוהו. משראה כי צלחה דרכו חשב בדעתו שאם כך עדיף שלא ירד מהרכבת ויעביר סחורתו לרכבת אחרת כי כבר חלפה הסכנה וכבר אינו צריך לקיים את שאר הפרטים והמסלול שאמר לו הרב. אולם באותה תחנה שאמר לו החזו"א לרדת ולא ירד, עלו מוכסים אחרים, בדקו את סחורתו, ונתנו לו קנס גבוה ביותר.

לימים שב אותו סוחר לחזון איש וסיפר לו את כל קורותיו, שעד שנסע כפי שהנחה אותו הכל הצליח, אבל ברגע ששינה ממה שאמר העדיק לא צלחה לו הדרך יותר. ואם כך הדבר ודאי שרוח הקודש נענעה ברב. ענה לו החזו"א לא כן הדבר, אחרי שפרטת לי את כל מסלול הנסיעה, ניתחתי את הסיבות והגורמים שלפניהם מחליטים המוכסים מתי ואיפה יקיימו את בדיקותיהם, ולפי זה ערכתי לפניך את עצתי, וכל זמן שעשית כדבריי הייתה לך סייעתא דשמיא, א"כ, אמר החזון איש, לא רוח הקודש פעמה בי כשיעצתי לך, אלא היה זה שיקול דעת באורח המחשבה ובדעת בני אדם.

השגחת ה'

בְּהִנָּחַל עֲלֵינוּ גוֹיִם בְּהַפְרִידוּ בְּנֵי אָדָם
 יַעֲבֹד גְּבוּלֹת עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי
 זָזְקָה ה' עִמּוֹ יַעֲקֹב וְזָבַל נְזוּלָתוֹ (לב, ח-ט)

'בהנחל עליון גוים' אז מן האומות לא השגיח רק על כללותם להציב גבולות, אבל על ישראל הוא משגיח על כל איש פרטי, אבל 'למספר בני ישראל' סופר כל איש פרטי, והטעם לזה 'כי חלק ה' עמו' ומשגיח על פרטותם. (מלבי"ם)

הקב"ה ברא את העולם בששת ימי בראשית ומאז הוא מנהל אותנו בצורה נפלאה. הקב"ה צופה ומשגיח על בני האדם בהשגחה פרטית מדוקדקת, שכל אחד יקבל את מה שמגיע לו, ואין אדם נוקף אצבעו כאן למטה בעוה"ז אלא א"כ הכריזו על כך למעלה.

מעשה היה בירושלים, בנגר אחד ושמו אברהם, שעבד ביושר ובאמונה, וידיו היו נקיות מכל שמץ גזל, אונאה, שקר ותרמית. ה' יתברך בירך אותו במעשי ידיו, ואברהם התעשר, והיה בעל צדקה גדול, הכניס אורחים והרבה במעשי חסד.

יום אחד נסע אברהם עם בני ביתו לעיר אחרת לבקר את דודו. בשכונתו גר איש רע מעללים, ובראותו שכל משפחתו של ר' אברהם נסעו והבית ריק, התגנב לתוכו, חיפש בביתו ומצא את שקלי הזהב אשר אסף אברהם ביגיע כפיו, לקחם וברח מהר מן העיר.

כשחזר אברהם לביתו וראה את אשר נעשה לו, בכה תמרורים, דרש וחקר אחרי עקבות הגנב, ולא עלה בידו. הגנב ברח לכיוון עין גדי להטמין שם את השלל, אך בדרך תקפה אותו מחלה קשה והוא מת בצד הדרך, כאשר צרורות הזהובים בחיקו.

בבוקר הלך בחור אחד בשם אפרים, מיושבי הכפר הסמוך, והוא בן יחיד לאביו הזקן. מצא את הגנב מוטל מת, וכרה לו קבר כדין מת מצוה. אפרים מצא את ערורות הזהב בחיקו ולקח אותם לעצמו. בלילה חלם אפרים חלום ובו נאמר לו: "אל תיגע בממון הזה כי לא עמלת בו ולא שלך הוא, כי האיש אשר מצאת אצלו הממון גנב אותו מיד איש נאמן, ועתה השב הכסף ליד בעליו". בבוקר אפרים השכים קום, נזכר בחלומו ואמר בלבו: "חלומות שווא ידברו", ולא שת לבו אליו, וניחם את לבו באומרו: "אנכי לא גזלתיו מידי בעליו".

באותם ימים חלה אביו של אפרים ונטה למות. בבואו אפרים אל בית אביו, נכנס לגינתו, וראה שם עץ אחד נבוב וחלול, ושם בתוך העץ את ערורות הזהב אשר מצא, ואת הפתח סתם היטב, באופן שלא ירגישו בו. באותו יום נפטר אביו. אפרים התאבל וישב שבעה ימים כנהוג. בתוך ימי אבלו התקדרו שמי עין גדי בעננים אפורים, רוחות עזות נשבו בחזקה, ומטר סוחף ניתך ארצה, עד אשר נעקרו הרבה עצים מגינתו של אפרים, וגם אותו עץ נבוב נשבר ונפל לרשות הרבים.

כשוך הסערה, מצא איש אחד את העץ הנבוב ואמר בלבו: "עץ זה טוב הוא למלאכה, אקחנו לירושלים ואמכרנו לנגר". כשהגיע לירושלים הציע את העץ לאברהם. קנה אברהם הנגר את העץ בכסף מלא, וכאשר ניסר אותו, מצא את כל צרור כספו שנגנב מוטמן בתוכו, והודה לה' על טובו וחסדו.

לאחר שקם אפרים מאבלו בא לגן הבית לקחת כמה מהערורות שהטמין, וראה כי הגן נשחת כולו והאוצר איננו, התעצב אל לבו וייצר לו מאד. לאחר אותו מעשה ירד אפרים מנכסיו עד מאוד, ועלה לירושלים למצוא עבודה ולהתפרנס. אפרים פגש את אברהם הנגר, התייעב לפניו וביקש ממנו להתקבל אצלו לעבודה. אברהם אמר לו: "טוב הדבר, שב בביתי ועסוק במלאכתי, וכל מחסורך עלי".

אברהם הנגר סיפר לאפרים את כל הנפלאות אשר עשה לו ה' יתברך בחסדו הגדול, כי השיב לו ממנו הגנוב באורח פלא, ואפרים הרגיש בדבר והבין שזה העץ שהיה בגינת אביו, ושאל את אברהם: האם מהעץ הנבוב קיבלת חזרה את כספך? השתומם אברהם מאד ואמר: "מאין אתה יודע את סודי, הרי את דבר העץ לא גיליתי עדיין לאף אדם?"

אמר לו אפרים: כספך כבר היה בידי... וסיפר לו את כל הקורות עמו, שהוא אשר הטמין אותו בתוך העץ... אמר אברהם לאפרים: "אמנם הממון הזה שלי הוא, ברם על ידך ניצל מיד הגנב, ועתה אני רוצה לתת לך חלק ממנו", מיאן אפרים ואמר: "לא אקח ממך מאומה ולא אגע בו, כי לא שלי הוא, וכבר יסור יסרני ה' על שחמדתי אותו, עד שהגעתי עד פת לחם", הפעיר בו אברהם מאד, ולא אבה אפרים לשמוע.

כעבור שנה אברהם עמד להשיא את בנו, ראה אפרים והבין, כי העבודה תושבת בכל שבעת ימי המשתה, על כן אמר לנצל את אותם הימים ללכת ולבקר את משפחתו בעין גדי וביקש רשות מאת אדונו לנסוע לביתו. אמר אברהם לאשתו: "אפי נא לאפרים חלה יפה לדרך, ותשימי בתוכה מאה דינרי זהב"..." אפרים לקח את החלה ונפרד מבית אברהם והלך לדרכו.

בהגיע אפרים אל גבול העיר, ניגש פקיד הגבול לחפש באמתחתו כנהוג, ובראותו את החלה היפה מצאה חן בעיניו, וקנה אותה מיד אפרים. בימים ההם היה המנהג אצל בני ישראל, שכל אחד מהקרואים לחתונה או לשמחה במשפחה, יביא עמו לבעל השמחה אוכל ומשקה ומיני מרקחת וכדומה, ואותו פקיד שהיה בין המוזמנים לחתונת בנו של אברהם, הגיע והביא את אותה החלה לאברהם. התפלא אברהם ואמר: "אצבע אלהים היא"..." ושמר את החלה עד שוב אפרים לעבודתו.

ככלות ימי המשתה שב אפרים למלאכתו בבית אברהם ששמח לקראתו ושאל אותו לשלום משפחתו, ואם אכל את החלה אשר נתן לו. סיפר לו אפרים כי פקיד הגבול חמד את החלה וקנה אותה מידו. עתה גילה לו אברהם כי הושבה החלה לידו, הביא אותה לפניו, לקח סכין ובעע אותה, והנה נפלו מתוכה דיגרי זהב. עמד אפרים כנדהם ולא ידע את נפשו. אמר לו אברהם: "כלתה נפשי להשיב לך חלק מכספי, ואתה סירבת לקחת, לכן ציוויתי לאפות חלה ולשים בתוכה דיגרי זהב, למען תמצאם ותיקח אותם לביתך, ומה מפליא הדבר כי שוב הושב כספי אלי".

לאברהם היתה בת בעלת לב טוב ונפש עדינה, ובהגיעה לפרקה, קרא אברהם לאפרים ואמר לו: "הנה מצאת חן בעיני כי ישר אתה ותמים דרך, ורואה אני כי אתה האיש אשר הזכיה ה' לקחת בתי לאשה, וגם חלק מנחלתי". לקח אפרים את בת אדונו לאשה, ואברהם נתן לו שליש מרכושו וראו חיים וברכה בקרב הארץ.

ממעשה נפלא זה יכיר האדם את נפלאות השגחת ה' יתברך מסובב כל הסיבות, וברצות ה' דרכי איש שומר כל עצמותיו וממונו מכל מעוול וחומס, וגם אם גוזלים אותו ועושקים ממנו - מחזירים אליו שנית אף בסיבות רחוקות אשר אינם מצטיירות בשכל אנוש, כי "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום", "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'".

(עפ"י עוד יוסף חי פר' תבוא)

השגחת ה' עלינו ניכרת בכל דבר, בבריאות בפרנסה ובעיקר בשידוכים:

ר' שלמה קרליבך, טס פעמים רבות בכל רחבי העולם כדי לקרב את אחינו בני ישראל הרחוקים לאבינו שבשמים. באחת הטיסות, כשעה לאחר ההמראה, קם ר' שלמה ממקום מושבו וראה דיילת אחת ממלמלת בשפתיה תפילה, כשהיא אוחזת בידה סידור. כאשר

סיימה, אמר לה: "דיילת יקרה, אני רואה שאת מתפללת מסידור. האם את יהודיה?"

הדיילת ענתה: "אמנם הורי אינם יהודים, אבל תמיד היתה בי איזו משיכה ליהדות. למדתי כמה שנים אצל רב יהודי אורתודוכסי ולאחרונה התגיירתי כדת וכדין, ואני משתדלת לנהוג, באורח חיים של תורה ומצוות על פי ההלכה... אולי הרב יוכל לעזור לי באיזו בעיה שיש לי?", ר' שלמה הנהן בראשו, והיטה את אזנו לדבריה.

"בזמן האחרון נקשרתי לבחור יהודי, אבל הוריו מתנגדים מאוד לשידוך בגלל שאני גיורת ולא מרשים לו להתחתן אתי, ואפילו מאיימים לנתק את הקשר בינינו. אנחנו מאוד רוצים להתחתן, אבל הוא קשור להוריו ולא רוצה לערס. הוא שבור מכל המעב ואני חוששת שהוא עומד לנתק אתי קשר. רבי, האם תוכל לעזור לי?"

"אני אשתדל", אמר ר' שלמה, "תני לי את מספר הטלפון של הוריו וגם את מספרך ואני אנסה כמיטב כוחי לשכנע אותם שלא יתנגדו לחתונה". כאשר הגיע ר' שלמה ליעדו, התקשר להורי הבחור ונתקל מצדם ביחס עוין ומנוכר. ניסיונו של ר' שלמה לגרום לאב לראות את הדברים באופן אחר עלו בתוהו.

ככל שניסה לשכנעו, כך האב התרגז יותר, עד שצעק לבסוף: "תדע לך שאני ניצול שואה! ובגלל מה שה' עשה ליהודים באמצעות הגויים, אני שונא יהדות, אבל אם הבן שלי יתחתן עם גויה, אהרוג אותו!". ר' שלמה הבין שאין טעם לדבר יותר וסיים את השיחה הטלפונית. הוא התקשר לדיילת כדי לספר לה על אי העלחתו. הדיילת לא ענתה ובמקומה ענה אביה.

ר' שלמה שוחח עמו וסיפר לו על השתדלותו למען בתו. האב כעס על ר' שלמה בגלל שהתערב וניסה לגשר בין הצדדים. ר' שלמה ניסה להצדיק את עצמו באומרו: "הרי כתוב בגמרא שהקב"ה מתעסק שלישי מזמנו בשידוכים, ואני מנסה לעזור לו טיפ-טיפה..."

אבל מה שברור לי הוא שבתך והבחור אוהבים מאוד זה את זה, וחבל מאוד שלא יתחתנו."

קולו האכפתי של ר' שלמה נגע ללבו של האב. הוא החל לבכות ואמר בהתרגשות: "אני אגלה לך סוד שלא גיליתי לאף אחד, והייתי בטוח שלא אגלה לעולם. אני ואשתי נוצרים, אבל לא באמת... שנינו בעצם יהודים ניצולי שואה, ובגלל מה שה' עשה ליהודים, אנחנו שונאים יהדות. אנחנו מעמידים פני נוצרים, למרות שלא התנצרנו באופן רשמי וגידלנו את ילדינו כנוצרים לכל דבר. הם לא יודעים את האמת..."

"אם כך", אמר ר' שלמה בהתלהבות, "בתך יהודיה מלידה ואן בעיה! אביו של הבחור רוצה שכלתו תהיה ממוצא יהודי וכעת התברר שהיא באמת כזאת. תגלה לה את האמת והם יוכלו להתחתן."

אביה של הדיילת התרצה ור' שלמה הצליח לשכנע את ההורים משני הצדדים להפגש ביניהם. הפגישה נערכה במלון שבו התאכסן. ברגע הפגישה, אחד האבות צעק: "יענקל'ה!", והשני ענה לעומתו: "הרשל'ה!", והם נפלו זה בזרועותיו של זה.

לאחר מכן הסבירו לנשותיהם ההמומות שפעם, לפני שפרצה המלחמה, למדו כחברותא בישיבתם. כל אחד סיפר שהיה בטוח כי רעהו נספה בשואה. זיכרונותיהם עלו ופרצו. הם נזכרו בילדותם האבודה ודיברו עליה בנוסטלגיה מהולה בכאב.

אחד מהם אמר: "זוכר איך חלמנו על העתיד כשהיינו בחורי ישיבה?! אמרנו אחד לשני שכאשר נגדל ונתחתן ויהיו לנו ילדים בוגרים, נשיא אותם אחד לשני... אנחנו שכחנו לגמרי, אבל ה' לא שכח."

ה' שמח בנו

כִּי זִזְלָהּ ה' עִמּוֹ יַעֲקֹב זִזְבֵּל נְזִזְלָתוֹ (לב, ט)

ב'תנא דבי אליהו' נאמר על הקב"ה: "ברוך המקום ברוך הוא, שמכיר בראש ובסוף, ומגיד מראשית אחרית, מקדם עד שלא נעשה, ויודע מה שנעשה ומה שעתיד להיעשות, וצופה לטובה ואין צופה לרעה, ועשיר ושמח בחלקו, ובחכמתו ובתבונתו ברא עולמו".

הגר"ח מוולוז'ין שאל את רבו הגר"א זצ"ל: כיצד יתכן לומר על הקב"ה שהוא שמח בחלקו, והרי לה' הארץ ומלואה?

הגר"א השיב עפ"י הנאמר בפסוק שלנו: "כִּי חִלַּק ה' עִמּוֹ", משמע שעם ישראל הם "חלקו" של הקב"ה, והוא שמח "בחלקו", כלומר בעם ישראל, בכל מצב שהם נמצאים בו. אף אם הם לפעמים יורדים ממדרגתם הרוחנית, שוכן הוא עמם בתוך טומאתם כביכול, ואינו נוטשם ועוזבם. כי שמח הוא בחלק, על אשר בחר את עם ישראל מכל העמים. (עפ"י טללי אורות)

ויש להוסיף על זה מעין מה שאמר המגיד מדובנא (על אברהם אבינו): כאשר שואלים על איש עשיר כמה רכוש יש לו, משיבים שיש לו אלפי מטבעות זהב, בתים ואפילו עבד לשמשו. כאשר שואלים זאת על דוכס, זו פחיתות כבוד לענות שיש לו מטבעות זהב, בתים ועבדים, אלא יש להשיב שיש לו כמה עיירות. כאשר שואלים על גודלו של מלך, אין זה מכבודו לומר שיש לו עיירות, אלא יש להשיב שהוא מולך על כמה מדינות.

א"כ, כאשר שואלים על גודלו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, לכאורה היה ראוי להשיב שהוא מולך על כל היקום כולו ועל אינסוף עולמות, מולך על המלאכים והכל שלו...

אולם הקב"ה מתפאר דווקא בעמו ישראל שנאמר: "עֲבָדֵי אֶתְּהָא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְּפָאֵר" (ישעיה מט, ג).

וישמן ישורון

וַיִּשְׁמַן יִשְׁרוֹן וַיִּבְעַט שְׂמֵנֶת עֲבִית כְּשֵׁית
וַיִּטֵּשׂ אֶל־הָעֵשֶׂה וַיִּזְכֹּל צוּר יִשְׁעָתוֹ (לב, ט)

מעשה באדם אחד שהיה צריך לעבור בגשר מסוכן, ומאוד פחד מחמת הסכנות האיומות המרחפות על ראשו.

עמד לפני הגשר והתחיל לבכות: "ריבונו של עולם, יודע אני שחיים ומוות בידך, אנא תן לי הצלחה, ותשמור עלי שאעבור בשלום, ואם תעבירני בשלום אקום בכל בוקר למניין בנץ החמה, אקבע עתים לתורה, אניח תפילין, אשמור שבת..." שם מטבע לצדקה והתחיל ללכת בזהירות על הגשר.

הפחד הלך והצטמצם ובעודו באמצע הגשר התחיל להרהר בלבו: "למעשה זה לא באמת מסוכן ומפחיד, א"כ מדוע עלי לקבל קבלות כל כך גדולות? מספיק שאניח תפילין בעהרים". והנה תוך כדי שהוא מהרהר, הגשר התחיל להתנועע, ומיודענו התחיל להיטלטל מצד לצד, וכפסע היה בינו לבין המוות. התחיל צועק אל השם יתברך: "ריבונו של עולם, אשמור הכל, אקיים יותר, רק תציל אותי!" ... וה' יתברך עזר לו והאיש הצליח לחצות את הגשר בבטחה.

מה גרם לו לבעוט? דווקא המצב הטוב שנכנס אליו. ומה גרם לו לבכות ולהתחנן? הפחד שהולך למות.

כן הוא גם אצלנו: כל אחד ואחד מאתנו צריך לזכור את הקב"ה בכל צעד ושעל. בכל מקום וזמן, ולא לשכוח חס וחלילה, שהכל מסובב ממנו יתברך שמו לעד. באופן כזה אדם זוכה להכיר את בורא עולם תמיד ואינו מגיע לזמנים רעים בהם שולחים לו תזכורות מפחידות ואיתותים חס וחלילה...

כאשר אנחנו חולים, או מקבלים ייסורים שונים, זהו איתות שאנו מקבלים מהבורא. אם ישנה איזושהי בעיה רוחנית

אצלנו, הייסורים יכולים לעזור לנו לתקן את הבעיה. הרעיון הוא שנתייסר ואז נבין שאם לא טוב לנו, אז כנראה שאנחנו לא הולכים בדרך הנכונה, ולאחר שנפשפש במעשינו נוכל למצוא את הבעיה ולעקור אותה מהשורש.

ממש כמו בעיות רפואיות, בהן אנו מרגישים כאב שמועיל לטובתנו, כדי שנדע ללכת לרופא לטפל בשורש אותן הבעיות. כך גם בבעיות הרוחניות שיש לנו. אנו צריכים איזושהי התראה כדי להבין שמשוהו לא בסדר, כך שנוכל לטפל בבעיה. הרי אם יהיה לנו את כל מה שאנו רוצים בחיים, אז לא יהיה לאן לשאוף ולא יהיה טעם להתקדם. נאבד את המניע שלנו שנותן לנו כוח לרצות לנסות ולהתקדם הלאה. נחשוב שהגענו אל המנוחה והנחלה וכך נישאר תקועים מבלי לנצל את החיים. לכן הבורא ברוב חסדיו נותן לנו איתותים.

מעשה ביהודי ממושב ספסופה שבצפון, שעבד במלון מקומי בתור מנהל התחזוקה. יום אחד הרגיש לפתע כאבי בטן נוראים. מיד לקח האיש את רכבו ודהר למיון בביה"ח זיו בעפת, כשכל הדרך הוא מתפתל מכאבים. הרופאים החלו בסדרת בדיקות מקיפות, אבל לא מצאו שום דבר. בינתיים הצעקות שלו הולכות וגוברות, ושומעים אותו בכל המסדרון. הרופאים אמרו לו שהם מאוד מתנעלים אך אינם יודעים מה הסיבה לכאבים ועליהם להתייעץ עם מומחים מה לעשות אתו.

הוא נשאר לבד עם הכאבים הנוראים, ונזכר שבעצם הוא לא לבד אלא אבא שלו שבשמים עמו, והוא גם הביא לו את הכאבים, כדי שיתעורר וישוב אליו, שהרי ימינו פשוטה לקבל שבים. מיד נשא עינו למרום ואמר: 'אבא, תסלח לי. חטאתי, עוויתי, פשעתי. תרפא אותי, ואני חוזר בתשובה שלימה'.

פתאום הוא הרגיש שהוא צריך ללכת לשירותים... מיד אח"כ כל הכאבים נעלמו כלא היו. הוא הרגיש בריא וחזק, אמר לרופאים שהוא הולך, והם לא האמינו למראה עיניהם, איך האיש שרק לפני כמה דקות סבל קשות – פתאום הבריא...

האיש החל להניח תפילין ולהתפלל, ובשובו לעבודה ניגש לבעל המלון וביקש להפסיק לעבוד בשבת. אמר לו בעל המלון: 'או שבעה ימים בשבוע – או הביתה. אצלי אין חופש'. היה קשה לו לעמוד בנסיון זה, שהרי הוא צריך לפרנס אשה וילדים וזו עבודתו, ולכן המשיך לעבוד בשבת.

כעבור כמה ימים שוב פעם תקפו אותו כאבי בטן עזים ונוראים אף יותר מהפעם הראשונה. הוא לקח את רכבו ונסע ישר למיון בבית"ח. שוב פעם עבר סידרת בדיקות וצילומים מכל הסוגים, והרופאים מרימים ידיים ואומרים לו: 'אנו לא יודעים מה מחלתך', וכל זה כשהוא צורח מכאבים נוראים.

יצאו הרופאים מן החדר, ושוב הוא נשאר לבד עם הקב"ה ואמר: 'אבא, אני מבין את הרמז. לא עמדתי בדיבורי. הבטחתי שאחזור בתשובה שלימה ולא חזרתי. אנא ממך, אבא שבשמים, תן לי צ'אנס אחרון, לא אאכזב אותך'. והקב"ה, אל רחום וחנון, ארך אפים, שמע את תפילתו וקבלתו האמיתית, ושוב הלך לבית הכסא ומיד אח"כ כל הכאבים חלפו... לאחר מכן אמר לרופאים שלום, וגם לבעל המלון אמר שלום וחזר בתשובה שלימה.

וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֵט - מסופר על יהודי עני שעל אף מצבו הדחוק היה מרבה בעדקה וחסד. יום אחד הלך לרבו וביקש ממנו ברכה לעושר. הרב ברכו ואכן התהפך מזלו של העני ונעשה לגביר גדול, אולם מאז שהתעשר נהיה קמצן גדול ולא היה מסוגל לתת עדקה.

פנה היהודי לרבו ושאל: "היאך כאשר הייתי עני ולא היה לי, בכל זאת הייתי נותן עדקה, ואילו עכשיו שיש לי אני מסוגל לתת?", רבו

העמידו ליד החלון וביקש ממנו שיסתכל החוצה ויאמר לו מה הוא רואה. השיב העשיר שהוא רואה אנשים עצים ובניינים... הניח הרב נייר כסף מאחורי זכוכית החלון ואמר לו: "מה אתה רואה עכשיו?", אמר העשיר: "עכשיו אני רואה את עצמי".

אמר לו הרב: "כל זמן שלא היה לך כסף היית מסוגל לראות אחרים ולהרגיש בכאבם, אולם כעת שיש לך כסף הוא מסמא את עיניך והנך רואה רק את עצמך. אם תמשיך כך סופך לשכוח גם את ה' יתברך שנאמר 'פן תאכל ושבעת... וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך', נסיון העושר גדול יותר מנסיון העוני". ביקש היהודי מהרב שיתפלל עליו לחזור להיות עני, ואכן כך היה שחזר להיות יהודי עני וטוב לב.

• הברון רוטשילד הראשון היה יהודי חרדי שהתגורר בפרנקפורט, בבית גדול ומרווח. מדי פעם היה מארח בביתו רבנים, ובסוף ימי האירוח ערך להם סיור בכל הבית וביקש שיאמרו לו מה עליו לתקן, האם יש בביתו איזה דבר שלא על פי ההלכה.

בהזדמנות אחת התארח בביתו אחד מגדולי ישראל, וגם לו נערך הסיור בבית. כשנשאל בסוף מה הן הערותיו, נענה ואמר לבעל הבית: "הכל נגד התורה!"...

"הכיצד?!", תמה הברון, והרב הסביר: "כתוב בתורה 'וישמן ישורון ויבעט', ואצלך לא רואים זאת. 'וישמן ישורון', רואים. אבל אינך בועט..."

כעס על הבנים

וַיֵּרָא ה' וַיִּנְאֹץ מִכַּעַס בְּנָיו וּבְנֹתָיו,
וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פְּנֵי מֹהָבָם (לב, יט-כ)

באחת מדרשותיו אמר הגה"צ רבי יצחק בלזר כי אנו פונים בתפילותינו אל מידת הרחמים ומבקשים רחמי שמים. אולם יש לחשוש מאוד שדווקא מידת הרחמים תהיה לנו לרועץ.

משל ליהודי העובר בשוק ורואה שיכור מתגלגל בביבים ועושה מעשים מכווערים... אם השיכור נוכרי - אינו שם לב אליו כלל. אם השיכור הוא יהודי - הריהו מרחם עליו ומצטער על שפלותו. אם השיכור הוא ידידו ואדם נכבד - הצער יותר גדול.

אולם אם יכיר שהשיכור הוא בנו - הרי דווקא בגלל אהבתו ורחמנותו עליו יהיה צערו רב מנשוא, ומתוך זה יתרגז עליו ועלול, הוא לביישו ולהכותו, ככל אשר יגדלו רגשי הרחמנות והאהבה, כך יגדלו יותר רגשי הצער והרוגז.

ולכן כאשר אנו אומרים ב"ג מידות: "רחום וחנון אך אפים ורב חסד", עלינו להתיירא שמא דווקא מפני רחמיו וחסדיו המרובים נעורר רוגזו, שדווקא אנו שנקראים בנים למקום ירדנו כל כך לשפל המדרגה, וזהו שאמר: "מכעס בניו ובנותיו". שהכעס גדול יותר כאשר הבנים הם אלו שחוטאים (המאורות

(הגדולים)

הג"ר משה גולדשטיין שליט"א, ראש ישיבת שערי יושר, סיפר שפעם ניגש אל אביו הגאון, יהודי אחד, ניצול שואה, ושאל אותו: "רבי, היכן היה האלקים בשואה?" השיב לו הרב במשל נפלא וזה תוכנו:

מעשה היה באדם שדירת מגוריו שכנה ממש בסמוך ליער גדול, משופע בעצים גבוהים וחסונים ובעיקר בחיות טרף רבות. בכל פעם

שבנו סרר ולא התנהג כראוי, היה מאיים עליו: "יענק'ל, הזהר! אם לא תהיה ילד טוב – יבוא זאב מהיער וינשך אותך!".

ואכן, האיום היה עוזר, ויענק'ל היה חוזר למוטב מפחד הזאב, עד לפעם הבאה... כך נמשך המצב תקופה ארוכה, עד שיום אחד העז הילד פניו, וכאשר איים עליו אביו כפעם בפעם באותו הזאב שיבוא מן היער להפרע ממנו, השיב לו בחוצפה: "אינני מפחד! מעולם לא בא זאב – ולעולם גם לא יבוא..."

משראה האב כי האיום הקבוע כבר אינו משיג מטרתו, החליט כי לטובת בנו עליו לעשות מעשה. הוא הלך לחנות תחפושות וקנה תחפושת של זאב, וכך כשהוא מחפש לזאב, הלך והסתתר ביער. וכשראה את יענק'ל עומד בחצר הבית, יצא מן היער בתחפושת הזאב, הכהו מכות נאמנות בכפות ידיו הרחכות, ובאותה שעה זועק יענק'ל: "אבא אבא, הצילו, היכן אתה...!", אולם אין קול ואין עונה עד שברח הזאב חזרה אל היער...

יענק'ל, אשר לפני כן החל לפקפק באמיתת האיום הקבוע – השתכנע כעת באופן סופי... הוא התיישב על מיטתו ובכה, תוך שהוא מקבל על עצמו להטיב את דרכיו מהיום והלאה. התוכנית הצליחה מעל למשוער! כאשר חזר האב אל הבית ניגש אליו יענק'ל, חיבקו בעוז, וסיפר לו את שעבר עליו. גם הבטיח לו כי מהיום ואילך הוא לא יפקפק לעולם בדבריו, וכי הוא ייטיב את דרכיו ולא ישוב עוד לכסלה. אולם שאלה אחת לא הצליח יענק'ל להמנע מלשאול, וניכר היה כי הדברים יוצאים מלב כזאב, וכך הוא שאל: "אבא, ראיתי כי דברך נתקיימו במלואם, מאומה לא נפל מהם. הזאב הגיע והכני, בדיוק כפי שאמרת. אבל אבא, כאשר הגיע הזאב – היכן היית אתה...?!".

היכן היה אלקים בשואה?! הרי הוא בכבודו ובעצמו אשר חולל את השואה, בדיוק כמו שהבטיח בפרשת הקללות בפרשת כי תבוא!

"ה' הוא האלהים", אותנו ה' - מדת הרחמים, הוא עצמו נמצא עמנו גם כאשר נוהג במדת האלקים - מדת הדין, מדת האלהים

אינה אלא התלבשות רצונו יתברך, בזמן דין מתלבש הוא כדב, כארי, מתלבש רצונו בדרך של מחלה, תאונה, עוני, וכיוצא בזה, אולם אין זה אלא תחפושת, שכן בפנימיותו כביכול נשאר הוא בשיא רחמיו ואהבתו ללא שנוי. וזהו "ה' נתן וה' לקח"... אותו ה' - מדת הרחמים הנכרת בנתינתו, הוא אותו ה' מדת הרחמים בלקחו את אשר נתן. (חי באמונה)

דור תהפוכות

וַיֹּאמֶר אֱסֵתִירָה פָּנַי מֵהֶם אֲרָאָה מוֹת
אֲזוּרִיתֶם כִּי דוֹר תִּהְפֹּכֶת הִמָּה בְּנֵים
לֹא אֲבִין בָּם
 (לב, כ)

מובא בדברי אליעזר על הפסוק הזה כך: ישראל הם עם של תהפוכות וניגודים: מצד אחד הם רודפי שלום ואוהבי אהווה, ומצד שני תמיד יש מחלוקות ביניהם, והם מפולגים ומפורדים ויש בהם שנאת חנם.

מצד אחד רחמנים בני רחמנים, ויש אצלם כל כך הרבה גמ"חים חברות לעזרה הדדית, ומצד שני יש קנאה, ותחרות בין האחד לשני...

רבי זושא מאניפולי זיע"א אמר: לעולם אין לדעת מה קורה עם איש יהודי, בן תהפוכות הוא, היום הינו חוטא ומחר ישוב ויתהפך פתאום ליהודי טוב ממש... מי מסוגל לחדור לנבכי נפשו של אדם מישראל שהוא חלק אלוה ממעל?

נוהג היה המגיד מקלם לשבות מנסיעה בכל ערב שבת בחצות היום. פעם ביום שישי בנוסעו לאחת הערים, התארכה הדרך ובהגיע חצות היום עדיין היה רחוק ממחוז חפצו. מיד פקד על בעל העגלה שיעצור, כי אין בדעתו לנסוע יותר, והוא ירד מהעגלה. העגלון

אמר לו כי אם ילך ישר ואח"כ יפנה ימינה, הרי לאחר כשעה יגיע לעיירה יהודית.

בהגיעו למבואות העיירה, פגש המגיד ביהודי, הושיט לו יד לשלום, ושאלו אודות המצב הרוחני במקום, "היש על מה לעורר ולתקן?". השיב הלה: "כאן המצב טוב, חברות תורה וחסד לרוב וכו'". "בכל זאת, הרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", המשיך המגיד לדובבו... אימץ היהודי זכרונו, ואמר: "אינני מוצא כעת להצביע על דבר, בלתי צרה צרורה שממנה סובלת העיירה – בשם 'יענקל'ה המוסר'. הוא אדם מלשין, שפל ומושחת, אשר יש לו קשרים הדוקים עם אנשי הרשות, ומוסר ממנום וגופם של ישראל בידיהם. אדם זה מטיל חיתתו על הסביבה והכל חלים וזעים מפניו. אבל אין מה לעשות בעניין זה.

"בכל זאת איזו מעלה טובה נמצאת בו?", המשיך המגיד. הפטיר הלה: "כן, כן. הוא שומר דיבור, אם הוא מבטיח לקבור יהודי, לא יפול מדבריו צרור ארצה". "והיכן אפשר לפגוש אותו?", "רבי, כבר אמרתי לך, שאין מה לנסות להשפיע עליו". תוך כדי שיחה מרים הלה ראשו ומודיע בפתע: "רבי, הנה יענקל'ה יורד עתה מההר שלפנינו. אני בורח מיד שלא ירגיש שדיברתי עמך".

המתין המגיד והלך לקראת יענקל'ה, הושיט לו יד בהארת פנים: "שלום עליכם ר' יעקב!". נדהם הלה מקבלת פנים זו, והמגיד ממשיך: "יש לי בקשה קטנה ממך שתעשה לי טובה". "אין אני עושה טובות!", רוטן יענקל'ה. מפעיר המגיד: "בכל זאת ר' יעקב... "נו, תגיד כבר מה אתה רוצה!". מסביר המגיד: "ידוע לך שה'מגידי'ם' אומרים דרשה בבית הכנסת, ואחר כך הציבור משליך עבורם לתוך קערה מטבעות לצורך מחייתם. והנה אנכי עני ואביון. והיה, אם אישיות כמוך תבוא לדרשתי, הרי יבואו המונים לדרשה". "אינני עושה טובות!", זועם יענקל'ה. אולם המגיד בכושר השפעתו אינו מרפה, וממשיך להתרפס לפניו. עד שיענקל'ה פולט מהפה: "טוב, בסדר!" ועוקר כבר רגליו. כאן המגיד תופס אותו ואומר: "שמעתי

עליך כי שומר דיבור ומקיים הבטחה אתה!" הלה ניסה להשתמט.
עד שסוף כל סוף הבטיח ברורות שיופיע לדרשה.

ביום ראשון בשעה הקבועה, בית הכנסת כבר מלא על גדותיו. לאו מילתא זוטרתי היא לשמוע את הדרשן הגדול שבדור. המגיד כבר הופיע, והקהל מצפה בחוסר סבלנות. המגיד יושב וממתין כחצי שעה ועינו משוטטות לעבר הפתח. עד... שהושלך הס, תדהמה בקרב הציבור, 'יענקל'ה מוסר' נכנס לבית הכנסת. הלה מפלס לו בנקל דרך בין ההמונים הנסוגים מפניו. המגיד מקבל פניו בלבביות ומושיבו ב'מזרח'. הציבור המום, אינו תופס מה למגיד הצדיק ולמלשין נבזה זה?

עתה מזדרז המגיד, עולה על הבימה, ופותח בקולו הצלול: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא". הוא מרחיב את הדיבור בנושא זה, ומביא ראיות מן התורה, נביאים וכתובים, כי שערי תשובה לא ננעלו בפני כל אדם, וכל אשר בשם ישראל יכונה יש לו סיכוי להיות נוחל עולם הבא.

לאחר כמה שעות שהלהיב את ההמונים, פנה ואמר: "ואתה ר' יעקב, אל תחשוב כי לך אין חלק לעולם הבא, גם אתה מסוגל לכך, בידך הדבר! ואם אתה חושב כי הוזה אני בהקיץ, הנני מודיעך בפני עם ועדה, כי מוכן אני לתת לך במתנה גמורה את כל שכר מצוותי וחלקי בעולם הבא, שיצרת לי מעודי ועד היום הזה בתנאי שתטיב דרכך!". הוא סקר את תמצית פעולותיו הנשגבות ממה שפעל עד היום.

מיד קרא המגיד לדייני העיר, כתבו שטר מכירה וחתמו המעמד כולם, כי יענקל'ה קונה בקניין גמור את כל חלק עולם הבא של המגיד מקלם. המגיד מוסר לו השטר, ופני יענקל'ה קרנו מאושר, עסק נפלא עשה הערב, כל עולם הבא של המגיד המהולל עתה בכיסו...

עתה ממשיך המגיד בדרשתו, בהסבירו את הצד השלילי של הדבר, בקול חוצב להבות אש הוא משמיע את דברי הגמרא במסכת ראש השנה (יז:): אשר נפסקו ברמב"ם בהלכות תשובה (ג, ה): "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, אלא נכרתים ואובדים ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינין והאפיקורסין... והמוסרים!", כאן מסתלסל המגיד בניגונו הכובש לבבות: "זכור ר' יעקב, זכור, את העולם הבא שלך אל נא תאבד! חדל לך מעיסוקיך עם חברת פריצים, תתחיל בחיים חדשים ומאושרים, חיי תורה ויראת שמים! אל תאבד במו ידיך את האוצר היקר שרכשת!". למחרת עזב המגיד את העיירה ונסע לדרכו.

לאחר שבע עשרה שנה, נודמן המגיד לאותה עיירה שנית. בבואו, שאל את האדם הראשון שפגש: מה נשמע עם 'יענקלה המוסר'. אך הלה לא ידע למי הוא מתכוון, שאל ושאל, עד שנזכר קשיש אחד שהכוונה ל'רבי יעקב הצדיק', הפרוש הגדול של העיירה. הוא סיפר לו, כי מאותו יום שהמגיד מקלם ביקר בעיירה, חזר יענקלה בתשובה שלימה, וכי מאז ועד היום אינו יוצא מפתח בית הכנסת. שם הוא אוכל וישן, ועוסק בתורה ובתפילה. תחילה עזרו לו ללמוד סידור וחומש, ואילו היום נעשה ללמדן מופלג וצדיק נשגב. נשים צדקניות דואגות לו לאוכל, ושם ביתו... פני המגיד נהרו מאושר...

מיד שלח להודיע לפרנסי הקהילה, שיכריזו כי בשעה פלונית ידרוש בבית הכנסת. בשעה הקבועה הייתה כל העיירה נוכחת במקום. גם יענקלה שישב כל היממה בבית הכנסת, נמצא כאן. אך הפעם לא ב'מזרח', כי אם הצטנף לו בפניתו במערב, והאזין בדביקות לדברי המגיד.

פתח המגיד בדברי המשנה במסכת יומא (דף פה:): "עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו". הוא הרחיב את הדיבור כי על עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר, לא ייסורים ממרקים, ולא יום המיתה מכפרת - עד שירצה את חברו...

כאן שאג המגיד: "ואתה יענקלה מוסר' קוראים לך כבר 'צדיק'! זכור כמה אנשים גזלת ועשקת! כמה בני אדם הרסת והורדת בהלשנותיך לבאר שחת! כמה אלמנות ויתומים אמללת! איזה חורבן עשית, הרי שערי תשובה לכאורה נעולים בפניך! מה נורא גורלך, מה איום עונשך, הרי כל מיני גיהנום וכל ייסורים שבעולם לא מועילים לגזלן ומלשין..." למותר לתאר באלו בכיות נוראות התמוגג יענקלה וכל הקהל עמו. ויהי המקום לחרדת אלוקים.

לאחר דממה, ממשיך המגיד: "אם כן הבה ונחפש עצה – הנה נפסק בשולחן ערוך, אם פגע אדם בחברו ולא הספיק לפייסו עד שמת, ייקח עשרה אנשים, ילך לקברו ויאמר: 'חטאתי לאלוקי ישראל ולפלוני זה שחטאתי לו', אולם אתה יענקלה, שאן אתה יודע וזוכר ממי גזלת, למי הזקת, ואת מי אמללת, מה תקנה יש לך? ממי תבקש מחילה? למי תשיב הגזלה? אף על פי כן עצה מצאתי לך: הרי כאן במעמד קדוש זה נמצאת כל העיירה, ימחלו הם על עצמם, ויהיו באי כוחם של הוריהם ובני משפחתם הנפטרים שסבלו ממך. ועתה בקש מחילה מכל הקהל הקדוש הזה, ומכל הנפטרים תושבי המקום, כפי הנוסח שקבעו חז"ל, והם ישיבו לך 'מחול לך' שלש פעמים כדיון".

מרוב בכיות התמוטט יענקלה והתעלף, בקושי העירו אותו, אך כוחותיו לא עמדו לו לפסוע עד לבימה. הושיבוהו בכסא ונשאוהו. המגיד פתח את ארון הקודש, ופקד על יענקלה שיאמר מילה במילה: "חטאתי לאלוקי ישראל ולתושבי העיר הזאת".

מיד פצחו כל הקהל: "מחול לך! מחול לך! מחול לך!"... עמד המגיד ונשקו על ראשו ואמר: "בני, כמוך ירבו בעלי תשובה בישראל! מעתה יכולים לקרוא לך יעקב הצדיק"..."

דברים נכוחים

פִּרְשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה

ברכת הצדיקים

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֹכְלִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ (לג, א)

כל יהודי יכול לדבר עם מלך מלכי המלכים הקב"ה ולבקש ממנו כל מה שיחפוץ. אך לא תמיד בקשתו מתקבלת, וזאת מסיבות שונות ולפי תיקונו בעולם הזה. אם תיקונו הוא להיות עני אזי לא תתקבל בקשתו לזכות בלוטו של מפעל הפיס, ובמקום לקבל את הטלפון המיוחל מאראלה של מפעל הפיס הוא עלול לקבל טלפון מאראלה של הוצאה לפועל...

לפעמים בקשתו אכן ראויה וצריכה להתקבל ובכל זאת אינה מתקבלת, משום שצינורות השפע של האדם המבקש סתומים בגלל עוונותיו, אזי יכולים להנעל בפניו שערי התפילה, או שתפילתו אכן מתקבלת והקב"ה שולח לו את מבוקשו, אך בכל זאת זה לא מגיע אליו, כי נתקע בדרך בתוך צינורות השפע הסתומים. אם יזכך את עצמו וישוב בתשובה ויתנקה מכל עוונותיו ולא ישוב ויחטא, אזי כל השפע שיבקש יגיע אליו ישירות.

אפשרות נוספת היא ללכת לקבל ברכה מצדיק. מאחר שהצדיק זך, נקי, מלא תורה, מצוות ומעשים טובים, אזי צינורות השפע שלו נקיים, משוחררים ופתוחים. כל מה שהצדיק מבקש הקב"ה נותן לו, ואצל הצדיק הבקשה לא נתקעת בדרך, אלא יורדת אליו ישירות, והוא יכול לחלק את השפע הזה ולהעבירו גם לאחרים.

מובא בגמרא (ב"ב קטז.): דרש ר' פנחס בר חמא כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנאמר 'חַמַּת מְלֶךְ מְלֶאכִי מוֹת, וְאִישׁ חָכֵם יִכְפַּרְנָה'. וכתב הנימוקי יוסף: מנהג זה בצרפת, כל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה

שיברך אותו. וההסבר שמאחר ותפילת החכם נשמעת ביותר עקב זכותו בהרבצת תורה, לכן כדאי לבקש ממנו שיתפלל על החולה לפני הקב"ה.

סיפר הרב אברהם שושן: בגיל שנה וחצי נפלתי מחלון הקומה השנייה. אמבולנס פינה אותי לבית החולים, ושם, לפי מה שהורי סיפרו לי במהלך השנים, שקעתי בתרדמת במשך למעלה משבוע. בשלב מסוים הרופאים לקחו את הוריי הצדה, ואמרו להם שכעת אולי רק התפילות יעזרו. שלא ברור אם אחיה, וגם אם כן, אין לדעת מה היא עוצמת הפגיעה והנזק ממנו אסבול לשארית חיי.

סבתא שלי, הרבנית מרים אבוחצירא ע"ה, אשת האדמו"ר רבי יצחק אבוחצירא (הבבא חאקי) זצ"ל – אמרה לאמי הבוכייה שזכות אבות תעמוד לעדנו. היא נסעה לנתיבות, לבית גיסה, אחיו הגדול של בעלה המנוח, רבי ישראל אבוחצירא (הבבא סאלי) זצוק"ל, כדי שיתפלל עבורי.

הבבא סאלי לקח קערת מים ובירך עליה ארוכות. הוא ביקש מסבתי, גיסתו, שתמרח עליי את המים במיטה בה שכבתי בבית החולים. כשסבתא הגיעה עם המים לבית החולים, הרופאים לא ידעו מה היא רוצה, והתחילו לשאול שאלות. אבל היא הדפה אותם מעליה, ניגשה למיטתי, והחלה למרוח את המים על כל גופי הענום.

מה שקרה מאז, נשמע אולי הזוי, אבל כל הסובבים אותי נשבעו שכך קרה: באותו הרגע קמתי והתחלתי לרוץ במסדרון המחלקה. כמה שבועות אחר כך לקחו אותי הוריי לבבא סאלי בנתיבות, על מנת להודות לו על הנס שקרה לי בזכותו. הוא הושיב אותי על ברכיו ובירך אותי. כמה חודשים אחר כך הוא הלך לעולמו, ולמרות שאני לא זוכר דבר מאותה סדרת אירועים, עד היום אני מרגיש שהברכה שלו שומרת עליי.

• מסופר על הגה"צ רבי משה לוי זצ"ל שהתקיים בו הפסוק "ככל היוצא מפיו יעשה" – כיון שיצאה מילה מפי השליט, לא היתה

שבה ריקם. אחד הסיפורים מיני אלף – בא אליו תלמיד אחד בבקשה שיברכו בזיווג הגון, אמר לו הרב: "בעזרת ה' השנה אתה חתן". בסוף חודש אב הגיע אליו אותו בחור ואמר לו: "כבוד הרב עדיין לא מצאתי את שאהבה נפשי". שאלו הרב: "האם אתה מאמין במה שהבטחתי לך?", אמר לו: "כן", אמר לו הרב: "אם כך למה אתה דואג? עדיין חודש אלול לפנינו". וכך היה, בסוף חודש אלול התארס הבחור בשעה טובה ומוצלחת.

סיפר תלמיד אחר שהיה ידוע שמי שעריך ללכת למילואים היה הולך לרב משה לוי זצ"ל ואומר לו: "כבוד הרב שבוע הבא אני לא יכול לבוא לשיעור", כשהיה שואל הרב למה, היה עונה התלמיד: "כיון שאני מגויס למילואים". היה עונה לו הרב: "מי רוצה לגייס אותך? השיעור יותר חשוב", ובאורח פלא כולם היו אח"כ פטורים מהמילואים!

מעשה באחד התלמידים שלמרות זאת גייסו אותו למילואים והתפלא מאוד, הרי הרב שחרר אותי מהמילואים. בנסיעתו לבסיס ישב לידו חייל שאינו שומר מצוות, שאל אותו האברך: "האם הנחת תפילין היום?", החייל השיב בשלילה והאברך הסביר לו על חשיבות שמירת המצוות ועל קדושת מצות התפילין ואח"כ הניח לו תפילין. כשהגיע האברך לבסיס קיבל קריאה דחופה להתייעב אצל המפקד. הוא נכנס למפקד והלה החל לצעוק עליו: "מה אתה חושב שהעבא זה תנועת התשובה שאתה מניח תפילין לאנשים? אתה רוצה להחזיר את החיילים שלי בתשובה?! דבר כזה אצלי לא יהיה! לך הביתה, חיילים כמוך אני לא צריך". חזר האברך לביתו בשמחה על כך שיוכל לחזור לשיעורי הרב!

שמחת תורה

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... תּוֹרַת צְוֵה
לָנוּ מֹשֶׁה בְּמִוֶּשֶׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב (לג, א-ד)

המדרש (דב"ר יא, ג) מביא דין ודברים בין משה רבינו לבין אדם הראשון, נח והאבות הקדושים: אדם הראשון אמר למשה: "אני גדול ממך, שנבראתי בצלמו של הקב"ה", שנאמר: "ויברא אלהים את האדם בצלמו". אמר לו משה: "אני נתעליתי יותר ממך - אתה, כבוד שנתן לך, נטל ממך, שנאמר: "ואדם ביקר בל ילין", אבל אני, זיו הפנים שנתן לי הקב"ה, עמי הוא", שנאמר: "לא כהתה עינו ולא נס לחה". נח אמר למשה: "אני גדול ממך, שניצלתי מדור המבול". אמר לו משה: "אני נתעליתי יותר ממך, אתה הצלת את עצמך ולא היה בך כח להציל את דורך, אבל אני הצלתי את עצמי והצלתי את דורי כשנתחייבו כליה בעגל", שנאמר: "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו".

אברהם אמר למשה: "אני גדול ממך, שהייתי זן לעוברים ושבים". אמר לו משה: "אני נתעליתי יותר ממך, אתה היית זן בני אדם ערלים, ואני הייתי זן בני אדם מהולים, ולא עוד אלא אתה היית זן בישוב, ואני הייתי זן במדבר". יצחק אמר למשה: "אני גדול ממך שפשטתי את צוארי על גבי המזבח וראיתי את פני השכינה". אמר לו משה: "אני נתעליתי יותר ממך, שאתה ראית פני השכינה וכהו עיניך, שנאמר: "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת", אבל אני הייתי מדבר עם השכינה פנים בפנים ולא כהו עיני", שנאמר: "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו". יעקב אמר למשה: "אני גדול ממך, שנפגשתי עם המלאך ונצחתי אותו". אמר לו משה: "אתה נפגשת עם המלאך ברשות ובמקום שלך, ואני עולה אצלן ברשות שלהן והן מתיראין ממני", וכו'...

אמר הקב"ה: "הואיל ונתעלה מן הכל הוא יברך את ישראל" -
וזאת הברכה.

ולכאורה קשה, מה עניינו של וויכוח זה, וכיצד זה יתכן, שמשנה
רבינו, העניו מכל אדם, יהלל וישבח את עצמו, ויאמר שמעלתו
גדולה יותר מכל צדיקי הדורות?

ה'תפארת ציון' כתב, שוויכוח זה לא היה באמת, אלא שכוונת
המדרש להראות את מעלתו של משה מעל כל הצדיקים, וכתב
זאת בלשון ויכוח.

מרו הרב שך זצ"ל כתב, שהמדרש לא בא לבאר רק את מעלת
משה רבינו, אלא גם את גודל מעלת התורה, שהיא גדולה
יותר מכל מעלה אחרת, יותר מהנבואה שה' ית' דיבר עם
האבות הקדושים, ואף יותר מאדם הראשון שהיה יציר כפיו
של הקב"ה. זאת משום שכל סוד בריאת שמים וארץ, ויצירת
האדם, הכל כלול בתורה, כי הקב"ה איסתכל באורייתא וברא
עלמא, שהעולם נברא עפ"י התורה הקדושה.

בזכות שמשנה הוריד את התורה לעם ישראל, הוא זכה לברך
את עם ישראל, ומה ברך אותם? "תִּזְכָּרְךָ צְנוּה לָנוּ מְשִׁיחַ מוֹרְשֵׁי
קְהֵלְתָּ יַעֲקֹב!" התורה היא הברכה הטובה ביותר עבור עם
ישראל. ולכאורה תמוה, מדוע נאמר "מורשה קהלת יעקב", ולא
ישראל? והרי "ישראל" הוא לשון חשיבות, כמו שאמר המלאך:
"כִּי שָׁרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל". אלא שמשנה רבינו בא
ללמדנו שהתורה לא שייכת רק לאנשים החשובים שבעם, רבנים
ותלמידי חכמים, אלא לכל אחד מישראל, אפילו היהודי הפשוט
ביותר.

ביום שמחת תורה אנו ששים ושמחים עם התורה הקדושה,
ונשאלת השאלה, מדוע דווקא עכשיו, בחודש תשרי? לכאורה
היה מתאים יותר לשמוח עם התורה בחג השבעות, שאז ניתנה
התורה לישראל.

המגיד מדובנא עונה על כך במשל :

מעשה בנסיכה, כלילת המעלות, שכל שידוך שהציעו לה היא דחתה, גם אם היה בן מלך, עשיר מופלג או שר נכבד, בכל אחד ואחד היא מצאה מום. אביה המלך המיואש שאל ללבה, מה רצונה ועם מי היא רוצה להתחתן? הנסיכה השיבה שהיא לא מחפשת דווקא חתן עשיר או מיוחס, אלא אפילו אדם פשוט, העיקר שיהיה חכם ועם מידות טובות.

לאחר חיפושים רבים, המלך מצא בחור, אמנם כפרי פשוט, אבל חכם, בעל חסד ומידות נאצלות. הנסיכה נפגשה איתו ומיד החליטה להינשא. המלך המאושר הציע לחתן סכום עתק וארמון עם שמונה מפלסים, משרתים, סוסים וכל מה צריך.

החתונה המפוארת נערכה ברוב עם, הארוחה היתה כיד המלך וכולם נהנו. החתן כיבד מאוד את כלתו הנסיכה והיא היתה מאושרת. גם לאחר החתונה היא לא הצטערה אפילו לרגע ושמחה על הבחירה הנכונה.

יום אחד, לאחר מספר חודשים, ניגש בחור למלך, וביקש לערוך שוב חתונה מפוארת ולשאת לאשה את בתו הנסיכה. המלך המופתע אמר לו בזעם: "הרי אתה כבר נשוי לנסיכה!"

הבחור הסביר בחכמה: "הרי אני בחור כפרי ופשוט, מדוע א"כ בחר בי המלך כחתן לבתו הנסיכה? חשבתו לתומי, אולי הנסיכה בעלת מום ח"ו, ולכן אף אחד לא רוצה להתחתן איתה? ביום החתונה, היו לי הרבה חששות, ולא יכולתי לשמוח באמת. אבל כאשר עברו כמה חודשים והכל כשורה, הבנתי שהנסיכה ממש מושלמת ואין בה שום מום, ואני פשוט זכיתי לפני משורת הדין. ולכן רציתי לערוך שוב חתונה, והפעם לשמוח באמת."

כאשר בני ישראל קיבלו את התורה בחג השבועות, היו להם הרבה חששות, מדוע שהקב"ה ירצה לתת להם את התורה

הקדושה ולא למלאכי השרת? אולי בתורה יש מום ח"ו? אולי יש בה משהו לא טוב? אבל כאשר עברו החודשים וראו שהכל כשורה, שהתורה מושלמת ואין בה מום, אז אפשר לשמוח בה באמת (בשמחת תורה).

אנו באמת ששים ושמחים, שרים ורוקדים עם התורה האחוזה בזרועותינו, ושמחים בה. וכאן מקום לחשבון נפש מרתיע, האם גם התורה שמחה ומרוצה מאתנו?!

אדם הנושא בת מלך, בוודאי שמח הוא בה, בת עדינה, משכלת, מיוחסת. בוודאי מתענג הוא על כל רגע ורגע ששוהה עמה, אולם אין זה אומר שגם היא מתענגת להיות במחיצתו. אם התנהגותו כיאות לבת מלך, נזהר הוא בכבודה ומעניק לה תכשיטים ומאכלים עדינים וטובים, כראוי לה, אזי גם היא שמחה בו, אולם אם מתנהג הוא בה ככפרי בהתגשמות ובגסות, מזלזל בה ולא נוהג בה כבוד כראוי, יתכן שהוא שמח בה ומציאה היא אצלו, אולם היא אסורה תחתיו ומעונה תחת ידו.

התורה נתנה לנו כבת מלך מלכו של עולם, שמחים אנו בה, תורה תמימה, נעימה, אצורה בסגולות ובחכמה אין קץ, והיא אוצרו היקר ביותר של הקב"ה, שהרי נקראת "שעשועים", וכנאמר: "נְאֻהָיָה אֶצְלוֹ אֶמּוֹן נְאֻהָיָה שְׁעֵשְׂעִים יוֹם יוֹם" (משלי ח, ט).

כל אדם משתעשע ביקר לו, ילד קטן בצעצועיו היקרים לו יותר מכל, אדם מבוגר יותר משתעשע בכספו וזהבו, עשיר מופלג משתעשע ביהלומיו ובאבני חן אשר לו, מלך משתעשע בכבוד מורא מלכותו, ואילו מלכנו מלך מלכי המלכים הקב"ה במה שעשועיו? באותיות התורה הקדושה. ואם התורה היא שעשועיו של הקב"ה, הרי שאין לתאר ולשער מה טמון וגנוז בה, אלו אורות וסודות נפלאים... אם כן בוודאי יש לנו במה לשמוח. אבל השאלה היא, האם גם לתורה יש מה לשמוח בנו? האם היא

מרוצה מהתנהגותנו כלפיה? האם אנו נזהרים בכבודה כראוי?
עוסקים בה, או מונחת היא אצלנו בקרן זווית?

עוון ביטול תורה חמור הוא מאוד, שהרי זהו זלזול בדבר היקר ביותר של הקב"ה, שהתורה היא שעשועיו של הבורא ית', ואין לו דבר יותר יקר ממנה. א"כ, היאך לא יקנא לכבודה ויחרה אפו על חתנו המזלזל בבתו של מלך?!

לכן כל יהודי ויהודי, אפילו הפשוט ביותר, חובה עליו לקבוע עתים לתורה, לעסוק בה ולשמוח.

לסמוך על אבינו שבשמים

וַיֹּאמֶר ה' מְסִינֵי בָּא וְזָרוּ מִשְׁעִיר לָמוֹ
הוֹפִיעַ מֵהַר פֶּאֶרֶן וְאֶתְּהָ מִרְבֵּבֶת
קָדְשׁ מִיְּמֵינוּ אֲשֶׁר דָּת לָמוֹ (א, ב)

כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה, 'מסיני בא' - יצא לקראתם כשבאו להתייצב בתחתית ההר כחתן היוצא להקביל פני כלה, 'זרח משעיר למו' - שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו, 'הופיע' להם, 'מהר פארן' - שהלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה, ולא רצו... (רש"י)

כשהקב"ה פנה והציע לגויים את התורה הוא הביא להם לדוגמא דווקא את הדבר שהכי קשה להם לקיים, וכפי שמובא במדרש: הלך אצל בני עשו אמר להם: "התקבלו את התורה?", אמרו לו: "מה כתוב בה?", אמר להם: "לא תרצח!", ענו כולם ואמרו: "וכי ברכה שנתברך עשיו אבינו, תרצה לעקור אותה ממנו? שנאמר: "על חרבך תחיה", אין אנו רוצים לקבלה".

הלך אצל בני לוט (עמון ומואב), אמר להם: "התקבלו את התורה?"
 אמרו לו: "מה כתוב בה?" אמר להם: "לא תנאף!", אמרו לו:
 "מניאוף באנו, אין אנו רוצים לקבלה".

הלך אצל בני ישמעאל, אמר להם: "התקבלו את התורה?"
 אמרו לו: "מה כתיב בה?" אמר להם: "לא תגנוב!", אמרו לו:
 "וכי ברכה שנתברך בה ישמעאל אבינו אתה רוצה לעקור ממנו?
 שנאמר: "ידו בכל ויד כל בו", אין אנו רוצים לקבל תורתך".

הלך הקב"ה לכל אומה ואומה ולא רצו לקבלה. אח"כ בא אצל
 ישראל, אמר להם: "התקבלו את התורה?" מיד אמרו: "כל
 אשר דיבר ה' נעשה ונשמע!". מיד ירדו מאה ועשרים ריבוא
 מלאכים וקשרו לכל אחד ואחד שני כתרים, אחד כנגד נעשה
 ואחד כנגד נשמע, וקבלו את התורה בשמחה (אוצר המדרשים).

ונשאלת השאלה: מדוע לגויים הביא הקב"ה את הדוגמא הקשה
 להם ביותר?!

יש שמסבירים שהקב"ה ידע שממילא הם לא מסוגלים לקבל
 את התורה ובעיקר את התורה שבעל פה, לכן מיד הביא דוגמא
 שיראו שהתורה לא מתאימה להם... אבל אם כך קשה, מדוע
 הקב"ה לא פנה גם לבני ישראל בדבר הקשה להם ביותר, כשם
 שהציע לגויים את הקשה להם ביותר?!

התשובה פשוטה: כיון שהיהודים לא שאלו מה כתוב בה... הם
 סמכו על בורא עולם באופן מוחלט!

משל לאבא שבא לילדיו כשידו האחת קמוצה ושאל אותם: "מי
 רוצה את המתנה שיש לי ביד?" כל אחד מהבנים שאל אותו:
 "אבא מה יש לך בתוך היד?", והוא ענה להם בתמימות: "נחש
 קטן!", מיד ברחו ממנו ואמרו "לא תודה... לא רוצים!"...

חוץ מבן אחד שפנה לאביו ואמר: "אבא תן לי מה שבידך אני
 סומך עליך שמה שאתה נותן זה טוב בשבילי!"... ואכן האבא

חיבק אותו ונתן לו את המתנה שהייתה סוכריית ג'לי טעימה ומתוקה בצורת נחש...

כן הוא הנמשל: עם ישראל היה סמוך ובטוח שה' נותן להם משהו טוב, ומיד אמרו כולם: "נעשה ונשמע". לכן הקב"ה לא פנה אליהם בדבר הקשה.

אולם לכאורה עדיין קשה, שהרי הגויים היו יכולים לצעוק שיש כאן הפליה וחוסר הגינות, שהרי אין זו חכמה שישראל סמכו על הקב"ה לאחר שחזו בכל ניסי מצרים - הרי זה טבעי שבמצב כזה בני ישראל יסמכו על בורא עולם. מה עוד שישראל גם ראו מה זה חיי תורה כי הייתה להם דוגמה חיה משבט לוי שלמדו תורה בהיותם משועבדים במצרים והיו פטורים מגזירת השיעבוד. אז לכאורה נראה שעדיין הגויים יכולים לטעון להפליה ולחוסר הגינות?

אבל זה לא נכון, כי בכל מצב ובכל מקרה דווקא ליהודים יש קושי עצום לקבל דבר בתמימות ובלי לחקור ולשאול שאלות!

וזה בא ללמדנו, שאדם נמדד בדבר הכי קשה שיש לו, ודווקא אם הוא מתעלה מעל הקושי העצום האישי שלו אזי הוא מנצח את הכל!

משה רבינו, בפסוק הנ"ל, התחיל בשבח בורא עולם, אבל טמון בזה גם שבח עצום לבני ישראל שהתגברו על הקושי הטבעי שלהם, וזה הגביר בו את כח הברכה לברך את עם ישראל, כי מצא בהם זכות עצומה שבכוח הזכות יברכם.

התורה אינה עוברת בירושה

תורה צוה לנו משה מורשה
קהלת יעקב
(לג, ד)

הגמרא (פסחים מט, ב) מפרשת: "אל תקרי מורשה אלא מאורסה".
ויש לשאול: מה הקשר בין 'מורשה' לבין 'מאורסה'?

הביאור הוא שאם לא היו אומרים לנו חז"ל שהכוונה ללשון אירוסין, היינו חושבים שאת התורה, אפשר להעביר בירושה שהרי נאמר: 'תורה צוה לנו משה מורשה', והרי המשנה באבות (ב, יב) קובעת: 'התקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירשה לך' - תורה אי אפשר להעביר בירושה...

באבות דרבי נתן (פרק ל) נאמר: "והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, שאילו היתה תורה ירושה לך היה אדם מורשה לבנו ולבן בנו ולבן אחותו עד סוף כל הדורות. שכן מצינו במשה בשעה שהיה סבור שבניו עומדים תחתיו מהו אומר: 'וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם'. ואילו הקב"ה משיבו: קח לך את יהושע".

בניו של משה רבינו גדול הדור אינם יכולים לרשת את מקומו לאחר מותו, אלא דווקא יהושע בין נון, כי התורה הקדושה אינה עוברת בירושה.

יוצא אפוא, שאם אי אפשר להעביר את התורה בירושה, ממילא, מה שנאמר כאן תורה צוה לנו משה מורשה, אין הכוונה לירושה, אלא הכוונה היא ל'מאורסה' מלשון אירוסין. וכמו שאירוסין אינם נעשים ברגע אחד, אלא נבנים שלב אחר שלב, כך הוא גם בקניין התורה.

אומרים חז"ל (סוכה מב.): תנו רבנן קטן היודע לנענע - חייב בלולב, להתעטף - חייב בציצית, לשמור תפילין - אביו לוקח

לו תפילין, יודע לדבר - אביו מלמדו תורה וקריאת שמע. תורה מאי היא? אמר רב המנונא 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב'. זה הדבר הראשון, שמלמדים ילד קטן, ברגע שהוא יכול ללמוד תורה.

ומדוע מלמדים אותו דווקא את הפסוק הזה? אומר הרב ברוך רוזנבלום שליט"א שבאים ואומרים לילד: "תדע לך, אתה מתחיל עכשיו ללמוד תורה. תורה לא תקבל בירושה. זה שאבא שלך תלמיד חכם, ראש ישיבה, או גדול הדור, זה לא אומר שבאופן אוטומטי גם אתה תהיה כך. זה שמשה רבינו הוריד את התורה לעם ישראל, זה לא נתן לו את האפשרות, למנות את הבנים שלו, להיות מנהיגי ישראל!".

מה שנתן ליהושע בן נון את הכח, לקבל את ההנהגה של כלל ישראל, היה שתורה איננה עוברת בירושה, אלא תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי מורשה אלא מאורסה ...

שלב אחר שלב, נדבך אחר נדבך, כל שלב, מקרב אותך יותר, אל הדרגה הזאת של האירוסין עם התורה.

לכן מבאר רש"י: "תורה אשר ציווה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחזנוה ולא נעזבנה".

יששכר זבולון

וְלִזְבוּלֹן אָמַר שְׁמוֹז זְבוּלֹן בְּצֵאתָךְ
וַיִּשְׁשֶׁכֶר בְּאַהֲלֶיךָ
(לג, יח)

זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא (מסחר) בספינות ומשתכר, ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה. (רש"י)

פסק מרן הגר"ע יוסף זצ"ל: מי שלא זכה לעסוק בתורה כל היום וטרוד בעסקיו, לפחות יתמוך בישיבות ומוסדות תורה, או יחזיק בתלמיד חכם השוקד על לימודו, ובזה יהיה שותף בזכות לימוד התורה. כמו שמצאנו ביששכר וזבולון, שהיה זבולון מביא סחורה באניות ומוכרם ונותן ליששכר כל צורכו, כדי שיעסוק בתורה. ומכל מקום אף המחזיק בידי החכם, לא יתבטל לגמרי מלימוד התורה, אלא יקבע זמן ללמוד הלכה, כדי שידע לקיים את המצוות כראוי, שאם לא ילמד, היאך יקיים. (הליכות עולם ח, שמ)

במעלתם הגדולה של מחזיקי התורה אמרו חז"ל (אוצר המדרשים): 'זבולון לחוף ימים ישכון', שיהא תגר ויורד בספינה ומביא סחורה ונותן לתוך פיו של יששכר שהיה עוסק בתורה. וכן משה רבינו אמר: 'שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך', ולפיכך אמר שלמה בחכמתו: 'כי בצל החכמה בצל הכסף' (קהלת ז, יב).

מהפסוק 'בצל החכמה בצל הכסף' למדנו, כי המקום המוצלח ביותר להשקיע בו, הוא להיות מחזיק תורה של תלמיד חכם היושב והוגה בתורה ועל ידי זה יזכה ל'בצל החכמה בצל הכסף' - הקב"ה ילמד אותנו את כל התורה של הייששכר שלנו!

מעשה היה עם רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, שאחד מתומכי ישיבתו נפטר ולפני מותו ביקש מרבי חיים שילמד משניות לעילוי נשמתו. רבי חיים קיים את הבטחתו ולמד משניות, עם כל העומק הטמון בהן, הפלפולים, הקושיות והתירוצים, עד שהגיע למשנה אחת שבה נתקל בקושיה שלא ידע תירוץ עליה. לפתע נפלה עליו תרדמה ובחלומו הוא רואה את אותו גביר שנפטר, שבא והסביר לו את המשנה הקשה.

כשהתעורר רבי חיים משנתו אמר למקורבו: "ידעתי שמלמדים ל'זבולון' את התורה, אבל לא ידעתי שכל כך מהר".

אמנם לא כל יהודי שעובד יכול להרשות לעצמו להחזיק אברך ולהיות "זבולון", אולם כל יהודי באשר הוא מחוייב לתת מעשר כספים מרווחיו, ויכול הוא לתת זאת לאברכים ועמלי התורה הקדושה, ואף אם אין הוא בגדר "זבולון", לכל הפחות זוכה הוא להיות בגדר "תומך תורה", עליה נאמר: "עַץ חַיִּים הִיא לַמְחַזְקִים בָּהּ וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר".

היה זה בעיצומו של עוד מסע חובק עולם, אותו ערך הרה"ג רבי אלהן וייסבורד שליט"א, לצורך החזקת רשת הכוללים 'יששכר באוהליך' שבראשותו. ביום מן הימים, לאחר ששוחח עם גביר אחד וביקשו להיות שותף בהחזקת התורה, ביקש ממנו הגביר טובה קטנה: 'תעשה לי טובה', ביקש הגביר, 'בשובך לארץ, תסור בבקשה אל ראש הישיבה הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן (זצ"ל), ובקש את ברכתו להצלחת מניותיה של חברה פלוגית, בה השקעתי זה עתה סכום עתק – ארבע מאות אלף דולר...', ביקש הגביר, והרב וייסבורד נענה בשמחה.

בשובו לארץ, כפי שהבטיח, שם פעמיו לביתו של ראש הישיבה, ופרש את בקשת הגביר. ראש הישיבה לא השתהה אף רגע, והשיב מיד: 'צא ואמור לו, כי אם הוא חפץ שהמניות תצלחנה – כדאי לו להכניס שותף בעסק, ולהשקיע מחצית הסכום – \$200,000 בעולם התורה, כדי שבורא עולם ייכנס כשותף בעסק שלו...'

נבוך ותמה, אך אמון על העברת דברי ראש הישיבה ככתבם וכלשונם, התקשר הרב וייסבורד לארצות הברית, ובישר לגביר על תשובת ראש הישיבה. הגביר חפץ מאוד לתמוך בלומדי התורה, אך לא העלה על דעתו להשקיע ב'שותף' בעסק סכום כה גדול... הוא מיהר להתחמק מההוראה הישירה, והמשיך בסדר יומו...

חלפו מספר שבועות, אך לעצרו ולדאבון לבו, ערך המניה ענח בחמישים אחוז! ארבע מאות אלף הדולרים שהושקעו במניות הללו, הפכו למאתיים אלף בלבד, והגביר פכר ידיו בייאוש, מאוכזב ועצבני. הוא שב ושלח את הרב וייסבורד לבקש ברכה למענו מראש הישיבה, אך ראש הישיבה השיב באותה מטבע לשון: 'לך תגיד לו להכניס את התורה כשותפה בעסק. שיתרום עכשיו חמישים אחוז מהנותר – מאה אלף דולר להחזקת התורה, ואז יראה ברכה!'

אלא שהגביר עדיין התקשה לעכל את ההוראה. הן כבר הפסיד מאתיים אלף דולר בעסקת הביש בה רכש את המניות הללו, ואיך יוכל לתרום עוד מאה אלף? הוא שב והמתין להתפתחויות הכלכליות, שהניבו עבורו בשורה רעה במיוחד: ערך המניה ענח שוב בחמישים אחוז, ומהשקעתו האגדית בת 400,000 דולר – לא נותרו אלא מאה אלף דולר בלבד...

הפעם הוא ממש נלחץ, ושב ושלח את הרב וייסבורד לבקש עצה מראש הישיבה. ראש הישיבה לא הופתע מהמידע, ושב ואמר בביטחון: 'תתקשר אליו ותגיד לו, שעוד לא מאוחר להציל את המצב. עדיין הוא יכול לתרום חמישים אחוז מהנותר – כחמישים אלף דולר להחזקת התורה, ולהכניס את התורה כשותף. אם התורה תהיה שותפה בעסק – הוא ירוויח פי מאה!'. בירך ראש הישיבה...

הפעם, כשמוע הגביר את התשובה, לא השתהה עוד. על אתר העביר חמישים אלף דולר, היישר לחשבונם של עמלי התורה. כעבור זמן, בשל התפתחות מפתיעה בכלכלה העולמית, החלה המניה לעלות ולזנק, שוברת את השיאים שלה עצמה בכל יום מחדש...

כעבור כמה שנים, התקשר הגביר אל הרב וייסבורד כדי להודיע: 'ההבטחה התקיימה במלואה, עד הסנט האחרון! המניות ששווין אז היה חמישים אלף דולר – התייצבו היום על מחיר של חמישה מיליון דולר, והיד עוד נטויה...'

סיפור זה, שקרה בזמננו וגיבוריו מעידים עליו כיום, זועק אף הוא: החזקת התורה אינה תרומה, גם אין טעם לעסוק בה ממקום של רחמים. זו שותפות אמיתית, איכותית, עוצמתית, מפתחת ומצמיחה!

לכולנו יש כלכלה לנהל. לאחד יש עסק, לשני יש בית, לשלישי יש רק ארנק... לפעמים יש גם מינוס מעיק בבנק, או לחילופין עסקת ענק שעתידה לוט בערפל. בכל המצבים האלו, הכנסת התורה כשותף בעסק, היא סגולה בטוחה המבטיחה פתיחת שערי שפע, כי עץ חיים היא ותומכיה מאושר! (הרב קובלסקי)

אין עוד מלבדו

אֲשֶׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל כִּי כִמוֹךָ עִם נוֹשְׁעֵ בָהּ
מִגֵּן עֶזְרֶךָ וְאֲשֶׁר זֶרַח גְּאוֹתֶךָ (לג, כט)

אשריך ישראל מי כמוך. תשועתך בה' אשר הוא מגן עזרך ואשר הוא חרב גאותך. (רש"י)

מסופר על הגרי"ז מבריסק זצ"ל שבזמן מלחמת העולם השנייה הופצעו מסילות הברזל והרכבות שבתו ממהלכן. כולם ידעו שהנאציים ימ"ש יחפשו את הרב ובני ביתו, ויש לברוח בבחילות, אבל כל הדרכים היו משובשות וכל אמצעי התחבורה הופקעו, על כן הם ברחו בעגלה רתומה לסוסים.

לאורך הדרך היו פזורים עשרות מחסומים, ובהם חיילים נאציים שבדקו כל עגלה, ואם נתפסו שם יהודים, רע ומר היה גורלם... אולם

לתדהמת כל יושבי העגלה הם מעולם לא נתבקשו לעצור במחסום... מלבד פעם אחת בה הקצין הנאצי ביקש לעצור את העגלה, אמר לעגלון לרדת ולפתוח את היריעות המכסות את העגלה. הקצין הארור הביט אל תוך העגלה, ואע"פ שהיו בה יהודים מפוחדים שלא היה להם היכן להסתתר, הנאצי כאילו הוכה בסנורים, לא ראה אותם ואמר לעגלון שהוא יכול להמשיך בנסיעתו.

במהלך הנסיעה שאלו בני המשפחה את הרב היאך זה שעד עכשיו מעולם לא עצרו אותם, אלא רק עכשיו, וכיצד יתכן שאותו קצין נאצי לא הבחין בהם למרות שהיו גלויים מול עיניו? ענה להם הרב שבמשך כל הנסיעה הוא תמיד הוגה בתורה הקדושה, וכאשר הם מתקרבים למחסום, הוא מפסיק מלימודו ומקיים את הסגולה הידועה של רבי חיים מוולוז'ין לקבוע בלבו שאין עוד מלבדו, אולם הפעם לא שם לב לכך שהגיעו למחסום ולכן עצרו אותם, אבל ברגע שנעצרו ריכז את כל כוחותיו ומחשבותיו באמונה שאין עוד מלבדו והקב"ה יכול להציל אותם ולעשות עמם נסים גדולים למעלה מן הטבע, ולכן כשהנאצי הארור הסתכל אל תוכי העגלה לא ראה כלום!

זה המקום להביא את הסגולה הידועה של רבי חיים מוולוז'ין: "ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינים ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל. כשהאדם קובע בלבו לאמור: הלא ה' הוא האלקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא. כן יספיק הוא יתברך בידו, שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

בחור ערבי הגיע למחסום נוהג במכונית חדשה ונוצעת. החיילים בדקו במסמכים אם אין המכונית גנובה ואם אין המסמכים מזויפים

ואכן נראה להם הכל אמין. לפתע הגיע המפקד ואמר לנהג בקול קשה: תודה מיד שהמכונית גנובה! אם לא תודה בכך אוכיח לך זאת מיד ועונשך יהיה גדול כפליים! אכן, הודה הנהג המבוהל, המכונית גנובה...

התפלאו החיילים ופנו אל המפקד, איך ידעת שזו מכונית גנובה? האם הפכת לנביא? לא נביא ולא בן נביא – עחק המפקד – פשוט מאד ראו נא את עדו האחורי של הרכב, מודבקת שם מדבקה בה כתוב: "אין עוד מלבדו" ... האם נראה לכם שהערבי הדביק זאת? ... בירור קצר העלה מיהו בעל הרכב האמיתי ומיד התקשרו אליו ובשרו לו כי רכבו נמצא במקום בטוח.

כעבור זמן קצר הגיע בעל הרכב לקבל את רכבו וסיפר לחיילים כי את הרכב קנה רק לפני מספר שעות. בעצתו מסוכנות הרכב פגשוהו תלמידי הישיבה במעלה אדומים ואמרו לו כי עליו להודות לקב"ה על שסייע לו בקניית רכב חדש, ובהודאה הורו לו להדביק מדבקה "אין עוד מלבדו". כעבור זמן מה עצר רגע לקנות משקה והרכב נגב. מיהר האיש המאוכזב להתקשר לראש הישיבה ואמר לו: רואה אתה מה תועלת יש באמונה שאין עוד מלבדו – הרכב נגב ואינו.

ראש הישיבה חשב מעט וענה: אם תאמין באמת שאין עוד מלבדו לא תינזק כלל! עכשיו, אמר הנהג המאושר, נוכחתי לדעת באמת שאין עוד מלבדו!

לימוד התורה בכל מצב

אָף זֹכֵב עַמִּים כָּל קִדְשֵׁי בַיִת וְהֵם
תָּכֹפוּ לְרַגְלָהּ יִשָּׂא בַּיַּד בְּרַתֶּיהָ, תּוֹרַת צְוָה
לָנוּ מִשָּׁה בַּיַּד מִשָּׁה קִהְלַת יַעֲקֹב (לג, ג-ד)

משהגיע רבי זושא מאניפולי ביום שמחת תורה למלים אלו, התייפח ופירש: "אָף חָבַב עַמִּים" - אף על פי שבעונותינו הרבים אתה מגלה חיבה גדולה כל כך לאומות אחרות, ומסרת אותנו בידיהן. עם זה "כָּל קִדְשֵׁי בַיִת" - ישראל קדושים אינם נוטשים אותך ואת אמונתך, "וְהֵם תָּכֹפוּ לְרַגְלָהּ" - אף על פי שבגללך הם מוכים ומעונים ללא הרף - עם זה "יִשָּׂא בַּיַּד מִשָּׁה קִהְלַת פּוֹסְקִים מִלְּחָזוֹר וְלוֹמֵר: "תּוֹרַת צְוָה לָנוּ מִשָּׁה בַּיַּד מִשָּׁה קִהְלַת יַעֲקֹב"... ולומדים את תורתך הקדושה!

מחנה העבודה שבירכתי קאזאן שבסיביר, היה אחד המקומות שפחות נעים לשהות בו, וזאת בלשון המעטה. התנאים היו תת תנאים, הקור המקפיא ותנאי העניות הקשים הפכו את החיים לבלתי נסבלים. הגאון הצדיק רבי יצחק זילבר זצ"ל נשלח למחנה העבודה לשנתיים מאסר, בהן נזקק למסירות נפש של ממש כדי לשמר את הגחלת היהודית הפועמת בקרבו.

באחד מימי מאסרו, נגזר עליו לשמש במשך תקופה כשואב המים לאסירי המחנה. כדי להבין את מהות העבודה יש לפרט, שבתאי המגורים במחנה העבודה הרוסי לא היו ברויים או מים זורמים, וכל המים ששימשו את האסירים לשתיה, לרחיצה וכל שימוש אחר - היו מים שנשאבו מנהר קאזאנקה הסמוך למחנה העבודה. מפקדי המחנה הטילו על רבי יצחק את התפקיד הקשה, ללכת לנהר הלוך ושוב, לחצוב בידיו את הקרח שקפא עליו, ולשאוב דלי מים - אותם נשא אל המחנה.

כדי לספק את התצרוכת הדרושה למחנה, נאלץ רבי יצחק לעבוד בפרך כל יום, מבוקר ועד ליל. מדי יום, בשעה חמש וחצי בבוקר

התייצב למלאכה, הרכיב על כתפיו את המוט ועליו שני דליו המים, ויצא אל הנהר. שבר את הקרח, שאב מים חיים, ושב למחנה – נושא על כתפיו את המטען הכבד.

כך הלך רבי יצחק, הלוך ושוב, כל יום, כל היום. מחמש וחצי בבוקר ועד שבע וחצי בערב, בלי להתיישב או לנוח ולו לרגע אחד. אסירי המחנה זקוקים למים, המפקדים מפקחים שהוא לא מתרשל בתפקידו, ועליו לעמוד ביעדים ולשאוב את מלוא כמות המים הדרושה.

למעשה, רבי יצחק היה מרוצה מהעבודה שנגזרה עליו, למרות הקושי הרב והמאמץ הפיזי הכבד. בעבודה הזו, לא נאלץ לבלות את יומו עם האסירים הערלים שמסביב, ומה עוד שבימי שישי יכול היה להסתייע באסירים נוספים, שסייעו לו לשאוב די מים כדי שיוכל לשבות ביום השבת. מה כבר יכול יהודי לבקש יותר מזה? האם בתנאי מחנה העבודה, יכולה להיות עבודה טובה מזו?

אלא שקושי אחד ומרכזי ניצב בפניו, הטריד את מחשבתו. הלא חיוב לימוד תורה מוטל על כל יהודי, עשיר כעני, מבוגר כצעיר, איש משוחרר כאסיר במחנה העבודה. 'ואני, אינני זוכה ללמוד תורה, אן לי דקה אחת של פנאי בעבודה הזו! כל היום אני מתרוצץ הלוך ושוב אל הנהר וממנו, מתי אספיק משהו לעבודת ה', מעשה חסד, ניצול הזמן לנכסים נצחיים?!, הרהר בעצב...

אך לא איש כרבי יצחק, ייתן לעצב להכריע. הוא חישב ובדק היטב, וגילה כי הדרך מן הנהר, כשהוא נושא את הדליות הכבדים, אורכה כשעה הליכה. 'אם ארוץ כל הדרך, סביר שהדרך תתקצר מעט, ואז אוכל למצוא כמה דקות לפני היציאה לסיבוב הבא!', חשב, ובדק...

כבר באותו היום, החל רבי יצחק לרוץ. ואין הכוונה לריצה קצרה או קלילה, אלא לריצה רצופה, במשך ארבעים וחמש דקות, כאשר דליו מים כבדים על כתפיו; נקל לשער כי המאמץ היה אדיר, הוא נדרש למצות עד כלות את כוחותיו הפיזיים החלושים, אך הוא המשיך לרוץ כל הדרך מן הנהר לכיוון הצריף, ארבעים וחמש דקות רצופות, כשכובד המים מוטל עליו!

כשהגיע למחנה, פרש לצריף לרבע שעה, ושם, מאחורי הווילון, הוציא את המשניות שהחביא מבעוד מועד, והגה בהן בשקיקה. לא סדר לימוד ארוך, לא בבית מדרש ממוזג, לא מתוך תנאים הטובים ביותר, אלא מוסתר מאחורי וילון, באפיסת כוחות לאחר ריצה מתישה, הצליח 'לחטוף' רבע שעה הגונה של לימוד תורה! כשסיים את רבע שעת הלימוד, שב למשמרת העבודה וחזר לכיוון הנהר. שוב הוא מעמיס מים, ושוב הוא רץ. המאמץ גדול, הקושי עצום, אך עיניו בוערות בלהט – שוב יצליח 'לגנוב' רבע שעה של לימוד תורה...

וכך עשה רבי יצחק שוב ושוב ושוב. ארבע עשרה שעות ביום עמל בפרך, ובכל דרך – רץ במהירות כדי להספיק את רבע השעה 'שלו', היקרה לו מפז, אותה יוכל לנצל לצמיחתו הרוחנית כפי שאוותה נפשו. הוא הוצרך לשם כך לרוץ ולהתאמץ, להסתתר ולהתחבא, לוותר על דקות מנוחה יקרות ולהקריב את האפשרות לפוש קמעא, אך הוא זכה להשיג רבע שעה של לימוד תורה, רבע שעה יקרה מפז!

את סיפורו זה כתב לימים בספרו 'להישאר יהודי', בהדגישו את האושר הרב שהיה מנת חלקו, לנוכח ה'מציאה' היקרה - רבע שעה של לימוד תורה, נגד כל הסיכויים. 'היו ימים שהצלחתי לצבור שלוש שעות תמימות!', סיפר באושר אין קץ לתלמידיו, 'הצלחתי מאותם רבעי שעה ללמוד בעל פה מסכתות שלימות, אותן אני זוכר עד היום!'

סיפור זה הוא כתמרור זוהר, לכל יהודי באשר הוא. אם אנו ילא מוצאים זמן, אם אנו חשים שעומס המטלות אינו מאפשר, אם אנו מרגישים שעתותינו אינן בידינו, הבה נראה לנגד עינינו את דמותו של רבי יצחק בוחר לרוץ - ריצה קשה ומאומצת, כדי לחטוף רבע שעה, כדי למצוא עוד כמה דקות יקרות, דווקא בתת התנאים שהיו מנת חלקו. (הרב קובלסקי)

חידוש לפרשת ויחי

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ
וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם
בְּאַזְזָרִית הַיָּמִים
(בראשית מט, א)

ואגידה לכם - ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה
שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים. (רש"י)

יעקב אבינו ע"ה רצה לגלות לבניו את הקץ - מתי כבר יגיע משיח
צדקנו ותבוא הגאולה השלמה, אך אז נסתלקה ממנו השכינה.
משמים לא רצו זאת!

בנבואה על הגאולה נאמר: "אֲנִי ה' בְּעֵתָהּ אֶחְיֶשְׁנָה" (ישעיה ס, כב),
והקשו בגמרא (סנהדרין סח.): מצד אחד כתוב "בְּעֵתָהּ" - בזמנה,
ומאידך נאמר: "אֶחְיֶשְׁנָה" - קודם זמנה, כיצד זה יתכן? רבי
יהושע בן לוי תירץ שאם ישראל יזכו ויתחזקו בתורה ובמצוות,
הגאולה תהיה קודם זמנה בבחינת "אֶחְיֶשְׁנָה", אך אם לא יזכו
ולא ישפרו את מעשיהם ח"ו, הגאולה תבוא אבל "בְּעֵתָהּ",
ואפילו לא שנייה לפני.

נמצא שהכל תלוי ביד האדם - במעשיו הטובים יקרב את
הגאולה ובמעשיו הרעים ירחיקה. א"כ גם אם ישנו קץ לגלות
וזמן בו תגיע הגאולה, יכול הוא להשתנות ולבוא קודם לכן. דבר
זה מצינו אצל בני ישראל בגלות מצרים: בברית בין הבתרים
נגזר על עם ישראל להיות משועבדים במצרים ארבע מאות
שנה, אולם בזכות שנהגו באחדות ושמרו על חלק מהמצוות
הם הצליחו לקצר את הגלות ולהיגאל לאחר מאתיים ועשר
שנים. ומצינו גם להיפך: עם ישראל היו צריכים להיות במדבר
שנה אחת בלבד, אך בגלל חטא המרגלים, לשון הרע, תלונות,

התבכיינות, מחלוקות ופירוד, נאלצו לנדוד במדבר ארבעים שנה, עד שמת כל הדור ההוא. אם יעקב אבינו היה מגלה לבניו את הקץ, אפשר והיה בכך שקר ח"ו, כי הקץ יכול להשתנות.

לענ"ד עפ"י זה אפשר לומר דבר נוסף, שהרי ברור שיעקב אבינו ע"ה היה יכול לדעת ברוח הקודש רק את הזמן של "בעתה", לפי ש"אחישנה" תלוי במעשים הטובים של בני האדם, ועל כך לא שייכת נבואה, כי הקב"ה אינו גוזר על האדם אם יהיה צדיק או רשע. ומכיון שיעקב אע"ה מדתו מדת אמת ("אמת ליעקב") ואינו מוציא שקר מפיו ומה שאומר הצדיק חייב להתקיים, לכן הקב"ה ברוב חמלתו עלינו העלים ממנו את הקץ, דהיינו הזמן של "בעתה", כי אם יעקב אבינו היה אומר לבניו את זמן הקץ (בעתה), לא היתה שום אפשרות לזכות לאחישנה.

ואין להקשות שכמו שהקב"ה יודע את הקץ של "בעתה" ובכל זאת יש אפשרות של "אחישנה", וא"כ למה לא יהיה כן אף אם יעקב יאמר את הקץ של "בעתה"?

התשובה לזה היא שאצל הקב"ה נבואה טובה חייבת להתקיים, מה שאין כן לגבי נבואה רעה שמתקיימת רק אם האדם אינו משנה את מעשיו, אך אם עושה תשובה הנבואה הרעה מתבטלת (כמו שמצינו עם אנשי נינוה בספר יונה). ואין ספק שהגאולה בזמן של "בעתה" היא בגדר של נבואה רעה לעומת הגאולה באופן של "ואחישנה".

אך דבר זה שייך רק אצל הקב"ה, אולם על הצדיקים נאמר שקללת צדיק אפילו על חינום היא באה (סנהדרין ז:), ואם היה מגלה לבניו את הקץ, היינו ח"ו מפסידים את הגאולה המוקדמת יותר של "ואחישנה". על כן הקב"ה סילק מיעקב אבינו את רוח הקודש ונאלץ לומר לבניו דברים אחרים.

**ויהי רצון שנזכה לביאת משיח צדקנו שיבוא ויגאלנו במהרה
בימינו אמן!**

**רפואה, ישועה, ברכה,
הצלחה וכל מילי דמיטב:**

ר' שלום בן רחל ורעייתו,
ר' משה בן רחל, ר' יהודה
מנחם וב"ב, שושנה בת
רוזה, יעקב בן שושנה,
לילך בת שושנה, דניאל בן
לולי, יצהר בן שרה, מירב
בת שרה, גבריאל בן סעדה,
גיא בן איריס וכל בני
משפחתו, יוסף בן שושנה,
חביב בן פרלה, שושנה בת
פסיה, ססיה בת רחל,
הראל בן רומה, מרים בת
אילנה, רחמים בן צפורה,
יצחק בן דואלט, יגאל כהן
וב"ב, אברהם אשכנזי בן
מרים וב"ב, צפורה בת
צביה, תהילה בת שרה, ינון
בן שרה, אליה בן שרה,
מוריה בת שרה, שירה בת
שרה, יצחק שאול בן שרה.

הצלחה וזיווג הגון:

גלית שני בת רחל, אורי בן
רות, מוריה בת אסתר,
ניסן בן פנינה, שלמה בן
אורית, ענת בת יפה, אביה
בת בת-שבע, זיוה בת בלה,
רחל רבקה מינדל בת
מלכה מינה, אריאל בת
מלכה מינה.

לעילוי נשמת

ברוך בן שרה, ר' יעקב בן חכם
מנשה, ר' שלום בן מנשה, לולו
בת ויקטוריה, אליהו בן מלכה
רגינה, לולי בת אסתר, ר' הלל
דוד בן לונה, חנה פוריה בת
אסתר, טוביה בן חנה פוריה,
אליהו בן חנה פוריה, ידידיה בן
חנה פוריה, חנניה בן חנה
פוריה, בתיה בת חנה פוריה,
מרדכי בן צפורה, צפורה בת
דבורה, ר' דוד מוסאי בן
אברהם ומחטב, חנה מוסאי בת
שמואל ורבקה, אלישע בן
שלמה ויפה זגול, יוסף בן
רוחמה קימה, לאה בת חנה
קרביץ, ר' מאיר בן סעדה, רחל
בת עליה, עליה בת רחל, רחל
בת יקוט, פרלה בלה בת
זמרודה, גילה פיבי בת זוהרה,
ר' יצחק משיח בן אברהם
ויהודית מורסיה, דוד בן
זמרודה, דאולט בת במון ורבי,
חיים בן כוכבה, יוסף בן שרה,
ארקדי בן שפרה, אליה בן
סופיה, אלכסנדר בן יוליה וגם
לכל מי שאין מי שילמד
לעילוי נשמתו.

תנצב"ה.

